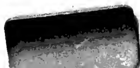

37
33 E
10

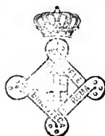
Q. HORATII FLACCI

CARMINA

QVINTI
HORATII FLACCI
CARMINA

EX RECENSIONE

FRID. GVIL. DOERING.

TOMVS SECVNDVS.

AVGVSTAE TAVRINORVM
EX TYPIS IOSEPHI POMBA
ANNO MDCCCXXX.

SATIRARVM

LIBRI DVO

Q. HORATII FLACCI

SATIRARVM

LIBER PRIMVS.

SATIRA I.

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus vivat, laudet diversa sequentes?
O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contra mercator, navem iactantibus Austris:

SATIRA I.

Poëta in causas vitiorum, quibus homines laborant, inquirit, easque praecipue ab avaritia repetit.

v. 1—3. *Qui fit, Maecenas* cett. Sensus: operae pretium sane est quaerere, Maecenas, quid sit, quod nemo sorte sua, sive secum deliberando delecta, sive fortuito oblata, contentus vivat, imo nemo non eos, qui diversum a suo vitae genere sequuntur, felices praedicet? *ratio*, deliberatio; *obiecerit*, gravius pro obtulerit.

v. 4. *gravis annis — multo iam fract. membra labore*, qui iam sentit venientis senectutis molestiam, et virium multo labore exhaustarum defectum. Vir quidam doctus in Diario Trevoltiensi anno 1715. mens. Iunii coniiciebat *gravis armis*, quae quidem lectio plures defensores nacta est; in iis quoqua est *Wolfius: Horat. Erste Satire Lat. u. Deutsch* (Berol. 1813). At mihi antiqua lectio *annis* et simplicior, et verbis sequentibus *multo iam fractus membra labore* accommodatior videtur. *fractus membra* Graece, ut Od. I. 1. 21. *stratus membra*.

Militia est potior. Quid enim? Concurritur: horae
Momento aut cita mors venit, aut victoria laeta.
Agricolam laudat iuris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cetera de genere hoc, adeo sunt multa, loquacem
Delassare valent Fabium: ne te morer, audi,
Quo rem deducam; si quis Deus, En ego, dicat,
Iam faciam quod vultis: eris tu, qui modo miles,
Mercator: tu consultus modo, rusticus: hinc vos,
Vos hinc mutatis discedite partibus, eia;
Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.

v. 7. *militia est potior* sc. mercatura.

v. 10. *consultor*, qui consulit iuris legumque peritum, qui v. 17. dicitur *consultus*, h. e. qui de iure respondet; — *sub galli cantum*, sub gallicinium, quod mediam noctem excipit.

v. 11. *Ille* (consultor, cliens), *vadibus datis qui* cett. quem causae dicendae necessitas adegit proficisci in urbem, ut ibi patronum consulat; *datis vadibus* pro vulgari: in iudicium vocatus; is enim, quem vadabatur accusator, debebat promittere vadimonium, h. e. *vades* (obsides, sponsores) *dare*, qui praesentiam in ius vocati sua fide et suo periculo praestarent; *vades* non in capitis tantum causis, sed, aeque ac *praedes*, in causis quoque privatis, uti hoc loco; vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *vas.*

v. 13. *Cetera de genere hoc*, principium versus Lucretiani IV. 594.

v. 14. *Fabium*, quicunque demum ille fuerit, sive philosophus, sive iurisconsultus, poëta iam eum ut hominem loquacem ridet; idem fortasse fuit, de quo sub fin. Sat. seq. *Fabio vel iudice vincam.* *ne te morer* cett. ne te diutius detineam, audi, quo tendam, nempe ad describendum hominum, nunquam sorte sua contentorum, ingenium.

v. 16. *Iam faciam* sc. ex vobis id, quod esse *vultis*.

v. 18. *mutatis partibus* sc. quas adhuc in vita egistis, pro vulgari: mutata vitae conditione.

v. 19. *Nolint*, equidem praetulerim alteram lectionem: *Nolunt*; oratio cohaeret sic: si quis deus ad homines, qui diversa sequentes laudant, dicat: accedite, ego statim vos mutabo in eos, in quos mutari cupitis; exspectat paulisper deus, sed ii accedere et mutari *nolunt.* *licet esse beatis*, Graece pro: licet iis esse beatos; sic Sat. I. 2. 51. *munifico esse licet*; Sat. I. 4. 39. *dederim quibus esse poëtis.* Sat. I. 6. 25. *fierique tribuno.* Epist. III. 372. *mediocribus esse poëtis.*

Quid causae est, merito quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet, neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis ut praebeat aurem?
Praeterea, ne sic, ut qui iocularia, ridens
Percurram, quamquam ridentem dicere verum
Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima,
Sed tamen amoto quaeramus seria ludo.
Ille, gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautaeque, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, quum sibi sint congesta cibaria; sicut

v. 20. *Quid causae est, quin,* quidni, nonne igitur merito Iupiter *illis*, h. e. ob illorum; modo aliquid appetentium, modo idem recusantium, inconstantiam, *ambas Iratus bucc. infl.* qui ira exardescunt, buccas inflare solent; ridicule igitur exprimitur hac locutione imago irascentis.

v. 23. *Praeterea, ne* cett. ceterum, ne more eorum, qui res ludicras et iocosas ridendo percurrunt, ego quoque hanc rem seriam ridens percurram.

v. 25. *olim*, in comparationibus passim de rebus, quae factae sunt, et porro ita fieri solent; nonnunquam; nos *etwa, manchmal*; inf. Epist. I. 10. 42. *ut calceus olim.* Virgil. Aen. VIII. 391 seq. *Non secus atque olim, tonitru quum rupta corusco Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.*

v. 27. *Sed tamen*; hae particulae, ut simpliciter *sed*, *igitur*, eleganter post longiorem parenthesin interruptam orationem excipiunt; exempla Ciceroniana dedit *Ernesti* in Clav. Cic. s. v. *sed.* Oratio sibi respondet sic: ceterum, ne videamur ridicula tractare velle, amoto ludo quaeramus seria.

v. 28. *Ille gravem duro — aratro*, elegans descriptio *rustici*.

v. 29. *Perfidus hic caupo*, repetit poëta homines *diversa sequentes*, sed pro *legum iurisque peritis*, ne carperet et elevaret eorum studia, vel quia icti non lucri, sed honoris et utilitatis causa de iure respondebant, prudenter posuit *caupones*, qui lucri faciendi et ditescendi gratia *perfide* homines, ad se divertentes, circumvenire solent, dum, parvo lucro intenti, merces, quas vendunt, corrumpunt, v. c. vinum aqua miscentes cett. Sic *caupones maligni* infra Sat. I. 5. 4. et sic καπηλεύειν apud Graecos. *miles*, qui laborem in bello perfert, tam praedae, quam agrorum post facta stipendia accipiendorum spe plenus. *nautaeque*, et mercatores; supra in Od. II. 13. 14. *navita Poenus*, mercator Phoenicius. Sic. Epod. 16. 61. *Sidonii nautae.*

v. 32. *cibaria*, quibus alimur, *con-*

Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
Ore trahit, quodcumque potest, atque addit acervo,
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quae, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit, et illis utitur ante
Quaesitis sapiens, quum te neque fervidus aestus
Dimoveat lucro, nec hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuvat immensum te argenti pondus et auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quod, si comminuas, vilem redigatur ad assem.

gesta, accommodate ad exemplum *formicae*, quae in hiemale tempus mira sedulitate atque prudentia alimenta *congerit*: ex simplice sententia: *cibaria congesta more formicae*, enati sunt tres versus elegantissimi.

v. 33. *nam exemplo est*, sc. magno, quo rebus suis prospicit, labore. — *magni laboris*, suaviter per ἀντίθετον formicae *parvulae* tribuitur labor *magnus*.

v. 36. *Quae, simul* cett. at eadem, simulac sol in Aquarium transit, et tempus, quo annus circumactus est, pluviosum et triste reddit; pro simplice tempus hiemale. *annum inversum*, h. e. exactum; donec annus cursum suum peragit, dicitur *vertens*; quando cursum suum exegit, dicitur *inversus*. *Schol. Porphyr.* »Maxime sole in Aquario constituto tempestates horrendae et frigora ingentia solent esse. Sol autem transit in Aquarium XVII. Calend. Febr.; in eo est diebus triginta usque ad XVII. Calend. Mart.«

v. 38. *et illis utitur ante Quaesitis sapiens*, et illis, quae ante congessit, ut animal sapiens, pro: sapienter hieme fruitur. Iam transfert poëta exemplum formicae ad avarorum stultitiam; congerunt quidem avari, sicuti formica, divitias, sed iis non utuntur. Formica igitur homine avaro est sapientior.

v. 39. *hiems*, frigus, *ignis*, *mare*, *ferrum*, de rebus violentis, quae perniciem intentant.

v. 40. *Nil obstet tibi* cett. ne multa! cum nullo omnino periculo a divitiis coacervandis te deterreri patiaris, modo nemo, qui te ditior sit, reperiatur.

v. 42. *defossa*, explicant *effossa*, et laudant *defossos specus* ap. Virg. Georg. III. 376. proprie enim non *terra*, sed *aurum* sub terra *defodi* dicitur. An *defossa*, ut in multis aliis locis, non ad nomen, cui adiectum est, sed ad nomen vicinum referri debet? ut in Satira sequ. v. 29. vox *subsuta* non ad *veste*, sed ad *instita* referenda est; et sic *auri pondus defossum deponere* erit: defossum reponere, seponere, recondere, vel simpliciter pro *defodere*; *timidum*, accommodate ad ingenium hominis avari.

v. 43. *Quod*, ideo hoc iuvat, quia, si *comminuas*, aurum comminuitur,

At, ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum,
Non tuus hoc capiet venter plus, ac meus; ut si
Reticulum panis venales inter onusto
Forte vehas humero, nihilo plus accipias, quam
Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
Naturae fines viventi, iugera centum an
Mille aret? At suave est, ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantumdem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Vt tibi si sit opus liquidi non amplius urna,

si usum ex eo capias, at ex auro defosso usus capi nequit.

v. 45, 46. *Millia frumenti* celt. quamvis centum millia modiorum frumenti terantur in area tua, ob hoc tamen (ob hanc tamen copiam) non plus venter tuus, quam meus, capiet; *frumenta*, quae terebantur in area, h. e. in agro, ubi ad terendas fruges area facta est; conf. supra ad Od. I. 1. 10. iam *ipsa area terere* dicitur. Tibull. I. 5. 22. *Area dum messes sole calente teret.* Virgil. Georg. I. 192. *Nequicquam pingues palea teret area culmos.* *hoc* pro ob hoc, ideo, passim apud Nostrum. Sat. I. 2. 81. Sat. I. 3. 93. Sat. I. 4. 9. 6. 41. et 52. et 87. 9. 8.

v. 47. *reticulum*, mantica sive pera, ex reti contexta.

v. 50. *viventi*, vix locus, puto, idoneus ex scriptore aliquo, qui Horatii aetate vixit, afferri poteril, ubi impersonali *refert* iunctus sit dativus. Fuerunt igitur, qui *viventi* mutarent in *viventis*. Equidem malim: *Vel dic, quid referat, intra Naturae fines vivens num iugera centum, an Mille aret?* vel dic, quid prosit, num centum, an mille iugera aret intra naturae fines vivens, h. e. fruens iis, quae natura postulat; *num—an*, ut infra Sat. II. 5. 58. *num furis — an ludis.* Fortasse *vivens*, cum post hanc vocem excidisset *num*, ab homine aliquo Latinae linguae imperito, ut metro succurreret, mutatum est in *viventi*.

v. 52. *tantumdem haurire*, tollere, promere.

v. 53. *cumeris.* Schol. Acr. *cumeram dicimus vas ingens vimineum, in quo frumenta conduntur. Sic ipse alibi* (*Epist.* I. 7. 50.). *Sive cumerae dicuntur vasa fictilia, similia doliis, ubi frumentum suum reponebant agricolae. Tertio cumerae dicuntur vasa minora, quae capiunt quinque sive sex modios, quae lingua Sabinorum trimodiae dicuntur.* *granaria* (ubi grana frugum servantur), nos *frucht-böden*, *frucht-magazine*.

v. 54. *liquidi* (liquoris, aquae) *urna*, ut infra Sat. I. 5. 91. *urna*, vas aquarium; nos *wasserkrug*, *wasser-eimer*.

Vel cyatho, et dicas: Magno de flumine mallem,
Quam ex hoc fonticulo, tantumdem sumere. Eo fit,
Plenior, ut, si quos delectet copia iusto,
Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer:
At qui tantuli eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum, decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit; quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illi! iubeas miserum esse, libenter
Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi, simulac nummos contemplor in arca.
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina: quid rides? mutato nomine de te

v. 55. *cyatho*, iam de vase aquario minore, nos *becher, glas*; si spectes mensuram, *urna* continebat quatuor coogios, *congius* sex sextarios, sextarius duodecim *cyathos*.

v. 56. *ex hoc*, ante pedes manante. — *Eo fit* cett. sensus: hinc fit, ut ii, qui parvo fonte non contenti, ex magno flumine, qualis est Aufidus, haurire malint, huius fluctibus abrepti in aqua pereant, h. e. ut ii, qui, parvis non contenti, ampliora et largiora usque appetunt, huius insatiabilis cupiditatis poenas luant; *ferat*, auferat, abripiat; *Aufidus acer*, rapidus in Apulia fluvius, nunc *Ofanto*; supra Od. III. 30. 10. dicitur *violens*, et Od. IV. 14. 25. *tauriformis*.

v. 62. *quia tanti q. h., sis*, quia, quanta tibi divitiarum possessio, tanta tui sit aestimatio s. quantum bonorum possideas, tantum tibi statuatur pretii.

v. 63. *Quid facias illi?* quomodo illi succurras? nos *was willst du wohl mit so einem anfangen?* *iubeas mis. e.* cett. sine, quaeso, eum miserum esse, quoniam eum ita agere et proinde miserum esse iuvat; *quatenus*, quandoquidem, quoniam. Od. III. 24. 30. *quatenus, heu nefas! virtutem incolumem odimus.*

v. 64. *quidam mem. Athenis*, homines, qualis hic Athenis fuisse narratur, ubique gentium reperiuntur. Respexit igitur fortasse poëta, ut putat *Heindorfius*, Romanum aliquem nobiliorem, quem, satis notum omnibus, invidiae evitandae causa nominare noluit.

v. 68. *Tantalus a labris* cett. Tu, qui nummos in arca tantum contemplaris, nec usum inde capis, idem fere facis, quod apud inferos Tantalus, qui sitiens aquam a labris refugientem captat.

v. 69. *quid rides?* Quid Tantalus ad me, ridens ais? *mutato nomine*

Fabula narratur: congestis undique saccis
Indormis inhians, et tamquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tamquam gaudere tabellis.
Nescis, quo valeat nummus? quem praebeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes, hoc iuvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit, habes, qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet ac reddat natis carisque propinquis.
Non uxor salvum te vult, non filius, omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
Miraris, quum tu argento post omnia ponas,
Si nemo praestet, quem non merearis, amorem?

cett. Enimvero ea, quae de Tantalo finguntur, si nomen tuum cum Tantali nomine mutaveris, egregie in te quadrant; quemadmodum enim ille videbat quidem ante ora aquam, nec tamen eam hauriebat, ita tu nummos, tanquam pictas tabulas, contemplaris, nec usum ex iis capis. *inhians*) (κεχηνώς) *inhiare* dicuntur, qui hiante quasi ore (h. e. summa cupiditate) alicui rei imminent, toto animo in aliqua re defixi sunt.

v. 73. *Nescis, quo valeat nummus?* an nescis, quo spectet nummi vis et pretium? h. e. cui rei adhibendus sit nummus? *valere* non simpliciter est spectare, sed exprimit simul vim, quam res, quae aliquo spectat, habet. — *sacris*, ἀναθήματα puta.

v. 75. *adde, Queis hum. s. d. nat. neg.* adde alia, quibus natura humana aegre nec sine dolore careat. Respicit ea, quae ad corporis voluptatem et ad alia, quae natura postulat, pertinent; *natura humana*, appetitus cuique homini a natura insitus.

v. 78. *fugientes*, servi, qui aufugiunt. *horum bonorum*, eiusmodi bonorum, quae tantas curas iniiciunt eorum possessoribus.

v. 80. *At si* cett. malim: *An, sic,* ut vers. 76. *An vigilare* cett. *tentatum,* corpus, quod invadit et occupat morbus, tentari morbo dicitur; — *frigore*, quo agitari et corripi solent aegroti, h. e. febri.

v. 83. *te suscitet*, te reficiat et morbo liberet. — *propinquis?* Doering.; quae distinctio recte se haberet, si *An* pro *At* legere placuerit, uti supra v. 80 Vir doctus coniicit legendum. *T.* — *pueri atque puellae* infra Sat II. 3. 130. *Insanum te omnes pueri clamantque puellae.*

An sic cognatos, nullo natura labore ,
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos?
Infelix operam perdas, ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere fraenis!
Denique sit finis quaerendi; quoque habeas plus,
Pauperiem metuas minus, et finire laborem
Incipias, parto, quod avebas; ne facias, quod
Vmmidius, qui, tam (non longa est fabula) dives,
Vt metiretur nummos, ita sordidus, ut se
Non unquam servo melius vestiret, ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium fortissima Tyndaridarum.
Quid mî igitur suades, ut vivam Maenius, aut sic,

v. 88. *An sic*, reeepi lectionem, quam ad fidem nonoullorum Codd. dedit *Fea*. Vulgo legebatur *Ac si*, *At si*, vel *An si*. *Sic*, omoia argento postponendo, *nullo lab.*, sponte.

v. 90. *Infelix operam perdas*, profecto id aeque vano et iofelice studio *tentes* velisque, ae si quis cett. *parentem fraenis*; equi enim, non asini, pareot fraeois.

v. 92. *quaerendi*, quaereodarum divitiarum. *laborem* in colligendis divitiis positum.

v. 94. *parto* sc. eo.

v. 95. Reiecta vulgari lectione *Vmmidius quidam*, dedi eam, quam, a *Bentleio* propositam, iam *Fea* io textum recepit; sed posui post *qui*, quod refereodum est ad *metuebat*, distioctionem minorem; *qui*, quamvis, *tam dives*, ut oummos metiretur, tam avarus, ut ounquam melius ae servo vestiret; tamen, oe victus penuria opprimeretur, ad mortem usque metuebat. Sed *Heindorfius* servavit ac defeodit lectiooem: *Vmmidius quidam*, distioctione maiore post *fabula* posita. At primum Horatius, qui ne ad igoobilia quidem hominum nomina unquam apposuit *quidam*, multo minus *quidam* appositurus fuisset ad nomen homiois, qui, cum tam dives esset, ut oummos metiretur, sioe dubio notus fuit omnibus; deinde verba: *non longa est fabula* (narratio) ioepte seoteotiam finiuot; denique, si Horatius *tam* omisisset ad *dives*, idem profecto *ita* ad *sordidus* omissurus fuisset; *tam dives ut*, ut v. 22. *tam facilis, ut*.

v. 99. *liberta*, quam uxoris loco habuisse videtur Vmmidius.

v. 100. *fortissima Tyndaridarum*, altera Clytaemoestra (quod maritum suum Agamemnonem occidit), fortissima omnium liberorum Tyodari; *Tyndaridarum*, genere quidem masculioo, ut observat *Bentleius*, sed utriusque sexus liberos, tam filias quam filios, complecteote. *divisit medium*, pro vulgari *percussit*.

v. 101. *ut vivam Maenius aut sic*,

Vt Nomentanus? Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere? Non ego, avarum
Quum veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem.
Est inter Tanaim quiddam socerumque Viselli.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemone ut avarus
Se probet, at potius laudet diversa sequentes?
Quodque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se maiori pauperiorum
Turbae comparet? hunc atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:

Vt Noment. suadesne mihi, ut ego, sicuti Maenius, aut Nomentanus vivam? vita luxuriosa homines isti bona sua abligurierant; fuerunt igitur nepotes, nequam, vel ut Horatius eos v. 104. appellat, *vappae*, *nebulones*. Pro *Maenius* alii legunt *Naevius*; sed quis in vero eiusmodi hominum nomine perscrutando operam perdat? de *Maenio* cf. Sat. I. 3. 4. Epist. I. 15. 26. de *Nomentano* Sat. I. 8. 11. Sat. II. 1. 22. Sat. II. 3. 224.

v. 102. *pergis pugn. s. F. a. comp.* pergis componere res, quarum altera alteri contraria est; *avaris* enim oppositi sunt *prodigi*; *frontibus adversis*, comparantur avari et prodigi cum gladiatoribus vel tauris, qui, dum inter se pugnant, adversis frontibus se invicem petunt.

v. 104. *vappam*) *vappa*, vitium vini (nam *vappa* proprie de corrupto vino dicitur) transfertur ad vitium hominis, qui bona sua turpiter profundit; est igitur iam *vappa* homo prodigus, homo nequam.

v. 105. *Est inter Tanaim*, cett. poëta affert exemplum duorum hominum, quorum alter alteri, sicuti avaro prodigus, opponitur. *Tanais*, Maecenatis libertus, spado, at socer quidam Viselli herniosus fuisse dicitur. Multum igitur inter se differebant isti duo homines.

v. 106, 107. *denique*, ne multa! ut paucis me expediam. *rectum*, τὸ ὀρθόν, quod ad certam normam recti fit.

v. 108. *Illuc, unde abii, redeo*, ad sententiam scilicet in carminis limine positam: » neminem sua sorte contentum vivere, sed diversa sequentes laudare. « *Nemone ut av.* cett. ergone fit, ut numquam avarus iis, quae habet, contentus sit, et eos, quibus diversa est vitae conditio, laudet, *tabescatque*, quod cett.

v. 111. *maiori turbae*, numero, *pauperiorum*, non divitias quidem, sed, quantum ad vitam sustentandam opus est, habentium; sic *pauperes* saepe apud Horatium.

v. 113. *Sic festin.* cett. sensus et nexus: Hoc studio et hac cupiditate maiores usque divitias appetenti semper obstat alius, qui illo sit locupletior; huic igitur instat, sicuti

Vt, quum carceribus missos rapit ungula currus,
Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Praeteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore vitae
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Iam satis est: ne me Crispini scrinia lippi
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

SATIRA II.

Ambubaiarum collegia, pharmacopolae,

auriga in ludia circensibua equis instat, iam praevectia, nihil curana a tergo relictos. — Versus huius comparationis, a ludis circensibus tranalatae, sunt elegantissimi, et aic passim in Satiria Horatii versua occurrunt epici poëtae anblimitate et numeris digniasimi; e. c. Sat. I. 5. 9. et 10. et 73. 74. Sat. II. 1. 14. et 15. Sat. II. 3. 136. Sat. II. 8,78. Epist. I. 7. 5—14.

v. 114. *carceribus*, loco in circo, unde equi, sublatis repagulis, emittuntur in apectaculia.

v. 119. *ut conviva satur*. Lambinus comparat Lucret. III. 951. *Cur non, ut plenus vitae conviva, recedis?*

v. 120. *Crispini*) *Crispinus* philosophus et poëta ineptus (Sat. I. 3. 139.) et garrulus, de quo Schol. Acron. et Cruq.: *philosophi cuiusdam loquacissimi nomen, qui ἀρετάλογος* (virtutis concionator) *dictus est*; *scripsit etiam versus de Secta Stoica.* — Sed qui fit, ut Horatius, qui semet ipsum Sat. I. 5. 30. et 49. ad *lippos* refert, Crispinum, ut hominem *lippum*, carpat? Multa et mira de hac re disputata aunt ab interpretibus. Equidem puto, Horatium, contemtim ab adversariis *poëtam lippum* appellatum, hoc ridiculum convicii genus, a corporia vitio petitum, in eos, quos contemnebat, salse regessisse. *Lippitudo* autem aeque ac *caecitas* transfertur ad animum; hinc infra Sat. I. 3. 25. *lippus mala sua inunctis oculis pervidere* dicitur.

SATIRA II.

Ridet poëta stultitiam hominum, qui, dum vitia quaedam fugiunt, in contraria incurrunt (Ep. II. 3. 31. *In vitium ducit culpae fuga*).

v. 1. *Ambubai.* — Schol. Acr. *Ambubaiae dicuntur mulieres tibicines Syrorum; etenim lingua eorum tibia sive symphonia ambubaia* (secundum alios *abub, anbub*, fistula) *dicitur*. Fuerunt mulieres circumforaneae, victum aibi quaerentes tam instrumenta musica tractando, quam se ipsas libidinosis venales offerendo. *collegia*; iocose poëta hanc impudicarum mulierum in locis publicia turbam dicit *collegium*. *pharmacopolae*, medicinam vendentes; nos *quacksalber*.

Mendici, mimae, balatrones, hoc genus omne
Moestum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. Contra hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem propellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Praeclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis:
Sordidus atque animi quod parvi nolit haberi,
Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappae famam timet ac nebulonis,

v. 2. *mendici*, ad mendicos, iam non proprie ita dictos, referunt Isiacos ac Gallos, sacerdotes Cybeles, praestigiatores et alios eiusmodi generis homines, quorum professio parum a mendicitate abest. *balatrones*, infra Sat. II. 8. 22. *Servilius scurra* vocatur *balatro*; quo quidem cognomine notari videntur homines, qui, postquam bona sua perdiderunt, scurrilitate, dicacitate et humili adulatione gratiam eius, a quo alerentur, captasse videntur. Vid. *Ersch. Encyclopaed.* V. Tom. VII. Schol. Acr. et Cruq. » hos luxuriosos et perditos vocat a Servilio *Balatrone*, cuius in secundo lib. Sat. 8. 21. meminit; ex huius autem nomine similis vitae homines *balatrones* sunt appellati, a balatu *fortasse* dicti, quae vox intorta est et ridicula a cett.

v. 3. *cantoris — Tigelli.*) *M. Hermogenes Tigellius*, Sardus, libertinus, celebris modulator et musicus; Schol. Acr. » Mutato nomine per invidiam *cantorem* pro *musico* obtrectatorie dicit. Fuit autem modulator optimus, in Sardinia natus; is carmina Horatii negabat satis perite modulata, et idcirco carpitur ab illo. » cf. Sat. I. 4. 72. et I. 10, 90.

v. 4. *benignus*, liberalis, nos *ein gütiger herr.* *hic*, alius ut v. 7, 41. 44. et supra Od. I. 1. 7. et saepe alibi.

v. 8. *Praeclaram rem stringat ingluvie* — praeclari patrimonii copias, tanquam arboris frondes, distringat h. e. perdat, absumat luxuria; — *ingrata*, quod respondit τῷ *malus* (h. e. prodigus), referendum ad ingrati animi nepotem vel filium, qui, quod accepit a parentibus, ingrato erga eos animo profundit.

v. 9. *conductis*, foenore a creditore acceptis; *creditor*, locat, *debitor* pro mercede sive usuris conducit pecuniam.

v. 10. *parvi animi*, quasi, qui parce vivit, pusillum, prodigus vero magnum animum ostendat.

v. 11. *ab his*, ab aliis, *ab illis*, ab aliis.

v. 12. *Fufidius*, avarus foenerator. — *vappae* cf. ad Sat. I. 1. 104.

Dives agris, dives positis in foenore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat, atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget.
Nomina sectatur modo sumta veste virili
Sub patribus duris tironum. Maxime, quis non,
Iupiter, exclamat, simul atque audivit? At in se
Pro quaestu sumtum facit hic. Vix credere possis,
Quam sibi non sit amicus; ita ut pater ille, Terenti
Fabula quem miserum gnato vixisse fugato
Inducit, non se peius cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quaerat: quo res haec pertinet? illuc:
Dum vitant stulte vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat; est qui

v. 13. *positis in foenore nummis*, sortibus foenori datis; de locutione: *pecuniam in foenore ponere* pro foenori dare vid. supra ad Od. Epod. 2. 70.

v. 14. *Quinas hic* cett. hic unoquoque mense pro sorte foenori data quinas mercedes sive usuras extorquet. — Apud Romanos aeque atque apud Graecos sortes a calendis cuiusque mensis usque ad sequentis mensis calendas foenori dari solebant; pro centum nummis vulgo usura sive merces unoquoque mense fuit unus nummus; uno igitur anno duodecim nummi; sed Fufidius, foenerator sordidissimus et impudentissimus, unoquoque mense quinas usuras, uno anno igitur pro centum nummis sexaginta nummos exsecabat; *exsecare* positum mihi videtur pro: extorquere, extundere, exprimere; *capiti*, debitori capitis; nos *herausschlagen*, *herausschneiden*, *erpressen*. Alii *capiti mercedes exsecat* explicant: sorti, dum eam debitori tradit, usuras statim detrahit, deducit; sed, si hoc voluisset Horatius, pro *exsecat*, puto, scripsisset *desecat*.

v. 15. *Quanto perd.* cett. quanto quisque est nequior et ad opes perdendas proclivior, tanto acrius lucri faciendi gratia ei instat.

v. 16. *Nomina tironum sectatur*, sectatur tirones, ut eorum nomina in tabulas debitorum referat, sive ut eos sibi faciat debitores; hinc nomina simpliciter de debitoribus; vid. *Ernesti* clav. Cic. s. v. *nomen*. *veste virili*, toga pura. *duris sub patribus tironum*; iuvenes enim, qui duris et parcis parentibus utuntur, facile, ut aes alienum faciant, induci possunt ab insidiosis foeneratoribus.

v. 18. *in se*, in vitae suae fructum et iucunditatem, *pro quaestu sumtum*, pro largo quaestu largum sumtum; nos *etwas auf sich wenden*.

v. 20. *pater ille*, Menedemus, se ipsum crucians, apud Terentium in Heautontim.

v. 25. *Malthinus* — iam exempla hominum, qui medium tenere non didicerunt, profert. *Malthinus*

Inguen ad obscoenum subductis usque facetus.
Pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum.
Nil medium est. Sunt, qui nolint tetigisse nisi illas,
Quarum subsuta talos tegat instita veste;
Contra alius nullam, nisi olente in fornice stantem.
Quidam notus homo quum exiret fornice, Macte
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis;
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,

tunica ad talos usque demissa incedit, alius tunica ad femur usque adstricta se ut hominem facetum conspiciendum praebet. Fuerunt, in quibus quoque est, *Heindorfius*, qui Horatium, notando vitium Malthini, Maecenatem, qui nonnunquam *discinctus* incesserit, oblique notasse autumarent. Sed quis adduci potest, ut credat, Horatium inter homines, quos producit, ridiculos, simul dulce decus suum et praesidium, Maecenatem, ut hominem ridiculum tecte designare voluisse? *ambulat*) *ambulare*, ut *incedere*, *viam metiri* de iis qui incessu dignitatem affectant; conf. supra ad Epod. 4. 5.

v. 26. *facetus*, ridiculus; nos *possirlich*. vel *facetus* explica: dum hominis faceti et venusti speciem prae se ferre vult.

v. 27. *Pastillos*, unguentorum odores, pilulas (interprete *Erasmo*) unguentarias, nos *salbenküchelchen*, vel, ut vult *Heindorfius*: *wohlriechende morsellen, dem athem einem angenehmen geruch zu geben*. Martial. 1. 88. *hircum*, foedum odorem, qualis sub alis emittitur; cf. supra ad Epod. 12. 5.

v. 28. *nisi illas, Quar. s. t. teg. inst. veste*, nisi matronas, quae a vestitu circumscribuntur; matronae enim gerebant tunicam, ad talos usque porrectam, cui adsuta fuit instita, h. e. fascia, limbus; nos *eine falbel, eine kante*. *subsuta*, quod adiunctum est τῷ *veste*, ad *instita* est referendum; cf. ad Sat. I. 1. 41.

v. 30. *nisi ol. in f. stant.*, nisi prostibulum. *fornice stantem;* saepius apud optimos quosque poëtas vocalis brevis in vocis alicuius fine, sequentibus duabus vel tribus consonantibus in proxima voce, haud producitur; sic apud Nostrum in hac ipsa Sat. v. infr. v. 71. *velatumque stola*. Sat. I. 3. 44. *infastidire; strabonem*. Sat. I. 5. 35. *praemia scribae* cett.

v. 31. *Quidam not. h.* cett. Schol. Acr. et Cruq. » *Notus homo*, honestus et nobilis. Catone transeunte, quidam exit de fornice; quem cum fugeret, laudavit et revocavit; postea, cum frequentius eum exeuntem ex eodem lupanari vidisset, dixisse fertur: Adolescens, ego te laudavi, tanquam huc interdum venires, non tanquam hic habitares. « *Macte* (explicant pro magis aucte) *virtute esto*, nota formula, apud Livium praecipue saepius obvia qua, qui rem aliquam bene gesserunt, cum laude appellantur, et eam porro bene gerere iubentur; nos *bravo*.

v. 32. *sententia dia Catonis*, pro Cato, ut apud Lucilium: *Valeri sententia dia*. Exempla de hoc loquendi genere collegit *Lambinus* supra ad Od. III. 5. 13.

Huc iuvenes aequum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operae pretium, procedere recte
Qui moechis non vultis, ut omni parte laborent,
Vtque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque haec rara cadat dura inter saepe pericla.
Hic se praecipitem tecto dedit; ille flagellis
Ad mortem caesus; fugiens hic decidit acrem
Praedonum in turbam; dedit hic pro corpore nummos;
Hunc perminxerunt calones; quin etiam illud
Accidit, ut cuidam testes caudamque salacem
Demeteret ferrum. Iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda!

v. 34. *Huc*, in fornices; *descendere*, erant enim fornices, ut observant interpretes, cameratae cellae in aedium loco depresso et inferiore.

v. 36. *Sic me* sc. facientem, quod suasit Cato. *cunni albi*, impudice et ad ingenium illius aetatis pro: matronae alba stola indutae; nam *meretrices*, ut animadvertit Schol. Cruq., *habebant nigram vestem.*

v. 37—40. *Audire est* cett. Sensus: Operae pretium est vos audire, qui non vultis rem iis, qui libidinem suam apud uxores explere cupiunt, bene procedere, quomodo (*ut*) omni parte se male habeant, et quomodo voluptas multo dolore perturbata, et ea ipsa rara, inter dura saepe pericula, illis (*cadat*) contingat. Horatius iam in re levi facete imitatus est gravitatem Ennii, cuius versus vetus Scholiastes profert hos: *Audire est operae pretium, procedere recte Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.*

v. 43. *pro corpore*, ne ad mortem flagellis caederetur, vel poenam experiretur, quae in v. 45. commemoratur infra; Sat. II. 7. 67. de adultero: *dominoque furenti Committis rem omnem et vitam et cum corpore famam.*

v. 44. *perminxerunt*, paedicarunt. — *Calones* proprie, ut docet Festus, servi militum, dicti ita, quia ligneas clavas gerebant; quas Graeci κᾶλα vocant. Sed inter servos domesticos quoque ii, qui ligno ferendo et aliis ministeriis humilioribus adhibebantur, appellati sunt *calones*, ut hoc loco et Sat. I. 6. 103. Epist. I. 14. 42.

v. 46. *Iure omnes*, omnes id factum esse iure aiebant, sed *Galba* negabat. Galbam, ex nobili fortasse gente Sulpicia ortum, ut adulterum vel certe adulterorum patronum notasse videtur Horatius.

v. 47. *merx*, libidinis fructus apud libertinas, quae corpore, tanquam

Libertinarum dico, Sallustius in quas
Non minus insanit, quam qui moechatur. At hic si
Qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste
Munifico esse licet, vellet bonus atque benignus
Esse; daret quantum satis esset, nec sibi damno
Dedecorique foret; verum hoc se amplectitur uno,
Hoc amat, hoc laudat: matronam nullam ego tango.
Vt quondam Marsaeus, amator Originis ille,
Qui patrium mimae donat fundumque laremque,
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verum est cum mimis, est cum meretricibus, unde
Fama malum gravius, quam res trahit. An tibi abunde
Personam satis est, non illud, quidquid ubique
Officit, evitare? Bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicumque. Quid inter-
Est, in matrona, ancilla peccesne togata?

merce aliqua, quaestum faciunt; hinc *merx* v. 83. de venustatis et formae lenociniis.

v. 48. *Sallust.* idem, ut videtur, Crispus Sallustius, ad quem scripta est Od. secunda libri secundi, ubi vid. Argumentum. *in quas Non minus insanit*, in quas non minore libidinis furore fertur.

v. 51. *munifico* pro munificum, conf. ad Sat. I. 1. 19. *benignus*, cf. supr. ad v. 4.

v. 52. *damno*, perdendo bona; *dedecori*, perdendo bonam famam.

v. 53. *hoc se ampl. uno*, hoc uno libidinis genere sibi placet. v. 54. *hoc amat*, huic uni libidinis generi indulget; *hoc laudat*, hoc unum libidinis genus extollit, dum ait: *Matronam nullam ego tango.*

v. 55. *Originis*, fuerunt illo tempore Romae tres nobilissimae mimae et meretrices: *Origo*, *Citheris* (sive *Licoris*) et *Arbuscula*; vid. *Serv.* ad Virg. Eclog. X. 2.

v. 58. *unde*, a quibus.

v. 60. *An tibi ab. Pers.* cett. qui matronam, in qua peccare possit, evitat, at in libertina, quam sectatur, peccat, is non rem ipsam, non illud, quod ubique damno et dedecori est, sed personam tantum evitat, personae tantum, non rei discrimen facit; — per *personam* iam designatur *matrona*, — *matrona* est persona honesta, libertina persona minus honesta; *ubique* in quaque persona i. e. muliere. *rem patris* (patrimonium) *oblimare*, limo obducere, in limum et coenum quasi abiicere, uti fere *dilapidare* pro turpiter profundere.

v. 62. *Quid interest* cett. Ergo peccas; nam eodem redit, utrum in matrona, an in ancilla pecces.

v. 63. *ancilla togata*, libertina

Villius in Faustâ Sullae gener, hoc miser uno
Nomine deceptus, poenas dedit usque superque
Quam satis est, pugnis caesus ferroque petitus,
Exclusus fore, quum Longarenus foret intus.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis
Diceret haec animus: Quid vis tibi? numquid ego a te
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatumque stola, mea quum conferbuit ira?
Quid responderet? Magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet pugnantiaque istis
Dives opis natura suae, si tu modo recte
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Immiscere! Tuo vitio rerumne labores,
Nil referre putas? quare, ne poeniteat te,

cui, antea ancillae, nunc togam gestare licebat.

v. 64. *Villius* in *Fausta* cett. non Villius, sed T. Annius Milo, ex Cicerone satis notus, Faustae maritus, et proinde Sullae, patria Faustae, gener fuit. Sed Villius, idem fortasse *Sextus Villius*, quem Cicero (Ep. ad Fam. II. 6.) ad Milonis amicos refert, cum unus adulterorum, quos Fausta, mulier libidinosa, admittere solebat, *gener* quodammodo Sullae, qui eius filiam Faustam uxoris loco habebat in adulterio, vel videri voluit vel iocose ita appellatus est. Idem tamen hoc nomine generi Sullae, vel hac gloriola, se quodammodo generum Sullae esse, misere deceptus est. Nam cum aliquando intrare vellet domum Faustae, cui iam aderat alius adulter, Longarenus, foribus exclusus, pugnis caesus, ferroque petitus est. *in Fausta*, in libidinis fructu cum Fausta; *usque superque Q. s. est*, usque eo, donec satis superque est. *fore* pro vulgariore *foribus*: exempla, ubi *foris* in singulari ponitur, vide in Lexicis.

v. 68. *Huic si* cett. iunge: *si huic* (Villio) *animus* (sortis quam expertus sit, considerantia) *mutonis tanta mala videntis verbis diceret haec* pro vulgari: quodsi muto tantorum malorum testis hunc Villium alloqueretur his verbis: *Quid* cett.

v. 70. *magno consule*, ut v. 72. *magno patre*, Sulla; ex hoc versu, Villium *in Fausta* fuisse adulterum, dilucide apparet.

v. 72. *puella*, Fausta, uxor Milonis; *puella* et *virgo* passim de uxoribus, vid. supra ad Od. III. 14. 10.

v. 74. *dives op. nat. suae*, at quanto meliora et istis contraria suadet natura, quae, quas habet, opes et praesidia largiter suppeditat.

v. 76. *Tuo vitio* cett. num parum interesse putas, utrum tibi ipsi, qui fugienda petis, an rebus, quas tibi oblatas contemnis, culpa tribuenda sit? *vitio*, culpa, ut passim.

Desine matronas sectarier, unde laboris
Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic, niveos inter viridesque lapillos
Sit licet, hoc Cerinthe, tuo tenerum est femur aut crus
Rectius, atque etiam persaepe togatae est.
Adde huc, quod mercem sine fucis gestat, aperte,
Quod venale habet, ostendit, nec, si quid honesti est,
Iactat habetque palam, quaerit, quo turpia celet.
Regibus hic mos est: ubi equos mercantur, opertos

v. 78. *unde*, a quibus.

v. 79. *est*, licet, datur. *ex re*, cuius copia datur.

v. 80—82. *Nec mag. h.* cett. nec tamen (*huic*) matronae, licet niveis (unionibus) et viridibus (smaragdis) lapillis exsplendescenti, (*hoc*) ob hoc, ob haec ornamenta, femur est, quod magis tenerum, aut crus, quod magis rectum sit tuo, Cerintha, (*atque etiam*) immo *togatae* (libertinae) persaepe est melius. *hoc* pro ob hoc, cf. ad Sat. I. 1. 46. *Cerinth.*) *Cerinthus*, ex Tibullo quoque notus, formae pulchritudine tum temporis insignis fuit.

v. 83. *mercem*, venustatis lenocinia, cf. ad v. 47. *sine fucis*, sine externis ornamentis, quibus oculos ad se advertere student matronae.

v. 84, 85. *venale*, apte respondet voci *merx*. *nec, si quid hon. est, iactat* cett. nullum interpretum in hoc loco haesisse, valde miror; particulam *nec*, unice; ut res clamat, ad *quaerit* referendam, ad unum omnes ad *iactat* et *palam habet* referunt, eandemque particulam ad *quaerit* repetendam vel supplendam esse putant; at sic sensus exit ineptissimus; quomodo enim libertina, quae, quod venale habet, *aperte ostendit*, id, quod honestum vel pulchrum est, *non iactare*, non *palam habere* dici potest? nonne *aperte ostendere* et *palam habere* unum idemque est? nonne poëta id, quod modo dixit, aliis verbis repetit? Aperte hic locus corruptus est, quem ita legendum et distinguendum esse suspicor: *nec, si, quod honestum est, Iactat habetque palam, quaerit, quo turpia celet*; h. e. nec, quamquam id, quod pulchrum est, iactat et palam habet, quaerit (*quo*) quomodo (sicuti matronae per stolam) turpia celet. Confirmatus autem sum in hac emendatione, postquam vidi, in quibusdam Codd. apud *Feam* pro *honesti* vere legi *honestum*. *si* pro quamvis, etsi, saepius, vid. *Drakenb.* ad Liv. XXXIII. 49. § 3. *honestum*, pulchrum, venustum: sic *facies* vel *forma honesta* pro pulchra, apud Terent. Andr. I. 1. 95. Eunuch. I. 2. 52. et II. 1. 24. et IV. 4. 15. *caput honestum* ap. Virg. Aen. X. 133.

v. 86 seqq. *Regibus hic m. est* cett. sententiarum nexus hic fere est: Qui matronas sectantur, externa earum specie non raro se decipi patiuntur; prudentius agunt potentiores; hi, ubi equos mercantur, ne externam eorum speciem, decoram faciem, molles pedes, pulchras clunes, breve caput, arduam cervicem contemplando

Inspiciunt, ne, si facies, ut saepe, decora
Molli fulta pede est, emtorem inducat hiantem,
Quod pulchrae clunes, breve quod caput, ardua cervix:
Hoc illi recte: ne corporis optima Lyncei
Contemplere oculis, Hypsea caecior illa,
Quae mala sunt, spectes! O crus, O brachia! Verum
Depygis, nasuta, brevi latere ac pede longo est.
Matronae praeter faciem nil cernere possis,
Cetera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata (nam te
Hoc facit insanum), multae tibi tum officient res,
Custodes, lectica, ciniflones, parasitae,

ab iis, quae in iis vitiosa sunt, observandis avertantur, *equos* velamentis *opertos* emere soleut. *si fac. dec. Moll. f. p. est* pro vulgari: si facies decora et pes mollis est. Non enim *pedem mollem* cum ioterpretibus ad equorum vitia refero, ut *pes mollis* sit: imbecillis, infirmus, sed ad equorum laudem, quia in pulchro equo vel maxime placet pes *mollis* h. e. tenuis, et proinde agilior, flexibilior. Sic de saltantibus *membra mollia* apud Lucret. IV. 977. et *brachia mollia* apud Ovid. Art. Am. I. 598. Immo apud Virgilium quoque Georg. III. 75. *crura mollia* ad laudem geoerosi equi referuntur. *Regibus*, ditioribus, beatioribus, ut passim.

v. 90—93. *Hoc illi recte* scil. faciuot, et hoc tibi exemplo esse potest, ne in contemplandis corporis partibus pulchrioribus Lynceo sis ocnlatior, at in illis, quae foeda sunt, Hypsea caecior. *Lynceus*, filius Apharei, Argonautarum unus, ita valuisse traditur oculis, ut eorum acie loca remotissima, immo Orcum, assequi posset. *Hypsea*, mulier, caecitate tum temporis nota. *O crus, O brachia!* primo matronae alicuius adspectu exclamas. Obversabatur Horatiu Epigr. Philodemi XXI. Analect. 16. p. 88. 106. *depygis* (ἄπυγος) quae est, ut Horat. loquitur supra Epod. VIII. 5., *aridis natibus*. *nasuta*, nimis longo naso deformis.

v. 94. *Matronae* cett. seosus: apod matronam praeter faciem externam oihil tibi cernere licet; matronae, eoim, nisi qua similis est Catiae, matrooae impudicissimae, *veste demissa*, h. e. stola (ut dicitur io v. 99.) ad talos demissa, cetera tegunt. De Catia, foedae libidinis matrona, quae, stola oon demissa, sed sursum tracta, pellicere studebat libidinosos, vid. *Schol.*

v. 96. *vallo*, stola, tanquam vallo.

v. 97. *hoc*, obstaculum. *multae res*, multa alia.

v. 98. *custodes*, fuerunt plerumque eunuchi, qui matroois custodiendis et observandis addi solebaot; vide quos laudat *Heindorf.* *lectica*, interclusae enim ab aditu fuerunt matronae, cum in lectica a lecticariis vel

Ad talos stola demissa et circumdata palla,
Plurima, quae invideant pure apparere tibi rem.
Altera nil obstat; Cois tibi paene videre est
Vt nudam; ne crure malo, ne sit pede turpi,
Metiri possis oculo latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier, ante
Quam mercem ostendi? *Leporem venator ut alta*
In nive sectetur, positum sic tangere nolit,
Cantat, et apponit: *Meus est amor huic similis; nam*
Transvolat in medio posita, et fugientia captat.
Hiscine versiculis speras tibi posse dolores

quatuor vel sex vel octo (*octophoris*) portarentur; cf. ad Catull. X. v. 16. et 20. *ciniflones*, qui crispabant matronarum crines, dicti ita, quia ad calamistra calefacienda prunas sub cinere flando suscitabant; hinc appellati sunt etiam *cinerarii*. *parasitae*, ergo matronis quoque assidere solebant mulierculae, quae garrulitate sua earum gratiam captare et sic illas liberales erga se reddere studebant.

v. 100. *rem*, omnem corporis formam.

v. 101. *Altera nil obstat*, altera nihil offendiculi tibi obiicit; sive, ut explicant: quod ad alteram attinet, in ea nihil tibi obstat. *Cois* cett. iunge: *est* (licet, ἔστιν ἰδεῖν) *tibi videre* (libertinam) *paene ut nudam Cois*, pro: in Cois vestibus, bombycinis, et ob tenuitatem admodum pellucidis, Tibull. II. 3. 53. *Illa gerit vestes tenues, quas femina Coa Texuit, auratas disposuitque vias*; ubi vid. *Interpp.* Ovid. Art. Am. II. 298. *Sive erit in Cois, Coa decere puta.*

v. 104. *pretium avellier*, pecuniam pro merce cupide auferri.

v. 105—108. poëta sententiam, ea, quae facile haberi possint, vulgo contemni, ea vero, quae non sine difficultate haberi possint, cupide appeti a per cantilenam, tum satis notam, a Callimacho in Epigr. XXXII. relatam, exprimit. Qui matronas sectatur, *cantat*, ut (quomodo) *venator leporem in alta nive sectetur, positum sic* (leporem in medio vel ante pedes cubantem) *tangere nolit*; *et apponit: huic* (venatori) *similis est meus* (matronarum) *amor* cett. apud Callimachum l. l. Χοὐμὸς ἔρως τοιόσδε· τὰ μὲν φεύγοντα διώκειν Οἶδε, τὰ δ' ἐν μέσσῳ κείμενα παρπέταται. — *sic positum*, si Horatius scripsit *sic*, haec particula explicanda videtur: *sic temere*, ut supra Od. II. 11. 14. *vel hac Pinu iacentes sic temere* (sed ibi *temere* adiectum est); vel *sic* est *in medio*, quod in v. 108. ad *posita* additur; *positus lepus* iam est lepus non currens et fugiens, sed in cubili iacens. Equidem tamen pro *sic* malim *sed*; sic omnia bene sibi respondent; apud Callimachum quoque est l. l. τὰ μὲν — τὰ δέ. Fortasse et in v. 108. pro *et fugientia* aptius legeris *at fugientia*.

Atque aestus curasque graves e pectore tolli?
Nonne, cupidinibus statuat natura modum quem,
Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,
Quaerere plus prodest et inane abscindere soldo?
Num tibi, quum fauces urit sitis, aurea quaeris
Pocula? num esuriens fastidis omnia praeter
Pavonem rhombumque? tument tibi quum inguina, (num, si
Ancilla aut verna est praesto puer, impetus in quem
Continuo fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego; namque parabilem amo Venerem facilemque.
Illam: Post paulo, sed pluris, si exierit vir,
Gallis, hanc, Philodemus ait, sibi, quae neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, quum est iussa venire.
Candida rectaque sit, munda hactenus, ut neque longa,
Nec magis alba velit, quam det natura, videri.
Haec ubi supposuit dextro corpus mihi laevum,

v. 111—113. *Nonne?* sensus nonne utilius est quaerere, quem modum natura in explendis cupiditatibus tenendum praescribat? quid illa sibi negatum latura, quid sibi negatum sine dolore non latura sit, sive: quibus ferendis natura par, quibus ferendis impar futura sit, et vana atque inania a solidioribus distinguere?

v. 120 seq. *Illam* cett. sensus: Illam mulierculam, quae moras nectat dicendo: «paulo post te admittam: sed affer, quaeso, quod pluris sit pretii; veni, si vir exierit;» a Gallis (sacerdotibus Cybeles, qui, quia erant avirati, moram illam ferre possent) expetendam esse, at hanc, quae neque cett., se sibi expetere, Philodemus ait. Editum est a *Reiskio*, et post eum a Brunckio, Epigramma Philodemi, quod plures (in quibus est etiam *Heindorfius*) ab Horatio expressum esse putarunt. Sed illud a recentiore quodam homine ex hoc ipso Horatii loco, perperam intellecto, effictum et Philodemo per fraudem tributum esse, docuit Amiciss. *Iacobsius* in *Wolfii* Analect. Vol. I. p 357.

v. 123 seq. *Candida* cett. alba sit colore et erecta corpore, hactenus tamen externi cultus et elegantiae studiosa, ut sibi caveat, ne praeter naturam aut nimis alba (cerussae usu), aut nimis longa (crepidarum suppositarum, ut observat vetus Schol., usu) videri velit. *recta*, erecta; sic *homines recti* apud Catull. X. 20. ubi cf. not.

Ilia et Egeria est; do nomen quodlibet illi,
Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat,
Ianua frangatur, latret canis, undique magno
Pulsa domus strepitu resonet, vepallida lecto
Desiliat mulier, miseram se conscia clamet,
Cruribus haec metuat, doti deprensa, egomet mi.
Discincta tunica fugiendum est ac pede nudo,
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est; Fabio vel iudice vincam.

SATIRA III.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Vt nunquam inducant animum cantare rogati,

v. 126. *Ilia et Egeria est*, altera mihi quasi est Ilia vel Egeria, h. e. aeque mihi cara est, ac nobilissima quaeque mulier; *Ilia*, Rhea Sylvia, mater Romuli et Remi; *Egeria*, nympha, quacum nocturnos congressus sibi esse simulabat Numa.

v. 129. *vepallida*, male pallida, ut *vesanus* et alia. *conscia* sc. furti. Scholiast. Cruq. *ancilla conciliatrix adulterii et conscia suae dominae.*

v. 131. *haec*, ancilla, *metuat cruribus*, metuat, ne crura sibi suffringantur a domino ex agro redeunte; — *doti deprensa*, coniuges in adulterio deprehensae timere debebant de dote, quam secundum leges perdebant adulterae.

v. 133. 4. *ne nummi pereant*, supra v. 43. *dedit hic pro corpore nummos*. — *pyga*, natibus deprehensorum adulterorum impingebantur raphani mugilesque. cf. ad Catull. XV. 19. — *denique*, pro saltem vel insuper. — *Fabio vel iudice vinc.* id miserum esse evincam et probabo vel Fabio iudice. Schol. Cruq. *Satis urbane notat Fabium iurisconsultum aliquando in adulterio deprehensum fuisse.* Fortasse idem Fabius, quem poëta supra Sat. I. 1. 13. ut *hominem loquacem* ridet. Si verum est, quod ibi observavit vetus Scholiastes, hunc Fabium aliquot libros, ad philosophiam Stoicorum pertinentes, scripsisse, lepide Horatius Fabium, vel Stoicum, concessurum ait, sortem deprehensi adulteri miserrimam esse. Stoici enim summum quemque dolorem aequo animo ferendum esse docebant.

SATIRA III.

Amicorum vitia leniter ferenda, neque omnia, in quibus peccant amici, ad vivum resecanda esse.

v. 1. *cantoribus*, de musicis in universum, sive fidibus sive voce canentibus. cf. ad Sat. I. 2. 3.

Iniussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Caesar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris atque suam, non
Quicquam proficeret; si collibuisset, ab ovo
Vsque ad mala citaret Io Bacche! modo summa
Voce, modo hac, resonat quae chordis quattuor ima.
Nil aequale homini fuit illi. Saepe velut qui,

v. 4. *ille*, per emphasim, ut recte observat Schol. Cruq. nam *M. Hermogenes Tigellius* vere tum nobilis fuit tam arte musica, quam gratia et amicitia adeo apud Augustum et liberalitate apud populum; cf. ad Sat. I. 2. 3. *hoc* sc. vitium. *Caesar*, Octavianus, qui ab Horatio in iis carminibus, quae scripsit, antequam Octavianus nomen Augusti assumserat (V. C. DCCXXVII.), simpliciter *Caesar* appellatur.

v. 5 seq. *si peteret* pro petebat; — *proficeret* pro proficiebat (εἰ αἰτήσαιτο, οὐκ ἂν τύχοι); ratio grammatica, ex qua nonnunquam apud optimos quosque scriptores coniunctivus pro indicativo ponitur, vix perspicue satis doceri potest *patria*, Iulii Caesaris, cuius adoptatus filius fuit Octavianus.

v. 7. *ab ovo usque ad mala*, ab initio usque ad finem; translatum a satis noto more Romanorum, apud quos in principio conviviorum *ova*, in fine *mala* apponebantur; pro *citaret* placet quidem; quod ex coniectura dedit Bentleius, *iteraret*; sed *citare*, si iam est (frequentativum a *ciere*) frequenter ciere, et proinde *repetere*, eodem redit. *Gesnerus* in hanc rem laudavit locum Ciceronis Orat. I. 59. ubi est: *paeanem citare*. Similiter fere dicitur *carmen movere*: Virgil. Aen. X. 163. *cantusque movete*; Ovid. Met. XIV. 21. *carmen ore move sacro*. *Io Bacche!* prima verba carminis inter coenandum (ut ex verbis *ab ovo usque ad mala* colligas) decantati. Iam ex primis verbis notum hoc carmen tum fuit omnibus. Veteres autem, sicut nos, tota carmina verbis primis indicare et laudare solebant. Sic Virgilius in Eclog. V. 86. Eclogam secundam per prima eius verba: *Formosum Corydon ardebat Alexin*, et tertiam per *Cuium pecus? an Meliboei?* designat; — in *Bacche* vocalis brevis *e* propter arsin producta est. *modo summa voce*, acutissima, nos *in der höhe*, *im discant*, *modo hac* sc. voce, *quae resonat* (est) in *quattuor chordis* (in Tetrachordo) *ima*, *gravissima*; nos *in der tiefe*, *im bass*.

v. 9 seqq. *Saepe velut qui* — iunge: *saepe currebat*, *velut qui hostem fugiens* sc. curreret. — Iam poëta a vitio, quod Tigellius commune habebat cum musicis, ad alia vitia, nominatim ad mutabilem Tigellii animum et ad eius inconstantiam, transit, eo quidem consilio, ut sic viam sibi ad praeceptum: « amicorum vitia, cum nemo sine vitiis nascatur, aequo animo ferenda esse, » muniat; — ad *persaepe* non *currebat* repetendum, sed inde eliciendum; lento gradu incedebat, quasi esset κανηφόρος, quae sacra Iunonis in capite

Currebat, fugiens hostem, persaepe velut qui
Iunonis sacra ferret; habebat saepe ducentos,
Saepe decem servos; modo reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens; modo, Sit mihi mensa tripes et
Concha salis puri et toga quae defendere frigus,
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses
Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
Mane; diem totum stertebat. Nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi: Quid tu?
Nullane habes vitia? Immo alia, haud fortasse minora.
Maenius absentem Novium dum carperet: Heus tu,

gestaret. Scilicet in pompis solemnibus, quales, ut ex hoc loco apparet, in Iunonis quoque honorem instituebantur, virgines (κανηφόροι) sacras cistas sive canistra tardo et ad dignitatem quandam composito incessu portare solebant in capite; vid. *Spanhem.* ad Callimach. H. in Cer. v. 127. Hinc infra Sat II. 8. 13. *ut Attica virgo cum sacris Cereris.* Bene in hanc rem iam *Lambinus* comparavit locum Ciceronis de Off. I. 36. *cavendum, — ne tarditatibus utamur in ingressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur.*

v. 12. *tetrarchas*) *tetrarcha* regiae dignitatis et potestatis erat, quamquam illi regis nomine uti haud licebat.

v. 13. *loquens*, cum iactantia in ore gerens crepansque; sic passim *loqui* de magniloquentia; vid. *Burm.* ad Petron. c. 127. 3. et ad Quintil. Decl. XV. *mensa tripes* Scholiast. Cruq. *mensa Delphica, a tribus pedibus dicta;* vide quos de *mensis Delphicis* laudat *Ernest.* in Clave Cic. in Ind. Geogr. s. v. *Delphicae.*

v. 14. *Concha salis.* Schol. Porph. *Pauperiores in marina concha salem tritum habere solent, quo cum pane vescantur.* *puri*, integri, sinceri.

v. 15. 16. *dedisses*, si dedisses, *decies centena* sc. millia sestertiûm, — *huic parco, p. cont.* Tigellio, se hominem parcum et paucis contentum modo professo.

v. 20. *immo alia, haud fort. min.* non haec vitia Tigellii, immo alia habeo, nec fortasse Tigellii vitiis leviora. — Pro *et fortasse* dedi *haud fortasse*, quod iam in editt. Ald. et Iunt. receptum est; id enim mihi omnino postulare videtur modesti hominis responsio. Quis enim ferret hominem, qui, quia vitia quaedam reprehenderat, interrogatus: » *nullane* tu ipse *habes vitia?* « responderet: habeo quidem, sed fortasse iis leviora. Huc accedit, quod Horatius iam non graviora, sed leviora tantum vitiis Tigellii, nempe mutabilem animum et commune quoddam cantorum vitium, notavit.

v. 21. *Moenius.* cf. supr. ad Sat. I. 4. plura de hoc homine nequam vide apud Schol. Porphyr. *Novium;* hic quoque homo malae notae fuit,

Quidam ait, ignoras te, an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mi ignosco, Maenius inquit.
Stultus et improbus hic amor est dignusque notari.
Quum tua pervideas oculis male lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila aut serpens Epidaurius? at tibi contra

quamquam vitiorum, quibus iste indulsit, genus non additur.

v. 22. *ignor. te*, tua ipsius vitia? — *an ut ign. d. n. v. putas*, an putas, te, ut hominem, qui, qualis ipse sit, ignorat, aliorum vitia carpendo fraudem nobis facere posse; *ignotum* sc. sibi; Senec. Thyest. v. 391. *ignotus sibi moritur.* Maenius igitur est homo, qui, ut infra Sat. II. 3, 299. dicitur, non didicit *respicere ignoto pendentia tergo*, ubi *ignoto* referendum est ad hominem, qui quod pendeat ipsius tergo, ignorat.

v. 24. *improbus*, malus, perversus; *improbus* de rebus et hominibus, qui in reprehensionem incurrunt: *amor* sc. sui.

v. 25. *Quum tua perv. oc. m. lipp. inunctis*, eum ea, quae ad te ipsum spectant, oculis intuearis in fraudem tuam hebetioribus, quales sunt collyriis inuncti lippientium; *pervid. pervidere* explicant vel pro: de longinquo videre; vel pro: accurate videre; vel pro perlustrare. In quibusdam vett. libr. ap. *Feam* pro *pervideas*, legitur *provideas*. Fuerunt quoque, qui pro *pervideas* mallent *praevideas*, ita, ut *praevidere* iam dictum sit pro *praetervidere* (παραβλέπειν). Sed quis in his explicationibus et lectionibus acquiescat? Equidem compositum *pervidere* (κατιδεῖν, διασκέπτεσθαι), pro simplice *videre*, ut in multis aliis compositis fieri solet, positum esse existimo. *male* addi solet adiectivis, ita, ut sit modo pro *non*, ut *male sanus*, *male haerere* paulo post v. 31; sed si ibi *male* coniunxeris cum *laxus*, *male* est pro *nimis*; modo *de eo, quod in fraudem alicuius depravatum est*, ut h.l. *male lippus*; modo *de eo, quod recedit a iusto modo*, ut infra v. 45. *male parvus*; modo pro *importune*, ut *male sedulus*; modo pro *moleste*, ut *male raucus* in seq. Satira v. 66. modo pro *misere*, sive *de eo, quod grave et mali ominis est*, ut *male tussire*, Sat. II. 5. 107. et multa alia, ubi particula *male* ad sensum rei, de qua sermo est, explicanda est. *lippus*, lippitudo iam ad animum, in re aliqua cognoscenda caecutientem, transfertur.

v. 26. *acutum* pro *acute*.

v. 27 seqq. *aquila*, aeque, ac lynx, oculorum acie praevalens. — *serpens*, visu acutissimo. *Epidaurius*, epitheton ornans, sive quod regio ad Epidaurum, Argolidis urbem, scatebat serpentibus, sive ob mansuetum quoddam (de quo narrat *Pausan.* in Corinth. II. 28.) serpentum ibi genus, sacrum deo illius regionis tutelari, Aesculapio, qui sub forma serpentis ibidem cultus et sic Romam deportatus est. *inquirant* cett. et illi, quorum vitia tu inquiris, vicissim tua inquirant.

Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paulo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum, rideri possit eo, quod
Rusticius tonso toga defluit et male laxus
In pede calceus haeret; at est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam, at tibi amicus, at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore; denique te ipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala; namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc praevertamur, amatorem quod amicae
Turpia decipiunt caecum vitia, aut etiam ipsa haec

v. 29. 30. *Irac. est p.* cett. Si amicus paulo ad iram est proclivior; minus aptus amicitiae ille videtur his hominibus, qui vitia acutis naribus subodorantur. *horum* referunt interpretes ad ingenium hominum, qui nunc vivunt; ego refero ad eos, qui in v. 28. dicti sunt *illi*.

v. 30—35. *rideri possit* cett. Sensus: Rideri fortasse possit amicus ideo, quod inconcinne est tonsus; quod in toga incedit non composita, sed deorsum fluente; quod laxus calceus male in pede sedet; sed quia idem est vir bonus, quo melior inveniri non potest; quod tibi est amicus, quia sub neglecto eius corpore latet ingens ingenium, omnia illa indulgenter a te ferenda sunt. *rusticius tonso*, in urbe apud Romanos crines capitis ad certam normam, aequalitatem et elegantiam tondebantur, at rure sine ulla arte, temere et incuriosius; particulam *male* interpretes referunt ad *laxus*, et sic *male* iam est pro nimis; sed quomodo *calceus nimis laxus*, qui male sedet, h. e. qui circum pedem huc illuc movetur, simpliciter *haerere* dici potest? immo *haerere* dicitur, quod alicui rei adhaeret, inhaeret, firmiter insidet. Supra Od. III. 24. 55. *Nescit equo rudis haerere ingenuus puer*, h. e. puer ingenuus, equitandi imperitus, non didicit firmiter insidere equo; sic infra vers. 77. *vitia stultis haerentia*, firmiter insidentia; refero igitur h. l. *male* ad *haeret* h. e. male sedet, nos *die beschuhung liegt oder schliest nicht an.* *inculto*, quod ad externum cultum attinet, negligit. *te ipsum concute*, excute, explora

v. 37. *namque Neglect. ur. f. inn. agris.* per imaginem, a filice in agris neglectis nascente petitam, exprimere voluit hoc: nam, quemadmodum filix, agris neglectis innascens, urenda, ita vitia, quae aut natura, aut mala consuetudo insevit, evellenda et exstirpanda sunt ex animo.

v. 38. *Illuc praevert.* nexus: Sed, missis aliis (hoc inest verbo composito *praeverti*), redeamus (*illuc*) ad id locorum, ubi videre licet, *quod* (quatenus) *turpia vitia amicae decipiunt amatorem.*

v. 39. *aut etiam ipsa haec* Delo-

Delectant, veluti Balbinum polypus Hagnae.
Vellem in amicitia sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire; strabonem
Appellat Paetum pater, et Pullum, male parvus
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus; hunc Varum distortis cruribus, illum
Balbutit Scaurum pravis fultum male talis.
Parcius hic vivit: frugi dicatur. Ineptus

ctant, de ingenio amatorum, aut vitia amicarum plane non animadvertentium, aut ex animadversis voluptatem adeo captantium, laudavit *Gesnerus* Plat. de Republ. V. pag. 474. Lucret. IV. 1154 seqq. Ovid. Art. II. 657 seqq.

v. 40. *polypus*, de hoc tetro narium morbo seu tubere agit Celsus VI. 8. 2. prima syllaba, quasi scriberetur *pollypus*, producitur, ut prima syllaba in *religio*, *retulit*, quasi scriberetur, *relligio*, *rettulit*. *Hagnae*, Graecae libertinae ex Graeco Αγνης.vid. *Bentl.*

v. 41. 42. *vell. in am.* cett. vellem igitur, ut hoc error amatorum in amicarum vitiis locum haberet etiam in amicitia, et pro honestiore errore haberetur a virtutis praeceptoribus.

v. 43. *At* iam pro *enimvero*; *pat. ut gnati* cett. iunge: *at pater ut gnati* vitium non fastidit, *sic nos*, *si quod vitium sit amici*, non *fastidire debemus*. *fastidire*, vocalis *e* brevis, sequentibus litteris *str*, manet brevis; cf. ad Sat. I. 2. 30. *strabo*, qui detorquet oculos, nos *der schielt*. — *paetus*, interprete vetere Scholiasta, *dicitur*, *qui tremulis est oculis et leniter deliquatis*; nos fere: *der etwas blinzelt*.

v. 45 seq. *et Pullum* cett. et *si* quis habet filium *malo* (h. e. praeter modum, ut v. 45. cf. ad v. 25.) parvum, qualis olim fuit Sisyphus abortivus (abortu enim nati exigui corporis solent esse homines), eum pater blande appellat *Pullum*, parvulum, pupum; nos fere: *putchen*, *hühnchen*. *Sisyphus* Schol. Cruq. M. »Antonio Triumviro pumilio fuisse dicitur intra bipedalem staturam, quem ipse Sisyphum appellabat ob ingenii calliditatem.«

v. 47. *hunc Varum dist.* cett. alium filium, cuius crura distorta sunt, mollius *Varum* (*cuius pedes*, ut loquitur Scholiastes, *introrsum retorta sunt*) alium, cuius tali male depravati sunt, balbutiente et paternum amorem exprimente voce *Scaurum* (qui talos habet exstantes) vocat. Scilicet patres, si qua corporis vitia habent filii, molliore locutione ea levare student; amici igitur patres in elevandis amicorum vitiis imitari debent. *frugi*, qui prudente parsimonia et sibi et suis prospicit; nos *ein guter wirth*. *ineptus*, qui, dum inepta se gerendi ratione placere studet, displicet; descriptionem hominis inepti dedit Cicero de Orat. II. 4.

Et iactantior hic paullo est: concinnus amicis,
Postulat ut, videatur. At est truculentior atque
Plus aequo liber; simplex fortisque habeatur.
Caldior est: acres inter numeretur. Opinor,
Haec res et iungit, iunctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus atque
Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
Nobiscum vivit, multum demissus homo; illi
Tardo cognomen pingui et damus. Hic fugit omnes
Insidias, nullique malo latus obdit apertum,
Quum genus hoc inter vitae versetur, ubi acris
Invidia atque vigent ubi crimina; pro bene sano
Ac non incauto fictum astutumque vocamus.

v. 51. *conc. am. Postulat ut, vid.* is videatur, ut videri postulat, homo, qui placere et commodus esse cupit amicis; posui igitur ad hane esplicationem post *amicis* et post *ut* distinctionis signum; nolo tamen contendere cum iis, qui explicare malint: postulat (ineptus) ut amicis suis concinnus videatur. *at est truc.* cett. at ferocius et insolentius se effert, et, quiequid in buccam venit, paulo liberius et inconsiderantius effutit; is *simplex* (qui, quod sentit, loqnitur), *fortisque* (qui nihil timet) *habeatur.*

v. 53. *Caldior est*, si est homo calidinris et fervidioris ingenii, *acres inter*, inter paulo vehementiores: *acer*, nos *ein leicht reizbarer, etwas heftiger mensch.*

v. 55—62. *At nos virtutes — incrustare*, at nos ipsas virtutes praepostere pro vitiis habemus et sie facimus idem, ac si velimus vas integrum, tanquam vitiatum et rimosum, oblinere; *incrustare*, pice, cera, stuppa vel alia re tanquam crusta obducere. *Probus quis* cett. hunc locum, quem rectius distinguendum curavi, eiecta voce *est* post *multum*, ita intelligo: si quis probus, multi pudoris et timiditatis homo, nobiscum vivit, illum tardioris et pinguioris ingenii hominem appellamus; — *est* post *multum* recte *Fea* nec sine idonea auctoritate omisit; *Heindorfius* pro *est* dedit *et*, quod ferri potest, sed non opus est; *pingui et* pro *et pingui*, ut Satir. I. 4. 51. *Ebrius et* pro *et ebrius*. — Ceterum *probi* et *demissi* apud Ciceronem quoque iunguntur de Orat. II. 43. — *eaque omnia, quae proborum, demissorum, non acrium, non pertinacium, non litigiosorum, non acerborum sunt, valde benevolentiam conciliant.* *Hic fugit* — alius fugit cett. *nullique m. l. obd. apertum*, nullique malo sibi nocendi occasionem praebet; translatum a re gladiatoria, si gladiator adversario, ut eius ictus et petitiones eludat, latus *tectum* opponit. *crimina*, criminationes.

Simplicior quis et est, qualem me saepe libenter
Obtulerim tibi, Maecenas, ut forte legentem
Aut tacitum impellat quovis sermone molestus:
Communi sensu plane caret, inquimus. Eheu!
Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur; optimus ille est,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut aequum est,
Cum mea compenset vitiis bona, pluribus hisce,
Si modo plura mihi bona sunt, inclinet. Amari
Si volet hac lege, in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat, ignoscet verrucis illius; aequum est,
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Denique, quatenus excidi penitus vitium irae,

v. 63—66. *Simplicior* cett. si quis simplicior et talis est, qualem me saepe libenter tibi obtulerim, Maecenas, ita quidem, *ut* simplicior ille, quovis sermone molestus, aut forte legentem aut *tacitum* (maditantem) *impellat* (eius animum impellendo ei ad se advertendo turbet), dicere solemus: en! iste homo sensu communi caret. *Simplicior* refer ad morum simplicitatem, qua quis ea, quae alii ad gratiam captandam studiose sectantur, non curat. *libenter*, animo ita iubente.

v. 67. *Quam temere* cett. Quam stulta est haec nostra in notandis amicorum vitiis severitas; quodsi enim severe de amicorum vitiis iudicamus, vicissim et illis de nostris vitiis severe iudicare licebit.

v. 70. 71. *Cum mea comp.* cett. ad hyperbata hunc locum referunt, et, praeeunte vetere Scholiasta, iungunt: *bona mea compenset cum vitiis*; sed ex meo sensu concinnius procederet oratio, si pro *compenset* scriberetur *compensat*, et *cum* pro coniunctione acciperetur. *Amicus dulcis, cum* (dum) *ut aequum est, mea bona compensat vitiis* (inversa locutione pro: cum vitia mea compensat bonis) *pluribus hisce inclinet*, animum potissimum ad plura haecce (bona), si modo plura bona mihi sunt, advertat. *Amari si vol. h. lege*; pro *amari* legendum omnino mihi videtur *amare*, ut sit: *si volet hac lege me amare*, ad eandem legem vicissim a me amabitur. *in trutina*, statera, translate de norma, vel ratione, ad quam res aliqua ponderatur. *Cic.* de Orator. II. 38 *ad ea probanda, quae non aurificis statera, sed quadam populari trutina* (norma aliqua, ad quam populus res ponderat) *examinantur*.

v. 76—79. *quatenus*, quandoquidem, quoniam, ut supra Sat. I. 4.64. — *excidi penitus*, radicitus exstirpari. Schol Porph. „Hinc (poëta) paullatim eo descandit, ut adversus Stoicos disputet, qui dicunt, peccata

Cetera item nequeunt stultis haerentia, cur non
Ponderibus modulisque suis ratio utitur ac, res
Vt quaeque est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum servum, patinam qui tollere iussus
Semesos pisces tepidumque ligurrierit ius,
In cruce suffigat; Labeone insanior inter
Sanos dicatur? Quanto hoc furiosius atque
Maius peccatum est: paullum deliquit amicus,

omnia paria esse et similia, et animum spectandum peccantis, non quantitatem rei, in qua peccatum est. *stultis haerentia*, Stoici appellabant omnes *stultos* et *insanos*, qui, quam illi concionabantur, non exercere possent sapientiam. *cur non pond. mod. s. r. utitur*, cur non *ratio* (iudicandi facultas, philosophia) vitia ad certam normam aestimat et diiudicat, et sic leviora vitia a gravioribus distinguit? *ponderibus* quibus in lance trutinae positis res pendimus; accommodavit poëta hanc locutionem ad id, quod in v. 72. dixit: *in trutina ponetur eadem*. — *modulis*, ad quos res metimur; — *suis*, quibus ratio tanquam sibi propriis uti debet. *ac, res ut quaeque est, ita* cett. ac cur non ratio, uti quodque delictum comparatum est, ita, si graviora sunt, suppliciis gravioribus, si leviora sunt, levioribus coërcet?

v. 80. *tollere* sc. de mensa.

v. 81. *ligurrierit*, degustaverit.

v. 82. *Labeone ins. i. s. dicatur?* hunc locum, signo interrogationis post *dicatur* posito, ita intelligo: num is, qui servum ob delictum levius in cruce suffigat, Labeone sane insanior, inter sanos referatur? Quod si autem hic locus sine interrogatione efferendus sit, pro *dicatur*, malim *dicetur*, ut sit: is sane *inter sanos* (inter homines sani iudicii, a sanis) homo ipso Labeone insanior appellabitur. Vtrum intelligendus sit M. Antistius Labeo, Praetorius, et fama celebratissimus (qui, quia multa contumaciter, ut ad hunc locum observat vetus Scholiastes, adversus Caesarem dixerit feceritque, ab Horatio, ut Augusto adularetur, nunc ut homo insanus inductus sit); an (quod multo probabilius) alius quidam homo ignobilis insaniae quodam genere tum notus; id docendum iis, quos in talia diligentius inquirere iuvat, relinquimus.

v. 83—86. *Quanto hoc* cett. quanto gravius hoc leviore peccato servi, qui semesos pisces et tepidum ius degustaverit, et quanto maius, quod tu committis, est peccatum, si amicum, qui paulum deliquit (nisi enim peccatum levius amici condonaveris, iure insuavis habearis) acerbo animo ut hominem invisissimum fugis, cett. *hoc* in ablativo de modo dicto leviore servi peccato; suppleri enim debebat *hoc* in ablativo ad *furiosius*, nisi adiectum fuisset; qui *hoc* in nominativo accipiunt, ut sit: sequens peccatum, orationis elegantiam turbant; *furiosius*, peccatum *furiosum*, quod committit homo furore percitus. *paullum deliquit*, pro vul-

(Quod nisi concedas, habeare insuavis) acerbus
Odisti et fugis ut Rusonem debitor aeris,
Qui nisi, quum tristes misero venere Calendae,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto iugulo historias, captivus ut, audit.
Comminxit lectum potus, mensave catillum
Evandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut positam ante mea quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minus hoc iucundus amicus

gari: » si amicum, qui paulum deliquit, odisti, « vividiore oratione ipse peccans inducitur. *odisti* sc. eum. *Rusonem*, famosum tum foeneratorem, cuius acerbitatem, cum dies, quo sors aut usurae solvendae essent, venisset, nulla alia re mitigare et effugere poterant debitores, quam si ei recitanti, quas scripserat, historias patienter aures commodarent *Calendae*, quibus aut sors foenori data, aut usurae a foeneratore redigebantur; hinc suaviter *tristes* dicuntur *misero* debitori, qui, quod debet, non solvere potest. conf. supra ad Epod. 2. 69. 70. *nisi merced. a. n. unde unde extricat*, nisi aut usuras aut sortem undecunque tandem expedit et cogit; nos *wenn er nicht zinsen oder capital, wo er es auch immer her bekommen mag, schaffen und aufbringen kann.* *amaras*, inepte scriptas. — *porrecto iugulo*, se occidendum quasi tradens recitanti; nam mali scriptores scripta sua recitando eos, quos se audire cogunt, *occidere* dicuntur; cf. infra Epist. ad Pisonem vers. 475 *Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo*, et hinc Horatius infra Sat. I. 9. 74. dum ab homine garrulo tenetur, lepide se *sub eius cultro* esse, ait. *audit*, audire cogitur.

v. 90. *lectum*, triclinium.

v. 91. *tritum*, torni usu effictum sive tornatum, fuit igitur deiectus ille catillus toreuma Evandri; *terere* pro *tornare* accipiunt etiam apud Virgil. Georg. II. 444. *hinc radios trivere rotis;* scilicet artifex vel torno (a τείρω, τέτορα, *tero*, *trivi*) vel caelo, vel scalpro eradit et deterit ex materia, quod inde detritum vult; opus autem insculptis figuris distinctum vocatur vel toreuma vel opus caelatum. Virgil. Ecl. III. 37—39. de duobus poculis: *caelatum divini opus Alcimedontis: Lenta quibus torno facili superaddita vitis Diffusos hedera vestit pallente corymbos.* *Evander* fuit clarus caelator, qui, ut refert vetus Scholiastes, a M. Antonio Athenis Alexandriam translatus et inde inter captivos Romam deductus multa opera mirabilia fecisse traditur. — Fieri quoque potuit, ut deiectus ille catillus priscae aetatis opus esset (ut infra Sat. II. 4. 80. *vetus cratera*), quod olim Evander, celebratissimus ille Arcas, *manibus triverit*, h. e. versaverit, tractaverit. Sic infra Sat. II. 3. 20. mentio fit *vasis aenei, quo Sisyphus pedes laverit.*

v. 93. *hoc*, ob hoc factum, ob praereptum e catino pullum; cf. ad

Sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsumve negarit?
Quis paria esse fere placuit peccata, laborant,
Quum ventum ad verum est; sensus moresque repugnant
Atque ipsa utilitas, iusti prope mater et aequi.
Quum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter
Vnguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quae post fabricaverat usus,
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere; dehinc absistere bello,
Oppida coeperunt munire et ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.

Satir. I. 4. 46—95. *fide* antique pro *fidei*, ut Od. III. 7. 4. *sponsumve neg.*, quodve spopondit, se spopondisse negarit; vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. voce *spondere* et *sponsio*.

v. 96. *Quis*, philosophi (Stoici), quibus. *fere*, iunge cum *paria*, sed *Baxterus* refert *fere* ad *laborant*. *laborare* iam est: difficultate premi; *Quum ventum ad verum est*, cum res, ut quaeque vere est, ponderatur; *sensus*, cuique insitus; Cicero de Fin. IV. 19. s. fin. *sensus enim cuiusque, et natura rerum, atque ipsa veritas clamat quodammodo, non posse (se) adduci, ut inter eas res, quas Zeno exaequaret, nihil interesset.* — *moresque*, disciplina enim, quae vitam moresque moderatur, peccata leviora a gravioribus distinguit.

v. 98. *Atque ipsa util.* cett. secundum sententiam Epicureorum, qui, quod rectum et aequum est, a communi humanae societatis utilitate repetunt.

v. 99. *Quum proreps.* cett. haec quoque de primo generis humani ortu et cultu narratio ad Epicureorum sententiam accommodata est. Comparandus omnino Horatius cum Lucretio V. 923 seqq. ubi hominum e terra natorum vita, habitus, ingenium et mores describuntur. *primis terris*, primo tempore, quo nati sunt in terra (*animalia*) homines.

v. 100. *Mutum et turpe pecus*, similes pecori, quod nondum loqui didicerant, et sine ullo cultu, sicut pecus, incedebant; *glandem atque cub. pr.* Lucret. l. l. v. 937. *Glandiferas inter curabant corpora quercus.*

v. 101. *pugnis*, a *pugnus*.

v. 102. *usus*, utendi iis necessitas sive usum ex iis capiendi consilium. — *quibus voces*, quibus sonos articulatos proferrent; verbum *notarent* per zeugma proximo tantum nomini accommodatum est.

v. 105. *leges ponere*, constituere, condere.

Nam fuit ante Helenam cunnus deterrima belli
Caussa, sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum
Viribus editior caedebat, ut in grege taurus.
Iura inventa metu iniusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque,
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus sacra Divûm legerit; adsit
Regula, peccatis quae poenas irroget aequas,
Nec scutica dignum horribili sectere flagello.
Nam ut ferula caedas meritum maiora subire

v. 107. *cunnus*, iniecta a mulieribus libido. conf. ad Sat. I. 2. 35.

v. 108. *mortibus ignotis*, quia eorum nomina non memoriae prodita sunt a scriptoribus.

v. 109. *Quos Ven. inc. rap.* quos ruentes ad explendam libidinem, nullis tum legibus adstrictam; nondum enim erant coniugia; hinc additur *more ferarum*; haec *Venus incerta* Lucretio (IV. 1064.) dicitur *volgivaga*. Ceterum in hanc sententiam Lucretius V. 960. *Et Venus in silvis iungebat corpora amantum; Conciliabat enim vel mutua quamque cupido Vel violenta viri vis.*

v. 110. *ut in gr. taurus* sc. alios tauros viribus eminentior caedit.

v. 112. *fastosque mundi*, et annales, in quibus rerum in mundo origines consignatae sunt.

v. 113—117. *Nec nat. pot.* cett. sensus: Quemadmodum natura per se iniquum a iusto secernere nequit, quamvis (*ut*) bona et mala, petenda et fugienda, *dividit* (distinguit, separatim proponit), ita Stoicorum philosophia probare et evincere non poterit hoc, ut is, qui teneros caules in horto alieno fregerit, at is, qui noctu sacrilegium fecerit, unum idemque peccatum committant, sive ut omnia peccata paria sint.

v. 116. *teneros caules* sc. brassicae, ut inf. Sat. II. 4. 15. *caulis suburbanus..fregerit*; fractos (avulsos) abstulerit.

v. 117. *nocturnus*) Catull. LXII. 34. *nocte latent fures.*

v. 118. *adsit reg.*; itaque *regula* h. e. canon s. norma, s. certa legum formula, in promtu sit necesse est; — *poenas aequas peccatis*, peccatis aut gravioribus aut levioribus accommodatas s. respondentes.

v. 119. *scutica*, qua leviora peccata puniebantur, *flagello*, ita loris nodisque contexto, ut ad mortem usque (conf. supra 1. 2. 41.) eo caederentur servi et malefici; hinc illud iam dicitur *horribile.*

v. 120. 121. *Nam ut — non vereor*,

Verbera, non vereor, quum dicas, esse pares res
Furta latrociniis, et magnis parva mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. Si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus et solus formosus et est rex;
Cur optas, quod habes? Non nosti, quid pater, inquit,
Chrysippus dicat. Sapiens crepidas sibi nunquam,
Nec soleas fecit? sutor tamen est sapiens. Qui?
Vt, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni
Abiecto instrumento artis clausaque taberna,

pro *non vereor* Horatius aliquid subiicere voluisse videtur in hanc fere sententiam: *vix adduci poteris*; nam si in animo habuisset: *non vereor*, pro *ut* ad normam loquendi posuisset *ne*. Videtur igitur hic locus ad scriptorum anacolutha referendus esse. Horatium enim iam *ut* pro *ne* posuisse, id equidem ei affingere nolim.

v. 122. *Furta* sc. paria *latrociniis*.

v. 123. *simile* sc. ei falci, qua magna reciduntur; sensus: et minaris, te parvis aeque ac magnis parem poenam irrogaturum esse, sive, te parva aeque ac magna eadem poena affecturum esse.

v. 124. *si tibi regn. Perm. homines*, consulto usus est poëta hac locutione, ut per eam commode transiret ad alia ridenda Stoicorum paradoxa, quae in viis publicis crepare solebant Pseudo-Stoici et aretalogi. Tu dicis: *si tibi regnum permittant homines: cur optas, quod habes?* qui est sapiens, is et *rex* est. *Si dives* cett. ad haec vetus Scholiastes: *Stoici existimant perfectae sapientiae virum omnia habere, in quo et Lucilius versatus sic ait: Nondum haec omnia habebit, Formosus, dives, liber, rex solu' vocetur.*

v. 126. *quid pat. Chrysippus*, hic vir, venerabilis Stoicae philosophiae doctor, cui Cicero ingenium acerrimum tribuit, prae ceteris omnibus ornabat Stoicorum porticum; unde infra Sat. II. 3. 44. *Chrysippi porticus et grex. inquit*, Stoicus modo loquens.

v. 127. *crepidas—soleas.* discrimen inter *crepidas* et *soleas* leve fuisse videtur; utroque enim calceamenti genere plantae tantum tegebantur.

v. 130. *Alfenus vafer*, vetus Schol. a Vrbane satis Alfenum Varum Cremonensem deridet, qui abiecta sutrina, quam in municipio suo exercuerat, Romam venit, magistroque usus M. Sulpicio Iurisconsulto ad tantam pervenit scientiam, ut et consulatum gereret, et publico funere efferretur. » *vafer*, iurisconsulti enim sive causarum patroni callide, quod causae suae favere possit, in partes vocant, hinc infra Sat. II. 2. 131. *vafri inscitia iuris.* Adde Ovid. Heroid. XX. 31. *Consultoque* (in consilium vocato) *fui iuris Amore vafer.*

Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus, sic rex. Vellunt tibi barbam
Lascivi pueri, quos tu ni fuste coërces,
Vrgeris turba circum te stante miserque
Rumperis et latras, magnorum maxime regum!
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum
Rex ibis, neque te quisquam stipator, ineptum
Praeter Crispinum sectabitur; et mihi dulces
Ignoscent, si quid peccaro stultus, amici,
Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatusque magis vivam te rege beatus.

SATIRA IV.

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque, poëtae,

v. 132. *sut. er.* h. e. manebat. Hunc *Alfenum* poëta iam in verbis (v. 125.) *Et sutor bonus* in animo habuisse videtur, cuius nomen, ut rem exemplo comprobet, nunc affert. — 133 seq. *Vell. tibi barb. Lasc. p.* ad ea, quibus contumeliose tractabantur aretalogi, pertinebat etiam lascivia, qua pueri barbam, quam illi ut philosophi alebant, vellere solebant; de proverbiali locutione τὸν πώγωνα τίλλειν τινί pro: habere aliquem ludibrio, ignominiose aliquem tractare, vid. *Casaub.* ad Pers. I. 133.

v. 136. *Rumperis* sc. prae ira; notum illud Virgilii (Eclog. VI. 26.): *invidia rumpantur ut ilia Codro.* — *latras*, convicia iacis.

v. 137. *quadrante*, oblata quarta parte assis; nam pauperes lavaturi in balneo cummuni quadrantem tantum balneatori dabant.

v. 138 seq. *stipator*, satelles; apposite ad rem; reges enim secum ducunt satellites. *Crispinum*; conf. supra ad Sat. I. 1. 120.

SATIRA IV.

Horatius, iniqua de satiris, in quibus hominum vitia perstrinxerat, iudicia expertus, animum, quo ad satiras scribendas accedat, aperit, eoquo aperto lenius homines de se iudicaturos esse sperat. — Ceterum de argumento huius Satirae compara *Dissert* de *Horatii iudicio de vetustioribus poëtis in Manso's Vermischten Abhandl.* p. 87.

v. 1. *Eup. Crat. Arist.* veteris comoediae poëtae. Comoedia enim a Grammaticis Alexandrinis descripta est in *veterem*, *mediam* et *novam*. In *vetere* quidem, in qua, sicuti in tragoediis, cantantes chori prodibant, non simpliciter hominum vitia, sed ipsi, qui vitiis laborarent, ad omnem eorum habitum producti magna li-

Atque alii, quorum comoedia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
Quod moechus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius hosce secutus,
Mutatis tantum pedibus numerisque; facetus,
Emunctae naris, durus componere versus;
Nam fuit hoc vitiosus: in hora saepe ducentos,

bertate notabantur; in *media* res vere gestae, sed fictis nominibus; in *nova* res fictae sive fabulae spectandae dabantur. *Eupolin* sive *Eupolidem* in magno apud Horatium fuisse pretio, vel inde, quod eius scripta legendo otinm in villa sua conterere solebat Horatius, intelligi potest; cf. infra Sat. II. 3. 12. *Cratinum*, insignem, plurium poëtarum more, vini et laudatorem et potorem fuisse, cum ex Horatii Epist. I. 19. 12. (*Prisco*, priscae comoediae poëtae, *si credis, Maecenas docte, Cratino, Nulla placere diu nec vivere carmina possunt, Quae scribuntur aquae potoribus.*), tum ex Nicaeneti in Anthol. Graec. Tom. I. pag. 206. 4. edit. *Iacobs.* apparet. *Aristophanes*, cuius comoediae nunc quoque Graecarum litterarum amantes mirifice delectant, Socratis, ut satis constat, aetate vixit. Ceterum hos tres poëtas, ut veteris comoediae principes, Persius quoque coniunctim laudat Sat. I. 123.

v. 2. *Atque al. qu. com. pr. v. est.* pro vulgari: atque alii priscae comoediae scriptores. *virorum* abundat, ut Sat. I. 10. 16. *Illi, scripta quibus comoedia prisca viris est.*

v. 3. *dignus describi*, dignus, qui, qualis esset, ante hominum oculos poneretur. *malus*, mali animi homo, flagitiosus.

v. 5. *libertate*, de ea, qua quis licentior et sine ullo metu aliorum vitia carpit; nos *Freimüthigkeit.*

v. 6. *Hinc omnis* cett. *Hinc* (ab his) *omnis* (totus) *Lucilius, hosce secutus, pendet*, pro vulgari: hos unice secutus est Lucil.

v. 7. *Mut. tant.* cett. non eo versuum genere, quo alii comoediarum scriptores usi fuerunt, sed mutato metro, hexametro usus; metrum constat pedibus et numeris sive rhythmo.

v. 8. 9. *emunctae naris*, acutioris ingenii; qui habet *nares emunctas*, h. e. purgatas, odoratur acrius; quod transfertur ad eum, qui acute videt, subtiliter iudicat; homini *emunctae naris* opponitur homo *obesae naris*, h. e. insipiens, inficetus, stultus. — *durus comp. vers.* sed quod ad versus componendos attinet, durioris ingenii, haud elegans; *durus* vocatur Lucilius, quod, se versus scabros, incomtos et inconcinnos fundere, non sentiebat. Ille enim magno versuum levi opera et festinantius scriptorum numero magis quam versuum magna diligentia expolitorum elegantia sibi placebat; hinc statim: *Nam fuit hoc* (ob hoc, ex hac potissimum causa, cf. ad Sat. I. 2. 81.) *vitiosus*, poëta, qui lutulentus flueret.

Vt magnum, versus dictabat stans pede in uno;
Quum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles;
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem,
Scribendi recte; nam ut multum, nil moror. Ecce,
Crispinus minimo me provocat: Accipe, si vis,
Accipiam tabulas; detur nobis locus, hora,
Custodes; videamus, uter plus scribere possit.
Dî bene fecerunt, inopis me quodque pusilli
Finxerunt animi, raro et perpauca loquentis;
At tu conclusas hircinis follibus auras,

v. 10. *Vt magnum,* quasi, qui hoc posset, poëta esset egregius. *stans p. in uno*, proverbiali, ut videtur, locutione *stare uno pede* dicitur, qui rem aliquam levi opera et *sine* virium contentione peragit. *erat, quod tollere velles*, offerebatur sane, quod, tanquam sordem immixtam, inde auferre sive recidere et delere velles. Inf. Satir. 10. 50. *ferentem Plura quidem tollenda relinquentis*, h. e. plura secum trahentem, quae recidenda magis quam servanda sint; in eadem Satira v. 69. pro *tollere* Horatius de Lucilio posuit: *recidere*: *recideret omne, quod ultra Perfectum traheretur.* Simillime autem *tollere* pro recidere vel delere Horat. in Epist. II. 2. 113. *virtute carentia tollet*, inelegantia recidet. Attamen fuerunt, in quibus est etiam *Heindorfius*, qui *tollere* contra usum loquendi pro *servare* esplicare mallent; hos iam docte refutavit *Wolfius* in *Analect. Litterar.* Vol. I. a pag. 185. usque ad pag. 201. v. 12. *piger*, cum infinitivo *ferre*, Graece, pro: piger in ferendo labore, vel ferendi laboris; ut paulo ante vers. 8. *durus componere.* Supr. Od. IV. 14. 22. *impiger vexare turmas hostium*; per *laborem* intellige summam diligentiam, qua, quae scribuntur, elimari et expoliri debent.

v. 14. *me provocat* sc. ad certamen, uter alterum versuum scriptorum numero superet. *minimo*, ita, ut ego minimum, Crispinus maius pretium ponat. Fieri scilicet solet, ut alter de duobus, qui sponsione posita de re aliqua contendunt, si de rei, de qua certatur, veritate plane non dubitat, maius pretium opponat minimo. *Accipe, si* cett. accipe, si placet, inquit Crispinus, tabulas; ego (Crispinus) vicissim accipiam. de *Crispino* vide supra ad Sat. I. 1. 120.

v. 16. *Custodes*, qui caveant, ne alterum versibus vel iam factis vel aliunde petitis circumveniat.

v. 17—20. *Di bene f.* cett. felicem me praedico, quod dii mihi dederunt animum tenuem et pusillum, qui cogitata raro et paucis expromit, h. e. bene mecum actum esse puto, quod non sum homo, qualis est Crispinus, qui, sicut follis vento, ita ingente verborum vi tumet et inflatus est. — *loquentis*, animus loqui dicitur, cum ea, quae meditatus est, profert et edisserit. *At tu concl.* cett. versus

Vsque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Vt mavis, imitare. Beatus Fannius, ultro
Delatis capsis et imagine; quum mea nemo
Scripta legat, vulgo recitare timentis ob hanc rem,
Quod sunt, quos genus hoc minime iuvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis media elige turba;
Aut ab avaritia aut misera ambitione laborat.
Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum;
Hunc capit argenti splendor; stupet Albius aere;

duo elegantissimi; conf. supra ad Sat. I. 1. 114. *Vsque lab.*, *dum* cett. tandiu vi sua folles impellentes, agitantes et extendentes, donec cett.

v. 21. *Beatus*, felicem se praedicans et mirifice sibimet ipsi placens de ingenii sui foetu, malis carminibus; *ultro*, nemine postulante; quia mala carmina nemo desiderat. — *Beat. Fannius*; Scholiast. Cruq. *Fannius*, *Quadratus*, *poëta malus*, *cum liberos non haberet*, *haeredipetae sine eius cura et studio* (haec est explicatio particulae *ultro*) *libros eius et imaginem in publicas bibliothecas referebant*, *nullo tamen merito scriptoris*; infr. Sat. I. 10. 80. idem, ut videtur, dicitur *ineptus conviva Hermogenis*.

v. 22—25. *Delatis caps.* cett. cistis vel thecis, in quibus scripta Fanii reposita fuere, una cum eius imagine (*büste*) in bibliothecam publicam deportatis. *Heindorfius* non bibliothecam Palatinam ab Augusto (V. C. DCCXXVI.) fundatam, sed primam illam bibliothecam publicam intelligit, quam Asinius Pollio post triumphum Dalmaticum ex manubiis instruxisse traditur, Plin. H. N. VII. 31. De more, quo imagines scriptorum in bibliothecis conspectui exponi solebant, vid. Plin. H. N. LII. 2. et, quem iam *Heindorfius* laudavit, *Lips. de biblioth. syntagm. c. 9. Opp. L. III, p.* 1137. *timentis*, quasi scripsisset poëta: *cum nemo legat scripta* mea, *recitare* autem illa *vulgo ob hanc rem* (ideo) *timentis*, — *quod sunt, quos* — *iuvat* pro iuvet (ut supra Od. I. 1. 4. et 21. Sat. II. 1. I. II. 4. 47.) *genus hoc* sc. scribendi, quo vitia hominum carpuntur, *utpote plures* refer ad *quos*, cum plures eorum, qui *culpentur*, h. e. perstringantur, digni sint. — pro *elige* h. e. sume, in plurimis codd. *crue*, in quibusdam *eripe*, ex quo *Bentleius* fecit *arripe*. — lectio *elige* vel in propria significatione sumta locum habere potest; in eligendo enim eo, qui vitiorum expers sit, externa eius specie falli possumus; nemo enim sine vitiis nascitur, alius hoc, alius alio vitio laborat. *media turba*, ex media hominum multitudine.

v. 28. *Hunc cap. arg. spl.* alius vasorum argenteorum splendorem admiratur, alius toto animo in vasorum ex aere factorum admiratione defixus est. *argentum* saepius de *argento facto*, sive de vasis ex argento factis; ut *aes* simpliciter de vasis ex aere factis; vetus Schol. in hoc loco *aes* de vasis et signis Corinthiis accipit. Equidem intelligo quaeque vasa, antiqui

Hic mutat merces surgente a sole ad eum, quo
Vespertina tepet regio; quin per mala praeceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid
Summa deperdat, metuens, aut ampliat ut rem.
Omnes hi metuunt versus, odere poëtas.
Foenum habet in cornu, longe fuge; dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico,
Et quodcunque semel chartis illeverit, omnes
Gestiet a furno redeuntes scire lacuque,
Et pueros et anus. Agedum, pauca accipe contra:
Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtis,

artificis cuiusdam manu affabre ex aere efficta. Infra Epistol. I. 6. 17. *I nunc, argentum et marmor vetus, aeraque et artes Suspice.* Supra Od. 8. 2. IV. per *aera* poëta designasse videtur *Lebetes*. *Albius* non Tibullus, sed ignobilis quidam homo insano aeris amore captus.

v. 29. *Hic mutat* cett. alius est mercator, qui quaestus faciendi causa ab oriente ad occidentem usque per maria navigat. Mercatores apud veteres non parata pecunia merces emere, sed merces cum mercibus in terris, quas navi petebant, remotissimis mutare solebant, unde passim Horatius mercatores simpliciter *navitas* appellat. *ad eum* (solem), *quo vespertina tepet regio*, elegans et vel epico poëta digna *occidentis* circumscriptio.

v. 31. *quin per* cett. quin, velut pulvis turbine collectus, per summa quaeque pericula praeceps agitur; infra Epist. I. 1. 45 seq. *Impiger extremos curris mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.*

v. 32. *summa deperdat*, perdat de summa.

v. 34 seq. *Foenum hab.* cett. hinc tu, simul in conspectum tibi venit poëta, clamare soles: Longe fuge poëtam, is enim timendus, sicut fere bos, qui foenum in cornu habet. Scilicet cornibus eorum boum, qui sibi obvios cornu peterent, foenum, tanquam signum, ut sibi ab eo caverent praetereuntes, praeligari solebat. *dummodo — parcet amico*, hic poëta ne ulli quidem amico parcet, dummodo voluptatem vitium aliquod amici deridendi sibi parare possit. *sibi*, dativus commodi: in suam voluptatem.

v. 36 seq. *omnes Gest.—scire*, gestiet nota fieri omnibus vel infimae conditionis hominibus, vel a furno vel a lacu redeuntibus; per *lacum* intellige alveum, unde aqua per aquaeductus ibi collecta arcessebatur; hi *lacus*, quorum magna Romae fuit copia, peculiaria nomina gerebant, ut *lacus Servilius* apud *Ciceronem* pro Rosc. Am. c. 32.

v. 39. *Dederim—poëtis*, quos poëtae nomine dignos esse concesserim; *poëtis*, Graece pro poëtas; cf. supra ad Sat. I. 4. 19.

Excerpam numero; neque enim concludere versum
Dixeris esse satis; neque, si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putas hoc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis huius honorem.
Idcirco quidam, comoedia, necne poëma
Esset, quaesivere; quod acer spiritus ac vis
Nec verbis, nec rebus inest; nisi quod pede certo
Differt sermoni, sermo merus. At pater ardens
Saevit, quod meretrice nepos insanus amica
Filius, uxorem grandi cum dote recuset,
Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante

v. 40. *concludere versum*, versum iia, e quibus ille constare debet, adstringere pedibus.

v. 41. *si quis — propiora*, si quis versus, ut nos, scribat, usus scilicet oratione proxime ad sermonem vulgarem et quotidianum accedente.

v. 43. *mens divinior*, quae divino quodam afflatu agitatur et incalescit. — *atque os Magna sonaturum* (insolentiori forma pro *soniturum*) explicant os, quod sonare possit; malim os, quod magna soniturum esse exspectari possit; *magna sonare* iam est: sublimiores sonos et modos edere; at infra Sat. I. 6. 43. de ingente vocum altissimarum strepitu dicitur.

v. 45—48. *Idcirco* cett. sensus: Fuerunt igitur, qui, utrum comoedia poëma esset vocandum, nec ne, quaererent, quod in comoediis nec verbis, nec rebus, quae agantur, sublimitas et gravitas inest, et quod sermo, qui in comoediis *merus*, h. e. vulgaris et quotidianus est, a sermone, quo in vita communi utimur, non, nisi certo pede differt. Opportune *Lambinus* comparat Cic. Orat. 20. » video visum esse nonnullis, Platonis et Democriti locutionem, etsi absit a versu, tamen, quod incitatius feratur et clarissimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandam, quam Comicorum poëtarum, apud quos, nisi quod versiculi sunt, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis. »

v. 48—52. *At pat.* cett. at sententiae tuae » spiritum acrem et vim a verbis et rebus in comoediis abesse, « opponere possum exemplum senis, ira ardentis et saevientis (Menedemi ap. Terent. Heaut. Act. V. Sc. I.), quod filius, *nepos* (dissolutioris vitae iuvenis), insano amore meretricem amicam deperiens, uxorem cum grandi dote recuset, et ebrius cett — *amb. ante noc. c. f.*, vulgo non ante noctem, sed intempesta nocte post comissationes in urbe cum facibus discurrere solebant ebrii et lascivi iuvenes; in multo maius igitur dedecus incurrebant ii, qui iam ante noctem ebrii cum facibus ambulabant.

Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est, puris versum perscribere verbis;
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem,
Quo personatus pacto pater. His, ego quae nunc,
Olim quae scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosque, et quod prius ordine ver-
(bum est,
Posterius facias, praeponens ultima primis:
Non, ut si solvas, « *Postquam discordia tetra*
Belli ferratos postes, portasque refregit: »
Invenias etiam disiecti membra poëtae.
Hactenus haec: alias, iustum sit, necne, poëma;
Nunc illud tantum quaeram: meritone tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat et Caprius, rauci male, cumque libellis;

v. 52—55. *Numquid* cett. — hic Pomponius, quem quasi sponte sibi obversantem obiter traducit poëta, filio Menedemi apud Terentium haud dissimilis fuit. *leviora*, minus aspera. *Ergo* refer ad omissam sententiam: « at opprobria, quae iratus pater in comoedia iacit, non sunt verba sublimiora vel poëtica, sed vulgaria et *pura*, ut statim dicuntur, h. e. nihil ornatus et elegantiae habentia. *person. pater*, in scenam, ubi personam patris induit, productus. *eodem pacto*, iisdem verbis puris, sermone vulgari.

v. 58—62. *Temp. certa*, pedes ex longioribus et brevioribus syllabis constantes; *certos modos*, numeros ad certam mensuram compositos, rhythmum. *Non, ut si solvas*, cett. iunge: *non — etiam* h. e. non pariter; sensus: in his meis et Lucilii versibus, si pedum ordinem sive metrum turbes, tollasque, non ita, sicuti in Ennii versibus « *Postquam discordia* » disiecta versuum membra invenias; Ennii enim versus vel disiecti poësin produnt, at nostri, si eos dissolvas, quotidianum sermonem sapiunt.

v. 63. *alias*, alio tempore, alia occasione, quaeramus.

v. 65—68. *meritone—scribendi*, an iure tibi invisum sit hoc scribendi genus, quo versibus vulgari sermone compositis hominum vitia ridentur. — *Sulcius et Caprius*. Sch. Porph. « Hi acerrimi delatores et causidici fuisse traduntur, et ideo rauci, quod in contentione iudiciorum clamant. Cum libellis autem (in) quibus annotant, quae deferant. » *Ambulat*; cf. ad Sat. I. 2. 25. *rauci*, rauci fiunt causidici multa in iudiciis vociferatione; Mart. IV. 8. 2. *Exercet raucos tertia (hora) causidicos.* —

Magnus uterque timor latronibus; at bene si quis
Et vivat puris manibus, contemnat utrumque.
Vt sis tu similis Coeli, Birrique, latronum,
Non ego sum Capri, neque Sulci; cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila, libellos,
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Tigelli,
Nec recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus,
Non ubivis, coramve quibuslibet. In medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi, quique lavantes;

male in molestiam raucos audientium; de particula *male* conf. supra ad Sat. I. 3. 31. *cumque libellis*, in quibus perscripta est accusatio quaesitori tradenda. v. 67. *at b. si qu. Et viv. p m.* at si quis recte et sceleris, quo latrones manus suas polluunt, purus vivit.

v. 69. 70. *Vt sis tu* cett. quamvis tu sis latro, sicuti Coelius et Birrius, ego tamen non sum delator vel accusator, quales fuerunt Sulcius et Caprius, cur igitur ego tibi timendus sim? pro *sim* in v. 70. dedi *sum*, quod est in pluribus codd. Torrent.

v. 71. 72. *Nulla tab.* cett. libelli mei in nulla taberna, neque ad columnas apud porticus publicas venales prostent; venales scilicet libros habebant bibliopolae vel in tabernis, vel in armariis ad columnas porticuum; Scholiast.: *Hoc ideo posuit, quia bibliopolae stationes vel armaria circa pilas vel columnas habebant.* et Scholiast. Porphyr.: *negat se libellos suos edere bibliopolis, qui vel tabernas habeant, vel armaria, quae sunt apud pilas;* conf. infra Ep. III. 373. — *Queis m. insudet* cett. qui terantur manibus vulgi et aliorum hominum, qualis fuit Hermogenes Tigellius. Haec enim satira post libri primi satiram secundam, ubi de Hermogenis morte agit, scripta esse videtur, quia totus versus, quem scripsit Horatius supra in Sat. sec. (v. 27.), in hac (v. 92.) repetitur. Ceterum Hermogenes, ut viri docti speciem prae se ferret, saepius in bibliopolarum tabernis versatus vidatur.

v. 73—81. *Nec recito* cett. sc. quae scripsi vel versus meos.

v. 75. *sunt multi* sc. homines vani, vel, ut versu sequente vocantur, *inanes*. *quique lavantes*, equidem pro *quique* malim *quive lavantes*, sunt multi, qui aut in medio foro aut, dum lavant, h. e. in balneis recitent; distinguuntur personae; non enim iidem, qui in foro, in balneis quoque recitant; particulae *que* et *ve* saepe permixtae sunt a librariis; cf. in hac Satyra infra v. 115. et Sat II. 2. 131. Epist. III. 358. et sic apud Virgil. Aeneid. X. 112 pro *fortunamque* legendum omnino videtur *fortunamve*. *Suave — con lus.* locus enim, ab omni parte in balneis clausus, voci recitantis versus suaviter, ut vani isti homines putant, resonat. *suave* pro suaviter, ut passim. — *haud illud quaerentes*, non curantes id, parum solliciti; *num sine sensu* cett. num sine spiritu, quo boni poëtae agitantur; num opportuno tempore medio in foro vel in balneis

Suave locus voci resonat conclusus. Inanes
Hoc iuvat, haud illud quaerentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Laedere gaudes,
Inquit, et hoc studio pravus facis. Vnde petitum
Hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest, commissa tacere
Qui nequit; hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.
Saepe tribus lectis videas coenare quaternos,
E quibus imus amet quavis adspergere cunctos,
Praeter eum, qui praebet aquam; post hunc quoque (potus,
Condita cum verax aperit praecordia Liber.

versus recitent. *Inquit* sc. adversarius; alii legunt *Inquis*, utrumque recte. *studio pravus fac et hoc* (quod gaudes laedere) *facis*, ut homo qui *pravus* est, *studio* (libidine) laedendi; pro vulgari: et hoc facis pravo studio. *Vnde pet. hoc* sc. opprobrium. *est auctor* cett. quia tandem eorum, quibuscum vixi, huius opprobrii est auctor? vel: estne aliquis eorum, quibuscum vixi, huius opprobrii auctor?

v. 81—85. *Absentem* cett. ad nexum orationis supplenda fere haec: Ego potius ita sentio et statuo; *Absentem qui* cett. *rodit*, invido dente mordet, sugillat, carpit. infra Sat I. 6. 45. *Quem rodunt omnes libertino patre natum.* Cicero P. Balb. 26. *More hominum invident, in conviviis rodunt, in circulis idcirco vellicant.* — *hic nig. est*, hic improbus, et malae mentis homo est; apud Graecos quoque *improbi* vocantur μέλανες. *Romane*, O tu, quicumque Romanae virtutis sensu imbutus es.

v. 86—89. *Saepe trib. lectis*, tricliniaribus, ita circa mensam stratis et collocatis, ut quarta mensae pars ad cibos a servis apponendos esset vacua. — *quaternos*, terni enim vel quaterni in unoquoque lecto accumbere solebant. pro *unus* cum *Fea* dedi *imus*; hinc infra Epist. I. 18. 10. *imi derisor lecti*. ubi vid. not. conf. ad Sat. II. 8. 23. *amet*, delectetur, gestiat; pro lectione *avet* praetuli cum aliis *amet*, quod grammaticae rationi accommodatior est coniunctivus. *quavis adsp. unctos*, quavis ratione, h. e. quibusvis dicteriis et salse dictis obruere (laedere, perstringere) cunctos, — sive quaevis dicteria in cunctos effundere; *adspergere* pro perstringere; apud Ciceronem ad Div. VI. 6. *leviter adspersus* pro leviter perstrictus. cf. *Lambin. hunc* (convivatorem) *quoque* sc. adspergere;

Hic tibi comis et urbanus, liberque videtur,
Infesto nigris; ego, si risi, quod ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi? Mentio si qua
De Capitolini furtis iniecta Petillî
Te coram fuerit; defendas, ut tuus est mos:
Me Capitolinus convictore usus amicoque
A puero est, causaque mea permulta rogatus
Fecit; et incolumis laetor quod vivit in Vrbe:
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. — Hic nigrae succus loliginis: haec est
Aerugo mera; quod vitium procul afore chartis,
Atque animo prius, ut si quid promittere de me

— *condita praecordia*, arcana in pectore condita.

v. 91—93. *nigris*, absentes rodentibus. *Pastillos Ruf.* cett. conf. supra ad Sat. I. 2. 27.

v. 94—99. *De Capitolini furtis Petilli.* Schol. Cruq. »Fingit se loqui cum amico aliquo Petillii Capitolini, qui, cum praeesset Capitolio, unde Capitolinus dictus est, accusatus est, quod coronam Iovis Capitolini rapuisset; quare ipse sublatae coronae causam dixit et absolutus est a iudicibus in gratiam Augusti, cuius amicus erat.« *defendas, ut t. est mos*, defendas, per me licet, Petillium, ut soles, hunc in modum, vel his verbis: *Me Capitolinus* cett. *Sed tamen* cett. en hominem nigrum! postquam veterem Petillii amicitiam eiusque erga se officia laudavit et, quod ille, criminis insimulati absolutus, in urbe vivat, se laetari professus est, idem, qui factum sit, ut Petillius absolveretur, se non satis assequi posse, ait.

v. 96. *amicoque*, particula *que* a sequente in proximo versu vocali absorbetur.

v. 100. *Hic nig.* cett. Qui ita loquuntur et sentiunt, qui alios a crimine aliquo se purgare et ut amicos defendere velle simulant, eosdemque huius ipsius criminis suspectos reddunt, pessimi animi sunt homines. pro *succus* revocavit *Fea* lectionem plurimorum vett. codd. *fucus* i. e. virus. *loliginis*. Scholiast. Cruq. *Loligo genus est piscis marini, succum habens nigrum et atramento similem* (*tintenfisch.*)

v. 101—103. *Aerugo* proprie de rubigine in aere (ut *ferrugo* de rubigine in ferro) transfertur ad invidiam et livorem, qui apud Ovidium Amor. I. 15. 1. dicitur *edax*, quia similis est aerugini, quae aes exedit; — *quod vitium—promitto*, quam quidem malevolentiam a scriptis meis atque ab animo meo (*prius*) antequam ille ad scribendum appellitur, longe afore, id ego, si quid unquam aliud vere promittere possum, promitto; *ut si quid* cett. iunge: *si*

Possum aliud vere, promitto. Liberius si
Dixero quid, si forte iocosius; hoc mihi iuris
Cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me,
Vt fugerem, exemplis vitiorum quaeque notando.
Cum me hortaretur, parce, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mî ipse parasset:
Nonne vides, Albî ut male vivat filius? utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cum deterreret: Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer moechas, concessa cum Venere uti
Possem: deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat: sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, causas reddet tibi; mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri

quid, *ut aliud* unquam, *vere de me promittere possum*, sed dura et molesta est haec verborum collocatio; lenius sane ex mea sententia flueret oratio, si pro *id* legeris *id*, *id* ego vere *promitto*, *si quid aliud* (unquam) *vere de me promittere possum.*

v. 105—106. *insuevit pater* cett. sensus: ego mature didici animum ad vitia hominum advertere, *optimus pater me insuevit hoc* (ad hoc me adduxit) ut fugerem vitia, dum quaeque eorum notabat exemplis ante oculos positis. *insuescere* active cum accusativo; Columell. VI. 4. *ea pecus insuescas.* *notando* non cum *Heindorfio* ad filium (Horatium), sed ad patrem omnino referendum esse, satis docent sequentia, sive ipsa exempla *a patre* proposita.

v. 109—115. *Albi — filius*) filius *Albii* cuiusdam; *Barrus Sectanus* et *Trebonius* fuerunt malae notae homines, satis tum Romania noti. — *male vivat,* turpes enim libidines misera et turpia vita sequitur. *Barrus* sive *Barus*, de quo Scholiast. Porph. *Hic Barrus vilissimae libidinis fuit*, *adeo, ut Aemiliam virginem incestasse, dictus sit: certe adulteras sincerissima* (an *insanissima?*) *cupiditate sectabatur*, alibi quoque ab Horatio ut homo nequam et ineptus notatur; conf. I. 6. 3. et Sat. I. 7. 8. *Cum deterreret* sc. pater. *deprensi* sc. in adulterio.

v. 115 seq. *sapiens, vitatu* cett. quid rectius vites aut rectius petas, id allatis rationibus te docebit sapiens; — pro *quidque* legendum omnino videtur *quidve*, nam *vitare* et petere sunt opposita; de particulis *que* et *ve* saepius librariorum oscitantia permutatis v. supra ad v. 75. *Bentl.* ad Epist. I. 8. 5. et *Drakenb.* ad Liv. XXIV. 10. § 2.

Incolumem possum: simulac duraverit aetas
Membra, animumque tuum, nabis sine cortice. Sic me
Formabat puerum dictis; et, sive iubebat,
Vt facerem quid, Habes auctorem, quo facias hoc,
Vnum ex iudicibus selectis obiiciebat;
Sive vetabat, An hoc inhonestum et inutile factu,
Necne, sit, addubites, flagret rumore malo cum
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut aegros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit;
Sic teneros animos aliena opprobria saepe
Absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quaecunque ferunt; mediocribus, et queis
Ignoscas, vitiis teneor; fortassis et isthinc
Largiter abstulerit longa aetas, liber amicus,

v. 119. *duraverit*, corroboraverit.

v. 120. *nabis sine cortice*, non amplius patris cura et custodia egebis, sicuti illi, qui artem natandi tenent, non amplius egent cortice vel subere, cuius ventri suppositi ope natandi arti opera datur.

v. 121—125. *et, sive iubebat* cett. et, sive ad aliquid faciendum meimpellebat, unum ex selectis iudicibus exemplo, quod ego imitarer, mihi proponebat (*obiiciebat*), dicens: en habes auctorem, quo hoc facias! sive me aliquid facere vetabat, an, dicebat, cum ob idem, quod tu tentas, hic atque ille male audiat, addubites, utrum id honestum an inhonestum, utrum utile an inutile sit? — *ex iudicibus selectis*. Schol. Cruq. *proferebat in exemplum virum aliquem illustrem ex senatorio vel equestri ordine, qui aliquando propter aequitatem et iustitiam fuerat selectus in iudices*; de *selectis iudicibus* vid. *Ernest*. Clav. Cic. s. v. *selectus*. *An hoc* pro utrum hoc.

v. 126. *Avidos* sc. potus et ciborum, qui aegroto nocent; sic seq. Sat. v. 75. *convivae avidi*, edendi cupiditate flagrantes.

v. 127. *Exanimat*, terrore complet. — *sibi parcere*, valetudinis suae curam habere, non aviditatem edendi vel bibendi explere velle, sed abstinere ab iis, quae valetudini obsunt; inf. Epist. I. 7. 11. *Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcet.*

v. 129. *Ex hoc ego s. ab illis*, ex hoc inde tempore, quo pater me puerum dictis et exemplis formavit, firmus et validus sum contra illa vitia, sive, integer et tutus sum ab omnibus illis vitiis, quae parant perniciem.

v. 132. *fort. et isth. Larg. abst. l. aet.* fortasse etiam de his mediocribus vitiis aetas longior, ubi iuvenilis fervor et vehementia deferbuit, multum detraxerit; *liber amicus*, qui libere amicum de eius vitiis monet, eumque ab iis dehortatur.

Consilium proprium: neque enim cum lectulus aut me
Porticus excepit, desum mihi: Rectius hoc est,
Hoc faciens vivam melius: sic dulcis amicis
Occurram; hoc quidam non belle; numquid ego illi
Imprudens olim faciam simile? Haec ego mecum
Compressis agito labris: ubi quid datur otî,
Illudo chartis: hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum; cui si concedere nolis,
Multa poëtarum veniat manus, auxilio quae
Sit mihi, (nam multo plures sumus) ac veluti te
Iudaei cogemus in hanc concedere turbam.

SATIRA V.

Egressum magna me excepit Aricia Roma
Hospitio modico; rhetor comes Heliodorus,
Graecorum longe doctissimus. Inde Forum Appî,

v. 134. *neque—desum mihi*, neque, cum vel quiesco in lectulo, vel ambulo in porticu, animi mei excolendi immemor sum, imo diligenter eum excutio et tacite mecum: *Rectius hoc* cett. v. 136. *num quid—simile illi*, quod quidam *non belle* h. e. male fecit.

v. 139. *Illudo chartis*, ludendo chartis illino, pro vulgari: chartis mando.

v. 140. *concedere*, veniam dare, ignoscere.

v. 143. *ac veluti Iudaei cogemus*, poëta carpit Iudaeos, quovis persuasionis genere et quibusvis machinis alios tum temporis in doctrinae et disciplinae suae societatem trahentes; — *in hanc concedere turbam*, huius poëtarum agminis socium fieri.

SATIRA V.

Suavissima itineris, quod poëta, comite Heliodoro, rhetore, Brundusium fecit, descriptio. — Schol. Porphyr. *Lucilium hac satyra aemulatus Horatius, iter suum a Roma usque Brundusium describens, quod et ille in tertio libro fecit, primum a Roma Capuam usque, et inde fretum Siciliense.* — Ceterum cum Anxure in huius itineris societatem Maecenas cum Cocceio et Fonteio venerit, Horatius in magni sui patroni gratiam illud iter tam suscepisse, quam in iucundam eius memoriam descripsisse videtur.

v. 1. *magna*, urbi *magnae* opponitur *parvum* oppidum Aricia, sita trans montem Albanum in via Appia.

v. 2. *modico*, ubi non larga sed modica suppeditatur ciborum copia, hinc infra Epist. I. 5. 2. *olus coenare modica patella.*

v. 3. *Graecorum* sc. virorum. *Forum Appi*, oppidum in via Appia,

Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
Praecinctis unum: nimis est gravis Appia tardis.
Hic ego, propter aquam, quod erat teterrima, ventri
Indico bellum, coenantes haud animo aequo
Exspectans comites. Iam nox inducere terris
Vmbras, et coelo diffundere signa parabat:
Tum pueri nautis, pueris convicia nautae

unde per paludes Pontinas ad Feroniae fanum (vers. 24.) navigabatur. *Fora* et *conciliabula* fuerunt parva oppida, ubi ius dicebatur at nundinae habebantur. *Sic forum Aurelium* apud Cic in Catil. I. 9. nos fere: ein *marktflecken*. de *foris* et *conciliabulis* copiose disputavit *M. Donatus* ad Liv. XL. 49. conf. *Sigon. Ant. Iur. Ital.* II. 15.

v. 4. *nautis) nautae* (uos *matrosen*) homines fere sunt rudes, feri, et inculti. *malignis*, accommodate ad ingenium cauponum, qui ex lucri studio ad se devertentibus *maligne* (h. e. parca et avara manu) dare solent necessaria; hinc supra Sat. I. 1. 29. *caupo perfidus*.

v. 5. *Hoc iter* cett. hoc iter, quod gnavioribus unius diei iter est, nos tardi et ignavi in duorum dierum iter divisimus; *altius praecinct.* qui rem aliquam gnaviter tractare volebant, vestem, ne illa corporis agilitati impedimento esset, altius super femora usque cingulo subnectebant; hinc *gnavi* dicuntur *alte cincti* infra Sat. II. 8. 10. *puer alte cinctus*. Phaedr. Fab. II. 5. 10. *alticincti atrienses*, at *discincti*, ignavi.

v. 6. pro *minus est* dedi lectionem a *Fea* ex plurim. Codd. auctoritate in textum receptam, *nimis est*; addit enim Horatius rationem, ex qua unius diei iter in duorum dierum iter diviserint, nimirum quia via Appia *nimis gravis* (molesta) sit *tardis* vel *ignavis*; res igitur ipsa τὸ *minus* repudiat.

v. 7. *teterrima*, teterrimi saporis, quia fuit foetida, ut docet *Cruquius*; sic *sapor teter*, qui nauseam creat; apud Lucret. VI. 21. Significantior certe est nostra lectio, quam *deterrima*, cui favet plurimorum Codd. auctoritas apud *Feam*.

v. 8. *ventri bellum indico*, qui ventri cibum potumque denegat, hostiliter quasi contra ventrem exsurgit, eumque infestum sibi reddit; hinc venter ieiunus atque esuriens suaviter dicitur infra Sat. II. 8. 5. *iratus*. — *haud animo aequo*, inpatiens morae a coenantibus comitibus interpositae.

v. 9. *Iam nox* cett. versus elegantissimi, ut infra v. 73. 74. conf. supra ad Sat. I. v. 113 seq.

v. 10. *diffundere signa*, sic *Nox coelum astris spargere* dicitur apud Ovidium Met. XI. 309.

v. 11. *Tum pueri* cett. sensus et nexus: Tum servi nostri et nautae conviciis invicem se petere incipiunt; unus servorum clamat: huc navem appelle; et cum, nave appulsa, ingentem hominum numerum in eam descendere videt, iterum clamat: Ohe! desine plures inserere; iam sa-

Ingerere. Huc appelle: trecentos inseris! ohe!
Iam satis est. Dum aes exigitur, dum mula ligatur,
Tota abit hora: mali culices, ranaeque palustres
Avertunt somnos: absentem ut cantat amicam
Multa prolutus vappa nauta, atque viator
Certatim: tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missae pastum retinacula mulae
Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
Iamque dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus,
Ac mulae, nautaeque caput, lumbosque saligno
Fuste dolat: quarta vix demum exponimur hora.
Ora, manusque tua lavimus, Feronia, lympha.
Millia tum pransi tria repimus, atque subimus

tis est! *trecenti*, ut *sexcenti*, numerus rotundus de magna copia.

v. 13. *aes*, intellige naulum. — *dum mula ligatur*, dum mula in ripa navi ad eam per illum canalem trahendam alligatur.

v. 14—21. *absent. ut cant. am.* cett. dum simul et nauta in nave et (*viator*) mulae agitator in ripa, cum uterque largis vini corrupti et insipidi haustibus incaluisset, canendo suum quisque amorem erga absentem puellam exprimit. *ut* pro dum; exempla vide apud *Bentleium*. *prolutus*, madefactus, madidus, uvidus (βεβρεγμένος) Sat. II. 4. 26. *praecordia leni mulso proluere*, h. e. mulsum bibere; — Persius Prolog. I. *labra fonte Caballino proluere*, e fonte Caballino labra madefacere h. e bibere; Virgil. Aen. I. 739. *pleno auro se proluere*, poculum aureum vini plenum exhaurire; et sic fere *lavere*. supra Od. III. 12. 1. *dulci vino mala lavere*.

v. 21. *cerebrosus*, fervidioris ingenii homo, qui subito ira exardescit, irritabilis.

v. 22. *nautaeque*, qui pariter ac viator ad dormiendum se composuerat.

v. 23. *dolat* pro: percutit, caedit.— *Fuste lumbos dolare*, iocosa apud Romanos in vita communi fuisse videtur locutio, uti nos ad alias ab aliis operibus ductas imagines in vernacula dicere solemus: *einen durchdreschen*, *durchgerben*, *ausgerben*, *auswalken*, *zerwalken* cett. pro: *durchprügeln*.

v. 24. *Feronia*, prisca apud Italos dea, quae modo *Nympha* (ob fontem, cui praesidebat), modo coniux Iovis Anxuri (Virg. Aen. VII. 799.) appellatur. Templum eam tria millia passuum ab Anxure sive Tarracina habuisse, ex hoc loco discimus. — *lavimus* a *lavere*. *repimus*, Schol. Porphyr. *quia illis temporibus adhuc urbs Tarraconensis in altissimo monte erat*.

Impositum saxis late candentibus Anxur.
Huc venturus erat Maecenas optimus, atque
Cocceius: missi magnis de rebus uterque
Legati, aversos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigrà meis collyria lippus
Illinere. Interea Maecenas advenit, atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco Praetore libenter

v. 26. *saxis candentibus*, candidum fere nitorem e longinquo ostendentibus; sic fere *Cyclades nitentes*. supra Od. I. 14. 19. sed Schol. Porphyr. *saxa candentia* stulte explicat: calci coquendae aptissima. (haud ita stulte fortasse).

v. 29. *aversos — amicos*, ubi alter ab altero, facto discidio, avertitur; intellige Augustum et Antonium; *Schol. Cruq.* » Ab Antonio missus fuerat Fonteius Capito legatus; ab Augusto Maecenas, intercedente Cocceio Nerva, proavo Nervae imperatoris, qui et Augusto et Antonio gratus erat, cum Agrippa; ea autem conditione convenerant legati, ut de summa rerum tractarent, exortamque dissensionem inter duos hos imperatores componerent, quod et fecerunt, et utrumque exercitum iuxta Brundusium in una castra cum magna laetitia coëgerunt, ut refert Liv. Lib. CXXVII. »

v. 30. *lippus*, quod iam Horatius, se Anxure ut hominem lippum oculis suis collyria illevisse, narrat, id ipse profecto ad iucunditatem descripti itineris referre non poterat. Scilicet Horatius, qui fortasse laboraverat aliquando lippitudine, ab adversariis, ut supra observavimus ad Sat. I. 1. 120. contemtim *poëta lippus* ipse appellatus fuisse videtur. Ad hos igitur de hoc inepto convicii genere ridendos data opera nonnunquam Horatium lippitudinis sibi exprobratae mentionem fecisse, haud improbabile est. Certe Horatius, cum hoc carmen scriberet (viginti septem scilicet annos natus, ut docet supra ad Sat. I. 120. *Heindorfius*) nondum in ea aetate constitutus fuit, ubi *continuo lippire* solent homines.

v. 32. *ad unguem factus homo*, diligentissime expolitus. Translata est haec locutio a statuariis, qui, quidquid in opere asperi digitorum vel unguium sensu animadvertunt, laevigant et expoliunt. Conf. infra Epist. III. 1. 294. et ibi *Fea*.

v. 34—36. *Fundos*, parvum in via Appia *municipium*, sive secundum Festum *praefecturam* Tarracinam inter et Formias situm, cui praeerat nunc, a praetore urbano, ut videtur, eo missus, vanus quidem homo, Aufidius Luscus, scriba (magistratuum in rebus litteris mandandis minister), qui, quasi ipse esset praetor, externis insignibus, praetexta, lato clavo, ac prunae batillo, praetoris dignitatem ridicule prae se ferre et adsimulare studebat. Hinc Horatius, quasi eius iter ad res insignes sub adsimulata Aufidii Lusci praetura gestas pertinuerit, salse et iocose: *Aufidio*

Linquimus, insani ridentes praemia scribae,
Praetextam, et latum clavum, prunaeque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Muraena praebente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima: namque
Plotius et Varius Sinuessae, Virgiliusque
Occurrunt; animae, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.
O qui complexus! et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quae villula, tectum
Praebuit, et parochi, quae debent, ligna salemque.

Lusco Praetore Fundos linquimus. De *scribis Quaestoriis, Aediliciis, Praetoriis* cett. in decurias descriptis vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *scriba.* — *praemia* externa dignitatis praetoriae ornamenta.

v. 36. *latum clavum* gestabant senatores, unde illi *laticlavii*, *angustum* equites, unde illi *angusticlavii.* Notus est *Rubenii* peculiaris de *lato clavo* libellus. *prunaeque bat.*) *batillum* vel *batillus* fuisse videtur foculus, qui prunis ardentibus ad suffimenta adolenda impletus, magistratui in re solenni peragenda praeferretur.

v. 37. *In Mamurrarum urbe*, Formiis, *Schol. Cruq.*: »Mamurra senator fuit Romanus, qui maximam partem civitatis Formianae possidebat, unde dicta est Mamurrana civitas, vel quod familia Mamurrarum illinc fuerit oriunda.«

v. 38. *Muraena*, Terentiae, Maecenatis uxoris, fratre. *praeb. domum*, ubi pernoctaremus. supra Od. III. 19. 7. *Quo praebente domum* sc. ad compotationem. *Capitone culinam*, instruxerat igitur se Capito iis, unde viveret cum comitibus, ubi esset in hoc itinere cibi potusque penuria.

v. 40—44. *Plot. et Var.* Plotius et Varius una cum Virgilio ex composito, ut videtur, Sinuessae (oppidi in Campaniae finibus) Horatium atque Maecenatem convenerunt; fuerunt illi poëtae tum temporis illustrissimi, quos non Horatius tantum et Virgilius, sed etiam Maecenas magni faciebat; hinc infra quoque Sat. X. 81. ut arctius inter se iuncti producuntur *Plotius et Varius, Maecenas Virgiliusque*; de *Vario* cf. supra ad Od. I. 6. 1. *animae*, sic supra Od. II. 17. 5. mollius Maecenatem *animae suae partem*, et Virgilium Od. I. 3. 8. *animae suae dimidium* appellat. *queis me sit devinct. alter*, quibus alius magis, quam ego, devinctus et obstrictus sit. *sanus*, dum sana sum mente, dum sentio et iudico, ut sanae mentis homo; in sequente Sat. v. 89. *Nil me poeniteat sanum patris huius.*

v. 45—49. *Campano ponti*, intellige pontem trans fluvium Savonem ad viam Appiam. *parochi*) *pa-*

Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.
Lusum it Maecenas, dormitum ego, Virgiliusque:
Namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,
Quae super est Caudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti scurrae pugnam Messîque Cicirri,
Musa, velim memores; et quo patre natus uterque
Contulerit lites. Messî clarum genus Osci;
Sarmenti domina exstat. Ab his maioribus orti
Ad pugnam venere: prior Sarmentus: Equi te

rochus (πάροχος), qui legatis et aliis iter facientibus necessaria (nominatim salem, lignum, foenum), publico sumtu *praebenda* suscepit vel redemit. Idem Latine a *praebere* (παρέχειν) apud Ciceronem Offic. I. 15. dicitur *praebitor*; et hinc infra Sat. II. 8. 35. *convivator* quoque, qui *praebet*, dicitur *parochus*. *Hinc muli* celt. suaviter pro vulgari: ab illa inde villa (*tempore*) tempestive Capuae advenimus; sub adventum enim in locum, ubi iter facientes commorari vel pernoctare volunt, *mulus clitellas ponit*, h. e. clitellae mulo impositae tolluntur. *Lusum* sc. pila, trigone; apud Romanos enim nobilissimi quique, praecipue post coenam, pila ludere solebant. *Namque pila* celt. namque pila ludere sive pilae ludus, nocet lippis et *crudis* h. e. cruditate laborantibus, iis, qui cibos concoquere nequeunt.

v. 51. *Quae super est Caudi cauponas*, quae sita est trans cauponas ad Caudium, Samnii oppidum, in via Appia, inter Capuam et Beneventum, ignominiosa Romanorum clade satis notum.

v. 52. *pugnam*, certamen, quo alter alterum ridicule dictis vel conviciis petit. *Messique*) *Messius* cognominatus fuit *Cicirrus*, κίκιῤῥος, Latine gallus, sive quod magno fervore multaque pertinacia galli more *pugnabat* contra adversarium, sive quod vox eius altior cum galli cantu comparabatur.

v. 53. *Musa, velim memores*, lepide Horatius in rei ridiculae narratione tanquam poëta epicus Musam in partes vocat, eamque duorum scurrarum, sicut virorum apud Homerum, patriam et originem memorare iubet. *Osci*, Campani.

v. 55. *Sarm. dom. exst.*, vivebat adhuc domina, cuius servus fuerat Sarmentus; nunc erat is in comitatu Maecenatis, qui scurrilibus eius iocis admodum delectatus fuisse videtur. vid. Plutarch. in Vit. Anton. et Iuvenal. V. 3. Erat autem apud Romanos hic mos, ut ditiores et nobiliores admitterent et mensae adhiberent scurras, quorum ridicule dictis inter coenam inprimis delectarentur.

v. 56. *Equi te feri s. dico*, sine dubio, quia Messius vastioris corporis homo fuit, simulque ferocior; hinc Sarmentus Messium sine larva et cothurnis *Cyclopa* saltare iubet, et hinc Messius ex opposito v. 69. Sarmenti corpus *gracile* et *pusillum* carpit. Apud

Esse feri similem dico. Ridemus: et ipse
Messius, Accipio; caput et movet: O, tua cornu
Ni foret exsecto frons (inquit) quid faceres, cum
Sic mutilus miniteris? At illi foeda cicatrix
Setosam laevi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat;
Nil illi larva aut Tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicirrus ad haec, donasset iamne catenam
Ex voto Laribus, quaerebat? scriba quod esset,
Deterius nihilo dominae ius esse. Rogabat

Virgil. Aen. II. 51. *equus* simpliciter dicitur *ferus*.

v. 58—60. *Accipio*, ita est, concedo. *caput et movet*, et equi instar caput concutit; terret autem strepitus, quem equi concusso capite subito faciunt; tum pergit Sarmentus: cum tu sic mutilus (sine cornu) iam terreas, O, quid faceres, si tibi in fronte non essectum esset cornu? vel: ni tua frons esset sine cornu? elegantius enim *exsecto cornu* pro vulgari: sine cornu; — sic ego hunc locum intelligo.

v. 60. *at illi* cett. nam foeda verruca, cuius essectae vestigia esstabant, hispidam (*illi*) illius frontem a laeva parte turpiter deformaverat; *at*, insolentius iam pro: namque, scilicet, nimirum.

v. 62—64. *Campanum in morbum* Schol. Cruq. » hoc enim quasi a natura Campanis fere omnibus inest, ut capitis temporibus magnae verrucae innascantur in modum cornuum, quas cum incidi faciunt, cicatrices in fronte manent, quasi notae essectorum cornuum. In hunc ergo morbum, id est, faciei vitium, iocatur Sarmentus. « *in faciem* sc. foede turpatam. *Pastorem Cyclopa*, nempe Polyphemum, *saltaret* (ὀρχήσαιτο), saltando esprimeret; saltatio autem illa pantomimica, quae *Cyclops* vocabatur, espresisse videtur ridiculas, quas vastioris corporis Polyphemus apud Galateam fecit, delicias. *larva*, scilicet qui iam per se foedum vultum ostendit, ei non opus est foedioris vultus larva; et qui iam per se grandioris corporis mole eminet, is non eget cothurnis.

v. 65. *donasset i. cat. Ex voto Lar.* — Schol. Cruq. » Vrbanius haec dicta sunt in Sarmentum, qui servilibus erat natalibus, sumta translatione a generosis pueris, qui, egressi annos pueritiae, iam sumta toga, Diis penatibus (*Schol. Porphyr.* Laribus) bullas suas consecrabant, et puellae puppas. Ad hunc modum ridendo interrogat Sarmentum, catenamne suam et compedes Diis suspendisset, quibus ipse servus fuisse concatenatus? «

v. 66. *scriba quod esset, deterius nihilo* cett. quod scriba nunc esset, (apud Maecenatem, ut videtur) id ne minimum quidem de iure, quod domina adhuc viva in eum habeat, deterere. Pro vulgari lectione —

Denique, cur unquam fugisset; cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo?
Prorsus iucunde coenam produximus illam.
Tendimus hinc recta Beneventum; ubi sedulus hospes
Paene, macros, arsit, dum turdos versat in igne:
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos coenam servosque timentes
Tum rapere, atque omnes restinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Appulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus, et quos
Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset lacrymoso non sine fumo,
Vdos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem stultissimus usque puellam
Ad mediam noctem exspecto: somnos tamen aufert

Nilo vel *Nihilo deterius* dedi cum *Fea* plurium codd. auctoritate: *Deterius nihilo.*

v. 70. *coenam produximus*, peregimus, transegimus: ut *noctem vino producere* apud Martial. II. 89. 1. conf. supra Od. III. 21. 23.

v. 71. *Beneventum*, oppidum in Samnitum et Hirpinorum finibus.

v. 72. *ubi sedul. hosp. Paene, mac.* cett. iunge: *ubi sedulus hospes, dum macros turdos in igne versat, paene arsit*, pene igne combustus est.

v. 73, 74. *Nam vaga* cett. versus elegantissimi. cf. supra ad Sat. I. 1. 114. *lambere* pro vulgari: *contingere.*

v. 75, 76. *avidos* sc. edendi, ut praecedent. Sat. 126. *timentes*, nam servi, cum cibos clam surripiunt, timent sibi a domino. *rapere*, raptim auferre. *videres* (ἴδοις ἄν), videre licebat; nos *da konnte man sehen.* infra Sat. I. 8. 34. *serpentes atque videres Infernas errare canes, lunamque rubentem.* Virg. Ecl. VI. 27. *Tum vero in numerum Faunumque ferasque videres Ludere.* — *restinguere* sc. ignem.

v. 77—85. *ex illo*, e Benevento inde. *notos*, patrios scilicet Horatio. *Atabulus*, de hoc vento (qui nunc dicitur *Sirocco*) laudant Senec. Quaest. Nat. V. 17. *Atabulus Appuliam infestat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Catargis, Galliam Circius.* cf. Plin. H. N. XVII. 36. 8. *erepsemus* (pro erepsissemus) rependo et enitendo superavissemus. *Trivici* Schol. Acr. *oppidi in fine Campaniae, quo vehicula iuncta accedere nequeunt; ergo Horatius ad villam divertit.* *lacrymoso*, a vi, quam fumus in oculos habet. — *aufert int. Ven.*, suaviter somnus eum, quem occupat, ab iis, quae eius

Intentum Veneri; tum immundo somnia visu
Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum.
Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
Signis perfacile est: venit vilissima rerum
Hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra
Callidus ut soleat humeris portare viator;
Nam Canusî lapidosus, aquae non ditior urna,
Qui locus a forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hic Varius discedit moestus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
Carpentes iter et factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior; via peior ad usque
Bari moenia piscosi: dehinc Gnatia lymphis

animum turbant et cruciant, *auferre* h. e. removere, solvere et liberare dicitur.

v. 86—92. *rapimur*, rapido cursu avehimur. *oppid. quod v. dic. non est*, quod non versu quidem, quia eius nomen versus metrum respuit, sed facile *signis* externis (rebus huic oppido peculiaribus) designari potest, aquae scilicet penuria, et panis, qui ibi coquitur, praestantia. Intelligitur autem *Equotutium* (alias *Equus Tuticus*) nunc *Scotuccio*. *venit*, aqua ob eius ibi raritatem non nisi oblato pretio datur, h. e. venditur. *ultra*, ulterius inde *callidus*, providus futuri, *portare* sc. Canusium; — *Nam Canusi lapidosus* sc. panis est; (fortasse, quia frumentum in locis lapidosis et arenosis non satis purgari potest ab immixta glarea.) *aquae non ditior urna*, urna vero, qua aqua hauritur, non (*ditior*) plenior ibi est aquae, h. e. eadem Canusii, quae Equotutii, aquae est penuria; *Qui locus*, Canusium; sed recte de huius ultimi versus integritate dubitat *Bentleius*, et quidem ex duabus praecipue rationibus; primum, quia ineptum et putidum fuerit Geographorum more conditorem Canusii hic commemorare; deinde, quod locutio *condere locum* repugnet plane loquendi usui. Posterior certe ratio est gravissima.

v. 94. *Rubos*, nunc *Ruvo*. *longum — iter;* Rubi enim a Canusio Brundusium versus viginti tria milliaria, secundum Antonin. Itiner. p. 116. distabant.

v. 97. *Bari moen.*) *Barium*, oppidum in Appulia Peucetia maritimum, piscium capturae et mercaturae opportunum. *Gnatia* sive *Egnatia*, oppidum maritimum (nunc *Monopoli*); *lymphis iratis exstr.* (Schol. Cruq.) » vel quia eget aquis, vel quod eas salsas habet et amaras, vel quod in pede montis sita est; ei idcirco videntur aquae irasci, cum torrentes de montibus impetu magno decurrentes saepe magnas urbis partes diruunt. «

Iratis exstructa dedit risusque iocosque,
Dum flamma sine tura liquescere limine sacro
Persuadere cupit: credat Iudaeus Apella;
Non ego: namque deos didici securum agere aevum;
Nec, si quid miri faciat natura, deos id
Tristes ex alto coeli demittere tecto.
Brundusium longae finis chartaeque viaeque.

SATIRA VI.

Non, quia, Maecenas, Lydorum quicquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te,
Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
Olim qui magnis regionibus imperitarent,

v. 99. *Dum flamma sine* cett. Rem illustrat Plin. H. N. II. 111. *In Salentino oppido Egnatia imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere (reperitur apud auctores.)* cf. de hac re Horatio incredibili *Salmas. ad Solin.* c. 5.

v. 100. *Iudaeus Apella*, notus quidam tum temporis Iudaeus, homo superstitiosus, cui nomen fuit *Apella*.

v. 101. *namque deos didici* cett. nam Epicurus docuit, Deos, imperturbati otii amantes, res humanas non curare, cf. Lucret. VI. 57.

v. 103. *tristes*, eiusmodi rerum cura turbatos quasi in otii securitate.

v. 104. *Brundus. longae* cett. cum fine longioris itineris, Brundusium facti, finiatur quoque hoc ipsum carmen paulo longius.

SATIRA VI.

Horatius, postquam esposuit, quid illud fuerit, quo gratiam Maecenatis sibi comparaverit, veram laudem non a nobili loco, quo quis natus sit, sed a virtute repetendam esse ostendit.

v. 1—8. *Non quia* cett. Sensus: Quamvis, Maecenas, omnium Etruscorum tu es generosissimus, et pro origine tua ex gente Cilnia nobilissimus, tamen, dum nihil referre existimas, quali patre aliquis natus sit, modo, ut decet ingenuos, liberaliter sentiat, neutiquam ex more nobilium ignobiles, ut me, qui libertino patre natus sum, alto supercilio despicis. — *Lydor. quicquid Etr. Inc. fines, nemo*, nullus omnium, qui ex Lydia migrarunt in Etruriam; pro vulgari: nullus omnium Etruscorum; sequitur autem Horatius eos, qui veteres Etruriae colonos Lydos fuisse tradunt; vid. Herodot. I. 94. Dionys. Hal. I. 27.— Pro *legionibus* dedi cum Fea *regionibus*; quamvis enim, per *legiones* designari posse *exercitus*, facile concedimus, tamen, quomodo Horatius, Maecenatis maiores *magnis* exerciti-

Invidia accrevit, privato quae minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus
Pellibus, et latum demisit pectore clavum;
Audit continuo: Quis homo hic, aut quo patre natus?
Vt, si qui aegrotet, quo morbo Barrus, haberi
Et cupiat formosus, eat quacumque, puellis
Iniiciat curam quaerendi singula: quali
Sit facie, sura, quali pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, civis, urbem sibi curae,
Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
Omnes mortales curare et quaerere cogit.
Tune Syri, Damae, aut Dionysî filius, audes
Deiicere e saxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu post me sedet uno.

latum clavum (limbum purpureum vestis oram ambientem); cf. ad Sat. I. 5. 36. *tribuno* Graece pro tribunum; cf. supra ad Sat. I. 4. 49. erat autem penes tribunos quoque ius *lati clavi*. Cic. pro Cluent. c. 54.

v. 27. *ut*, postquam, simulac. — *insanus*, qui stulte sibi placet in externis insignibus, homo vanus; hinc infra Sat. II. 2. 5. *fulgores*, quibus exsplendescere student beatiores, dicuntur *insani*. *nigris pellibus*, ad insignia nobiliorum et senatorum pertinebant quoque nigri coloris corrigiae, quibus inter se impeditis cruri adstringebantur calcei.

v. 30—35. *ut, si* cett. Sensus: Quemadmodum, si quis eodem, quo Barrus vitio laboret, h. e. formosus haberi cupiat, curam puellis, quacunque eat, iniiciat quaerendi singula: qualis sit facie cett., sic is, qui summis honoribus ornatus rerum publicarum defensorem vel rerum divinarum curatorem se profitetur, unumquemque de eius origine, utrum nobilis an ignobilis sit, quaerere cogit. — de *Barro* cf. supra ad Sat. I. 4. 110. *haberi et cup. formosus*, vitii, quod Barro tribuitur, genus iam designatur: cupiebat scilicet formosus haberi; est igitur iam *et* particula explicativa: scilicet. *imperium*, imperii securitatem.

v. 38—41. *Tune Syri*, poëta fingit, unum ex populo alloqui tribunum plebis aliquem, qui humili loco natus tribuniciam potestatem maleficos e saxo Tarpeio deiiciendo aut carnifici tradendo exercere poterat; *Syrus*, *Dama*, *Dionysius*, sunt vulgaria nomina servorum; *deiicere e saxo* Schol. Cruq. *nam tribuni plebis damnatos de saxo Capitolino* (vel Tarpeio) *praecipitari iubebant, aut carnifici tradi*; *Cadmo* Schol. Acron. *Cadmus dicitur eo tempore fuisse carnifex notae crudelitatis.* *At Novius* cett. respondet tribunus: Atqui ego non unus sum, qui ex humili loco

Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paullus,
Et Messala videris? at hic, si plostra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit,
Cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia sum tibi, Maecenas, convictor; at olim
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem
Iure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum,
Praesertim cautum dignos adsumere, prava

ad tribunatum adscendi, imo Novius, qui ordine me sequitur in tribunatu, ne ingenuus quidem, ut ego, sed idem, quod pater meus, libertinus est; itaque non ingenuus.

v. 41. *Hoc tibi Paullus et Messala videris*, num ideo, quod tibi ignobili tribunatus contigit, vel quod collega tuus te minus adeo est ingenuus, videris tibi esse similis Paulo et Messalae, e nobilissimis gentibus prognatis. *hoc*, ob hoc, ideo, ut paulo post v. 52 et v. 87. cf. supra ad Sat. I. 4. 46.

v. 42, 43. *At hic* cett. At hic, licet non insignis sit nobilitate, vocis tamen omnia vincentis gravitate placet; pro vulgari: at hic insignis in concionibus est concionator. *que foro tria* pro *triaque foro*, ut versu seq. *que tubas* pro *tubasque*; de particulis, *que*, *ve*, *ne*, e loco suo in alium transpositis, exempla vide apud *Heindorfium*. *funera*, in celebribus enim funeribus, forum transeuntibus, cornuum tubarumque clangore aura personuit. *magna sonabit*, sic apud Virgil. Aen. IX. 125. amnis *rauca sonare* dicitur; et sic *magna loqui* apud eundem. *quod* sc. sonare; *tenet nos*, nos delectat.

v. 44—47. *Nunc ad me redeo* cett. Sed iam ad me, pariter humili loco, libertino scilicet patre natum, redeo, quem, quia mihi, libertino tantum patre nato, tecum, Maecenas in quotidiana societate vivere licet, hoc ipso tempore omnes *rodunt* (carpunt. vid. supra ad Sat. I. 4. 81.), at olim me carpebant, quod ego, libertino patre natus, tribunus (*Bruto militiae duce* supra Od. II. 7.) legioni romanae praeessem; pro *tibi sum* rectius fortasse (ob sequens *pareret*) in pluribus codd. apud Feam, *tibi sim*.

v. 48—51. *Dissimile hoc illi est*, sed *hoc*, quod factus sum tribunus, dissimile est *illi*, quod sum tibi convictor, quia, ut quivis iure forsitan mihi honorem, ita neutiquam te mihi amicum invideat, praesertim cum diligenter caveas, ne alium, nisi amicitia tua dignum et a prava ambitione h. e. adulatione alienum, assumas. Amicitia scilicet sola virtute apud Maecenatem comparari potest. Rectius autem invidemus iis, quibus solo fortunae favore aliquid obtingit, quam iis, qui felicitatem suam virtuti et meritis suis debent. *forsit*, vox Lucretiana pro forsitan. *dignos*, scil. amicitia; nam quoties *di-*

Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possunt, casu quod te sortitus amicum:
Nulla etenim tibi me fors obtulit; optimus olim
Virgilius, post hunc Varius, dixere, quid essem.
Vt veni coram, singultim pauca locutus
(Infans namque pudor prohibebat plura profari),
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed, quod eram, narro: respondes (ut tuus est mos)
Pauca: abeo: et revocas nono post mense, iubesque
Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta (velut si
Egregio inspersos reprendas corpore naevos);
Si neque avaritiam, neque sordes, aut mala lustra
Obiiciet vere quisquam mihi; purus et insons
(Vt me collaudem), si et vivo carus amicis;
Causa fuit pater his, qui macro pauper agello

gnus absolute ponitur, toties res, qua quis dignus est, ex serie orationis supplenda est.

v. 52—55. *non hoc*, non ideo; cf. ad vers. 41. *post hunc Varius*, de *Vario* cf. supra ad Od. I. 6. 1. — *quid essem*, qualis essem; sic vers. 60. *quod eram.*

v. 56—64. Suaviter *pudor* dicitur *infans*, quia pudibundi pauca fari solent. *rura*, fundos, agros. *Satureiano—caballo*, Schol. Porphyr. *Satureiani nomine fundi in Appulia illis temporibus fuisse dicuntur satis ampli ac nobiles, per quos Appulum equum significat. Appulum autem equum utique pro optimo accipere debemus.* — *Quod placui tibi* cett. quod ego tibi, qui, quod honestum est, secernis ab eo, quod est turpe, non propter stirpis nobilitatem, sed propter vitae animique puritatem placui.

v. 65—75. *Atqui si* cett. iunge: *Atqui* (iam vero) *si mea natura mediocribus et paucis vitiis est mendosa.* —*sordes*, sordidam tenacitatem; hinc turpiter avari dicuntur homines *sordidi*. *nec mala lustra*, intellige loca latebrosa, ut loquitur Plautus Bacch. III. 3. 20. i. e. lupanaria; *tenebrae lustrorum* apud Cic. p. Sext. c. 9. *purus et insons* cett. iunge: *si purus et insons* (*ut me collaudem*) *et carus amicis vivo.* *causa fuit pater his*, iis, quae de me laudo, pater auctor extitit; *macro pauper agello*,

Noluit in Flavî ludum me mittere; magni
Quo pueri, magnis e centurionibus orti,
Laevo suspensi loculos tabulamque lacerto
Ibant octonis referentes Idibus aera;
Sed puerum est ausus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos. Vestem servosque sequentes,
In magno ut populo, si qui vidisset, avita
Ex re praeberi sumtus mihi crederet illos.

possessor exigui fundi opponitur latifundiorum possessoribus. *in Flavi ludum*, fuit igitur Flavius ludimagister Venusinus, qui pueros in subducendis calculis exerceret. *magni pueri — magnis centur.* lepide et salse Horatius centuriones cum filiis suis *magnos* vocat, quamvis magni illi viri filios suos vulgaris tantum ludimagistri disciplinae tradebant; at Horatii pater, *macro pauper augello*, filium suum, Romam deductum, in altioribus doctrinae studiis erudiendum curabat. *Laevo susp. loculos tab. lacerto*, tabulam et loculos laevo lacerto suspensos portantes; *suspensi*, (Graeca constructio, ἐξηρτημένοι τὸν ἄβακα) qui sibi suspenderunt *loculos*, in quibus calculi, et alia, quibus opus erat in ludis vulgaribus, portabantur; *tabulam* (*Schol. Cruq.*) *in qua et characteres arithmeticos notabant, et calculos ordinare discebant.* — *referentes aera*, explicant aera de subducta a pueris in *exemplo arithmetico* ratione usurarum, idibus cuiusque mensis a debitoribus solvendarum; sed rectius fortasse *Scholiastes Cruq.* et *Gesnerus* accipiunt *aera de didactro*, quod idibus cuiusque mensis ludimagistro solvere debebant pueri; cuius quidem rei mentione facta poëta designasse videtur morem, qui locum tantummodo habebat apud ludos vulgares vel minores; — *octonis*, epitheton ornans; inter *nonas* enim et *idus* octo dies sunt.

v. 76—80. *est ausus*, non facile enim alius, in re tenui constitutus, rem tam sumtuosam suscipere ausus esset. *portare*, deportare, deducere; *artes*, intellige Graecas litteras, et alia, in quibus doctrina censetur. *doceat*, docendas curet. *in magno ut populo*, Heindorfius explicat: *in so fern dies in dem grossen volke möglich ist, wo man sich trotz guter kleidung und einem gefolge von sclaven doch unter der menge verliert, dass man von wenigen beachtet vird.* Ego accipio *ut* pro *utut*, quamvis in frequente civitate, ubi alias homines parum curant aliorum vestem et pedissequos; sic *ut* pro *quamvis*, in noto illo loco Ovidii Epist. ex Ponto I. 4. 79. *Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas.* *avita ex re*, Horatio, libertini filio, *rem avitam* recte tribui posse negat *Heindorfius.* Sed homines, in quorum conspectum Romae veniebat puer Horatius, non de eius patre quaerebant, sed eum, veste pretiosa indutum et servis comitatum, ex gente divite vel avita prognatum esse opinabantur. *illos*, tam magnos.

Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi;
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret olim,
Si praeco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
Mercedes sequerer; neque ego essem questus. At hoc (nunc
Laus illi debetur, et a me gratia maior.
Nil me poeniteat sanum patris huius: eoque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longe mea discrepat istis
Et vox et ratio. Nam si natura iuberet
A certis annis aevum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscumque parentes:
Optaret sibi quisque; meis contentus honestos
Fascibus et sellis nollem mihi sumere, demens
Iudicio volgi, sanus fortasse tuo: quod
Nollem onus haud umquam solitus portare molestum.
Nam mihi continuo maior quaerenda foret res,

v. 85—88. *Nec timuit* cett. nec ab hac educandi ratione se deterreri passus est timore, ne quis eam sibi exprobraret, si quando pro exiguo stipendio praeconis, aut coactoris, ut pater ipse fuit, munere fungerer; neque me poenituisset huius muneris. —*coactor* (*Schol. Acr. et Cruq*). *coactores mercenarii eorum, qui habebant argentariam.* — *coactores etiam dicuntur argentarii in auctionibus, quia pecunias cogant, qui et collectarii nominantur.* — *Coactor, qui exigit nummos a circumforaneis.* *At hoc*, at ob hoc ipsum, ob hanc ipsam educandi rationem; de *hoc* pro ob hoc, cf. supra ad v. 41.

v. 89—99. *sanum*, me sanae mentis hominem; *eoque* cett. et de hoc patre libertino non ita me excusabo, ut plurimi, qui non culpa sua (*dolo suo*) factum esse aiunt, quod non ingenuos nobilesque patres habeant. *dolo suo*, Schol. *vitio suo et culpa*.

v. 95—99. *ad fastum*, quorum nobilitate se iactaret filius. *optaret sibi quisque*, eligeret sibi quisque, per me licet, alios. *honestos fasc. et sell.* parentes consulari dignitate et maiorum magistratuum honore insignes.

Atque salutandi plures; ducendus et unus
Et comes alter, uti ne solus rusve peregreve
Exirem; plures calones atque caballi
Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum,
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Obiiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cum Tiburte via praetorem quinque sequuntur
Te pueri, lasanum portantes oenophorumque.
Hoc ego commodius, quam tu, praeclare senator,
Multis atque aliis vivo. Quacumque libido est,
Incedo solus: percontor, quanti olus, ac far:
Fallacem circum, vespertinumque pererro
Saepe forum; adsisto divinis: inde domum me

v. 101—104. *salutandi*, salutatione adeundi; quod fiebat mane. Martial. II. 18. 3. *Mane salutatum venio*; et IV. 8. 1. *Prima salutantes atque altera continet hora.* scilicet nobili quoque loco nati honorum adipiscendorum causa gratiam sibi colligere studebant salutando; *salutandi plures* cum *Heindorfio* pro: salutatores plures accipiendi, equidem explicare nolim.— *calones* cf. supra ad Sat. I. 2. 44. — *petorrita*, vehicula sive carpenta vel rhedae Gallicae. *ducenda* sc. mecum, ut paulo ante *ducendus et unus Et comes alter*; in editione *Heindorfiana* legitur *ducenta*, operarum, ut videtur, errore. *curto mulo* (*Schol. Cruq.*), *mulo cauda curta*; equidem per *mulum curtum* intelligo mulum curti et exigui corporis *(einen kleinen klepper)* *mantica*, pera, sarcina. Schol. Porphyr. *hoc ex Luciliano illo sumtum est*: *Mantica cantherii costas gravitate premebat.*

v. 107—109. *sordes*, sordidam avaritiam. *Tiburte via*, a porta Esquilina in villam Tiburtinam praetoris ducente. *quinque*, nimis pauci pro praetoris dignitate. *lasanum*, Schol. *vas, in quo exoneratur venter.* *aenophorum* (οἰνοφόρον sc. σκεῦος), corbis vel cista vini amphoris portandis inserviens.

v. 110. *Hoc*, ob hoc simplex vitae genus; cf. ad v. 41.

v. 111. Pro *Millibus atque aliis* dedi cum *Heindorfio* lectionem *Lambini*; nam *millia alia* sunt diversa millia.

v. 113. *Fall. circ.* — Schol. Cruq. *Fallacem dixit* (circum) *propter samardacos* (impostores) *et sortilegos*, *et mathematicos*, *qui ad metas spectatores circumstabant*, *et imperitos sortibus et nugis fallebant.*

v. 114. *divinis*, sortilegis, rerum futurarum vatibus vel somniorum interpretibus. Horatius autem, dum ut homo vulgaris eiusmodi hominum circulis se immiscebat, et vespertino tempore huc illuc in foro circumvagabatur, faciebat aliquid, quod a

Ad porri et ciceris refero laganique catinum.
Coena ministratur pueris tribus: et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet: adstat echinus
Vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum; non sollicitus, mihi quod cras
Surgendum sit mane, obeundus Marsya, qui se
Voltum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam iaceo: post hanc vagor, aut ego, lecto
Aut scripto, quod me tacitum iuvet, ungor olivo,
Non quo fraudatis inmundus Natta lucernis.

nobiliorum dignitate alienum putabatur. Hinc Schol. Cruq. *altioris dignitatis homines erubescunt sero in his vulgi circulis consistere.*

v. 115. *laganique.* Scholiast. Cruq. *lagana sunt placentulae quaedam vulgares, quasi membranulae compositae, quae cum pipere et liquamine conditae depromi solebant ad coenam moderatam et parabilem.* Ergo, ut ait *Heindorfius*, quod apud nos *plinsen.*

v. 116—118. *lapis albus*, Schol. Acr. *mensa marmorea, quam vocant Delphicam.* Sed *Fea*, qui docte et copiose de hoc loco disputat, *album lapidem* accipit de *engytheca seu basi vasorum collocandorum causa parata in abacis, ubi, quia stare per se nequibant pocula, fundo eorum sphaerico, non plano, ut in nostris, basi inserebantur.* *pocula duo*, par poculorum; singulis enim coenantibus, ut observat *Turnebus* in *Advers.* IX. 19. par poculorum in mensa apponi solebat. *echinus*, vasculum epulare ad formam echini effictum; vet. Schol. » *Echinum dixit vas aeneum, in quo calices lavantur.* » Sed *Fea* ad hanc vocem haec: » *echinus*, nempe *concha salis*, supra Sat. I. 3. 14. *salinum* Od. II. 16. 14. quia concha fiebat ex *echinis concharum*, ut notat Acron ad Od. II. 7. 23. » *guttus*, a *gutta*, vasculum, e quo liquores guttatim demittebantur; quo praecipue utebantur in re divina, *unde guttus* iam cum *patera* coniungitur; *Campana supellex*, quia terra in Campania vasis fictilibus praecipue conficiendis apta fuit. Sic infra Sat. II. 3. 144. *Campana trulla.*

v. 120. *Marsya*, vel *Marsyas*, (*Schol. Cruq.*) *Marsya statua erat pro rostris, ad quam solebant convenire causidici, qui lites et negotia tractabant et componebant. Locus autem nomen a statua accepit, quod ibi causae agi solebant et vadimonia sisti.*

v. 121. *Noviorum — minoris*) Schol. Cruq. *Minor enim Noviorum ad hanc statuam turpissime foenerabatur summo mane; quare iocatur Horatius, inquiens, Marsyam alteram manum habere erectam* (*cf. Serv. ad Virg. Aen. IV. 58.*) *ad depellendos Novios, quod eorum foeneratorum impudentiam non posset sustinere.*

v. 123. *lecto aut scripto, quod me tacitum iuvet*, postquam legi aut scripsi, quod, tacite mecum agitatum, me delectet.

v. 124. *Non quo* cett. non tali

Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio campum lusumque trigonem.
Pransus non avide, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. Haec est
Vita solutorum misera ambitione gravique.
His me consolor victurum suavius, ac si
Quaestor avus, pater atque meus patruusque fuisset.

SATIRA VII.

Proscripti Regis Rupili pus, atque venenum,

olive, quali, lucernis subducto, *immundus* (impurus, sordidus) Natta ungi solet. *lucernis fraudatis* sc. oleo.

v. 126. *lusumque trigonem*, pilae ludus, in balneis praecipue corporis exercendi causa institutus, ideo, quod tres ludentes, quorum alter ab altero pilam excipiebat, in trianguli figuram dispositi, stabant, *trigon* (τρίγωνον) appellabatur.

v. 127. *quantum* cett. tantum quidem, quantum *interpellet*, h. e. prohibeat τὸ *durare*, necessitatem durandi diem inani ventre h. e. esuriendo diem exigendi.

v. 128. *domesticus otior*, intra domum meam contineor.

v. 129. *vita solutorum* cett. vita eorum, qui liberi sunt ab honorum consequendorum studio, cum miseris et gravibus curis coniuncto.

v. 130. *His*, ad haec vitae praecepta et ad has sententias.

v. 131. *Quaestor avus* cett. invidiose poëta pro *consul* vel *praetor* dixisse videtur *Quaestor*, quia Quaestores divitiarum congerendarum cupiditate infames, non raro exempla exstabant, de quorum nobilitate parum se iactare possent nepotes.

SATIRA VII.

Horatius Regem Rupilium et Persium quendam, divitem negotiatorem, dum eorum lites et convicia, ab altero in alterum coniecta, enarrat, ut homines insulsos deridet.

v. 1—3. *Proscripti Regis R.* cett. Sensus: in vulgus notum est, *quo pacto* (quo dicterio inficeto infra v. 33—35) remuneratus sit Persius proscripti Regis Rupilii convicia, veneni et fellis plena. *Proscr. Reg. Rup.* Schol. Cruq. *Publius Rupilius, Rex Praenestinus, postquam a Praenestinis in exilium missus esset, in Attica militavit sub Attio Varo: deinde cum Praeturam gereret, in triumviratu proscriptus ab Augusto confugit ad Brutum, in cuius castris cum Horatio commilito aegre tulit, tribunum eum esse militum, generis ignobilitatem ei saepius exprobrans. Quare Horatius, ut se ulcisceretur, describit infacetum et arrogans eius in iurgando cum Persio ingenium.* *pus atque venenum*, in-

Hybrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
Durus homo, atque odio qui posset vincere Regem,
Confidens tumidusque, adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis praecurreret albis.

tellige convicia, plena quasi puris (rei spurcae) et veneno tincta; sic Catullus XLIV. 12. orationem conviciis inquinatam vocat *plenam veneni et pestilentiae*. *Hybrida*. Schol. *Mixti generis ex diversis naturis. Hybridae proprie dicuntur canes, qui ex imparibus nati sunt, ut ex venatico et gregario. Sic Persius hybrida semiromanus, ex patre Graeco et ex matre Romana.* *et lippis*, plures interpretes accipiunt de hominibus, qui, dum lippitudinis curandae causa in tabernis medicorum sedent, otii terendi gratia de rebus novis et urbis fabulis sermones conferant. Sed vix puto lippitudinem esse morbum, cuius curandi causa homines in medicorum tabernis magna copia confluxerint. Nam in loco Plauti Amphitr. IV. 13 (quem in hanc rem attulit *Bentleius*): *Omnes plateas perreptavi, gymnasia et myropolia; Apud emporium atque in macello, in palaestra atque in foro: In medicinis, in tonstrinis, apud omnes aedes sacras: sum defessus quaeritando; Nusquam invenio Neucratem* cett. nulla lipporum facta est mentio. Cogitabam primum de aniculis, quas, non raro lippientes, Horatius supra quoque Sat. I. 4. 88. ad eos refert, a quibus res novae vel maxime captari et diffamari solent. Sed nunc aliter sentio. Horatius, qui homo fuit *lippus*, ut ipse profitetur Sat. I. 5. 30. ab adversariis, ut observavimus supra ad Sat. I. 1. 120. contemtim *lippus*, nominatus esse videtur. Fortasse igitur a Rege Rupilio quoque, qui, ut scribit Vet. Scholiast. aegre ferebat, quod Horatius, homo ignobilis, tribunus militum in castris Bruti esset, contemtim *lippus* appellatus est; quod quidem ineptum convicii genus, a corporis vitio quippe petitum, ridendo Horatius data opera repetere videtur. — *tonsoribus*, non mirum, si tonsores olim quoque ex ore eorum, quos tondebant, res novas accipiebant, easque propagabant.

v. 4—8. *negotia*, de quaestu, qui redit ex foenere. Schol. Cruq. *erat enim Persius negotiator apud Clazomenas.* De *negotiatoribus Romanis* copiose et erudite egit *Ernestius* in peculiari dissertatione, quam in compendium redegit in Clav. Cic. s. v. *negotiator*. *durus homo*, durioris ingenii homo, asper, pervicax, difficilis, opponitur homini miti, comi, facili. *atque odio qui p. vinc. R.* et insolentior Rege. *odium* de insolentia et importunitate Cic. pro Cluent. 3. *quod erat odium, Dii immortales, quae superbia. Ernestius* in Clav. Cic. s. v. *odium* laudat Terent. Hecyr. III. 2. 8. *nunquam hodie odio tuo me vinces* et Adelph. V. 4. 17. *Confidens*, ferox, procax, *tumidus*, superbia inflatus. *Sisennas, Barros*, homines infames tum maledi-

Ad Regem redeo, postquam nil inter utrumque
Convenit: (hoc etenim sunt omnes iure molesti,
Quo fortes, quibus adversum bellum incidit; inter
Hectora, Priamiden, animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors.
Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
Summa fuit; duo si discordia vexet inertes,
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco, discedet pigrior, ultrò
Muneribus missis) Bruto Praetore tenente

centia. *Barrus*, ut homo nequam, iam supra Sat. I. 4. 110. notatus est. cf. I. 6. 30. *equis praecurreret albis*, proverbiali locutione pro superaret se. maledicentia. *albis* epitheton ornans.

v. 9—21. *postquam nil inter utrumque Convenit* (*hoc etenim — muneribus missis*), *Bruto Praetore tenente — spectaculum uterque*. hunc locum paulo obscuriorem ita accipio: Postquam Rex Rupilius et Persius inter se conciliari non potuerant (omnes enim, quibus certamen est cum adversario aliquo, dum eadem pertinacia, qua viri fortes de iure pugnant, invicem sibi molesti fiunt; inter Achillem quidem et Hectorem tanta fuit ira, ut, quia in utroque summa fuit virtus, nil nisi ultima mors eam dirimeret. At si duos homines inertes (quales erant Rex Rupilius et Persius) agitet discordia, aut si certamen oriatur inter homines viribus inter se dispares, ut apud Homerum inter Diomedem et Glaucum; ex eiusmodi certamine pigrior, ultro oblatis muneribus, abihit); iam duo illi certantes sicut par acerrimorum gladiatorum, quales sunt Bithus et Bacchius, pugnant, acri ira in ius procurrunt, et iis, qui huic liti adsunt, magnum praebent spectaculum. — Scilicet Horatius ridet homines inertes, vel viribus dispares, qui, dum inter se certant, ridicule viros fortes, cedere nescios, imitantur. Remanet tamen in voce *iure* v. 18. nisi eam de modo, quo quis ius defendit, vel de pertinacia, qua quis de iure pugnat, explicueris, haud exigua difficultas. Equidem divinabam, pro *iure* legi fortasse posse *more* (ingenio), nempe quo litigantes non inter se convenire soleant, similes fere viris fortibus, quorum neuter alteri cedere solet; sed videant de hoc loco alii. — Ceterum verba inde ab *hoc etenim sunt* usque ad *Bruto Praetore* rectissime parentheseos signo distinguuntur, quidquid contradicat *Heindorfius*, qui, quod interrupta oratio post parenthesin non excipiatur formula aliqua, qua scriptores ad coeptam sententiam redire soleant, hunc locum ad anacoluthα referendum censet. Sed Horatius infra quoque Epist. I. 15. 14. post parenthesin, quae longior adeo est huius loci parenthesi, sine ulla formula vel admonitione in coepta sententia pergit. *ut Diomedi cum Lyc. Glauco*, fuit quidem Glaucus,

Ditem Asiam, Rupilî et Persî par pugnat: uti non
Compositus melius cum Bitho Bacchius. In ius
Acres procurrunt, magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam, ridetur ab omni
Conventu, laudat Brutum, laudatque cohortem:
Solem Asiae Brutum appellat, stellasque salubres
Appellat comites, excepto Rege; canem illum,
Invisum agricolis sidus, venisse. Ruebat,
Flumen ut hibernum, fertur quo rara securis.
Tum Praenestinus salso multoque fluenti
Expressa arbusto regerit convicia, durus

Lycius, Hippolochi filius, vir fortis, sed impar Diomedi, cui pro armis aereis sua dedit aurea; vid. Hom. Iliad. VI. 119—236. *Bruto Praetore,* tenuit Brutus tum (a. 711.) ditem provinciam Asiam *proconsul*, sed alibi quoque *proconsules* vocantur *praetores* h. e. qui provinciae alicui praesunt; vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *praetor.* *uti non composit. m. c. B. Bacchius*, uti non melius compositum par illud gladiatorum, Bacchius scilicet cum Bitho. (Schol. Porphyr. *Bithus et Bacchius gladiatores optimi illis temporibus fuerunt, qui, cum multos interemissent, commissi inter se mutuis vulneribus conciderunt*). sic fere Virgil. Eclog. VII. 16. *Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum;* certabat scilicet Corydon cum Thyrside.

v. 23. *ab omni conventu*, ab omnibus, qui huius causae actioni aderant; *cohortem*, intellige amicos, comites, scribas, praefectos, medicos cett. cf. *Ernest.* Clav. Cic. s. v. *cohors.*

v. 24. *solem Asiae*, quasi omnia in provincia Asia splendore suo collustret, sic apud Graecos ἥλιος de eo, qui gloria et virtutibus exsplendescit; vid. *Iacobs* ad Meleag. XXXV. Anthol. Graec. Tom. I. p. 55.

v. 25. *canem.* Schol. *caniculum pestiferum, Sirium, invisum agricolis;* nam *sterilis Sirius*, ut loquitur Virg. Aen. III. 141. *exurit agros.*

v. 26. *Ruebat, Flumen ut hibernum*, cett. ruebat (vehementiore scilicet impetu in adversarium), sicuti hiberno tempore ruere solet flumen in iis locis, in quae raro securis defertur, h. e. ubi raro securi caeduntur virgulta et arbores, quae cursui fluminis impedimento sunt; post *venisse* distinctionem maiorem posui.

v. 28—31. Sensus et impeditioris orationis nexus: Tum Praeneste oriundus Rupilius, convicia, qualia durus et invictus vindemiator, cui viator, magna voce cuculum vocans, saepe cedere coactus esset, in arbusto sibi expressa conicere solet, Persio, magnam salse dictorum copiam effundenti, regerit. — Scilicet convicia, quae nunc Rupilius in Persium iaciebat, comparantur cum iis rusticioribus, quibus vindemiator viatorem, arbusta, ubi ille vindemiat, praetereuntem, et magna voce cuculum vocantem, persequitur. *mul-*

Vindemiator et invictus, cui saepe viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.
At Graecus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat; per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consueris tollere, cur non
Hunc Regem iugulas? operum hoc, mihi crede, tuo-
(rum est.

SATIRA VIII.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber, incertus, scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse deum: Deus inde ego, furum aviumque

toque, *multus*, qui est multus in aliqua re, *multus fluens*, cui multa verba fluunt; *arbusto*, ubi vites non, ut nunc in vineis fit, palis, sed arboribus, nominatim populis et ulmis annectebantur. Quodsi igitur in arbusto, ut ex Schol. ad h. l. discimus, vernali tempore iusto serius, ubi iam cuculus vocem edit, vites putandas et arboribus applicandas curabat vindemiator; eius inertiae ludendae causa praetereuntes *cucullum* vocare solebant; unde ille exacerbari et virus acerbitatis in praetereuntes evomere. Ceterum in hoc loco ad *durus vindemiator* supplenda est particula comparationis: velut, sicuti, ut passim alibi; cf. infra ad Epist. I. 2. 42.

v. 32. *Italo perfus. aceto* (ex sermone comico), a Romanae gentis homine acrioribus conviciis obrutus.

v. 35. *operum hoc, mihi crede*, *i. e.* hoc profecto ad res praeclare a te gestas pertinet; ad *operum tuorum* supple *unum*; ut supra Od. III. 13. 3. *Fies nobilium tu quoque fontium.*

SATIRA VIII.

Canidiam, aniculam et veneficam, multo acerbius et contumeliosius in hac satira, quam supra in duobus carminibus Epod. 5 et 17. tractat. Inducit autem Priapum loquentem, et Canidiae artes magicas, quarum spectator fuerat, ridentem.

v. 1. *truncus ficulnus*, ex ligno enim ficulneo obscoenum Priapi, hortorum custodis, simulacrum sculpi et effingi solebat. Sic apud Theocrit. Epigr. IV. *inutile lignum*. Scholiast. Cruq. *ad nihil aptum; nam materia eius arboris propter fragilitatem nullis fabricis est idonea*: hinc apud Graecos homo nullius frugis ἀνὴρ σύκινος, conf. *Lambin.*

v. 3. *furum aviumque*, Virg. Georg. IV. 110. *Et custos furum atque avium cum falce saligna Hellespontiaci servet tutela Priapi*: *maxima formido*, qui essem furibus atque avibus maximae formidini; similiter in re venatoria *linea* sive funiculus extensus et pennis distinctus (nos *federlap-*

Maxima formido; nam fures dextra coërcet,
Obscoenoque ruber porrectus ab inguine palus.
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc prius angustis eiecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arca.
Hoc miserae plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurrae, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: haeredes monumentum ne sequeretur.

pen) ad formidinem feris incutiendam simplicier dicitur *formido*. v. Ovid. Fast. V. 173. *Dum nova lanugo, pavidos formidine cervos terret*. cf. *Grat.* Cyneg. v. 74. et ibi *Barthium*.

v. 4. *dextra*, qua tenebat Priapus *fustem*, vel, ut in laudato loco Virgilii, *falcem salignum*. *ruber*, minio oblitus et rubefactus. Ovid. Fast. I. 415. *At ruber hortorum deus et tutela, Priapus.*

v. 6. *arundo*, intelligo coronam ex arundine, fasciculum arundinis, quae vento agitata crepat strepitque.

v. 7. *novis in hortis*. Schol. Cruq. *nuper a Maecenate institutis. — Antea Esquilina regio sepulcris servorum et miserorum erat dedicata; Maecenas autem, considerans aëris salubritatem, hortos eo loco constituit.*

v. 8. *prius*, olim, antequam hortos ibi adornaverat Maecenas; — *eiecta*, graviter ad miseram sortem designandam, qua tractabantur servi vel servorum corpora; *cellis*, de loco arctiore; ubi strata sua habebant servi.

v. 9. *conservus*. Sch. Acr. *conservi locabant et sepeliebant alios servos.* — *vili arca*, cista, ex nonnullis tabulis constructa, sandapila, qua efferebantur pauperiores.

v. 10. *stabat*, destinatum erat, patebat. *commune sepulcrum*, locus, ubi infimi ordinis homines communiter sepeliebantur, sepulcretum; Catullus *Troiam* vocat *Asiae Europaeque commune sepulcrum*. LXVIII. 89.

v. 11. *Pantolabo scurrae, Nom. nep.* vel hominibus, qualis est scurra Pantolabus et Nomentanus nepos; uterque enim tum adhuc vivebat, ut apparet ex Sat. II. 1. 19. De *Pantolabo* Schol. Acr. et Porphyr. *Fuit Mallius Verna trans Tiberim ingenuis parentibus natus, qui, quia a multis pecuniam mutuam rogabat, Pantolabus est cognominatus.* *Nomentanum* Horatius iam supra Sat. I. 1. 105. *vappam et nebulonem* appellavit; *nepotem* eundem vocat infra Sat. I. 2. 22. Sat. II. 3. 224.

v. 12, 13. sensus: *Hic* (in hoc loco, in Esquiliis) *cippus* (columella) *dabat* (concedebat, designabat spatium agri, qui sacer esset communi sepulcreto, ita quidem, ut illud spatium ab externa parte) *in fronte* (nos *in der breite*) *mille pedes*, quod vero procurreret *in agrum* (nos *in der tiefe*) *trecentos pedes* contineret, hac adiecta conditione: *haeredes monumentum ne seque-*

Nunc licet Exquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari, qua modo tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum,
Cum mihi non tantum furesque feraeque, suetae
Hunc vexare locum, curae sunt, atque labori,
Quantum, carminibus quae versant atque venenis
Humanos animos; has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decorum
Protulit os, quin ossa legant, herbasque nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla

retur, h. e. ne hoc sacratum monumentum ad haeredes perveniret, sive ne quid iuris in hoc monumentum haeredes haberent. *cippus* iam est columella, in qua fines vel termini agri, communi sepulcreto dicati, descripti et designati fuerunt, et quidem sic: IN. FR. P.—IN. AG. P. (In Fronte Pedum. — In Agrum Pedum—) additis ex formula solemni litteris his: H. M. H. EX. T. N. S. (Hoc Munumentum Haeredes Ex Testamento Ne Sequatur) cf. *Lambin.*

v. 15. *Aggere in aprico.* Interpretes intelligunt vicinum Aggerem a Tarquinio Superbo exstructum, orientem versus ab urbe situm; sed *agger* de quovis alio loco editiore accipi potest. Virg. Aen. XII. 446. *Vidit ab adverso venientes aggere Turnus.* — pro *quo* recte Beutleius *qua* (sc. parte, ubi) legi iussit. *modo,* ante breve tempus.

v. 16. *spectabant.* Schol. Porphyr. *manifestissima ἔλλειψις. Non utique alii, quam homines, intelligendum;* sed adest vox *tristes* sc. de hoc adspectu, de mortuis et ibi sepultis.

v. 17. *cum mihi* cett. pro *eum mihi,* posita post *agrum* distinctione minore, malim: *Dum mihi* (*während mir*) sc. donec spectabantur ossa in Esquiliis, donec in Esquiliis fuit commune sepulcrum; narrat enim Priapus rem, quae, antequam sepulcrorum locus in hortos mutabatur, facta est; hinc particula *cum* non cum *Heindorfio* ad *nunc* in vers. 14. sed ad versum praecedentem referenda est. *suetae*, quae solebant.

v. 19. *quantum, carminibus quae* cett. quantum mihi curae sunt eae (scilicet veneficae), quae formulis magicis et incantationibus hominum animos *versant* h. e. agitant, pervertunt, defigunt, vel ut Virgilius (Eclog. VIII. 66.) in re simili loquitur, *sanos sensus avertunt.* *venenis*) per *venena* (φάρμακα) intellige, quae spargunt in re magica venefici et veneficae. supra Epod. 5. 20. 21. *Herbasque, quas Iolcos atque Iberia mittit, venenorum ferax*, cf. ibidem v. 87.

v. 20. *perdere*, pessumdare, evertere.

v. 21. *vaga luna*, luna, ut stellae, dum cursum suum peragit, vagari et errare dicitur. Infra Epist. I. 12. 17. *Stellae sponte sua, iussaene vagentur et errent.*

v. 23. *succinctam*, eodem sensu, quo supra Epod. 5. 25. Sagana, Canidiae administra, dicitur *expedita.*

Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Sagana maiore ululantem (pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu), scalpere terram
Vnguibus, et pullam divellere mordicus agnam
Coeperunt: cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea et effigies erat, altera cerea; maior
Lanea, quae poenis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus utque
Iam peritura modis. Hecaten vocat altera, saevam
Altera Tisiphonen: serpentes atque videres
Infernas errare canes, Lunamque rubentem,

— *cum Sagana maiore*. Schol. Cruq. *Haec Sagana liberta fuisse dicitur Pomponii Senatoris, qui a triumviris est proscriptus; habuit autem sororem, se natu minorem; idcirco maior hic dicitur.* Sed fortasse ideo iam *Sagana* dicitur *maior*, quod Canidiam adeo superaret annis.

v. 25. *ululantem*, sic canes inferni, qui sunt in comitatu Hecates, *ululare* dicuntur apud Virg. Aen. VI. 257.

v. 26. *scalpere terram unguibus*, scilicet scrobem vel fossam, terra unguibus egesta, fecerunt, ut cruorem divulsae agnae, ut ex sequentibus intelligitur, cum aliis rebus in eam confunderent.

v. 27. *pullam—agnam*, nam diis inferis nigri coloris hostiae offerebantur.

v. 28. *inde*, ex hac scrobe, vel hac re, his sacris magicis.

v. 31—33. *Lanea et effigies* cett. iunge: *Effigies erat* altera *lanea et altera cerea*; per *effigiem* intellige imagunculam; Canidia scilicet duas effinxerat imagines; altera, et quidem *maior*, ipsam Canidiam repraesentans, fuit *lanea*, *quae poenis compesceret inferiorem*, quae eum, a quo amari cupiebat, sibi subiectum et devotum redderet; ita quidem, ut *inferior* cedere deberet *poenis*, potentiae magicae; altera, scilicet eius, quem Canidia compescere et amore ad se rapere volebat, fuit *cerea* (ut, sicut cera igni, ita amore liquesceret); haec *stabat suppliciter*, supplicis, ut *maior* parcat *inferiori*, speciem prae se ferens; *servilibus utque iam peritura modis*, et tanquam ea, quae servili modo iamiam poenas datura sit. — Conferendus omnino cum hoc loco Virgilius in Pharmaceutria Eclog. VIII. ubi v. 75. venefica *effigiem* a se amati ter circum altaria ducit; et Theocritus Idyll. II.

v. 34. *serp. atque* cett. iunge: *videres serpentes atque infernas canes errare — videres*, ut in versu ultimo huius satirae, vel supra Sat. I. 5. v. 76. (ubi vid. *not.*) pro: nunc videre licebat.

v. 35. *lunamque rubentem*, lucentem, nihil amplius; *rubere* passim de lunae splendore; supra Od. II. 11. 10. Propert. I. 10. 8. Sed *Heindorfius* explicat: » pudore horum scelerum cru-

Ne foret his testis, post magna latere supulcra.
Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum, atque in me veniat mictum atque cacatum
Iulius et fragilis *Pediatia*, furque Voranus.
Singula quid memorem, quo pacto alterna loquentes
Vmbrae cum Sagana resonarent triste et acutum?
Vtque lupi barbam variae cum dente colubrae
Abdiderint furtim terris; et imagine cerea
Largior arserit ignis; et ut, non testis inultus,
Obruerim voces Furiarum, et facta duarum?
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi,

bescentem, » at huiusmodi rerum aspectus pallorem potius, quam ruborem exprimit.

v. 36. *post magna sepulcra*, cum in Esquiliis non sepelirentur beatiores, sepulcra in altum exstructa intelligi nequeunt; intelligo igitur sepulcra recentia, quorum tumuli maiores ceteris esse solent.

v. 37 38. *merdis caput — atque — mict. atque cac.* non mirum, si Priapus iurat per ea ferenda, quibus vel maxime exposita fuit eius statua.

v. 39. Arripit Horatius occasionem duos homines, alterum mollem et fragilem cinaedum, alterum famosum furem, aeque abominabiles, atque illa, de quibus modo dixit, prodendi; iunge *et* (tam) *Iulius fragilis Pediatia que* (quam) *fur Voranus*, de vocibus *et-que* pro *et, et, tam, quam*, vid. *Drakenb.* ad Liv. XXIX. 12. §. 5. *Schol. Cruq.* » Pediatius, eques Romanus, patrimonio consumto, se prostituit; quare Horatius mutato genere Pediatiam nominavit propter mollitiem. » *Voranus*, Schol. Cruq. » Aiunt, Voranum, libertum Q. Lutatii Catuli, fuisse adeo furacem, ut nummos subreptos a nummulario in calceos demiserit, a quo cum deprehensus esset, quidam subridens, belle, inquit, si te non ἐκχαλκεύσει, h. e. verberibus tanquam aes recudat, alludens ad calceos. »

v. 41. *Vmbrae*, manes carminibus acciti. *resonarent triste et acutum*, voces tristes et acutas ederent; iis enim sonis loqui finguntur umbrae (τετριγυῖαι); *vox acuta*, clarissima (nos *hoch scharftönend*), pro *resonarent*, dedit Bentleius, *resonarint*, sed contra fidem omnium codd. vide *Feam*.

v. 42. *Vtque lupi barbam* cett. de causa, ex qua veneficae barbam lupi et dentem versicoloris colubrae, ut res ad supellectilem magicam spectantes, furtim sub terra occultaverint, quaerere profecto nihil attinet.

v. 43. *cerea*, duabus syllabis pronunciandum, ut *ostrea* infra Sat. II. 2. 21.

v. 45. pro *Horruerim*, dedi quod *Fea* protulit ex codd. *Obruerim*, h. e. oppresserim, suppresserim, oppedendo fecerim, ne amplius audirentur veneficarum voces. *Furiarum*, Canidiae et Saganae.

Diffissa nate, ficus. At illae currere in urbem;
Canidiae dentes, altum Saganae caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque iocoque videres.

SATIRA IX.

Ibam forte Via sacra, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum; totus in illis:
Accurrit quidam, notus mihi nomine tantum,
Arreptaque manu: quid agis, dulcissime, rerum?
Suaviter, ut nunc est, inquam; et cupio omnia, quae vis.

v. 47. *ficus*, ego ex trunco ficulneo, ligno admodum fragili, factus.

v. 48. *alt. Sag. cal.* — Saganae in re magica occupatae caput obvolutum fuit tegumento aliquo altiore, sive ex crinibus ficticiis, sive velis laneis, sive ex alia re confecto; hoc tegumentum capitis vocabatur *caliendrum*, quaecunque demum eius forma et materies fuerit.

v. 49. *atque inc. lac. vinc.* Per *vincula* carminibus *incantata*, quae Canidiae et Saganae brachiis, quibus illa annexa fuerant, excidisse dicuntur, intellige filia vel licia, amati amore vinciendi et attrahendi causa nexa; apud Virgil. Eclog. VIII. 78. dicuntur illa *Veneris vincula*: *Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores* (tria diversi coloris licia) *Necte, Amarylli modo, et, Veneris, dic, vincula necto.*

SATIRA IX.

Homo quidam, qui garrulitate et vana iactantia occiderat paene Horatium, vivis coloribus describitur.

v. 1. *Ibam ut forte*, sine omni necessitate tentabat *Bentleius*. Bene enim cohaeret oratio, *ibam forte* — ecce *quidam accurrit.* — *Via sacra*, ducebat haec via e foro in Capitolium, et erat frequentissima.

v. 2. *nugarum*, per nugas intellige carmen aliquod, quod secum meditabatur Horatius; sic infra Epist. II. 2. 141. *abiectae nugae*, de abiecto carminum faciendorum studio.

v. 4. *quid agis rerum?* similiter *aliquid rerum gerere* apud Terent. Eunuch. V. 4. 1. *Reviso, quidnam Chaerea rerum hic gerat*; et passim alibi. Sed iungunt fere omnes Interpretes: *dulcissime rerum*. Occurrit quidem apud Ovidium Met. VIII. 49. A. A. I. 213. Heroid. IV. 125. *pulcherrime rerum*, sed fieri potuit, ut Ovidius, Horatium imitaturus, aeque atque alii in verbis inter se iungendis erraret. Nam si in usu fuisset haec adulandi formula, vix Plautus, Terentius et alii ea abstinuissent.

v. 5. *suaviter*, vulgares formulae alloquentium et respondentium; *quid rerum agis*, nos wie geht es dir; sua-

Cum adsectaretur: Num quid vis? occupo. At ille:
Nôris nos, inquit; docti sumus. Hic ego: Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Misere discedere quaerens,
Ire modo ocius, interdum consistere, in aurem
Dicere nescio quid puero: cum sudor ad imos
Manaret talos, O te, Bolane, cerebri
Felicem! aiebam tacitus. Cum quidlibet ille
Garriret; vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil respondebam: Misere cupis, inquit, abire,
Iamdudum video: sed nil agis: usque tenebo;
Prosequar. Hinc, quo nunc iter est tibi? Nil opus est te
Circumagi: quendam volo visere non tibi notum;
Trans Tiberim longe cubat is prope Caesaris hortos.

viter, nos *recht gut*, *ut nunc est*, pro ea, qua nunc utor, rerum conditione. *et cupio omnia, quae vis*, hac formula quaevis bona alicui apprecandi usi praecipue esse videntur discedentes ab aliquo, eique valedicentes; sed frustra Horatius hac formula ab homine importuno se dissolvere tentabat.

v. 6. *occupo*, praeoccupo eum dicendo: *Num quid vis?* haec quoque est formula iamiam abituri, et, num quid sit, quod fieri iubeatur? rogantis; nos *hast du noch etwas zu befehlen*. Terent. Eunuch. II. 3. 50. *Rogo, numquid velit: recte, inquit; abeo*. Alia exempla collegit *Heind*.

v. 7. *nôris nos*, velim, ut nos nôris.

v. 8. *hoc* pro eo pluris, vel pro ob hoc. *Misere*, ut v. 14. pro valde, vehementer, ut docent Lexica: praecipue de rebus, quae vehementer animum crucient, et miserum reddunt; hinc v. 10. *sudor* Horatio de importuni hominis garrulitate *ad imos talos manasse* dicitur.

v 11. *O te, Bolane, cerebri Felicem!* felicem praedicat *Bolanum*, qui ut homo *cerebrosus* (ferventioris et calidioris ingenii, nos *tollkopf*. conf. supra ad Sat. I. 5. 21.) garrulum, qualis hic describitur, in malam rem abire iussurus fuisset. *Bolanus*, ut notat Scholiast. Cruq. *fuit homo, qui ὀξύχολος, nullius ineptias ferebat, sed statim vel in faciem quemvis reprehendebat, vel, de eo quid sentiret, non dissimulate dicebat*.

v. 15. *sed nil agis*, sed frustra. — *usque tenebo*, sc. te; constanter tibi adhaerebo, nec discedam a tuo latere, ut paulo post: *Usque sequar te*. Mox pro *Prosequar* (h. e. te comitabor) ad fidem plurimorum Codd. *Fea* exhibuit *Persequar*. Sed librarii saepissime confuderunt *persequi* et *prosequi*; vid. *Drakenb*. ad Liv. Epit. Lib. XCIX. Tom. VI. p. 108.

v. 18. *cubat*, aegrotat; nos *er ist bettlägrig*, ut infra Sat. II. 3. 295. Epist. II. 2. 68. *Caesaris hortos*, quos I. Caesar in testamento, ut narrat Suet. in Iul. c. 83, populo legaverat.

Nil habeo, quod agam, et non sum piger; usque sequar te.
Demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus,
Cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium, facies: nam quis me scribere plures,
Aut citius possit versus? quis membra movere
Mollius? invideat quod et Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater,
Cognati, quîs te salvo est opus? Haud mihi quisquam;
Omnes composui. Felices! Nunc ego resto.
Confice; namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, divina mota anus urna:

v. 21. *subiit*, ultima per caesuram producitur.

v. 22. *non Viscum*, alterum e duobus fratribus; in Satira sequente v. 83: *et haec utinam Viscorum laudet uterque*, ubi Schol. Acr. *Visci duo fratres fuerunt. Pater, Vibius Viscus, quamvis et divitiis et amicitia Augusti elatus fuerat, in equestri tamen ordine perduravit, cum filios suos senatores fecisset.* *non Varium* conf. supra ad Od. I. 6. 1.

v. 25. *quis membra movere Mollius?* quis molliore et concinniore pedum brachiorumque agitatione saltare? notum est illud Ovidii (Art. Am. I. 595.) *Si vox est, canta, si mollia brachia, salta.* *Hermogenes*, homines ridiculos, qualis fuit *cantor* Hermogenes Tigellius (conf. supra ad Sat. I. 2. 3.) quavis arrepta occasione poëta carpit.

v. 26. *Interpell. loc. h. erat.* hic poterat poëta occasionem captare sermonem a garruli iactantia deflectendi ad alia; quaerit igitur ex eo, quem habeat, qui ex tantis eius virtutibus fructus capiat? matremne an cognatos? quorum multum interesse debeat, salvum et incolumem florere virum tam egregium!

v. 28. *composui*, rite sepeliendos curavi. *Felices! Nunc ego resto.* Horatius ea, quae nunc secum reputabat, inde usque ad v. 35. lectoribus aperiens, imitatur actores in Fabulis, qui aversi ab eo, quocum loquuntur, quae secum agitant, spectatoribus aperiunt.

v. 29. *Sabella—anus*, apud Sabinos enim, gentem superstitiosam, uti apud Marsos, tam incantandi, quam vaticinandi ars exercebatur; hinc supra Epod. 17. 28. *Sabella carmina*, de carminibus magicis.

v. 30. *divina mota urna*, postquam *mota* (quassata, agitata) fuerat *urna divina*, res divinas, sortes, continens; exsiluerat autem ex mota urna sors in hanc sententiam: *Hunc* (Horatium) *neque dira venena, nec hosticus auferet ensis* (Horatius enim periculum, quod ab hostico ense ei imminebat, celeri fuga, relicta non be-

« Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
» Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra;
» Garrulus hunc quando consumet cunque; loquaces,
» Si sapiat, vitet, simulatque adoleverit aetas. »
Ventum erat ad Vestae, quarta iam parte diei
Praeterita; et casu tum respondere vadato
Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia iura;
Et propero, quo sis. Dubius sum, quid faciam, inquit;
Tene relinquam, an rem. Me sodes. Non faciam, ille;
Et praecedere coepit. Ego (ut contendere durum est
Cum victore) sequor. Maecenas, quomodo tecum?

ne parmula (Od. II. 7. 10.) effugit.) — *Nec laterum dolor*, πλευρῖτις cett. — *quando — cunque*, quocunque tandem tempore id accidat, serius ocius.

v. 35. *ad Vestae* sc. aedem; haec enim vox in designandis deorum templis post *ad*, adito tantum dei, de quo sermo est, nomine in genitivo, saepe tam in Graeca, quam in Latina lingua, praecipue apud Livium (vid. ad eum *Drakenb.* X. 23.) omitti solet.

v. 36. *respondere vadato*, in iudicio adesse, et respondere ei, qui illum vadatus est (petitori), sive causam agere in iudicio cum eo, qui illum *vadimonium promittere*, h. e. datis vadibus (cf. Sat. I. 11.) se certo die in iudicio adfuturum esse, polliceri iussit; *quod ni fecisset*, nisi adfuisset in iudicio, *perdere litem*; sc. debebat.

v. 38. *si me amas*, non ad metri legem *si m'amas*, sed sine elisione *me amas*, ut infra Sat. II. 2. 28. num ades.

v. 39. *stare*, stare enim debebant coram iudice causam suam perorantes.

v. 41. *rem*, litem, accusationem, hinc accusatus *reus* dicitur. *Me sodes*, sc. relinque.

v. 42. *ut*, siquidem, quandoquidem.

v. 43. *Maecenas, quomodo tecum? Hinc repetit*, cett. hunc locum, quem vario modo explicaverunt interpretes, accipio in hunc fere sensum: *Hinc repetit* (de integro incipit) garrulus (qui usque ad verba: *Non isto vivimus illic* loquitur): Quomodo tecum versatur Maecenas? Versatur sane Maecenas cum paucis, et quidem cum eiusmodi tantum hominibus, qui bene sanae mentis h. e. qui bene animo exculti sunt. Hac quidem cum Maecenate versandi fortuna nemo prudentius et dexterius usus est, quam tu, Horati; immo tu primas partes apud Maecenatem agis (hoc enim ex sequentibus elici et suppleri potest)! Si hunc hominem (pro *me*, garrulus enim digitum intendit in se) commendare et tradere velles Maecenati, haberes per me magnum adiutorem, qui secundas partes sustinere posset. Ne vivam, ni brevi omnes alios a

Hinc repetit; paucorum hominum, et mentis bene sanae;
Nemo dexterius fortuna est usus. Haberes
Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere: dispeream, ni
Summôsses omnes. Non isto vivimus illic,
Quo tu rere, modo. Domus hac nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mî officit, inquam,
Ditior hic aut est quia doctior; est locus uni —
Cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. Velis tantummodo, quae tua virtus,
Expugnabis. Et est, qui vinci possit; eoque
Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero:
Muneribus servos corrumpam; non, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quaeram;

Maecenate per me summovisses. — Nunc respondet Horatius: Haec se gerendi ratio, qua alter alterum pellere et submovere studet, apud nos, qui cum Maecenate versamur, haud locum habet, uti tu opinaris cett.

v. 46. *posset qui ferre secundas* sc. partes. Inde a Sophocle tres in scenam prodire solebant actores, quorum primus *primas*, secundus *secundas* et tertius *tertias* partes agerent. Locus classicus de hac re est apud Ciceronem Divinat. in Q. Caecilium cap. 15. ubi Asconius observat haec: *Est persona primarum partium, quae saepius actu regreditur; secundarum et tertiarum, quae minus minusque procedunt.* Sed lege, quae *Boettigerus* meus more suo doctissime de omni hac re disputavit *Prolus. in Actor. Prim. Secund. et Tert. part. in fabul. Graecis.* Vimar. 1797.

v. 50. *his malis*, per *mala* intelligit malas artes et machinas, quibus alter alteri insidias struit.

v. 53. *Accendis, quare*, accendis animum narrando rem, qua(ob quam) vehementius cupiam ad eos pertinere, qui Maecenati sunt proximi.

v. 55. *et est, qui vinci possit*, et est sane Maecenas vir, qui pro mitioris animi indole vinci possit; *eoque*, et ob id ipsum, quia se facile vinci posse Maecenas intelligit, primi aditus apud eum sunt difficiles.

v. 58. *tempora*, nempe opportuna; *mollissima tempora fandi*, ut loquitur Virgilius Aen. IV. 293. *deducam*, nobiliores a clientibus, vel ab iis, qui eos venerabantur, in forum deduci et reduci solebant. *Nil sine magno* cett. lepide garrulus in re levissima usus est sententia *gravissima*, ad quam proxime accedit praeceptum illud vitae, quod tribuitur Epicharmo in Xenoph. Memorab. II. 1. τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ' οἱ θεοί.

Occurram in triviis, deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. Haec dum agit, ecce,
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus, et illum
Qui pulchre nôsset. Consistimus: Vnde venis? et
Quo tendis? rogat, et respondet. Vellere coepi
Et prensare manu lentissima brachia; nutans,
Distorquens oculos, ut me eriperet. Male salsus
Ridens dissimulare; meum iecur urere bilis.
Certe, nescio quid secreto velle loqui te
Aiebas mecum. Memini bene; sed meliore
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin' tu
Curtis Iudaeis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Religio est. At mi: sum paulo infirmior, unus
Multorum. Ignosces; alias loquar. Hunccine solem

v. 61. *Fuscus Aristius*, grammaticus, poëta et orator, Horatio, ut praecipue ex Epistola 10. in libr. I. apparet, familiarissimus.

v. 63. *rogat, et respondet*, garruli enim et rogare, et, nondum dato responso, ipsi respondere solent.

v. 64. *lentissima brachia*, suaviter homini, qui, dum vellicatur, se id non sentire simulat, *brachia* tribuuntur *lentissima* h. e. omni sensu carentia.

v. 65. *male*, importuno tempore, ut infra Sat. II. 1. 20. *male palpari.*

v. 66. *Meum iecur urere bilis*, ira, ut supra Od. I. 13. 4. (*Fervens difficili bile tumet iecur*) sedem suam in iecore habere dicitur.

v. 69. *meliore tempore*, opportuniore; nam hodie sunt *sabbata tricesima*, quibus apud Iudaeos seria tractari non licet; loquitur autem haec Fuscus, quasi ea, quae religiosa essent Iudaeis, haud contemnenda esse existimaret; de *tricesimis sabbatis Iudaeorum* diversa plane tradunt tam veteres Scholiastae, quam recentiores interpretes. Optimum fortasse est, ut ait *Gesnerus*, sequi *Scaligerum de Emend. Temp.* 3. p. 309. et *Selden. de I. N.* 3. 15. et intelligere tricesimum Lunaris mensis diem, ad praecepta quaedam a Iudaeis celebratum. Sed quaecunque tandem haec *tricesima* Iudaeorum *sabbata* fuerint, certe, diem festum per ea designari, quo nihil rei Iudaeis gerere liceret, ex hoc ipso loco apparet.

v. 70. *Iudaeis oppedere*, susque deque habere, quae Iudaeis religiosa sunt. Vocem, qualis est *oppedere*, plebi relinquere debebat Horatius; sed voluit imitari Aristophanem Plut. 618. et Pac. 547. *curtis*, pellicula imminutis, recutitis, verpis.

v. 71. *nulla mihi religio est*, mihi quidem eiusmodi res religiosa haud curae est. *paulo infirmior*, paulo superstitiosior, quasi ab infirmo animo repetenda sit superstitio.

Tam nigrum surrexe mihi! Fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
Adversarius, et: *Quo tu turpissime?* magna
Inclamat voce, et, *Licet antestari?* Ego vero
Oppono auriculam. Rapit in ius; clamor utrinque;
Vndique concursus. Sic me servavit Apollo.

SATIRA X.

Lucili, quam sis mendosus, teste Catone,

v. 73. *solem tam nigrum*, diem tam infaustum.

v. 74. *me sub cultro linquit*, tanquam mactandam hostiam; inepti enim homines importuna garrulitate *enecare* vel *occidere* aliquem dicuntur.

v. 75. *adversarius*, petitor, qui garrulum vadatus erat; *Licet antestari?* licetne te testem facere? his verbis petitor se convertit ad Horatium. — Schol. Acr. *antestari* i. e. *te teste uti* (*te testem facere* Schol. Cruq.) *Nam haec erat consuetudo: si quis vadato non paruisset, adversarius aliquem de praesentibus antestabatur, h. e. tangebat eius aurem et dicebat: licetne antestari? si respondisset ille: licet, tunc iniiciebat vadatus manum in eum, qui non paruisset, et ducebat in iudicium; aliter si iniecisset manum, iniuriarum poterat accusari.*

v. 77. *oppono auriculam* Schol. Acr. *solebant* (qui litem alicui intendebant) *testium aures tenere, et ita dicere: memento, quod tu mihi in illa causa testis eris; quod est antestari.*

v. 78. *Apollo*, ut deus averruncus, ἀλεξίκακος. Poterat autem Horatius, ut poëta, a deo, in cuius praesidio erat, auxilium exspectare. *Heindorfius* comparat Hom. Iliad. XX. 443. τὸν δ' (Hectorem cum Achille pugnantem) ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων Ῥεῖα μάλ' ὥστε θεός, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ.

SATIRA X.

Horatius, dum se defendit contra eos, qui ipsum supra in Sat. IV. inique et invidiose de Lucilii Satiris iudicasse criminabantur, manet in lata de Lucilio sententia, ingenue simul laudans ea, quae iure meritoque in Lucilii satiris laudanda sint. — Ceterum in hac satira vitia, bonis scriptoribus vitanda, tanquam in speculo repraesentantur.

v. 1. *Lucili, quam sis mendosus* cett. octo versus, huic satirae praefixi, ideo diversa litterarum forma excusi sunt, quia, utrum Horatius eorum auctor fuerit, necne, adhuc sub iudice lis est. Exhibentur quidem hi versus tam in Edit. Princ. bibliothec. Vatic., quam in aliis vetustis editt. *Laudimus*, nulla vett. editt. auctoritatis ratione habita, primus eos in edit. Flor. 1482. e textu in subiectas animadversiones relegavit. Idem fecerunt deinde alii. Quid? quod octo illi versus a quibusdam,

Defensore tuo, pervincam, qui male factos
Emendare parat versus. Hóc lenius ille,

ut a *Bentleio*, silentio plane praetermissi sunt. At post *Bentleium* extitit *Gesnerus*, qui versus illos, ut dignos Horatio, in sedem, qua pulsi sunt, postliminio restituendos arbitraretur, ita tamen, ut litterarum forma a ceteris distinguerentur. Hunc ego secutus eosdem versus diversa litterarum forma huic satirae praefigendos curavi, et quidem ob has quatuor rationes: 1) quia illi non tantum in editionibus antiquissimis, sed etiam in multis Codd. apud *Feam* exhibentur: 2) quia ab Horatii scribendi ratione non abhorrent: 3) quia sententia in iis expressa carminis argumento respondet: 4) quia prima huius satirae vox *Nempe*, nisi sententiam aliquam suppleveris, quo referatur, non habet; at habet, si illi versus praemittantur, hoc fere nexu: a Lucilium poëtam *mendosum* esse, vel inde probabo, quod Cato, Lucilii defensor, malos ab eo factos versus emendare parat; qui quidem, quo vir est melior, eo lenius et indulgentius de malis Lucilii carminibus iudicat; est autem Cato iudex in hac re multo subtilior illo equite, qui loris et funibus (h. e. vi) adactus est ad doctrinae studium, ut evaderet grammaticus, qui antiquos poëtas contra reprehensores defenderet. Sed ut redeam *illuc*, scilicet ad *mendosum* poëtam Lucilium. »

Nempe incomposito dixi cett.

Has quidem rationes, ex quibus octo illi versus Horatio vindicandi esse mihi videbantur, iam proposui in scriptione aliqua indictae solemnitati scholasticae praemissa; Gothae MDCCCXXII. Sed non probatae illae sunt *Viro*, cuius plurimum apud me valet auctoritas, Celeberr. *Eichstadio*. Is enim in *Progr. Acad. Ien.* MDCCCXXII. rationes a me propositas infirmatum ivit, sed tanta humanitate, tanta comitate et indulgentia, ut huius Viri dissensione nihil mihi accidere posset iucundius, nihil honorificentius. Vtinam omnes viri docti, qui meliora alios docere, et ab erroribus in viam reducere cupiunt, ita cum iis agant, ut mecum egit Venerabilis *Eichstadius*. Nec *Vir Eruditissimus* aegre feret, si nondum ab animo meo impetrare potui, ut omnibus, quae ille acutissime contra octo illos versus a me defensos monuit, accederem. Nàm, ut ipse probe scit, difficile est, opinionem ex animo, ubi illa semel radicem egit, evellere. Quod Vir doctissimus observat, veterum Codicum fidem non ex eorum numero, sed ex cuiusque origine et familia metiendam aestimandamque esse, in hac re facile ei assentimus; immo ponamus, in uno tantum Codice octo illos versus repertos esse; iam unius Codicis auctoritas ad probandam, quam de versuum illorum αὐθεντίᾳ tuli, sententiam sufficit; nam cum Cato, cuius in primo versu, ut Lucilii defensoris et eius male factorum versuum emendatoris mentio fit, Horatii aetate viserit (de Catone Valerio, nobili Horatii aetate grammatico, vid. Sueton. de Illustr. Grammat. c. 11. et quem laudavit *Eichst.* in laudato Progr. p. 7. *Wernsdorf.* in *Poët. Lat. min.* T. III. pag. 46 et 61 seqq.) ipsum Horatium versuum illorum auctorem fuisse, sponte apparet. Nam quis vel fingere sibi po-

Quo melior vir adest, longe subtilior illo,
Qui multum puer et loris et funibus udis
Exhortatus, ut esset, opem qui ferre poëtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorum equitum doctissimus. Vt redeam illuc,
Nempe incomposito dixi pede currere versus
Lucili: Quis tam Lucili fautor inepte est,

test animo, vivo Horatio, extitisse tam perfrictae frontis hominem, qui nobilissimi tum temporis poëtae carmini eiusmodi exordium pararet? Iam vero, si quis quaerat, quid sit, quod octo illi versus in quibusdam Codd. omissi sunt? in promtu est, quod ei respondeam. Eques Maecenas, quod Horatius alium equitem, verberibus quasi ad doctrinae studium compulsum, satis acerbe *Grammaticorum Equitum doctissimum* appellavit, non indigne tantum tulisse, sed Horatium quoque, ut versus illos deleret, rogasse et impulisse videtur. Horatius viro, in cuius gratia omnem felicitatem suam ponebat, paruit. Videtur igitur ille Codex, in quo versus illi scripti sunt, integrior fuisse iis, a quibus iidem versus exsulant. Quod dixi de hac Satira ex abrupto cum particula *Nempe* incipiente, id me dixisse nondum poenituit; nam ad particulam *Nempe* supplenda omnino est aliqua sententia; quod non opus est, si octo illi versus huic satirae praefixi leguntur, ut paulo ante ostendimus. Laudavit quidem *Eichstadius* simile initium Satirae tertiae apud Persium (*Nempe hoc assidue?*), sed hoc probat tantum, Persium Horatianarum satirarum exemplum in manibus habuisse, in quo versus illi praetermissi fuerunt. Quis nescit autem, quam saepe imitatores ea, quae minus recta sunt, secuti sint? Ceterum de re, quae nunquam satis ad liquidum perduci potest, equidem nolui pugnare cum quoquam, multo minus cum Viro, quem me et doctiorem et acutiorem esse scio.

v. 4. *subtilior illo*, acutior illo equite.

v. 6. *exhortatus* passive, vid. quem laudavit *Heind. Vechner, Hellenolex.* l. I. 9. p. 116. *ed. Heus.* sed *Heindorfius* pro *exhortatus* ex Cod. Berol. dedit *exoratus*. Si quid mutandum sit, malim, quod suspicatus est *H. Glareanus: exornatus*. Huic enim lectioni favet Terent. Heaut. V. 1. 78. *adeo exornatum dabo, adeo depexum sc.* verberibus.

v. 1. *Incomposito*, haud ad rhythmum et numeros composito; moleste enim incedebant versus Lucilii; hinc supra Sat. IV. 8. *duros componere versus.*

v. 2. *quis tam Lucili fautor inepte est*, si ita scripsit Horatius, erit: quis fautor Lucilii tam inepto modo est eius fautor? sed hoc durum. Exempla quidem ad hanc loquendi rationem stabiliendam afferri possunt, v. c. Ovid. Amor. III. 5. 15. *Taurus erat comes huic, feliciter ille maritus* (pro felix). Sed Ovidius non scripsit *tam feliciter*. Et sic res se habet cum aliis exemplis. Scripsit fortasse ad vulgarem loquendi rationem Horatius: *Quis tam Lucili fautor ineptus?*

Vt non hoc fateatur? At idem, quod sale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cetera; nam
Et Laberi mimos, ut pulchra poëmata, mirer. (sic
Ergo non satis est, risu diducere rictum
Auditoris (et est quaedam tamen hic quoque virtus.)
Est brevitate opus, ut currat sententia; neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aures,
Et sermone opus est modo tristi, saepe iocoso,
Defendente vicem modo rhetoris, atque poëtae,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consulto. Ridiculum acri
Fortius et melius magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus comoedia prisca viris est,
Hoc stabant, hoc sunt imitandi, quos neque pulcher

v. 4. *charta eadem*, in eodem carmine, scilicet in quarta satira.

v. 6. *Laberi* — Sueton. Caes. 39. *Ludis, Decimus Laberius, eques Romanus, mimum suum egit: donatusque quingentis sestertiis et annulo aureo.* Macrob. II. 7. et VII. 3. *mimos*) *mimi*, poëmata lascivioris et petulantioris ioci plena, vel licentius lasciviam imitantia.

v. 8. *hic quoque*, in hac quoque re, scilicet in movendo risu; *virtus* (ἀρετὴ) facultas laude digna.

v. 9. *neu se Imped. v. lass. on. aur.*, neu impedita et molesta reddatur nimia verborum aures fatigantium abundantia.

v. 11—14. *tristi*, severo. *Defend. vicem modo*, sustinente modo partes rhetoris, cett. *Interdum urbani*, hominis ad urbanitatem, h. e. ad elegantiores mores, ad comitatem et facilitatem compositi (de voce *urbanus* et *urbanitas* vid. *Ernest.* in Clav. Cic.); is igitur *parcit viribus*, h. e. ea, quae gravius et acerbius dici possint, temperat et *consulto extenuat*; per *vires* intellige dicendi vim et gravitatem.

v. 15. *secat*, dirimit, ut infra Epist. I. 16. 42. *Quo multae magnaeque secentur iudice lites?* sensus: in rebus magni momenti dirimendis plus saepe iocosis, quam salse dictis efficitur. —*plerumque*, haud raro, saepe, ut in Epist. ad Pis. 14. et 95.

v. 16. *Illi, quibus — viris*, pro vulgari: illi viri, quibus; plane, ut supra Sat. I. 4. 2. *Atque alii, quorum — virorum*, pro: atque alii viri, quorum; ubi vide quoque de prisca comoedia.

v. 17—19. *Hoc stabant*, in hac re sibi constabant, has partes constanter tuebantur; nisi quis explicare malit: hac re placebant. Sic Schol. Acr. *eo ipso placebant, quod*

Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil praeter Calvum et doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quod verbis Graeca Latinis
Miscuit. O seri studiorum! quine putetis
Difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit? At sermo lingua concinnus utraque
Suavior, ut Chio nota si commixta Falerni est.
Cum versus facias, te ipsum percontor, an et cum

ridicula eo magis morderent, quam si acria protulissent. Scilicet *fabula stare* dicitur, si ab initio usque ad finem plausum fert, vid. *Heind.* ad h. l. — *pulcher,* fortasse quia Hermogenes Tigellius *pulcher* videri volebat, vel pulchri speciem ridicule affectabat; serio certe Horatius non *pulchrum* appellavit Hermogenem; de *cantore Hermogene Tigellio*, quem poëta supra Sat. I. 2. 3. ut iam mortuum, nunc, ut vivum adhuc, inducit, vid. *Heindorf.* supra ad Sat. I. 4. 72. — *simius*, per *simium* poëta designasse videtur aut modulatorem, qui simili instar ridicule imitabatur Hermogenem, aut alium quendam pusilla et foeda forma insignem; posteriorem explicationem confirmat Schol. Cruq. *notat M. quendam Demetrium, quem simium nominat propter deformitatem et brevem staturam; erat autem δραματοποιός, h. e. modulator, histrio, actor fabularum*; sic pusillus et deformis homo apud Graecos πίθηκος; exempla dedit *Heindorfius* ad h. l.; de priore explicatione, ubi *simius* vel *simia* de ridiculo imitatore dicitur, exempla collegit *Forcellinus* s. v. *simia.* *Nil praeter Calv. et doctus cantat Catull.* nulla alia nisi Calvi et Catulli carmina decantare doctus; suavissime haec vertit *Vossius*: *oder das Aeffleín, welches den Calvus allein abtrillerte und den Catullus.* *C. Licinius Calvus* nobilis fuit poëta, qui carmina iocosa et amatoria composuit. Ovidius quoque in Trist. II. 431. *Calvum* parem et similem *Catullo* facit. Modulatores igitur illi, *Hermogenes* et *simius iste* non carmina graviora et severa, sed leviora tantum et iocosa legere, ediscere et decantare solebant.

v. 20. *At magnum fecit,* cett. At Lucilius, quod verba Graeca Latinis immiscuit, fecit aliquid magno poëta dignum.

v. 21. *O seri studiorum*, O vos leviter adhuc doctrinae studiis, ad quae sero accessistis (ὀψιμαθεῖς), imbuti! *quine putetis*, vosne putetis cett.; exempla de hoc loquendi usu suppeditavit *Heindorfius.*

v. 23. *contigit,* sc. facere *Rhodio Pitholeonti*. Vet. Schol. *Dicitur Pitholeon epigrammata ridicula* (inepta) *scripsisse, in quibus Graeca verba mixta erant cum Latinis.* *concinnus*, concinnatus, concinne compositus.

v. 24. *nota Falerni*, vinum Falernum; nota scilicet amphorae vel cado addita docebat, ubi et sub quibus consulibus, h. e. quo anno vinum, in iis conditum, natum esset. cf. supra ad Od. II. 38.

v. 25. 26. *Cum versus facias* cett. sensus: num, quaeso, tum, cum

Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli?
Scilicet oblitos patriaeque patrisque Latini,
Cum Pedius causas exsudet Publicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis?
Atqui, ego cum Graecos facerem, natus mare citra,
Versiculos, vetuit tali me voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, cum somnia vera:
«In silvam non ligna feras insanius, ac si
Magnas Graecorum malis implere catervas.»
Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona, dumque

versus facias, suavius esse existimas, verba Graeca Latinis admiscere, an (*et*) etiam tum, cum gravis causa accusati Petilli (pro quavis causa) tibi perorando sit? De Petillio, furti, quo coronam auream de capite Iovis Capitolini (unde ille *Capitolinus* dictus est) sustulisse dicitur, accusato et ab iudicibus in gratiam Augusti, cuius amicus erat, absoluto, vid. supra ad Sat. I. 4. 99. eius causa dicitur *dura*, quia non facile ab insimulato crimine purgari poterat.

v. 27. 28. pro *oblitus* dedi cum *Heindorfio* ex elegantissima coniectura Bentleii, *oblitos*; sensus et nexus: Scilicet (ut *videlicet* cum irrisione, ubi contrarium intelligendum est) cum Pedius Publicola atque Corvinus causas in iudicio (*exsudet*) omni virium contentione dicat, tu malis sane, eos, oblitos et terrae, ubi nati sunt, et patris Latini (soceri Aeneae, tanquam auctoris Latini nominis, et Latinae linguae), verba ex peregrina (*foris*) lingua petita patriae linguae verbis intermiscere, sicuti Canusini in Apulia linguam Graecam et Latinam inter se commiscere solent. Possis quoque *patrisque Latini* accipere in sensu proprio de patre, qui natos patriae linguam (*muttersprache*) h. e. Latine loqui docuit. *Fea* defendit lectionem: *Scilicet oblitus patriae patrisque; Latine Quam Pedius causas exsudet. Ped. Pupl.—atque Corv.*) Scholiast. Cruq. *Fuerunt hi duo, Pedius Publicola et Messala Corvinus, oratores Romae valde insignes. Pédius* quidem *Publicola* videtur *Gesnero* et aliis filius fuisse Q. Pedii illius, qui anno 710. cum Octaviano consul *legem Pediam* de *percussoribus Caesaris* tulit. Clarior *Pedio* est *M. Valerius Corvinus Messala*, quem Quinctilianus quoque X. 1. ad optimos Romanorum oratores refert; et hinc Horatius eundem infra Ep. II. 3. 370. *disertum* vocat.

v. 31. *natus mare citra*, non trans vel ultra, sed citra mare, h. e. non in Graecia transmarina, sed in Italia natus, cf. Sat. II. 8. 47.

v. 32. *vetuit me*, sc. versus Graecos facere.

v. 33. *cum somnia vera*, de opinione veterum, vera esse post mediam noctem somnia, exempla congessit *Ciofanus* ad Ovid. Heroid. XIX. 195.

v. 36—39. *Turgidus Alp. iug. dum*

Defingit Rheni luteum caput; haec ego ludo,
Quae nec in aede sonent certantia, iudice Tarpa;
Nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.
Arguta meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente senem, comes garrire libellos,
Vnus vivorum, Fundani; Pollio regum
Facta canit, pede ter percusso; forte epos acer,

Memn., dum tumidus poëta, Alpinus, Memnona ab Achille in pugna caesum describit, sed inepta descriptione, eum de integro quasi caedit vel iugulat. — Eo fere redit, quod ad h. l. observavit vetus Scholiastes — Scilicet homo ineptus ineptiis suis alterum *iugulare*, *occidere*, *enecare* dicitur. *Defing. Rh. lut. cap.* pro *defingit* offerunt quoque libri vett. *diffingit*, quam quidem lectionem spectat *Schol. Acr. Non quod luteum caput habet Rhenus, sed quod luteum facit* (diffingit) *ipse describendo male. Defingit* pro *describit*, ita tamen, ut *descriptioni* insit simul notio *fictionis*. — Descripsit turgidus poëta Rhenum patrem ita, ut ei *luteum caput* ex fictione tribueret. — Caeterum Horatius hunc tumidum poëtam Alpinum infra quoque Epist. II. 3. 18. ubi Rheni descriptio ad assutos pannos purpureos refertur, respexisse videtur. *iudice Tarpa*. Schol. Cruq. *Metius* (sive *Maecius*) *Tarpa fuit iudex criticus, auditor assiduus poëmatum et poëtarum, in aede Apollinis seu Musarum, quo convenire poëtae solebant, suaque scripta recitare, quae, nisi Tarpa aut alio critico probarentur, in scenam non deferebantur.*

v. 41. 42. *Arguta meretrice* cett. sensus: Tu, Fundani, qui inter comoediarum scriptores, qui nunc vivunt, unicus et praestantissimus es, potes comoedias scribere, in quibus astuta meretrix et servus Davus, fraude dominum suum Chremetem circumveniens, garrientes inducuntur. *argutus*, callidus, astutus, ut infra Ep. I. 14. 42. *argutus calo. eludente*, fraude senem ludente; *eludere* proprie dicitur de gladiatoribus, ubi alter alterius ictum corporis declinatione effugit: *comes garrire libellos*, suaviter pro: libellos conficere, in quibus personae garrientes inducuntur. *unus*, praestantissimus in eo, quod sibi sumsit, scribendi genere. Sic infra Epist. II. 3. 32. *unus faber*, in uno fabrilis artis genere praestantissimus. *de Fundanio*, ut insigni comoediarum scriptore, aliorum testimonia desunt; mentio eius quoque fit infra Sat. II. 8. 19. Ad amicos suos *Fundanium* refert Cic. ad Qu. Fr. I. 2. 3. *de C. Asinio Pollione*, nobilissimo tragoediarum scriptore, cf. supra Od. II. 1. 9. et Virgil. Eclog. VIII. 10. Accurate de hoc viro summo, et de rebus ab eo gestis scriptisque praeter *Voss.* ad Eclog. III. 8. exposuit *Wetzelius* in *Indic. Nom.* s. v. *Pollio*.

v. 43. *pede ter percusso*, versibus trimetris, quorum caesurae pedis ter percussi ictu servari docentur. Schol. Cruq. *i. e. ter dimenso, nam tragoedia trimetris versibus fere texitur.* — Schol. Acron. *i. e. trimetro iambico, quoniam tres caesuras habet.*

Vt nemo, Varius ducit; molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camoenae.
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino
Atque quibusdam aliis melius quod scribere possem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere ausim
Haerentem capiti multa cum laude coronam.
At dixi, fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Age quaeso,
Tu nihil in magno doctus reprêndis Homero?
Nil comis Tragici mutat Lucilius Accî?
Non ridet versus Ennî gravitate minores,
Cum de se loquitur, non ut maiore reprensis?

v. 43. 44. *Varius* — de *Vario*, poëta epico et tragico, Horatii et Virgilii amico cf. supra ad Od. I. 6. t. et *Voss.* ad Virg. Eclog. IX. 35. *forte*, plenum spiritus, quo agitatur et exsurgit poëta epicus; hinc Varius dicitur *acer*; — pro *ducit* scripsit fortasse poëta *dicit*; nam *carmen ducere* vel *deducere* de carmine tenui, ut Epist. II. 4. 225. *tenui deducta poëmata filo*, translatum a lana, quae in tenuia fila ducitur vel deducitur; at *dicere* (λέγειν) de carmine epico vel sublimi, ut Carm. Saec. v. 8. et sexcenties alibi.

v. 44. *molle*, quod molliore rerum rusticarum descriptione lectorum animos demulcet; *facetum*, quod concinnitate, elegantia et suavitate delectat.

v. 45—49. *Hoc erat* cett. Horatius dixit in v. 37. *haec ego ludo*, h. e. ego scribo satiras; et nunc addit: *Hoc erat* cett. hoc scribendi genus satiricum erat, in quo ego melius Varrone Atacino, frustra id experto, et quibusdam aliis versari possem. *P. Terentius Varro*, Narbonensis, a fluvio Atace *Atacinus* appellatus, fuit quidem poëta bonus, sed in scribendi genere satirico *infelix* (ut loquitur Noster infra Epist. III. t. 34.)

v. 48. *inventore minor*, postponendus tamen Satirae inventori, Lucilio.

v. 50. 51. *At d. fl. h. l. saepe ferentem* cett. at dixi, saepe hunc fluere lutulentum, *ferentem* (secum vehentem, *trahentem*, ut loquitur Horat. v. 70. accommodate ad eum, qui *lutulentus fluere* dicitur) *quidem* (utique), quae recidenda magis quam (*relinquenda*) servanda sint: *tollere*, ut infra Epist. II. 2. 113. *virtute carentia tollet*; pro recidere, cf. supra ad Sat. I. 4. 11.

v. 52—55. Sensus: Tune, qui docte de poëtarum pretio iudicare didicisti, nihil in magno Homero reprehendis? *Comisne* (cum irrisione ita appellatur) Lucilius nihil in Tragico Accio mutat? (mutandum censet h. e. reprehendit?) nonne Ennii versus, quibus deest gravitas, ridet? cum Lucilius de se loquitur, nonne ita loquitur, ac si potior esset iis, quos reprehendit? *comis*, in v. 65. addit *urbanus*; fortasse vocabatur ita ab iis, qui eum defendebant. *Accius*, in

Quid vetat et nosmet Lucilî scripta legentes,
Quaerere, num illius, num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos et euntes
Mollius, ac si quis (pedibus quid claudere senis,
Hoc tantum contentus) amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem coenatus? Etrusci
Quale fuit Cassî rapido ferventius amni

tanto honore fuit poëta tragicus, Accius, ut infra Epist. II. 1. 56. *famam alti senis* (h. e. Sophoclis) *auferre* dicatur.

v. 56—64. *Quid vetat* cett. Sensus: Quodsi igitur optimi quique scriptores obnoxii sunt reprehensioni, cur non mihi quoque liceat quaerere, num Lucilio ingenium vel difficilis materies denegarit versiculos, elegantiores scilicet (*magis factos*) et mollius fluentes, quam si quis, ut Lucilius (hoc tantum contentus, aliquid redigere posse in hexametrum) ducentos versus ante coenam, et totidem post coenam deproperasse sibi placeat. Sed, ut mihi videtur, aptior, simplicior et concinnior huius loci fit sententia, si ea constituatur sic: Quidni et ego, cum negligentius scriptos Lucilii versus lego, quaeram, utrum ingenium magis, vel rerum, quas sibi tractandas sumsit, difficultas ei denegaverit versus elegantes et mollius fluentes, an *festinatio*; nam in verbis *si quis* cett. usque ad *coenatus*, nihil, nisi *festinatio* expressa est. Exibit autem haec sententia, si in v. 59. pro *ac si* levissima mutatione *an si* posueris. Sic Horatius (ut supra Sat. 4. ubi dicit v. 9. 10. *Nam fuit hoc vitiosus, in hora saepe ducentos, Vt magnum, versus dictabat, stans pede in uno*, et v. 12. *piger scribendi ferre laborem*) omnia vitia Lucilii versibus exprobranda unice a summa eius festinatione, incuria et negligentia repetit. — *Num—an* pro *utrum—an* respondent sibi ut Sat. II. 5. 50. *Num furis, an prudens ludis me; obscura canendo?* et sic saepe. *illius natura*, ingenii vires, facultates; *rerum dura natura*, rerum scribendarum difficilior materies, sive argumentum, non sine intentiore et molestiore studio tractandum. *factos*, sc. arte, elaboratos, expolitos; Cic. de Orat. III. 48. *oratio polita atque facta quodammodo*; cf. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *factus.* — verba *pedibus quid* usque ad *contentus* parenthesi distinxi. — *Etrusci Quale fuit Cassi*, — Cassius Etruscus, quia pariter, ut Lucilius, brevi temporis spatio ingentem versuum numerum temere fundere solebat, poëta fuit vitiosus; at infra Epist. I. 4. 3. ut poëta egregius laudatur *Cassius Parmensis.* Attamen praeter *Scholiast. Cruq.* fuerunt, qui per Cassium Etruscum et Parmensem unum eundemque designari contenderent; cf. *Ruhnken.* ad Vellei. II. 88. Sed mihi Horatius addita hic voce *Etruscus*, et infra *Parmensis* data opera duos Cassios inter se distinxisse videtur, quicunque tandem ille *Etruscus* fuerit; satis notus est *Cassius Parmensis*, non tantum ut poëta tragicus, sed etiam ut Caesaris

Ingenium, capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus; fuerit limatior idem,
Quam rudis et Graecis intacti carminis auctor,
Quamque poëtarum seniorum turba; sed ille,
Si foret hoc nostrum fato delatus in aevum,
Detereret sibi multa; recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur; et in versu faciendo
Saepe caput scaberet, vivos et roderet ungues.
Saepe stilum vertas, iterum, quae digna legi sint,
Scripturus; neque, te ut miretur turba, labores:
Contentus paucis lectoribus. An tua demens

interfectorum unus. *capsis quem fama est* cett. ad ingentem librorum, quos Cassius scripserit, copiam designandam eius rogo exstruendo ligni loco ipsius libri librorumque receptacula adhibita esse dicuntur; *ambustum* pro *combustum*, nisi poëta rem nimis auctam proprio vocis *amburere* usu paulum minuere voluit.

v. 64—71. *Fuerit Lucilius* cett. Sensus: Concedam, Lucilium poëtam esse comem et urbanum, et limatiorem adeo Ennio, et aliis scriptoribus antiquioribus, sed Ennius, si nostra aetate viveret, non, ut Lucilius, multa, quae tollenda essent, relinqueret, sed detereret atque recideret, nec, sicut Lucilius, brevi temporis spatio multos versus temere effunderet, sed in versu faciendo saepe caput scaberet et vivos ungues roderet, h. e. summam curam et diligentiam in expoliendis versibus poneret. — *auctor* ad Satirae inventorem, Lucilium, cum *Heindorfio* et aliis referri nequit; nam verba inde a *sed ille* nullo modo Lucilii ingenio conveniunt; *auctor* iam est scriptor, et totus versus: *Quam rudis et Graecis intacti carminis auctor*, eleganter exprimit simplices voces: *Quam Ennius*; Ennius enim est scriptor carminis *rudis* (nondum elegantioribus numeris adstricti, nondum arte elaborati, et mollius fluentis) *et Graecis intacti* (quale non scripserunt poëtae Graeci; scripsit enim Ennius Annales Romanorum fide historica). Pro *rudis* et ingeniose tentabat *Casaubonus de Rom. Sat.* p. 255. *Rudius*, ut vocatur Ennius a Cicerone in Orat. pro Arch. c. 10. a patria *Rudiis*, oppido in Calabria. *vivos*, ad vivum usque.

v. 72—74. *Saepe stilum vertas*, saepe, quae scripsisti, deleas sive emendes: stili enim, quo litterae cerae imprimebantur, pars superior fuit lata sive plana, ita quidem, ut hac latiore inversi stili parte verba loco suo moveri et induci possent; *iterum quae* cett. ut de integro lectu digniora scribas; repetit hoc aureum praeceptum Horatium infra Epist. II. 2. 109 seqq. *At qui legitimum cupiet fecisse poëma, Cum tabulis animum Censoris sumet honesti; Audebit, quaecunque parum splendoris habebunt, Et sine pondere erunt, et honore indi-*

Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego: nam satis est, equitem mihi plaudere, ut au-
Contemtis aliis, explosa Arbuscula dixit. (dax,
Men' moveat cimex Pantilius? aut cruciet, quod
Vellicet absentem Demetrius? aut quod ineptus
Fannius Hermogenis laedat conviva Tigelli?
Plotius et Varius, Maecenas Virgiliusque,
Valgius, et probet haec Octavius optimus, atque
Fuscus; et haec utinam Viscorum laudet uterque!
Ambitione relegata, te dicere possum,
Pollio, te, Messala, tuo cum fratre: simulque

gna ferentur, Verba movere loco, quamvis invita recedant.

v. 75. *dictari*, a ludimagistris praelegi vel recitari, et a pueris edisci.

v. 77. *explosa Arbuscula*, libertina et mima, tum admodum celebris, ut apparet e Cicerone in Epist. ad Att. IV. 15. *Quaeris nunc de Arbuscula; valde placuit.* aliquando tamen a plebe, ut videtur, explosa est, unde se nihil curare plebem dixit, modo homines cultiores ex ordine equestri sibi applaudant.

v. 78—80. Iam Horatius nominatim quatuor adversarios, Pantilium, Demetrium, Fannium et Tigellium ut homines ineptos et dignos, quos contemnat, producit. Oratio in his tribus versibus est paulo verbosior; iunge: *Mene moveat, aut cruciet, aut laedat, quod cimex Pantilius, quod Demetrius, quod ineptus Fannius, Hermogenis Tigelli conviva, me absentem vellicet? Pantilius* a cimice, male olente, et dormientes praecipue vexante atque mordente, ut homo, quem quivis aversetur, dignus designatur. *Demetrius*, modulator, ut apparet e vers. 90. et 91. cf. v. 18. ad vocem *simius. Fannius* cf. supra I. 2. 3.

v. 81—90. Iam Horatius appellat eos, quibus scripta sua placere cupit, viros nempe nobilitate poëseos et doctrinae gloria conspicuos; *Plotius* cf. supra ad I. 5. 40. *Varius* supra ad Od. I. 6. 1. et Sat. I. 9. 23. *Valgius* cf. supra ad Od. II. 9. 5. *Octavius*, de hoc Horatii amico et viro docto nihil aliunde constat; *Octavianus*, quem nusquam Horatius appellavit *Octavium*, intelligi nequit, ut nihil dicam de loco, quem iam poëta nullo modo *Octaviano* inter *Valgium* et *Fuscum* assignaturus fuisset. *Fuscus*, de *Aristio Fusco* cf. supra Od. I. 22. 4. *Visc. uterque*, cf. supra Sat. I. 9. 22. *ambitione relegata*, sine omni gloriae per nomina vestra mihi captandae studio; ait igitur Horatius, se Pollionem et ceteros, iam non ut viros nobiles, quorum patrocinium iactare possit, sed ut doctos et idoneos carminum suorum arbitros appellare. *Messala* conf. supra ad v. 29. *tuo cum fratre* (Schol. Cruq.),

Vos, Bibule et Servi: simul his te, candide Furni:
Complures alios, doctos ego quos et amicos
Prudens praetereo: quibus haec, sunt qualiacunque,
Arridere velim, doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
Discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I, puer, atque meo citus haec subscribe libello.

Publicola. *Bib. et Servi*) *Bibulus* e gente Calpurnia, et *Servius* e gente Sulpicia; hi non nobilitate solum, sed etiam doctrinae laude insignes fuisse videntur, ut ex hoc loco apparet; *simul his*, pro: una cum his; ut infra Epist. II. 2. 205. et sic passim. *Furni.* Schol. Cruq. *Furnius historiarum fide et elegantia claruit.* *si plac. spe Deterius nostra*, si minus, quam ego spero, placeant, si praeter spem meam displiceant.

v. 90. Postquam Horatius contra obtrectatores, praecipue contra eos, qui Lucilium male ab eo ut poëtam vitiosum reprehensum esse clamabant, causam suam peroravit, iam finem carmini impositurus Demetrium et Tigellium, dum eos ut ridiculos obtrectatores missos facit, non, ut alias a nobis discedentes, *valere*, sed salsissime *inter discipularum cathedras plorare iubet*; *plorare* enim, ut apud Graecos οἰμώζειν et κλαίειν (exempla vide apud *Heindorfium*), de querelis, quas quis de misera sua sorte fundit, dicitur. Videntur autem Tigellius et Demetrius scholas habuisse, quibus intererant tantum puellae, sedentes in *cathedris*, feminarum sedilibus commodioribus et mollioribus; Martial. III. 65. 7. *Inter femineas tota qui luce cathedras Desidet.* Ad discipulas *Heindorfius* nimis argute, puto, referendos quoque censet in genere feminino *pueros molles et pathicos.* *I puer*, cett. iubet puerum dictatae satirae statim adiicere verba, quibus valedixit Tigello atque Demetrio. Schol. Porphyr. *Eleganter, quasi hoc ex tempore dixerit, praecipit puero, ut in libellum suum (in hanc suam satiram) illud conferat, ne pereat tam opportunum et congruum in modulatores dictum.*

Q. HORATII FLACCI

SATIRARVM

LIBER SECVNDVS.

SATIRA I.

Sunt, quibus in Satira videor nimis acer et ultra
Legem tendere opus: sine nervis altera, quidquid
Composui, pars esse putat; similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam, praescribe. Quiescas. Ne faciam, inquis,

SATIRA I.

Horatius de satiris, quas scripserat, lascivius ab adversariis petitus, cum iam hunc secundum satirarum librum in lucem emissurus esset, Trebatium, virum venerabilem et Iurisconsultum, de satiris in posterum aut scribendis aut non scribendis suaviter secum disputantem inducit. Res redit eo: Horatius tam in laude, quam Caesar bonis carminibus tribuat, quam in cogitatione, homines reprehensione dignos recte reprehendi ab homine integro, acquiescit.

v. 1—7. *sunt, quibus videor.* in paucis librr. vett. *videar,* plurimi codices apud *Feam* tuentur *videor;* exempla, ubi post *sunt, qui* antique et Graece ponitur indicativus, dabit *Heindorf.* supra ad Sat. I. 4. 24. *acer,* similis fere acri cani, qui omnes allatrat mordetve. *ultra leg. tend. opus,* ultra modum extendere satiras, vel modum in scribendis satiris, sive in carpendis hominum vitiis excedere; *tendere,* simplex pro composito vel pro *intendere.* Statius Achill. I. 543. *Tende animum vigilem, facundumque erige pectus;* vel pro *extendere,* ut infra Epist. I. 5. 11. *sine nervis,* sine vi et gravitate, *sine pondere et arte,* ut loquitur Noster, infra Epist. ad Pis. 320. *deduci* conf. supra ad Sat. I. 10. 44. *Treb.)* *Trebatius,* clarus Iurisconsultus, a Cicerone (cuius ad eum scriptae epistolae exstant in Epist. ad Famil. lib. VII. inde ab Epist. 6 usque ad 23), Caesari, Galliarum proconsuli, commendatur his verbis: »De quo tibi homine haec spondeo — probiorem hominem, meliorem virum, prudentiorem esse neminem. Accedit etiam,

Omnino versus? Aio. Peream male, si non
Optimum erat; verum nequeo dormire. Ter uncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
Irriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Caesaris invicti res dicere: multa laborum
Praemia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describit vulnera Parthi.

quod familiam ducit in iure civili, singularis memoria, summa scientia. — *nequeo dormire*, temporis igitur (hoc enim supplendum) fallendi causa versus facio. Sed sunt, in quibus est *Heindorfius*, qui *dormire* pro cessare, inertem esse, expliceut, et Trebatium, hac iocosa dilogia deceptum, ad τὸ *dormire*, tanquam in propria significatione positum, respondere opinentur. Mihi quidem eiusmodi iocus indignus videtur Horatio. *uncti*, supra Od. III. 12. 6. *Liparei nitor Hebri Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis*. Gymnasticae, ut observant ad h. l. interpretes, exercitationes, quae in campo Martio a iuvenibus oleo unctis instituebantur, ad eorum corpora recreanda natatione finiri solebant. Sed fortasse ipsius natationis causa (ut in aliis laboribus, quibus vires et nervi maxime intendebantur), oleo ungi solebant corpora. Sic Cleobis et Biton, antequam ad iugum matris in fanum vehendae causa accedebant, *veste posita oleo corpora perunxisse dicuntur*. Cicero Quaest. Tusc. I. c. 47.

v. 8, 9. *transnanto*, lepide Trebatius, ut Iurisconsultus, legum formulis adsuetus, quid faciendum sit Horatio, in imperativo praescribit. — *Irriguumque mero corpus*, nam qui vino madent, facile a somno opprimi solent. Ceterum hoc datum Horatio consilium bene respondet ingenio Trebatii, quem et natandi studiosissimum et bonum vini potorem fuisse ex Cic. Epist. VII. 10. et 22. discimus.

v. 11. *Caesaris*, sic Octavianus ab Horatio in Satiris, Epod. et libr. prim. Od. (ut observat ad h. l. *Heind.*) vocatur; nam Augusti nomen anno demum DCCXXVII. assumsit Octavianus; Dio Cass. XIII. 16.

v. 13. *horrentia pilis agmina*, agmina rigentia pilis protensis vel in altum erectis; sic passim *horrentia arma*, Virg. Aen. I. 618. *horrentes hastae*. X. 178, *horrentes comae* cett.

v. 14. *fracta cuspide*, frangebatur enim emissi pili cuspis in corpore defixa; de forma pili, hastilis lignei trium cubitorum, et ferro eiusdem longitudinis muniti vid. *Heindorf.* ad h. l. Ceterum Horatius in hoc ipso loco, ubi se ad carmen epicum componendum viribus destitutum profitetur, versus aliquot fecit poëta epico dignissimos.

Attamen et iustum poteras et scribere fortem:
Scipiadam ut sapiens Lucilius. Haud mihi deero,
Cum res ipsa feret. Nisi dextro tempore Flacci
Verba per attenta non ibunt Caesaris aurem:
Cui male si palpere, recalcitret undique tutus.
Quanto rectius hoc, quam tristi laedere versu
Pantolabum scurram, Nomentanumque nepotem,
Cum sibi quisque timet, quamquam est intactus, et odit.
Quid faciam? saltat Milonius, ut semel icto

v. 16, 17. *fortem*, quae recte et honesta sunt, strenue peragentem. — *Scipiadam* (Graece, ut apud Virgil. Georg. II. 170. Aen. VI. 844. pro *Scipioniadem*) intelligo Scipionem Africanum minorem, cuius haud vulgarem cum Laelio amicitiam celebravit Cicero *in sermone de Amicitia*. — *sapiens Lucilius*, quia sapienter vitam Scipionis sibi describendam sumsit. Vet. Schol. *Lucilius Vitam Scipionis privatam descripsit, Ennius vero bella.* — *Haud mihi deero* (ut supra I. 9. 56.), id equidem faciam. Qui non negligit facere, quod pro viribus facere potest, is sibi non deest, *Cum res ipsa feret*, cum ipsa huius rei peragendae se offeret opportunitas.

v. 18—20. *Nisi dextro tempore.* Sensus: Nisi enim carmen a me compositum Augusto tradetur opportuno tempore, quo illud attento animo legere possit, is (*undique tutus*) ab omni parte contra aditum adulatorum munitus, carmen importuno tempore a me traditum reiiciet. Comparatur Augustus cum equo generoso, qui, a nemine sibi timens, si quis ei (*male*) importuno tempore blandiatur palpando vel mulcendo, recalcitrat. — Hanc comparationem *Heindorfius* duram et inhonestam appellat. At iam Augustus non in universum comparatur cum equo, sed cum ea tantum generosi equi indole, qua se non mulceri patitur importuno tempore. Sic apud Homerum Iliad. XI. 557. Aiax, e pugna, ubi caedi indulserat, lento gressu recedens, non in universum cum asino comparatur, sed egregie ad rem cum asini, e segete, cui depascendae indulget, se aegre repelli patientis, tarditate. In plurimis enim comparationibus, ut iam supra ad Od. IV. 4. 1. observavimus, ea tantum rei comparatae pars, quam solam respexit quisque poëta, spectanda est. Ad quod si animum advertissent interpretes, rectius saepe de comparationibus a poëtis institutis iudicaturi fuissent. Confer, quae olim in hanc rem notavimus ad Catull. LXV. 19 seqq.

v. 21. *hoc*, nempe Caesaris invicti res dicere. *tristi* (contumelioso et proinde *tristes iras* supra Od. I. 16. 9. excitante) *laedere versu*, ut fere infra *atris versibus aliquem oblinere*, pro sale satirico aliquem perfricare.

v. 22. *Pantol. sc. Nom.* cf. supra Sat. I. 8. 11.

v. 23. *intactus*, nondum tristi versu laesus. *odit*, scilicet versus tristes tristiumque versuum auctores.

v. 24—29. *Quid faciam?* quid ego aliud, quam versus, faciam? Quot

Accessit fervor capiti, numerusque lucernis.
Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem
Pugnis; quot capitum vivunt, totidem studiorum
Millia. Me pedibus delectat claudere verba
Lucilî ritu, nostrum melioris utroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris: neque, si male cesserat, unquam
Decurrens alio, neque si bene: quo fit, ut omnis
Votiva pateat veluti descripta tabella

enim sunt homines, totidem sua quisque sectantur studia. Milonius saltatione, Castor equorum domandorum studio, Pollux pugilatu gaudent; ego, ut Lucilius, delector scribendis satiris. *Milonius.* Schol. Porph. *Milonius scurra illorum temporum, qui cum semel ebrius esset, statim saltare incipiebat.* *ut semel*, simulac, postquam. *icto*, vino, cuius vis caput quasi percutit, h. e. inebriat. Milonius igitur, verum esse, quod Cicero ait (pro Muren. c. 6.), *neminem fere saltare sobrium*, exemplo suo comprobavit. *numerusque lucernis*, quia ebrii geminum lucernarum numerum sibi videre videntur, suaviter lucernis numerus accedere dicitur. Iuvenal. VI. 304. *Cum bibitur concha, cum iam vertigine tectum Ambulat, et geminis exsurgit mensa lucernis.* — et sic Ovidius in Art. Am. III. 764. *bina videre.* *Castor gaudet equis*, vide supra Od. I. 12. 25. 26. *Dicam et Alciden, puerosque Ledae, Hunc equis, illum superare pugnis, Nobilem.* — *Quot capitum* cett. notum est illud Terentii (Phorm. II. 4. 14.), *quot homines, tot sententiae, suus cuique mos.* *ped. claudere verba*, sic supra Sat. I. 10. 59. *pedibus senis claudere.* — *nostrum melioris utroque*, nobilioris utroque nostrum. Quodsi igitur, Horatius vult dicere, Lucilium non puduit satiras scribere, cur me, qui homo sum ignobilis, nec, utrum Lucanus, an Apulus dicendus sim, satis scio, huius rei pudeat? De Lucilii nobilitate *Schol. Cruq.* ad hunc locum observavit haec: *qui melior fuit et me, et te, Trebati*, *censu* (ipse Horatius infra v. 75. *se infra Lucilii censum esse ait*), *et natalibus. Fuit enim vir bonus et valde nobilis, utpote Magni Pompeii avus.* — Hanc Lucilii nobilitatem confirmat alius quoque *Schol.* infra ad v. 75. sed is, docens, Lucilii sororem aviam Pompeii fuisse, Lucilium non *avum*, sed *maiorem avunculum* Pompeii fuisse ostendit; conf. Vellei. Pat. II. 29.

v. 31—33. *neque, si male cesserat* cett. neque, sive quid male, sive quid bene ei cesserat, usquam alio, nisi ad fidos suos sodales, ad libros, quibus id mandaret, decurrebat. Lucilius scilicet tam laeta, quam tristia, tam recte, quam minus recte facta, tam laudanda, quam carpenda, diligenter notabat, unde eius vita tanquam in tabula votiva descripta dicitur. — pro *cesserat*, quod defendit optimorum Codd. apud *Feam* auctoritas, in plurimis librr. et editt. legitur *gesserat*; utraque lectio eodem redit, ad *cesserat* supplendum est *ei quid*, ad *gesserat*, *quid.* *votiv. tab.*

Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus,
Missus ad hoc, pulsis (vetus est ut fama) Sabellis:
Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis;
Sive quod Apula gens, seu quod Lucania bellum
Incuteret violenta. Sed hic stilus haud petet ultro
Quemquam animantem; et me veluti custodiet ensis
Vagina tectus; quem cur destringere coner
Tutus ab infestis latronibus? O pater, et rex

Schol. Cruq. *Votiva tabula est, quae ex voto posita est in templo aut aliquo loco publico, in qua descripta h. e. depicta est fortuna alicuius. Ita solent naufragi suum naufragium in tabella depictum circumferre. pateat*, conspiciendam praebeat, elegantius pro *sit.*

v. 34—39. *Sequor hunc*, hunc sequor ego, homo ignobilis, cuius patria utrum ad Lucaniam, an ad Apuliam referenda sit, in ambiguo est; nam colonus in patriam meam Venusiam deductus inter Lucaniam et Apuliam agrum colit, (*ad hoc*) ideo, *Sabellis*) Samnitibus, ut vetus fama est, pulsis, eo missus, (*Quo ne*) ne hostis per loca *vacua* (non obsessa, non defensa) in Romanum agrum incursionem faceret, sive quod ipsa Apulia, sive infesta Lucania bellum inferret. *hic stilus*, haec carminum ad Lucilii exemplum scribendorum ratio.

v. 41. pro *destringere* legendum esse *distringere* praeter rem ad h. l. contendit *Heindorfius. distringere* enim est: huc illuc vel in diversas partes trahere; unde aliquis *distringi* dicitur, qui uno eodemque tempore variis et pluribus negotiis *distinetur*, huc illuc trahitur. Sed *destringere* est: ex loco aliquo aliquid stringere vel trahere. Hinc recte nunc in Cicerone Off. III. 31. legitur: *confestim gladium destrinxit*, et in Orat. Tog. Cand. *conantur in rempublicam sicas destringere*. In quam quidem rem *Ernestius in Clav. Cic.* s. v. *destringere* notat haec: »Hodie nemo dubitat in his litteris paulo versatior, in omnibus, in quibus detrahendi vis exprimenda est, destringere rectum esse, non distringere.« Viros doctos, qui idem docuerunt, ibidem laudavit *Ernestius*. Itaque supra quoque Od. III. 1. 17. recte legitur: *Destrictus ensis, cui super impia Cervice pendet.* Similiter inter se differunt *deripere* et *diripere*, illud enim dicitur de rebus singulis, quae ex loco aliquo detrahuntur et auferuntur, hinc supra Od. III. 5. 1. *signa, Punicis adfixa delubris, derepta* (non *direpta*), dicuntur; hoc de rebus pluribus, quae a pluribus *in diversas partes* (haec enim notio inest voculae *di* vel *dis* in verbis compositis, ut graec. διὰ) rapiuntur et auferuntur, ut in bello urbes, loca, castra cett. *diripi* solent a militibus.

v. 42. *O pater et rex Iupiter* » tractum hoc, ut observat *Vet. Schol.* ex Graeco,« scilicet ex Callimachi Frag. p. 378 et 581. edit. Ernesti. Ζεῦ πάτερ, ὡς Χαλύβων πᾶν ἀπόλοιτο γένος. Quod expressit Catullus de Coma Be-

Iupiter, ut pereat positum robigine telum,
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille,
Qui me commôrit (melius non tangere, clamo),
Flebit, et insignis tota cantabitur urbe.
Cervius iratus leges minitatur et urnam;
Canidia, Albutî, quibus est inimica, venenum;
Grande malum Furius, si quid se iudice certes.
Vt, quo quisque valet, suspectos terreat, utque
Imperet hoc Natura potens, sic collige mecum:
Dente lupus, cornu taurus petit: unde, nisi intus

venices v. 48. *Iupiter ut Chalybôn omne genus pereat.* *ut*, utinam — *positum*, depositum, sepositum, vel tectum vagina.

v. 45. *me commôrit* sc. ira, me iratum reddiderit, lacessiverit; nam poëtae, ut Horatius infra Epist. II. 2. 102. ait, sunt *genus irritabile*; hinc passim apud Terentium, qui ira fervet, *commotus* dicitur.

v. 46. *flebit*, plorabit, οἰμώξεται, h. e. gravi cum dolore poenitebit eum huius stultitiae. *flere* pro graviter dolere, supra Epod. 5. 74. *O multa fleturum caput.* *insignis*, insigniter a me notatus.

v. 47—56. Ad sententiam exprimendam: »sua quemque habere arma, quibus aut alios petat, aut ab aliis se defendat« quatuor homines, nequitia, improbitate, fraude et malis artibus tanquam armis, quibus infesti reddantur aliis, instructos, in medium producit. *Cervius.* Schol. Cruq. *Cervius, Ascanii libertus, calumniator, accusavit Cn. Calvinum lege de Sicariis.* *Vrnam*, significanter pro sententias iudicum, sive quod iudices, nominibus eorum in urnam coniectis, sortitione ad causam aliquam diiudicandam designabantur, sive quod tabellae, in quibus perscriptae erant sententiae iudicum, in urna condebantur, et inde depromebantur. Hinc apud Virgil. Aen. VI. 432. *Quaesitor Minos urnam movere*, et apud Propert. IV. 11. 49. *Aeacus posita urna iudex sedere* dicitur. *Canidia* (vide de ea in Argum. ad Epod. 5.) *minitatur venenum Albuti*, h. e. quali Albutius uxori suae mortem parasse dicitur. Vet. Schol. *hic enim Albutius veneno uxorem suam peremisse dicitur.* *Grande malum Furius* cett. Furius, si in causa tua iudex sedeat, *grande malum* (tristissimum causae tuae eventum) repete *minitatur*. Schol. Cruq. *C. Marcium Furium significat iudicem corruptissimum, qui accepta pecunia pro reis pronuntiare sit solitus.* — *rem aliquam* pro *de re aliqua certare*, ut infra II. 5. 27. *Magna minorve foro si res certabitur olim.* — Sensus et nexus sequentis et paulo impeditioris loci inde a v. 50. usque ad 57. est fere hic: Quomodo unusquisque iis, quibus valet, viribus suspectos et sibi infestos terreat, et quomodo natura, cuius magna est vis et potentia, *hoc* (se defendere contra suspectos) imperet, de hac re ita mecum cogita: lupus dente et taurus cornu pro armis utitur; (*unde*) ex qua tandem causa alia, nisi quod

Monstratum? Scaevae vivacem crede nepoti
Matrem; nil faciet sceleris pia dextera: (mirum
Vt nequecalce lupus quenquam,neque dente petit bos);
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
Exspectat, seu Mors atris circumvolat alis,
Dives, inops; Romae, seu, Fors ita iusserit, exsul:
Quisquis erit vitae, scribam, color. O puer, ut sis

interna naturae vis lupum et taurum armis illis uti docuit? At Scaeva armis a natura sibi datis, dextera scilicet, ad vim inferendam non utitur; crede enim isti homini nequam et prodigo matrem, diutius, quam optat, viventem, non *pia* (homini scelestissimo per antiphrasin, ut loquuntur Grammatici, *pia dextra* tribuitur) *dextra* scelus faciet (mirum sane, quomodo aliter agunt animalia, dum neque lupus quemquam calce, sed dente, neque boa dente, sed cornu invadit), sed veneno anum necabit. — Horatius non elevat scelus Scaevae, quod iste matrem veneno occidit, sed potius illud aeque grave esse, ac si matrem impia dextra occidisset, ostendere vult. — Ceterum quod de naturae potentia affert poëta, id in sequentibus ad se ipsum sive ad satirarum scribendarum impetum, cui resistere nequeat, transfert. Per omnia autem exprimere voluit hoc: natura unumquemque, quibus se defendat, vel alios aggrediatur, armis instruxit; me satirarum, quibus in vitia hominum invehar, scribendarum facultate instruxit; ergo scribam. *Scaevae.* Schol. Cruq. *Scaeva luxuriosus quidam fuit, qui matrem dato veneno necavit, propterea quod ei nimis diu viveret.— vivac.*) *vivax* iam in propria significatione de eo, cui vita longior contingit. Verba *mirum* usque ad *petit bos* parentheseos signis distinxi. — *vitiato melle*, admixto melle, per cicutam vitiato.

v. 58. *Mors atris circumvolat alis.* Morti, ut diis plurimis ad celeritatem, qua illi ubique adsunt, designandam tribuuntur alae, et quidem Morti convenienter *atrae.*

v. 59. *Dives* cett. Seu dives sum, seu inops, seu vivo Romae, seu, si fors ita iusserit, exsul sum. ad *iusserit* supplenda est omissa particula *si*, ut in vernacula »*will es das schicksal so.*«

v. 60. *vitae color*, vitae conditio, status, fortuna. infra Epist. I. 17. 23. *Omnis Aristippum decuit color, et status, et res.* *O puer, ut sis*, cett. Trebatius voluit dicere: vereor, Horati, ne scribendis satiris gratiam amicorum, ut Maecenatis, cett. perdas; pro eo dixit: *metuo, ut sis vitalis puer;* scilicet non medici, ut observat *Baxterus*, sed parentes et alii, qui puerum aliquem pro aetate nimis ingeniosum et acutum animadvertunt, dicere solebant, solentque: *metuo, ut hic puer vitalis sit*, et hanc ipsam ob causam Trebatius Horatium iam *puerum* nimis ingeniosum appellasse videtur. *frigore*, dum ami-

Vitalis, metuo; et, maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. Quid? cum est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
Cederet, introrsum turpis; num Laelius et, qui
Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen,
Ingenio offensi? aut laeso doluere Metello?
Famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
Primores populi arripuit, populumque tributim;
Scilicet uni aequus virtuti, atque eius amicis.
Quin ubi se a volgo, et scena in secreta remôrant
Virtus Scipiadae, et mitis sapientia Laelî;

eorum favor erga te frigere incipit, *hoc frigore te feriet*, percutiet, vitam quasi tibi eripiet. Notum est illud Terent. Eunuch. II. 2. 37. *nimirum hic homines frigent* h. e. *vilipenduntur*. Comparant Horatii imitatorem Pers. I. 109. *Vide sis, ne maiorum tibi forte Limina frigescant.*

v. 64. *detrahere pellem*, tollere externam hominum speciem, aperta reddere, quae occultantur. *nitidus*, speciem pulchram et honestam prae se ferens, *speciosus pelle decora.* — *per ora*, in conspectu hominum.

v. 65. *cederet* pro incederet, ut probant exempla a *Bentleio* allata, Plaut. Casin. II. 8. 10. et Pseudol. IV. 1. 45. *introrsum turpis.* simillime infra Epist. I. 16. 44. *Sed videt hunc omnis domus et vicinia tota Introrsus turpem, speciosum pelle decora.*

v. 66. *Duxit ab oppressa Carthagine nomen*, sc. Africani; sermo est de P. Scipione Africano minore, qui familiarissime vixit cum Laelio.

v. 67. *ingenio offensi* sc. sunt, ut v. 74. *soliti* pro soliti sunt. *ingenio*, sale satirico Lucilii. *laeso Metello*, h. e. de Metello versibus famosis lacerato. Intelligendus autem est *Metellus Macedonicus*, a Scipione Lucilii amico, in republica dissentiens.

v. 68. *Lupo*, Heindorfius cogitat de *L. Cornelio Lentulo Lupo*, anno Vrb. 597. consule cum Q. Marcio Figulo. — *cooperto*, ut *onerare aliquem maledictis* apud Plautum ac Terentium. — *Atqui*, iam vero non Metellum tantum et Lupum, sed alios quoque *primores*.

v. 69. *arripuit*, insectatus est; *arripere* est fere, quod in v. 77. *illidere dentem*; nos *anpacken*. *tributim*, per singulas tribus.

v. 70. *aequus*, favens, placidus. — *eius amicis*, virtutis amantibus.

v. 71. *a scena*, a theatro quasi rerum publicarum, a luce publica, a frequentia hominum, *in secreta*, intra privatos parietes, ubi a frequentia hominum secreti vel seiuncti vivimus; intelligi potest villa.

v. 72. *Scipiadae*, vid. ad v. 17. *virtus Scipiadae*, fortis Scipio; ut supra ad. Od. III. 21. 11. *virtus Catonis* pro ipso Catone virtutis studioso. — *sapientia Laeli*, sapiens Laelius.

Nugari cum illo, et discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. Quidquid sum ego, quamvis
Infra Lucilî censum ingeniumque, tamen me
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
Invidia, et fragili quaerens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hinc diffindere possum;
Sed tamen, ut monitus caveas, ne forte negotî
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
Iudiciumque. Esto, si quis mala: sed bona si quis
Iudice condiderit laudatus Caesare? si quis
Opprobriis dignum latraverit, integer ipse?
Solventur risu tabulae; tu missus abibis.

v. 73. *nugari*, pueriles iocos miscere, pueriliter iocari, ut infra Epist. I. 18 60. *discincti*, negligentius vestiti, ut solent, qui ad res publice gerendas e domo non prodeunt. — *ludere*. Scholiast. Cruq. *Scipio Africanus et Laelius feruntur tam fuisse familiares et amici Lucilio, ut quodam tempore Laelio circum lectos triclinii fugienti Lucilius superveniens eum obtorta mappa quasi feriturus sequeretur.* cf. Cic. de Orat. II. 6. *soliti* sc. sunt, ut v. 67. *offensi*. *Infra Lucili censum*, quamvis Lucilius est *me melior*, h. e. nobilior, ut loquitur Noster supra v. 29.

v. 76. *cum magnis*, Augusto, Maecenate celt.

v. 77. *et fragili quaerens* celt. et dum livor edax quaerit dentem infigere in corpore facile lacerando, inveniet, se nihil efficere posse in corpore *solido*, non facile perfringendo.

v. 79. *nihil hinc diffindere possum*, mira in hoc loco est lectionis varietas; in vett. librr. enim et editt. pro *diffindere* teste *Fea* legitur vel *diffingere*, vel *diffundere*, vel *diffidere*, vel *defingere*, vel *defindere*, vel *diffigere*, vel *defringere*. *Bentleius* et *Heindorfius* defendunt *diffingere*, ut sit: mutare, immutare; sed hoc parum respondet verbis praecedentibus: *Nisi quid tu — Dissentis:* ego dedi *diffindere*, quod in eodem sensu, quo *secare* supra Sat. I. 10. 15. et infra Epist. I. 16. 42. pro *dirimere*, positum existimo.

v. 81. *sanct. inscit. leg.* non leges XII. Tabb. poëta respexit, sed quascunque alias, quibus, ne quis maledicis libris vel ignominiosis carminibus aliorum bonae famae noceret, cautum fuit; *leges sanctae*, sancte omnino cuique observandae.

v. 83. *ius est Iudiciumque*, in ius et iudicium vocatur.

v. 85 *latraverit*, latrando petiverit, allatraverit; cf. supra Epod. 6. ad v. 1—4. *latrare aliquem* pro *allatrare aliquem* dixit quoque Noster Epod. 5. 58. et Epist. I. 2. 66. Ceterum lo-

SATIRA II.

Quae virtus, et quanta, boni, sit vivere parvo
(Nec meus hic sermo est, sed quae praecepit Ofellus

cutio, *latrare* vel *allatrare aliquem* non tantum, ut putat *Bentleius*, de ignavis et timidis, qui vano latratu fortiores petant, sed in universum pro: maledicta alicui ingerere ponitur, conf. Livium a *Gesnero* laudatum XXXVIII. 54. ubi Cato Scipionis magnitudinem *allatrasse* dicitur. Eadem imagine, a canibus acrioribus translata, aliquis *opprobriis mordere* infra Epist. I. 16. 38. et, qui *mordet* opprobriis, *mordax* dicitur supra Sat. I. 4. 93. Pro *latraverit* in uno tantum codice apud *Feam* reperitur *laceraverit*, quod aperte speciem interpretationis τοῦ *latraverit* prae se fert. Nihilominus tamen lectionem *laceraverit* praetulerunt *Bentleius* et *Heindorfius*.

v. 86. *Solventur risu tabulae*. Schol. Acr. *Aut subsellia solventur*, i. e. *compago lignorum, aut ipsae leges*, unde *Heindorfius* hunc locum ita in notis Germanice interpretatus est: *es wird sich ein solches gelächter erheben, dass davon die breter aus einander gehn*. At ex qua tandem causa tanti cachinni extollendi erant, ut eorum sonitu et fragore subselliorum tabulae solverentur? Quis tale quid Horatium nunc exprimere voluisse sibi persuadeat! Imo ex mea sententia Trebatius, qui Horatio respondet, exprimere voluit hoc: Sane, si carmina, quae componis, bona sunt, et tu ipse integer opprobriis tantum dignos perstringis, leges in tabulis perscriptae *solventur* illa vi, quam in maledicos et calumniatores habent, *risu*, non sine risu, dum ipsi iudices ridebunt homines, quorum vitia tu deridenda propinasti; et sic *missus* (impune) ex iudicio *abibis*. *Lege* aliquis *solvi* dicitur, in quem lex aliqua non exercenda esse iudicatur; infra Sat. 6. 69. *Solutus legibus insanis*. Liv. X. 13. *tribunique plebis — aiebant, se ad populum laturos, uti legibus solverentur*. Iam ipsae leges in tabulis perscriptae *solvi* dicuntur, sc. vi, quam leges in eos tantum habent, qui vere contra eas peccant. At Horatius, qui, ipse integer, opprobriis tantum dignos sale satirico perfricuit, non peccavit contra leges, in homines malo animo aliorum bonae famae insidiantes latas; ergo Trebatius, leges illas *solutum iri*, h. e. non in Horatium exercitum iri, ait.

SATIRA II.

Eos, qui paucis contenti vitam instituere didicerunt, longe feliciores esse hominibus aut luxoriose viventibus, aut avaris, uberius poëta ad praecepta rustici cuiusdam prudentioris, Ofelli, in hac satira docet.

v. 1. *Quae virtus* cett. Sensus: Quanta sit eorum, qui paucis contenti vivunt, virtus atque felicitas, id a sapiente rustico, Ofello, discite, et in huius rei veritatem non inter laetas epulas, quibus animus facile in fraudem inducitur, sed impransi mecum inquirite. *virtus*, de sapientia, qua quis ea, quae ad vitae felicitatem pertinent, sequitur; — *boni* pro vulgari *carissimi*, appellat poëta lectores vel amicos, quorum animi eiusmodi praeceptis patent.

v. 2. *sed quae*, sed verba sunt, quae.

Rusticus, abnormis sapiens, crassaque Minerva),
Discite, non inter lances mensasque nitentes,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, et cum
Adclinis falsis animus meliora recusat;
Verum hic impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam, si potero. Male verum examinat omnis
Corruptus iudex. Leporem sectatus equove
Lassus ab indomito, vel, si Romana fatigat

Pro *quae* alii *quem*, quam lectionem tuetur *Heind.*

v. 3. *abnormis sapiens*, h. e. philosophus, qui nulli normae, h. e. nulli philosophorum disciplinae unice addictus, ipse, quae vera sunt, investigat, αὐτοδίδακτος. *crassaque Minerva*, non philosophica subtilitate, sed rustica simplicitate, non ex artis praeceptis, sed sine arte.

v. 4. *nitentes*, poculis, vasis argenteis cett.

v. 5. *insanis* retulerim ad insaniam hominum, qui eiusmodi fulgoribus, vasorum scilicet magnificentia, exsplendescere cupiunt.

v. 7. *impransi*, non inter magnificas epulas. *Cur hoc?* cur non inter magnificas epulas?

v. 8—18. Loci sequentis structura et verborum iunctura videtur prima specie paulo molestior, sed si omnem sententiam recte iunxeris et copulaveris, bene ei respondere verba omnia intelliges. Sententia est fere haec: Causam, si potero, afferam: animus scilicet, ciborum copia et iucunditate captus, veluti iudex auro corruptus, male veritatem perscrutatur. (Is tantum, qui sitit et esurit, non contemnit vulgares cibos). Quodsi igitur aut venando aut equitando, vel, si magis tibi placent pueriles Graecorum exercitationes, aut pilam aut discum faciendo, fastidia expuleris, tum sitiens esuriensque non spernes vilem cibum, non mulsum, non pisces appetes, sed panis cum sale bene tibi sapiet.

v. 9. *Leporem sectatus equove*, venandi et equorum domandorum studium pertinent ad militiam Romanam, sive ad ea studia et exercitationes, quibus corpora ad labores in bello ferendos corroborarentur; hinc Horat. supra Od. III. 24. 54. de Romanis a prisca pueros educandi ratione degeneratis: *Nescit equo rudis Haerere ingenuus puer, Venarique timet.* Locus classicus de venationis apud Romanos laude atque honore est infra Epist. I. 18. 49. *Romanis solemne viris opus, utile famae, Vitaeque et membris* cett.

v. 10. *si Romana fatig.* cett. si haec militaris Romanorum vires exercendi ratio molesta est tibi, ludicris Graecorum exercitationibus assueto; *graecari* (ἑλληνίζειν), Graecorum more pilae et disci iactu exerceri; de *disco* vid. supra ad Od. I. 8. 11. *vel* (*si—graecari*) *seu pila* cett. iunge et explica; vel (si mavis *graecari*), sive pilae lusus tibi magis placet, pila lude, sive magis te delectat discus, discum iace, tum, cum hic labor fastidium e stomacho expulerit, sitiens esuriensque sperne,

Militia, adsuetum graecari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco:
Cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis,
Sperne cibum vilem; nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. Foris est promus, et atrum
Defendens pisces hiemat mare; cum sale panis
Latrantem stomachus bene leniet. Vnde putas, aut
Quî partum? Non in caro nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est. Tu pulmentaria quaere

si potes, vilem cibum, h. e. non spernes, non bibere cupies mulsum, tum, si promus, qui cibum tibi suppeditet, non domi est, si piscium capturam in mari tempestas impedit, panis cum sale famem leniet.

v. 12. *Molliter austerum* cett. versus elegantissimus! dum is, quem pilae studium agitat, tam suaviter inter ludendum afficitur, ut ne sentiat quidem graviorem virium intentionem.

v. 13. *cedentem aëra*, dum discus aëra penetrat, aër ei cedit.

v. 14. *extuderit*, tundendo eiecerit, pepulerit; sed *Bentleius*, quia *extundere* ea, qua nunc positum est, significatione alibi non occurrat, pro *extuderit* unici Codicis auctoritate recepit *expulerit*, quae tamen lectio recte iam aliis interpretatio τοῦ *extuderit* visa est.

v. 15. *nisi Hymett. m. Fal. ne biberis*, bibe tum nihil aliud, nisi *mulsum*; sic enim vocatur potus e vino et mella optimo confectus; sicut autem vinum, in agro Falerno sub monte Massico natum, ad vina praestantiora, ita mel ab apibus in monte Hymetto in Attica collectum (cf. supra Od. II. 6. 14.) ad mella optima referebatur. Laudant de *mulsi* confectione Macrob. Sat. VII. 12. p. 668. edit. Zeun. *unde est illud proverbium, quo gulones utuntur: Mulsum quod probe temperes, miscendum esse novo Hymettio, et vetulo Falerno*. cf. Colum. II. 41.

v. 17. *Defendens pisces*, cum tempestas saevit in mari, pisces capi nequeunt; tempestas igitur pisces defendit ab hominum insidiis. *hiemat* (χειμάζει), tempestate agitatur; sic *hiems* (χειμών) tempestas.

v. 18. *Vnde putas, aut Qui partum?* (ut v. 7. *cur hoc?*) Vnde, aut qua tandem re alia, nisi fame, hanc felicitatem, qua panis cum sale tibi bene sapit, partam esse putas?

v. 19. *in caro nidore*, in multi pretii cibis, quorum odore nares cupedias appetentium *supinantur*, ut loquitur Noster infra Sat. II. 7. 38.

v. 20. *tu*, de vi pronominis *tu* in formulis, quibus praecepta dantur, exempla ad hunc locum collegit *Heindorfius*. *pulm. quaere Sudando*, pro vulgari: labora et suda, ut esurias, suaviter Horatius dixit: sudando quaere pulmentaria; nam cui stomachus post laborem bellum indicit, ei vilis cibus est pro pulmentariis, is

Sudando; pinguem vitiis albumque neque ostrea
Nec scarus, aut poterit peregrina iuvare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
Hoc potius, quam gallina tergere palatum,
Corruptus vanis rerum; quia veneat auro
Rara avis, et picta pandat spectacula cauda:
Tanquam ad rem adtineat quidquam. Num vesceris ista,
Quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?

pane sicco aeque delectatur ac pulmentariis, et proinde per famem quaerit sibi quodammodo pulmentaria. Sunt, qui in hoc loco Horatio obversatum esse dicant Socratem, qui, cum usque ad vesperam (sunt verba Ciceronis in Quaest. Tusc. V. 34.) contentius ambularet, quaesitumque esset ex eo, quare id faceret, responderit, se, quo melius coenaret, obsonare ambulando famem. *pulmentaria* sive *pulmenta*, de variis cibis, quibus prisca aetate praeter pultem, et postea praeter panem, fruebantur homines, et proinde de cibis quoque lautioribus et iucundioribus.

v. 21. *pinguem vitiis*, obesum ob vitam mollem, ignavam et luxuriosam; *albumque*, hominum enim lautius et mollius viventium vultus albi fere coloris esse solet. Hinc infra v. 76. *vides, ut pallidus omnis Coena desurgat dubia.* *ostrea (Auster)* duabus syllabis, ut supra Sat. I. 8. 45. *eerea*, pronuuciandum. *scarus:* vide supra ad Epod. 2. 50. *peregrina lagois.* Schol. Porphyr. *avis leporini coloris;* Schol. Acr. *Lagois avis, quae carnem leporis habere perhibetur. Aut est genus piscis, quod in mari Italo non invenitur.* De pisce, qui apud nos dicitur *seehase, Cyclopterus Lumpus* Linn., vix cogitari potest, quia ne esculenta quidem est eius caro.

v. 23—26. *Vix tamen eripiam* cett., nihilominus tamen, si pavo una cum gallina in mensa appositus sit, vix te retineri patieris, quin pavonis potius, quam gallinae carne palatum permulcere cupias, deceptus scilicet vana ob externam rerum speciem opinione, quia rara avis magno pretio veneat, et quia pavo, cum caudam pulcherrimis coloribus distinctam pandit, iucundum spectaculum praebeat. — *Vix tamen eripiam* cett., scil. tibi, h. e. ex animo tuo evellam vanam illam opinionem, qua pavonis (quia carior est, et pulchrioribus coloribus distinctus) carnem gallinae carni praeferendam existimas.

v. 25. *vanis rerum*, vanis rebus h. e. externae rerum speciei vanitate; *vana rerum*, ut *vitia rerum*, *ficta rerum, abdita rerum, amara curarum, ardua montium, strata viarum* et similia.

v. 26. *picta pand. spect. cauda*, eleganter pro vulgari: pictam caudam pandat spectaculo.

v. 27. *Tanquam ad r. adtin. quidquam*, tanquam haec pavonis raritas et pulchritudo quidquam (*ad rem*) ad saporem adtineat.

v. 28. *num adest*, rarum exemplum, ubi litera *m* a sequentis vocis vocali non absorpta corripitur; exempla quaedam ex Ennio et Lucretio attulit *Lambinus.* *honor*, pictae caudae pulchritudo.

Carne tamen, quamvis distat nihil, hac magis illa!
Imparibus formis deceptum te patet. Esto!
Vnde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontesne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? Laudas, insane, trilibrem
Mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.

v. 29. Hic versus mirum in modum vexavit omnes interpretes, nec quisquam commodum sensum inde elicuit; ego eum ita interpretor: — *Carne tamen hac* pavonis, *quamvis distat nihil, magis* (potius quam) *illa* gallinae carne palatum tergere vis! Iam *Gesnerus* ad *carne* supplendum esse ex v. 26. *vesceris* suspicatus est; sententia postulat: tamen carnem pavonis gallinae carni praefers! et haec sententia exit, si mecum ex v. 24. suppleveris: *palatum tergere vis*; aliter vix ex hoc loco te expedias. *vesceris* — *magis* vix fert Latinitas.

v. 30. *Imparibus formis*, diversa pavonis et gallinae forma, h. e. externa specie. *esto!* sit ita. Sed ulterius progrediuntur lautarum epularum aestimatores, dum de interna quoque ciborum bonitate subtiliter indicant.

v. 31—33. *Vnde datum sentis* cett., unde, quaeso, tibi datus est hic sapor subtilior, ut discernere possis lupum in Tiberi captum ab eo, qui in mari captus sit? Schol. Cruq. *unde nosti, quo sensu percipis, quod iste lupus potius est marinus, quam fluviatilis? At, qui palati subtilitate gloriantur, melioris saporis aiunt esse pisces illos, qui rapidiore unda exercentur* (circumaguntur), *quam qui languidiore torpescunt; idcirco dicuntur lupi esse meliores, qui inter duos pontes* (pontem Milvium et Sublicium), *ubi aqua concitatior est, quam qui in ostiis Tiberis. lupus*, λάβραξ (nos *meerwolf*), *Perca Labrax. Linn. captus hiet*, significantius, pro captus sit; nam *hiant* fere pisces in patina appositi.

v. 33—38. *laudas, insane, trilibrem Mull.* cett. Poëta transit ad aliud genus insaniae, qua ab hominibus luxuriose et magnifice viventibus ciborum genera, quae rarius proveniunt, rariusque inveniuntur, in magno pretio ponuntur; at alia, licet eiusdem saporis, quia sunt vulgaria, ab iisdem contemnuntur; sic *mullus* (qui piscis apud nos dicitur *rothbart, mullus barbatus Linn.* vulgo *heringskönig*) cui natura modicum corpus tribuit, si ad eam usque magnitudinem accreverat, ut esset *trilibris*, immenso pretio a Romanis emi solebat (vid. *Heindorf.*); at *lupus*, qui natura sua est *procerus* (h. e. longior) et grandioris ponderis, ab iisdem vilipendebatur. *insane*, Ofellus appellat aliquem insaniae, de qua sermo est, consortem.

v. 34. *singula pulmenta* explicat *Heindorfius* de singulis dissecti mulli partibus, sive frustis, quae cuique convivae offerebantur; sed hanc explicationem non admittit vox *pulmentum*: nam per *pulmenta* intelliguntur obsonia, ex carne assa vel elixa, ex piscibus et aliis ciborum generibus confecta (nos *gerichte, schüsseln*), cf. supra ad v. 20. Nec iam sermo esse videtur de convivio aliquo, sed potius de homine aliquo luxurioso, qui comparatum sibi forte magno

Ducit te species, video; quo pertinet ergo
Proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
Maiora natura modum dedit, his breve pondus.
Ieiunus raro stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos
Praesentes, Austri, coquite horum obsonia! Quamquam
Putet aper rhombusque recens, mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum, cum rapula plenus

pretio mullum trilibrem, quia solus eum una coena consumere nequit, in plures coenas sive *in singula pulmenta* (*in einzelne gerichte*) dividere debet. Alii convivatorem in ipsa coena trilibrem mullum in singulas offas dividentem intelligunt.

v. 35. *ducit*, trahit, capit, inducit, decipit. *quo pertinet — lupos?* quid igitur in causa est, quod nihil curas grandioris corporis lupos? *Ofellus* ipse respondet: *quia scilicet* cett., quia natura *mullis* modicum tantum, *lupis* vero corpus grandius dedit; haec scilicet est causa, cur stomachus ditiorum, qui *raro ieiunus* fit (raro esurit), vulgaria et proinde vulgaris magnitudinis lupos, contemnit. *Heindorfius* pro *raro* vel *rare* malebat cum Schol. Acr. *rari*, scilicet, ut *ieiunus rari* iam sit: cupidus rari, allato exemplo ex Iustin. XXXVIII. 6. *animos divitiarum avidos ac ieiunos habere;* modo hoc exemplum non ex scriptore serioris aetatis petitum esset.

v. 39, 40. *Porrectum magno* cett. »Equidem vellem, me oculis meis metiri posse mullum magnum in magno catino porrectum« dicere solet homo gulosus, monstrosis istis et rapacibus avibus, Harpyiis, aequiparandus. De foeda Harpyiarum forma, voracitate et rapacitate est locus classicus apud Virg. Aen. III. 219 seqq. ubi confer *Excurs. Heynii* VII.

v. 41. *At vos praesentes, Austri,* cett. at vos, Austri, adeste, et vi vestra efficacissima horum hominum gulosorum obsonia putrefacite. *praesentes*, qui, cum adsunt, statim vim exercent, quam exercere possunt. cf. supra ad Od. I. 35. 2.

v. 42. *quamquam Putet — recens*, quamquam vel recens aper rhombusque *putet*, non proprie quidem, sed, quasi *puteat*, nauseam creat; observa suave ὀξύμωρον in *recens* et *putet*. pro *rhombusque* malim *rhombusve*; saepissime enim in *que* et *ve* peccatum est a librariis; vid. *Drakenb.* ad Liv. XXIV. 10. § 2. hinc supra quoque Sat. I. 4. 75. pro *quique lavantes* tentabam *quive lavantes*. — de *rhombo* (*butte, schollenfisch.*) cf. supra Sat. I. 2. 116. et Epod. 2. 50.

v. 42, 43. *mala copia qu. Aegr. sol. stomach.* *quando* (quandoquidem, quia) *mala* (nimia, nosia) *copia* (sc. ciborum) *sollicitat* (commovet, turbat, torquet, tentat) *aegrum* (languentem, marcescentem) *stomachum*; an pro *mala* Horatius fortasse scripsit *male? male sollicitat*, male afficit, male commovet, concitat. *rapula* (*radieschen*), quae ad excitandum edendi desiderium sumuntur.

Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis
Nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
Galloni praeconis erat acipensere mensa
Infamis. Quid? tum rhombos minus aequora alebant?
Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido;
Donec vos auctor docuit praetorius. Ergo,
Si quis nunc mergos suaves edixerit assos,
Parebit pravi docilis Romana iuventus.
Sordidus a tenui victu distabit, Ofello

v. 44. 45. *acidas inulas* (*alant.*) Schol. Acr. *Non quod acida est haec herba, sed quod, cum coquitur, aceto conditur.* *Necdum omnis ab. Paup. ep. reg.* auaviter pro vulgari: necdum omnea cibi, quibus pauperes vescuntur, exclusi sunt ab epulis *regum*, beatiorum, ditiorum, ut supra Od. I. 4. 14. et Sat. I. 2. 86.

v. 46—50. *Nigrisque oleis*, nigri coloris oleas, ut observat *Gesnerus*, ad condiendum commendat Colum. XII. 48. 49. cf. *Voss.* ad Virg. Georg. II. 85. *Haud ita pridem* cett., non ita pridem praeco *Gallonius*, quod praeter censum et disciplinam, tamquam esset homo dives et nobilior, magni pretii acipenserem in mensa apponi iusserat, notam sibi contraxit infamiae. — Schol. Cruq. *Gallonius praeco primus* (inter praeconea) *acipenserem piscem suae mensae apposuit, quare eius mensa a Lucilio quoque taxatur.* Versus Lucilii servati sunt apud Cic. de Fin. II. 8. *O Publi, o gurges, Galloni, es homo miser*, inquit, *Coenasti in vita nunquam bene, cum omnia in ista Consumis squilla atque acipensere cum decumano.* *Piscis acipenser* (*stör*) apud nos quidem non, ut olim (vid. *Heind.* ad h. l.), ad lautiores epulas refertur. Pliniusque in Hist. Nat. IX. 26. miratur, quod *piscium apud antiquos nobilissimus* apud suae aetatis homines in parvo sit pretio. Nec Horatius sive Ofellus laudat *acipenserem*, sed potius de mutabili in hac re hominum ingenio agit; nam paulo post in v. 51 dicit: *Si quis nunc mergos suaves edixerit assos, Parebit pravi docilis Romana iuventus.* *Tutus erat rhombus* cett., nemo rhombo, nemo ciconiae pullis insidiabatur. — *docuit*, sc. ciconiae pullos comedere; *praetorius.* Scholiast. Cruq. *Asinius Sempronius Rufus praetorius instituisse creditur, ut ciconiarum pulli manducarentur; quare, cum in praetura petenda repulsam tulisset, tale epigramma meruit: Ciconiarum Rufus iste conditor Hic est duobus elegantior Plancis; suffragiorum puncta non tulit septem. Ciconiarum populus ultus est mortem.* Salse dicitur *praetorius*, qui in praetura petenda repulsam tulit.

v. 51. *edixerit*, tamquam praetor vel homo praetorius, sicuti Asinius Sempronius Rufus, cum irrisione pro vulgari: docuerit assos mergos suaves esse; *mergus* (*taucher*), avis macilenta et insipida.

v. 53—55. *Sordidus a tenui* cett., Ofellus, qui adhuc disputavit de hominibus gulosis et luxuriose viven-

Iudice; nam frustra vitium vitaveris illud,
Si te alio pravum detorseris. Avidienus,
Cui Canis, ex vero ductum, cognomen adhaeret,
Quinquennes oleas est et silvestria corna,
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum; et,
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natales, aliosve dierum
Festos albatus celebret), cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens utetur, et horum

tibus, dum commendat victum tenuem, eum a victu sordido diligenter distinguendum esse monet; eum enim frustra vitare *vitium illud*, luxuriam puta, qui perverso animo ad vitium contrarium, ad sordidam avaritiam, transeat, supra Sat. I. 2. 24. *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.* *te — pravum*, te ut hominem prava et deteriora sequentem; eodem redit lectio *pravus*, quam defendit *Bentleius.* *alio*, ad aliud vitium.

v. 55—62. *Avidienus*, nomen, ut videtur, fictum. *ex vero*, a spurcitia scilicet et impudentia, *ductum*, tractum, vel, ut alii legunt, *dictum* (inditum). *est* (ἐσθίει), edit. infra Epist. I. 2. 39. *si quid est animum.*

v. 58. *Ac, nisi mut.* cett., ac vinum, nisi est vitio corruptum et in acetum fere mutatum (cf. infra Sat. II. 8. 50.) *parcit defundere*, non defundit, sc. ex dolio in amphoram, vel cadum; *parcere* cum infinitivo eleganter pro *non*, nolle, cunctari, a se impetrare non posse. Supra Od. III. 28. 7. *Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli Consulis amphoram*, ubi vide, quae notavimus. *defundere*, quod nos dicimus *abziehen.*

v. 59—62. *licebit*, pro licet, quamvis, ut supra Epod. 15. 19. *Sis pecore et multa dives tellure licebit.* — *repot.*) per *repotia* designari videtur *potationis repetitio*, sive die post nuptias proximo, sive septimo. Festus: *Repotia: postridie nuptias apud novum maritum coenatur, quia quasi reficitur potatio.* —Scholiast. Acr. *Repotia dicuntur septimus dies, quo nova solet nupta redire ad parentes suos.* *albatus*, indutus alba veste, quam, qui solemnibus epulis intererant, gerere solebant. Cic. in Orat. in Vatin. c. 13. *cum ipse epuli dominus, Q. Arrius, albatus esset.*

v. 62. ad *instillat* elice ex antecedentibus *oleum*, verba enim iungenda sunt sic: et oleum, *cuius odorem perferre nequeas*, *ipse* sordidus convivator, non servus, *cornu bilibri* (ex gravioris ponderis amphora cornea; elegantiora enim vascula non inveniri solent apud homines sordidos) *instillat caulibus.* *veteris n. parc. aceti*, quia vetustate corrupto aceto ne avarus quidem facile parcit.

v. 63. *utrum horum*, utrum ex his duobus, quos descripsi, Galloniumne, qui splendide, an Avidienum, qui sordide vivit.

Vtrum imitabitur? Hac urget lupus, hac canis angit.
Mundus erit, qui non offendat sordibus; atque
In neutram partem cultûs miser. Hic neque servis,
Albutî senis exemplo, dum munia didit,
Saevus erit, neque, sicut simplex Naevius, unctam

v. 64. *hac urget lupus, hac canis angit*; pro *aiunt* dedi *angit*, quod est in omnibus apud *Feam* codicibus. Sane si legeris *aiunt*, haberi omnino haec verba debent pro proverbio. Sed, ut nihil dicam, huius proverbii apud nullum alium scriptorem exstare vestigium, ipse sensus, qui ei inesse debet, rei, de qua sermo est, plane non convenit. Nullus enim alius sensus ex hoc proverbio elici potest, nisi hic: ego ab utraque parte premor et in angustias detrudor; inops igitur sum consilii, quid faciam. Sed *sapiens* (h. e. prudens, *der verständige*) interrogatus, quali victu usurus, utrum luxuriosum, an avarum imitaturus sit, non inops erit consilii, quid faciat, sed statim, se neutrum imitaturum esse respondebit. Et haec responsio expressa est verbis: *Hac urget lupus, hac canis angit*; comparatur scilicet homo luxuriosus (cuius gula in v. 40. dicitur *digna rapacibus Harpyiis*) cum lupi voracitate, et homo sordide avarus (*Avidienus, cui Canis, ex vero ductum, cognomen adhaeret*) cum canis spurcitia et impudentia; sensus igitur: Neutrum imitabitur sapiens, luxuriosus enim lupo, et avarus cani est similis. — *urget*, imminet, infestus est, molestus est.

v. 65—69. *Mundus erit* cett., transit ad laudes victus tenuis, quo sapiens utitur. Sensus: Sapiens eatenus recte dicetur *mundus*, quatenus convivas non offendat sordibus; idemque, quod ad externum convivii cultum spectat, in neutram partem (*miser erit*) nimius vel reprehendendus erit, h. e. neque in mundiore cultu modum excedet, neque sordibus convivium inquinari patietur; hic igitur neque in servos, dum sua cuique ministeria adsignat, ad Albutii exemplum, si quid peccaverint vel commaculaverint, saeviet, neque, sicut candidus et mitioris animi Naevius, indulgebit servis, si aquam impuram et sorde pollutam convivis praebuerint; haec quoque indulgentia ad vitia pertinet.

v. 65. pro *qui*, Bentleius, secutus *Schol. Acr.* dedit *qua* (quatenus), sed eodem redit *qui* cum coniunctivo.

v. 66. *Heindorfius* iungit *cultus* in genitivo cum *miser*, quod est durissimum; nam exempla, ab eo allata, huc non quadrant; ego *cultus* in genitivo ad *in neutram partem* refero, et *miser* pro nimius explico.

v. 67. *Albuti senis*. Schol. Porph. »Hic est Albutius, qui et avarus et elegans conviviorum apparator saevus est habitus in servos, (*Schol. Cruq.*) asper in exigenda a singulis pensi ratione castigandoque, adeo, ut servos nonnunquam castigaret prius, et caederet, quam peccassent, dicens, vereri se, ne, cum peccassent, caedere tunc ei non vacaret.«

v. 68. *unctam*, sorde inquinatam, hinc infra de servis Sat. II. 4. 78. *Magna movent stomacho fastidia, seu puer unctis Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit.*

Convivis praebebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc, victus tenuis quae quantaque secum
Afferat. In primis valeas bene: nam variae res
Vt noceant homini, credas, memor illius escae,
Quae simplex olim tibi sederit; at simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis:
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. Vides, ut pallidus omnis
Coena desurgat dubia? Quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque praegravat una,
Atque affigit humo divinae particulam aurae.
Alter, ubi dicto citius curata sopori
Membra dedit, vegetus praescripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam,
Sive diem festum rediens advexerit annus,

v. 71. *variae res*, varia ciborum genera.

v. 72. *escae, Quae simplex olim tibi sederit*, in stomachum demissa nihil ibi molestiae et taedii excitaverit; tenuis enim et simplex victus quiete et sine molestia sedet in stomacho; nos *einfache speise, die dir sonst wohl bekommen ist.* *at simul* cett., at si elixa simul assis, conchylia (*muscheln*) simul turdis miscueris; in *miscueris* ultima syllaba per caesuram producitur.

v. 76. *pituita*, tribus syllabis pronunciandum, ut infra Epist. I. 4. *vers ult.*

v. 77. *coena dubia*, ob magnam lautissimarum epularum copiam, ubi conviva, quid potissimum sumat, dubitet; locutio Terentiana Phorm. II. 2. 28.

v. 78. *vitiis*, suaviter de cibis, qui praeter modum sumuntur.

v. 79. *div. partic. aurae*, coelestis originis animum. Iam Pythagoras et post eum Stoici hominum animos divinae mentis et animae mundi *σπέρματα* quasi et *ἀποσπάσματα* esse statuebant. Virgil. Aen. VI. 730. *Igneus est ollis vigor et coelestis origo Seminibus*, ubi vid. *Heyn.* et *Lambin.* ad h. l. et quae olim notavimus in Eclog. Vett. Poëtt. ad Sil. Ital. v. 71. p.263.

v. 80. *dicto citius*, hae voces non ad vocem *sopori* sed ad *curata membra* referendae sunt; sermo iam est de coena frugali, quae *coenae dubiae* opponitur; post coenam frugalem dicto citius peractam somnus et placida quies capitur.

v. 82—84. *Hic tamen* cett. Verum enim vero hic, qui tenui victu contentus vivit, poterit (*quondam*) nonnunquam *transcurrere ad melius*, transire ad victum meliorem sive lautiorem, poterit nonnunquam lautius vivere.

Seu recreare volet tenuatum corpus, ubive
Accedent anni et tractari mollius aetas
Imbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad istam,
Quam puer et validus praesumis, mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
Illis nullus erat; sed, credo, hac mente, quod hospes
Tardius adveniens vitiatum commodius, quam
Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
Heroas natum Tellus me prima tulisset!
Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem
Occupet humanam? grandes rhombi patinaeque
Grande ferunt una cum damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,

v. 84. *tenuatum*, attenuatum laboribus et exhaustum viribus. Notum est illud Ovidii (de Art. Am. I. 735.) *Attenuant iuvenum vigilatae corpora noctes.* — pro *ubique* legendum esse *ubive* conieceram, antequam notas *Bentleii* inspexi; cf. supra ad v. 42.

v. 86—88. *Tibi quidnam* cett. Quomodo ad molliorem vitam, quam iam puer et aetate validiore praecipis, nova tibi in morbo aliquo vel in senectute accedere potest iucunditas? nam iucunditas illa iam praecepta est.

v. 90—92. *credo*, ut *puto*, *scilicet*, *videlicet*, de rebus, quas ridemus. — *vitiatum*, vitio mali odoris corruptum, rancidum. *commodius*, opportunius, praecipue, quod rancidi apri caro ad lautiores epulas referebatur. *integrum*, recentem.

v. 93. *Hos utinam inter Heroas nat. Tell. me p. tulisset!* Utinam vixissem aetate illa Heroica! — Id non serio dicit, sed ridet aetatem stultam hominum rancidum aprum prae recente laudantium. *tellus prima*, antiquissima, supra Sat. I. 3. 99. *Cum prorepserunt primis animalia terris.* ubi cf. not.

v. 94. *quae carmine gratior aur. Occup.* Schol. Porph. *Hoc Antisthenes dixisse traditur. Is enim, cum vidisset adolescentem luxuriosum acroamatibus* (hominibus convivas inter coenam cantu dictisque exhilarantibus) *deditum, ait, miserum te, adolescens, qui nunquam audisti summum acroama, laudem tuam.* Huc pertinet locus Ciceronis a Lambino allatus pro Arch. c. 9. *Themistoclem dixisse aiunt, cum ex eo quaereretur, quod acroama, aut cuius vocem libentissime audiret: eius, a quo sua virtus optime praedicaretur.*

v. 95. *rhombi*, vid. supra ad Epod. 2. 50.

v. 96. *cum damno*, cum rei familiaris iactura.

v. 97. *Iratum patruum*, *patrua verbera linguae*, ut Horat. supra Od. III. 12. 3. de patruo, ut severo morum castigatore, loquitur; ubi cf. not. —

Et frustra mortis cupidum, cum deerit egenti
As, laquei pretium. Iure, inquit, Trausius istis
Iurgatur verbis; ego vectigalia magna
Divitiasque habeo tribus amplas regibus. Ergo,
Quod superat, non est melius, quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam te divite? quare
Templa ruunt antiqua deûm? cur, improbe, carae
Non aliquid patriae tanto emetiris acervo?
Vni nimirum tibi recte semper erunt res!
O magnus posthac inimicis risus! Vterne
Ad casus dubios fidet sibi certius? hic, qui
Pluribus assuerit mentem corpusque superbum?
An qui, contentus parvo metuensque futuri,
In pace, ut sapiens, aptârit idonea bello?

te tibi iniquum, te tibi ipsi irascentem.

v. 99. *As, laquei pretium,* ad emendum enim laqueum, quo gula frangatur, vel as sufficit. Comparant apposite Plaut. Pseudol. I. 4. 86. *Ps. Sed quid de drachma facere vis? Ca. Restim mihi emere. P. Quam ob rem? Ca. Qui me faciam pensilem.* *inquit*, sc. aliquis. *Heindorf.* malit *inquis*, vid. de utrinsque leetionis usu *Bentl.* supra ad Sat. I. 4. 79. Sensus et nexus: Haec ad me non pertinent, inquit aliquis dives, qui luxuriose vivit; Trausius istis verbis iure obiurgatur, quo ego sum longe ditior; nam ego *vectigalia magna*, h. e. magnos reditus, cett. ut supra Od. III. 16. 40. *parva vectigalia*, de modicis reditibus; ubi vid. notata.

v. 102. *superat*, pro superest; non raro enim *superare* pro superesse. — *non est*, non habes? *melius*, prudentius, rectius.

v. 103. *indignus*, supple: qui egeat; homo, qui non debebat egestate premi.

v. 104. *templa antiqua*, supra Od. III. 6. 3. vocantur *aedes labentes deorum*.

v. 105. *Non aliquid* cett. Tune a te impetrare non potes, ut ex tantis divitiis conferas aliquid in publicum carae patriae commodum? suaviter dives, quasi modiis metiatur pecuniam, repraesentatur.

v. 106. *nimirum*, ut *scilicet*, *videlicet*, et vers. 90. *credo*, inservit irrisioni, ubi eius, quod affirmatur, contrarium intelligendum est. *tibi recte semper erunt res*, res semper tibi salvae erunt, non mutabili fortunae obnoxiae erunt!

v. 107. *posthac*, si expertus fueris fortunae inconstantiam. *magnus risus*, pro vulgari: magno risui eris. Similiter aliquis *ludus iocusque* esse dicitur.

v. 109. *pluribus*, rerum abundantiae. *superbum*, fastidiosum, ut infra 6. 86. *dens fastidiosus*.

v. 110, 111. *An qui*, an is, qui in rebus secundis prudenter vitae paucis contentae assuefactus, ut sapiens, ad

Quo magis his credas, puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latius usum,
Quam nunc accisis. Videas metato in agello
Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profesta
Quidquam praeter olus fumosae cum pede pernae;
Ac mihi, seu longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus, bene erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hoedo; tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.
Post hoc ludus erat culpa potare magistra;

res adversas perferendas se praeparaverit; suaviter paucis contentus comparatur cum eo, qui ad hostem, qui forte contra se exsurgat, repellendum iam in pace idoneis armis se instruit.

v. 112. *his*, quae praecepit Ofellus.

v. 113. *novi* pro cognovi, vidi. — *latius*, liberius, largius, profusius. Iuvenal. XIV. 234. *adeo indulgent sibi latius ipsi.*

v. 114. *Videas*, videre tibi nunc eum licebit; *metato in agello*. Schol. Acr. *Iste Ofellus proscriptus est, quia erat in parte Cassii, et possessio eius tradita est militibus Augusti, quam Ofellus postea ab iis conduxit. Hinc metato* (passive, ut supra Od. II. 15. 15. et apud Livium XLIV. 7.) *in agello* (agri enim pertica metati sive ad mensuram decempedarum veteranis tradebantur) *nunc opus faciebat miser Ofellus, ab eo, cui cedere debuerat agrum suum, mercede conductus*

v. 115. *fortem*, gnavum et robustum, infra Epist. II. 1. 139. *Agricolae prisci, fortes, parvoque beati.* Tibull. II. 2. 14. *Fortis arat valido rusticus arva bove.*

v. 116. *luce profesta*, dies profesti (nos *werkel-tage*) opponuntur diebus festis, ut infra Sat. 3. 144. *Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla, vappamque profestis.* et supra Od. IV. 15. 25.

v. 119. *operum vacuo*, mihi, cui ob imbrem rusticis laboribus operam dare non licebat. *vicinus*, diebus enim pluviosis vicini vicinos in agris invisere solent.

v. 120. *bene erat, non piscibus* cett., genio indulgebamus, non quidem ad piscium urbe petitorum, sed ad hoedi atque pulli ferculum; *bene esse aliqua re*, bene se habere alicuius rei fructu.

v. 121. *pensilis uva*, uvae, quas diutius integras servare volumus, nunc quoque filis suspendi solent in aedibus.

v. 122. *cum duplice ficu*, intellige ficus bifidas; ficus enim in duas partes divisae siccabantur, et tunc aridae in mensa secunda apponebantur; vid. Pallad. de Re Rust. IV. 10. 35. et ibi Schneid. et Veget. I. 38. 6. et I. 56. 17.

v. 123. *culpa potare magistra*, ita quidem, ut is, qui contra leges convivii magistras culpam aliquam sibi

Ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto,
Explicuit vino contractae seria frontis.
Saeviat atque novos moveat Fortuna tumultus:
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parcius, aut
O pueri, nituistis, ut huc novus incola venit? (vos,
Nam propriae telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quemquam statuit; nos expulit ille;
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris,
Postremo expellet certe vivacior heres.
Nunc ager Vmbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus erat, nulli proprius, sed cedit in usum
Nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes,
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

contraxisset, cyathorum numerum quendam *pro poena potare* iuberetur.

v. 124. *Ac venerata Ceres, ita* cett. *venerata* (passive) sc. libatione, ut *ita* (sc. venerata) *culmo surgeret alto*, segetem alte excrescere iuberet.

v. 128. *nituistis*, suaviter pro nutriti estis; nam bene nutriti, praecipue rustici, *nitent* vultu et corpore; Tibull. II. 1. 21. *Tunc nitidus, plenis confisus rusticus agris, Ingeret ardenti grandia ligna foco.* Phaedr. III. 7. 4. *unde sic nites?* *ut*, postquam, ex quo tempore; *novus incola*, advena, novus agelli nostri possessor, cuius nomen, ut ex versu 133. discimus, fuit Vmbrenus. Virgil. Eclog. IX. 2. 3. *O Lycida, vivi pervenimus* (sc. ad hanc tristem sortem), *advena nostri* (*Quod nunquam veriti sumus*) *ut possessor agelli Diceret: haec mea sunt, veteres migrate coloni.*

v. 129. *propriae*, ut propria cuique maneat et perpetua quasi possessio, hinc v. 134. *ager nulli proprius.*

v. 131. *nequities*, vita nefaria et flagitiosa, qua quis bona sua perdit. — *vafri*, refer ad vafritiem hominis, qui ius callida interpretatione in rem suam detorquet; hinc supra Sat. I. 3. 130. iurisconsultus Alfenus, dicitur *vafer.*

v. 132. *vivacior*, longius altero vivens; supra Sat. II. 1. 35. *vivax mater.*

SATIRA III.

Sic raro scribis, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quaeque retexens,
Iratus tibi, quod vini somnique benignus
Nil dignum sermone canas. Quid fiet? At ipsis
Saturnalibus huc fugisti! Sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe: nil est!
Culpantur frustra calami, immeritusque laborat

SATIRA III.

Horatius loquentem secum inducit Damasippum, qui ex mercatore, bonorum naufragium passo, factus est philosophus circumforaneus. Hic igitur, praecepta, quae ex ore Stertinii imbiberat, exponens, cum Horatio de sententia Stoicorum, *omnes homines, et ipsos Stoicos insanire*, disputat.

v. 1—4. *sic raro*, raro, et quidem tam raro, *ut* cett. *scribis*, sc. carmina. *scriptorum quaeque retexens*, omnia, quae scripsisti, retractans, emendans, expoliens, et, quae displicuerint, expungens; quod fiebat in palimpsesto, sive tabula cerata, unde scripta referebantur in *membranam*. *retexere*, translatum sane est a tela texta, quae resolvitur; num vero poëta de Penelope cogitaverit, nolim equidem contendere cum interpretibus. *vini somnique benignus*, ad largiores vini haustus et ad vitam desidem propensus. *benignus* cum genitivo, ut *largus lacrimarum* apud Plaut. Asin. III. 1. 30.

v. 4. *dignum sermone*, memoratu dignum (λόγου ἄξιον). *Quid fiet?* quid igitur facies? scribesne tandem, necne?

v. 5. *at ipsis Saturnalibus huc fugisti!* at videris certe ad scribendum appulisse animum, quia *ipsis Saturnalibus* ex strepitu urbis, ubi nunc omnes laetitiae genioque suo indulgent (*huc*), in otiosam tuam villam Sabinam te recepisti. — De *Saturnalibus*, quae in memoriam aureae aetatis, ubi sub auspiciis Saturni communi libertate et aequalitate fruebantur homines, per aliquot dies inde a d. XIV. Calend. Ianuar. licentius fere et luxuriosius celebrari solebant, nota sunt omnia. *sobrius ergo*, ergo in villa tua, ubi ab urbana luxuria remotus nunc sobrie vivis, *dic aliq. dign. promissis*, cane carmen, quod respondeat excitatae exspectationi; nam Horatius, se aliquid scribere velle, *si* (ut v. 10. dicitur) *vacuum tepido cepisset villula tecto*, promisisse quasi videtur, certe *vultum multa et praeclara minantis* in villa sua prae se ferebat.

v. 6. *incipe*, et mox, quasi aliquamdiu, sed frustra exspectasset, addit: *nil est*, nihil in medium profers.

v. 7. *immeritus paries laborat*, male se habet, male tractatur, sc. a poëta, qui, se nihil versuum proferre posse, indignans, *in parietem innocentem* iram effundit, cumque vel capite,

Iratis natus paries dîs atque poëtis.
Atqui vultus erat multa et praeclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relicta?
Contemnere, miser: vitanda est improba Siren,
Desidia: aut, quicquid vita meliore parâsti,

vel pedibus, vel manibus petit pulsatque; *paries immeritus*, ut supra Od. I. 17. 28. *vestis immerita* scindi dicitur.

v. 8. *Iratis natus paries dîs atq. poët.* quod ad tristem sortem natum est, diis iratis natum esse dicitur; paries autem, qui iram poëtarum experitur, non tantum *diis iratis*, sed etiam, quod iocose additur, *poëtis iratis* natus dicitur.

v. 9. *vultus erat minantis*, pro vulgari: videbaris minari, speciem minantis prae te ferebas; *minari* neque ad satiras minaces referendum, neque cum ironia de malis versibus dictum; sed simpliciter pro meditari, promittere, moliri. Simillime infra Epist. I. 7. 3. *Si quaeret, quid agam, dic multa et pulchra minantem Vivere nec recte nec suaviter.*

v. 10. *Si vacuum tep. cep. vill. tecto* — elegans est huius versus structura et numerus; *vacuum* (pro te) sc. rerum, quibus adhuc poëta in urbe distentus fuerat; in carmine praecedente Ofellus, rusticus, *vacuus operum* dicebatur. *tepido*. Schol. Cruq. *Amavit enim Horatius focum luculentiorem; idcirco sub hiemem solebat se transferre in villam propter lignorum copiam.* Sed nec in urbe, puto, lignum deficiebat Horatium, qui villam suam ideo potius dixisse videtur *tectum tepidum*, h. e. gratum, iucundum, quia ibi in modico conclavi melius corpus fovere et a frigore tueri poterat.

v. 11. *Quorsum pertinuit* (spectavit) τὸ *stipare*, pro vulgari: in quem finem, quo consilio stipasti. *stipare* iam est: arctius colligare, compingere et inter se iungere, quod fit, si libros quoquam portandos vel vehendos curamus. *Menandro*, Atheniensi, Comoediae novae auctori, ad cuius exemplum Afranius (Epist. II. 1. 57.) et Terentius se composuere. Ceterum hic locus memorabilis est, cum ex eo discamus, quorum praecipue scriptorum lectione Horatius animum pascere solitus sit.

v. 12. *Eupolin.* conf. supra ad Sat. I. 4. 1. *Archilochum*, Parium, carminis Iambici principem, cuius imitatorem se ipsum profitetur Horatius infra Epist. I. 19. 23. *educere*, ex urbe tecum ducere, *tantos*, tantae famae.

v. 13. *Invidiam — virtute relicta*, tune, intermisso satiras scribendi studio, invidiam, quam eo tibi conflasti, placare studes? Satiras scribendi studium vocatur *virtus*, quia illud in carpendis hominum vitiis, et proinde in virtute commendanda versatur.

v. 15. *quicquid* sc. laudis, *vita meliore*, ubi non diffluebas ignavo

Ponendum aequo animo. Dî te, Damasippe, deaeque,
Verum ob consilium donent tonsore: sed unde
Tam bene me nôsti? Postquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
Excussus propriis: olim nam quaerere amabam,
Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus aere,

otio, sed strenue tempus in deridendis hominum vitiis vel in universum in bonis artibus collocabas.

v. 16. *ponendum*, deponendum, dimittendum.

v. 17. *te — donent tonsore*. Horatius simulat, se nescire, Damasippum, tamquam philosophum, Stoicorum more barbam pascere (nam Damasippus causam, cur barbam alat, infra demum v. 35. aperit); optat igitur Horatius, ut Damasippo tonsor contingat, qui eius barbam, squallore sine dubio et sordibus inquinatam, demetat. Et sic Horatius satis acerbe cum Damasippo tamquam cum homine agit, cuius foedus adspectus miserationem moveat.

v. 19. *Omnis res mea — fracta est*, omnis res mea familiaris comminuta et fracta est, ut navis, quae vi tempestatis in mari frangitur; hinc qui bona sua perdiderunt, dicuntur apud Ciceronem in Catilin. I. 12. *naufragi*. sic apud Graecos *ναυαγεῖν* et *ναυαγός*; vid. *Iacobsii* doctam notam ad Anthol. Graec. T. II. 1. p. 137 seqq.— *ad Ianum medium*, erat in foro Romano vicus Iani (a Iani bifrontis vel templo, vel signo, vel a tribus perviis transitionibus, *Iani* appellatis, ita dictus; de perviis transitionibus sive *Ianis* vid. *Interpretes* in Sueton. Aug. 31.), in cuius *media* parte (prima huius vici pars *primus* seu *summus Ianus*, media *medius Ianus*, infima *infimus* vel *imus Ianus* dicebatur, conf. infra Epist. I. 1. 54.), quae fuisse videtur frequentissima, foeneratores, ad mensas vel tabernas argentarias sedentes (Cic. de Offic. II. 25. *Sed toto hoc de genere, de quaerenda, de collocanda pecunia, etiam de utenda, commodius a quibusdam optimis viris* (foeneratoribus), *ad medium Ianum sedentibus, quam ab ullis philosophis ulla in schola disputatur*. cf. Cic. Philipp. VI. 5.), res suas agebant. Ibi igitur Damasippus in vasis antiquis, ut ipse paulo post narrat, et aliis rebus insano pretio coëmendis nimius, versuram apud foeneratores faciendo bonorum naufragium passus est. — *aliena negotia*, quod aliis prosit, res aliorum.

v. 20, 21. *Excussus propriis*, perditis nimirum bonis, nihil, quod ad ipsum spectaret, curandum habebat Damasippus. *quaerere amabam, Quo — aere*, pro vulgari: *quaerere aes* (aerea vasa) *quo* cett. Iam Damasippus, edisserens, quomodo olim antiqua vasa conquisiverit, et sua cuique pretia statuerit, se elegantem veteris artis spectatorem iactat; — *quaerere* paulo latius iam patet; est enim non tantum, sibi aliquid acquirere, comparare, sed etiam in aliquid inquirere, aliquid examinare, diiudicare; Damasippus acquirere sibi olim studuerat aeream pelvem, qua Sisyphus pedes lavasset; tum *quaesiverat*, inquisiverat et diiudicaverat: *Quid sculptum infabre, quid fusum durius esset*. Ceterum Damasippum

Quid sculptum infabre, quid fusum durius esset:
Callidus huic signo ponebam millia centum:
Hortos egregiasque domos mercarier unus
Cum lucro nôram; unde frequentia Mercuriale
Imposuere mihi cognomen compita. Novi,
Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mire novus, ut solet, in cor
Traiecto lateris miseri, capitisque dolore;
Vt lethargicus hic, cum fit pugil, et medicum urguet.

veterum statuarum amatorem fuisse, discimus quoque ex Cicerone in Epist. ad Familiares VII. 23. *Sisyphus*, filius Aeoli, rex Ephyrae et Corinthi conditor, astutia inprimis notus, unde ille nunc *vafer*. Apud Homerum Iliad. VI. 53. *κέρδιστος ἀνδρῶν* vocatur. De poena, ob latrocinia et alia dolose perpetrata facinora apud inferos ei perferenda, locus classicus est apud Homerum Odyss. XI. 592 seqq.

v. 22. *infabre*, haud ad artis fabrilis scientiam, ineleganter; contrarium est *affabre*. *durius*, minus purgatum ab asperitate; contrarium est *mollius*. Virgil. Aen. VI. 847. *Excudent alii spirantia mollius aera.*

v. 23. *Callidus*, ut homo veteris artis et veterum monumentorum recte aestimandorum bene peritus, subtilis iudex, ut infra Epist. I. 7. 101. *Subtilis veterum iudex et callidus audis.* — *huic*, huic et illi, cuidam, ut v. 30. *Vt lethargicus hic*, aliquis, et sic passim *hic*. *ponebam*, constituebam pro mea in his rebus scientia. *millia centum*, sc. nummûm.

v. 24. *hortos — mercarier unus Cum lucro nôram*, hinc Cicero quoque a Damasippo hortos emere voluit. Epist. ad Attic. XII. 29 et 33.

v. 25, 26. *frequentia compita*. Schol. Acr. »Auctiones fere in compitis fiunt, ex quibus se quaedam emere solitum et vendere significat. Compita dicuntur viae latae, ad quas ex multis regionibus convenitur.« *Merc. impos. mihi cogn.*, me vocarunt alterum Mercurium, mercaturae praesidem.

v. 27. *morbi illius*, insani illius emendi vendendique studii. *morbus*, ut *νόσος* apud Graecos, non raro de vitiis et cupiditatibus. *purgare*, Graece (*ἀποκαθαίρειν*) cum genitivo, ut apud Livium XXXVII. 28. *Quibus purgantibus civitatem omnis facti dictique hostilis adversus Romanos.*

v. 28. *novus*, novum studium, nempe philosophiae Stoicae; novum igitur insaniae genus; nam Stoici quoque insaniunt.

v. 29. *Traiecto — dolore*, Damasippus vult dicere: postquam ex animo meo nimium omnia coëmendi studium expuli, novae rei, philosophiae Stoicae, studio me abripi passus sum; pro eo, ut sibi constet in metaphora, dixit: ex pleuritico factus sum cardiacus; *traiecto*, nos etiam in vernacula dicere solemus: *die krankheit wirft sich auf einen andern theil der körpers.* *miseri*, misere, h. e. valde, male affecti.

v. 30. *Vt lethargicus hic* cett. Sensus: Vt fere (*hic* vid. ad v. 23.) aliquis, qui lethargia laborat, cum ex-

Dum ne quid simile huic, esto ut libet. O bone, ne te
Frustrere; insanis et tu stultique prope omnes,
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Descripsi docilis praecepta haec, tempore, quo me
Solatus iussit sapientem pascere barbam,
Atque a Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam male re gesta, cum vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter stetit, et: Cave faxis
Te quidquam indignum: pudor (inquit) te malus angit,
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primum nam inquiram, quid sit furere; hoc si erit in te
Solo, nil verbi, pereas quin fortiter, addam.

ethargico factus est phreneticus, pugilis instar ruit in obstantes et impetum in medicum facere minatur. Vult igitur Damasippus huiusmodi aegroti comparatione ostendere, novum, quo nunc agitetur, studium longe illo vetere esse ferventius.

v. 31. *Dum ne quid*, sis, per me licet, quicunque esse cupis, modo ne quid facias simile (*huic*) phrenetico pugili, h. e. modo ne te furor in me agat. Possis quoque *huic*, dum Horatius digitum in se intendit, pro *mihi* explicare. Sic supra Sat. I. 9. 47. *Hunc hominem* pro me.

v. 32. *stultique prope omnes*, excepto sapiente.

v. 33. *Si quid Stertinius veri crepat*, si quid veri profert Stertinius in maxima, quos de Stoicorum philosophia scripsit, librorum copia; nam, ut refert Scholiastes infra ad Epist. I. 12. 20. *Stertinius philosophus ducentos et viginti libros Stoicorum Latine scripsit.* *crepare*, significanter de hominibus nimis verbosis et loquacibus. — *unde*, a quo, ex cuius ore.

v. 35. *me sapientem*, me futurum philosophum.

v. 36. *a Fabricio ponte*. Schol. Cruq. *Hic pons Fabricius dictus est a Fabricio consule conditore, qui nunc Lapideus nominatur.* *non tristem*, bono animo.

v. 37. *male re gesta*, perdita re familiari; qui rem familiarem male eam administrando et collocando perdunt, *rem male gerere* dicuntur. — *mittere operto Me capite in flumen*, sic apud Livium IV. 12. *Multi ex plebe, spe amissa, potius quam ut cruciarentur trahendo animam, capitibus obvolutis se in Tiberim praecipitaverunt.* Scilicet qui se morti offerebant, ex more antiquo caput velare vel obvolvere solebant; vid. *Heind.* ad h. l.

v. 38. *dexter stetit*, tamquam deus aliquis, qui mihi faveret, adfuit. — *Cave* pertinet ad ea secundae coniugationis verba, quorum ultima, praesertim in disyllabis in imperativo (ut in *vide*, *vale*), nonnunquam corripitur.

v. 39. *pudor malus*, importunus.

Quem mala stultitia, et quemcunque inscitia veri
Caecum agit, insanum Chrysippi porticus et grex
Autumat. Haec populos, haec magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe, quare
Desipiant omnes aeque ac tu, qui tibi nomen
Insano posuere. Velut silvis, ubi passim
Palantes error certo de tramite pellit;
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unus utrique
Error, sed variis illudit partibus: hoc te
Crede modo insanum, nihilo ut sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum
Stultitiae nihilum metuenda timentis; ut ignes,
Vt rupes, fluviosque in campo obstare queratur:
Alterum, et huic varum, et nihilo sapientius, ignes

v. 43. *stultitia mala*, perversa, perniciosa.

v. 44. *Chrysippi porticus et grex.* Chrysippus (conf. supra ad Sat. I. 3. 127.) et alii omnes Stoici; *porticus*, στοά, ubi Zeno eiusque disciplinae addicti docebant. *autumat*, habet, declarat.

v. 45. *haec formula*, haec Insani hominis definitio; Cicero de Offic. III. 14. *Formulae Aquillii de dolo malo*, definitiones, quibus accurate constitutum erat, qui dolus dicendus esset *malus*. Ibidem sequente capite pergit Cicero: *Quodsi Aquilliana definitio vera est.* *populos*, civitates; *magnos reges*, potentissimos vel summos quosque, qui civitatibus praesunt. *tenet*, complectitur.

v. 48—53. *Velut silvis* cett. Sensus et nexus: Quemadmodum fieri solet in silvis, ubi non raro ibi palantes a recta via aberrant, hic sinistrorsum, ille dextrorsum; uterque errat, sed diverso modo; ita (*hoc modo*) te quoque crede insanum, cum is, qui te deridet, nihilo te sapientior sit, et proinde, pariter ac tu, ut insanus ab aliis derideatur.

v. 53. *caudam trahat*, antiquitus aeque ac nunc pueri vel in lusibus puerilibus vel extra lusus ei, quem ludere et aliorum derisui exponere volebant, clanculum a tergo caudam animalis alicuius adsulsse vel adfixisse videntur, unde is, qui deridetur vel ludibrio habetur, proverbiali fere locutione *caudam trahere* dici videtur. Sic de hac locutione iam sensit *Schol. Porph.* qui notavit haec: *ex consuetudine puerorum sumtum pro* deridetur; *solent enim pueri deridentes nescientibus a tergo caudam suspendere, ut velut pecus caudam trahant.*

v. 54. *timentis*, iunge: *unum stultitiae genus est* hominis *timentis*; *ut ignes*, ita quidem, ut ignes cett.

v. 56. *huic varum* h. e. dispar, dissimile, diversum; translatum ab hominibus *varis*, qui pedes in diversum flexos habent.

Per medios fluviosque ruentis, clamet amica,
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor:
Hic fossa est ingens! hic rupes maxima! serva!
Non magis audierit, quam Fufius ebrius olim,
Cum Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. Huic ego vulgus

v. 57—62. *ruentis*, iunge: *alterum* stultitiae genus est hominis *ruentis.— clamet amica*, cett. is, licet amica, mater, cett. clamet: Hic fossa est — cave tibi, tamen non magis audierit, quam olim ebrius Fufius cett.

v. 59. *serva*, vel supple: te a praesente periculo, vel accipe pro observa, h. e. vide, quo ruas. — Imago hominis, per praecipitia ruentis nec ullam dehortantium vocem auscultantis, Stertinio in memoriam revocat facetam historiam de Fufio histrione, qui, cum ebrius in Tragoedia Iliona personam matris dormientis Ilionae ageret, tam alto in scena sopore oppressus est, ut ab alio histriona, Catieno, qui Vmbram vel Polydori vel Deiphili agens, dormientem Ilionam appellabat, ne intentissima quidem voce e somno excitari posset. Pacuvius scilicet ad exemplum Hecubae Euripideae tragoediam, *Iliona* inscriptam, composuit; at quae ap. Euripidem *Hecuba* vocatur, ea apud Pacuvium erat *Iliona*. Secundum mythographos autem *Iliona* erat filia Priami, cum Polymnestore matrimonio iuncta; cuius discrepantiae expediendae duplex ab interpretibus proponitur ratio: una, ut Hecuba etiam Iliona appellata fuerit: altera, ut Pacuvius aliam, quam Euripides secutus sit fabulam. Et haec quidem altera longe probabilior. Narrat enim Hyginus, ex vetere procul dubio, ut solet, tragoedia Fab. CIX. »Priamo Polydorus filius ex Hecuba cum esset natus, Ilionae filiae suae dederunt eum educandum, quae Polymnestori regi Thracum erat nupta, quem illa pro filio suo educavit. Deiphilum autem, quem ex Polymnestore procreaverat, pro suo fratre educavit, ut, si alteri eorum quid foret, parentibus praestaret. Sed cum Achivi, Troia capta, prolem Priami exstirpare vellent, — ad Polymnestorem legatos miserunt, qui ei Agamemnonis filiam, nomine Electram, pollicerentur in coniugium, et auri magnam copiam, si Polydorum, Priami filium, interfecisset; Polymnestor legatorum dicta non repudiavit, Deiphilumque filium suum imprudens occidit, arbitrans, se Polydorum, filium Priami, interfecisse.« — Itaque in tragoedia Pacuvii non Polydorus matrem Hecubam, ut est apud Euripidem, sed Deiphobus Ilionam per somnium compellabat. — *Ilionam edormit*, Ilionam dormientem agens vere dormit. *Catienis mille duc. clamant.*, Catieno histrione, qui Vmbra Deiphili prodibat, tanta vocis intentione clamante, ut mille ducenti Catieni clamare viderentur; clamabat autem: *Mater te appello*. Versus Pacuvii, qui huc pertinent, servati leguntur apud Ciceronem Tusc. Quaest. I. 44. *Mater te appello, tu quae curam somno suspensam levas, Neque te miseret: surge, et sepeli natum.*

v. 62, 63. *Huic ego vulgus err.* —

Errori similem cunctum insabire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo.
Integer est mentis Damasippi creditor? Esto.
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam,
Tune insanus eris, si acceperis? an magis excors
Reiecta praeda, quam praesens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio: non est satis; adde Cicutae
Nodosi tabulas centum; mille adde catenas:
Effugiet tamen haec sceleratus vincula Proteus.
Cum rapies in ius malis ridentem alienis,

docebo, iunge: *Ego docebo cunctum vulgus* (omnes homines) errorem *insanire, similem huic*, de quo dixi, *errori*. Sensus: Ego ostendam, omnes homines nou certum modum tenere, sed eum excedere, similesque aut stulte timido, aut cum furore audaci homini alicui, se stultos insanosque praebere; *insanire errorem*, ut infra Epist. I. 1. 101. *insanire solemnia*, et Senec. de Vit. Beat. 12. *insanire insaniam hilarem.*

v. 64—66. Verum esse, quod Stoici contendunt, *omnes homines insanire*, exemplis comprobare Damasippus pergit. Ego, ait, insanio, quod veteres statuas coëmo; sed insanit quoque is, qui mihi pecuniam ad emenda ea, quibus delector, credit Qui, quod sponte oblatum esset, hac conditione proposita, ut nunquam reddatur, repudiaret, pro insano haberetur. Insaniunt foeneratores, qui pecuniam in foenore ponunt apud homines improbos; ab his enim illi, quamvis summa circumspectione per scriptas tabulas sibi cavent, circumveniuntur. Insanit is, qui immensis usuris foenori dăt pecuniam, quam debitor reddere nequit.

v. 65. *esto*, sit ita.

v. 68. *quam praesens Mercurius fert?* quam nunc offert Mercurii favor, h. e. praesens lucrandi occasio.

v. 69. *Scribe decem a Nerio* cett. Alloquitur Damasippus sordidum quendam foeneratorem, quem hortatur, ut in pecunia homini suspectae fidei credenda summa cura, ne decipiatur, sibi prospiciat. *Scribe* debitori *decem tabulas* (syngraphas, chirographas), vel a *Nerio*, foeneratore callidissimo, conceptas et contra omnem fraudem munitas; (*non est satis*) *adde centum tabulas* foeneratoris *Cicutae nodosi* (verborum laqueis quasi nodisque debitoris fidem constringentis; nos diceremus eiusmodi hominem: *einen, der die schuldbriefe recht zu verklauseln versteht*; suaviter *nodosum Cicutam* vertit *Vossius, den knotenstricker.*) *mille adde catenas*, mille cautionum genera, quibus, tanquam catena, creditori obstringitur debitor. — in versu 71. malae fidei debitor comparatur cum *Proteo*, quia sicut ille, fallendi causa omnes formas induit; eiusmodi hominem Plautus vocat *versipellem*.

v. 72. *malis ridentem alienis*. locutio *malis alienis ridere* multum negotii facessivit interpretibus, nec quisquam eorum commodam eius explicationem attulit. Omnes comparant γναθμοῖς

Fiet aper, modo avis, modo saxum, et cum volet arbor.
Si male rem gerere, insani est; contra bene, sani;
Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perilli,
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.
Audire, atque togam iubeo componere, quisquis
Ambitione mala aut argenti pallet amore,
Quisquis luxuria tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet; huc propius me,

γελᾶν ἀλλοτρίοις apud Hom. Odyss. XX. 347. Sed apud Homerum sermo est de risu invito, simulato, sardonico; sic non ridet malus debitor. Rectam huius locutionis explicationem mihi suppeditare videtur versus tam praecedens, quam subsequens; malus debitor in versu praecedente vocatur *Proteus*, quia, sicut Proteus, modo hanc, modo illam formam assumit; nonnullae autem formae, in quas mutari solet Proteus (conf. Homerum Odyss. IV. 456 seqq.) in versu subsequente commemorantur; quodsi igitur malus debitor Protei more in alienam formam mutatus ridet, non suis genis, non suo ore, sed genis vel ore alienae formae, quam induit, ridet; bene igitur Horatius locutionem *malis alienis ridere* accommodavit tam praecedenti, quam proximo versui; imagine enim sive comparatione mali debitoris cum Proteo sublata *malis ridentem alienis* erit: modo hoc, modo illo callide invento, modo hac, modo illa dolosa arte eludentem. Ceterum *Wielandus*, qui non raro *Bentleios*, *Gesneros* et alios alto supercilio damnat, in hoc quoque loco, ut in pluribus aliis, haud leve commisit vitium: vertit enim: *der über andrer schaden lacht*; ex metri enim ignorantia *mala* a *malum* non distinxit; uti alibi ex *heros* fecit *herus*.

v. 75. *Perilli*) *Perillius*, ut ex sequentibus apparet, foenerator fuit avarissimus, qui pro nummis in foenore positis usuras omnem modum superantes exigebat, vel, quod supra Sat. I. 2. 14. dicitur, *quinas mercedes capiti exsecabat*.

v. 76. *Dictantis*, pecuniam mutuo sumentem scribere in syngrapha iubentis; *rescribere* (quod oppositum est τῷ *scribere*, h. e. scripta syngrapha se debitorem profiteri) est: solvere, reddere debitum; vid. imprimis *Bentleius* infra ad Epist. II. 1. 105.

v. 77. Narrata adhuc Stertinii praecepta ad ipsius, qui ea narravit, Damasippi insaniam pertinent; nunc Damasippus, quasi diceret, *paulo maiora canamus*, transit ad ea, quae ad omnes homines spectant; itaque omnes attente se audire, et, toga modeste collecta, sibi dicenti adsidere iubet. *togam componere*. Schol. Acr. *Nam qui male composita toga sedet, videtur negligenter audire.*

v. 78. *pallet*, eleganter pro agitatur; avari enim, qui habendi cupiditate curisque de iis, quae possident, cruciantur, *pallere* solent.

v. 80. *calet*, aestuat, ut fere febri correpti, eleganter pro vulgari: laborat.

Dum doceo insanire omnes vos, ordine adite.
Danda est hellebori multo pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Haeredes Staberî summam incidere sepulcro:
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arrî;
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego prave,
Seu recte hoc volui; ne sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum vidisse. Quid ergo

v. 82. *helleb.*) *helleborum* (*nieswurz*), cuius inprimis ferax fuit insula Anticyra, ad sinum Corinthiacum sita, cerebro purgando adhibebatur.

v. 83. *Nescio an Antic. r. ill. dest. omn.* pro: sine dubio ratio illis destinat omn. Ant. — De locutione *nescio* vel *haud scio an*, qua non sine modestia aliqua, nonnunquam etiam cum aliqua irrisione dubitanter loquimur de rebus, quas nullo modo in dubitationem vocamus, erudite nuper egit in peculiari libello *G. Ph. Schuppius* Progr. Schol. *Hanov.* 1820. — *ratio*, gravioris morbi, quo avari laborant, scientia sive cognitio. *Anticyram omnem*, quicquid hellebori in tota insula Anticyra nascitur.

v. 84—102. Iam Damasippus insaniam eorum, qui in magnarum divitiarum possessione et splendore summam felicitatem ponunt, divitis cuiusdam *Staberi* exemplo probat; cui opponit *Aristippum*, quem ut hominem in pecuniae contemtu nimium pariter ad insipientes refert. — Staberus scilicet, ut divitiarum, quas moriens reliquerat, magnitudo hominum sermonibus celebraretur, haeredes in testamento earum summam sepulcro incidendam curare iussit, hac adiecta conditione, ut, nisi hoc fieret, haeredes Arii cuiusdam, hominis luxuriosi, arbitrio centum paria gladiatorum, epulum et ingentem frumenti copiam populo dare tenerentur. Suavior fit haec narratiuncula ipsius Staberi interposito sermone.

v. 84. *summam*, scil. haereditatis.

v. 86. *Damnati*, obstricti. *Arri*) Arrius, homo luxuriosus, sive unus ex duobus fratribus, quorum mentio fit infra v. 243. sive pater Q. Arrius.

v. 87. *frumenti quantum metit Afr.* supra Od. I. 1. 10. *Quidquid de Lybicis verritur areis.* *Sive ego prave* cett., hoc ego sive male sive bene volui, ne sis huius voluntatis meae severus censor. — Loquitur nempe ipse Staberus, sed verba, quibus utitur, sapere mihi videntur antiquam formulam, quam fortasse testamentorum conditores ad monendos haeredes, ut omnia, quae iussa essent, sine omni recusatione exsequerentur, testamentis adiicere solebant. *patruus*, obiurgator, vituperator; vid. supra ad Sat. II. 2. 97. et Odyss. III. 12. 3.

v. 89—92. *Credo, Hoc. Stab. prud. an. vidisse*, Staberum hoc arbitror praevidisse, sc. fore, ut haeredes summam patrimonii saxo insculpere recusent, *prave* id iussum esse iudi-

Sensit, cum summam patrimonî insculpere saxo
Haeredes voluit? Quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, et cavit nihil acrius; ut, si
Forte minus locuples uno quadrante perîsset,
Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina humanaque pulchris
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus.—Sapiensne? Etiam! et rex,
Et quidquid volet. Hoc, veluti virtute paratum,
Speravit magnae laudi fore. Quid simile isti
Graecus Aristippus, qui servos proiicere aurum
In media iussit Libya, quia tardius irent
Propter onus segnes? Vter est insanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,
Nec studio citharae, nec Musae deditus ulli;
Si scalpra et formas non sutor; nautica vela
Aversus mercaturis: delirus et amens
Vndique dicatur merito. Quî discrepat istis,

cantes. *Quoad* una syllaba pronunciandum. *ingens Pauperies vitium* supra Od. III. 24. 42. *Magnum pauperies opprobrium.*

v. 94. *videretur*, pro vulgari: visus esset; vid. *Bentl.* ad h. l. *omnis enim res* cett. locus classicus de divitiarum potentia; *Lambinus* praeter alia comparat Theogn. 519.

v. 98. *Hoc, vel. virt. par.*, has veluti virtute constructas divitias.

v. 99. *Quid simile isti Graec. Arist.*, quid fecit Aristippus, quod simile sit isti Stabero, vel Staberi istius facto? pro vulgari: quam dissimilis est Aristippus Stabero! Damasippus scilicet *frontibus adversis* (ut supra Sat. I. 1. 103. Horatius loquitur) *secum pugnantia* componit. *Aristippus*, Cyrenaeus, Socratis discipulus, Cyrenaicae disciplinae auctor.

v. 103. *Nil. ag. ex. lit. qu. lite resolvit*) *litem*, rem in litem vocatam, *lite*, alia re pariter in litem vocata, *resolvit*, dissolutum, diremtum it. Sensus: Ad rem aliquam reprehendendam nihil valet alius rei pariter reprehendendae exemplum. *Staberi* nimius divitiarum amor non carpi debet *Aristippi* nimium pecuniam contemnentis exemplo.

v. 105. *nec Musae deditus ulli*, nec ulli arti musicae vel canendi generi deditus; designatur homo ab artis musicae studio plane alienus, *ἄμουσος*.

v. 108. *undique*, ab omni hominum, quibuscum vivit, parte, ab omnibus.

Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Compositis, metuensque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuste; neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum,
Ac potius foliis parcus vescatur amaris:
Si, positis intus Chii veterisque Falerni
Mille cadis, nihil est, ter centum millibus! acre
Potet acetum: age, si et stramentis incubet unde-
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulae, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis videatur, eo quod
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam haec libertus ut ebibat haeres,
Dis inimice senex, custodis? ne tibi desit?
Quantulum enim summae curtabit quisque dierum,
Vnguere si caules oleo meliore, caputque

v. 110. *compositis*, comparatis, partis, collectis; Virgil. Aen. VIII. 317. *nec iungere tauros*, *Aut componere opes norant*, *aut parcere parto.* Tibull. I. 1. 77. *Ferte et opes*; ego *composito securus acervo*, *Despiciam dites*, *despiciamque famem.* *velut cont. sacr.* conf. supra Sat. I. 1. 72.

v. 116. *nihil est*, ut v. 17. *non est satis*, in correctionibus pro *immo*; quid dico *mille*, immo *ter centum millibus.*

v. 117. *age*, audi porro. *undeoctoginta* per tmesin poëta distinxit.

v. 120. *nimirum*, per ironiam, ubi contrarium intelligendum est; cf. supra ad Sat. II. 2. 106.

v. 121. *iactatur*, de vi morbi, qui aegrotum circumagit, nec eum quiescere sinit; comparatur *morbus* cum tempestate; sic apud Graecos νόσοις χειμάζεσθαι.

v. 122. *libert. ut ebib. haeres*, supra Od. II. 14. 25. *absumet haeres Caecuba dignior Servata centum clavibus.*

v. 123—126. *Dis inimice*, quasi ipsi dii irascantur avaro, exsecrabilis. — *custodis*, significanter pro servas; nam avari tamquam custodes summa vigilantia bonis suis assident vel incubant; cf. v. 51. *ne tibi desit?* eone consilio, ne quid in posterum ad vitam sustentandam tibi desit? bono sis animo! nihil tibi deerit; quam pauxillum *enim* divitiarum summae quotidie decurtabitur, si coeperis ungere caules meliore oleo; ergo non rancido et male olente, quale in Satira praecedente v. 59. Avidienus caulibus instillasse dicitur; *impexa*, sc. crinibus, qui propter porriginem pecti nequeunt.

Coeperis impexa foedum porrigine? Quare,
Si quidvis satis est, periuras, surripis, aufers
Vndique? tun' sanus? Populum si caedere saxis
Incipias servosve, tuo quos aere parâris,
Insanum te omnes pueri clamentque puellae:
Cum laqueo uxorem interimis, matremque veneno,
Incolumi capite es? Quid enim? Neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente,
Ac non ante malis dementem actum Furiis, quam
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo habitus male tutae mentis Orestes,
Nil sane fecit quod tu reprêndere possis;
Non Pyladen ferro violare ausus ve sororem
Electram; tantum maledicit utrique, vocando

v. 127. *si quidvis satis est*, si res tenuis et modica ad vitam sustentandam sufficit; *periuras*, *surripis*, *aufers*, en avari descriptionem gravissime tribus verbis expressam!

v. 130. *omnes pueri et puellae*, pro omnes et singuli, ad unum omnes, ut supra Sat. I. 1. 85.

v. 131. *matremque*, malim *matremve*, ut modo v. 129. *populum servosve*, non enim dixisse videtur Hor. *uxorem* et simul vel eodem tempore *matrem*, sed *uxorem* vel *matrem*; cf. ad Sat. praeced. v. 84. ubi pro *ubique* legendum est *ubive*.

v. 132. *Quid enim?* cur enim non sis incolumi capite vel sana mente? Stertinius scilicet simulat, se causam matricidae agere velle, et sic cum irrisione per *quid enim?* concedit, quod pro maximo scelere habet. Pro: *Quid enim* dedit *Bentleius* ex nonnullorum Codd. auctoritate *Quidni?* sed hanc lectionem pro interpretatione τοῦ *Quid enim* habuerim. *Argis*, ubi Orestes ad patris Agamemnonis caedem ulciscendam matrem suam Clytemnestram occidit.

v. 133. pro *occidit* alii *occidis*; utraque lectio eodem redit.

v. 134. *occisa ins. par.*, caede demum peracta, ut est in fabulis, furore correptum esse?

v. 136. *tepefecit*, epica sublimitate pro defixit, sic hasta *tepefacta traiecto cerebro haerere* dicitur apud Virg. Aen. IX. 419.

v. 137. *Quin ex quo*, quin Orestes ab eo inde tempore, quo, caede perpetrata, a Furiis agitatus esse dicitur; — *ex quo habitus*, neglecta elisione, ut supra I. 9. 38. *male tutae*, male sanae; vid. *Bentl.*

v. 139. *Pyladen*, amicitia, quae ei cum Oreste intercedebat, nobilissimum.

Hanc Furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus et auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappamque profestis,
Quondam lethargo grandi est oppressus, ut haeres
Iam circum loculos et claves laetus ovansque
Curreret. Hunc medicus multum celer atque fidelis
Excitat hoc pacto; mensam poni iubet atque
Effundi saccos nummorum; accedere plures
Ad numerandum; hominem sic erigit: addit et illud:
Ni tua custodis, avidus iam haec auferet haeres.
Men'vivo? Vt vivas igitur, vigila: hoc age. Quid vis?

v. 141. *Hanc Furiam*, cf. Euripid. Orest. v. 259. *hunc aliud, iussit quod splendida bilis*, hunc vocando aliud quidpiam, h. e. in hunc iaciendo aliud convicii genus, quod suppeditavit honestior vel generosioris animi furor. Sic fere *splendide mendax* dicitur Hypermnestra supra Od. III. 11. 35. Sed *Heindorfius*, nimis *splendida* trahit ad naturam *atrae*, vel, ut nunc medici loquuntur, *piceae bilis*, ex qua, habente aliquid *splendidi coloris*, furor proficiscatur.

v. 142. *Opimius*, homo avarus, *argenti et auri intus positi* (in arca reconditi) dicitur *pauper*, quia is, qui pecuniam, tamquam rem sacram, contingere metuit, et proinde nullum inde usum capit *magnas inter opes*, ut Noster loquitur supra Od. III. 16. 28, *inops* est. Hinc Auct. ad Herenn. IV. 17. *Egens aeque is, qui non satis habet, et is, cui nihil satis esse potest.*

v. 142. *Veientanum*. Schol. Porphyr. *pessimum vinum in Veiento* (Veientano agro) *nascitur*. Martial. I. 104. 9. pariter de homine avaro: *Et Veientani bibitur faex crassa rubelli.* *trulla Campana*, non ex auro et argento, sed e terra Campana h. e. *fictili*, ut supra Sat. I. 6. 118. *Campana supellex.* *trulla* est vas, vino hauriendo et poculo infundendo inserviens; vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *trulla*; *trulla* igitur *potare* est potare vinum, quod e fictili trulla infunditur. *profestis*, vid. supra ad Sat. I. 2. 116. *lethargo*, veterno.

v. 147. *multum celer*, sc. in consilio capiendo vel remedio aliquo excogitando, hinc *celere consilium* apud Terent. Phorm. I. 4. 1.

v. 150. *hominem sic erigit*, hac re efficit, ut homo, e lethargo excitatus, caput e lecto exserat.

v. 151. *custodis*, cf. ad v. 123.

v. 152. *ut vivas igitur, vigila*, respondet medicus: sed in eo, quo nunc es statu, lethargo scilicet oppressus, vix vivere videris; *ut vivas igitur*, ut morbo libereris, *vigila*, cura. *hoc age*, hoc tibi vel maxime sit curae, sc. ut vivas; possis quoque sic explicare: medicus accedit ad lethargicum, et medicamen, quod commemoratur in v. 155. ei porrigens, dicit: *hoc age*, hoc sume; favent certe huic

Deficient inopem venae te, ni cibus atque
Ingens accedit stomacho fultura ruenti.
Tu cessas? Agedum, sume hoc ptisanarium oryzae.
Quanti emtae? Parvo. Quanti ergo? Octussibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis pereamve rapinis?
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
Stultus et insanus. Quid? si quis non sit avarus,
Continuo sanus? Minime. Cur, Stoice? Dicam.
Non est cardiacus (Craterum dixisse putato)
Hic aeger. Recte est igitur, surgetque? Negabit;
Quod latus aut renes morbo tententur acuto.
Non est periurus, neque sordidus: immolet aequis
Hic porcum Laribus. Verum ambitiosus et audax:
Naviget Anticyram: quid enim differt, barathrone

explicationi sequentia; *Quid vis*, quid me facere iubes? Quid tibi vis cum medicamine? *Tu cessas? agedum, sume hoc* cett.

v. 153. *Defic. inop. venae te*, vires te miserum et opis egentem deficient, ni cett. Egregie sane poëta expressit sermonem, quo medici apud aegrotos uti solent. *ingens fultura* de eo, quod stomachum fulcit, sustentat, corroborat. Commode *Bentleius* comparat Lucret. II. 1147. *Et fulcire cibis atque omnia sustentare*, et IV. 865. *Propterea cupitur cibus, ut suffulciat artus.* Columella. VI. 24. *Vinum quoque potentissime reficit et fulcit venas deficientes.* *ruenti*, sc. ad interitum, in miserum statum, pro deficienti, infirmo, accommodate ad vocem *fultura*. Silius Ital. XI. 234. *Solusne ruentem Fulcire et revocare paras a funere Romam?*

v. 155. *hoc ptisanarium oryzae*, intellige sorbitionem ex oryza (*nos reis*) confectam. Plin. Hist. Nat. XVIII. 13. *Maxime oryza gaudent* (Indi), *ex qua ptisanam conficiunt, quam reliqui mortales ex hordeo.* Ex *ptisana* Horatius fecit diminutivum *ptisanarium*, apposite sane ad morem medicorum, mollioribus verbis omnia apud aegrotos elevantium.

v. 158. pro *Quid avarus?* legitur in vet. libr. apud Feam *Quis avarus?* quod non displicet, quia dixerat modo Horatius: *Quisnam igitur sanus?*

v. 160. *cur*, *Stoice?* Stertinius se ipsum ut Stoicum appellat.

v. 161. *cardiacus*, qui stomachi, quem veteres Graeci καρδίαν appellabant, doloribus affligitur. *Craterum.* Schol. Acr. *Craterus fuisse dicitur illis temporibus opinatissimus medicus.*

v. 162. *recte est igitur*, recte igitur ille se habet. *negabit*, sc. Craterus.

v. 163. *morbo acuto*, acuti et acrioris doloris.

v. 166. *naviget Anticyram*, cf. ad v. 83. *barathrone Don. quicquid hab.*, utrum opes tuas ambitionis et gratiae captandae causa dones populo,

Dones, quicquid habes; an nunquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusî duo praedia, dives
Antiquo censu, natis divisse duobus
Fertur, et haec moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: postquam te talos, Aule, nucesque
Ferre sinu laxo, donare et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors;
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque penates,
Tu cave, ne minuas; tu, ne maius facias id,
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Praeterea, ne vos titillet gloria, iure-
Iurando obstringam ambo: uter aedilis, fueritve
Vestrûm praetor, is intestabilis et sacer esto.

qui barathro h. e. immensae voragini omnia absorbenti et deglutienti est similis, an cett.

v. 169. *dives Antiquo censu*, pro ratione, qua aliquis antiquitus dives censebatur.

v. 171. *talos*, quod de iis, quae ad talorum et tesserarum ludum spectant, scire opus est, breviter et accurate exposuit *Ernest.* in Clav. Cic. s. voce *talus*.

v. 171—175. *postquam te talos.* Sicut hodie, ita olim quoque pueri talis, *nucibus* pro praemio *positis*, *ludere* solebant. Hinc sponsi die nuptiali *spargebant nuces* (Virg. Eclog. VIII. 30. *sparge, marite, nuces.*), se puerilia nunc deponere velle, significantes. — *Opidii* alter filius, *Aulus*, paulo levior et ad liberalitatem propensior, aperte in togae *sinu laxo* (latius extenso) portabat nuces, quas vel obviis sodalibus donabat, vel iis ludebat, ita quidem, ut brevi tempore nihil ei restaret de nucibus; alter, *Tiberius*, paulo ad rem attentior et ad avaritiam proclivior, saepius numerabat nuces, easque *tristis* (severo et sollicito animo) in latebrosis locis abscondebat; hinc extimescebat pater, ne Aulus aliquando prodigus, Tiberius avarus extiturus esset.

v. 173. *cavis*, de locis excavatis sive latebris, ut infra Sat. II. 6. 81. et Epist. I. 7. 33.

v. 174. *vesania discors*, aliter enim insanit *prodigus*, aliter *avarus*.

v. 175. *Nomentanum*, vappam et nebulonem, Sat. I. 1. 102 et 104. nepotem Sat. II. 1. 22. *Cicutam*, cf. v. 69. et Sat. II. 6. 6.

v. 177. *maius facias*, auctius facere et amplificare studeas.

v. 178. *et natura coërcet*, et naturae legibus, immodica quaeque coërcentis et cohibentis, consentaneum est.

v. 181. *intestabilis*, interprete *Vnterholznero* apud *Heindorfium*, dicitur, qui neque testamentum facere,

In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, et aeneus ut stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet, ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humâsse velit Aiacem, Atrida, vetas cur?

neque ex facto aliquo testamento bona accipere, neque faciendo testamento testis adesse poterat; fuit igitur homo omnium contemtui expositus, homo nefarius et detestabilis; hinc apud Tacitum Annal. XV. 55. *intestabilis* et *consceleratus*, et Histor. IV. 42. *intestabilior* et *saevior* iunguntur. *sacer*, exsecrabilis, cui diras imprecámur.

v. 182—186. *In cicere* cett. Iam pater primum alloquitur Aulum in hunc fere sensum: Nonne tu insanis, Aule, quod ad populi gratiam captandam bona tua perdis largitionibus, ut superbe in Circo incedens digitis a populo monstreris, vel ut in liberalitatis tuae memoriam statua collocetur, dum hac vanitate nudaris omni tuo patrimonio? tum se convertit ad Tiberium: Nonne tu quoque, Tiberi, insanis, quod, ut tibi pariter atque Aedili Agrippae applaudatur, sicuti astuta vulpes, quae ingenuum leonem imitatur, congestam pecuniam in ea, quibus populus delectatur, impendendo pusillus homo magnum et generosioris animi Agrippam imitaris? — *In cicero faba lup.* Schol. Cruq. *Antiquis temporibus, ubi pauperiores erant Romani, haec dabantur et spargebantur in vulgus ab his, qui ludos Florales exhibebant, ad plausum et favorem populi captandum.* Posuit largitionis quoddam genus, quamvis antiquius, pro omnibus aliis.

v. 183. *Latus ut in circo spat.* per *latus* (nos *gross und breit*) lepide hominis superbi et simulatam dignitatem prae se ferentis incessus describitur. Sic supra Epod. 4. 5. *superbus* quidam *ambulare et viam Sacram cum bis trium ulnarum toga emetiri dicitur.*

v. 185. *Scilicet*, ut *nimirum*, *videlicet*, cum irrisione. *Agrip.*) *M. Vipsanius Agrippa*, cum V. C. 721. sponte aedilis factus, tam ludis Circensibus et spectaculis magnificentissime apparatis, quam publicis aedificiis pulcherrime exstructis, et pluribus aliis operibus omnes alios aediles longe superasset, a toto populo Romano, ubicunque in eius conspectum venerat, ingenti plausu exceptus est; vid. Dio Cass. XLIX. 43. Plin. H. N. XXXVI. 13.

v. 186. ad *astuta vulpes* supple particulam comparationis *veluti*, saepius ab Horatio omissam; vid. infra ad Epist. I. 2. 42. Apud Pindarum quoque Od. X. 20. generosioris animi leo astutae vulpi opponitur.

v. 186—223. *Ne quis humasse* cett. Iam Stertinius, Oppidium, qui de duplice insaniae genere duobus filiis cautum ivit, excipiens, transit ad aliud genus insaniae, ad insaniam scilicet, qua Agamemnon filiam suam, Iphigeniam, pro vitula Dianae hostiam oblaturus erat in Aulide; sed ita transit, ut, sicut poëta aliquis in Dramate spectatores, ita auditorem in mediam rem rapiat. Inducit homi-

Rex sum. Nil ultra quaero plebeius. Et aequam
Rem imperito: at, si cui videor non iustus, inulto
Dicere, quod sentis, permitto. Maxime regum,
Di tibi dent capta classem reducere Troia!
Ergo consulere, et mox respondere licebit?
Consule. Cur Aiax heros ab Achille secundus
Putescit, toties servatis clarus Achivis?
Gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato,
Per quem tot iuvenes patrio caruere sepulcro?
Mille ovium insanus morti dedit, inclytum Vlyssem

nem quendam plebeium, qui, postquam Agamemnon ab eo interrogatus, cur Aiaci sepulturam denegaverit, responderat: s iustam irae suae in Aiacem causam esse furorem, quo ille correptus mille ovium morti dederit, et se Vlyssem, Menelaum et Agamemnonem occidere clamaverit, s ipsum Agamemnonem tum, eum filiam suam, Iphigeniam, Dianae immolandam destinasset, multo Aiace se insaniorem praebuisse, probatum it.

v. 188. *Rex sum*, ego pro regia mea potestate id fieri iussi, nec cuiquam de iis, quae fieri iubeo, reddenda mihi est ratio; satis superbe et regie hoc dictum! Respondet plebeius modeste et breviter: *Nil ultra quaero plebeius*, ne indigneris mihi da eo, quod ex te quaesivi; scio me esse plebeium, et ego nil ultra sortem meam quaero, sive: ego non pergo ulterius quaerere.

v. 189. *inulto*, impune.

v. 191. *Di tibi dent*. Schol. Cruq. *Homericum hoc est* (Iliad. I. 18.): Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες, Ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ' οἴκαδ' ἱκέσθαι. pro *reducere* sunt, qui metri suffulciendi causa scribant *redducere*, ut *relligio* pro *religio*, *rettulit* pro *retulit*, et in similibus, sed recte iam diu missa est haec scribendi ratio, cum syllaba *re* modo producatur, modo corripiatur.

v. 192. *Ergo consulere* cett. ergo licebit, me te consulere, et te mihi respondere; *consulere*, quaerere de iure, ex quo aliquid fit vel fieri debet; *respondere*, sc. ad id, de quo quaesitum est; iurisconsulti ab iis, qui eos adeunt, *consuluntur*, et ii consulentibus *respondent*.

v. 194. *Putescit*, de corpore inhumato.

v. 195. *Gaudeat ut popul. Pri.* Homericum. Iliad. I. 255. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες.

v. 197. *Mille ov. insanus* cett. Aiax, cum arma Achillis, quae iure suo se postulare posse putabat, ab Agamemnone, vel potius secundum Homerum a Troianis iudicibus, Vlyssi adiudicata essent, furere et insanire coepit. In hoc furore in armenta et greges, tamquam Vlyssem, Agamemnonem et Menelaum occisurus (Soph. Aiax. v. 235.) ense ruit, donec ense ipsius manu per pectus adacto periit. Sophocl. Aiax. v. 925. Ovid. Met. XIII. 391.

Et Menelaum una mecum se occidere clamans.
Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisque mola caput, improbe, salsa,
Rectum animi servas? Quorsum insanus? Quid enim
Fecit, cum stravit ferro pecus? Abstinuit vim (Aiax
Vxore et gnato, mala multa precatus Atridis.
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Vlyssem.
Verum ego, ut haerentes adverso in littore naves
Eriperem, prudens placavi sanguine divos.
Nempe tuo, furiose. Meo, sed non furiosus.
Qui species alias veri scelerisque, tumultu

v. 200. *improbe*, lenius pro impie, scelesle.

v. 201. *Rectum animi servas?* animi integritatem tueris? sanaene mentis es? idem quod v. 213. *Stas animo?* et v. 220. *integer est animi?* *Quorsum insanus?* interrogationis signum, quod exhibetur post *quorsum* plurimis in edill., transtuli post *insanus*; nam si poëta *insanus* retulisset ad sequentia, haud dubie pro *insanus* scripsisset *insani*. Sensus: cuius tandem rei respectu habito, sive, cur tandem Aiax a te appellatur *insanus?* (sic enim Agamemnon Aiacem in v. 197. appellat) ideone, quod pecus ferro stravit? quid enim fecit, dum pecus ferro petiit? prudens sane hoc modo vim abstinuit uxore et gnato — nec inimicis suis vim intulit; *quorsum* pro cur; ut apud Ciceronem saepius: *quorsum* (quem in finem) *haec disputo?* *uxore*) uxor, ut passim *coniux*, de femina, quae uxoris loco habetur. *Tecmessa* enim, ex qua Aiax *Eurysacem* procreavit, non sensu proprio eius uxor fuit.

v. 203. *mala multa precatus*, diras imprecatus.

v. 204. *non aut — aut* pro *neque — neque*. *Teucrum*, eodem patre, *Telamone*, cum Aiace usum. *ipsum*, cuius causa Aiax furebat.

v. 205. *haerentes naves*, naves enim ob iram Dianae, quae, ut cervam ipsi sacram ab Agamemnone percussam ulcisceretur, omnem ventorum flatum comprimendum curaverat, Aulide *haerebant*, h. e. solvi non poterant. *adverso littore*. Schol. Cruq. *inimico*, *unde navigare non poterant*; perperam *Heindorfius* exponit: haerebant naves *littore*, quod Troadis littori, quo tendebant Graeci, *adversum*, h. e. es adverso, e regione, situm fuit; immo Aulidi non Troadis littus, sed littus Euboeae adversum est.

v. 206. *divos*, praeter Dianam intelligo deos, qui in gratiam Dianae, quae rogati ab ea fuerant, faciebant.

v. 208. *Qui species alias veri cett.* Sensus: Qui diversas rerum species (ideas, imagines, cognitiones), *alias veri* (rei aequae atque rectae) alias *sceleris* (rei scelestae) *tumultu* (affectuum vi et impetu) inter se *permistas*, *capiet* (animo concipiet), is *commotus* (affectuum vi correptus et perturbatus, sive insanus) *habebitur*

Permistas, capiet, commotus habebitur; atque,
Stultitiane erret, nihilum distabit, an ira.
Aiax, cum immeritos occidit, desipit, agnos;
Cum prudens scelus ob titulos admittis inanes,
Stas animo? et purum est vitio tibi, cum tumidum est,
Si quis lectica nitidam gestare amet agnam, (cor?
Huic vestem ut gnatae paret, ancillas paret, aurum,
Rufam et Pusillam appellet, fortique marito
Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat ius
Praetor, et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si quis gnatam pro muta devovet agna,

(dicetur), atque unum idemque erit, utrum aliquis stultitia, an ira peccet; scelera enim commissa maoent scelera. *Tumultus* de vehementiore mentis perturbatione; sic supra Od. II. 16. 9. *miseri mentis tumultus*; refer omnem rem ad Agamemnonem, qui rem bonam et simul scelestam animo conceperat.

v. 212. *ob titulos inanes*, quibus Agamemnon hoc scelestum filiam suam Dianae devovendi consilium, tanquam rem egregiam, apud posteros in annalibus et publicis monumentis celebratum iri sperasse videtur. *scelus admittere* ast: scelus in animum admissum, h. e. animo conceptum committere; hioc saepe *admittere* pro *committere*.

v. 213. *et purum est* cett., et, cum aoimus *tumidus est* (inflatur, impellitur, concitatur, sc. inanibus titulis, vana gloria, affectionum vi), eum vitii (insaniae) expertem esse putas?

v. 214. *Si quis lectica* cett. Vt levius insaniae geous distioguat a graviore sive a scelere, narrat rem, ad ridicula potius insaniae genera, quam ad scelera pertinentem; apposite autem agna in lectica gestata opponitur filiae Agamemnonis, pro agua arae admotae. *gestare amet*, animi delectandi causa gestet.

v. 215. *aurum*, sc. factum; intellige armillas, fibulas, acus, annulos cett. ex auro conflatos.

v. 216. *Rufam* et *Pusillam*. mirum in modum in his nominibus variant vett. librr. alii *Rufam* et *Posillam*; alii *Rufam* et *Rufillam*; alii *Pupam* aut *Pupillam* cett. Sed quis in examinandis et constituendis eiusmodi nominibus, blandiendi causa fictis, operam perdat? De appellationibus mollioribus et blandioribus est locus supra Sat. I. 3. 45 seqq.

v. 217. *huic* (sic insanienti) *praetor omne ius* (omnem liberum bonorum usum) *adimat interdicto*. — *Interdictum* iam est decretum, certis formulis conceptum, quo praetor aliquid fieri vel iubet vel vetat. vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *interdictum*.

v. 218. *Et ad sanos abeat tutela propinquos*; scilicet ad legem in duodecim Tabb., quam profert Cicero de Invent. II. 50. *Si furiosus est, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto.*

v. 219. *pro muta*, bruta, rationis experte; cf. supra Sat. I. 3. 100.

Integer est animi? ne dixeris. Ergo, ubi prava
Stultitia, hic est summa insania: qui sceleratus,
Et furiosus erit; quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum.
Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimoni mille talenta,
Edicit, piscator uti, pomarius, auceps,
Vnguentarius, ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum,
Mane domum veniant. Quid tum? Venere frequentes,

v. 220—223. *Ergo, ubi* cett. Ergo qui stulte sectatur prava, rectissime insanus; qui perpetrat scelera, non solum sceleratus, sed etiam *furiosus* appellabitur; qui virtutis bellicae gloria exsplendescere cupit, eum Bellona *gaudens* (χαιρέκακος) rebus cruentis furore vel (ut loquitur de de Bellona Iuvenal. IV. 123.) oestro percutit.

v. 222. *Et furios.*) *Et* pro etiam, adeo. *Vitrea*, splendida; vid. supra ad Od. I. 17. 20.

v. 223. *circumtonuit*, circumtonare solet; *cruentis*, sc. rebus vel spectaculis.

v. 224. *Nunc age*, iam *Stertinius*, nepotes et prodigos quoque insanire docturus, redit ad Nomentanum, quem iam v. 175. produxit. *Arripe*, ad sententiam a nobis iudicibus audiendam tanquam prehensum reum adesse iube. cf. Sat. II. 1. 69.

v. 225. *Vincet*, evincet, argumentis probabit. Cic. pro Cluent. 44. *Vince, virum bonum fuisse Oppianicum.*

v. 228. *Tusci turba imp. vic.* Schol. Cruq. *Tusci aliquando ab Aricinis contulere se Romam et vicum — insederunt, cui nomen suum dederunt*; cf. Liv. II. 14. a. fin. *Impia turba*, Plaut. Curcul. IV. 1. 21. *In Tusco vico sunt homines, qui ipsi sese venditant*, h. e. quaestum corpore faciunt. *Fartor*, vel farciminum confector (nos *wurstmacher*), vel avium saginandarum curator (nos *hühner-stopfer.*)

v. 229. *Cum Velabro*, cum omnibus, qui in vico Velabro (ubi olim paludes erant, per quas ex urbe in montem Aventinum ituri navicula vehebantur, vel ut Propertius IV. 9. 6. de Velabro loquitur, *velificabant*), varia escarum genera venalia habebant.

v. 230. *Quid tum?* Quid tum factum est? paruerunt edicto, et, quod exspectari poterat, *Venere frequentes.* Vividiore igitur oratione pro vulgari: Et hi quidem frequentes venerunt. Commemoranda tamen est elegans lectio, quam *Bentleius* in textum recepit: *qui cum venere frequentes, Verba facit leno.* Hanc lectionem secutus quoque est vir acutissimus Vossius: *Da nun sie gekommen in heerschaar, führt der kuppler das wort.*

Verba facit leno: quicquid mihi, quicquid et horum
Cuique domi est, id crede tuum: et vel nunc pete, (vel cras.
Accipe, quid contra iuvenis responderit aequus:
In nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum
Coenem ego; tu pisces hiberno ex aequore verris;
Segnis ego, indignus, qui tantum possideam: aufer!
Sume tibi decies; tibi tantundem; tibi triplex,
Vnde uxor media currit de nocte vocata.
Filius Aesopi detractam ex aure Metellae,

v. 231, 232. Lenoni non sine causa facundi oratoris, qui et suas, et omnium, qui aderant, merces officiosissime commendaret, partes demandatae sunt; *Quicquid mihi* cett. quicquid ego, quicquid et hi, quos tibi adesse vides, domi venale servant, *id crede tuum*, nos *steht dir ganz zu befehl.* Respondet Nomentanus, primum ad venatorem, deinde ad piscatorem, denique ad lenonem conversus.

v. 234. *In nive Lucana*, in Lucania enim capiebantur apri praestantiores; hinc infra Sat. II. 8. 6. *Inprimis Lucanus aper.* Nomentanus singulos separatim alloquitur; aptissima igitur orationis est emendatio Bentleii: *Tu nive* vel *tu in nive* pro *In nive;* nam sic mox quoque: *Tu pisces — verris; pisces verrere*, pisces capere reti, quo mare quasi *verritur;* nos *die fische mit dem streich-netz fangen*; hinc retia quoque piscatoria dicuntur: *verricula, everricula.* *Hiberno ex aequore*, ubi non sine magna opera pisces capi possunt; hinc supra Sat. II. 2. 17. *mare*, cum *hiemat*, *pisces* a captura *defendere* dicitur.

v. 236. *Aufer*, superbe et cum pecuniae contemtu.

v. 27. *Tibi decies*, Nomentanus decies centum millia sestertiûm venatori, tantundem piscatori, lenoni autem, primas partes apud se agenti, triplicem summam destinat.

v. 238. *Vnde*, e cuius (lenonis) domo. *Currit,* gressus geminat prae quaestus faciendi cupiditate.

v. 239—242. *Filius Aesopi* cett. Plinius in Hist. Nat. IX. 59. post narrationem de insania, qua Cleopatra, ut ostenderet, ingentem pecuniae summam brevissimo temporis spatio in ventrem demitti posse, immensi pretii margaritam, aceto dilutam (h. e. maceratam, liquefactam), sorbuisse dicitur, agit quoque de re, quae ad hunc locum Horatii spectat: *Prius* (ante Cleopatram) *id fecerat Romae in unionibus magnae taxationis Clodius, tragoedi Aesopi filius, relictus ab eo in amplis opibus heres, — ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritae; atque, ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones convivis quoque absorbendos dedit.* *Metellae.* Schol. Acr. *Hic* (Clodius) *Metellae, quae eum deperibat, ablatum unionem et aceto dilutum sorbuit.* *Metellam* mulierem admodum divitem fuisse, ex hac ipsa de illa narratione satis apparet. Sed, cum plures huius nominis fuerint mu-

Scilicet ut decies solidum absorberet, aceto
Diluit insignem baccam; quî sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen, iaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitia et nugis pravorum et amore gemellum,
Luscinias soliti impenso prandere coëmtas.
Quorsum abeant? Sani ut creta, an carbone notandi?
Aedificare casas, plostello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa,
Si quem delectet barbatum, amentia verset.
Si puerilius his ratio esse evincet amare,
Nec quidquam differre, utrumne in pulvere, trimus

lieres vel matronae, quam potissimum iam designaverit poëta, manet in ambiguo. Sunt, qui de *Metella* (cuius mentio fit apud Cic. Epist. ad Attic. XI. v3.), Dolabellae et Aesopi pellice, cogitent.

v. 240. *solidum*, totum, integrum, non in partes quasdam divisum, sed in unum coniunctum; ergo integram decies centenorum millium HS summam uno haustu absumsit.

v. 241. *Qui sanior*, quomodo, cum hoc decies solidum absorberet, sanior fuit, ac si idem in rapidum flumen cloacamve iaceret?

v. 243. *Quinti progenies Arri*, cf. supra ad v. 86.

v. 244. *Nequitia*, luxurie; *nugis*, dementia, insipientia. *gemellum*, simillimum.

v. 245. *impenso*, h. e. immenso, sc. pretio. *Prandere*, comedere, ut infra Epist. I. 17. 13. *prandere olus*.

v. 246. *Quorsum abeant?* scil. *isti nepotes*. *Sani ut creta* cett., cretane ut sani, an carbone ut insani notandi sunt? fausta *albo*, infausta nigro colore notantur; hinc nota illa locutio: diem faustum *albo*, infaustum *nigro lapillo insignire*. Hoc iam ad homines aut bonae aut malae notae transfertur. Horatium imitatus est Persius V. 108. *Quaeque sequenda forent, quaeque evitanda vicissim, Illa prius creta, mox haec carbone notasti?*

v. 349. *Amentia verset*, sc. barbatum, hunc amentia vexari et agitari dicas.

v. 250 seqq. Stertinius transit ad insaniam eorum, qui delicias faciunt in amoribus. — Sententia, quam pulchre exornavit et amplificavit poëta, est fere haec: Si ratio evincit, eos, qui amoribus indulgent, ludos ludere pueriliores iis, de quibus modo dixi, nonne satius fuerit, illos imitari Polemonem, et, mutato animo, prudentius vivere? Locus inprimis de vario et mutabili animo eorum, qui amant, comparato cum puerorum mutabilitate et inconstantia, est longe suavissimus. *Amare*, amandi sive meretrices sectandi studium.

v. 251. *utrumne*, pro simplice *utrum*, ut supra Epod. I. 7. et infra Sat. II, 6. 73. et passim alibi. *trimus* Quale

Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quaero, faciasne, quod olim
Mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia, potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
Postquam est impransi correptus voce magistri?
Porrigis irato puero cum poma, recusat:
Sume, Catelle! negat: si non des, optat. Amator
Exclusus quî distat, agit ubi secum, eat, an non,

prius, quale olim lusisti trium annorum puerulus.

v. 254. *Mutatus Polemon.* Schol. Cruq. *Polemon vel Polemo. iuvenis fuit Atheniensis perditae luxuriae. Is cum ebrius incederet per urbem, fertur audisse Xenocratis vocem disputantis; deinde introiisse coronatus et et unguentatus ad eum deridendum. Senex autem perseveravit, et invectus in luxuriam coëgit Polemonem poenitere sui et coronas abiicere: qui postea tantus in philosophia (Academica) extitit, ut dignus existimatus sit, qui Xenocrati succederet.* Cf. Diog. Laërt. IV. 16. Lucian. Bis. Accus. 17. Val. Max. VI. 9. 1. *Mutatus*, factus ex homine luxurioso probus et temperans. *Ponas insignia morbi*, deponas et abiicias externa signa mollioris vitae, ut infra Epist. I. 1. 35. *magnam partem morbi deponere.* — *Morbus* saepe, ut νόσος apud Graecos, de vitiis, cf. supra V. 27, iam est insanus, quo quis, tamquam morbo, laborat, amor. *Fasciolas, cubital, focalia*, hominum molliorum et mulierum ornamenta. *Fasciolae*, vincula, et ligamina, quae placendi studio a delicatis adolescentibus brachiis vel pedum cruribus circumvolvebantur. Sic *purpureae fasciolae*, ut muliebria ornamenta, apud Ciceronem Harusp. 21. Clodio exprobrantur. *Cubital*, pulvillus cubito coenantium suppositus; hinc in Sat. seq. v. 39. *convivae in cubitum se reponere* dicuntur. *Focalia*, colli tegumenta. Scholiast. Cruq. *Collaria, a collis dependentia, ad fovendum collum et fauces contra frigus muniendas.*

v. 256. *ex collo*, in laetioribus conviviis vel comissationibus convivae duas coronas gestabant, alteram in capite, alteram in collo. Cic. in Verr. III. 27. *coronam habebat unam in capite, alteram in collo.*

v. 257. *Impransi*, sobrii.

v. 258. *Porrigis irato* cett. redit ad pueros, quibuscum amore insanientes contenduntur.

v. 259. *Sume, Catelle*, suaviter vertit has pueris blandientium voces Vossius: *nimm, mein wieselchen.*

v. 260. *Amator Exclusus* cett. Perfectissimum misere amantis exemplum proposuit Terentius, Phaedriam scilicet *in Eunucho* Act. I. Sc. 1. In Phaedria enim (uti fere in Alexi apud Virgilium in Ecloga secunda), egregie expressa est summa vis et summus animi impetus, quo huc illuc agitentur et ad insaniam paene adigantur perdite amantes. Hunc igitur locum Terentianum (qui, quod ad descriptionem hominis *cum ratione* in

Quo rediturus erat non arcessitus, et haeret
Invisis foribus? Ne nunc, cum me vocat ultro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Exclusit, revocat: redeam? non, si obsecret. Ecce
Servus, non paulo sapientior; O here, quae res
Nec modum habet, neque consilium, ratione modoque
Tractari non vult: in amore haec sunt mala; bellum,
Pax rursum, haec si quis tempestatis prope ritu
Mobilia, et caeca fluitantia sorte, laboret
Reddere certa sibi, nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione modoque.
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis,

amore, ut ait Parmeno apud Terentium, *insanientis* attinet, ad consummatissima antiquitatis loca referendus videtur), Horatius dignum habuit, quem paene totum in hexametros transferret. Comparent hunc locum tirones cum Terentio, animumque ad artem, qua numeri in eiusmodi locis mutari possint, advertant. Ceterum Horatium imitatus est Pers. V. 161 seqq. *Agit secum*, secum deliberat, reputat.

v. 261. *Haeret Invisis foribus*, apud fores, quas invisas sibi esse videri vult, tanquam terrae adfixus stat.

v. 262. *Ne nunc* pro *ne nunc quidem*, quod dixit Terentius; nec desunt loca, ubi simplex *ne* pro *ne—quidem* ponitur; vid. *Ernest.* Clav. Cic. s. v. ne. *Drakenb.* ad Liv. XXXII. 49. §. 3. *Burm.* ad Sueton. Aug. 37. et quem *Heindorfius* laudavit *Ruhnk.* ad *Rutil. Lup.* p. 129.

v. 263. *dolores*, significanter pro: amores cum doloribus coniunctos; nam, ut canit Ovidius Art. Am. II. 519. *Littore quot conchae, tot sunt in amore dolores.*

v. 266. *neque consilium*, neque consilia se regi patitur.

v. 268—270. *haec si quis* cett., si quis haec natura sua in amore tempestatis prope more mutabilia, incerta, et caecae sorti obnoxia, ad certam rationem regere et compescere laboret, *is nihilo plus explicet*, expediat, proficiat, *ac si* cett.

v. 272, 273. *Quid? cum Picenis* cett. Pergit Stertinius ad aliud in amore insaniae genus, scilicet ad superstitionem, qua, qui, amant, se aut faustum aut infaustum amoris sui eventum exquirere posse opinantur. Huc refert morem, ex quo amantes pomorum semina vel nucleos duorum primorum digitorum compressione et impulsu ideo in altum agebant, ut inde, si semina illa ad conclavis laquear usque exsiluissent illudque percussissent, faustum amoris sui augurium caperent. Rem narrat Pollux Onom. IX. 128. *Picenis* epitheton ornans, quia in agro Piceno praestantiora poma nascebantur. — *penes te es?* sanaene mentis es? *penes se esse*, ut apud Terent. V. 1.

Gaudes, si cameram percusti forte, penes te es?
Quid? cum balba feris annoso verba palato,
Aedificante casas quî sanior? adde cruorem
Stultitiae, atque ignem gladio scrutare modo, inquam.
Hellade percussa Marius cum praecipitat se,
Cerritus fuit? an commotae crimine mentis
Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus

47. *apud se esse*, mentis suae esse compotem.

v. 274. *cum balba fer. ann. verba palato*, inversa constructio (cuius multa, praecipue apud Virgilium, exempla reperiuntur), pro vulgari: *verbis balbis annosum palatum feris*; non palato enim verba feriuntur, sed verba, cum pronunciantur, *feriunt*, percutiunt, *palatum*. Simplicior sane esset oratio, si Horatius pro *feris* scripsisset *seris*; nam *balba verba serere* est balbutire, h. e. *lenes susurros*, ut Horatius loquitur supra Od. I. 9. 19. (ὀαρισμούς, ψιθυρίσματα) edere. Apposite cum Horatio comparant Tibull. I. 2. 94. *Et sibi blanditias tremula componere voce, Et manibus canas fingere velle comas.*

v. 275. *Quî sanior?* (ut v. 241.) quomodo is sanior puero, qui casas aedificat?

v. 275, 276. *adde cruor. Stult.*, adde, quod illa stultitia interdum ad caedem rapit.

v. 276. *atque ignem*, pectus amoris igne accensum; nisi quis ob sequens statim exemplum *Helladis* per *ignem* intelligere malit *puellam*, quae amoris ignem immittit. Parmeno quoque apud Terentium in loco, ei, quem Horatius hexametris expressit, vicino, Thaidem *ignem* vocat, *Act.* I. *Sc.* 2. 5. *Accede ad ignem hunc* (*Thaidem*), *iam calesces plus satis.* Virg. Eclog. III. 66. *meus ignis Amyntas. Gladio scrutare*, ense percute, transfige. Lucan. VIII. 557. *Quid viscera nostra scrutaris gladio?* *modo* refer ad *adde*. *Adde modo* (insuper) ad hanc in amore stultitiam multo magis cognoscendam caedis atrocitatem, vel scelus.

v. 277. *Hellade percussa Marius.* Schol. Acr. *Marius quidam ob amorem Helladem quandam puellam occidit, cum ab ea contemneretur, et se postea praecipitavit.*

v. 278. *mentis commotae*, furore percitae, ut v. 209. *commotus.*

v. 279. *Sceleris damnabis eundem.* Nam ut v. 210. dicitur: *Stultitiane erret, nihilum distabit, an ira.*

v. 280. *cognata vocabula*, cognationem aliquam inter se habentia. Schol. Acr. *diversa quidem, sed non multum distantia.*

v. 281—287. Stertinius denique hominum insaniam per ea, quae praeter sortem suam appetunt, et per vota, quae animo concipiunt, exemplis probat.

v. 281. *circum compita*; ubi dii domestici publice colebantur. Schol. Acr. *Jusserat Augustus in compitis deos Penates constitui, ut studiosius*

Lautis mane senex manibus currebat: et, Vnum,
Quiddam magnum addens, unum me surpite morti,
Diis etenim facile est, orabat; sanus utrisque
Auribus atque oculis; mentem, nisi litigiosus,
Exciperet dominus cum venderet: hoc quoque vulgus
Chrysippus ponit foecunda in gente Meneni.
Iupiter, ingentes qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri menses iam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit, illo
Mane die, quo tu indicis ieiunia, nudus

colerentur. *Siccus*, sobrius, qui mane nihildum cibi potusve sumsit. Supra Od. IV. 5. 39. *Dicimus integro Sicci mane die.*

v. 282. *Lautis manibus.* Schol. Cruq. *quia solebant precaturi deos manus et pedes abluere.* Interpretes in hanc rem laudant Hesiod. Op. et D. 724, Hom. Iliad. I. 449. VI. 266: Odyss. III. 440.

v. 283. *Quiddam magnum addens*, quid illud *magnum* fuerit, quod libertinus ad deos sibi conciliandos precibus addiderit, divinationi relictum est; fortasse solemni exsecratione se totum diis devovit, vel aliquid, quod *magnum* esse putabat, pronunciavit. *Fea* ad fidem nonnullorum Codd. edidit (*Quid tam magnum? addens*): sed id per verba, quae sequuntur: *Diis etenim facile est* exprimitur. *surpite* pro surripite.

v. 285, 286. *ment. nisi lit. Exc. dom. cum venderet*, dominus, nisi is est litigiosus et fraudulentus, cum eiusmodi hominem venderet, *mentem exciperet* h. e. libere, eum non sanae mentis esse, diceret. Schol. Porph. *Qui vendunt mancipia, solent hoc adiicere: Sanus corpore et animo.* Cic. de Offic. III: 17. *In mancipiorum venditione venditoris fraus omnis excipitur.*

v. 287. *Hoc quoque vulg. Chrysipp.* — *Meneni*, hos quoque, qualis libertinus ille erat, e vulgo homines ad foecundam Menenii gentem Chrysippus refert; vixit enim tum temporis tam stultae mentis homo, *Menenius*, ut stultorum esset quasi paterfamilias, vel stultae stirpis princeps.

v. 289. *cubantis*, aegrotantis; cf. supra ad Sat. I. 9. 18.

v. 291. *illo Mane die, quo.* Schol. Porphyr. *die Iovis*; hic dies enim sacer fuit deo, a quo nomen accepit. — *Tu indicis ieiunia*, te iubente indicuntur ieiunia; apud Liv. XXXVI. 37. *ieiunia*, Cereri instituenda, ex libris Sibyllinis a Decemviris indicuntur. De *ieiuniis apud veteres* copiose disputavit *Spanhemius* ad Callim. H. in Cer. v. 6. *De ieiuniis die Iovis a Iudaeis institutis* laudat *Gesnerus Selden.* de I. N. III. 15. Obiter fortasse Horatius iam risit stultitiam eorum, qui Iudaeorum ritus imitarentur.

In Tiberi stabit: casus medicusve levârit
Aegrum ex praecipiti, mater delira necabit
In gelida fixum ripa, febrimque reducet.
Quone malo mentem concussa? timore deorum.
Haec mihi Stertinius sapientum octavus amico
Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet; atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.

v. 292—294. *In Tiberi stabit* expiationis causa immersus. *Heindorfius*, qui hunc expiandi ritum orientalis originis esse ait, comparat Iuvenal. VI. 322. *cas. med. lev. Aegr.* Si forte levaverit aegrotum *casus*; casum, quem ponere videtur in naturae viribus, praeponit *medicis*; *ex praecipiti*, ex vitae periculo; Celsus quoque II. 6. gravi morbo laborantem in *praecipiti esse* dicit. *Necabit*, vix in sensu proprio accipi potest; sequitur enim *febrimque reducet*; erit igitur, *paene necabit*, dum corpus pueri, qui modo convaluerat, tam graviter gelida aqua afficietur, ut fixus in ripa pedem inde promovere nequeat; *febrimque* simul *reducet*. Sic *occidere* passim pro *paene occidere*; supra Epod. 14. 5. infra Epist. II. 2. 138. Si *necabit* in sensu proprio accipiendum sit, tum (nisi hysteron proteron esse statuas) pro *febrimque* legendum mihi videtur *febrimve*; mater puerum necabit, aut certe febrim reducet.

v. 295. *concussa*, insania quae mentem concuteret, abrepta; sensus: Quidnam fuit illud, quod matrem ad hanc insaniam adigeret? Respondetur: *timor deorum*, h. e. votum stulta mente susceptum, quod mater commota *timore*, ne, re, quam promiserat, intermissa, deorum iram moveret, nunc exsolvendum putabat. Stoicus igitur de hac quoque re ridet hominum insaniam.

v. 296. *Haec mihi Stertinius* cett. Damasippus, postquam praecepta Stoica ex ore Stertinii sublecta et descripta (v. 34.) enarravit, nunc sermonem cum Horatio inchoatum continuat.

v. 297. *Arma dedit*, per *arma* intellige praecepta Stoica, quibus Damasippus ad se defendendum ab illis, qui se impugnaturi h. e. insanum compellaturi (carpturi, vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *compellare*) sint, se tanquam armis uti velle ait. Stoici enim docent, omnes insanire, ideoque eos ipsos insanire, qui alios insanire dicant. Hinc pergit Damasippus: *Dixerit insanum qui me, totidem audiet*, h. e. qui me insanum dixerit, is, quoties id dicet, toties idem a me audiet, h. e. toties vicissim eum insanum compellabo.

v. 299. *atque Respic. ign. disc. pen. tergo.* atque discet respicere ad ea, quae in ipsius tergo pendere ignorat; *tergum ignotum*, sc. ei, qui, quod in tergo suo gerat, non videt. Supra Sat. I. 3. 22. *Heus tu, Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis Verba putas?* Catull. XXII. 21. *Suus cuique attributus est error: sed non videmus manticae quod in tergo est.*

Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris:
Qua me stultitia (quoniam non est genus unum)
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid? caput abscissum manibus cum portat Agave
Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam insanum; tantum hoc edissere, quo me
Aegrotare putes animi vitio? Accipe; primum
Aedificas, hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis; et idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum et incessum: quî ridiculus minus illo?
An quodcunque facit Maecenas, te quoque verum est,

Nota est fabula Aesopi de duabus peris, quam tractavit Phaedrus IV. 9. cf. Pers. IV. 24.

v. 300—302. *Stoice*, cett. Sensus: Dic mihi, quaeso, Stoice, quo stultitiae genere tu me insanire putas? (*sic*) quod si mihi dixeris, optabo, ut post bona tua olim perdita omnia in posterum maiore pretio vendas. — *Post damnum*, Damasippus enim olim mercator res suas male gesserat, ut ipse profitetur supra v. 19. *Postquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta est.* De particula *sic*, sive de hac optandi formula cum conditione, cf. supra ad Od. I. 3. 1.

v. 303—304. Damasippus respondet: Nec Agave furiosa sibi videtur, cum concitata furore, a Baccho sibi iniecto, filio Pentheo, quem pro leone habebat, caput abscinderet. cf. Euripid. Bacch. 1236. vid. Ovid. Met. III. 712 seqq. Hygin. Fab. 184. — Pro *abscissum demens* dedi cum *Fea* ad fidem plurium Codd. *abscissum manibus*, nam *demens* ob sequens *furiosa* putide abundat.

v. 308. *Aedificas*, videtur tum Horatius in villa sua amplificanda occupatus fuisse. *Long.*, ditiores et beatiores, ad quos praecipue pertinebat Maecenas; iocose Damasippus *longos*, Horatium vero, pauperem et in re tenui natum (vid. infra Epist. I. 20. 20), *bipedalis corporis* hominem appellat. Et vere fuit Horatius *exigui corporis* homo, ut ipse profitetur loc. laud. v. 24.

v. 310. *Turbonis*. Schol. Porphyr. *Turbo, gladiator, fuit parvo corpore, sed animosus pugna.*

v. 311. *qui ridic. min. illo?* Si Turbo est ridiculus, num tu minus es?

v. 312. *te quoque* (facere) *verum est*, aequum et rectum est; sic *verum* infra Epist. I. 7. vers. ult. et I. 12. 23. *Nil Grosphus nisi verum orabit et aequum*, et sic *verum* saepissime apud Livium, ubi haec vox ab iis interpretibus, qui eius notionem ignorarent, perperam in *aequum* mutata est; vid. ad Liv. II. 48. § 2. III. 40. § 11 et ad XXIII. 11. § 12.

Tanto dissimilem, et tanto certare minorem?
Absentis ranae pullis vituli pede pressis,
Vnus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
Bellua cognatos eliserit: illa rogare,
Quantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset?
Maior dimidio. Num tanto? Quum magis atque
Se magis inflaret; non, si te ruperis, inquit,
Par eris. Haec a te non multum abludit imago.
Adde poëmata nunc (hoc est, oleum adde camino)
Quae si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem. Iam desine. Cultum
Maiorem censu. Teneas, Damasippe, tuis te.
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas, insane, minori.

v. 313. *Tanto minorem*, inferiorem, tam imparem, *certare*, quod attinet ad *certare cum Maecenate* pro: in certamine; infra Epist. I. 10. 35. *donec minor in certamine longo*.

v. 316. *cognatos*, iam pro: una secum natos, suaviter pro ceteros pullos.

v. 317. *num tantum — magna fuisset*) *Tantum* pro *tam* esplicant, quod Latinitatem ferre negat *Fea*, qui pro *tantum* eshibuit *tandem*; sed nec haec particula primae statim quaestioni matris convenit; equidem levi emendatione difficultati succurri posse puto, si pro *tantum* legeris *in tantum*; mater quaerit, num bellua illa *magna fuisset in tantum*, h. e. tantae magnitudinis, quantam nunc, postquam se efflaverat, ostendebat; de locutione *in tantum* non pauca exempla collegit *Forcellinus* in *Lexic.* s. v. *tantus*. Nisi placet *in tantum*, esplicari certe debet *tantum* pro *in tantum*, ut simplex *tantum* esplicat *I. Fr. Gronovius* apud Livium XXXVII. 57. *Id quum aegre paterentur tot nobiles, novum sibi hominem tantum praeferri*.

v. 321. *Adde poëm.* ad hanc insaniam adiunge aliam: fac versus, hoc est: igni oleum adde (insaniae nova alimenta praebe).

v. 322. *Quae si quis sanus* cett. nam, ut Horatius infra dicit in Epist. ad Pisones v. 290. *excludit sanos Helicone poëtas Democritus*.

v. 323. *Non dico* (praetereo) *horrendam rabiem*; ipse Horatius vim rabidi furoris, quo ad scribendos criminosos iambos se abripi passus sit, gravissime descripsit supra Od. I. 16. — *cultum maiorem censu*, non dico sumtus, quos ultra rei tuae familiaris modulum in externo cultu facis.

v. 324. *Teneas, Dam. tuis te*, contineas te intra tua, h. e. intra ea, quae ad te ipsum spectant, nosce te ipsum. Nos *kehre nur vor deine thür*.

v. 326. *O parcas* cett. O tu, insane, cuius insania maior est mea, parcas tandem mihi, cuius insania minor est tua; sive: O insane, parcas tandem mihi minus te insanienti.

SATIRA IV.

Vnde, et quo Catius? Non est mihi tempus aventi
Ponere signa novis praeceptis, qualia vincunt
Pythagoram, Anytique reum doctumque Platona.
Peccatum fateor, cum te sic tempore laevo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro.
Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox;

SATIRA IV.

Ad deridendos eos, qui felicitatis partem stulte in lautis epulis ponunt, artis coquinariae praecepta, quae Catius quidam se ex ore magni in arte coquinaria magistri hausisse fingit, mira diligentia refert.

Catius sine dubio est nomen fictum. Horatius, qui saepius inter coenandum apud Maecenatem non sine magna molestia audivisse videtur convivam aliquem vel plures multa verba facientes de lautarum epularum sapore, natura, raritate, confectione cett. eorum iam in hac Satira vanitatem et importunitatem derisurus, inducere omnino debebat aliquem, qui stultos illos sermones accurate exponeret. Hunc Horatius appellavit *Catium,* sed cur eum ita appellare poëtae placuerit, id nunc nescimus, nec id scire cuiusquam, puto, Horatii lectoris multum interest. Horatius enim hanc satiram scripsit, non ut Catium, sed ut homines Catio similes rideret. Amicissimus *Manso* in libro inscripto: *schriften und abhandlungen* p. 59. in *Catio* fortasse *Malium*, equitem Romanum et re coquinaria nobilem latere suspicatur; certe haec suspicio ceteris, quae ab interpretibus allatae sunt, praeferenda videtur.

v. 1, 2. *Vnde et quo Catius?* vulgaris obvios alloquendi formula, supra Sat. I. 9. 62. *Vnde venis, et quo tendis?* Similiter fere Virgilius exorditur Eclogam nonam: *Quo te, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?* — *Non est m. t. aventi P. s. nov. pr.* iam tecum confabulandi deest mihi tempus, festinanti scilicet nova, quae modo audivi, praecepta consignare litteris; *ponere signa*, cum delectu, ut videtur, pro vulgari: litteris mandare; *nova praecepta* versabantur in designando rerum, e quibus lautae epulae pararentur, modo, vel mensura, pondere cett. ita quidem, ut plura fortasse brevius, *signo* tantummodo aliquo *posito*, notarentur, uti fere medici nostri componendis miscendisque medicaminibus *signa* tantum *ponere* solent; *nova*, qualia a nemine adhuc proposita sunt.

v. 3. *Anytique reum*, Socratem; *Anytus* enim unus Socratis accusatorum fuit.

v. 4. *laevo*, importuno.

v. 6. *interciderit*, animo exciderit, effluxerit.

Sive est naturae hoc, sive artis, mirus utroque.
Quin id erat curae, quo pacto cuncta tenerem,
Vtpote res tenues, tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen, simul et, Romanus an hospes.
Ipsa memor praecepta canam; celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Vt succi melioris et ut magis alma rotundis,
Ponere; namque marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,

v. 7. *Sive est nat.* cett., sive haec in memoriam audita revocandi facultas est res insiti tibi ingenii, *sive artis*, exercitationis, studii, tu sane in utroque excellis; cogitasse videtur poëta de arte memoriae, cuius inventor Simonides fuisse traditur. (Cic. de Invent. II. 86).

v. 8, 9. *Quin id erat curae, quo* cett. Quin hoc ipsum iam agebam, ut omnia mihi tradita praecepta memori animo reponerem; *res tenues*, subtiles, subtiliter excogitatas; sic v. 36. *tenuis ratio saporum*; exempla Ciceroniana, ubi *tenuis* pro subtili ponitur, vide in *Ernest.* Clav. Cic. s. v. *tenuis*, *peractas*, traditas, expositas.

v. 10. *hominis*, sc. apud quem res illae subtiles tractatae sunt.

v. 11. *celabitur auctor*, quis fuerit ille, cuius nomen poëta reticet, vix eos, qui tum vivebant, latere potuit. Fuit fortasse vir quidam nobilior, cuius iram contra se irritare noluit. Ceterum hic ipse subtilis saporum iudex et experientissimus praestantiorum epularum aestimator atque magister huic scribendae satirae omnem materiem suppeditasse videtur.

v. 12, 13. *Longa quibus fac. ov.* cett. Satis constat, in coenis apud Romanos primum *ova* et postremum *mala* apposita esse, unde natum est illud proverbium: *ab ovis usque ad mala.* (supra Sat. I. 37.) Itaque, qui nunc de epulis subtiliter aestimandis atque diiudicandis verba facit, servato, quo illae in coena se excipere solebant, ordine, primum sententiam suam fert de *ovis*. *Ova longae faciei* putabantur et adhuc putantur *vitellum marem* continere (vid. Plin. H. N. X. 74. et Columell. VIII. 3. 11. ibique Gesner.), et quia vitellum marem circumfluit resina callosior, vel liquor spissior et crassior (nos *ein galligter, steiferer schleim*), ova longa, ut melioris saporis et ut plus alimenti praebentia rotundis praeferebantur. *magis alma*, nos *mehr nährend, nahrhaft*; veterem lectionem *magis alba* defendit *Fea*, addita explicatione: « magis abundantia albumine » sed hanc explicationem vix fert Latinitas.

v. 14. *Ponere*, apponere. *cohibent*, dum *callosa* vitellum quasi in aequilibrio continent, eleganter dicuntur eum *cohibere*, sc. a vaga mobilitate.

v. 15, 16. Iam transit ad olera sive caules (nos *kohl oder gemüse, was einen stängel hat*); iunge: *Caulis, qui in siccis agris crevit, est dulcior caule suburbano*, h. e. in horto subur

Dulcior; irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam musto mersare Falerno;
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis male creditur. Ille salubres
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quae legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno;
Mendose; quoniam vacuis committere venis

bano nato; hinc addit: *irriguo nihil est elutius horto*, h. e. terra nullibi magis per aquam est eluta (nullibi magis est humida), quam in hortis suburbanis, sive quod siti illi erant in locis humidis, sive quod rivuli in eos deducebantur; Ovid. Fast. II. 703. *Hortus odoratis suberat cultissimus herbis, Sectus humum rivo lene fluentis aquae*; olera autem in locis humidis nata falui saporis esse credebantur.

v. 18, 19. *Ne gall. malum* cett. *gallina dura*, gallina, quae, postquam sub improviso hospitis adventu caesa est, statim coquitur, manet *dura*, ideoque parum respondere potest exspectationi hospitis, non duram, sed teneram carnem edere cupientis. *malum* explicari omnino debet pro male, sed exemplum, ubi *malum* pro male positum sit, frustra investigavi; suspicor igitur Horatium pro *malum* scripsisse *parum*. *palato*, eleganter et significanter pro *exspectationi*, et hinc *parum responset*, parum grata, ingrata, insipida sit. — *Doctus eris mersare* pro praeceptis meis edoctus mersabis; *mersare* iam pro mersando suffocare. *musto Falerno*, pro vulgari lectione *misto* vel *mulso* egregie ad rem *Bentleius* in textum recepit *musto*. *Mustum* enim apud Romanos ita condebatur, ut per integrum ferme annum recens et dulce servaretur, varioque culinae usui adhiberetur. Laudant in hanc rem Cat. de R. R. CXX. Colum. XII. 29. Plin. XIV. 11.

v. 21. *aliis male creditur*, non ideo tantum, quod fungi, qui in silvis nascuntur, natura sua deteriores sunt pratensibus, sed etiam, quod in silvia simul inveniuntur fungi mali et valetudini admodum infesti, qui ob similitudinem, quam cum bonis habent, facile fraudi esse possunt.

v. 22. *qui nigr. prand. mor.*, iam adsperguntur quaedam praecepta, ad illa, quae ante solemnem coenam sumenda sint, spectantia.

v. 24. *forti — Falerno*, Aufidius, homo gulosus, cuius gentem nosse nihil attinet, reprehenditur, quod *mulsum* (nos *meth*) ex melle et *Falerno forti* (h. e. fervido, ut infra Sat. II. v. 38. *vina fervida*), nos *aus starkem und feurigem Falerner weine*, miscebat; hinc paulo post v. 26. commendatur *mulsum lene*.

v. 25. *Mendose*, male sana hoc fecit, *quoniam* cett. *vacuis — venis*, ergo ante coenam.

Nil nisi lene decet: leni praecordia mulso
Prolueris melius. Si dura morabitur alvus,
Mitulus et viles pellent obstantia conchae,
Et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunae;
Sed non omne mare est generosae fertile testae.
Murice Baiano melior Lucrina peloris:
Ostrea Circeiis, Miseno oriuntur echini;
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi coenarum quivis temere arroget artem,
Non prius exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est, cara pisces averrere mensa

v. 27. *dura alvus* (nos *hartleibigkeit*) *morabitur*, obstaculo erit emittendis excrementis.

v. 28. *Mitulus* vel *mytilus*, concharum esculentarum genus, τελλίνα, vid. *Heindorf.*

v. 29. *lapathi* (ex genere *ampfer* — *Rumex scutatus* vel *R. Patientia Linn.*) *brevis herba.* supra Epod. 2. 57. *Aut herba lapathi prata amantis, et gravi Malvae salubres corpori.* — *brevis*, Schol. Cruq. *parva, non excrescens in altum.* *albo non sine Coo*, cui admiscebatur aqua marina. vid. Athen. I. 35. et *Heind.* ad h. l.

v. 30. *conchylia*, nos *die schalthiere, schalfische*, *lubrica*, mucoso liquore obducta vel madentia: epitheton ornans; *nascentes lunae implent*, carnosiora reddunt. Plin. H. N. II. 41. *Lunari potestate ostrearum conchyliorumque et concharum omnium corpora augeri et rursus minui — exquisivere diligentiores.*

v. 31. *generosae testae*) *generosa* vocantur animalia testacea, quae esculenta sunt.

v. 32. *Murice Bai. mel. Lucr. pel.*) *peloris*, concharum, in sinu Lucrensi inter Puteolos et Baias captarum, genus praeferebatur muricibus in sinu ad Baias in Campania captis.

v. 33. *Ostrea Circeiis.* Plin. H. N. XXII. 21. *Circeiensibus ostreis neque dulciora, neque teneriora esse ulla compertum est.* *Circeii*, oppidum in Latio et promontorium in mare Tyrrheoum procurrens. *Miseno* promontorio, et eiusdem nominis oppido in Campania. *echini*, testaceorum genus, ubique spinis munitum, nos *seeigel.*

v. 34. *Pectinibus*) *pecten*, κτείς (nos *kamm-muschel*), vide, quos laudant: Athen. III. p. 88. B. Aristot. H. N. IV. 4. 3. Plin. H. N. IX. 51. XXXII. 53. *patulis*, refer ad pectinum formam concavam. *molle Tarentum*, ab ingenio hominum, mollius et luxuriosius ibi viventium; hinc infra Epist. I. 7. 45. *Tarentum imbelle*, vid. *Interpretes.*

v. 36. *Non prius exacta* cett. qui non antea subtiliter exploraverit saporum rationem. *tenui*, subtili, ut v. 9.

v. 37—39. *Nec satis est* cett. Sensus: Non satis est pisces caros emere,

Ignarum, quibus est ius aptius, et quibus assis
Languidus in cubitum iam se conviva reponet.
Vmber et iligna nutritus glande rotundas
Curvet aper lances carnem vitantis inertem:
Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
Vinea submittit capreas non semper edules.
Fecundae leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quae natura et foret aetas,
Ante meum nulli patuit quaesita palatum.
Sunt, quorum ingenium nova tantum crustula promit.

sed opus quoqua est scire, qui eorum elixi quiva assi melius et iucundius sapiant. — pro *averrere* nonnulli Codd. apud *Feam* offerunt *avertere*, plurimi tamen tuentur *averrere*, et hoc mihi ut aptius et elegantius praeferendum videtur: *averrere* iam est: manum alicui rei cupide iniicere eamque auferre, nos *wegschnappen, wegfischen*, *wegkapern*. *caram mensam* accipio de mensa in macello, in quo *cari* vel magni pretii *pisces* venales expositi sunt; ex hae igitur mensa cupidi lautiorum epularum emtores, dum alter alteri mercem quasi ex mánibus eripit, *pisces averrunt*; egregie autem *averrere* respondet τῷ verrere; quod pro: pisces capere dicitur supra Sat. II. 3. 235. *tu pisces hiberno ex aequore verris*, h. e. captos aufers. Hanc explicationem amplexus quoque est *Vossius*, qui hunc locum vertit sic: *dass fische von theurer bank du hinwegrafst.* At *avertere* adiunctam notionem furti vel violentiae habet. *ignarum*, eum, qui ignorat; *et quibus assis Languidus in cub. i. s. conv. repon* versus elegantissimus: et assorum piscium adspectu conviva iam fere satur de integro ad edendum allicietur; *se reponere in cubitum*, laevo cubito in pulvinari posito ad edendum se componere.

v. 40. *iligna* (ilignea) *glande*; ilicis (*der stecheiche*).

v. 41. *curvet*, pondere gravet et deprimat, pro impleat, *vitantis*, eius, qui recuset, *inertem*, insipidam, nihil, quod palatum suaviter afficiat, habentem.

v. 42. *pinguis*, saginatus.

v. 43. *submittit*, capiendas offert, suggerit.

v. 44. *sapiens*, subtilioris palati homo, boni saporis probe gnarus. — *sectabitur*, appetet. *armos*, intellige carnem, quam lepus inde a dorso vel a spina usque ad lumbos habet.

v. 45, 46. *Piscibus atque avibus* cett. Qualis esset piscium aviumque natura et bonitas, et qua aetate cuiusque caro optime saperet, id nullius ante me palato exploratum est, sive, id pro palati mei subtilitate primus docui. *ante meum palatum*, lepide pro ante me.

v. 47. *Sunt, quorum ingenium — promit* pro promat, post *sunt*; vid. *Heind.* supra ad Sat. I. 4. 24.

Nequaquam satis in re una consumere curam:
Vt si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisces securus olivo.
Massica si caelo supponas vina sereno,
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,
Et decedet odor nervis inimicus; at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet faece Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ovo;
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
Potorem cochlea; nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: perna magis ac magis hillis

v. 48. *Bentleius* in hoc versu vocem *est* excidisse suspicatur, quia *satis* simpliciter pro sufficit, nusquam dicatur. Sane, si hac voce omnino opus sit, ei vel ante *satis*, vel post *una*, vel in fine versus locus adsignari potest.

v. 50. *securus*, nihil laborans.

v. 51. *Massica vina*, cf. supra Od. I. 4. 19.

v. 54. *vitiata*, significanter pro liquata, destillata, percolata, quia vina, dum liquantur per lineum sacculum, *vitium* trahunt.

v. 55. *Surrentina vina*, nata in iugis prope oppidum *Surrentum* in Campania. Schol. Cruq. *Surrentina debilia sunt, Falerna acria et robusta* (fortia potius ut v. 24.) *itaque ex faece (weinsteinsalz* vel potius *weinmutter) Falerni Surrentina fiunt gratiora et mollia.* *vafer*, prudens, providus.

v. 56, 57. *columbino limum* cett., ovo columbino iniecto (*limum*) sordem faecis (*bene*) bono eventu *colligit* et contrahit, (*Quatenus*) quandoquidem *vitellus* ovi columbini (*volvens aliena*) ea, quae vinum turbidum reddunt, secum trahens, (*ima petit*) ad ima defertur.

v. 58. *marcentem potorem*, vino cibisque confectum; sive: languentem potoris stomachum. *squillis*, esilis sed longioris corporis cancris marinis (*cancer squilla* Linn. nos *garneele*, vel *granate*).

v. 59. Oratio cohaeret sic: squillis et cochleis recreabis marcentem stomachum, non lactuca; lactuca igitur tibi abstinendum erit, *nam lactuca* (nos *lattich*) *innatat post vinum acri stomacho*; nempe stomachus, in quo esca *natat*, male se habet, at bene, in quo esca (ut Horatius loquitur supra Sat. II. 2. 73.) *sedet*. *acri*, vini fervore acriter quasi affecto.

v. 60. *hillis*. Schol. Cruq. *hilla significat intestinum salsum, vel, ut alii dicunt, fartum salsitium.* Intelligendum est haud dubie genus quoddam farciminum fumo duraturum. Rectissime, ut videtur, vertit *Vossius*: *knackwurst*.

Flagitat immorsus refici; quin omnia malit,
Quaecunque immundis fervent allata popinis.
Est operae pretium duplicis pernoscere iuris
Naturam. Simplex e dulci constat olivo,
Quod pingui miscere mero muriaque decebit
Non alia, quam qua Byzantia putuit orca.

v. 61. *Flagitat immorsus refici*, stomachus, fortioribus potius cibis, perna et hillis, vellicatus et incitatus, languore refici cupit; *immorsus* significanter pro mordendo incitatus; salsamenta enim vel cibi sale macerati mordent, urunt et pungunt stomachum, et sic novum incitamentum ei immittunt; qui pro *immorsus* malunt legi *in morsus*, elegantiam huius loci non percepisse videntur.

v. 62. *quin omnia malit, Quaecunque* cett., h. e. imo marcens stomachus *omnia* fercula, *quaecunque ex immundis popinis allata fervent*, *malit*, quam lactucam; *allata fervent*, elegantius *fervent* pro vulgari: afferuntur ferventia, h. e. vaporantia.

v. 63—69. *Est operae pret. dupl. pern. iur. Nat.* iam sapiens rei coquinariae doctor noster ad praecepta, quae de iure duplice daturus est, tanquam ad rem gravioris momenti animum advertere iubet discipulum, dicens: *Est operae pretium — pernoscere*; Horatium in hac loquendi formula: *est operae pret. pern.* imitatum esse Ennium, cum *Heindorfio* contendere nolim; sponte Horatius in hanc vulgarem locutionem incidere poterat, uti post Horatium Iuvenal. VI. 474. et Pers. VI. 9. Aliter se habet supra I. 2. 37. *Audire est operae pretium, procedere recte*, nam totus hic versus est Ennii, ut ibi ex *Schol. Acron.* et *Porph.* discimus. — Quod attinet ad descriptionem *iuris duplicis et simplicis*, ego maneo in sententia, quam, nondum inspectis aliorum interpretationibus, de hoc loco susceperam. *Ius* (quod apud nos appellatur *brühe*, et voce Francogallica *sauce*) *simplex* est, quod constat e dulci oliva, pingui mero, muriaque Byzantina. At *hoc ius simplex*, ubi sectis et admixtis quibusdam herbis inferbuit, et, postquam croco conspersum aliquamdiu stetit, et insuper additum est oleum Venafranum, non amplius *ius simplex*, sed *duplex* vocatur.

v. 64. e *dulci*, h. e. recente, non rancido.

v. 65. *pingui mero*, nos quoque vinum crassius et tenacius in vernacula vocamus: *fetten, klebrichten wein*; vinum igitur *pingue et plenum*, cui opponitur *tenue*. Cels. I. 6. *nunquam vinum salsum bibere expedit, ne tenue quidem aut dulce, sed austerum et plenius.* *muriaque*, et liquamine ex piscibus, nominatim ex thynnis (*lake von thunfischen*), hinc additur:

v. 66. *Non alia, quam qua Byz put. orca*, pro vulgari et simplice: sed muria Byzantina; *orca* (testa), in qua muria servabatur, a thynnis ad Byzantium captis dicitur *Byzantia*; *quam qua putuit*, quam muria, cuius graviore odore testa Byzantia oluit.

Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioque croco sparsum stetit, insuper addes
Pressa Venafranae quod bacca remisit olivae.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo;
Nam facie praestant. Venucula convenit ollis;
Rectius Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego faecem primus et allec,
Primus et invenior piper album, cum sale nigro
Incretum, puris circumposuisse catillis.

v. 67. *Hoc ubi* cett., *ubi hoc* ius simplex *sectis herbis confusum* (permixtum et compositum) *inferbuit* (ad ignem fervere et aestuare coepit).

v. 68. *Corycio*, epitheton ornans, ab oppido et eiusdem nominis promontorio *Coryco* in Cilicia, ubi optimus *crocus* nascebatur. Plin. H. N. XXI. 17. *stetit*, scilicet aliquamdiu, dum deferbuit; sed fortasse explicari quoque potest: stando coagulatum vel coactum est. In hanc explicationem *Gesnerus*: » *Stetit*, videtur indicare consistentiam, quam vocant, et erassitudinem iuris a coctura et admixtis rebus siccis » et *Turnebus* in *Advers*. I. 28. » Stetit eleganter dixit; nam quae liquidiora erant et humidiora, ubi aliquam adepta sunt coquendo concretionem, stare dicuntur.» apud nos quoque conficiuntur cibi, quos appellant *gestandenes*. Fuit fortasse *ius duplex* simile fere cibo qui voce Francogallica dicitur *crême*.

v. 69. *Pressa Venafr. quod bacca remisit olivae*, elegante periphrasi pro oleum Venafranum; optimum enim oleum exprimebatur in agro Venafrano in Campania; conf. supra ad Od. II. 6. 16. Plin. H. N. XV. 3. *remisit*, emisit, submisit. Infra Sat. II. 8. 45. *His mixtum ius est, oleo, quod prima Venafri Pressit cella*.

v. 70. *Picenis pomis*, conf. supra Sat. II. 3. 272. *Tiburtia*, Tibure (nunc *Tivoli*) nata.

v. 71. *Nam facie praestant*, nam Tiburtia externa tantum specie, non succo, praestant. *Venucula*, uva, quae in ollis condi solebat, nos *topfrosinen*. conf. Plin. H. N. XIV. 14. 6. hinc eiusmodi *uvae* dicuntur *ollares* Colum. III. 2. Martial. VII. 19. in scriptura huius vocis vett. librr. variant: *venucula*, *venuncula*, *vennucula*, *veniocula*, *vernucula*.

v. 72. *Rect. Albanam — uvam*, cf. infra Epist. II. 8. 26. *duraveris* durabiles reddideris, h. e. servaveris.

v. 73—75. *Hanc ego* cett. egregie Horatius iam expressit ingenium et sermonem eorum, qui se primos alicuius rei inventores esse iactant erepanfque. Ego, ait, sapiens ille insularum epularum instructor, *ego primus hanc* (uvam Albanam) cum pomis, *ego primus* faecem et allec, et primus piper album cum sale nigro per cribrum adspersum puris catillis in mensa circumposuisse invenior, sive inventor circumposuisse laudor. *faec*) *faex*, idem quod infra Sat. II. 8. 9. *faecula Coa*, h. e. faex usta (*gebrannter weinstein*) vid. quos laudat *Heindorfius*: fuit autem condimenti genus, quod addebatur *alleci*. *alec*,

Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoque vagos pisces urguere catino.
Magna movet stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit;
Sive gravis veteri craterae limus adhaesit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulenta radere palma,

halec, *allex* vel *alex* (libri variant, ut infra Sat. II. 8. 9.) vilioris pretii genus quoddam gari, ex visceribus scombrorum praecipue, fortasse halecum quoque et aliorum piscium marinorum confecti, vid. Plin. H. N. XXXI. 44. *incretum*, Schol. Acr. *admixtum*, sc. cribro; nam *incernere* est, aliquid per cribrum alicui rei adspergere. *puris catillis*, bene doctrinae, ad coenam instruendam spectantis, professor noster commendat munditiem, quia immundities stomacho fastidia movet, de qua mox agit inde a vers. 78. *circumposuisse*, apud nos quoque *catilli* (*les assiettes*) in mensa convivali huc illuc circumponi solent. Quod putat *Lambinus*, singulos catillos singulis convivis appositos fuisse, non probabile videtur.

v. 76, 77. *Immane est vitium*, at pisces magno pretio emere eosque in angusto catino apponere, ad maxima coenae vitia pertinet, ut v. 82. *ingens flagitium*, rem ridicule exaggerat praeceptor, dum ea, quae inepte fiunt, ad immania vitia et ingentia flagitia refert. *vagos*, suaviter de piscibus, qui ante in amplo mari liberius circumvagabantur, nunc in angusto catino coarctati et compressi iacent. *urguere*, ita condensare et constipare, ut alter alterum premat, alter alteri impositus sit.

v. 78. *unctis*, sorde pollutis et inquinatis, ut supra Sat. II. 2. 68. *uncta aqua*.

v. 79. *dum furta ligurrit*, dum aliquid escae furtim e patina manibus surreptae deglutit, e sic manus inquinat.

v. 80. *gravis limus*, sermo est de vetere et obsoleta cratera, quae longa annorum serie multum limi, sordis vel robiginis contraxerat; nisi fortasse *gravis* ad graveolentiam contractae sordis referendum sit, ita ut *gravis* iam sit *foedus*.

v. 81. *scopis* ad pavimentum purgandum; *mappis*, ad os vel manus in coena detergendas, hinc *mappa* ab eius usu infra I. 5. 8. dicitur *sordida*. Virgilius *has mappas* vocat Aen. I. 702. *mantelia*. *in scobe*) *scobs* vel *scobis* de partibus minutissimis, quae vel e ferro, quod limatur, vel e ligno, quod serratur dolabrave perforatur, decidunt (nos *hammerschlag*, *eisenfeil*, *sägspäne*); spargebatur autem *scobs*, ut, dum pavimenta scopis purgabantur, vel sordem secum traheret, vel loca humida exsiccaret, vel lacunas pavimenti expleret. — *quantus*, quam parvus et modicus, quantillus.

v. 83. *Tene — radere* cett. elegans loquendi ratio, Terentio praecipue familiaris; infinitivus pendet ab eius-

Et Tyrias dare circum illota toralia vestes,
Oblitum, quanto curam sumtumque minorem
Haec habeant, tanto reprêndi iustius illis,
Quae nisi divitibus nequeant contingere mensis?
Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta,
Non tamen interpres tantundem iuveris; adde
Vultum habitumque hominis, quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fontes ut adire remotos
Atque haurire queam vitae praecepta beatae.

SATIRA V.

Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res

modi fere verbis omissis: decetne, licetne, estne fas, probarine potest, estne credibile cett. *te radere*, supra I. 9. 72. *Huncine solem Tam nigrum surrexe mihi!* *varios*, variis coloribus distinctos.

v. 84. *Et Tyr.* cett. iunge: *et illota toralia dare circum vestes Tyrias.* *toralia* sunt externa integumenta, vestem stragulam tori vel lecti tricliniaris a sorde munientia; *illota*, quorum adspectus fastidium movet; hinc infra Epist. I. 5. 21. *turpe* dicitur illotum *toral*.

v. 85—87. *oblitum*, *quanto* cett. Sensus: non cogitantem, ea, quae ad munditiem spectant, quo minorem curam sumtumque requirant, in eo maiorem, si negligantur, reprehensionem incurrere, quam si desint illa pretiosissima epularum genera, quae non nisi in divitum mensis apponi queant.

v. 89. *auditum*, scil. praecepta, quae iam enarrasti. *perges quocunque*, quacunque tandem via ad eum, cuius nomen celas, perges.

v. 91, 92. *interpres*, qui refert, quod audivit. *habitumque*, scil. corporis, ad dignitatem et gravitatem praecepta dantis compositi.

SATIRA V.

Horatius Vlyssem cum Tiresia apud inferos colloquentem, et ex eo, quibus artibus perditas opes recuperare possit, quaerentem inducit. Tiresias, id optime per haereditates callidis artibus captandas fieri posse, respondens, Romanorum misere depravatos mores carpit et ante oculos ponit.

v. 1. *Hoc quoque, Tiresia,* cett.

Artibus atque modis. Quid rides? Iamne doloso
Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates
Adspicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopsque domum redeam, te vate, neque illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus; atqui
Et genus, et virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem, missis ambagibus, horres,
Accipe, qua ratione queas ditescere. Turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc,
Res ubi magna nitet, domino sene; dulcia poma,
Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem gustet venerabilior Lare dives;
Qui, quamvis periurus erit, sine gente, cruentus

Horatius lectorem in rem mediam rapit, nimirum in colloquium Vlyssis cum caeco illo vate Thebano, Tiresia, de arte ditescendi habitum. Ante oculos habuit Homerum in Odyss. XI. 137. ubi Tiresias apud inferos sciscitanti Vlyssi futuram eius sortem aperit. *Hoc quoque — praeter narrata*, Vlysses iam de aliis rebus consuluerat Tiresiam, vid. Hom. Odyss. XI. v. 90 seqq. et nunc transit ad novam rem ab illo exquirendam.

v. 3. *Quid rides?* risisse videtur Tiresias de hominum, nunquam sorte sua contentorum, ingenio. Vlysses enim, qui in dulcissima spe, se brevi ad suos rediturum esse, acquiescere debebat, nunc artes et modos, quibus amissas res reparare possit, discere cupit, ipse omnium fallaciarum peritissimus. *doloso* eleganter et graviter pro tibi. Sic enim designatur Vlysses talis, qualis erat, πολύτροπος, ut ab Homero in primo statim versu Odysseae vocatur.

v. 6. *te vate*, ut tu ipse vaticinatus es. Hom. Odyss. XI. v. 110 seqq.

v. 7. *apotheca*, cella vinaria, in superiore aedium parte, fumo, quo contraheretur vino maturitas, pervia; hinc cadi *fumosi Falerni* apud Tibull. II. 1. 27.

v. 8. *cum re*, sc. familiari. *vil. alga est*) *alga* proverbiali locutione de re vilissima. Virg. Eclog. VII. 42. *proiecta vilior alga.*

v. 11. *privum*, peculiare, singulare, de eo, quod alicui est proprium, quod aliquis prae aliis habet; ergo aliquid rari (nos in vita communi dicere solemus: *etwas delikates, besondres*), quale pro munusculo amicis mitti solet, ut *turdus*, qui ad rariores escas pertinet, et, quae sequuntur, fructuum in hortis fundisque primitiae. Eodem redit a *Gesnero* defensa lectio *primum*, quae nostrae lectionis videtur esse interpretatio. — *dabitur tibi*, tibi continget. *devolet*, accommodate ad alatum quasi munus *turdi*.

v. 13. *honores*, fructus insigniores, scilicet primitias, quae offerri solebant Laribus.

Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Vtne tegam spurco Damae latus? haud ita Troiae
Me gessi, certans semper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare iubebo:
Et quondam maiora tuli. Tu protinus, unde
Divitias aerisque ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem, et dico. Captes astutus ubique
Testamenta senum: neu, si vafer unus et alter
Insidiatorem praeroso fugerit hamo,
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna minorve foro si res certabitur olim,
Vivet uter locuples sine gnatis, improbus, ultro

v. 16. *fugitivus*, servus nequam, qui elam e domo heri aufugit.

v. 17. *illi exterior*, a sinistro illius latere; *exterior*, quasi adsit ad defendendum interiorem, cuius sinistrum latus *tegit* vel *claudit*, *interiore* est inferior; sive, is, qui it *exterior*, *interiorem* sibi vel auctoritate, vel dignitate, vel honore anteire, ostendit. Schol. Acr. *exterior*, *sinisterior*, *in sinistra parte positus*.

v. 18. *Vtne tegam* cett. tune me (*exteriorem*) sinistrum latus spurci alicuius hominis, cui servo ante nomen *Damae* fuit, claudere iubes?

v. 19. *melioribus*, me praestantioribus, fortioribus, ut Achille, Aiace.

v. 21. *Et quondam maiora tuli*, Homer. Odyss. V. 223. ubi Vlysses: Ηδη γὰρ μάλα πόλλ' ἔπαθον καὶ πόλλ' ἐμόγησα Κύμασι καὶ πολέμῳ.

v. 22. *ruam*, eruam, effodiam, respectu habito loci, ubi aurum, argentum, aera latent, sub terra scilicet, unde debeot *erui*, effodi; itaque *ruam* iam significanter pro vulgari: mihi parem, colligam, *aeris acervos ruam*, aes (pecuniam) coacervem; *ruere* pro *eruere* passim. Lucil. apud Non. IV. 389. *ruis haec et colligis omnia furtim*. Lucret. I. 293. et VI. 726. ubi est: *arenam ruere*. Virgil. Aen. I. 35. et XI. 211. ubi moerentes *cinerem et ossa ruere* (colligere) dicuntur.

v. 24. *unus et alter*, sc. senum ditiorum.

v. 25. *Insid. praeroso fug. hamo*, artem, qua insidiantes divitiis suis eluserit; nota imago, ducta a piscibus, qui escam amo affixam praerodunt quidem, sed illa praerosa aufugiunt, nec se capi patiuntur. Munera, ab haereditatum captatoribus missa, comparantur cum esca, qua capiuntur pisces. Hinc Martial. VI. 63. 4. *Munera magna quidem misit, sed misit in hamo*, sed misit tanquam escam ad te, tanquam piscem in hamo, capiendum.

v. 27. *si olim*, si quando, si quo forte tempore; nos *wenn irgend einmal*. Sic infra Epist. ad Pison. 386. *Si quid tamen scripseris olim*.

v. 28, 29. *Vivet uter*) *uter* certantium *locuples vivet sine natis*, homo

Qui meliorem audax vocet in ius, illius esto
Defensor: fama civem causaque priorem
Sperne, domi si gnatus erit foecundave coniux.
Quinte, puta, aut Publi (gaudent praenomine molles
Auriculae) tibi me virtus tua fecit amicum:
Ius anceps novi, causas defendere possum:
Eripiet quivis oculos citius mihi, quam te
Contemtum cassa nuce pauperet: haec mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis iocus: ire domum atque
Pelliculam curare iube: fi cognitor ipse.
Persta, atque obdura, seu rubra canicula findet
Infantes statuas; seu pingui tentus omaso
Furius hibernas cana nive conspuet Alpes.

ceterum *improbus*, qui *audax meliorem* (probiorem) *in ius vocet ultro*, non iniuria aliqua provocatus, sine ulla causa.

v. 30, 31. *fama civem* cett. At civem, si ei filius aut foecunda coniux erit, licet is tam bona fama quam causa, ex qua litem alicui intendit, sit potior, *sperne*, h. e. defensor ei adesse noli.

v. 32—38. *Quinte, puta, aut Publi* cett. Nexus: divitem senem autem, quem officiis tuis capere et tibi devincire cupis, eiusmodi verbis blandioribus alloquere: Existima, mi Quinte, aut mi Publi cett. *gaud. praenomine molles auric.*, mollius et suavius ad aures accidere videtur *praenomen*, quo familiariter se invicem appellare solent amici atque propinqui. Commode in hanc rem *Gesnerus* attulit locum Ciceronis Epist. ad Fam. I. 9. .... *quoniamque illi haberent suum Publium* (Clodium), *darent mihi ipsi alium Publium* (Vatinium), *in quo possem illorum animos — repungere* (vicissim pungere).

v. 34. *Ius anceps*, e quo duplicem sensum elicit callida interpretatio, sive de quo in utramque partem disputatur; hinc supra Sat. II. 2. 131. dicitur *vafrum*.

v. 37, 38. *ire domum* cett. Nexus: Postquam eiusmodi oratione propensum tibi reddidisti divitis senix animum, iube eum domum ire et ibi corpori molliter tractando atque recreando securo animo operam dare. — *fi cognitor ipse*, ipse partes eius, qui praesens coram iudicibus causam suam perorare debet, suscipe. Ascon. Ped. *Qui defendit alterum in iudicio — cognitor est, si praesentis causam novit ac sic tuetur ut suam.* vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *cognitor* et *Heind.* ad h. l.

v. 39—41. *Persta, atque obdura*, Ovidius Am. III. 11. 7. molliore numero: *Perfer et obdura.* *seu rubra canicula* cett. Sensus: Sive solis ardor, sive hiemis frigus tibi perferendum est; ad hanc sententiam exprimendam, ut obiter rideret tumidum poëtam, *Furium Bibaculum*, duas

Nonne vides (aliquis cubito stantem prope tangens
Inquiet), ut patiens! ut amicis aptus! ut acer!
Plures annabunt thunni, et cetaria crescent.
Si cui praeterea validus male filius in re
Praeclara sublatus aletur, ne manifestum
Caelibis obsequium nudet te, leniter in spem
Adrepe officiosus, ut et scribare secundus
Haeres, et si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias: perraro haec alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cunque legendum,
Abnuere, et tabulas a te removere memento:

ineptas locutiones ex Furii carminibus depromtas risui exposuit; *statuae* enim recens ex ligno, quod solis aestu findi solet, factae ridicule dicuntur *infantes*; et in versu illo Furii, a *Schol. Acr.* ex *Pragmatia belli Gallici* producto, *Iupiter hibernas cana nive conspuit Alpes*, Iovi aliquid tribuitur, quod a dei maiestate abhorret. Confer Quinctil. VIII. 6. 17. Alios quosdam Bibaculi versus putidi tumoris plenos servavit Aul. Gellius XVIII. 11. *Infantes statuas* non disertis quidem verbis Horatius tribuit Furio, sed quum ne una quidem vocula aliquid de hac inepta locutione monuerit, eam pariter ad poëtam, quem nominavit, *Furium*, referendam esse, non sine veritatis specie colligi posse videtur. Nec tamen eos, qui Horatium alium quendam tumidum poëtam, tum satis cuique notum, in animo habuisse contendant, errare dixerim. *Pingui tentus omaso*, ipsam Furii, adipem prae se ferentis, corporis figuram ridiculam exhibet Horatius. Sch. Acr. *Furius poëta immanis ventris, qui nivem spumam* (sputum) *Iovis dixit. Ideo hoc eius personae dedit, tanquam ipse spuat.* — Sane, quod Horatius in sequente Furii versu ex *Iupiter* fecit *Furius*, in hac Furii irrisione videtur lepidissimum.

v. 44. *Plures annabunt thunni* cett. Pro vulgari: Hac arte plures ditiorum senum capies, et sic res tuae crescent; divites senes comparantur cum thunnis, accommodate ad vers. 25, ubi divitiarum insidiatores comparantur cum piscium insidiatoribus. *cetaria*, stagna, piscinae marinae, in quibus capti pisces aluntur; unde etiam dicuntur *vivaria*. cf. supra ad Od. II. 15. 4. et III. 1. 33.

v. 45. *validus male*, imbecillioris valetudinis, *male validus* pro invalidus, ut *male sanus* pro insanus.

v. 46—50. *sublatus aletur*, susceptus educabitur, *ne manif. Caelib. obs. nudet te*, ne nimis apertum, quo vidui senis gratiam captas, obsequium (*nudet te*) artem tuam prodat; *caelebs* tam de eo, qui semper uxoris expers vixit, quam de eo, qui nunc uxore caret; *leniter*, leni et molli ratione, qua consilium tegitur, suspenso quasi pede *adrepe in spem* (*adrepere in spem* significanter de haeredipetis, unde illi apud

Sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu; solus, multisne cohaeres,
Veloci percurre oculo. Plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem,
Captatorque dabit risus Nasica Corano.
Num furis? an prudens ludis me, obscura canendo?

nos dicuntur *erbschleicher*), et assequi stude hoc, ut (*et*) non solum secundus haeres scribaris, (*et*) sed etiam, si forte accidat, ut filius prius patre moriatur, vacuefactum primi haeredis locum occupes; *primus haeres (universal-erbe)*, in primo testamenti versu; *secundus haeres*, cohaeres, cui certa tantum haereditatis summa legatur, in secundo testamenti versu scribitur. Sic non opus est, ut in v. 48. pro *ut et scribare* cum *Heindorfio* legatur *uti scribaris*. — *haec alea*, haec ars, hoc ditescendi periculum; — qui alea ludunt, periculum faciunt, an possint lucrum facere.

v. 53, 54. *limis rapias*, obliquis oculis raptim legas. *quid prima secundo Cera velit versu*, quid in secundo versu primae tabulae ceratae (ubi tam primus quam secundus haeres scriptus est) scriptum sit. Scholiast. Cruq. *prima cera*, *prima tabula; nam in primae tabulae secundo versu haeredis* (immo cohaeredis) *nomen continetur*. *solus*, *multisne cohaeres*, utrum solus, an eum multis cohaeres sis. *Vossius* vertit: *Nur dass du schnell hinschielst, was die anfangsseit' in dem zweiten absatz eigentlich woll'; ob allein, ob mit mehreren theilend?*

v. 55—57. *Plerumque recoctus* cett. Sensus: Non raro enim fieri solet, ut senex callidus, sicuti Coranus, ex quinqueviro scriba factus, haereditati inhiantem deludat, et sic eum, ut Coranus socerum suum, Nasicam, derideat. — Res de Corano et Nasica narratur in sequentibus inde a vers. 62. *Plerumque*, non raro, nonnunquam, ut supra Sat. I. 10. 15. et infra in Epist. ad Pis. v. 14. *recoctus*, vafer, astutus, callidus, experientia prudentior factus, ut apud Catull. LIV. 5. *senex recoctus Fuffitius*. Similiter in Phaedr. Fab. IV. 1. 27. *mus retorridus* non simpliciter est macilentus, pelle corrugata obsitus, sed simul callidus, experientia cautior factus, nam additur: *Qui saepe laqueos, et muscipula effugerat, Procul que insidias cernens hostis callidi;* in voce igitur sive adiecto *recoctus* latet causa, ex qua senex a corvo hiante se non deludi patiatur; at haec causa tollitur, si *recoctus* pro *factus* vel *refectus* contra omnem loquendi usum cum *Heindorfio* et aliis explicueris; immo *factus* commode ad *scriba ex quinqueviro* suppleri potest. *quinqueviro*) *quinqueviri* vel coloniis deducendis, vel agris dividendis vel aliis rebus curandis atque administrandis ex civibus Romanis deligi solebant. *corvum hiantem*, similiter haeredipeta apud Catullum LXVIII. 124. *vulturius* vocatur.

v. 58. *Num furis?* cett. Num te, ut vatem, furor agit, an, dum canis obscura, consulto me ludis?

O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit aut non:
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore quo iuvenis Parthis horrendus, ab alto
Demissum genus Aenea, tellure marique
Magnus erit, forti nubet procera Corano
Filia Nasicae, metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atque
Vt legat, orabit: multum Nasica negatas
Accipiet tandem et tacitus leget; invenietque
Nil sibi legatum praeter plorare suisque.

v. 59, 60. *O Laërtiade* cett. Sensus: Non ego te, Vlysse, ludo; quicquid dicam, futurum esse, id fiet; at quicquid dicam, non futurum esse, id non fiet; nam divinandi facultatem magnus Apollo mihi donat. — Elegantissima quidem huius loci est emendatio, quam ab *Illustrissimo Eichstadio* profectam proposuit *Haberfeldtus* in Editis Horatii Carm. T. III. p. 413. *O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non Divinare mihi magnus donavit Apollo.* sed cum vox *etenim* deleta et in deletae vocis sedem vox *mihi* transposita, denique vox *donat* in *donavit* mutata sit, nimiam vim Horatio adhibitam esse existimans, in ea, quam dedi, explicatione acquiesco.

v. 61. *tamen*, haec particula inservit transitioni ad aliam rem, ut fere sit: attamen his missis, vel ante omnia nunc *ede*, *quid sibi velit ista fabula*; Virg. Eclog. I. 19. *Sed tamen iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.* — *fab.* rem, quam Tiresias obscure attigerat, Vlysses vocat *fabulam*.

v. 62. *iuvenis*, Octavianus; si haec satira, ut putat *Heindorfius*, V. C. DCCXIX — DCCXXI. scripta est, Octavius tum undetriginta ferme annos natus fuit, in qua quidem aetate recte ille dici poterat *iuvenis* adhuc. — Ceterum mira arte Horatius iam breviter inserit Augusti laudes, quibus vix locum praebitura videbatur haec satira.

v. 63. *ab alto Demiss. gen. Aen.*, qui originem suam ab Augusta stirpe Aeneae repetit. Octavianus enim, a Iulio Caesare adoptatus, factus est consors *gentis Iuliae*, cuius auctor *Iulius* vel *Ascanius*, Aeneae filius esse dicitur.

v. 65. *metuentis reddere soldum*, non sine anxia cura de reddendo soldo cogitantis, sive ex avaritia, sive ob rei pecuniariae difficultatem; magis probabile posterius ob vers. 69. — *metuere* aliquid non simpliciter pro *nolle* dicitur, sed adiuncta notione horroris, quo aliquid refugimus, nos *ein grauen vor etwas empfinden.* — *reddere soldum* (pro solidum) integram alicuius sortis summam solvere.

v. 69. *praeter plorare*, praeter sortem miseram et deplorandam; hinc supr. Sat. I 10. 91. *iubere aliquem plorare*, οἰμώζειν. Simplicissimum for-

Illud ad haec iubeo: mulier si forte dolosa
Libertusve senem delirum temperet, illis
Accedas socius: laudes, lauderis ut absens:
Adiuvat hoc quoque; sed vincit longe prius ipsum
Expugnare caput: scribet mala carmina vecors?
Laudato: scortator erit? cave te roget: ultro
Penelopen facilis potiori trade. Putasne
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca iuventus,
Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae;
Sic tibi Penelope frugi est: quae, si semel uno
De sene gustârit tecum partita lucellum,
Vt canis a corio nunquam absterrebitur uncto.

tasse: praeter ploratus in funere ciendos.

v. 71. *temperet*, regat, et in manu sua habeat.

v. 73. *vincit*, omnes interpretes explicant: praestat, κρατεῖ, et *prius* ad *expugnare* referunt; ego *prius* in accusativo accipio, et hunc locum ita explico: *sed*, *ipsum caput expugnare* (ipsum senem vel herum blandis artibus capere, captumque temperare), id *longe vincit* et superat *prius*, priorem rationem, qua te socium dolosae mulieri libertove accedere iussi.

v. 76. *facilis*, commodus, officiosus. *potiori*, tanquam ei, qui tibi praeferendus sit; supra Od. III. 9. 2. *Nec quisquam potior brachia candidae cervici iuvenis dabat*; ubi cf. not.

v. 77. *perduci) perducere*, quod alias de lenone, meretrices ad libidinosos perducente, nunc de marito, diviti seni uxoris suae copiam faciente; unde, qui hoc faciunt, dicuntur *perductores*; vid. *Graev.* ad Cic. in Verr. I. 12. *tam frugi*; tam proba et casta.

v. 79. *Venit enim* cett. hic versus, licentius a *Bentleio* tractatus, commode, puto, explicari potest sic: Noli mirari de eo, quod a recta via non abducta sit Penelope tua; nam, qui ad eam ventitabant, non erant divites senes, sed iuvenes, qui nondum bona possidentes tam parce vivere debebant, ut magna munera, quibus Penelopen tuam a recto cursu depellerent, dare non possent; *iuventus parca donandi magnum* iam non est vere vel studiose parca, sed quae necessitate ad vitam parcam adacta, quibus dona faciat, non habet.

v. 81. *Sic tibi Penelope frugi est*, sic Penelope, quia iuvenes eius castitatem non labefactare poterant magnis donis, proba adhuc et casta mansit.

v. 83. *Vt canis* cett. nunquam a sene illo absterrebitur, sicuti canis

Me sene quod, dicam, factum est: Anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadaver
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit haeres:
Scilicet elabi si posset mortua; credo,
Quod nimium institerat viventi. Cautus adito:
Neu desis operae, neve immoderatus abundes.
Difficilem et morosum offendes garrulus. Vltro
Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
Stes capite obstipo, multum similis metuenti.
Obsequio grassare: mone, si increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turba
Oppositis humeris: aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec, Ohe iam!

ab uncto corio semel gustato se nunquam absterreri patitur. Veteres igitur iam usi sunt proverbio, quod nunc quoque in Germania non raro repeti solet: *an riemen lernt der und leder kauen*; scilicet canes, *cupiditates semel incitatas crescere*, exemplo suo nos docere debent. *uncto*, quod madet oleo vel adipe.

v. 84. *improba*, non ad vetulae mores, sed ad festivum eius ingenium, sive ad mandatum, ingeniose in testamento ab ea excogitatum, referendum; apud nos quoque non sensu proprio, sed iocose nonnunquam aliquis vocatur *gottlos*.

v. 87. *Scilicet si posset*, eo scilicet consilio, num forte posset.

v. 88. *Cautus adito*, idem, quod v. 48. *leniter adrepe*.

v. 89. *neve immod. abundes*, sc. opera, neve sis in hac opera nimius (ut ille, qui viventi vetulae nimium institerat), nos *aber übertreibe es nicht.*

v. 90. *difficilem*, fastidiosum.

v. 91. *Vltro non etiam sileas*, nec tamen sileas data opera, sive consulto. —*comicus*, in comoedia adumbratus.

v. 92. *capite obstipo*, ad terram inclinato; expressum est σχῆμα hominis servili verecundia adstantis, et, quid iubeatur, exspectantis. — *multum metuenti*, multam verecundiam prae se ferenti; *metuere* passim pro vereri, praecipue de servis. Cic. de Senect. c. 11. *metuebant servi, verebantur liberi*, *carum omnes habebant.*

v. 93. *Obsequio grassare*, dum quovis obsequii genere placere studes, procede et perge ad metam propositam, sc. ad divitis senis animum tibi conciliandum.

v 95. *aurem substringe loquaci*, si est loquax, *substrictas*, h. e. arrectas aures loquaci accommoda; *aures substringere* iam est, aures ad aliquid accuratius percipiendum canum et aliorum animalium more sursum trahere, h. e. arrigere, vel, quod supra Od. II. 19. 4. dicitur *aures acuere*. nos *die ohren spitzen.*

v. 96—98. Sensus: si, ut homo importunus (molestus enim et ine-

Ad coelum manibus sublatis, dixerit, urge, et
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
Cum te servitio longo curaque levârit,
Et certum vigilans, Quartae esto partis Vlysses,
Audieris, haeres: ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? unde mihi tam fortem, tamque fidelem?
Sparge subinde: et, si paulum potes illacrimare. Est
Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
Permissum arbitrio, sine sordibus exstrue: funus

ptus est, qui praesens laudes suas audire cupit), a te laudari avet, cumula et obrue eum tam diu laudibus, donec, sublatis in caelum manibus, *Ohe iam* satis est, dixerit; *manus ad caelum tollere* solemus, cum insignis alicuius rei admiratione percellimur. Dives senex, qui inducitur, quamvis, dum laudes suas audit, virtutum suarum admiratione ita percellitur, ut manus ad caelum tollat, tamen laudatorem, tanquam in celebrandis ipsius laudibus nimium, tacere (non serio, sed simulanter) iubet. — en egregie adumbratam eiusmodi vani hominis imaginem! *Ohe iam!* ut supra Sat. I. 5. 12. *Ohe iam satis est!* *urge et* cett. eleganter pro vulgari: persequere et imple vanum hominem ventosis laudibus; — lepide laudator, qui vanas laudes spargit vel adflat, cum vento, laudatus, qui vanas laudes recipit et iis intumescit, cum utre, cui ventus immittitur, comparatur.

v. 99—103. *Cum te servitio levârit,* Sensus et nexus: Quodsi vero senex mortuus fuerit, et tu, non somnians de haereditate, sed re vera vigilans audieris haec: *Vlysses quartae partis haeres esto*, tum sparge subinde eiusmodi sermones: »Ergo sodalis meus Dama nusquam in hac terra amplius reperitur? unde alium mihi tam fortem et fidelem parabo? — et, si paulum potes illacrimare, illacrima. — *Audieris*, non ex ore moribundi (statim enim subiungitur: *sparge subinde: Ergo nunc Dama sodalis Nusquam est?*) sed aperto testamento. — *unde mihi*, supple: sumam, exquiram, parabo, inveniam. — *Heindorfius*, posita post *potes* distinctione, *illacrimare* pro imperativo accipit, laudato exemplo Ciceronis (de Nat. D. III. 33.), *illacrimari* in forma deponentis usi. Equidem vero post *illacrimare* recte imperativum *illacrima* suppleri posse existimo. Nam in sermonibus, qui familiariter miscentur, verbum aliquod, ut saepe apud Terentium, data opera nec sine vi aliqua reticeri solet, quod a quovis facile suppleri potest, uti modo in versu praecedente verbum aliquod, a quo pendent accusativi *fortem* et *fidelem*, supplendum erat.

v. 104. *Est Gaud. prod. vult. celare (est, ἔστι)*, licebit lacrimando (tu poteris lacrimando) animi laetitiam de haereditate in vultu expressam occultare.

v. 105. *sine sordibus*, sine sordida avaritia; splendide igitur et magnifice·

Egregie factum laudet vicinia. Si quis
Forte cohaeredum senior male tussiet, huic tu
Dic, ex parte tua seu fundi sive domus sit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperiosa trahit Proserpina: vive valeque.

SATIRA VI.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus ubi et tecto vicinus iugis aquae fons
Et paulum silvae super his foret: auctius atque
Dî melius fecere. Bene est! nihil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.

v. 107. *male tussiet*, mala tussis enim non raro propinquae mortis index est; *mala tussis* apud Catull. XLIV. 7. nos quoque *ein böser husten*.

v. 105—109. *huic tu Dic—addicere*. Sensus: huic tu dic, te, sive ille fundi, sive domus ex tua haereditatis portione emtor esse velit, *(gaudentem)* promto paratoque animo (nos *mit vergnügen*) ei vilissimo pretio addicere velle. Eiusmodi emtio, quae reapse erat donatio, oblato *nummo* (sestertio) rata et firma fiebat. vid. *Bentl.* supra ad Sat. I. 4. 44.

v. 110. *Imperiosa Proserpina*, Vmbrae scilicet ex Orco in lucem emissae ex imperio saevae Proserpinae dicta hora in Orcum redire debebant.

SATIRA VI.

Horatius, cum ei contigisset, quod maxime in votis habuerat, modicus ager, hortus et paulum silvae, se nunc, quae ad vitae iucunditatem spectent, habere omnia, grato animo profitetur. Decantat igitur in hoc carmine laudes vitae rusticae, et causas, ex quibus vita rustica longe urbana sit iucundior, ante oculos ponit.

v. 1—3. *modus agri non ita magnus*, cuius ambitus non magnae, sed exiguae mensurae est. *iugis aquae*, iugiter fluentis, perennis aquae, ut infra Epist. I. 15. 17. sic *iugis aqua* de aqua fontana, apud Sall. in Iug. cap. 90. *Super his*. Schol. Cruq. *insuper*, *praeterea*; sed fortasse: super horto, tecto et fonte; villa enim Horatii in agro Sabino sita fuit in valle montibus cincta; hinc v. 16. *Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi*, et infra Epist. I. 16. 5. *Continui montes, nisi dissocientur opaca Valle*.

v. 5. *Maia nate*, Mercurius enim (*parens lyrae curvae* supra Od. I. 10. 6.) praesidio suo poëtas fovet, unde poëtae supra Od. II. 17. 30. *viri Mer-*

Si neque maiorem feci ratione mala rem,
Nec sum facturus vitio culpave minorem;
Si veneror stultus nihil horum: « O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quae mihi monstret, ut illi,
Thesauro invento qui mercenarius agrum,
Illuc ipsum mercatus, aravit, dives amico
Hercule; » si, quod adest, gratum iuvat, hac prece te
Pingue pecus domino facias, et cetera, praeter (oro,
Ingenium, utque soles custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,

curiales vocantur. Idem ut *dator bonorum imperatorum* (δώτωρ ἐάων, κερδῷος) colitur. *propria* de iis, quorum usus et fructus nunquam imminuitur, quae manent et durant, quae sunt perpetua. Virg. Aen. VI. 872. *propria haec si dona fuissent*, ubi plura de hac vocis *proprius* significatione exempla dabit *Cerda*.

v. 6, 7. *Si neque* cett. si neque foedo lucrandi genere rem meam augere et amplificare studui, neque eam vitii h. e. turpis luxuriae culpa imminuam atque profundam.

v. 8—15. *Si veneror* cett. Sensus: si non sum unus horum hominum, stulte ita precantium: « O si angulus ille vicini agri ad meum accedat, quem nunc angulus ille contra normam aequalis longitudinis deformat! O si qua sors urnam argenti mihi monstret, ut illi mercenario, qui thesauro, Hercule favente, invento dives factus illum ipsum agrum, quem mercenarius aravit, mercatus est »; si grato animo iis, quae possideo, contentus vivo; oro te hac prece, ut mihi domino pecus quidem pingue facias, et cetera, quae in agris pinguescere debent, sed non meum ingenium, quod *pingue* esse nolo; et ut maximus mihi, ut soles, Mercuri, custos adsis. *veneror*, precor. Livius VIII. 9. *Iane, Iupiter*, cett. *vos precor, veneror, veniam peto feroque, uti populo Romano — prosperetis*. cf. *Brisson*. de Formul. I. p. 71.

v. 10. *O si fors quae*, pro si qua fors; exempla vid. apud *Heind.*

v. 13. *amico Hercule*, dum ei favebat Hercules, divitiarum dator, πλουτοδοτήρ. Schol. Acr. *Ideo quia* (Hercules) *thesauris praeest, et sunt, qui eundem incubonem* (qui thesauro, quem custodit, incubat) *esse velint, unde putant, quod et res rustica in tutela sit eius* (rem rusticam quóque in eius tutela esse). *gratum*, me, grati animi hominem, eleganter pro simplici *me*.

v. 15. *praeter ingenium*, ludit in voce *pingue*, primum proprie de corpore, deinde per translationem de *ingenio* posita; ingenium *pingue* est tardum, hebes et ineptum, quia corpus quoque *pingue* tardum et rebus agendis ineptum est. Similiter fere *homo obesae naris*.

v. 16. *Ergo ubi* cett., quodsi igitur votorum meorum compos et sorte

(Quid prius illustrem satiris Musaque pedestri?)
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster
Auctumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.
Matutine Pater, seu Iane libentius audis,
Vnde homines operum primos vitaeque labores
Instituunt, sic dis placitum, tu carminis esto
Principium. Romae sponsorem me rapis. Eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, urge!
Sive aquilo radit terras, seu bruma nivalem

mea contentus cett. *et in arcem*, per *arcem* designavit Horatius villam suam, tanquam *locum perfugii*, ubi poëta a vitae urbanae molestiis, curis et negotiis remotus in tuto vivebat.

v. 17. *Quid prius* cett. recte hunc versum parentheseos signis inclusit *Gesnerus*; Horatius sensu memoratae felicitatis, qua sibi ex urbe in villam suam secedere liceat, percussus, sibi temperare non potest, quin media in oratione hanc sententiam interponat: » Quam tandem rem hac rusticationis meae felicitate prius carmine celebrem! » *Satiris Musaque pedestri*, pedestri sermonum meorum Musa. — Musa *lyrica* curru vehitur; *tragica* cothurno nixa incedit; *satirica* nudis pedibus ambulat.

v. 18. *mala ambitio*, molestum gratiae captandae studium. *plumbeus*, quia *Auster*, omnia exsiccans (*Sirocco*) homines reddit *plumbeos* h. e. inertes.

v. 19. *Auctumnusque gravis*, valetudini ob aëris gravitatem infestus. supra Od. III. 23. 8. *auctumni grave tempus*, ubi cf. not. *Libitin. quaest. acerbae*, quia auctumnus ob multa hoc anni tempore funera Libitinae, in cuius templo ad mortuorum sepulturam necessaria aut vendebantur, aut locabantur, quaestus, sive quaestuosus (*einträglich*) fuit.

v. 20—22. Nexus orationis: In urbe a prima diei luce infinita officiorum negotiorumque genera modo huc modo illuc me rapiunt truduntque. — Horatius igitur iam matutina in urbe negotia narraturus, in rei narrandae principio, uti fere poëta epicus Calliopen vel aliam Musam, significanter *Matutinum Patrem*, *Ianum*, invocat; — Ianus *Matutinus* dicitur, quia eius favori non uniuscunque anni tantum, sed etiam uniuscunque diei principium et incepta commendabantur; *pater*, ut infra Epist. I. 16. 59. *seu Iane libentius audis*, cumulant poëtae dei, quem laudant, nomina, supra Carm. Saec. v. 15. *Sive tu Lucina probas vocari, sive Genitalis*. *Vnde*, cuius favore.

v. 23. *Rom. sp. me rapis*, Ianum dispertientem quasi et assignantem cuique diurnos labores appellare pergit: Si in urbe versor, mane statim me sponsorem in forum properare iubes; *eia*, ais, *urge*, ne quis te prior huic officio satisfaciat; *eia—urge*, idem est, quod Virgilius Aen. IV. 569. dicit: *Eia age, rumpe moras*.

v. 25, 26. *radit*, significanter pro vulgari perflat; nam dum Auster terras perflat, sordes abradendo eas quasi

Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo, quod mî obsit, clare certumqne locuto
Luctandum in turba et facienda iniuria tardis.
Quid tibi vis, insane, et quam rem agis improbus? ur-
Iratis precibus. Tu pulses omne, quod obstat, (get
Ad Maecenatem memori si mente recurras.
Hoc iuvat, et melli est, non mentiar. At simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.

polit, purgat et exsiccat. Supra Epod. 16. 55. *ut neque largis Aquosus arva radat* (inundatione abradat, deterat) *imbribus.* *bruma Int. d. gyr. trahit*, bruma dies, quibus terra nive contegitur, contrahit, contractiores et breviores reddit; *gyro interiore*, minimo, brevissimo. Aratus apud Ciceronem de Nat. D. II. 41. de Cynosura: *Nam cursu interiore brevi convertitur orbe.* Et sic *gyrus* in circo, metae proximus, dicitur *interior.*

v. 27, 28. Sensus: Postmodo, ubi clara voce et certa fide promisi, quod mihi damno esse possit (sponsio enim damno est sponsori, si ei vere praestandum est, quod se pro aliquo praestare velle promisit), redeunti mihi e foro luctandum est in turba hominum, visubmovendo eos, qui tarde procedunt.

v. 29, 30. Iam unus ex iis, per quos cubito viam mihi feceram, (*urget iratis precibus*) irato pectore eiusmodi opprobriis me insectatur: *Quid vis, insane* cett. *improbus*, significatio huius vocis, quae late patet, accommodanda est rei, de qua sermo est; iam *improbus* est *importunus.* — *tu pulses* cett., tu velis vel ausis omnes in via tibi obstantes pulsare (nos *du möchtest wohl gern alles aus dem wege stossen*), quoties tibi domus Maecenatis, semper animo tuo obversantis, celeri cursu repetenda sit.

v. 32—34. *Hoc iuvat* cett. nihil sane, fateor, contingere mihi potest hoc ad Maecenatem reditu iucundius, nihil dulcius. *atras Esquilias*, in Maecenatis aedes, sitas in *atris Esquiliis. Esquiliae* dicuntur *atrae*, quia antea *commune sepulcrum plebi*, ut Noster loquitur supra Sat. I. 8. 10. ibi *steterat*; *aliena*, pro aliis suscipienda. *Per cap. et circa sal. latus*, me obruunt et premunt, vel, ut Terentius loquitur, *circumvallant.* — *per caput salire* est, quod nos dicimus *durch den kopf laufen.*

v. 35—39. *Ante secundam*, apud nos *gegen sieben uhr.* *Roscius orabat* — cogita, servum aliquem Horatio sub eius in domum Maecenatis adventu iam referre, qui adfuerint in eius absentia, et quid precibus ab eo impetrare voluerint. *Puteal* (proprie putei operculum), murus, qui puteum cinsisse videtur, in formam quadrati, vel in formam altaris exstructus, uti *puteal Libonis* in nummis expressum conspicitur apud *Lambinum.* Fuerunt autem Romae in foro duo putealia, ut docet *Salmas.* ad Solin. p. 802., alterum in *Comitio*,

De re communi scribae magna atque nova te
Orabant hodie meminisses, Quincte, reverti.
Imprimat his, cura, Maecenas signa tabellis.
Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit et instat.
Septimus octavo propior iam fugerit annus,
Ex quo Maecenas me coepit habere suorum
In numero, duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
Vellet iter faciens, et cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota est? Threx est Gallina Syro par?
Matutina parum cautos iam frigora mordent:

ubi ius dicebat Praetor, alterum ad *arcum Fabianum*, a Scribonio Libone iussu senatus excitatum, ubi foeneratores convenire, et foenus exercere solebant; Ovid. de Rem. Am. 561. vid. quos laudat *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *puteal:* ad posterius, quod Infra Epist. I. 19. 18. plenius *puteal Libonis* dicitur, respexit iam Horatius, ubi Roscio in re pecuniaria adesse debebat.

v. 36. *de re communi*, ad omnes scribas pertinente; *reverti*, sc. in decurias scribarum, ut commune cum iis *de re magna et nova* consilium caperes. Horatius enim ipse fuit *scriba*, et quidem *Quaestorius*; de honestate *scribarum publicorum*, in decurias descriptorum, et mercedem ex aerario accipientium vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *scriba*.

v. 38. *Imprimat his* cett. porrigit alius Horatio tabellas, rogans, ut eas a Maecenate consignandas curet. — Maecenas enim nomine Augusti, a quo annulum signatorium acceperat (vid. *Heind.*), tabellis sigillum imprimere, sive eas consignare solebat.

v. 39. *Dixeris*, pro si dixeris, et hoc pro si ego dixerim: *experiar*, periculum faciam, num satisfieri possit tuis precibus; nos *ich will zusehen*, *ob es geht*.

v. 40. *Septimus octavo* cett. elegans versus pro vulgari: Iam octo ferme anni praeterlapsi sunt; *fugerit*, nisi fallor, fugit; nos *es werden nun wohl beinahe acht iahre verflossen seyn*.

v. 42. *duntaxat ad hoc, quem* cett. eo tantum consilio, ut essem, quem iter faciens, *rheda* secum *tolleret*, sive quem, cum rheda vectus iter faceret, comitem sibi adiungeret; sic apud Livium XLI. 3. *equites* dicuntur *pedites in equos secum tollere*.

v. 44. *Hoc genus*, eiusmodi, exempli causa. *Threx est Gallina Syro par?* num gladiator Gallina corporis viribus et agilitate *par est* gladiatori *Syro?* Plura fuerunt gladiatorum genera; *Threces* (Θρᾷκες) ab armis Thraciis ita dicti; *Samnites*, ab armatura Samnitica; *Mirmillones*, ab insigni piscis cuiusdam (cui nomen fuit μόρμυρος vel μορμυρίων), cuius imaginem gerebant in galea. Iam vero cum *Threces* praecipue componi solerent cum *Mirmillonibus*, *Syrus* fuisse videtur *Mirmillo*.

v. 45. *parum cautos*, qui contra frigus non veste crassiore se munit, is parum sibi cavet. *mordent*) mor-

Et quae rimosa bene depônuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diem et horam
Invidiae. Noster ludos spectaverat una,
Luserat in campo; Fortunae filius! omnes.
Frigidus a Rostris manat per compita rumor;
Quicunque obvius est, me consulit: O bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet),
Numquid de Dacis audisti? Nil equidem. Vt tu
Semper eris derisor! At omnes di exagitent me,
Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetra

dere, non tantum, ut *urere*, *adurere*, de vehementiore frigore, sed etiam de vehementiore solis aestu, ut infra Epist. I. 8. 5.

v. 46. *bene*, secure; sermo est de rebus nullius momenti, quae securo animo et sine omni cura deponi possunt in *aure rimosa*, h. e. pervia, quae tribuitur homini, qui, quae audivit, temere effutit; in animo habuit Horatius notissimum illud Terentii (Eun. I. 2. 25.) *Plenus rimarum sum, huc atque illuc perfluo.* — *auribus rimosis* opponuntur *aures tutae* supra Od. I. 27. 47.

v. 47—49. *Per totum hoc* cett. h. l. ego interpretor sic: Ab eo inde tempore in diem et horam magis magisque expositus fui invidiae; si Maecenas una mecum ludos spectaverat, vel una mecum in Campo Martio luserat, et sic singularem mihi favorem probaverat, tum omnes: *Horatius Fortunae est filius*, clamabant. —Recte Maecenas ab Horatio simpliciter vocari poterat *Noster*, non ideo tantum, quod Maecenas Horatium *in numero suorum habere coeperat* (v. 41), sed etiam, quod is, qui nobis favet, simpliciter *Noster* appellari solet; ut ipsi dii *nostri*, qui nobis, *tui*, qui tibi, *mei*, qui mihi favent, dicuntur; vid. *Burmannus* ad Ovid. Trist. IV. 4. 23. — Ad *spectaverat* et *luserat* suppleri debet particula *si*, ut mox versu sequente ad *manat*, et sexcenties alibi.

v. 50. *Frigidus*, qui frigus et horrorem incutit, h. e. tristior, v. c. de Dacis rebellantibus, de funesto proelio aliquo cett. *a Rostris*, ob maximam hominum ibi convenientium frequentiam.

v. 52. *deos*, Maecenatem et Augustum.

v. 54. *derisor*, qui, quod scit, se nescire ait, et hac dissimulatione alios ludit (εἴρων), ut infra Epist. ad Pis. v. 453. *At omnes di exagitent me*, formula iurandi, *me exagitent*, me insectentur, persequantur, vexent, pro vulgari perdant.

v. 55. *si quicquam*, sc. audivi. — *Quid? militibus* cett. Caesarne praedia militibus promissa in Sicilia an in Italia daturus est? Respicitur, ut probatum ivit *Bentleius* in *Praef.* ad Horat. s. fin., agrorum divisio, quae, Sexto Pompeio in freto Siculo victo V. C. DCCVIII. et Lepido ad deditionem adacto, DCCXXI. facta est. *Triquetra* Schol. Cruq. *Sicilia*, *quod in*

Praedia Caesar an est Itala tellure daturus?
Iurantem me scire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silentî.
Perditur haec inter misero lux, non sine votis:
O rus, quando ego te adspiciam? quandoque licebit,
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis
Ducere sollicitae iucunda oblivia vitae?
O quando faba Pythagorae cognata, simulque
Vncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes coenaeque deûm, quibus ipse meique
Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces
Pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est,

tres partes seu promontoria diducta est, Graece Trinacria, a tribus promontoriis, Pachyno, Lilybaeo et *Peloro.*

v. 57. *unum*, prae aliis omnibus; vid. *Bentl.* infra ad Epist. ad Pis. v. 32.

v. 59. *misero*, elegantius pro mihi. — *non sine votis*, iis scilicet, quae sequuntur.

v. 61. *somno*, sc. securo, qui non officiis in urbe subeundis interrumpitur; *inertibus horis*, noli *horas inertes* referre ad ignavum otium et desidiam, cui Horatius in agro indulgere voluerit, sed ad vitam, qua Horatius in villa sua non aliis, sed sibi tantum vivebat. Tibull. I. 1. 5. *Me mea paupertas vitae traducat inerti.*

v. 62. *ducere*, imbibere, et quidem pleno haustu. conf. supra ad Od. I. 17. 22. *oblivia*, Horatius cogitasse videtur de *Lethe*, e quo advenientes Vmbrae apud Virg. Aen. VI. 714. *securos latices et longa oblivia potare* dicuntur; supra Epod. II. 38. post enarratas vitae rusticae iucunditates: *Quis non malarum, quas amor curas habet, Haec inter obliviscitur?*

v. 63. *faba Pythagorae cognata*, inter causas, e quibus Pythagorae disciplinae addicti *fabis* abstinere debebant, affertur quoque haec, quod Pythagoras *fabas* ad animarum mortuorum receptacula retulerit. Schol. Cruq. *dubitabat enim Pythagoras, an in eo corpore* (faba) *lateret anima patris sui, an alterius propinqui, qua de re ridet eum Horatius et eius sequaces* (discipulos); iocose certe huius rei respectu habito Horatius *fabas* vocat *Pythagorae cognatas.*

v. 65. *meique*, familiares, vicini, vernae.

v. 66. *procaces*, lascivientes, verniles iocos miscentes. Supra quoque Epod. 2. 66. ad iucundos in agro adspectus referuntur *positi vernae circum renidentes Lares.*

v. 67. *libatis dapibus*, adesis a domino, quarum reliquias vernae inter coenam et post coenam comedebant. — *Prout* una syllaba pronunciandum.

Siccat inaequales calices conviva solutus
Legibus insanis, seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis uvescit laetius. Ergo
Sermo oritur non de villis domibusve alienis,
Nec, male necne Lepos saltet; sed, quod magis ad nos
Pertinet et nescire malum est, agitamus: utrumne
Divitiis homines, an sint virtute beati?
Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos?
Et quae sit natura boni, summumque quid eius?
Cervius haec inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Si quis nam laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, sic incipit: Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum;
Asper et attentus quaesitis, ut tamen arctum
Solveret hospitiis animum. Quid multa? neque ille

v. 68. *inaequales*, sive grandiores, sive minores.

v. 69. *Legibus insanis*, quibus compotationis rex sive modimperator (vid. supra ad Od. I. 4. 18.) compotores praescriptum cyathorum numerum uno tenore exhaurire iubebat; conf. supra ad Sat. II. 2. 123. *acria pocula*, proprie, qui fortiter potant, dicuntur *acres potores*, ut infra Sat. II. 8. 36. nos *starke trinker*, idem igitur nunc *poculis*, quod potoribus, tribuitur.

v. 70. *uvescit*, uvidus (ὑγρός) est, madet, conf. supra ad Od. II. 19. 18.

v. 72. *Lepos.* Schol. Cruq. *nomen insignis saltatoris, Caesari grati, Archimimi, qui sic appellatus est, quod iucunde et molliter saltaret.*

v. 75. *usus*, utilitas; *rectum*, virtus, honestas.

v. 77—79. *Cervius haec inter* cett. Et dum haec de rebus ad nos pertinentibus familiariter disputamus, Cervius, vicinus, aniles fabellas (*ex re*) rei, de qua loquimur, accommodatas, interserit. Nam si quis exempli causa Arelli opes laudat, ignorans, quanta cum divitiarum possessione coniuncta sit sollicitudo, sequentem fabulam narrat. *Arellus* in vicinitate fuisse videtur homo dives, et, ut omnes fere divites, de secura opum suarum possessione admodum *sollicitus*; tota enim fabula referenda est ad sollicitudinem, qua misere cruciantur divites.

v. 81. *paupere cavo*) *cavus*, vel *cavum* de latibulo muris, ut infra Epist. I. 7. 33. de latibulo nitedulae. *paupere*, ut infra Epist. I. 10. 32. *sub paupere tecto.*

v. 82. *Asper*, vitae asperae et durae adsuetus. *ut tamen arct. Solv. hosp. an.*, hac tenus tamen, ut animum arctis rebus intentum hospitii officiis aperiret.

Sepositi ciceris nec longae invidit avenae,
Aridum et ore ferens acinum semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia coena
Vincere tangentis male singula dente superbo:
Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc: Quid te iuvat, inquit, amice,
Praerupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo leti fuga. Quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus iucundis vive beatus;
Vive memor, quam sis aevi brevis. Haec ubi dicta
Agrestem pepulere, domo levis exsilit; inde

v. 84. *neque ille Sep. cic. n. lon. invid. avenae*, plenius ad vulgarem loquendi rationem dixisset: » neque ille hospiti invidit ciceris et avenae fructum «; sed usus est forma Graeca: φθονεῖν τινί τινος. vid. *Heind.*

v. 87. *male* referunt ad *tangentis*, ut sit: vix tangentis; equidem iunxerim *male superbo*, h. e. admodum superbo, ut Sat. praeced. v. 107. *male tussire*, et Sat. I. 3. 45. *male parvus*, ubi conf. not.

v. 88. *pater ipse domus*, lepide mus rusticus iam ut hospes muris urbani *pater domus* (paterfamilias, herus) vocatur; *palea in horna*, nuper demum in huius anni messe collecta, recente.

v. 89. *Esset*, comederet; *ador*, nos *dinkel, spelt*; *lolium* (bromus), nos *lolch*. *relinquens*, reservans hospiti.

v. 91. *patientem* (καρτεροῦντα), sc. vitae asperae et durae sortem; *pati*, non raro omissa re, quam quis patitur, vel de qua sermo est. Ovid. Amor. I. 14. 13. *At, si passa fores*, sc. crines a natura tibi datos; ubi vid. *Burm.* et ad Lucan. V. 313.

v. 93. *mihi crede*, ego suppleo *te*, ut sit: trade te meae fidei meoque praesidio. *terrestr. quando Mort. an. viv. sort.*, quandoquidem ii, qui in terris vivunt, mortales animas sortiti sunt. Lepide mus urbanus, proposita Epicureorum opinione, *animum cum homine mori et interire*, murem rusticum ad arripiendos iucundioris vitae fructus exhortatur; sic *Voluptas* apud Sil. Ital. XV. 45. ad animum P. Corn. Scipionis Africani sibi conciliandum, *Vmbram non sensuram esse, quid gesserit*, ait.

v. 95. *aut magno aut parvo*. Propert. III. 20. 25. *Sed tamen huc omnes, huc primus et ultimus ordo*. cf. supra ad Od. I. 4. 13.

v. 98. *pepulere*, moverunt; Cicero de Fin. II. 10. *At ille pellit, permulcet sensum voluptate*; sic passim sim-

Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Moenia nocturni subrepere. Iamque tenebat
Nox medium coeli spatium, cum ponit uterque
In locupleti domo vestigia; rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magna superessent fercula coena,
Quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem; veluti succinctus cursitat hospes,

plex verbum *pellere*; vide inprimis *I. Fr. Gronov.* ad Liv. III. 30. § 4. p. 660. in edit. *Drakenb.*

v. 99—101. *Vrbis av. Moen. subrepere*, itinere peracto cum mures urbem adeundi subiret cupiditas, latenter noctu subter moenia arrepere coeperunt. *nocturni*, nocturno tempore; ut *nocturnus lupus* apud Virgil. Georg. III. 537., et *vespertinus ursus* supra Epod. 16. 51. *Iamque tenebat Nox med. spat.* lepide Horatius in re levi ad epici poëtae sublimitatem exsurgit. Nox apud poëtas post solis occasum ab Oriente surgit et curru vecta per coelum Solis vestigia legit; vid. *Heynii* ad Virgil. Aen. II. Excurs. II.

v. 102. *In locuplete domo*) *domus locuples* opponitur *pauperi cavo* in v. 80. *vestigia*, pedes; Catull. LXIV. 162. *Candida permulcens liquidis vestigia lymphis*, ubi vid. notata. — *cocco*) *coccum*, est ex opinione veterum granum, reapse autem vermiculus (*Coccus Ilicis* L.) inhaerens cortici arboris e genere quercus (*quercus coccifera*, *Q. Ilex. L.*) Hos vermes conglomeratos (qui Francogallis *vermillon*, nobis *kermes*, *scharlachbeere* vocantur) ramis abradunt, et inde parant colorem coccineum, qui quidem, quia propius accedit ad colorem purpureum, poni fere solet pro *purpureo*; certe eadem vestis stragula, quae iam *cocco tincta* dicitur, paulo post in v. 106. est *purpurea*.

v. 103. *canderet*, fulgaret, splenderet; *candere* proprie de fulgore, quo rutilat *ignis*, vel de candore, quo lucet *ebur*. Catull. LXIV. 45. *candet ebur soliis*.

v. 105. *procul exstructis*, explicant: in altum exstructis: sed exemplum, ubi *procul* pro *in altum* dictum sit, deest. Immo *procul* iam est: non ita procul, scilicet a mensa, ubi coenatum fuerat, ideoque pro in propinquo; plane ita *procul* apud Virgil. Eclog. VI. 16. *Serta procul tantum capiti delapsa iacebant*. Aen. X. 835. *Procul* (iuxta, in propinquo) *aerea ramis Dependet galea*. *exstructis*, ob magnam reliquorum ferculorum, quae servantur in canistris, copiam, ut *mensa exstructa*, in qua splendide disposita est magna epularum copia.

v. 106. mus rusticus, qui ante porrectus iacuerat in horna palea, cubat nunc in veste purpurea. Sane in hac vitae urbanae, qua nunc gaudebat mus rusticus, descriptione non sine animi voluptate contendes singula cum singulis, quibus antea vita eius rustica adumbrata est.

Continuatque dapes, nec non verniliter ipsis
Fungitur officiis, praelambens omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque
Rebus agit laetum convivam: cum subito ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. Tum rusticus: Haud mihi vita
Est opus hac, ait, et valeas: me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

SATIRA VII.

Iamdudum ausculto, et cupiens tibi dicere servus
Pauca, reformido. Davusne? Ita. Davus, amicum
Mancipium domino, et frugi, quod sit satis; hoc est,

v. 108, 109. *Continuatque dapes*, continenter, uno tenore alias atque alias dapes apportat. *verniliter ips. Fung. offic.*) *ipsis*, ipsis, quibus vernae fungi solent, fungitur officiis; *praelambens*, non raro enim vernae cibos, quos apponunt, praelambere solent. Pro *praelambens* duorum codd. auctoritate *Bentleius* dedit *praelibans*; cibi certe a convivatore *praelibari* solebant in urbanis conviviis.

v. 110, 111. *cubans*, cubando pelliculam curans. *bonisque rebus*, et rerum bonarum fructu, constitutus quippe in rebus prosperis. *agit laetum convivam*, partes laeti convivae agit, laetum convivam se praebet.

v. 114. *Molossis canibus*, cf. supra ad Epod. 6. 5.

v. 117. *ervo*, leguminis quodam genere: *tenui ervo*, ad tenuem victum ervi.

SATIRA VII.

Davus, servus, quem Horatius pro libertate, die Saturnalium servis concessa, paulo audacius secum loquentem inducit, sapientiae praecepta ad levem et instabilem hominum animum spectantia, quae Crispini philosophi ianitorem secum communicasse ait, in hac Satira exponit, simulque in herum eiusque vitia liberius invehitur.

v. 1—4. *Iamdudum ausculto*, cett. Finge tibi Horatium ad se vocasse servum suum Davum; — audit Davus, respondens: Iamdudum aures ad voces domini me vocantis arrigo; nam cupio pauca (sc. rectioris vitae praecepta) tibi referre, sed, quia servus sum, id facere reformido. Tune Davus, servus meus? Sane ego

Vt vitale putes. Age, libertate Decembri,
Quando ita maiores voluerunt, utere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urget
Propositum: pars multa natat, modo recta capessens,
Interdum pravis obnoxia. Saepe notatus
Cum tribus annellis, modo laeva Priscus inani.
Vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas;
Aedibus ex magnis subito se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeste:
Iam moechus Romae, iam mallet doctor Athenis

Davus, servus tuus; nam ego dominum meum amo, et, quantum satis est, bonae frugis servus sum, ita quidem, (*ut vitale putes*) ut credere possis, me non ante diem moriturum esse. (Ante diem enim mori putabantur optimi quique et praestantissimi; Ovid. Amor. II. 6. 39. *Optima prima fere manibus rapiuntur avaris*; Iocosa igitur modestia Davus bonus tautum servus, non optimus, videri vult). — Sic mihi in huius satirae principio, de quo a *Bentleio*, qui hanc cum praecedente satira in unam conglutinare volebat, et ab aliis interpretibus multum disputatum est, omnia bene sibi respondere videntur.

v. 4, 5. *Libert. Decemb.* — *utere*, utere, quae servis mense Decembri, Saturnalibus, dari solet, libertate. Schol. Acron. *Habeas licentiam et libertatem dicendi quae velis, quia Saturnalibus libertas servis concedebatur, et omnes exaequabantur, ut saeculi aurei, quo Saturnus regnavit, esset imitatio. Decembri autem mense* (a. d. XIV. Calend. Ian.) *celebrantur, et immutatio fit conditionis; nam et liberi ex servis et servi ex liberis fiunt.*

v. 6. *Constanter*, eadem semper pertinacia.

v. 7. *Propositum*, rem semel propositam, licet inhonestam. *Natat*, huc illuc agitatur, fluctuat, mutabilis est. Cic. de Nat. D. III. 14. *In quo tu mihi magis natare visus es.*

v. 8. *Notatus*, sc. est; posui igitur post *inani* distinctionem maiorem; nam *vixit inaequalis* ad sequentia tantum referenda videntur; iunge: *Priscus* (*saepe*) modo (*notatus*) observatus et conspectus est *cum tribus annellis*, *modo* (*laeva inani*) ita, ut vacua plane et inanis esset laeva manus annulis, pro vulgari: Priscus modo tres annulos, modo nullum laeva manu gerere solebat. De vario apud Romanos annulorum usu vid. *Kirchmann de Annul.* et quae huc spectant, cap. 15 seqq.

v. 10—12. *Vixit inaequalis* cett. Idem fuit homo tam varii ingenii, ut in horas modo tunica laticlavia, modo angusticlavia prodiret, modo ex magnis aedibus (*se conderet*) se reciperet et abderet parvis et humilioribus aedibus, unde vix libertinus paulo cultior decenter exiret. *Inaequalis*, inconstans; supr. Sat. I. 3. 9. *Nil aequali homini fuit illi.*

Vivere; Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi iusta cheragra
Contudit articulos, qui pro se tolleret atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurna
Conductum pavit: quanto constantior idem
In vitiis, tanto levius miser ac prior illo,
Qui iam contento, iam laxo fune, laborat.
Non dices hodie, quorsum haec tam putida tendant,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam, et mores antiquae plebis, et idem,
Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse,

v. 14. *Vertumnis*) *Vertumnus*, antiquissimus Tuscorum deus, in omnes formas, ut Proteus apud Graecos, se *vertens*, unde Tibull. IV. 2. 14. *Mille habet ornatus, mille decenter habet.* Sed cf. inprimis Elegiam in Vertumnum Propertii IV. 2. Pro vulgari igitur *diis iratis*, accommodate ad naturam *Vertumni* dixit *iniquis Vertumnis*, quasi nato Prisco ex ira Vertumni data sit mutabilitas.

v. 15. *Iusta*, quam Volanerius culpa sua sibi contraxerat, ut *poena iusta*.

v. 16. *Contudit articulos* labefactavit, confregit, infirmos et inutiles reddidit.

v. 17. *in phimum*, fritillum, in quo tali vel tesserae concutiebantur, et inde per pyrgum sive turriculam mittebantur in tabulam lusoriam.

v. 18. *Pavit*, aluit.

v. 19, 20. *levius*, paulo minus. — *prior illo*, potior illo, melioris fere conditionis, quam ille, *Qui iam cont. i. lax. fune labor.*, qui inconstantia laborat, dum modo vires intendit, modo languori indulget, modo severus, modo levis est. Virium *contentio*, vel acre studium, cum *fune contento*, virium *remissio*, vel incuria, negligentia, levitas, *cum fune laxo* comparatur.

v. 21. *Hodie* Heindorfius cum aliis pro *statim* accipit; equidem accipio pro: hoc die Saturnalium, quo tibi omnia libere dicere licet, vel pro: tandem hoc die, quia Davus diem perdere videbatur ambagibus, quas morae impatiens Horatius ferre amplius nolebat; hinc ea, quae adhuc dixit Davus, vocat *tam putida*, tam molesta et fastidiosa, scilicet ob longam rei, quam relaturus erat Davus, circuitionem. *Furcifer*, notum dominorum in servos convicium. Terent. And. III. 5. 12. *Tibi ut ego credam, furcifer?* ubi Donatus: *Furciferi dicebantur, qui ob leve delictum cogebantur a domino ignominiae magis quam supplicii causa circa vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus*; hinc v. 66. *Ibis sub furcam.*

v. 24. *Ad illa*, sc. quae laudas, *te agat*, te auferat, transferat.

v. 25. *Aut quia non sentis, quod* cett. Aut quia, quod rectum esse ore clamas, non animi sensu comple-

Aut quia non firmus rectum defendis, et haeres,
Nequidquam coeno cupiens evellere plantam.
Romae rus optas; absentem rusticus Vrbem
Tollis ad astra levis. Si nusquam es forte vocatus
Ad coenam, laudas securum olus; ac, velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasque,
Quod nusquam tibi sit potandum. Iusserit ad se
Maecenas serum sub lumina prima venire
Convivam: nemon' oleum fert ocius? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furisque
Mulvius, et scurrae, tibi non referenda precati,

cteris; vana enim sunt praecepta, quae non sentiuntur, h. e. quorum veritas non percipitur.

v. 26. *non firmus*, non firmo pectore, non severo studio. *defendis*, tueri studes, exerces; *haeres*, sc. in vitio, quod comparatur cum coeno, e quo pedes, qui in eo haerent, non facile expediri possunt.

v. 28. *Absentem*, a rure remotam — *levis*, inconstans et varius.

v. 30. *Securum*, quo quis in securo otio vescitur. *velut usquam vinctus eas*, quasi obtorto collo ad coenam rapiaris, quasi non in arbitrio tuo positum sit, utrum tibi coenare placeat, an minus placeat.

v. 31. *ita*, si non vocatus es, *amasque*, et, ut ais, tibi gratum est, quod cett.

v. 32—42. *Iusserit ad se Maecenas* rett. Nexus et sensus: Sed vide, quam parum tibi in hac quoque re constes! Quodsi enim Maecenas te apud se coenare iusserit, alta statim voce servos convocas, res necessarias afferri iubes, et celeri pede ad coenam properas. Id cum vident scurrae, nunc a te discedere iussi, te, licet vitium decoris verbis tegas, ut hominem, nequitia sibi haud cedentem, rident carpuntque. *Serum convivam*, qui sero, h. e. vespertino tempore venit: ut *vespertinus hospes* Sat. II. 4. 17. *sub lumina prima*, ut infra Epist. II. 2. 98. *ad prima tempora*, de primis tenebris, ubi lumina in domibus accendi solent.

v. 34. *oleum*, lucernae scilicet, quae tempore noctis euntibus viam illustret, infundendum.

v. 35. *blateras*) *blaterare* de iis, qui incondita verba *iaciunt*, modo hoc, modo illud fieri iubent, ut solent heri festinanter e domo abituri. Pro *furisque* in pluribus Codd. *fugisque*, sed in lectione *furisque* imago hominis prae festinatione huc illuc discurrentis et tumultuantis vividius espressa est.

v. 36. *Mulvius, et scurrae*, Mulvius et praeter eum alii scurrae. *tibi non referenda precati*, scurrae, quia, discedente ad Maecenatem Horatio, ipsi, nunc coena apud eum delusi, discedere debebant, de hac re indignantes conviciis persequebantur Horatium, non quidem palam et coram ipso, sed clam et inter se; et hinc *non referenda* (non audienda Horatio) *precati* (imprecati) dicuntur.

Discedunt. Etenim, fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem: nasum nidore supinor:
Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino.
Tu, quum sis, quod ego, et fortassis nequior, ultro
Insectere, velut melior? verbisque decoris
Obvolvas vitium? Quid, si me stultior ipso
Quingentis emto drachmis deprenderis? Aufer
Me vultu terrere; manum stomachumque teneto,
Dum, quae Crispini docuit me ianitor, edo.
Te coniux aliena capit; meretricula Davum:

v. 37. *Etenim — dixerit ille*, iam sequuntur verba illa *non referenda*, quibus scurrae coenatum euntem Horatium insectati dicuntur; *Dixerit ille*, illum (Mulvium) his fere verbis usum esse puta: fateor, me esse scurram et hominem inertem, qui humili arte aliorum coenas appetit, sed tu, Horati, qui tanquam melior me tractas insolentius, idem, quod ego, sed sub specie honestiore, facis, et fortasse me es nequior. *me Duci ventre levem*, me esse hominem levem, qui ventre se duci patitur ad humilem artem, qua scurra ego mensis ditiorum adhibear; *nasum nidore supinor*, Graece pro nasus nidore (nidorem h. e. suavem ciborum odorem captando) supinatur, sursum trahitur.

v. 39. *Si quid vis, adde*, potes quoque addere; pro vulgari: praeterea; commode de hac loquendi formula laudant Cic. ad Attic. VII. 2. *Tironem Patris aegrum reliqui, adolescentem, ut nosti, et adde, si quid vis, probum: nihil vidi melius.* *popino*, quem venter in popinas ducit.

v. 40. *Vltro*, insuper, vid. *Drakenb.* ad Liv. XL. 12. § 4. et *Graev.* ad Cic. pro Quinct. 23. Sed possis quoque *ultro* explicare: sponte, pro lubitu, sine causa, ut: *ultro accusare*, *ultro iniuriam facere*, Terent. Adelph. IV. 3. 3. *Insectere*, sc. me.

v. 41. *Verbisque decoris obvolv. vit.* et, quod tibi ipsi vitio verti possit, ingens scilicet apud Maecenatem coenandi desiderium, decora amicitiae, quae tibi cum Maecenate intercedat, specie excuses et occultes?

v. 42—45. *Quid, si me stultior* cett. Iam Davus, oratione, quam contra Horatium habuisse fingitur Mulvius scurra, finita, in iis, quae liberius se Horatio dicere velle professus est, pergit. Sed nimiam primorum verborum acerbitatem, *Quid, si me stultior deprenderis?* non aequo animo ferre poterat Horatius. Vultum igitur torvum et minacem ostendit. Quod cum animadvertit Davus, *aufer*, inquit, *me vultu terrere; aufer* h. e. parce, noli vel omitte me vultu tuo terrere velle. *Man. stom. teneto*, manum et iram a vi mihi inferenda cohibeto.

v. 45. *Crispini ianitor*, ut eo maior Crispino paretur gravitas, facete ianitor adeo eius praecepta cupide imbibisse et propagasse fingitur.

v. 46. *Te coniux aliena capit* cett.

Peccat uter nostrûm cruce dignius? Acris ubi me
Natura incendit, sub clara nuda lucerna
Quaecumque excepit turgentis verbera caudae
Clunibus, aut agitavit equum lasciva supinum;
Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior, aut formae melioris, meiat eodem.
Tu, quum proiectis insignibus, annulo equestri
Romanoque habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacerna,
Non es, quod simulas? Metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferroque necari
Auctoratus eas; an turpi clausus in arca,

Noli ex animo dimittere, Davum iam referre praecepta, in scholis Crispini ab eius ianitore sublecta; sed haec praecepta callide et data opera ita proponit, quasi ad se ipsum et dominum suum Horatium spectent; quod tamen aliter se habere, aperte docet versus 53. Horatius enim non *annulum equestrem*, neque *insignia* magistratus gerebat; Davus igitur ex more, qui nunc quoque valet in orationibus, appellat aliquem in singulari, dum omnes alios, qui ita, ut ait, agunt et sentiunt, intelligit.

v. 51. *Dimittit*, ea me dimittit.

v. 54. *Romanoque habitu*, togatus. — *prodis ex iudice Dama Turpis*, a dignitate iudicis descendis ad servilem humilitatem; facis, quod abiectioris conditionis servus facere solet; — pro *servus* posuit servile nomen, *Dama*.

v. 55. *odoratum*, unguentis bene olentibus delibutum; capita enim sive crines hominum elegantiorum unguentis nitere et odores spargere solebant. *obscurante*, obtegente, occultante *lacerna*, crassioris pallii genere, quo tempore frigido vel pluvioso se involvere solebant servi; vid. *Ferrar. de Re Vest.* P. II. L. 4. c. 4. 6 seqq. *Ruben.* I. 6.

v. 56. *Non es, quod simulas?* nonne tum revera es id, quod simulas? servus scilicet, ἀνδράποδον. *induceris*, in domum matronae.

v. 57. *Altercante libidinibus*, pugnante cum libidinibus; *pavor*, retinet, deterret; *libido*, impellit, incitat.

v. 58—67. *Quid refert* cett. Sensus: Quid tandem est discriminis, utrum incedas vel sis *auctoratus* (homo, certo pretio, *auctoramento*, domino alicui vel lanistae in servitutem, vel ad gladium addictus), ut pro domini vel lanistae arbitrio virgis uraris et ferro neceris, an adulter, ut in adulterio deprehensus rem omnem, vitam et famam, cum corpore perdas? *Auctoratus*, Schol. Acr. *qui se vendunt ludo* (gladiatorio), *auctorati vocantur; auctoratio enim dicitur venditio gladiatorum.* *Uri virgis*, ut infra Epist. I. 16. 47. *loris uri*; de formula, qua, qui se auctorabant, emebantur, laudant Petron. c. 117. *In verba Eu-*

Quo te demisit peccati conscia herilis,
Contractum genibus tangas caput? Estne marito
Matronae peccantis in ambo iusta potestas,
In corruptorem vel iustior? Illa tamen se
Non habitu, mutatve loco, peccatve superne,
Quum te formidet mulier, neque credat amanti.
Ibis sub furcam prudens; dominoque furenti
Committes rem omnem, et vitam, et cum corpore famam.
Evasti? credo, metues, doctusque cavebis.
Quaeres, quando iterum paveas, iterumque perire
Possis, O toties servus! quae bellua ruptis,

molpi sacramentum iuravimus, uri, vinciri, verberari, ferroque necari, et quicquid aliud Eumolpus iussisset, tanquam legitimi gladiatores domino corpora animasque religiosissime addicimus.

v. 60. *Conscia peccati herilis*, ancilla, ut supra Sat. I. 2. 130.

v. 61. *Contr. gen. tangas caput?* genibus contingas caput contractum et deflexum? caput enim eorum, qui in arca aliqua absconduntur, ad genua deflecti et detorqueri debet. — *Estne*, nonne est?

v. 62—64. *In ambo*, in adulterum et in adulteram. *Iusta potestas*, non tantum apud Athenienses, sed etiam antiquiore tempore apud Romanos maritis deprehensos adulteros occidere licebat; vid. Gell. X. 23. Sed in *lege Iulia de adulteriis* poenae, quam mariti ab adulteris sumerent, modus praescriptus est. — Posui post *iustior* signum interrogationis, ut verba: *In corruptorem vel iustior* cum praecedentibus cohaereant sic: *Nonne peccantis matronae marito in ambo iusta, iustior vel* (adeo) *in corruptorem* (adulterum) *potestas est? Illa tamen* cett., licet enim matrona quoque peccet, *illa tamen se non mutat habitu* (non, sicut tu, caput lacerna obvolvit), *mutatve loco* (neque e domo sua in tuam se confert), *peccatve superne* (neque eo modo peccat, quo mares peccant).

v. 65. *Quum te formidet* cett., cum te timore aliquo refugiat, nec sine cura tibi amanti se tradat.

v. 66. *Ibis sub furcam pr.* dum matronas sectaris, (*prudens*) sciens volensque servi, servilibus poenis (*furcae*, cf. ad V. 22.) obnoxii, personam indues; *dominoque furenti*, apposite ad servilem conditionem, quam subit libidinosus, matronae maritus nunc *dominus* vocatur.

v. 67. *cum corpore*, supra Sat. I. 2. 43. *Dedit hic pro corpore nummos*, cf. ibid. vers. 45.

v. 68—71. *Evasti?* an forte tibi contigit periculum evadere? *credo, metues* cett., metues igitur, puto, in posterum, quod effugisti, periculum, et prudentior factus evitabis! *Quaeres, quando* cett. Non ita, immo opportunum tempus, (*quando*) quo iterum contremiscas, et iterum te miserum reddere possis, quaeres! — *quae bellua* cett., explicant: quae

Quum semel effugit, reddit se prava catenis?
Non sum moechus, ais. Neque ego, hercule, fur, ubi
Praetereo sapiens argentea. Tolle periclum: (vasa
Iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis, hominumque,
Tot tantisque minor? quem ter vindicta quaterque
Imposita haud unquam misera formidine privet?
Adde super dictis, quod non levius valeat; nam,
Sive vicarius est, qui servo paret (uti mos
Vester ait) seu conservus: tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser; atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.

bellua est tam (*prava*) stolida, ut, cum semel effugit, ruptis catenis se reddat? Sed vix *pravus* in hac significatione apud bonos scriptores occurrit; equidem malim inngere: *quae prava* (fera, saeva, ob pravitatem et feritatem vincta) *bellua — se reddit rupt. cat.*

v. 72. *Non sum moechus, ais.* Davus alium in singulari alloquitur, per quem designat omnes, qui non virtute, sed poenae vel periculi metu a flagitiis absterrentur. Egregia sane, quam Crispinus docuisse fingitur, sententia!

v. 73. *sapiens*, ex poenae metu.

v. 75—77. *Tune mihi dominus* cett. Sensus: Tune, qui ipse (*minor*) subiectus sis tot tantisque rebus atque hominibus, quorum imperio serviliter pares, qui, licet ter quaterque manumissus sis, tamen a misera formidine h. e. servili conditione et sentiendi ratione nunquam libereris, tune, inquam, mihi dominus esse potes? *vindicta*. Schol. Cruq. *virga praetoris, qua percutiebantur servi, dum liberi fiebant, manumittebanturque capiti imposita: tribus namque rebus fit manumissio, Vindicta, Censu, Testamento.* *Privet*, liberet; *privari dolore, exilio, iniuria, molestia* apud Ciceronem; exempla dabit *Forcellinus* in Lex.

v. 77—82. *Adde super*, distinctione post *super* posita explicant: adde insuper, quod iis, quae modo dixi, non levius valeat; nos post *dictis* posuimus distinctionem, ut sit: Superadde iis, quae dixi, *Nam sive* cett. Sensus: Nam sive is, qui alius servi, cui paret, vices obit, *vicarius*, ut vos domini eum appellare soletis, sive *conservus* (alterius in servitio sodalis) est, quid ego tibi sum? vel, quomodo ego appellandus sum? Scilicet tu, qui dominus mihi imperas, (*miser*) ut miserae conditionis homo servitium praestas aliis, atque te regi pateris, uti fere mobilis ex ligno contexta figura non vi propria, sed alienis nervis sive fidiculis regitur. *Qui servo paret*, servus paret servo, qui ad eius vices suscipiendas mercede conducitur.

v. 82. Per *lignum mobile* intellige

Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi qui imperiosus;
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent;
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis; et in se ipso totus, teres, atque rotundus,
Externi ne quid valeat per leve morari,
In quem manca ruit semper Fortuna. Potesne,
Ex his ut proprium quid noscere? Quinque talenta
Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum

signum vel simulacrum ad imaginem hominis vel animalis cuiusdam e ligno exsculptum et conformatum, cuius membra movebantur nervis sive funiculis. Eiusmodi figuras, νευρόσπαστα (apud nos *Marionetten*), lucri faciendi causa circumferebant et conspicienda expediebant homines, qui apud Graecos dicuntur νευροσπάσται. Vide ad h. l. *Heindorf.* qui in hanc rem attulit locum ex Apul. de Mundo p. 70. ed. Elmenhorst. *Illi, qui in ligneolis hominum figuris gestus movent, quando filum membri, quod agitari solet, traxerint, torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium praesto erunt, nec invenuste totus* (sc. qui repraesentatur) *videbitur vivere.* vid. inprimis *Ruhnk.* ad Timaei Lex. Plat. p. 140 et 141. sub voce Θαύματα.

v. 83. *sibi qui imperiosus*, qui in se ipsum imperium exercet, se ipsum temperat et moderatur, se ipsum in manu sua habet.

v. 85. *Responsare cupidinibus — Fortis*, ex noto Graecismo: fortis in responsando. *Responsare* non est, ut explicat *Gesnerus*, detrectare imperium; sed *responsare* vel *respondere cupidinibus* dicuntur ii, qui cupidinibus coërcendis pares sunt; sic infra in hac satira v. 103. *virtus — coenis responsat opimis*, opimis coenis contemnendis par est; Epist. I. 1. 68. *Fortunae superbae responsare;* Epist. II. 2. 48. *Arma Caesaris Augusti non responsura* (non paria futura) *lacertis.*

v. 86, 87. *in se ipso totus*, unice defixus in se ipso explorando, omnia ad internum animi cultum referens; Cicero Paradox. II. *Nemo potest non beatissimus esse, qui totus aptus est ex sese; qui in se uno ponit omnia.* — *teres atque rotundus.* Vossius vertit *gerundet und kuglicht;* causa, cur is, qui *totus est* in interno animi cultu, aequiparari possit *tereti* et *rotundo* globo vel sphaerae, statim subiicitur, *ne quid externi* (externae sordis vel labis, pravitatis) *valeat per leve* (per teres et rotundum corpus levigatum) *morari*, sedem invenire, residere, adhaerere; Horatium imitatus est Ausonius Idyll. XVI.

v. 88. *In quem manca ruit semper Fortuna*, in qualem semper fortuna *manca* (imbecillis, impotens, irrito conatu) impetum facit.

v. 89. *Potesne Ex his, ut propr. quid nosc.*, potesne ex his, quae dicta sunt de sapientis virtutibus, animadvertere aliquid, quod tibi proprium sit, vel quod in te cadat?

v. 90. *vexat*, contumeliose te tractat; *probris et maledictis vexare aliquem* dixit Cic. pro Flacc. c. 20.

Perfundit gelida: rursus vocat: eripe turpi
Colla iugo. Liber, liber sum, dic age. Non quis:
Vrget enim dominus mentem non lenis, et acres
Subiectat lasso stimulos, versatque negantem.
Vel quum Pausiaca torpes, insane, tabella,
Quî peccas minus atque ego, quum Fulvî Rutubaeque,
Aut Placideiani contento poplite miror
Proelia, rubrica picta aut carbone; velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri? Nequam, et cessator Davus; at ipse
Subtilis veterum iudex et callidus audis.

v. 91. *gelida*, sc. aqua.

v. 92. *Non quis*, non potes ut servus, qui paret domino, h. e. animo, qui libidine se regi et corripi patitur.

v. 94. *lasso*, languere in amore incipienti, *versatque negantem*, et repugnantem commovet, incitat.

v. 95—98. *Vel*, ut aliud exemplum de hominum insania afferam; de hoc usu particulae *vel* vid. Ernest. in Clav. Cic. s. v. *vel*. *Quum Pausiaca* cett. Sensus: Quomodo tu, insane, cum in contemplatione tabellae Pausiacae stupore torpes, minus peccas, quam ego, cum nobilium gladiatorum statum vel gradum, et proelia, rubrica aut carbone picta, miror. *Pausiaca tabella*, de nobilissimo pictore *Pausia*, Sicyonio, vid. Pausan. Corinth. 27. p. 173. Plin. H. N. XXXV. 11. Interpretes commode cum Horatio comparant Cic. Parad. V. 2. *Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. Mitto, unde sustuleris, et quando habeas. Intuentem te, admirantem, clamores tollentem cum video, servum te esse ineptiarum omnium iudico!* *torpes*, stupidus detineris, ut Cicero in l. c. loquitur. *Fulvius*, *Rutuba* et *Placideianus*, gladiatorum tum insignium nomina. — *contento poplite*, exprimitur status vel gradus, quo gladiatores invicem se petunt; dum gladiatur altero pede firmiter insistit, alterius pedis poples contenditur. *Proelia picta*. Plin. XXXV. 33. *Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi coepta a C. Terentio Lucano. Is avo suo — triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in nemore Dianae posuit.* *rubrica* (nos *röthel*) *aut carbone*; levi igitur opera et negligenter; cum his tabulis, quae ad indicendos ludos gladiatorios publicari solebant, comparari quodammodo nostra aetate possunt illae, quas e. g. equorum domitores Anglicani ad indicenda artis equestris spectacula una cum sua et equorum effigie satis inrple vel crassa Minerva adumbrata in vicis affixas proponunt.

v. 100, 101. *Nequam, et cess.* cett. Si talibus mirandis tempus impendo, vocor ego homo nequam et *cessator* (qui ultra tempus cessat, nec iusto tempore redit); at tu subtilis et bene peritus (*callidus*) veterum iudex celebraris; in eodem sensu *callidus* supra Sat. II. 3. 23.

Nil ego, si ducor libo fumante; tibi ingens
Virtus, atque animus coenis responsat opimis?
Obsequium ventris mihi perniciosus est: cur?
Tergo plector enim; qui tu impunitior illa,
Quae parvo sumi nequeunt, obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulae sine fine petitae,
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam
Furtiva mutat strigili? qui praedia vendit,
Nil servile, gulae parens, habet? Adde, quod idem
Non horam tecum esse potes; non otia recte
Ponere: teque ipsum vitas fugitivus, et erro,

v. 102, 103. *Nil ego, si* cett. Si ego libum fumans appeto, nullius pretii homo (nos *taugenichts*) dicor; tune pro ingente tua virtute et animo par es contemnendis coenis opimis? tune coenis opimis abstines? De voce *responsare* cf. ad v. 85.

v. 104—108. *Obsequium ventris* cett. Sensus: Quod ego ventri satisfacturus fumanti libo cupide manus iniicio, mihi perniciosius est: cur? quia tergo poenas luo; quomodo tu epulas illas, quae parvo pretio parari non possunt, captas *impunitior?* Sed ne tu quidem impune inde abis! Epulae scilicet sine fine petitae *inamarescunt* (quia, ut Horatius supra Sat. II. 2. 43. loquitur, *mala copia aegrum stomachum sollicitat*, vel quia, ut ibidem v. 75. *dulcia se in bilem vertunt stomachoque tumultum* moveut) *pedesque illusi* (quibus una cum corpore crebrae epulae fraudi sunt) *vitiosum corpus* (supra Sat. II. 2. 78. *corpus onustum hesternis vitiis*) *ferre recusant*, h. e. officio suo fungi nolunt.

v. 106. *obsonia* (ὀψώνια), praecipue de magni pretii piscibus; cf. supra Sat. II. 2. 41. deinde de quibusvis epulis aliis.

v. 108. *Illusique pedes*, non male Landinus: » qui, cum stare se posse credunt, vacillant. «

v. 109—111. *An hic peccat* cett. An hic (*puer*) servus, qui sub noctis tenebras (ne deprehendatur) oblata furtiva strigili uvam accipit, peccat? ille vero, qui, (*gulae parens*) ut luxuriose vivat, praedia vendit, non pravae suae cupiditati tanquam servus subiectus est? *Puer uvam mutat strigili; mutare vel permutare aliquid aliqua re* pro cum aliqua re, saepius; iam de mutandis mercibus (*tauschhandel*); *mercem merce mutare* est, tam vendere, quam emere; supra Sat. I. 4. 29. *Hic mutat merces.* — *strigilis*, στλεγγίς. Schol. Cruq. *instrumentum est aeneum, quo sudorem solent in balneis homines detergere deradereque.* vid. *Boettiger Archaeolog. der Malerei* p. 219.

v. 112. *Tecum esse*, ad te redire, et qualis sis, tecum reputare, tibi vivere.

v. 113. *teque ipsum vitas*, te ipsum

Iam vino quaerens, iam somno fallere curam: 114
Frustra: nam comes atra premit, sequiturque fugacem.
Vnde mihi lapidem? Quorsum est opus? Vnde sagittas?
Aut insanit homo, aut versus facit. Ocius hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

SATIRA VIII.

Vt Nasidieni iuvit te coena beati?
Nam mihi quaerenti convivam dictus here illic
De medio potare die. Sic, ut mihi nunquam

explorare, in te ipsum descendere refugis; supra Od. II. 16. 20. *Quis exsul Se quoque fugit.* *Fugitivus, et erro*) *Fugitivum* et *erronem* ita distinguunt, ut ille sit, qui nunquam rediturus aufugit, hic, qui circumvagatur, tempus in vanis rebus terit, nec iusto tempore redit, ita quidem, ut *fugitivus* sit, qui apud milites *desertor*, *erro* vero *emansor*. — Sed Horatius exprimere tantum voluit hoc: qui te ipsum fugis, et in hac fuga et errore tuo, modo huc modo illuc ageris. Hinc admodum arridet lectio, quam ex auctoritate Codd. quorundam in textum recepit Fea: *teque ipsum vitas fugitivus et erras*; nam *vitas fugitivus* dictum est pro simplice *fugis*. — Cruquius ex Codd. protulit *fugitivus, ut erro*.

v. 115. *nam com. atr. prem. seq. fugacem*, supra Od. III. 1. 40. *Post equitem sedet atra cura.*

v. 116—118. *Vnde mihi lapidem*, tanquam iratus non addit verbum: petam, sumam, rapiam. *Opera*, operarius, opus servile faciens, — *nona*, ergo familia Horatii constiterat adhuc ex octo servis.

SATIRA VIII.

Lautioris coenae apud hominem quendam divitem Nasidienum descriptione ante oculos ponit ingenium eorum, qui medias inter opes sordida avaritia ridiculi fiunt. Agit autem de hac re cum amico Fundanio, iam supra Sat. I. 10. 42. commemorato, qui superiore die apud Nasidienum coenaverat.

v. 1. *Vt te Nasidieni*, in pluribus editt. ut metro consuleretur, *te* post *Vt* exhibitum est; sed in nomine *Nasidienus* *i* post *d* ut consonans vel ut *j* pronunciandum est, ut Nāsīdīenī iam non quinque, sed quatuor syllabarum vox sit, ad exemplum ārĭĕtĕ, ābĭĕtĭbŭs, pārĭĕtĕ cett., vid. *Bentl.* Quis sordidus iste homo, *Nasidienus Rufus* (ut v. 58. dicitur) fuerit, vel quis alius sub eius nomine lateat, malo equidem cum ignorantibus ignorare, quam vanae divinationi indulgere. *Vt*, quomodo, *te* sc. Fundani, qui versu 19. demum nominatur. — *beati*, divitis, ut saepissime apud Horatium.

v. 2, 3. *Nam mihi quaerenti* cett., nam mihi te heri ad coenam vocanti

In vita fuerit melius. Da, si grave non est,
Quae prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper (leni fuit Austro
Captus, ut aiebat coenae pater); acria circum
Rapula, lactucae, radices, qualia lassum
Pervellunt stomachum, siser, halec, faecula Coa.
His ubi sublatis puer alte cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, et alter

tu apud Nasidienum de medio die potare dictus es; *here*, antiquius pro *heri*. *de medio die*, a medio statim die, ut *de nocte surgere* pro statim a media nocte, apud Cic. pro Muren. 33. eiusmodi convivia, quae de die incipiebant, et in multam noctem producebantur, vocantur *tempestiva*, cf. *Ernest.* in Clav. Cic. sub vocibus *de* et *tempestivus*. An post *die* excidit fortasse *es*? Nam finalis littera *e* et initialis *s* facile vocem *es* absorbere poterant. *Sic*, sc. me iuvit coena Nasidieni.

v. 4. *Da*, narra, notum est illud Virgilii Eclog. I. 19. *Sed tamen iste deus qui sit, da, Tityre nobis.* Terent. Heaut. Prol. 10. *paucis dabo.* Lectionem *da* confirmant optimae notae Codd. apud *Fean*; altera lectio *dic* glossam sapit.

v. 5. *placaverit*, accommodate ad *iratum* pro esurientem, vel (ut supra Sat. II. 2. 17.) *latrantem*; hinc supra Sat. I. 5. 8. Horatius, non habens, quod edat, se *ventri bellum indicere ait.*

v. 6. *Lucanus aper*, quia apri in Lucania ob pastum in quercetis sunt admodum opimi, hinc supra Sat. II. 3. 234. *In nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum Coenem ego.* In eadem laude est *aper Umber* supra Sat. II. 4. 40. *leni fuit* cett., en *patrem coenae* (convivatorem, herum, parochum) escarum, quae apponuntur, praestantiam superbo vultu commendantem; ridicula certe est eiusmodi commendatio ex ore hominis avari profecta; *leni Austro captus*, quia caro aprorum, qui Austro nimis fervente capiuntur, brevi fit rancida putetque, *leni Austro* contra caro fit mollior.

v. 7. *circum*, sc. posita; in mensa aliquid *catillis circumponere*, supra Sat. II. 4. 75. *acria*, quae, ut mox sequitur, *lassum* (languentem, cibos fastidire incipientem) *stomachum pervellunt* (pungunt, vellicant, acuunt).

v. 8. *Rapula* (*radieschen*), cf. supra Sat. II. 2. 43. *lactucae* (*lattich*), supra Sat. II. 4. 59. *radices*, raphani (*rettig*).

v. 9. *siser* (*Sium sisarum* Linn. nos *zuckerwurzel*), Plin. XX. 17. *Siser stomachum excitat, fastidium abstergit* — *halec, faecula Coa*, cf. supra ad Sat. II. 4. 73.

v. 10. *puer alte cinctus*, scilicet ut ipsi servo externo habitu ministerii sui in convivio tam splendido gravitatem ostenderent. *acernam.* Schol. Cruq. *Et hoc notat Nasidieni sorditiem, quod pro divitiis non habuerit mensam citream aut vermiculatam.*

v. 11. *Gausape purp.*) *gausape, is* et *es*, *gausapa, ae*, et *gausapum, i*, linteum ab altera parte villosum; apud ditiores ex lana molliore et colore splendidu; quo in hoc loco servus ad mensam pertergendam utitur. vid. *Boettiger. Sabin.* T. II. p. 102.

Sublegit, quodcunque iaceret inutile, quodque
Posset coenantes offendere; ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Caecuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hic herus: Albanum, Maecenas, sive Falernum
Te magis appositis delectat: habemus utrumque.
(Divitias miseras!) Sed quis coenantibus una,
Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego et prope me Viscus Thurinus et infra,

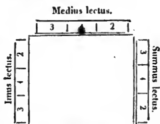
v. 12. *Sublegit*, servus, qui *sublegit* (Schol. Cruq. ἀνέλέξατο) *quodcunque iaceret inutile, quodque Posset coenantes offendere* (intellige ciborum adesorum reliquias, frustula, micas, ossa cett.), dicebatur *analectes* vel *analecta*.

v. 13—15. *ut Attica Virgo cum sacris Cereris*, sacerdos Cereria. Schol. Cruq. *Illas vult, quas Tullius in Verrinis* (IV. 3.) *canephoras ait* (vocat), *quae sacra Cereris sublatis supra caput manibus in sportulis* (canistris) *portare solebant. Ridet nimiam pompam in tenui apparatu*; de canephoris vid. *Spanhem*. ad Callim. H. in Cerer. 127. *fuscus*, fusci ex India coloris. *Chium maris expers*, cui nihil aquae marinae admixtum est. Schol. Acr. *id est sine aqua marina. In Graecia enim solet vino aqua marina admisceri, ut non facile corrumpatur*. Fortasse vinum Chium aquae marinae expers, h. e. purum et integrum, in maiore laude fuit.

v. 18. (*Divitias miseras!*) hae voces, quas parentheseos signo inclusi, per appositionem referendae videntur ad *utrumque*. Poëta, qui Fundanii orationem excipit, vini Albani et Falerni possessionem *miseras divitias* appellat, quia Nasidienus iactat quidem, se habere vina generosiora, sed ut ea apponat, non impetrare potest ab avaritia. Hinc ille v. 35. expallescit, eum convivae maiores calices poscunt. *una*, scil. *tecum*.

v. 19. *nosse laboro*, scire vehementer cupio.

v. 20—23. Iam Fundanius describit ordinem, quo quisque mensae accubuerit. Tres lecti, ut satis constat, ad mensam collocabantur, unde locus, ubi coenabatur, nomen accepit *triclinium*; in unoquoque lecto tres, ad summum quatuor discumbebant; unus lectus *summus*, secundus *medius*, tertius *imus* vocabatur; unum mensae latus eibis per servos subministrandis vacuum relinquebatur. Totus hic locus Horatii facilius, puto, perspicietur, si hanc fere mensae et in lectis accumbentium ordinis ob oculos tibi posueris figuram:

In *medio lecto primum* et ceteris

Si memini, Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Maecenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,
Ridiculus totas simul obsorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret,
Indice monstraret digito (nam cetera turba,
Nos, inquam, coenamus) aves, conchylia, pisces,
Longe dissimilem noto celantia succum,
Vt vel continuo patuit, cum passeris assi et
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit, melimela rubere minorem

omnibus in tota mensa honoratiorem locum occupabat *Maecenas*, *secundum* et *tertium* adducti a Maecenate Vmbrae *Servilius Balatro* et *Vibidius*, scurrae, ut se gerunt in convivio; in *summo lecto* (*Summus ego*, h. e. primus in summo lecto) *primum* locum *Fundanius*, *secundum Viscus Thurinus*, *tertium Varius*; in *imo lecto primum* locum (nam medius locus in unoquoque lecto erat primus) coenae pater *Nasidienus* (super *ipsum*, *αὐτὸν*, dominum), secundum *Nomentanus*, tertium *Porcius*, Nasidieni parasiti. Ceterum de *tricliniis* accurate et erudite egit *Wüstemannus* noster in *Pallast des Scaurus* p. 229 seqq.

v. 24. *Ridiculus totas*, qui ridiculus fuit eo, quod totas placentas uno haustu deglutiebat.

v. 25—30. *Nomentanus ad hoc* cett. Hunc locum paulo obscuriorem ita interpretor: Nomentanus ad id negotii aderat, (*qui*) ut, si quid forte lateret convivas, vel si quid ciborum convivae non animadverterent, indice digito monstraret; nam cetera turba, nos, inquam, coenamus aves, conchylia, pisces, succum, ut docebat Nomentanus, noto longe dissimilem celantia, ut vel continuo patuit cett. — Sed fortasse tam oratio, quam sententia aptius cohaeret, si verba: *nam cetera turba, nos, inquam, coenamus*, parentheseos signo distinxeris, ut sensus sit: Nomentanus agebat id, ut, si quid epularum convivae non observarent (nos ceteri enim omnes, dum Nomentanus nomenclatoris partes sustinet, coenamus), indice digito monstraret e. c. aves, conchylia, pisces, tanquam continentia succum longe a vulgari succo differentem, ut vel continuo apparuit, cum passeris atque rhombi ilia nondum mihi gustata porrexerat; — *indice digito*. Schol. Porph. *hoc ideo, quia certis nominibus digiti nominantur. Et sunt haec nomina, pollex, index, famosus (medius), medicus (medicinalis*, Macrob. Sat. VII. 13. vel *annularis* apud Gell. X. 10.), *minimus*.

v. 29. *passeris* piscis parum a rhombo discrepantis (nos *stachelflunder*).

v. 31. *melimela* (μελίμηλα), propter saporis dulcedinem, nos *honigäpfel*. *minorem Ad lunam* ad decrescentem lunam.

Ad lunam delecta. Quid hoc intersit, ab ipso
Audieris melius. Tum Vibidius Balatroni:
Nos, nisi damnose bibimus, moriemur inulti;
Et calices poscit maiores. Vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis, ut acres
Potores, vel quod maledicunt liberius, vel
Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus; imi
Convivae lecti nihilum nocuere lagenis.
Adfertur squillas inter muraena natantes
In patina porrecta. Sub hoc herus: Haec gravida, in-
Capta est, deterior post partum carne futura. (quit,

v. 32. *quid hoc intersit*, utrum melimela decrescente, an crescente luna sint lecta.

v. 34. *damnose*, facete pro fortiter, immodice, *in damnum* scilicet et ultionem Nasidieni, stolida vanitate, sordida avaritia, et ridicula iactantia convivas occidentis. *moriemur inulti*, quod Aeneas apud Virg. Aen. II. 670. fortissimi animi sensu dicit, *Nunquam omnes hodie moriemur inulti*, lepide Horatius ad rem iocosam transfert.

v. 35. *maiores*, capaciores.

v. 36. *parochi*, nos quoque tam eum, qui pro mercede cibos *suppeditat*, quam convivatorem vocamus, *wirth*. *acres potores*, acri cupiditate potantes, largius vino se ingurgitantes; hinc supra Sat. II. 6. 69. *acria pocula*.

v. 38. *subtile exsurdant palatum* subtiliora palati sensum obtusum et hebetem reddunt; vanus enim iste homo Nasidienus de appositis epulis exquisitioribus, subtili palato diiudicandis, laudari cupiebat.

v. 39. *Invert. Allif.* cett. Vibidius et Balatro totos vini cados invertunt ad implendos calices capaciores Allifanos, pro vulgari: totos vini cados exsiccant. *Allifanis*, Schol. Cruq. *calicibus et poculis maioribus. Est autem Allifanum dictum ab Allife, oppido Samnii, ubi maiores calices fiebant.* pro *invertere* (inclinare lagenam ad infundendum) supra Od. III. 29. 2. dixit *vertere*; „*non ante verso cado.*"

v. 41. *imi Convivae lecti*, Nomentanus et Porcius, *nihilum nocuere lagenis*, scilicet, ut abstinentia sua placerent avaro coenae patri, pepercerunt lagenis; *vino non nocere*, ut nos in vernacula: *dem wein keinen schaden thun*.

v. 42. *Muraena*, nos *meeraal*. — *squillas* (*seekrebse, see-garnele*). cf. supra Sat. II. 4. 58. *natantes*, in liquamine muraenae addito.

v. 43. *porrecta*, ad designandam eius longitudinem. *sub hoc*, iam allata muraena.

v. 44. *deterior carne*, quae, quod attinet ad eius carnem, pro cuius caro, si illa, antequam caperetur,

His mistum ius est: oleo, quod prima Venafri
Pressit cella; garo de succis piscis Iberi;
Vino quinquenni, verum citra mare nato,
Dum coquitur (cocto Chium sic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud) pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnaeam vitio mutaverit uvam.
Eruças virides, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere, illotos Curtillus echinos,
Vt melius muria, quam testa marina remittit.
Interea suspensa graves aulaea ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri,

peperisset, futura fuisset deterior, pro vulgari: cuius caro ante partum melius sapit.

v. 45—50. *His mist. ius est:* pergit loqui herus: liquamen muraenae commixtum est rebus his: primum oleo praestantiore Venafrano, *quod prima Venafri Pressit cella*, quod primum, h. e. praestantius Venafri expressum est, in *cella*, h. e. in loco, ubi oleum exprimitur, vel, quod Venafri expressum est in *cella prima*, in loco ubi optimum oleum exprimitur, supra Sat. II. 4. 69. de vulgari oleo Venafrano: *Pressa Venafranae quod bacca remisit olivae.*

v. 46. deinde *ius mistum* est *garo de succis piscis Iberi*, scombri (*makrele, scomberscomber* Linn.) prope Hispaniam capti; de *garo*, liquoris exquisiti genere, quod ex piscium intestinis sale maceratis miscebatur, Plinius H. N. XXXI. 43. *garum olim conficiebatur ex pisce, quem Graeci Garon vocabant. — Nunc e scombro pisce laudatissimum in Carthaginis Spartariae* (Hispanicae) *cetariis.*

v. 47. *citra mare nato*, Italo, cf. supra ad Sat. I. 10. 31.

v. 50. *Quod Methymn. vitio mutaverit* (vitiaverit, corruperit) *uvam*, quod ex vino Methymnaeo corruptione mutatum sit in acetum; sic *vinum mutatum* supra Sat. II. 2. 58. *Methymna* oppidum in insula Lesbo, melioris notae vino nobili; per *uvam Methymnaeam* igitur intellige vinum Lesbium.

v. 51. *Erucas*, apud nos *kresse.* — *inulas*, nos *alant.* cf. supra ad Sat. II. 2. 44. *ego primus monstravi*, Nasidienus se iactat, ut supra rei culinariae magistrum. Sat. II. 4. 74. *ego faecem primus et allec, Primus et invenior Piper album* cett.

v. 52. *illotos*, non ablutos, non salsugine sua purgatos; *echinos*, vid. ad Sat. II. 4. 33. *Curtillus*, heluo.

v. 53. *Vt melius*, ut id, quod sit melius muria (*lake*), cf. supra Sat. II. 4. 65. *testa marina*, intellige pisces testaceos, ostreas cett.

v. 54. *suspensa aulaea*, cf. supra ad Od. III. 29. 15. *Vassius* pulchre vertit *der wölbende baldachin.*

v. 55. *pulveris atri*, supple *tantum*; ut Sat. II. 3. 87. *Frumenti quantum metit Africa.*

Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
Filius immaturus obisset, flere, Quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret: Heu, Fortuna, quis est crudelior in nos
Te deus? Vt semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Haec est conditio vivendi, aiebat; eoque
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne male conditum ius apponatur? ut omnes
Praecincti recte pueri comtique ministrent?
Adde hos praeterea casus, aulaea ruant si,
Vt modo; si patinam pede lapsus frangat agaso.

v. 57. *maius*, maiorem ruinam.

v. 58. *erigimur*, animum recipimus. — *posito*, demisso, inclinato, ex more lugentium.

v. 59. *immaturus*, praematura morte. — *quis esset* pro fuisset, et *tolleret* pro sustulisset, ut supra Sat. I. 3. 5—7. *Caesar, qui cogere posset* (potuisset), *Si peteret* (petiisset) *per amicitiam patris atque suam, non Quisquam proficeret* (profecturus fuisset).

v. 60. *sapiens Nomentanus*, sapientia Nomentani iam posita fuit in calliditate et simulatione, qua de subita aulaeorum ruina, quasi ad se ipsum, ut herum, pertinente, Fortunae crudelitatem incusat.

v. 63. *mappa* (*serviette*).

v. 64. *suspendens omnia naso*, omnia ridicula reddere studens; cf. supra ad Sat. I. 10. 5.

v. 65. *Haec est conditio vivendi*, haec sunt mala, quibus hominum vita est exposita! hae sunt miseriae, quae premunt homines! *eoque*, ideoque.

v. 66. *tuo — labori*, tuis, Nasidiene, studiis, curis et molestiis, quibus de aliis, uti iam de nobis, quos splendido convivio accepisti, bene meres.

v. 68. *Tene — torquerier*, num aequum est cett., cf. de hac constructione supra ad Sat. I. 9. 72.

v. 70. *Praecincti*, supra v. 10. *puer alte cinctus*, vid. *Boettigeri Sabin.* T. II. p. 25.

v. 71, 72. *Adde hos praet. casus*, adde porro (*hos*) eiusmodi casus, qui te sollicitudine torqueant, si, ut modo factum est, aulaea ruant; — *agaso*, qui iumenta curat et agit, nos *stallknecht*, et quoniam agasones aliis rebus cum dexteritate quadam agendis minus apti esse solent, *agaso*, con-

Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo non sine farre;
Pinguibus et ficis pastum iecur anseris albae;
Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,
Quam si cum lumbis quis edit; tum pectore adusto
Vidimus et merulas poni et sine clune palumbes;
Suaves res, si non causas narraret earum et
Naturas dominus; quem nos sic fugimus ulti,
Vt nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflasset peior serpentibus Afris.

v. 86. *Mazonomo*, lance grandiore in qua non tantum μάζα, sed etiam aliae escae tostae elixaeve, ut in hoc loco, afferebantur.

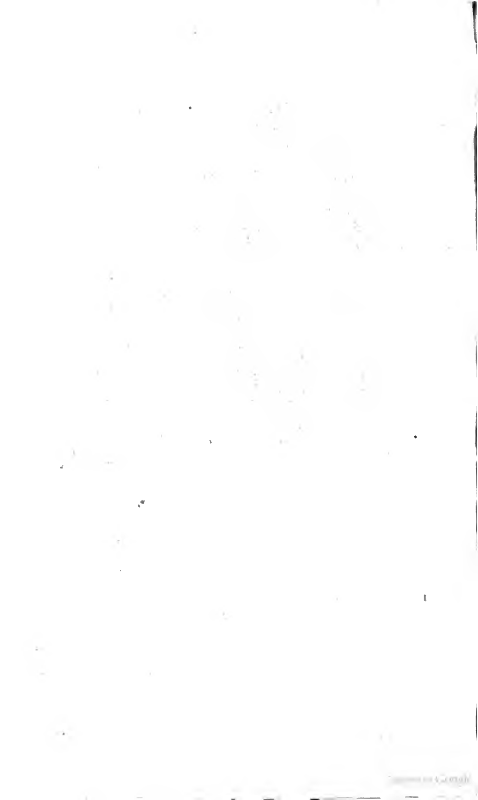
v. 87. *non sine farre*, per *far* equidem non farinam, sed minutas panis ex farre cocti particulas (nos *geriebenes brod oder semmel*) intellexerim.

v. 88. *ficis pastum*, ἧπαρ συκωτόν, cum iam olim anseris iecur ad lautissimas epulas referretur, olim quoque anseres, ut nunc, varii generis cibis, quibus eorum iecora tam grandiora, quam pinguiora redderentur, pasci solebant. vid. *Niclas*. ad Geopon. XIV. 22. p. 1023.

v. 89. *leporum — armos*, cf. supra ad Sat. II. 4. 44.

v. 92. *si non causas* cell., nihil enim eiusmodi vano et avaro convivatore, ciborum originem, pretium et naturam identidem explicante, molestius atque intolerabilius.

v. 94, 95. *illis*, appositis cibis. — *Canidia*, satis nota ex Sat. I. 8. et Epod. 5. et 17. *afflasset*, sc. venenum; *peior*, venenatior.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARVM

LIBER PRIMVS.

EPISTOLA I

AD MAECENATEM.

Prima dicte mihi, summa dicende Camoena,
Spectatum satis, et donatum iam rude, quaeris,
Maecenas, iterum antiquo me includere ludo?

EPISTOLA I.

Ad Maecenatem

Horatius a lusibus, quibus adhuc indulserat, ad seria transit, dum ad verae sapientiae praecepta se vitam in posterum dirigere velle profitetur. (*Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc sum.* v. 11.)

v. 1—3. *Prima dicte mihi* cett. Sensus: Tu, Maecenas, quem ego in primo cuiusque generis (Odarum, Epodôn et Satirarum) carmine ante omnes alios ut patronum meum celebravi, et qui mihi in extremo, quod scripturus sum, carmine celebrandus es, (sive: Tu, Maecenas, cui, quae scripsi, dedicavi carmina, et, quae porro scripturus sum, dedicabo) ad ludum, in quo iam satis vires meas periclitatus sum, h. e. ad carmina, quibus iam satis me exercui, de integro scribenda me impellis. *Camoena*, ut saepius Musa, pro carmine; *prima*, non primum tantum carmen Odarum, sed etiam Epodôn et Satirarum respexisse videtur; in his tribus enim carminibus poëta pariter Maecenatem, ut summum suum patronum, appellavit. — *summa*, extrema, ut *summum carmen* supra Od. III. 28. 13. *spectatum satis*, Horatius se comparat cum gladiatore, qui, postquam in ludo gladiatorio iam satis spectante et favente populo artem suam probaverat, *rude*, sive baculo, libertatis signo, donatus, non amplius pugnae periculum subire tenebatur. Horatius igitur, non *rude* quidem, sed *lauro* donatus, se ut militem in castris Musa-

Non eadem est aetas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extrema toties exoret arena.
Est mihi, purgatam crebro qui personet aurem:
Solve senescentem mature sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.

rum emeritum vel exauctoratum declarat. *spectatum*, gladiator *spectatur*, cum in conspectu populi pugnat; poëta *spectatur*, cum ars et ingenium in eius carminibus cognoscitur. *quaeris iterum antiquo me includere ludo*, locutione gladiatori, cui Horatius se aequiparat, accommodata pro: cupis me repellere ad poëseos, cui olim operam dedi, exercitium, revocas me ad scribenda carmina; gladiatores pugnabant in ludo, muro, vel cancellis incluso. Post *ludo* posui cum *Fea* signum interrogationis; sic certe oratio fit vividior, habetque aliquid speciosae exprobrationis.

v. 4—6. *mens*, sentiendi ratio; aliter enim in iuvenili, aliter in virili, aliter in senili aetate sentimus. Ceterum hic locus, Horatium tum, cum hanc epistolam primam scriberet, iam aetate provectum fuisse, aperte docet, licet annus, quo illa scripta sit, certo constitui nequeat. *Veianius, armis* cett. Iam nominatim inducit gladiatorem Veianium, qui, postquam arte gladiatoria se nobilitaverat, ut per reliquam vitam securus esset ab omni rei gladiatoriae periculo, agro abditus latuerit. Ille igitur arma sua in foribus templi Herculis, in cuius praesidio erant gladiatores, fixisse dicitur, uti milites post peractam militiam arma sua, tanquam ἀναθήματα Marti consecrare solebant. Iam vero, cum Veianio, relicto ludo, rusticari liceret, eum iam rude donatum, sive gladiatorem rudiarium fuisse, sponte apparet. Sed libertate quoque donati pro lubitu porro intererant pugnis gladiatoriis. Hi igitur non tantum victi vitae veniam, sed etiam, dum in arenam descendebant, favorem populi sibi expetiisse videntur. Hinc *Ne populum* cett. *extrema arena*, extrema parte vel ora loci, ubi gladiatores pugnabant; *arena* pro loco arena tecto vel consperso.

v. 7—9. *Est mihi* cett. Nexus et sensus: Vt ego faciam, quod fecit Veianius, non deest mihi monitor, scilicet animus meus, aurem meam crebro his implens vocibus: Tibi senescenti exemplo sit senescens equus, qui, nisi mature eum curru et laboribus solveris, turpiter se dabit, et spiritus trahendi difficultate laborabit. *Est mihi, qui*, ἔστιν ὅς. *purgatam*, sc. sorde, et proinde melius et clarius audientem, elegantius pro meam. *aurem personare* iam est: aurem sonis, vocibus clarisonis, implere; sic apud Virgil. Aen. VI. 417. Cerberus *regna latratu personare* dicitur. *senescentem*. Lambinus comparat Enn. Fragm. apud Cic. de Senect. c. 5. *Sicut fortis equus, spatio qui forte supremo Vicit Olympia, nunc senio confectu' quiescit*. *sanus*, prudentior. *ilia ducat*, anhelet et lumbos trahat macie et senio confectus.

Nunc itaque et versus et cetera ludicra pono:
Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc (sum:
Condo et compono, quae mox depromere possim.
Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter:
Nullius addictus iurare in verba magistri,
Quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes.
Nunc agilis fio, et mersor civilibus undis,
Virtutis vere custos rigidusque satelles:
Nunc in Aristippi furtim praecepta relabor,
Et mihi res, non me rebus subiungere conor.

v. 10. *Nunc itaque*, nunc igitur, dum monitori, animo meo, pareo. — *vers. et cet. lud. pono*, scribendis versibus et ceteris lusibus, quibus iuveniliter indulsi, abstineo; *versus* ad carmina lyrica et *ludicra* ad satiras equidem cum interpretibus referre nolim.

v. 11. *omnis*, totus, toto animo (πᾶς καὶ ὅλος).

v. 12. *Condo et compono*, recondo animo praecepta philosophiae, et recondita (*compono*) in ordinem redigo.

v. 13. *quo me duce*, *quo lare tuter*, quem ducem in philosophia sequar, cuius sectae auctoritate me tuear; *lar* iam est secta, ut *familia*; Cic. de Divin. II. 1. *familia Peripateticorum*, et *domus*; supra Od. I. 29. 14. *domus Socratica*.

v. 14. *Null. add. iur. in verba mag.*, scito, me ita addictum (deditum) esse philosophiae, ut in nullius magistri verba iurem, h. e. nullius philosophi auctoritate me decipi et in errorem induci patiar, sed ea tantum, quae mihi vera esse videntur, amplectar: — *addictus* — *iurare*, Graeca (qua saepius Horatius praecipue in carminibus Lyricis usus est) constructio, pro addictus, ut iurem.

v. 15. *Quo me cumque rap. t.* cett. eleganter Horatius imagine a navigatione translata exprimit hoc: ad quemcumque philosophum me rapit impetus, apud eum sum hospes, et hospes maneo, non eius scholae vel sectae me addico, sed ea tantum, quae mihi probantur, deligo. Voluit igitur Horatius philosophum agere, quem dicunt eclecticum.

v. 16—19. *Nunc agilis fio*, sensus: Nunc, Stoicae disciplinae praecepta sequens, gnavam operam do (*agilis fio*) rebus gerendis civilibus, et earum mole obruor, dum veram virtutem severa cura custodire et defendere studeo; nunc furtim ad Aristippi, voluptate summum bonum metientis, disciplinam retro feror, et res mihi, non me rebus subiicio, h. e. et facio, quod lubet, non quod facere iubeor. *Nunc agilis fio*, diligens scilicet rerum gerendarum et virium exercendarum studium iubebat Stoicorum sapientia; *Lambinus* comparat locum Ciceronis, qui de Fin. III. 20. Catonem Stoicum ita loquentem inducit *Cum autem ad tuendos conservandosque homines hominem natum esse videamus, consentaneum est huic naturae, ut sapiens velit gerere et administrare rempublicam.* *et mersor civilibus*

Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesque
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quae spem
Consiliumque morantur agendi gnaviter id, quod
Aeque pauperibus prodest, locupletibus aeque,
Aeque neglectum pueris senibusque nocebit.
Restat, ut his ego me ipse regam solerque elementis:

undis, et obruor rerum civilium undia; paulo sublimius curae, quibus pectus quasi undat et aestuat, vocantur *undae*; Catull. LXIV. 62. *et magnis curarum fluctuat undis*. Virg. Aen. IX. 19. *magno curarum fluctuat aestu*; et sic *Aesonides* apud Val. Flacc. V. 303. *undans curis* dicitur. Oppian. Hal. 505. νόος δέ οἱ ἠΰτε κῦμα εἰλεῖται. vid. *Drakenb.* ad Sil. Ital. IX. 527. Qui lectionem *versor* nostrae lectioni *mersor* praeferunt, elegantiam huius loci parum perspectam habent. Nec τὸ *versor* fert Latinitas; notissima enim locutio *versari in aliqua re* nomini *undis* (quod postulat omnino *mersor*) accommodari nequit. *Aristippi*. Aristippus, Cyrenaeus, Cyrenaicae disciplinae auctor, summum bonum in voluptate ponendum esse statuens.

v. 20—26. Cum Horatius, qui celeres progressus in virtutis exercitio facere cupiebat, rem parum procedere et nimis longum tempus in ea consumendum esse intelligeret, iam comparat se cum iis, quibus prae cupiditate aliquid adipiscendi vel perficiendi interiectum tempus longissimum videtur. *diesque longa*, pro *longa* Bentleius, auctore *Barthio* in Advers. XXXVII. 19. ideo in textum recepit *lenta*, ut variatis epithetis maior conciliaretur elegantia: *longa nox*, *lenta dies*, *piger annus*. *opus debentibus*, iis, qui pensum sive opus diurnum vel pro mercede vel ex officio perficere debent. *custodia matrum*, cum pupilli non essent sub tutela matrum, per *custodiam* intellige severam curam, qua bonae matres filios a luxuriosa vita cohibitos ad parsimoniam adigere studebant; eiusmodi autem *matrum custodia dura* erat filiis luxuriose et licentius vivere cupientibus.

v. 24. *morantur*, impediunt, extrahunt.

v. 27—31. *Restat, ut* cett. Sensus. Rebus sic se habentibus, haec quasi philosophiae initia et vitae praecepta me regant et animum meum confirment: »Noli aliquid assequi velle, quod pro facultatibus a natura tibi datis assequi non potes, sed ea, quae habes, diligenter cura et tuere.« Hanc sententiam duobus exemplis illustravit: »Quis est tam demens, ut, quia oculorum acie non penetrare potest eo, quo penetrasse dicitur Lynceus, oculorum, quibus gaudet, curam negligat, vel, quia ei non contigit Glyconis corpus robustissimum, ab eo, quo instructus est, corpore morbos avertere non studeat?«

Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi;
Nec, quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere cheragra.
Est quadam prodire tenus, si non datur ultra.
Fervet avaritia miseroque cupidine pectus?
Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, et magnam morbi deponere partem.

v. 28. *oculo contendere*) *contendere* (*συντείνειν*) *aliquid* est: contentis vel intentis viribus aliquid assequi et perficere studere; *iter contendere* apud Cic. pro Rosc. Am. 34. intentia viribus iter facere; *labore aliquid contendere* apud Cic. Offic. III. 2. *Quare, quantum conniti animo potes, quantum labore contendere* (assequi) — *tantum fac, ut efficias*; itaque *oculo contendere — quantum* erit: intentis oculis assequi tantum, quantum Lynceus assecutus esse dicitur: vox *tantum* ante *quantum* non raro omittitur.

v. 29. *Non tamen idcirco*, non tamen ideo, quia Lynceus te visu longe vincit, oculorum tuorum, minus acutorum, curam abiicies. De *Lynceo*, acutissima oculorum acie celebratissimo, vid. supra ad Sat. I. 2. 90. *inungi*, sc. collyriis Per *lippum* non intelligo proprie ita ab oculorum morbo dictum, sed minus tantum acute cernentem; *lippus* enim iam opponitur *Lynceo*. — Scilicet Horatius, ut iam supra ad Sat. I. 1. 120. et Sat. I. 5. 30. suspicati sumus, ex nulla alia causa tam saepe *lipporum* mentionem fecisse videtur, quam ut adversarios, lippitudinis vitium ipsi exprobrantes, de hoc absurdo convicii genere rideret.

v. 30. *inv. Glyc.*, videtur *Glyco* fuisse nobilis athleta, ob corporis robur et vastitatem invictus.

v. 31. *Nodosa*, tuberosa, sic apud Ovid. ex Pont. I. 3. 23. *podagra* dicitur *nodosa*.

v. 32. *Est quad. prodire* cett., licet (*Est ἔστι* pro *ἔξεστι*) ad certum usque finem progredi, si ulterius progredi non licet; — lectionem *quadam tenus* pro vulgari lectione *quodam* vel *quoddam — tenus* recte defendit *Bentleius*; *tenus* enim, ubi pronominibus iungitur, ablativum in genere feminino exigit, ut in *hactenus*, *eatenus*, *quatenus*, *aliquatenus*; — de *quadamtenus* affert *Bentl.* exemplum Plin. XIII. 7. *Huic similis quadamtenus, quae vocatur Cypria ficus.*

v. 34. *verba et voces*, philosophiae praecepta, quibus homines avaritiam ex animo pellere iubentur, iam vocantur *verba et voces*, respectu, ut observant Interpretes, habito *carminum* et *cantationum*, quibus morbi ex corporibus abigi atque emoveri posse putabantur; vid. *Lambinum*, qui comparavit quoque cum Horatio Euripidem Hippol. 491. Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι· Φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου.

v. 35. *morbi*, avaritiae; *morbus*, ut *νόσος*, de vitiis hominum; conf. supra Sat. II. 3. 27. et 254.

Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quae te
Ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator?
Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturae patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere, et sapientia prima
Stultitia caruisse. Vides, quae maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemque repulsam,
Quanto devites animi capitisque labore:
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
Ne cures ea, quae stulte miraris et optas,
Discere et audire et meliori credere non vis?
Quis circum pagos et circum compita pugnax,

v. 36, 37. *tumes?* pro vulgari: plenus es? agitaris? et sic *tumor* de quavis graviore affectione et cupiditate, qua totus animus *intumescit;* vid. *Bentl.* infra ad Epist. ad Pis. v. 197. — *sunt certa piacula, quae te* cett., sunt certa remedia, quibus laudis cupiditatem, qua pectus tuum turget, compescere et comprimere potes, saepius scilicet et puro animo legendo libellos philosophorum, quorum praeceptis aeque ac piaculis purgari atque expiari potes.

v. 38. *amator*, qui mulieres sectatur, homo libidinosus.

v. 40. *culturae*, praeceptis, quibus animus excolatur.

v. 43. *exiguum censum*, exiguum rei familiaris modum. *census brevis* supra Od. II. 15. 13. *census longus*, infra Epist. I. 7. 56.

v. 44. *capitis*, vitae; hinc apud Liv. II. 12. *capite dimicare* pro de vita dimicare; *labore*, discrimine, periculo; et sic apud Livium passim *labores* et *pericula* iungi solent; Lib. IV. 35. *pericula ac labores exhaurire;* Lib. XXIX. 27. *terra marique laboribus periculisque interesse.*

v. 46, *per ignes*, per summa quaeque vitae pericula; ex proverbiali locutione, qua iam apud Graecos is, qui summum quodque periculum subire audet, διὰ πυρὸς βαίνειν dicitur; conf. supra ad Od. IV. 14. 24. et ad Sat. I. 1. 38.

v. 47. *Ne cures ea* cett., ut contemnas ea, quae stulte magni facis, et possidere cupis, id tu non vis, vel philosophorum libros legendo, vel philosophos docentes audiendo discere et (*meliori*) prudentiori fidem habere? — *melior*, doctior, prudentior; in Epist. seq. v. 68. *Nunc adhibe puro Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.*

v. 49—51. *Quis circum pagos* cett. Quis est, qui non malit coronari in ludis Olympicis, praecipue, si palmam in illis ludis (*sine pulvere*) sine pugna consequi possit, quam athletae circumforanei more circum pagos

Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmae?
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O cives, cives! quaerenda pecunia primum est,
Virtus post nummos! haec Janus summus ab imo
Prodocet: haec recinunt iuvenes dictata senesque,
Laevo suspensi loculos tabulamque lacerto.

et compita pugnare? Expressit autem Horatius hac adumbrata imagine sententiam hanc: Quis est, qui humilia, qualia sunt divitiarum, et honorum studia, quam virtutem, quae sine vitae discrimine, sine curis et laboribus exerceri potest, curare malit?

v. 50. *Magna coronari Olympia*, Graeca constructione (στεφανοῦσθαι Ὀλύμπια) pro coronari in *magnis* (celebratissimis) *Olympiis*; in hunc loquendi modum ab Hephaestione profertur Simonidis versus hic: Ἴσθμια, δὶς Νέμεα, δὶς Ὀλύμπια ἐστεφανώθην. Sic *vincere Olympia* pro vincere in Olympiis, dixit Ennius apud Cic. de Senect. 5. *Sicut fortis equus, spatio qui saepe supremo Vicit Olympia, nunc senio confectu' quiescit*. vid. *Hemsterh.* ad Lucian. Tom. I. p. 338.

v. 51. *Cui sit conditio palmae*, cui sit propositum dulce palmae praemium, *sine pulvere*, (Plin. H. N. XXXV. 11. *citra pulveris tactum, quod vocant ἀκονιτί*. Gell. V. 6. *sine pulvere, ut dici solet, incruentaque victoria*) h. e. sine pugna; a pugnantibus enim colligebatur excitatus pulvis; hinc supra Od. I. 1. 3. *pulverem Olympicum colligere*. Fieri autem pôterat, ut aliquis in ludis Olympicis victor coronaretur sine pulvere, sine pugna, si nemo adesset, qui cum eo certamen inire anderet. Huc transfer ad expressam sententiam: virtutem exercenti non, ut divitiarum congerendarum cupido, pugnandum esse cum laboribus et periculis.

v. 52. *Vilius argentum* cett. si viliori praeferendum est melius, auro et divitiis praeferri debet virtus.

v. 53—56. *O cives, cives!* cett. At nostra aetate morum magistri clamant et praecipiunt: O cives, cives, ante omnia quaerenda est pecunia, et post quaesitam pecuniam demum virtus; haec (*dictata*) praecepta in Iano summo et imo, ubi foeneratores sedent, publice docentur; eadem iuvenes senesque repetunt, dum, sicut pueri in scholam euntes, tabulam et loculos secum portant. — De *Iano summo et imo* vid. supra ad Sat. II. 3. 19. in lectione *Prodocet* variant vett. librr. alii *perdocet*, alii *praedocet*. Sed recte *Lambin. Cruq. Bentl. Baxt. Gesn.* et *Fea* defendunt *Prodocet* (ἐκδιδάσκει) h. e. publice, palam docet, nam particula *pro* in compositis notat fere: palam, foris, publice, aperte, ut *producere*, *proferre*, *prodire* cett.

v. 56. *Laevo suspensi — lacerto*, hunc versum elegantissimum, quu supra Sat. I. 6. 74. pueros cum tabula et loculis in scholam, ubi numeros subducere discant, euntes descripsit, Homeri et aliorum poëtarum exemplo Horatius opportune nunc repetit. Nun video igitur, quomodo hic versus a *Cunninghamo* et ab iis, qui eum secuti sunt, pro panno assuto haberi

Si quadringentis sex septem millia desunt,
Est animus tibi, sunt mores, et lingua fidesque,
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,
Si recte facies. Hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia (dic sodes) melior lex, an puerorum est
Naenia, quae regnum recte facientibus offert,

potuerit. Vt meliore nexu hic versus cum praecedente cohaereret, *Marklandus* (in *Explicatt. aliquot vett. auct. locorum ad Euripid. Supplices* p. 255) post *senesque* copulam *et* adiiciendam esse suspicatus est, suffragantibus *Wakefieldio*, *Eichstadio*, *Fea* et aliis. Sed quis pueros, a divitiarum coacervandarum cupiditate adhuc alienos, foeneratorum illam in Iano cantilenam: *quaerenda pecunia primum est, virtus post nummos*, una cum iuvenibus et senibus repetiisse sibi persuadeat? Imo, Horatius iuvenes et senes in subducendis numeris et rationibus plane defixos, lepide per appositionem v. 56. designat ut pueros, cum in scholam se conferunt, loculos cum tabula et calculis gestantes.

v. 57—59. *Si quadring.* cett., sensus: si quadringentis millibus HS. (quam summam possidere debebat in ordinem Equestrem recipiendus) sex vel septem millia desunt, quamvis es vir bonus, honestus, disertus et probus, tamen ad ordinem plebeium relatus, non frui potes honore, quo equites fruuntur. Sic profecto non opus est, ut v. 55. 57. 58. mutato ordine cum *Bentleio* et aliis legantur sic: *Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque, Sed quadringentis sex septem millia desunt.* — De pretio *sestertiûm*, et de ratione, qua eorum summa designatur, vide, quae observavimus ad Ciceronis *Auserlesene Reden* p. 17. et 18. *At pueri ludentes*, pueri contra, cum ludunt, non ditiori, sed ei, *qui recte facit*, qui alios arte superat, summos in ludo honores deferunt, *regem* eum appellantes. Quod ludorum puerilium genus poëta respexerit, vix certo constitui potest. Apud nos quoque in pluribus puerorum ludis et in aliis certaminibus (praecipue in iis, ubi alter alterum iaculando vel globulos ad certam metam mittendo vincere studet) viget hic mos, ut is, qui ceteris palmam praeripit, *regis* titulo insigniatur.

v. 60, 61. *Hic murus* cett., dum poëta de pretio, non divitiis, sed recte factis statuendo loquitur, inserit gravissimam sententiam hanc: »Nullius rei male factae sibi conscium esse, de nullo flagitio pudore suffundi, hoc firmissime pectus munire, et ab iis, quae turpia sunt, defendere debet.»

v. 62—64. *Roscia (dic sodes)* cett., sensus: dic, quaeso, num lex Roscia (secundum quam Equiti, ut quingentorum HS. possessori, sedem in spectaculis honoratiorem in quatuordecim gradibus sive cuneis, orchestrae, in qua senatores sedebant, proximis, occupare licebat) praeferenda sit puerorum cantilenae: *Rex eris, si recte facies?* h. e. utrum auro an virtuti maius tribuendum sit pretium? — de lege theatrali Roscii Othonis cf.

Et maribus Curiis et decantata Camillis?
Isne tibi melius suadet, qui rem facias, rem,
Si possis recte; si non quocunque modo rem,
Vt propius spectes lacrimosa poemata Pupî:
An, qui fortunae te responsare superbae
Liberum et erectum praesens hortatur et aptat?
Quodsi me populus Romanus forte roget, cur
Non, ut porticibus, sic iudiciis fruar îsdem,
Nec sequar, aut fugiam, quae diligit ipse, vel odit:
Olim quod vulpes aegroto cauta leoni
Respondit, referam: *Quia me vestigia terrent*
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

supra ad Epod. IV. 16. *Naenia*, proprie de cantu lugubri, nunc de cantu laetiore, sive de laeta, qua victori in ludo puerili palma adiudicatur, acclamatione. *Et maribus Cur. et dec. Cam.*, qua cantilena Curius quoque et Camillus non aetate tantum puerili, sed etiam (*mares*) aetate virili usi sunt, non divitias possidentibus, sed *recte facientibus* applaudentes; *mares* iam de generosioris animi et masculae virtutis viris; infra Epist. ad Pis. 402. *mares animi*, fortiter et viriliter sentientes; —de Curio Cic. de Senect. cap. 16. *Curio ad focum sedenti magnum auri pondus Samnites cum attulissent, repudiati ab eo sunt; non enim aurum habere praeclarum sibi videri dixit, sed iis, qui haberent aurum, imperare.* —de rebus a Camillo gestis vid. Liv. V. 44 seqq.

v. 65—69. *Isne tibi* cett. Sensus: Meliusne suadet tibi is, qui tibi suadet, ut opes colligas, aut bono modo, aut, si bono modo fieri non possit, quocunque demum modo, donec tantum divitiarum tibi collegeris, ut tibi Equiti in sede propiore et honoratiore spectare liceat Pupii tragoedias? An melius tibi consulit is, qui (*praesens*) gravi voce te ut hominem liberioris et erectioris indolis fortunae superbius contra te insurgenti non cedere iubet, et ad illam sustinendam te (*aptat*) aptum reddit et confirmat? —*rem facere*, rei familiari augendae operam dare; vox *res* ter repetita egregie exprimit ingenium suasoris, qui, quod suadet, iterum iterumque id repetendo graviter inculcare vult. — *lacrimosa poëmata Pupi.* Vet. Schol. *Pupius, Tragoediographus ita affectus spectantium movit, ut eos flere compelleret. Inde istum versum fecit: Flebunt amici et bene noti mortem meam: Nam populus in me vivo lacrymatu' est satis.* *fort. responsare superbae*, ut supra Sat. II. 7. 85. *responsare cupidinibus*, ubi vid. not. — *praesens*, praecepta scilicet, quae viva voce a doctore praesente dantur, gravius auditoris vel discipuli animum impellere solent.

v. 70—75. *Quodsi me populus* cett. Sensus: Quodsi forte me roget populus, cur ego, sicuti communibus ambulacris sub porticibus, non ita quo-

Bellua multorum es capitum: nam quid sequar? aut (quem?
Pars hominum gestit conducere publica: sunt, qui
Crustis et pomis viduas venentur avaras,
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant:
Multis occulto crescit res foenore. Verum
Esto, aliis alios rebus studiisque teneri;
Iidem eadem possunt horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baiis praelucet amoenis,

que communi cum populo sentiendi et de rebus iudicandi ratione utar, cur ego non sequar, quod populus sequitur, non fugiam, quod populus fugit, respondebo, quod cauta vulpes aegroto leoni (vulpem ad se in cavernam invitanti) respondisse dicitur: *Quia me vestigia terrent Omnia te adv. spect. nulla retrorsum.* Vulpes leonis insidias extimescit, poëta populi Romani pravitatem corruptosque mores exhorrescit.

v. 76. *Bellua multorum es capitum*, populum Romanum, modo hoc, modo illud vitiorum genus sectantem alloquitur ut monstrum multorum capitum, (θηρίον πολυκέφαλον), quale fere fuit hydra Lernaea, cui in unius ab eius corpore desecti capitis locum duo alia vel plura subnascebantur.

v. 77. *conducere publica*, intellige inprimis vectigalia, unde, qui ea conducebant, praecipue Equites, dicti sunt *publicani*; erudite et copiose omnem hanc rem tractavit *Petr. Burm.* de *Vectig. Pop. Rom.* Sed multa alia, quae ad *publica* pertinebant, conducebantur a mancipibus et redemtoribus; hinc Iuv. Sat. III. 31 seqq. *Quis facile est aedem conducere, flumina, portus, Siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver;* Huc refer *parochos*, de quibus supra ad Sat. I. 5. 46.

v. 78. *Crustis*, per *crustum* intellige particulam vel frustum placentae; nos *ein stückchen kuchen.*

v. 79. *Excipiantque senes*, et insidiose capiant senes; *excipere* (ἐκδέχεσθαι), verbum venaticum. *vivaria* sunt loca, ubi in futurum usum *viva* animalia, quadrupedes, aves, pisces, cochleae cett. servabantur. Lepide igitur capti senes, ut haeredipeta post eorum mortem captatae haereditatis fructus capiat, *mitti* ab eo dicuntur *in vivaria.*

v. 80. *occulto*, quod avari occulta fraude et clandestinis artibus faciunt.

v. 82. *Iidem eadem — probantes*, num iidem in iisdem, quae modo probabant, per unam horam perstare vel sibi constare possunt? *durare aliquid* dicuntur, qui firmo animo, quod susceperunt, sustinent, firmo animo in re suscepta perstant; vel refer *eadem* ad *probantes*, ut sit: num vel unam horam patienter transigere possunt probantes eadem?

v. 83—87. *Nullus in urbe sinus* cett. Horatius iam exempla levitatis et mutabilis hominum animi affert; sensus: Simulac homo aliquis dives dixit: » Nullus in toto terrarum orbe sinus Baiis amoenis pulchrius exsplendescit « statim ille amorem, quo Baiarum amoenitate captus est, declarat festinatione, qua iam (*herus*) dominus

Si dixit dives, lacus et mare sentit amorem
Festinantis heri; cui si vitiosa libido
Fecerit auspicium, cras ferramenta Teanum
Tolletis, fabri. Lectus genialis in aula est:
Nil ait esse prius, melius nil coelibe vita;
Si non est, iurat bene solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride: mutat coenacula, lectos,

et locator in littore domum in mare procurrentem fundare et exstruere incipit; at si hoc repentinum consilium ortum sit ex sola libidine, cui inconsideranter indulgebat, tum mutato consilio iam postero die fabrilia instrumenta (in alium locum) Teanum (ut ibi potius domum aedificet) transportari iubebit. Huc pertinet locus supra Od. II. 18. 19 seqq. *Tu — struis domos, Marisque Baiis obstrepentis urges Submovere littora, Parum locuples continente ripa*; et Od. III. 1. 34 seqq. *Contracta pisces aequora sentiunt, Iactis in altum molibus; huc frequens Caementa demittit redemtor Cum famulis, dominusque terrae Fastidiosus. — Baiis praelucet amoenis*, amoenitate anteponendus est Baiis.

v. 84. *amorem*, iniectam subito cupiditatem exstruendi amoenis Baiis aedificium; *amor*, simpliciter non raro eam, de qua sermo est, cupiditatem designat, sic supra Epod. II. 37. *Quis non malarum, quas amor curas habet, Haec inter obliviscitur*, cf. Epist. seq 37.

v. 86. *Teanum*, Sidicinum, oppidum Campaniae, non confundendum cum Teano, oppido Apuliae.

v. 87. *Lect. gen. in aula est*, si lectus coniugalis collocatus est in atrio; pro vulgari: si quis est maritus — *lectus genialis* (Festus), *qui nuptiis sternitur in honorem Genii; unde appellatur*.

v. 89. *Si non est*, si lectus genialis non in aula est positus, si ei non est uxor.

v. 90. *Quo teneam* cett. Quo vinculo divitem, formas, quas induit, Protei instar mutantem, constrictum teneam? h. e. quomodo compescam mutabilem divitis animum? supra Sat. II. 3. 71. malus debitor sub variis formis, h. e. callidis artibus creditorem eludens, *Proteus* vocatur, ubi vid. notata; cf. quoque de fabula Protei Virg. Georg. IV. 387 seqq et quae ibi disputat *Heynius*. Apud Virg. v. 369. Cyrene filium suum Aristaeum alloquitur sic: *Hic tibi, nate, prius vinclis capiendus* (sc. Proteus) et v. 405. *Verum, ubi correptum manibus vinclisque tenebis*; hanc igitur fabulam de Cyrene et Aristaeo, ut iam observavit *Gesnerus*, respexisse videtur Horatius.

v. 91. *Quid pauper? ride*: cett. Quomodo autem se gerit pauper? ride mecum Maecenas; pauper enim ridiculo modo aeque inconstans est, ac dives; *mutat* enim *coenacula*, cett. *coenaculum* (ὑπερῷον) superior aedium pars (*obere etage in einem hause*), ubi habitabant coenabantque inquilini sive pauperes; Liv. XXXIX. 14. *Coenaculum super aedes est datum*.

Balnea, tonsores; conducto navigio aeque
Nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curatus inaequali tonsore capillos
Occurro, rides: si forte subucula pexae
Trita subest tunicae, vel si toga dissidet impar,
Rides. Quid? mea cum pugnat sententia secum,
Quod petiit, spernit, repetit, quod nuper omisit;
Aestuat, et vitae disconvenit ordine toto,
Diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis:

Cicero Agr. II. 35. *Roma coenaculis suspensa atque sublata*; pauperes igitur, seque mutabiles ac divites, *mutant coenacula*, modo hoc, modo illud conducunt. vid. Varr. de L. L. IV. pag. 65. *lectos*, quibus discumbitur.

v. 92, 93. *Balnea*, intellige publica, quibus utebantur pauperes; nam divites in suis quisque domibus exstructa habebant balnea; *tonsores*, cum plures in foro paterent tonstrinae tonderi cupientibus, aliam cum alia illi pro lubitu mutare poterant. *conducto navig. aeque Nauseat ac locup.*, pauper aeque ac locuples, rerum, quibus utitur, oppletur fastidio; quemadmodum enim divitem triremis, quam sibi ipsi paratam possidet, ita pauperem navigii, quod sibi conduxit tantum, capere solet satietas; *Nauseat*, hinc supra Od. III. 1. 37. *dominusque terrae fastidiosus*; et Od. III. 29. 9. *Fastidiosam desere copiam*. *privus* de rebus, quarum propria est alicui possessio; vid. *Lamb.*

v. 94—105. Sententia, quam poëta in sequentibus amplificavit, est haec: Si quid apud me animadvertis, Maecenas, quod externae vivendi rationi repugnet, rides; at, si ego homo sum varius et inconstans, dum me ad solemnes hominum errores agere putas, non rides. — Horatius iam, ut passim alias, ad se refert, quod non proprie ad ipsum, sed ad unumquemque, qui ita, ut scribit, in publicum prodest, vel inconstantiae, qualem describit, culpam sibi contrahat, referendum est. Pro vulgari lectione *curtatus* v. 94. ad auctoritatem plurimorum Codd. apud *Feam* dedi *curatus*, et vers. seqq. *Occurro*, pro *Occurri*; utraque enim lectio orationi est aptior. *Si curatus capillos*, ex noto Graecismo pro vulgari: si capillis a tonsore curatis; *inaequalis* est tonsor, qui inaequaliter capillos tondet.

v. 95. *subucula*, vestis interior, quae geritur subter tunica; *Trita*, detrita, nihil amplius lanae habens (*abgeschabt*), opponitur tunicae *pexae*, lana comta adhuc obtectae, adhuc villosae.

v. 96, 97. *vel si toga dissidet impar*, altera parte togae demissa, altera sursum tracta. *mea cum pugna sent. sec.* cett., cum mihimet ipsi, modo hoc, modo illud appetenti, repugno, cum sperno, quod petii, repeto, quod modo omisi, eum animi impetu et fervore huc illuc agitor, cum totum vitae ordinem disturbo cett.

Insanire putas solemnia me, neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A praetore dati, rerum tutela mearum
Cum sis, et prave sectum stomacheris ob unguem
De te pendentis, te respicientis amici?
Ad summam, sapiens uno minor est Iove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;
Praecipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

v. 101. *insanire solemnia*, ad solemnem hominum morem insanire. *Insanire aliquid*, ut supra Sat. II. 3. 63. *insanire errorem*.

v. 103. *curatoris a praetore dati*, mente captis, nisi eorum curam gererent agnati et gentiles, rei familiaris curator a praetore dari solebat; cf. supra ad Sat. II. 9. 218.

v. 104. *prave*, male, inepte, negligenter. *prave sectum ob unguem*, ob rem levissimam, quae recedit ab externa elegantia; in versu 94. Maecenas ob capillos inaequaliter resectos *ridere*, nunc ob male sectum unguem *stomachari* dicitur.

v. 105. *De te pendentis, te resp. am.*, amici a nutu tuo plane pendentis, te in oculis gestantis vel gratiam tuam sequentis; sic certe *respicere* apud Iul. Caes. B. C. I. 1. *Sin Caesarem respiciant atque eius gratiam sequantur.*

v. 106, 107. *Ad summam*, ut rem in pauca conferam, similiter supra Satirar. I. 3. 137. *Ne longum faciam.* — iam videtur poëta subiicere fere voluisse hoc: »Solus is, qui ad sapientiae praecepta vitam componit, felix et beatus est,« pro eo posuit verba, quibus philosophiae suae praeconia decantare solebant Stoici: *sapiens uno minor est Iove*, h. e. sapiens uni Iovi dignitate cedit: de locutione *minor est aliquis aliquo* exempla dedit Lamb. *rex denique regum*, conf. supra Sat. I. 3. 125. et 136.

v. 108. *Praecipue sanus*, ergo corporis quoque sanitatem referebant Stoici ad bona, quae disciplinae suae *praecipuo* deberent; sed addit salse: *nisi cum pituita molesta est*, nam, qui pituita laborant, rebus subtilius examinandis et perpendendis haud apti sunt; hinc, ut observavit Gesnerus, *hebetiores*, apud Graecos χορυζῶντες; *sanus* igitur iam sensu ambiguo tam de mente, quam de corpore dictus videtur. Ceterum vox *pituita* tribus syllabis, ut supra Sat. II. 2. 76. pronuncianda est.

EPISTOLA II

AD LOLLIVM.

Troiani belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romae, Praeneste relegi;
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid
Planius ac melius Chrysippo et Crantore dicit. (non,
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
Fabula, qua Paridis propter narratur amorem
Graecia Barbariae lento collisa duello,

EPISTOLA II

AD LOLLIVM.

Postquam poëta vitae praecepta, quae in Homero continentur, planiora et meliora iis, quae philosophi tradunt, esse docuit, ipse aurea praecepta, ad quae vita dirigenda sit, pueris praecipue proponit.

v. 1—4. *max. Loll.*) *Lollius*, M. Lollii Palicani, ut videtur, consulis cum Q. Aemilio Lepido, filius. *maxime*, sc. natu, ut recte *Gesnerus* observat; nam infra in Epistola 18. ad eundem Lollium scripta v. 63. fratris alicuius fit mentio.

v. 2. *declamas*, dicendi arte exerceris. *Praeneste*, eo enim Horatius secedere ibique sibi Musisque vivere solebat; vid. supra Od. III. 4. 23.

v. 3. *quid sit pulchrum* (καλόν), honestum; *turpe*, *utile*, de quibus disputant philosophi.

v. 4. *Planius*, maiore perspicuitate. — *Chrysippo*, de eo vide supra ad Sat. I. 3. 127. *Crantore*, Xenocratis discipulo, nobili philosopho Academico.

v. 6 cett. Iis, quae nunc sequuntur, pulchre Horatius exornavit sententiam hanc: Homerus exemplis tam stultitiae, sceleris, libidinis et irae, quam prudentiae, pietatis, virtutis et continentiae egregie adumbratis, et ante oculos positis, planius et melius, quam philosophi, *quid sit pulchrum*, *quid turpe*, *quid utile*, docuit.

v. 6—8. *Fabula*, *qua* cett. Homeri Ilias, ubi insertis fabulis enarratur bellum propter Paridis amorem sive propter Helenae raptum inter Graecos et Troianos exortum et in decem annos extractum, tam principum, quam populorum stulta consilia et insaniam ante oculos ponit. *Barbaria* a Graecis quaevis regio extra Graeciam, et a Romanis quaevis regio extra Italiam sita, nominatim Phrygia, appellatur. *collisa* gravius et significantius pro commixta; qui invicem se petunt, *colliduntur*; ceterum hic versus tam ob hanc locutionem, quam ob priscam vocem *duellum* prodere videtur Ennium.

Stultorum regum et populorum continet aestus.
Antenor censet belli praecidere causam:
Quid Paris? ut salvus regnet vivatque beatus,
Cogi posse negat. Nestor componere lites
Inter Peliden festinat et inter Atriden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi;
Seditione, dolis, scelere, atque libidine et ira,
Iliacos intra muros peccatur, et extra.
Rursus, quid virtus et quid sapientia possit,
Vtile proposuit nobis exemplar Vlyssem;
Qui domitor Troiae, multorum providus urbes
Et mores hominum inspexit; latumque per aequor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.

v. 8. per *aestum* intellige vehementiores animi affectiones et vitia in v. 15. commemorata.

v. 9. *Antenor censet* cett. Antenor, senex Troianorum prudentissimus, censet causam, ex qua bello a Graecis petantur Troiani, e medio tollendam esse; censebat scilicet Antenor, Helenam reddendam esse, Hom. Il. VII 348 seqq. ad *praecidere* supple: Troianos debere.

v. 10, 11. *Quid Paris?* Quid Paris ad hanc Antenoris sententiam? repugnat, et ut, reddita Helena, salvus regnet et beatus vivat, persuaderi omnino nequit. *Cogi posse negat*, non dixit quidem Paris, se cogi non posse, sed convenienter his dictis egit; itaque *cogi posse negat* iam est: adduci et permoveri non potest.

v. 13. *Hunc* (Achillem) *amor* (Briseidos) *urit*, accendit, inflammat.

v. 14—16. *Quicquid delirant* cett. Omnium stulte et insipienter ab Agamemnone, Menelao, Achille cett. captorum consiliorum poenam Achivi exsolvunt; insaniunt autem peccantque tam Graeci Troianos obsidentes, quam Troiani a Graecis obsessi.

v. 17. *Rursus*, at idem Homerus in Odyssea, quam in v. 21. designat; pro *rursus*, ad sibilum repetitae syllabae finalis *us* in sequente voce *virtus* evitandum, *Bentleius* ad unius Codicis fidem dedit *rursum*. Sed tam religiosus in molliore versuum numero non fuit Horatius.

v. 19. *providus*, nam qui hominum mores et ingenia diligentius cognoscere studet, is hac cognitione sibi providet et fit prudentior. *mult. urb. Et mor. hom. insp.* expressit tertium versum Odysseae: Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω; similiter infra in Epist. ad Pis. 142. *Qui mores hominum multorum vidit et urbes.*

v. 22. *immersabilis* (ἀβάπτιστος, Pind. Pyth. II. 145.), elegante ima-

Sirenum voces et Circae pocula nôsti;
Quae si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
Nos numerus sumus, et fruges consumere nati,
Sponsi Penclopae, nebulones, Alcinoique,
In cute curanda plus aequo operata iuventus,
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et
Ad strepitum citharae cessatum ducere curam.
Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones;

gine pro vulgari: adversae fortunae impetu se vinci et deprimi non passus; violentiae alicui exprimendae passim adhibetur undarum vel fluctuum impetus; in praecedente Epist. v. 16. *mersor civilibus undis.*

v. 23. *Siren. voces*, Hom. Odyss. XII. 39—54 et 182—200. *et Circae*, Hom Odyss. X—XII.

v. 25. *turpis*, pudendae conditionis, homo abiectus; *excors*, sanae mentis expers.

v. 26. *can. imm.* sicuti canis immundus.

v. 27—31. *Nos numerus sumus* cett. Sensus et nexus: nos igitur, qui non virtutis et sapientiae exemplum, quod Vlysses dedit, sequimur, nos, qui in iuventute vitae molliori nimis indulgemus, qui ad multam usque lucem dormire, et curas ex animo ad citharae cantum pellere pulchrum esse opinamur, nos, inquam, non ad res gerendas, sed ad fruges consumendas et ad numerum tantum hominum explendum nati videmur, similes procorum Penelopae, nepotes et luxuriosi, qualis describitur Alcinous apud Homerum. *Nos numerus sumus* (ἡμεῖς ἐσμὲν πλῆθος ἄχρειον), nos enim inertes, luxuriosi et libidinosi, praeterquam quod in numerum hominum referimur, nihil omnino pretii habemus; loca in hanc loquendi formulam a *Lambino* e scriptoribus Graecis allata huc non pertinent; ibi enim sermo est de hominibus, qui in numerum aliquem recipiantur, indignis, (οὐκ ἀριθμητοῖς). *nati fruges consumere*, Graece pro nati ad fruges consumendas; *Sponsi Penclopae*, proci, amoris causa Penelopen sectantes. — *Alcinoique*, Alcinous, rex Phaeacum, animi oblectationibus et corporis voluptatibus a puerili inde aetate deditissimus; ipse apud Hom. Odyss. VIII. 248. profitetur: Αἰεὶ ἡμῖν δαῖς τε φίλη, κίθαρίς τε, χοροί τε. *operata iuventus*, nos iuvenes, qui solemus operari, operam ponere in cute curanda, in corpore mollius tractando.

v. 30. *fuit*, esse solet.

v. 31. *Ad strepitum*, ad sonos, modos, supra Od. IV. 3. 18. *O testudinis aureae Dulcem quem strepitum, Pieri, temperas.* *cessatum ducere curam*, eo quasi ducere curam, quo illa vexare cesset; eleganter pro vulgari: curam abigere, pellere, compescere.

v. 32—37. Ab eiusmodi vita desidiosa, quam Penelopes procos et Alcinoum vixisse refert Homerus, iam Horatius iuvenes, nominatim Lol-

Vt te ipsum serves, non expergisceris? atqui
Si noles sanus, curres hydropicus: et, ni
Posces ante diem librum cum lumine, si non
Intendes animum studiis, et rebus honestis,
Invidia vel amore vigil torquebere. Nam cur,
Quae laedunt oculum, festinas demere; si quid
Est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui coepit, habet: sapere aude;
Incipe: qui recte vivendi prorogat horam,
Rusticus expectat, dum defluat amnis; at ille

lium, ad quem scripsit hanc Epistolam, avocat, eumque, ut, lecto ante diem relicto, strenue animum studiis et rebus honestis intendat, nec tempus animi cultui impendendum in annum differat, exhortatur.

v. 32. *homines*, sic legitur in optimae notae Codd. apud *Feam*; at *Bentleius* et eum secuti exhibuerunt *hominem*, homoeoteleuti, ut addit *Gesnerus*, evitandi gratia; sed ad hanc normam non exigendi sunt hexametri Horatiani.

v. 33, 34. *Vt te ipsum serves*, ut te tutum praestes ab iis, quae tibi infesta sunt, ut vites improbam Sirenen, desidiam. *atqui*, *Si noles sanus*, *curres hydropicus*, atqui, si nunc, cum bene vales, noles currere, h. e. vires tuas exercere, in posterum, cum tibi male erit, siculi hydropicus (vel: si desidiosa et luxuriosa vita factus fueris hydropicus), curres; medici enim hydropicos *multum ambulando et nonnunquam currendo*, h. e. vires corporis exercendo valetudini succurrere iubent; vide, quem laudat *Gesnerus*, Cels. III. 21.

v. 37. *vigil*, sc. postquam in medios dies dormisti; *Invid. vel am. torqu.*, gravioribus animi affectionibus, invidia, amore cett. cruciaberis.

v. 39. *Est animum* (ἐσθίει), exedit, absumit, *curandi*, animi a vitiis liberandi.

v. 40. *Dimid. f. qui coepit, habet*, ad proverbium Graecorum: Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός, cuius auctorem Pythagoram esse censet *Hemsterh.* ad Lucian. Somn. c. 3.

v. 41. *prorogat horam*, tempus differt.

v. 42, 43. *Rusticus expectat*, *dum* cett., is, sicut stultus ille rusticus in fabulis, dum defluat amnis, expectat. Rusticus scilicet quidam ad amnem stetisse, et, ut sicco pede eum transiret, donec amnis defluxisset, expectare voluisse fingitur, pro vulgari: sed *frustra* expectat; — accommodate ad rem addit: *at ille* (amnis) *volubilis* (celeri cursu) *labitur*, *et in omne aevum labetur*. Spectavit autem Horatius in comparatione instituta potissimum hoc: Qui tempus, quo animo emendando operam daturus est, expectat, id frustra expectat, sicut rusticus ille ad amnem, quem stulte defluxurum esse putabat; tempus enim celeri cursu, sicut amnis, labitur, lapsumque nunquam redit. Ceterum ad *rusticus* supplenda est particula comparandi *ut* vel *sicuti*, quam Horatius in hac una Epistola quater omisit, v. 26. ad *ca-*

Labitur, et labetur in omne volubilis aevum.
Quaeritur argentum, puerisque beata creandis
Vxor, et incultae pacantur vomere silvae.
Quod satis est, cui contigit, hic nihil amplius optet.
Non domus et fundus, non aeris acervus et auri
Aegroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. Valeat possessor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit, aut metuit, iuvat illum sic domus et res,
Vt lippum pictae tabulae, fomenta podagrum,
Auriculas citharae collecta sorde dolentes.

nis immundus, v. 28. ad *sponsi Penèlopae*, v. 34. ad *hydropicus*, et h. l. et sic supra Sat. I. 7. 29. ad *durus vindemiator*. Sat. II. 3. 186. ad *astuta vulpes*; cf. infra Epist. I. 3. 18. Epist. I. 6. 63. Epist. I. 10. 5. Epist. I. 16. 22. Epist. ad Pison. versu ultimo.

v. 44—48. *Quaeritur argent.* cett. Sed plurimi homines non animo excolendo et ad virtutem atque sapientiam conformando, sed divitiis colligendis augendisque unice intenti sunt. — *beata*, dives, ut saepe; *et incultae pac. vomere silvae*, et loca inculta et vepribus obsita aratro purgantur et mitiora redduntur; *pacare* (ἡμεροῦν) est: reddere aliquid mitius, domare; Claud. Epigr. LI. *de Mulabus Gallicis* v. 19. *Miraris, si voce feras pacaverit* (mites reddiderit) *Orpheus?* et sic plane *domare*, ut in hoc loco *pacare*, apud Virgil. Aen. IX. 608. *At patiens operum parvoque adsueta iuventus Aut rastris terram domat* cett.: attamen sunt, qui lectioni nostrae *pacantur*, praeferant, quod coniecit Wakefieldius *placantur*.

v. 48. *deduxit*, deducere, h. e. depellere valet; in hanc sententiam cf. supra Od. III. 1. 41 seqq. Obversatus Horatio videtur Lucretius II. 34 seqq. *Nec calidae citius decedunt corpore febres, Textilibus si in picturis ostroque rubenti, Iactaris, quam si plebeia in veste cubandum est.*

v. 49. *Valeat*, tam corpore, quam animo.

v. 51—53. *Qui cupit* cett. avarus, qui plura appetit, aut id, quod possidet, veluti sacrum, contingere metuit (supra Sat. II. 3. 110.), is, perturbatus his affectionibus, non magis domo et opibus suis iuvari et deliniri potest, quam lippus pictis tabulis, podagricus fomentis, surdus citharae sonis; pro simplice: avarus nullum plane ex divitiis fructum capit. *aut metuit*, potest quoque cogitari de malis furibus, quos avarus (ut supra loquitur Hor. Sat. I. 1. 78.) *noctesque diesque formidat.* *fomenta*, nunc quoque podagrici calidis tegumentis pedum tam tumorem, quam dolorem lenire solent, sed, ut docet experientia, sine omni fere effectu; rectissime igitur *fomenta*, quae alias aegrotos iuvant, iam nihil omnino podagrum iuvare dicuntur. *Buherius* igitur, qui in Anthol. Lat. (Burm.) T. II. p. 485. pro *fomenta* legendum coniiciebat

Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.
Sperne voluptates: nocet emta dolore voluptas.
Semper avarus eget: certum voto pete finem.
Invidus alterius macrescit rebus opimis:
Invidia Siculi non invenere tyranni
Maius tormentum. Qui non moderabitur irae,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
Dum poenas odio per vim festinat inulto.
Ira furor brevis est: animum rege: qui, nisi paret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.
Fingit equum tenera docilem cervice magister
Ire viam, qua monstret eques. Venaticus, ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in silvis catulus. Nunc adbibe puro

tomenta, applaudente *Wakefieldio*, non fuisse videtur podagricus. Quid enim *tomenta* cum podagricis? — *Auriculas dolentes*, male se habentes, — *sorde collecta*, quae audiendi facultatem impedit.

v. 54. *Sincerum est nisi vas* cell. hoc transfer ad animum; nisi animus vitiorum est purus, ea, quae animum intrant, vitium trahunt.

v. 55. *emta dolore*, ita parta et percepta, ut dolor eam sequatur.

v. 56. *certum voto pete finem*, certum finem ante oculos tibi pone assequendum, ad notissimum illud praeceptum, supra Sat. I. 1. 106—7. *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citraque nequit consistere rectum*, in eadem Sat. v. 92. *Denique sit finis quaerendi.*

v. 57, 58. *macrescere*, μαραίνεσθαι, invidia, ut alias *tabescere*; sed *macrescere* iam pulchre respondet voci *opimis*. *Siculi tyranni*, nominatim *Phalaridis*, cuius, ut Cic. Off. II. 26. narrat, *praeter ceteros nobilitata crudelitas. — Crudelissimus omnium taurum habuisse dicitur, quo vivos supplicii causa homines demittere, ac subiicere flammam solebat.* cf. Val. Max. III. 3. Ext. 2.: IX. 2. Ext. 9.

v. 61. *Dum poenas od. p. v. festin. inulto*, dum irae expiandae vel explendae causa festinanter vim infert.

v. 62. *qui, nisi paret, imp.* nisi tuo subiectus est imperio, ipse imperat.

v. 64—67. *Fingit equum* cell. Sed puerili aetate, ubi pectus adhuc purum et integrum est, virtuti opera danda est; equi quoque et canes venatici tenera aetate finguntur. *magister* (domitor) *equum* (iuvenem) *fingit* (docet) *viam ire*, *qua eques* (eum ire) *monstret* (iubeat), h. e. eo ire, quo eques eum flectat. — *Venaticus — catulus*, *ex quo Tempore cerv. p. l. in aulâ*, postquam adsimulatum cervum (*einen ausgestopften hirsch*) in aula allatravit h. e. postquam ei adhuc iuveni iniecta est ve-

Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. Quodsi cessas, aut strenuus anteis,
Nec tardum opperior, nec praecedentibus insto.

EPISTOLA III.

AD IVLIVM FLORVM.

Iuli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius, Augusti privignus, scire laboro.
Thracane vos, Hebrusque nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Asiae campi collesque morantur?

nandi cupiditas; — cervus a venatoribus adsimulatur, cum pellis cervina stramine, musco etc. impletur atque intenditur.

v. 67. *Nunc adbibe* pro vulgari: imbibe.

v. 68. *melioribus*, prudentioribus, doctioribus, in praecedente Epist. v. 48. *Discere et audire et meliori credere non vis?*

v. 70, 71. *Quodsi cessas* cett. Finit Horatius Epistolam hoc fere, ut mihi videtur, praecepto: Sed certum mudum tene; quodsi enim in re suscepta aut cessas, aut nimis et festinantius eam urges, scias, me neque cum cessantibus neque cum nimis festinantibus facere.

EPISTOLA III

Ad Ivlivm Florvm.

Haec epistola ingenium et rationem familiariter ad amicum scribentis egregie exprimit. Erat *Iulius Florus* in cohorte sive in comitatu Claudii Tiberii Neronis, tum Syriae ab Augusto praefecti. Rogat igitur poëta Florum, ut sibi perscribat, in qua regione nunc versetur exercitus, et quid rerum tam ipse, quam ceteri gerant. Ad eundem Florum scripta est Epistola secunda libri secundi.

v. 1, 2. *Claud.* Tiberius Claudius Nero, Liviae filius, *Augusti privignus*, quod non opus erat addere; sed Horatius hic quoque Augusti nominis cum verecundia appellandi occasionem arripit. *laboro*, significantius pro cupio, aveo.

v. 3. *Hebrusque nivali comp. vinct.* paulo sublimius pro glacie concretus.

v. 4. *vicinas turres*, Seston et Abydon, urbes munitas Hellesponti, Leandri et Herus amore satis notas.

v. 5. *morantur?* vos tenent, retinent? an vos iam commoramini in pinguibus Asiae campis et collibus?

Quid studiosa cohors operum struit? haec quoque curo;
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis et paces longum diffundit in aevum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus, et rivos ausus apertos?
Vt valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet, auspice Musa?
An tragica desaevit et ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus multumque monendus,
Privatas ut quaerat opes, et tangere vitet

v. 6 *Quid studiosa* cett. Quid (*operum*) rerum scribendarum nunc moliuntur viri docti, qui sunt in cohorte vestra sive in comitatu Tiberii? — *studiosa* refer ad comites bonarum litterarum studiosos; ad hos pertinent, quos in sequentibus commemorat: Titius, Celsus, Munatius.

v. 8. *longum diff. in aevum?* ad posteritatem propagat? aeternitati consecrat?

v. 9. *Titius*) *Titius Septimius* eques Romanus (ut docet Porphyrius), idem est, quem Horatius supra Od. II. 6. ut spectatae fidei amicum celebrat; h. l. eum ut poëtam haud vulgarem laudat, et infra Epist. 9. 4. ut *dignum mente domoque honesta Neronis* commendat.

v. 10. *Pind. f. qui non expall. haust.*, qui a rei magnae conatu, ab haustu fontis Pindarici, se non deterreri passus est, h. e. qui ausus est imitari Pindarum; *expalluit*, expavit, exhorruit, extimuit.

v. 11. *Fastidire lacus* cett. qui ausus est vulgares lacus et rivos cuique patentes contemnere, h. e. a vulgarium poëtarum grege se secernere.

v. 13. *fid. Lat. Theb. apt. mod.*) *Thebanos modos Latinis fidibus aptare* est: Thebanos modos transferre et moderari ad fides Latinas, h. e. carmen Pindaricum Latino carmine imitari; supra Od. II. 12. 4. *molles modos citharae aptare*, et Od. IV. 9. 4. *verba loqui socianda chordis*, *auspice Musa*, adspirante vel favente Musa.

v. 14, 15. *An tragica* cett. an in scribendis tragoediis versans poëtico furore corripitur, et altiore spiritu inflatus sublimiora affectat? Dum laudat Horatius amicum suum Titium, eundem simul ut poëtam turgidum notare videtur. Eiusmodi enim reprehensio latet in vocibus *desaevire* et *ampullari*. *Quid mihi agit*) *mihi*, *tibi*, *sibi*, *nobis*, *vobis* saepius eum vi quadam in salse aut iocose dictis abundant; vide quos in hanc rem laudavimus ad Catull. XXIV. 4. — *Celsus*, poëta, qui aliorum scrinia compilabat; fortasse idem *Celsus Albinovanus*, scriba Tiberii, ad quem scripta est Epistola octava.

v. 16. *Privatas ut quaerat opes*, cett. ut doctrinae copias ex se ipso hauriat, non ex aliorum scriptis, quae in bibliotheca templi Apollinis Palatini servantur.

Scripta, Palatinus quaecunque recepit Apollo;
Ne, si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula risum
Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes?
Quae circum volitas agili thyma? non tibi parvum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis, seu civica iura
Respondere paras, seu condis amabile carmen;
Prima feres hederae victricis praemia: quodsi
Frigida curarum fomenta relinquere posses,
Quo te coelestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,

v. 18—21. *Ne, si forte* cett., ne, si forte aliena, quibus se exornavit, repetantur, risum moveat, sicut in Fabula Aesopi (Phaedr. I. 3.) cornicula vel graculus. — *cornicula*, sicut cornicula, cf. ad praeced. Epist. v. 42. *Furtivis nudata coloribus*, exuta pulchris pavonis pennis, quas suas fecerat cornicula. *Ipse quid audes?* tibi tractandum perficiendumque sumsisti? *agilis*, sicut *agilis* (h. e. sedula) apis. Horatius supra Od. IV. 2. 27. de se ipso: *ego, apis Matinae More modoque, Grata carpentis thyma per laborem Plurimum, — Carmina fingo*, ubi vide, quae de comparatione poëtarum cum apibus flores carpentibus notavimus.

v. 22. *Ing. hirtum*, ingenium non excultum comparatur cum agro, qui, si non culitur, vepribus et spinis hirtus et hispidus est.

v. 23, 24. *Seu ling. caus. acuis*, seu te ad causas acute et diserte in iudiciis dicendas te praeparas; causam in iudiciis dicturi apud Ciceronem quoque Orat. III. 30. eleganter *linguam ad dicendum acuere et procudere* dicuntur; et sic apud eundem ad Attic. II. 7. *se acuere ad aliquid*. Pindaro Pyth. I. 86. hoc dicitur χαλκεύειν γλῶσσαν πρός τινι. vid. eruditam *Boekhii* notam Tom. II. P. II. pag. 238. *civic. iura Respond.*) *ius respondere* pro: de iure respondere, vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *respondere*.

v. 25. *hederae victr. praemia*, supra Od. I. 1. 29. *Me doctarum hederae praemia frontium*; ubi vid. not.

v. 26, 27. *Quodsi Frigida curarum fomenta rel. posses*, cett. sensus: quodsi curas, quas foves, eiicere posses ex animo, ad altiora, quo te duceret divinae originis sapientia, eveheneris, h. e. virtutis et doctrinae gloria conspicuus explendesceres. Videtur Horatius Floro mollius exprobrare divitiarum cupiditatem, quae neque parantur, neque possidentur sine curis; has igitur curas, quas alunt et *fovent* avari, eleganter vocat *curarum fomenta*, et quidem *frigida*, quia pectus, quod virtutis amore accendi vel poëtico spiritu incalescere debet, reddunt *frigidum*.

v. 28. *Hoc opus, hoc studium* cett. sensus: Nos omnes igitur superiores

Si patriae volumus, si nobis vivere cari.
Debes hoc etiam rescribere, si tibi curae,
Quantae conveniat, Munatius: an male sarta
Gratia nequicquam coit, et rescinditur? At vos,
Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat
Indomita cervice feros, ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere foedus.
Pascitur in vestrum reditum votiva iuvenca.

EPISTOLA IV

AD ALBIVM TIBVLLVM.

Albi, nostrorum sermonum candide iudex,

aeque atque infimi summo studio agere debemus id, ut, si et patriae et nobis cari evadere volumus, curis ex animo pulsis virtuti exercendae adsuescamus.

v. 30—35. *si tibi curae* cett. *si* (num) *Munatius tibi* sit tantae *curae*, *quantae* is tibi curae esse *conveniat* (par sit), h. e. num studiose ita erga veterem amicum Munatium te geras, uti erga illum te gerere fas sit; discordia scilicet inter Florum et Munatium gliscere coeperat. *an male sarta Gratia* cett., an (*male*) simulanter tantum reconciliata inter vos est gratia, et renovatum amicitiae foedus de integro rescinditur? *sarta — coit — rescinditur*, translata haec sunt a vulneribus, quae, ut *coeant*, consuuntur et colligantur, aut, postquam coierunt, *rescinduntur*. *At vos* cett. At vos, sive animi fervor, seu rerum inscitia (nos *missverständniss*) vos feros et indomitos agitat, ubicunque nunc vivitis, *indigni estis rumpere*, Graece πρ: qui rumpatis, non decet vos rumpere foedus fraterno amore iunctum. Intimus amicorum amor cum fratrum amore comparari solet. Infra Epist. 10. 4. *ad cetera paene gemelli Fraternis animis.*

v. 36. *Pascitur in vestr. red.*, sospites atque incolumes, amici, ad nos redeatis, iam ad felicem vestrum reditum celebrandum iuvenca ex voto pascitur: Sic supra Od. I. 36. 2. prosper Numidiae ex Hispania reditus *vituli sanguine debito* celebratur.

EPISTOLA IV
AD ALBIVM TIBVLLVM.

Familiariter poëta ex Tibullo quaerit, utrum nunc vacet scribendis carminibus, an in villa sua circumvagetur et sapienter ibi dulci otio et genio suo indulgeat. de *Tibullo* cf. supra Argum. ad Od. I. 33.

v. 1. *sermonum*, satirarum, humili et vulgari oratione conscriptarum; cf. supra Sat. I. 4. 42.

Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere, quod Cassî Parmensis opuscula vincat?
An tacitum silvas inter reptare salubres,
Curantem, quicquid dignum sapiente bonoque est?
Non tu corpus eras sine pectore. Dî tibi formam,
Dî tibi divitias dederant, artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula maius alumno,
Qui sapere et fari possit, quae sentiat, et cui
Gratia, fama, valetudo contingat abunde,
Et mundus victus, non deficiente crumena?
Inter spem curamque, timores inter et iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
Grata superveniet, quae non sperabitur, hora.
Me pinguem et nitidum bene curata cute vises,
Cum ridere voles, Epicuri de grege porcum.

v. 2. *reg. Pedana*, prope Pedum, Latii oppidum, inter Praeneste, Tibur, et Tusculum.

v. 3. *Cassi Parm.* de Cassio Parmensi distinguendo a Cassio Etrusco, vid. supra ad Sat. I. 10. 62.

v. 4. *tacitum*, non scribentem, non carmina canentem; *reptare* de iis, qui in agris non certam viam sequuntur, sed animi causa modo in hanc, modo in aliam partem declinant atque evagantur; nos *umher kriechen*.

v. 5. *Curantem*, *quicquid* cett. cogitantem de eo, quo modo vir bonus et sapiens recte vivere et deorum muneribus prudenter frui debeat.

v. 6. *Non tu corp. er. sine pect.*, tibi nato non deerant ingenii animique facultates.

v. 7. *artem fruendi*, scientiam prudenter acceptis fruendi.

v. 8. *voveat*, optet. Ovid. Met. XII. 200. *Elige, quid voveas*, XIV. 35. *Vt tua sim, voveo.* *alumno*, tali scilicet, qualis tu es, *Qui* cett.

v. 9. *fari*, effari, verbis exponere.

v. 10. *Gratia*, passive et active, tam favor potentiorum, quam ea vivendi ratio, qua quis aliorum animos sibi conciliat, vel aliis gratus atque iucundus est.

v. 12—14. *Inter spem curamque* cett. unumquemque diem, sive meliora speras et assequenda curas, sive mala imminentia times et animo perturbaris, sive mala imminentia times et animo perturbaris, vitae tuae ultimum illuxisse existima, et, si non est ultimus, quod praeter spem evenit, lucro appone.

v. 15. *pinguem*, obesum, saginatum. *nitidum*, obesi enim ore, corpore *nitent*, cf. supra ad Sat. II. 2. 128.

v. 16. *Cum ridere voles*, cum offerri tibi cupias aliquem, qui tibi ridendi praebeat materiem. *Epicuri de grege porcum*, hoc refer per appositionem ad *pinguem et nitidum*; Epicurei scilicet, qui summam voluptatem

EPISTOLA V

AD TORQVATVM.

Si potes Archiacis conviva recumbere lectis,
Nec modica coenare times olus omne patella;
Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa palustres
Inter Minturnas Sinuessanumque Petrinum.
Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.

in corpore lautioribus et largioribus cibis curando ponebant, contemtim *Epicuri de grege porci* vocabantur; hinc Cicero L. Pisonem (in orat. in Pis. c. 16.) hominem luxuriosum, Epicureum, *non ex schola, sed ex hara* (porcorum stabulo) *productum* appellat:

EPISTOLA V

Ad Torqvatvm.

Poëta amicum suum, Torquatum, ad laetum convivium, quo natalem Caesaris celebraturus erat, familiariter invitat. De *Torquato* cf. supra Arg. ad Od. IV. 7.

v. 1—3. *Si potes*, si potes a te impetrare hoc, ut — recumbas, Virg. Aen. XI. 307. *Nec victi possunt absistere ferro*, nec victi, a se impetrare possunt, ut absistant ferro. *lectis Archiacis*, lectis brevioribus, a fabro Archia contextis; designat lectos vulgares, quibus conficiendis tum notus fuisse videtur faber quidam Archias; Horatius enim Torquatum non ad splendidum, sed ad tenue et modicum convivium vocat; hinc versu sequente Torquatum apud se coenaturum esse ait *patella modica*, modicae formae, ut supra Od. I. 20. 1. *modici canthari*. *times* pro vulgari recusas; qui cibum aliquem sibi ingratum aversatur, is iocose eum *timere* dicitur. *olus omne*, cuiusvis generis. *Supremo sole*, sole ad occasum vergente, extrema diei parte. *manebo*, opperiar.

v. 4. *iterum Tauro*, scil. consule; incidit secundus consulatus Tauri in annum V. C. 727 unde *Bentleius* temporis, quo haec epistola scripta sit, ratione habita, dictum vinum sex ferme vel septem annorum fuisse efficit. *diffusa*, vinum, quod e maiori vase in plura minora transfunditur, *diffundi*, quod vero ex dolio in amphoras transmittitur, *defundi* dicitur.

v. 5. *Minturnas*, Auruncorum oppidum ad fines Latii et Campaniae situm; *Petrinum*, vicum in agro Sinuessano, Campaniae vicinum.

v. 6. *Sin melius quid habes*, sin tu habes meliora iis, quae dixi; — intellige non vinum tantummodo commemoratum, sed etiam *omne olus*. — *arcesse*, ea afferri iube; sic supra Horatius Od. IV. 12. 16. Virgilium ad laetam compotationem afferre iubet *nardum*. Sunt, qui ad *arcesse* suppleant *me*, ut sit: me ad te voca;

Iamdudum splendet focus, et tibi munda supellex.
Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
Et Moschi causam: cras nato Caesare festus
Dat veniam somnumque dies; impune licebit
Aestivam sermone benigno tendere noctem.
Quo mihi, fortuna si non conceditur uti?
Parcus ob haeredis curam nimiumque severus
Assidet insano. Potare et spargere flores
Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit;

sed hoc mihi alienum videtur ab Horatii urbanitate atque ingenio; — *vel imperium fer*, vel, quod ego apponi iussero, aequo animo accipe.

v. 7. *Iamdudum splendet;* hunc versum *Fea* unius libri auctoritate ante versum praecedentem posuit, quod commodum sententiarum nexum plane turbat.

v. 8. *Mitte leves spes*, rerum levium et vanarum; respexit Horatius aliquid, quod nescimus; aluit fortasse Torquatus spem honorum adipiscendorum. *certamina divitiarum*, breviter et eleganter pro: studia, quibus in divitiarum possessione *hunc atque hunc* (ut loquitur Horat. supra Sat. I. 1. 112.) *superare* certas, sive quibus dies noctesque divitiis colligendis atque augendis insudas atque invigilas.

v. 9. *Et Moschi causam*, sc. quam defendendam suscepisti; — *Moschus*, ut tradit vetus Scholiastes, Pergamenus, rhetor clarissimus, eum veneficii accusatus esset, patronos, qui eius causam dicerent, Torquatum et Asinium Pollionem nactus est. *dies festus nato Caesare* pro vulgari: dies natalis Caesaris (*divi Caesaris*), qui, ut refert Macrob. Sat. I. 12., a. IV. d. Iul. a Romanis celebratus est.

v. 10. *veniam*, sc. otiandi, bibendi; — *somnumque*, et post noctem inter suaves confabulationes exactam edormiendi.

v. 11. *tendere*, extendere, producere.

v. 12. pro *fortuna* malebat Muretus *fortunas*, — Bentleio placuit *fortunam*, et *Fea* dedit *fortunae*. Ego, posita post *mihi* distinctione minore, servavi plurimorum Codd. lectionem *fortuna*; iunge: *si non conceditur uti fortuna* (opportuna laetandi occasione), *quo* (quid) *mihi*, scil. illa prodest?

v. 13. *Parcus*, qui parce vivit, *ob haeredis curam*, ut haeredi collectis divitiis prospiciat, *nimiumque severus*, nimiaque severitate ab iis, quae iucunda sunt, abstinet, *assidet insano*, is proxime accedit ad insanum.

v. 15. *Inconsultus*, qui liberius et dissolutius se laetitiae tradunt, ipsi se *furere* (Od. II. 7. 23.), *desipere* (Od. IV. 12. 28.) velle (μανῆναι, Anacr. XIII. 12.) aiunt.

v. 16. *designat*, profert, efficit. — *operta recludit*, arcana loco promovet, ut loquitur Horat. supra Epod. II. 11. ubi vide not.

Spes iubet esse ratas; in proelia trudit inertem;
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes:
Fecundi calices quem non fecere disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?
Haec ego procurare et idoneus imperor, et non
Invitus: ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nares, ne non et cantharus et lanx
Ostendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet; ut coeat par
Iungaturque pari. Butram tibi, Septiciumque,
Et nisi coena prior potiorque puella Sabinum
Detinet, assumam: locus est et pluribus umbris;
Sed nimis arcta premunt olidae convivia caprae.

v. 17. *Spes iubet esse ratas*, conf. in hanc sententiam supra ad Od. III. 21. 17.

v. 18. *Sollic. an. on. eximit*, curas abigit, infra Epist. I. 15. 19. *addocet artes*, calore ad res tentandas animum implet.

v. 19. *Fecundi*, largi, uberes, pleni, sed haud scio, an rectius explicueris: bibentis ingenium fecundum reddentes; non vini enim copia, sed vis disertos reddit, et sic *Nilus fecundus*, agros fecundos reddens apud Plin. V. cap. 9.

v. 20. *Contracta*, qua res admodum tenues in angustum quasi spatium contractae sunt, pro angusta; — *solutum*, sc. curis, hilarem.

v. 21. *Haec*, quae sequuntur: *ne turpe toral* cett. *idoneus*, qui haec procuret.

v. 22. *turpe*, illotum, ut supra ad Sat. II. 4. 84. *illota toralia*, ubi vid. not. *mappa*, conf. supra ad Sat. II. 4. 81.

v. 23, 24. *Corruget nares*; nares, cum malum odorem trahunt, in rugas quasi contrahi, distorqueri et diduci solent. *ne non et canth. et l. Ost. tibi te*, ut tam canthari, quam lancis bene detersae et politae splendor imaginem tuam inde repercussam tibi repraesentet; de *cantharo*, poculi genere, vid. supra ad Od. I. 20. 2.

v. 25—27. *eliminet*, eleganter pro evulget, effutiat; quae amici inter se colloquuntur, ea extra limen, ubi convenerant, non emanare, h. e. cum aliis communicari et patefieri, debent. — *par*, qui alteri et aetate et sentiendi agendique ratione par est, qui eadem cum altero studia sectatur. — *Septiciumque*, ante Bentleium legebatur: *Septimiumque*, ut intelligeretur *Titius Septimius*, cuius supra Epist. 3. v. 9. mentio facta est. *coena prior*, ad quam iam ab alio vocatus es, *potior*, coenae apud me praeferenda; pro *potiorque*, malim *potiorve*.

v. 29. *olidae caprae*, caprinus vel hircinus foetor sub alis hominum; *gravis hircus*, supra Epod. 12. 5. *Trux caper*, apud Catull. LXIX. 5. haud dubie Horat. respexit aliquem, quem,

Tu, quotus esse velis, rescribe; et rebus omissis
Atria servantem postico falle clientem.

EPISTOLA VI

AD NVMICIVM.

Nil admirari prope res est una, Numici,
Solaque, quae possit facere et servare beatum.
Hunc solem, et stellas, et decedentia certis
Tempora momentis, sunt, qui formidine nulla
Imbuti spectent: quid censes munera terrae?

hoc malo laborantem, umbram adduci nolebat, addita causa, ne, si Torquatus plures secum adduceret umbras, alarum iste odor convivis arctius accumbentibus eo gravior et molestior esset.

v. 30. *Tu, quotus esse velis*, scilicet cum umbris, pro vulgari: rescribe, quot umbras tecum adducturus sis, vel, quot apud me coenare tibi placeat. *rebus*, causis, quas defendendas susceperat Torquatus.

v. 31. *Atria servantem*, in atrio te opperientem.

EPISTOLA VI

AD NVMICIVM.

Humanam felicitatem ab animo nil admirante, h. e. neque nimium appetente, neque nimium timente quidquam, repetendam, et omnem operam in virtutis studio ponendam esse, philosophica gravitate docet.

v. 1. *Nil admirari* cett., nulla omnino re, sive laeta sive tristi, graviter affici, sed aequam in rebus arduis pariter (Od. II. 3. 1.) atque in bonis mentem servare, hoc unum nos beatos reddere et praestare potest. — *admirari* iam de quavis graviore animi affectione; *Numicius*, nisi est nomen fictum, homo fuisse videtur tam in divitiis, quam in honoribus appetendis nimius.

v. 3. *et deced. cert. Temp. moment.*, et quatuor anni tempora ad solis cursum praestituto momento decedentia.

v. 4. *formid. nulla Imb. spect.*, sine ulla formidine contemplentur.

v. 5—11. Sensus: at quid iudicas de muneribus, quae terra profert? quid de muneribus maris (unionibus cett.), quibus Arabes et Indi ditantur? quid de spectaculis, de plausu populi et de honoribus, qui debentur Quiritium favori? quo iudicio, quo animi sensu, et quibus oculis illa tibi spectanda videntur? Qui timet, quae contraria et adversa sunt his, haec eodem pacto miratur, quo is, qui illa cupit; pavor autem, simulac res quaedam improvisa utrumque opprimit, ab utraque parte cum dolore et molestia coniunctus est.

Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?
Ludicra quid, plausus, et amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore?
Qui timet his adversa, fere miratur eodem,
Quo cupiens, pacto; pavor est utrobique molestus,
Improvisa simul species exterret utrumque.
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne; quid ad rem,
Si, quicquid vidit melius peiusve sua spe,
Defixis oculis, animoque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, aequus iniqui,
Vltra quam satis est virtutem si petat ipsam.
I nunc, argentum et marmor vetus, aeraque et artes
Suspice, cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quod spectant oculi te mille loquentem:
Gnavus mane forum, et vespertinus pete tectum;
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris

v. 13, 14. *Si — defixis oculis* cett.; significanter pro: si, quantus quantus est, percutitur? qui re aliqua totus abripitur, is oculos in ea defigit, et animo atque corpore torpere et deficere incipit.

v. 16. *Vltra quam satis est*, pro ultra modum; qui in virtutis studio usque eo progredi tentat, quo nemo progredi potest, is operam perdit.

v. 17—27. Distinxi hunc locum ita, ut ἀπόδοσις a versu 24. incipiat, et usque ad v. 27. producatur; nexus sententiarum fere hic: Quod autem ad admirationem rerum, quibus beatiores exsplendescunt, attinet, admirare modo argentum cett. supera divitiis alios; quicquid sub terra latet, aetas in lucem proferet, at ea, quae super terra nitent, sub terram defodientur atque condentur; licet enim divitiis et honoribus conspicuus oculos aliorum in te converteris, ibis tamen eo, quo Numa et Ancus delati sunt.

v. 17. *I nunc*, formula, qua cum irrisione iubemus aliquem frustra aliquid tentare; infra Epist. II. 2. 76. *I nunc, et versus tecum meditare canoros.* *argentum*, sc. factum, h. e. vasa argentea. *marmor vetus*, veteres statuas, veterum Graecorum artificum opera ex marmore confecta. — *aeraque*, intellige vasa, lebetes et alia affabre ex aere facta; supra Od. IV. 8. 2. *grata aera — et artes*, artis opera, vid. supra l. l. ad v. 5. et ad Sat. I. 4. 28.

v. 19. *loquentem*, verba facientem coram populo.

v. 20. *Gnav. man. forum*, ad foenus, ut videtur, exercendum, vel (ut supra Sat. II. 6. 23.) ad fidem sponsione praestandam.

v. 21. *dotalibus*, non patriis, sed uxoris dote acceptis.

Mutus, et, indignum! quod sit peioribus ortus,
Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi;
Quicquid sub terra est, in apricum proferet aetas,
Defodiet condetque nitentia; cum bene notum
Porticus Agrippae, et via te conspexerit Appî,
Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quaere fugam morbi. Vis recte vivere? quis non?
Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putes, ut
Lucum ligna? cave ne portus occupet alter;

v. 22. *Mutus*, homo ignobilis, uxoris dote dives factus, quicunque demum ille fuerit; *et, indignum! quod sit* cett., et hic, indignum sane et vix ferendum! cum ignobiliore loco natus sit, animum tuum potius ad se, quam tu animum eius ad te advertas.

v. 24. *Quicquid sub terra est* cett. — iam *Lambinus* comparat ex Sophoclis Aiace v. 639. Χρόνος φύει τ' ἄδηλα καὶ φανέντα κρύπτεται.

v. 24—26. *cum bene notum* cett.; quamvis te (*bene notum*) et honoribus et magnificentia nobilem in Agrippae porticu et via Appia conspiciendum praebueris. — Ad pretiosissima opera, quae M. Vipsanii Agrippae munificentiae debebat populus Romanus, pertinebat quoque *porticus* prope Pantheon, ab eodem Agrippa exstructum; in hac beatiores deambulare, in *via Appia* autem curru maxime vecti volitare et se ostendere solebant; hinc supra Epod. 4. 14. superbus quidam homo *Appiam mannis terere* dicitur; de *via Appia*, Roma Capuam, et inde Brundusium ducente, ab *Appio Caeco*, Censore, magnifice strata, vid. Liv. IX. 29.

v. 27. *Numa quo devenit et Ancus*, ut supra Od. IV. 7. 15. *Nos, ubi decidimus, Quo pius Aeneas, quo dives Tullus et Ancus, Pulvis et umbra sumus.*

v. 28—38. *Si latus* cett. Nexus et sensus: Si aegrotas, morbum pelle remediis; si vis recte vivere, age, spretis voluptatis illecebris, virtutem, quae sola te docere potest rectiora, sequere. Quodsi vero existimas, virtutem verbis tantum, non ipso virtutis exercitio, ut lucum arboribus tantum, non pio deorum cultu, constare „I, praefer virtuti divitias, intende cursum, ne alter citius portus occupet; cave, ne quid iacturae facias in negotiis tuis; mille talenta rotunda; accipe ex manibus Reginae Pecuniae quaevis dona, et iis esplendesce.

v. 28. *tentantur*, affliguntur; sic *tentare* saepe de morbo.

v. 29. *Quaere fugam morbi*, quaere remedia, quibus in fugam compellatur morbus.

v. 31. *fortis* — *Hoc age*, fortiter aggredere virtutis opus, *omissis deliciis*, reiecto corporis voluptatis et mollioris vitae fructu.

v. 32. *portus occupet*) *portus occu-*

Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas;
Mille talenta rotundentur; totidem altera porro, et
Tertia succedant, et quae pars quadret acervum.
Scilicet uxorem cum dote, fidemque, et amicos,
Et genus et formam regina Pecunia donat:
Ac bene nummatum decorat Suadela, Venusque.
Mancipiis locuples eget aeris Cappadocum rex:

pare iam est: portus prius altero occupare (φθάνειν), h. e. praeoccupare. supra Od. II. 12. 28. *Interdum rapere* (oscula) *occupat.* Liv. I. 14. *bellum facere occupant.* Idem I. 3. *Occupat Tullus in agrum Sabinum transire.* — Mercator, qui prior altero in portu adveniebat, advectas merces maiore pretio vendere poterat.

v. 33. *Cibyratica — Bithyna neg.*, mercatores enim Romani ex urbe Phrygiae, Cibyra, et e Bithynia (conf. supra Od. I. 35. 7.) merces suas petere solebant; quas quidem qui non maturius advehendas curabant, *negotia sua*, h. e. quaestum *perdebant.*

v. 34. *rotundentur*, corradantur, ut summa rotundi numeri efficiatur; — *altera*, sc. mille talenta; Virg. Eclog. III. 71. *Aurea mala decem misi; cras altera* (sc. decem) *mittam.* Terent. Heaut. IV. 3. *Minas quidem iam decem habet a me filia — Hasce — consequentur alterae*, sc. decem minae.

v. 35. *et quae pars quadr. acerv.*, et quae pars efficit, ut quatuor talentorum acervus fiat.

v. 36, 37. *fidemque*, nos *Credit.* — *genus*, nobilitatem; *formam*, pulchritudinem.

v. 37. *reg. Pec.*, pecunia, cui, ut dominae (ut Horatius loquitur supra Sat. II. 3. 96.) *omnia parent*, apposite appellatur *regina;* comparant Hesiod. 686. χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

v. 38. *Ac bene numm. dec. Suad. Venusque*, qui dives est, in eius comitatu Suadela et Venus conspiciuntur, h. e. ei divitiae speciem facundiae et amabilis gratiae obtendunt; is, qui dives est, ab iis, qui divitias admirantur, facundus et amabilis habetur; de templo Veneri et Suadelae, ut deabus παρέδροις, a Graecis exstructo vid. *Torrent.*

v. 39—46. Nexus et sensus: coacerva divitias, non quales sunt regis Cappadociae, quem, nil nisi servos habentem, deficit pecunia, sed quales possedisse dicitur Lucullus, qui tam dives fuit, ut, quae possideret, ipse nesciret. Hinc ille, rogatus aliquando, ut spectaculo edendo centum paludamenta suppeditaret, cum primum dubitasset, se tot habere, rebus suis inspectis, non centum, sed quinque millia paludamentorum invenit. Illa enim domus, quae non ita omnibus rebus abundat, ut, quantae illae sint, ipse dominus ignoret, tenuis et *exilis* est.

v. 39. *Mancip. loc. eget aer. Capp. rex*, plurima incolarum Cappadociae pars fuerunt servi, iique abiectissimi, vid. Cic. in Orat. P. Red. in Sen. c. 6.; rex igitur Cappadocum dicitur: *locuples mancipiis*, sed *egens aeris;* unde Cicero ad Atticum VI.

Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
Si posset centum scenae praebere rogatus,
Qui possum tot? ait: tamen et quaeram, et, quod ha-
Mittam: post paulo scribit, sibi millia quinque (bebo,
Esse domi chlamydum; partem, vel tolleret omnes.
Exilis domus est, ubi non et multa supersunt,
Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo
Si res sola potest facere et servare beatum,
Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species et gratia praestat,
Mercemur servum, qui dictet nomina, laevum
Qui fodicet latus, et cogat trans pondera dextram

1. de *Cappadocia* (Asiae minoris provincia): *nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius.*

v. 40. *Ne fueris hic tu*, ne tu, ut rex Cappadociae, pecunia egueris, sive, hanc pecuniae penuriam tu fugeris! ultima in *fueris* per arsin producitur. *Chlamydes*, quae fere fuerunt purpureae.

v. 44. *tolleret*, sc. rei scenicae curator; vel aedilis, a quo Lucullus rogatus fuerat.

v. 45, 46. *Exilis*, inops, tenuis, ut supra Od. I. 4. 17. *domus exilis Plutonia.* *Et dominum fallunt*, et ea, quae supersunt, ipsi domino ignota sunt.

v. 47. *Ergo Si res sola* cett., *ergo*, si virtutem verba, sive nomen inane putas, et *res sola*, solae divitiae, te beatum reddere et praestare possunt.

v. 48. *opus*, sc. divitiarum colligendarum.

v. 49. *species* iam, ut ex sequentibus apparet, externus splendor, externa dignitas, honoris amplitudo. Cicero in Pis. cap. II. *magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis.* *gratia*, favor populi. *praestat* pro (quod modo dictum est) *facit* et *servat.*

v. 50—55. *Mercemur servum*, age mercare servum, qui, cum prodis in publicum, praetereuntium, quorum favorem ad consequendos honores tam salutando, quam prensando tibi concilies, nomina suggerat; hinc eiusmodi servus vocabatur *nomenclator.*

v. 51. *fodicet*, iterum iterumque impellat. *et cogat*, et te incitet, *trans pondera dextram porrigere*, dextram trans ea, quae obstant, extensam porrigere transeuntibus, pro simplice: prensare. Quid per *pondera* intelligendum sit, relictum est divinationibus. Hinc variae in hoc loco explicando allatae sunt ab interpretibus opiniones. *Ferrarius de Re Vest.* III. 2. cuius explicationem acriter defendit *Fea*, intelligebat *pondera togae*, sive infimum togae limbum, quo manus tegebatur. Sed si hoc voluisset Horatius, eum vix vocem *togae* omissurum fuisse existimes. Equidem per *pondera* intelligo quaevis molesta obstacula, viam intersepientia, trans quae dextra inclinato corpore porrigi debebat praetereuntibus.

Porrigere: Hic multum in Fabia valet, ille Velina;
Cui libet, is fasces dabit, eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur: Frater, Pater, adde;
Vt cuique est aetas, ita quemque facetus adopta.
Si, bene qui coenat, bene vivit, lucet, eamus,
Quo ducit gula: piscemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
Differtum transire forum populumque iubebat,
Vnus ut e multis populo spectante referret
Emtum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,

v. 52. *Hic multum* cett. sunt verba nomenclatoris; *Hic*, digitum scilicet in praetereuntem iotendit nomenclator. *in Fabia — Velina*, oomioa tribuum.

v. 53—55. *Cui libet, is fasc.* cett. hic dabit (*fasces*) consulatum ei, cui illum dare libet, et eripiet (*ebur*) sellam eburneam, h. e. curulem ei, cui illam eripere volet; designat igitur iam nomenclator viros, quorum in suffragiis ioeuodis multum valebat potentia et auctoritas. *importunus* iam dicitur, qui honores petenti importune adversatur. *Frater, Pater, adde; Vt cuique est actas* cett., eiusmodi virum appella, et pro cuiusque aetate adde vel familiariter *Frater* vel verecunde *Pater*; si in tua aetate constitutus est, dic *Frater*, si est seoes, dic *Pater*. *frater*, sic de intimis amicis. Supra Epist. I. 3. 35. *fraternum foedus* et inf. I. 10. 4. *fraterni amici*. *adopta*, taoqnam ailoptatum, tanquam in gentem tuam transierit, appella.

v. 56. *lucet*, age, iam dies illucescit: *piscemur, venemur*, pro vulgari: ut lautas nobis comparemus epulas, ideo iam poëta disit: *piscemur, venemur*, ut captaret occasionem obiter carpendi *Gargilium*, ridiculum venatorem. Is enim, cum venatum iret, ut oculos homiuum in se converteret, mane freqnens forum transire solebat, retia, iacula, servos, mulos cett. secum duceos, quasi magnam e veuatione praedam reportaturus esset. Sed ecce! e multis mulis unus tantum oil nisi aprum, oee eum quidem captum vel fixum, sed emtum reportat. Nos quoque non raro e venatione videre solemus redeuntes, qui gestant manticam, non lepore ab ipsis percusso, sed emto turgentem.

v. 60. *Vnus ut*, eo eventu, ut unus mulus cett. *populo spectante*, et simul rideote.

v. 61. *Crudi*, ita dicuntur, qui tam largiter se ingurgitaruot, ut cruditate laborent, asoti. *tumidique*, sc. epulis, ut apud Persium III. 98. *turgidus hic epulis*. — *lavemur*, quamquam enim iis, qui eibos nondum concoxerunt, perniciosa est lavatio, ea tamen non abstinebant bomines gulosi. Huc pertinet locus Iuvenal. Sat. I. 142—3. *Poena tamen praesens, cum tu deponis* (in balneo) *amictus Turgidus, et crudum pavonem in balnea portas.* *Caerite cera dig.* digni, qui iure suffragii privati fiant aerarii, h. e. tributi loco aera pendentes. *Cae-*

Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
Si posset centum scenae praebere rogatus,
Qui possum tot? ait: tamen et quaeram, et, quod habebo,
Mittam: post paulo scribit, sibi millia quinque
Esse domi chlamydum; partem, vel tolleret omnes.
Exilis domus est, ubi non et multa supersunt,
Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo
Si res sola potest facere et servare beatum,
Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species et gratia praestat,
Mercemur servum, qui dictet nomina, laevum
Qui fodicet latus, et cogat trans pondera dextram

1. de *Cappadocia* (Asiae minoris provincia): *nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius!*

v. 40. *Ne fueris hic tu*, ne tu, ut rex Cappadociae, pecunia egueris, sive, hanc pecuniae penuriam tu fugeris! ultima in *fueris* per arsin producitur. *Chlamydes*, quae fere fuerunt, purpureae.

v. 44. *tolleret*, sc. rei scenicae curator; vel aedilis, a quo Lucullus rogatus fuerat.

v. 45, 46. *Exilis*, inops, tenuis, ut supra Od. I. 4. 17. *domus exilis Plutonia. Et dominum fallunt*, et ea, quae supersunt, ipsi domino ignota sunt.

v. 47. *Ergo Si res sola* cett., *ergo*, si virtutem verba, sive nomen inane putas, et *res sola*, solae divitiae, te beatum reddere et praestare possunt.

v. 48. *opus*, sc. divitiarum colligendarum.

v. 49. *species* iam, ut ex sequentibus apparet, externus splendor, externa dignitas, honoris amplitudo. Cicero in Pis. cap. II. *magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis. gratia*, favor populi. *praestat* pro (quod modo dictum est) *facit* et *servat*.

v. 50—55. *Mercemur servum*, age mercare servum, qui, cum prodis in publicum, praetereuntium, quorum favorem ad consequendos honores tam salutando, quam prensando tibi concilies, nomina suggerat; hinc eiusmodi servus vocabatur *nomenclator*.

v. 51. *fodicet*, iterum iterumque impellat. *et cogat*, et te incitet, *trans pondera dextram porrigere*, dextram trans ea, quae obstant, extensam porrigere transeuntibus, pro simplice: prensare. Quid per *pondera* intelligendum sit, relictum est divinationibus. Hinc variae in hoc loco explicando allatae sunt ab interpretibus opiniones. *Ferrarius de Re Vest.* III. 2. cuius explicationem acriter defendit *Fea*, intelligebat *pondera togae*, sive infimum togae limbum, quo manus tegebatur. Sed si hoc voluisset Horatius, eum vix vocem *togae* omissurum fuisse existimes. Equidem per *pondera* intelligo quaevis molesta obstacula, viam intersepientia, trans quae dextra inclinato corpore porrigi debebat praetereuntibus.

Porrigere: Hic multum in Fabia valet, ille Velina;
Cui libet, is fasces dabit, eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur: Frater, Pater, adde;
Vt cuique est aetas, ita quemque facetus adopta.
Si; bene qui coenat, bene vivit, lucet, eamus,
Quo ducit gula: piscemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
Differtum transire forum populumque iubebat,
Vnus ut e multis populo spectante referret
Emtum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,

v. 52. *Hic multum* cett. sunt verba nomenclatoris; *Hic*, digitum scilicet in praetereuntem intendit nomenclator. *in Fabia — Velina*, nomina tribuum.

v. 53—55. *Cui libet, is fasces* cett. hic dabit (*fasces*) consulatum ei, cui illum dare libet, et eripiet (*ebur*) sellam eburneam, h. e. curulem ei, cui illam eripere volet; designat igitur iam nomenclator viros, quorum in suffragiis ineundis multum valebat potentia et auctoritas. *importunus* iam dicitur, qui honores petenti importune adversatur. *Frater, Pater, adde; Vt cuique est aetas* cett., eiusmodi virum appella, et pro cuiusque aetate adde vel familiariter *Frater* vel verecunde *Pater*; si in tua aetate constitutus est, dic *Frater*, si est senex, dic *Pater*. *frater*, sic de intimis amicis. Supra Epist. I. 3. 35. *fraternum foedus* et inf. I. 10. 4. *fraterni amici*. *adopta*, tanquam adoptatum, tanquam in gentem tuam transierit, appella.

v. 56. *lucet*, age, iam dies illucescit: *piscemur*, *venemur*, pro vulgari: ut lautas nobis comparemus epulas, ideo iam poëta dixit: *piscemur*, *venemur*, ut captaret occasionem obiter carpendi *Gargilium*, ridiculum venatorem. Is enim, cum venatum iret, ut oculos hominum in se converteret, mane frequens forum transire solebat, retia, iacula, servos, mulos cett. secum ducens, quasi magnam e venatione praedam reportaturus esset. Sed ecce! e multis mulis unus tantum nil nisi aprum, nec eum quidem captum vel fixum, sed emtum reportat. Nos quoque non raro e venatione videre solemus redeuntes, qui gestant manticam, non lepore ab ipsis percusso, sed emto turgentem.

v. 60. *Vnus ut*, eo eventu, ut unus mulus cett. *populo spectante*, et simul ridente.

v. 61. *Crudi*, ita dicuntur, qui tam largiter se ingurgitarunt, ut cruditate laborent, asoti. *tumidique*, sc. epulis, ut apud Persium III. 98. *turgidus hic epulis*. — *lavemur*, quamquam enim iis, qui cibos nondum concoxerunt, perniciosa est lavatio, ea tamen non abstinebant homines gulosi. Huc pertinet locus Iuvenal. Sat. I. 142—3. *Poena tamen praesens, cum tu deponis* (in balneo) *amictus Turgidus, et crudum pavonem in balnea portas.* *Caerite cera dig.* digni, qui iure suffragii privati fiant aerarii, h. e. tributi loco aera pendentes. *Cae-*

Quid deceat, quid non, obliti, Caerite cera
Digni, remigium vitiosum Ithacensis Vlyssei,
Cui potior patria fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti censet, sine amore iocisque
Nil est iucundum; vivas in amore iocisque.
Vive, vale: si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.

EPISTOLA VII

AD MAECENATEM.

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror. Atqui,

rites scilicet, incolae urbis *Caere* in Etruria, donati quidem sunt a Romanis civitate, sed sine iure suffragii. Vid. Gell. N. A. XVI. 13. Hinc cives, qui notati a censoribus perdebant ius suffragii, in tabulam referebantur, sive classi adscribebantur, cui adscripti quoque fuerunt Caerites.

v. 63. *remigium vitiosum*, sicuti *remigium vitiosum Ithac. Vlyssei*, h. e. sicut vitiosi et corporis sensuumque voluptati dediti socii Vlyssis, qui interdictae voluptatis fructum praetulerunt patriae. *interdicta*, monuerat Vlysses socios, ne Circes poculis et Sirenum cantibus se capi paterentur, sed frustra. Ad *remigium vitiosum* Horatius, ut saepe alibi (vid. supra ad Epist. I. 2. 42.), particulam comparationis *sicuti*, *veluti*, omisit.

v. 65. *Mimnermus*, poëta Colophonius vel Smyrnaeus, qui scripsit carmina elegiaca in re amatoria versantia. *Mimnermi* laudes Propertius I. 9. 11. 12. complexus est his duobus versibus: *Plus in amore valet Mimnermi versus Homero; carmina mansuetus lenia quaerit Amor*. *Mimnermi* versus autem, quos respexit Horatius, *Cruquius* e Plutarcho et *Muretus* e Stobaeo attulit: τίς δὲ Βίος, τί δὲ τερπνὸν ἄτερ χρυσῆς Ἀφροδίτης; Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι.

v. 67. *istis*, sc. quae dixi de felicitate, quam una virtus dare potest.

EPISTOLA VII

Ad Maecenatem.

Poëta longiorem in villa, ubi corporis reficiendi causa commorabatur, absentiam apud Maecenatem excusat; dum, se ibi quoque beneficiorum ab eo acceptorum memorem vivere, fidem facit. Tum addit narratiunculam de nobili causarum patrono Philippo et Praecone Mena, qua, quantum saepe (v. 96.) *dimissa petitis praestent*, h. e. quam longe praesens rerum nostrarum conditio praeferenda saepe sit ei, quam petimus, docere studet.

v. 1, 2. *Quinque dies* cett. cum a te; Maecenas, in villam meam se-

Si me vivere vis recteque videre valentem,
Quam mihi das aegro, dabis aegrotare timenti,
Maecenas, veniam; dum ficus prima calorque
Designatorem decorat lictoribus atris;
Dum pueris omnis pater et matercula pallet;
Officiosaque sedulitas, et opella forensis
Adducit febres, et testamenta resignat.
Quodsi bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcet,

cederem, me quinque tantum dies ibi commoraturum esse tibi promisi, sed (*mendax*) non steti his promissis, nam tu iam totum Sextilem exspectas meum reditum; — mensis *Augustus* vocatur *Sextilis*, quia ille ex prisca mensium numerandorum ratione et ordine, qui a mense Martio incipit, *sextus* est, *Atqui*, verum enimvero, attamen, nihilominus tamen.

v. 5. *dabis — veniam*, sc. diutius in villa mea delitescendi, (*dum*) hoc anni tempore, quod, grave valetudini, et morbos et mortem adducere solet. Scripsisse videtur hanc epistolam sub initio mensis Septembris, appropinquante iamiam autumno, qui supra quoque Sat. II. 6. 19. *gravis et Libitinae quaestus acerbae* vocatur. Breviter autem et eleganter Horatius descripsit tempus autumni (*dum prima ficus et calor decorat*) quo fici maturitatem trahunt, et solis fervor perniciosam in corpora vim habet.

v. 6. *Design.*) *designator*, qui ordinem in funere servandum moderatur, et suum cuique, qui funus sequitur, locum *designat*; nos *ceremonien-meister*, *marschall*, *leichenbitter*. — *decorat designatorem*, facit, efficit, ut designator funerum *decoretur* (honorifice cingatur) *atris lictoribus*; *lictores atri* (atra veste induti) erant administri, qui, sicut lictores consulibus, ita praesto adessent designatori ad populum submovendum et ad alia in funere subeunda officia. vid. *Kirchm. de Fun. Rom*, IV. 9.

v. 8. *Offic. sed. et op. for.* varia officiorum genera et varia negotia, quae in urbe viventi a primo mane usque ad noctem *per caput et circa saliunt latus*, suaviter Horatius supra Sat II. 6. inde a v. 20. enarravit.

v. 9. *testamenta resignat*, qui moriuntur, eorum post mortem testamenta aperiuntur; facete igitur autumnale tempus, quo maxime mori solent homines, *resignare testamenta* dicitur.

v. 10—13. *Quodsi bruma* cett. redeunte vere demum ad te redibo; hiemem enim valetudinis confirmandae causa in oris maritimis transigam. *Quodsi* iam de tempore pro *cum*, *quando*; exempla dedit ad h. l. *Lambinus*. — *nives illinet*, adsperget, immittet; *Albanis* (Schol. Cruq. *Latinis*) *agris*, montes certe Latini nive obtecti conspiciebantur hieme.

v. 11. *Ad mare*, sc. inferum. *Lambinus* sinum Tarentinum intelligendum esse suspicatur, cui suspicioni favet v. 45. et locus supra Od. II. 6.

Contractusque leget; te, dulcis amice, reviset
Cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
Non, quo more piris vesci Calaber iubet hospes,
Tu me fecisti locupletem. Vescere sodes.
Iam satis est. At tu quantumvis tolle. Benigne.
Non invisa feres pueris munuscula parvis.
Tam teneor dono, quam si dimittar onustus.
Vt libet: haec porcis hodie comedenda relinquis.
Prodigus et stultus donat, quae spernit et odit.
Haec seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus;

40 seqq. *sibi parcet*, sibi cavebit ab iis, quae valetudini nocent, diligentem valetudinis curam habebit; sic supra Sat. I. 4. 127. *mortis metu sibi parcere*; nos quoque hoc sensu dicere solemus *sich schonen*.

v. 12. *Contractusque leget*) *contractus*, scil. in locum angustum. Horatius ait, se, cum ex agris late patentibus se recepisset in tectum vel cubiculum angustius, *contractum* (συνεσταλμένον) ibi tempus legendo fallere velle. Similiter Horatius supra Sat. II. 3. 11. *tectum tepidum*, ut locum carminibus scribendis aptum, laudat.

v. 15—19. *Tu me fecisti locupletem* cett., tu me beasti donis, non levioribus, non piris, quae, nihil fere pretii habentia, obtrudit rusticus se adeuntibus, non donis, quae prodigus et stultus, quia nihil pretii iis statuit, largiri solet, sed talibus, qualia vir bonus et sapiens fis, quos illis dignos censet, dare paratus est. — *Calaber hospes*, pro quovis rustico.

v. 15. *Vesc. sod.* Lepide Horatius rusticum quendam ad rusticorum ingenium colloquentem inducit cum homine, qui illum salutatum venerat; rusticus hospes offert hospiti pira, *vescere sodes*, inquiens; hospes sumit quaedam, addens: *iam satis est;* at sume tibi, ait rusticus, quotquot sumere tibi placet; hospes, plura pira sumere nolens, respondet: *benigne;* utuntur hac voce, qui urbane aliquid recusant, plane ut v. 62. ubi additur explicatio: *Neget ille mihi?* nos *sehr gütig, aber ich danke dafür;* sic καλῶς apud Graecos.

v. 18. *Tam teneor dono* cett. egregie in hoc quoque versu vulgaris hominum in dono aliquo recusando sermo exprimitur: donum tuum aeque mihi gratum est, ac si illud accepissem; nos *ich nehme es für empfangen an.*

v. 19. *haec porcis hod. com. rel.*, en rusticum vel hominem inurbanum!

v. 21. *Haec seges* cett. Eiusmodi sparsa a stultis et prodigis dona nunquam gratos animi sensus protulerunt, nec unquam proferent.

v. 22. *Vir bonus et sapiens*, qualis tu es, Maecenas, *dignis ait esse paratus* (ὁ καλὸς κἀγαθὸς τοῖς ἀξίοις φησὶν εἶναι πρόθυμος), Graeca con-

Nec tamen ignorat, quid distent aera lupinis.
Dignum praestabo me etiam pro laude merentis.
Quodsi me noles usquam discedere, reddes
Forte latus, nigros angusta fronte capillos;
Reddes dulce loqui; reddes ridere decorum, et
Inter vina fugam Cinarae moerere protervae.
Forte per angustam tenuis nitedula rimam
Repserat in cumeram frumenti; pastaque rursus

structio pro: *se paratum* esse *dignis*, h. e. iis, qui donis et beneficiis digni sint. Catull. IV. 2. *Phaselus ille, quem videtis, hospites, ait fuisse navium celerrimus.*

v. 23. *Nec tamen* cett., idem tamen probe scit, quid intersit inter vera et falsa, inter proba et improba, inter sincera et assimulata, h. e. idem tamen probe scit, qui donis digni, quive donis indigni sint; *lupinus*, leguminis genus *(lupine, feigbohne)*; *lupinos* autem non tantum pueri in ludis puerilibus pro nummis, sed etiam histriones in comoediis pro auro annumerare solebant; hinc apud Plaut. Poenul. III. 2. 20. *lupini* vocantur *aurum Comicum.*

v. 24. *Dignum praest. me et. pro l. merentis*, ego quoque (*pro laude merentis*; h. e. secundum vel iuxta laudem merentis) ut laus patroni de me bene merentis postulat, dignum me praestabo acceptis beneficiis, sive: ego quoque respondebo donis, quae ab insigni meo patrono accepi.

v. 25. *Quodsi me nol. usq. disc.*, quodsi cupies, me nusquam a te abire, sed semper tibi Romae adesse et lateri tuo adhaerere, pristinam corporis firmitatem et pristinum animi vigorem mihi reddas necesse est.

v. 26. *Forte latus*) *latus* vel *latera* passim de corporis viribus, quia tam virium robur, quam earum defectus in lateribus praecipue sentitur; Horatius igitur, quia corporis vires eum deficere coeperant, reddi sibi optat *forte latus.* *nigr. ang. fr. capillos*, ergo niger olim capillus, frontis angustae decor, iamiam coepit albescere.

v. 28. *Inter vina fug. Cin. moer. prot.* respexit Horatius rem, quam ignoramus. Fortasse Cinara *proterva* (nos *schelmisch, schalkhaft*), cum aliquando post amatoriam, ut videtur, altercationem fugisset Horatium, hac fuga eius animum oppleverat moerore, quem ille ne inter pocula quidem dissimulare potuit. Ceterum *Cinara*, ut ex hoc loco apparet, et supra Od. IV. 1. 3. 4. *Non sum, qualis eram bonae Sub regno Cinarae*: cf. intra Ep. I. 14. 33. prae aliis omnibus puellis placuisse videtur Horatio.

v. 29—39. *Forte per angustam* cett. Nexus sententiarum: Non sum homo, qui apud te, Maecenas, pasci et pinguescere volui; non in domum tuam, ut nitedula in cumeram frumenti, irrepsi; nam si comparor cum nitedula in fabulis, qui unice spectaverim hoc, ut apud te pinguescerem, omnia a te accepta reddere paratus sum. — *nitedula* et *nitela*, murium agrestium genus; formata haec vox videtur a *nitendo, enitendo*, quia mures

Ire foras pleno tendebat corpore frustra:
Cui mustela procul, Si vis, ait, effugere istinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno:
Nec somnum plebis laudo, satur altilium, nec
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Saepe verecundum laudâsti; rexque paterque
Audisti coram; nec verbo parcius absens:
Inspice, si possum donata reponere laetus.
Haud male Telemachus, proles patientis Vlyssei:

saltu enituntur in loca superiora; sunt, qui putent, *nitelam* seu *nitedulam* esse bestiolam, quam Graeci dicunt δενδροβάτην sed δενδροβάτης mihi videtur potius esse sciurus *(das eichhorn)*, qui non repere solet in *cumeram frumenti*; de *cumera*, vid. supra ad Sat. I. 1. 53.

v. 31. *pleno*, impleto frumenti granis. *tendebat*, contendebat, significantius, quam tentabat.

v. 34. *Hac ego si compellor imagine*, si ad me transfertur haec fabula, quasi ego quoque hoc consilio, ut muneribus a te accipiendis fruerer, in tuam, Maecenas, amicitiam adrepserim, cuncta *resigno*, reddo; supr. Od. III. 29. 54. *Si celeres quatit* (Fortuna) *Pennas, resigno, quae dedit.*

v. 35, 36. *Nec somnum pleb.* cett. Sensum hi duo versus mihi fundere videntur hunc: Quemadmodum autem ego non is sum, qui post coenam plebis more somno et inertiae indulgere cupiam, ita illud otium ubi libere mihi vivere et studiis meis vacare possum, summis quibusque divitiis praefero. Horatius igitur Maecenati, se neutiquam lautioris vitae causa eius amicitiam petiisse, satis aperte dicit. *altilium*, ad laetas epulas pertinent *altiles*, h. e. aves (anseres, gallinae cett.), quae *aluntur* et saginantur in aviario. *divit. Arab.* supra Od. I. 29. 1. *beatae Arabum gazae.*

v. 37, 38. *Saepe verec.* cett., tu ipse saepe me ut hominem verecundum laudasti, et ego te non tantum coram, sed etiam absens *regem* et *patrem* celebravi et veneratus sum; *audit* aliquis *rex*, qui nomine regis insignitur, pro rege habetur.

v. 39. *Inspice, si* cett., dixi modo, me, si forte ego tibi videar similis nitedulae ex fabulis, *cuncta resignare velle*; vide igitur, (*si*) an ea, quae mihi donasti, (*laetus*) promto paratoque animo (*reponere*) reddere possim. *reponere*, pro reddere, Plaut. in Pers. I. 1. 38. *Vt mihi des nummos sexcentos. — Quos continuo tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.* Senec. de Benef. IV. 32. *Quid cuique debeam, scio, aliis post longum diem repono, aliis in antecessum.*

v. 40—43. Telemachus quoque equos, dono sibi a Menelao oblatos, generoso animo recusavit. *patientis* (πολυτλήμονος, πολύτλαντος), eo-

Non est aptus equis Ithace locus; ut neque planis
Porrectus spatiis, neque multae prodigus herbae:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus et fortis, causisque Philippus agendis
Clarus, ob officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque, foro nimium distare Carinas,
Iam grandis natu queritur; conspexit, ut aiunt,

dem sensu Vlysses supra Epod. 17. 16. dicitur *laboriosus*. *Non est aptus equis Ithace locus* cett., non possum equos mihi oblatos accipere, nam patria mea Ithaca non apta est alendis equis; aptiores alendis equis sunt lati campi, quibus tu imperas. Expressit Horatius Homerum Odyss. IV. 601 seqq. Ἵππους δ' εἰς Ἰθάκην οὐκ ἄξομαι, ἀλλά σοι αὐτῷ Ἐνθάδε λείψω ἄγαλμα· σὺ γὰρ πεδίοιο ἀνάσσεις Εὐρέος. — Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὔτ' ἂρ δρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμών. *ut* — *Porrectus*, utpote, vel quippe porrectus, porrectus nempe; sic *ut* apud Plaut. Curcul. II. 1. 2. — *Vt qui* cett. quippe qui.

v. 44. *regia Roma*, ut supra Od. IV. 14. 44. *domina Roma*, et Od. IV. 3. 13. *Roma princeps urbium*.

v. 45. *vacuum*, ut infra Epist. II. 2. 81. *vacuae Athenae*; loca dicuntur *vacua*, ubi a rebus negotium facessentibus remoti in bono otio nobis vivere et studiis nostris vacare possumus; similiter supra Epod. 5. 43. *Neapolis* dicitur *otiosa*. *imbelle Tarentum*, ubi tranquilla et pacata erant omnia (*das friedliche, stille Tarent.*)

v. 46 seqq. *Strenuus* cett. Iam Horatius, ut ostendat, quam stulte agant, qui, non acquiescentes in ea, qua utuntur, sorte, lautiora et ampliora appetunt, suavem narrationem adspergit de praecone quodam, Vulteio Mena, qui, cum a Philippo, nobili Iurisconsulto, se adduci passus esset, ut, agellum sibi mercatus, ex praecone fieret rusticus, stultum, quod ceperat, fuisse consilium, experientia edoctus est. *Philippus*, si spectes laudes, quas Cicero passim *L. Philippo Q. F. e Marciis* (vid. Ernest. Clav. Cic. s. v. *L. Philippus*) tribuit, iure meritoque iam vocatur *strenuus et fortis*.

v. 47, 48. *ob officiis*, quae Philippus in foro causas pro clientibus dicendo obierat; *Carinas*, intellige urbis regionem, ubi habitabat Philippus; ibidem fuerunt aedes Ciceronis, a maioribus haereditate acceptae, et Pompeii. Vet. Schol. *Carinae locus apud Tellurem, ubi est Pompeiana domus.*

v. 49, 50. *conspexit, ut aiunt* cett. hunc locum ita intelligo: Philippus, dum queritur de molestia, quam sibi grandaevo domum redeunti creet via longior, conspicit aliquem otiose in tonstrina sedentem, unguesque sibi (*leniter*) placido tranquilloque animo purgantem. Invidia tactus huius felicioris hominis adspectu servum,

Abrasum quendam vacua tonsoris in umbra,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.
Demetri, (puer hic non laeve iussa Philippi
Accipiebat) abi, quaere, et refer: unde domo, quis,
Cuius fortunae, quo sit patre, quove patrono.
It, redit et narrat: Vulteium, nomine Menam,
Praeconem, tenui censu, sine crimine notum;
Et properare loco, et cessare, et quaerere, et uti,
Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo,

qui, quis sit ille, percontetur, in tonstrinam mittit cett. — Ipsa haec narratio eo, quod personae tam loquentes, quam agentes inducuntur, multo, ut alibi, fit suavior et vividior; rem omnem autem, ut probaret sententiam, eos tantum recte felices dici posse, »qui sorte sua contenti vivant,« finxisse videtur Horatius. *Abrasum* (alii *adrasum*, sed lectionem *abrasum* confirmat plurimorum Codd. auctoritas) *Fea* post *Marcilium* et alios explicat: »libertinum, quia capitis crines abrasi fuerint manumissis; sed libertinus, praecipue iam in tonstrina sedens, vix dictus est simpliciter *abrasus*. Equidem puto, Menam, postquam eius barba abrasa fuit a tonsore, otiandi causa in *vacua tonsoris umbra* (h. e. in otiosa tonstrina; de voce *vacuus* vide supra ad v. 45.) remansisse, et in hoc otio ipsum sibi *leniter* (nos mit *wohlbehagen*) ungues purgasse.

v. 51. *proprios*, non aliorum, ut tonsor, sed suos ipsius ungues.

v. 52. *non laeve*, ergo dextre, h. e. recte, scite, prudenter.

v. 53. *unde domo, quis* cett. Observatus videtur Horatio modus, qui apud Homerum exquiruntur ignoti et peregrini; sic Telemachus ad Minervam (Odyss. I. 170.) Τίς; πόθεν εἰς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις, ἠδὲ τοκῆες; — *quo sit patre*, si Philippus in *abraso* agnoscere potuisset *libertum*, non servum de eius patre quaerere iussurus fuisset.

v. 56. *tenui censu*, in tenui re constitutum, cuius res secundum censum erat tenuis; similiter supra Od. II. 15. 13. *census brevis*. *sine crimine notum*, nullo crimine iis, quibuscum vivit, notum; innocentis igitur vitae laudem Menae tribuebant ii, quibus ille notus erat.

v. 57. *Et proper. l. et cess.*, rem aliquam suo tempore aut intentius, aut remissius agere; *loco*, quae opportuno tempore fiunt, *loco* fieri dicuntur; cf. supra Od. IV. 12. 28. *Dulce est desipere in loco*. *quaerere* simpliciter pro rem quaerere, colligere; supra Sat. I. 1. 92. *Denique sit finis quaerendi*; infra Epistol. I. 15. 32. *Quicquid quaesierat, ventri donabat avaro*. Terent. Adelph. V. 4. 15. *Contrivi in quaerundo vitam atque aetatem meam*. *uti*, scil. re quaesita.

v. 58. *parv. sodal.*) parvi sodales, qui humilioris conditionis, vel in parvo pretio atque honore sunt; dixerat Horatius de se ipso. v. 21. *Parvum parva decent*; *et lare certo*,

Et ludis, et, post decisa negotia, Campo.
Scitari libet ex ipso, quaecunque refers: dic
Ad coenam veniat. Non sane credere Mena:
Mirari secum tacitus. Quid multa? Benigne,
Respondet. Neget ille mihi? Negat improbus, et te
Negligit aut horret. Vulteium mane Philippus
Vilia vendentem tunicato scruta popello
Occupat, et salvere iubet prior. Ille Philippo
Excusare laborem, et mercenaria vincla,
Quod non mane domum venisset; denique quod non
Providisset eum. Sic ignovisse putato
Me tibi, si coenas hodie mecum. Vt libet. Ergo
Post nonam venies: nunc i, rem strenuus auge.

intellige domum propriam et peculiarem, e qua a nemine pelli poterat Vulteius.

v. 59. *ludis*, sc. scenicis. — *post decisa negotia*, postquam Mena ut praeco vel scrutarius (v. 65.) negotia sua transegit. *Campo*, sc Martio, ubi animi recreandi causa iuvenes virique convenire, ambulare, natare et aliis gymnasticis exercitationibus detineri solebant.

v. 60. *quaecunque*, omnia illa, quae.

v. 62. *Benigne*, apte vertit Vossius: *dank für die ehre*, vid. ad v. 16.

v. 63, 64. *improbus*, illepidus, inficetus, ineptus, qui, quod honori sibi ducere debebat, repudiat. — *horret*, te, ut virum nobilem, adire non audet, sive prae verecundia te exhorrescit; verecundia enim nonnunquam cum timore vel horrore quodam coniuncta est.

v. 65. *vilia scruta*, intellige detritas vestes, vasa, instrumenta et multa alia, tempore et usu viliora facta. Eiusmodi merces (nos *trödelwaare*) venales habebant *scrutarii*. Iam vero cum Menae in auctionibus, ubi ille praeco pretia licitantium pronunciabat, commoda rerum obsoletarum coëmendarum suppeditaretur occasio, quomodo factum sit, ut praeco simul esset scrutarius, facile apparet. — *tunicato popello*, intellige homines de plebe, opifices, tabernarios cett., qui non toga, sed tunica utebantur.

v. 66. *occupat*, opprimit (nos *er überrascht*). *Salvere*, sc. eum.

v. 67. *Philippo Excus. lab. et merc. vincla*, se excusare apud Philippum labore et mercenariis vinculis; — per *vincula mercenaria* intellige officia praeconi pro constituta mercede obeunda.

v. 68. *domum*, in aedes Philippi, *venisset*, salutandi causa.

v. 69. *Providisset eum*, eum venientem vidisset, observasset; Plaut. Asin. II. 4. *optume: quamdudum tu advenisti? Non hercle te provideram; quaeso, ne vitio vertas, Ita iracundia obstitit oculis.*

v. 71. *Post nonam*, apud nos post tertiam horam pomeridianam.

Vt ventum ad coenam est, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hic, ubi saepe
Occultum visus piscis decurrere ad hamum,
Mane cliens et iam certus conviva, iubetur
Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis, agrum coelumque Sabinum
Non cessat laudare. Videt ridetque Philippus:
Et, sibi dum requiem, dum risus undique quaerit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem
Promittit, persuadet, uti mercetur agellum.
Mercatur: ne te longis ambagibus ultra,
Quam satis est, morer; ex nitido fit rusticus, atque
Sulcos et vineta crepat mera, praeparat ulmos,
Immoritur studiis, et amore senescit habendi.
Verum ubi oves furto, morbo periere capellae,
Spem mentita seges, bos est enectus arando;
Offensus damnis, media de nocte caballum

v. 72. *dicenda, tacenda* (ῥητὰ καὶ ἄῤῥητα), digna et indigna auditu, apta et inepta.

v. 73. *dimittitur*, sc. domum.

v. 73—76. *Hic, ubi saepe* cett., hunc l. ita interpretor: *Hic* (Mena), *ubi* (postquam) *saepe* sicut *piscis ad hamum occultum* ad aedes Philippi *decurrere visus* est, *Mane* (scilicet Philippi salutandi gratia) *cliens et iam certus conviva, iubetur*, cett. — de particula comparandi *sicut*, ad *piscis* omissa, cf. supra ad Epist. I. 2. 42. — *indictis*, sc. a consule, *Latinis*, sc. feriis.

v. 77—79. *mannis*, cf. supra ad Epod. 4. 14. *sibi dum requiem quaerit*, dum sedem sibi quaerit, ubi, remotus ab hominum turba et negotiorum molestiis, quiete frui possit; — *risus*, intellige omnia, quae vitam exhilarant.

v. 80. *septem sest.*, septem millia sestertiûm.

v. 82. *ultra, quam satis est*, nimis, praeter modum.

v. 83. *ex nitido*, ex elegantioris cultus homine urbano.

v. 84. *crepat*, vid. supra ad Od. I. 18. 5. *praeparat ulmos*, aptas reddit ulmos applicandis vitibus.

v. 85. *Immoritur studiis*, qui totus est in aliqua re, vel se totum alicui rei tractandae devovet, is *studio* huius rei *immori*, et is, qui in colligendis divitiis ita se macerat et conficit, ut ante diem senescere videatur, eleganter *habendi amore senescere* dicitur; sic γηράσκειν apud Graecos.

v. 87. *mentita* est, elusit, fefellit; sic supra Od. III. 1. 30. *fundus mendax*.

Arripit, iratusque Philippi tendit ad aedes.
Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus,
Durus, ait, Vultei, nimis attentusque videris
Esse mihi. Pol, me miserum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
Quod te per Genium, dextramque deosque Penates
Obsecro et obtestor, vitae me redde priori.
Qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
Praestent, mature redeat, repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.

EPISTOLA VIII

AD CELSVM ALBINOVANVM.

Celso gaudere, et bene rem gerere, Albinovano,

v. 89. *iratusque*, sibi ipsi, quod passus fuerat se impelli, ut vitam quietam et iucundam mutaret cum via inquieta et iniucunda.

v. 90. *scabrum*, plenum squaloris et sordis, horridum; nam postquam Mena *ex nitido* (v. 83.) factus erat *rusticus*, externum corporis cultum neglexit.

v. 91. *Durus*, duri laboris patiens, ut infra Epist. I. 16. 70. *sine pascat durus aretque. attentusque*, sc. ad rem, h. e. avarus.

v. 93. *ponere nomen*, imponere, dare; supra Sat. II 3. 48. *qui tibi nomen Insano posuere.*

v. 96—98. *Qui semel aspexit*, vidit, animadvertit, intellexit. *quantum dimissa pet. Praestent*, eam vitae conditionem, quam reliquit, multo meliorem esse illa, quam appetiit. — *verum est*, aequum, rectum, fas est, decet; hinc infra Epist. I. 12. 23. iunguntur *verum* et *aequum*, et supra Epist. I. 1. 11. *verum* et *decens*; multa exempla de hac significatione vocis *verum* dederunt *Gronov.* et *Drakenb.* ad Liv. II. 48. §. 2.

EPISTOLA VIII

Ad Celsvm Albinovanvm.

Horatius semet ipsum ut hominem, minus mente, quam corpore validum, sive ut hominem *malo*, quod vocant, *hypochondriaco* laborantem, et tam amicorum, quam medicorum consiliis obnitentem, describit. Celsus Albinovanus, ad quem scripta est haec epistola, idem esse videtur, quem supra Epist. I. 3. 15 seqq. ut poëtam, aliorum scrinia compilantem, commemorat. Nec spirat haec epistola illum amorem et molliores illos animi sensus, quos passim Horatius erga alios amicos in carminibus suis expressit.

v. 1—3. Pro simplice epistolarum apud Latinos inscriptione *salutem*;

Musa rogata, refer, comiti scribaeque Neronis.
Si quaeret, quid agam, dic, multa et pulchra minantem,
Vivere nec recte, nec suaviter: haud quia grando
Contuderit vites, oleamve momorderit aestus,
Nec quia longinquis armentum aegrotet in agris;
Sed quia, mente minus validus, quam corpore toto,
Nil audire velim, nil discere, quod levet aegrum;
Fidis offendar medicis, irascar amicis,
Cur me funesto properent arcere veterno;
Quae nocuere, sequar, fugiam, quae profore credam:
Romae Tibur amem ventosus, Tibure Romam.

utitur iam Horatius formula, quam Graeci praefigere solent epistolis: χαίρειν καὶ εὖ πράττειν. *comiti scribaeque Neronis*, in comitatu sive in cohorte Tiberii Claudii Neronis, tum in terris orientalibus cum exercitu versantis (vid. *Wetzel* supra in Argum. ad Epist. I. 3.), erat scriba (nos *secretair*) *Celsus Albinovanus.* — *minantem*, molientem et me perficere velle profitentem. Quae fuerint *multa* illa et *pulchra* (grata, iucunda, praeclara), quibus valetudinis causa operam dare Hor. non potuit, quis divinet? Locutio *minari aliquid* supra Sat. II. 3. 9. (*Atqui vultus erat multa et praeclara minantis*) ad carmina ab Horatio exspectata referenda est.

v. 4—6. *haud quia grando* cett., ego crucior autem, non ut cruciari solent homines divites et avari, ubi vel grando vites perdidit, vel solis aestus oleas exussit, vel morbus armenta tentavit, sed mens mea male se habet et malo torpore deprimitur. *grando* (χαλαζοκοπία) *Contuderit*, verberaverit. Supra Od. III. 1. 29. *Non verberatae* (sollicitant) *grandine vineae.* *momord. aestus*) *mordere*, pro *urere*, tam de frigore (supra Sat. II. 6. 45. *Matutina parum cautos iam frigora mordent*), quam de nimio solis calore.

v. 6. *longinq. in agris*, Romanorum enim beatiores armenta in remotis regionibus, praecipue in Calabria et Lucania, ubi erant bona pascua, alere solebant; supra Epod. I 27, 28. *Pecusve Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua*, cf. Od. I. 31. 5.

v. 7. *mente min. valid. q. corp.*, morbus enim, qui nunc vocatur *hypochondria*, non tam in toto corpore, quam potius in mente sedem suam habet.

v. 8. *Nil audire velim* cett., quae sequuntur egregie ingenium et naturam hominis *hypochondriaci* ante oculos ponunt.

v. 9 seqq. — ad *offendar*, *irascar*, *sequar*, *fugiam*, *amem* repete *quia.*

v. 10. *Cur*, ideo quod. Plin. Epist. III. 5. *Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem.* Alia exempla ex Cicerone et Livio collegit Lambinus. — *funesto veterno*, perniicioso mentis torpore, languore.

v. 12. *ventosus*, venti instar muta-

Post haec, ut valeat, quo pacto rem gerat et se;
Vt placeat Iuveni, percontare, utque cohorti.
Si dicet, Recte; primum gaudere; subinde
Praeceptum auriculis hoc instillare memento:
Vt tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

EPISTOLA IX

AD CLAVDIVM NERONEM.

Septimius, Claudi, nimirum intelligit unus,
Quanti me facias: nam, cum rogat, et prece cogit,
Scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
Dignum mente domoque legentis honesta Neronis,

bilis, inconstans, varius. Sic infra Epist. I. 9. 37. *plebs ventosa.*

v. 13. *rem gerat*, ut scriba apud Neronem, *et se*, et quid rerum ipse gerat.

v. 14. *Iuveni*, Tib. Cl. Neroni.

v. 17. *Vt tu fort.* cett., qualem tu, Celse, in fortuna, quae tibi nunc arridet, erga nos praebebis, tales erga te nos praebebimus; si me, veterem tuum amicum, praesente tua fortuna, ut antea, amabis, vicissim ego te amabo.

EPISTOLA IX

AD CLAVDIVM NERONEM.

Horatius, dum amicum suum, Septimium, ut virum fortem bonumque Tib. Claud. Neronis favori et benevolentiae commendat, singularem, qua ipse apud hunc principem fruatur, gratiam gloriose extollit. Quam carus autem Horatio fuerit Titius Septimius, poëta tragicus (vid. supra ad Epist. III. 9.), luculenter ex Oda sexta libri secundi apparet.

v. 1—6. Hic locus, mutatis distinctionibus, mihi ita cohaerere videtur; *Quanti me facias, Claudi, unus nimirum* (profecto) *intelligit Septimius;* (additur ratio, cur id unus intelligat Sept.) *nam, cum rogat, — cum censet — quid ego possim* apud te, *me ipso valdius* (clarius) *videt ac novit.* — *nimirum*, profecto, sine dubio. Cicero de Orat. c. 4. *Sed nimirum maius est hoc quiddam, quam homines opinantur.* Idem ad Attic. IX. 9. *Itaque nimirum hoc illud est, quod Caesar scribit in ea epistola, cuius exemplum ad te misi.* *prece cogit*, precibus me expugnat. *Scilicet ut*, eo nomine, *ut coner, se* (Septimium) *tibi laudare et tradere*, commendare.

v. 4. *Dignum m. dom. l. hon. Ner.*, tanquam hominem, qui Neronis, cui nil, nisi quod pulchrum et honestum est, placet, *menti* (sentiendi iudicandique rationi) respondeat, dignusque sit, quem ille ad eos, quibuscum in domo sua versatur (ad amicos suos), recipiat.

Munere cum fungi propioris censet amici,
Quid possim, videt ac novit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer;
Dissimulator opis propriae, mihi commodus uni.
Sic ego, maioris fugiens opprobria culpae,
Frontis ad urbanae descendi praemia. Quodsi
Depositum laudas ob amici iussa pudorem,
Scribe tui gregis hunc; et fortem crede bonumque.

EPISTOLA X

AD FVSCVM ARISTIVM.

Vrbis amatorem Fuscum salvere iubemus
Ruris amatores, hac in re scilicet una

v. 5, 6. *Mun. cum f. prop. c. amici*, et cum porro *censet*, me apud te *fungi propioris amici munere*, h. e. me arctiore tecum coniunctum esse amicitiae vinculo. *valdius*, rectius, melius, magis; observa Horatii modestiam et urbanitatem; infra in Epist. ad Pis. 321. *Valdius delectat.*

v. 8. *Sed timui, ne* cett., sed timui, ne in suspicionem venirem, me consulto elevasse meam apud te auctoritatem.

v. 9. *Diss. op. propr.*) *ops* vel *opis*, ut *potentia*, passim de gratia, qua quis multum pollet, multum efficere potest; vocat autem hanc *propriam*, quasi ea (*mihi commodus uni*) unice in suum ipsius commodum utatur.

v. 10. *maioris culpae*, nam qui alium, quem pro gratia sua commendare potest, commendare refugit, hac inhumanitate *maiorem culpam* sibi contrahit, quam is, qui perfricta fronte in aliis commendandis laudem captat.

v. 11. *Frontis urbanae*, facete frontem duram (impudentiam) vocat *urbanam*, quia non raro in urbe inveniuntur, qui, ut versu sequente dicitur, *pudorem deponant*. *descendi*, eleganter ad aliquid *descendere* dicuntur, qui perpelluntur tandem ad rem aliquam faciendam, quam primum facere nolebant.

v. 13. *Scribe tui gregis hunc*, unum cohortis tuae iube esse Septimium; *grex*, iam in bonam partem de honesta hominum societate; sic apud Ciceronem Orat. II. 62. et ad Div. VII. 33. *sodales* et *aequales* dicuntur *gregales*.

EPISTOLA X.

AD FVSCVM ARISTIVM.

Dum Horatius in hac epistola, se vitam rusticam vitae urbanae, sive vitae simplicitatem externo splendore

Multum dissimiles, ad caetera paene gemelli,
Fraternis animis, quicquid negat alter, et alter;
Annuimus pariter vetuli notique columbi.
Tu nidum servas, ego laudo ruris amoeni
Rivos, et musco circumlita saxa, nemusque.
Quid quaeris? vivo et regno, simul ista reliqui,
Quae vos ad coelum effertis rumore secundo,
Vtque sacerdotis fugitivus liba, recuso:

longe praeferre, profitetur, in hac una re ab amico suo Fusco, urbis amatore, se discrepare scribit. Ad *Aristium Fuscum*, grammaticum, poëtam et oratorem, scripta quoque est libri primi Oda vigesima secunda.

v. 1, 2. *Vrbis amatorem — Ruris amatores*, pulchre sibi respondent contraria, in primo loco duorum primorum versuum posita.

v. 3. pro *ad caetera* Codd. quorundam auctoritate *Bentleius* recepit *at cetera*, quod vero ad cetera attinet; non raro certe, ut exempla a *Bentleio* allata docent, *cetera* simpliciter pro: quod ad cetera attinet, poni solet. — *gemelli*, simillimi, ut supra Sat I. 3. 44. *par nobile fratrum, Nequitia et nugis pravorum et amore gemellum*.

v. 4. *Fraternis animis*, amicis, qui intimo amore se invicem complectuntur, *fraterni animi* tribuuntur; et hinc intimae amicitiae foedus supra Epist. III. v. 35. *fraternum foedus* dicitur. *et alter*, sc. negat.

v. 5. *Annuimus pariter*, si alter ait, alter quoque ait, alter alteri in omni re pari modo annuit; sponte succurrit illud Gnathonis apud Terent. Eunuch. II. 2. 21. quamvis in dissimili re: *Negat quis, nego, ait, aio.* — *vetuli notique columbi*; omisit Horatius, ut saepe, particulam comparandi, *veluti*, *sicuti*, vid. supra ad Epist. I. 2. 42. Sensus igitur: veluti *vetuli notique columbi* (intellige columbarum par) invicem sibi annuere solent; *noti*, consuetudine invicem sibi facti noti, et mutuo amore inter se iuncti; *notissimi inter se* apud Livium VIII. 8.

v. 6. *Tu nidum servas*, accommodate ad institutam comparationem *nidum* posuit pro urbe, ubi Fuscus, sicut columba in nido ovis incubans, haerebat.

v. 7. *Rivos et musco* cett., versus elegantissimus; cf. supra ad Sat I. 1. 114.

v. 8—10. *Quid quaeris?* ne multa! — *vivo et regno* cett., simulac ista vitae urbanae commoda, quae vos urbis amatores ad coelum usque extollitis, et quae ego, ut servus fugitivus sacerdotis liba, contemno, *reliqui* (simulac ex urbe rus secessi) mihi in villa mea vivo ibique regno, pro animi mei arbitrio omnia facio; similiter fere Menalcas apud Virgil. Eclog. I. 70. agros, quos possederat, *regna sua* vocat. *rumore secundo*, Virg. Aen. V. 491. *clamore secundo*. Cic. Tusc. Quaest. II. 1. *populo secundo*, h. e. probante et favente populo.

v. 10. *Vtque sacerd. f. liba*) *liba* ex farre, melle, et oleo confecta, quae in sacris offerebantur diis, Bac-

Pane egeo, iam mellitis potiore placentis.
Vivere naturae si convenienter oportet,
Ponendaeque domo quaerenda est area primum,
Novistine locum potiorem rure beato?
Est ubi plus tepeant hiemes? ubi gratior aura
Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis,
Cum semel accepit solem furibundus acutum?
Est ubi depellat somnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,

eho (Ovid. Fast. III. 735.), Cereri, Pani cett., cum ad se transferrent sacerdotes, tanta in eorum domibus fuit liborum copia, ut illa servis comedenda praeberentur. Sed servi sacerdotum, cum eos caperet huius quotidiani cibi taedium, *recusabant liba*, h. e. malebant fugere, et pane potius, quam libis vesci.

v. 11. *Pane egeo* cett., sunt verba fugitivi: mihi opus est pane, quem placentis mellitis praefero.

v. 12. *si oportet* cett., si oportet ad praecepta philosophorum *vivere naturae convenienter* (ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν), ea tantum petere, quae natura postulat, vitae simplicitatem sequi.

v. 13. *Ponendaeque*) *ponere*, ut passim templa, moenia, urbes, pro exstruere.

v. 14. *rure beato?* reddente beatos, qui rure vivunt; sponte succurrit dulcissimum illud Horatii carmen (Epod. 2.) *Beatus ille* cett.

v. 15. *Est ubi*, estne locus, ubi hiemes mitiores sint, vel frigus minus sentiatur? ad loca, ubi hiemes tepeant et mitiores sint, agrum Tarentinum refert supra Od. II. 6. 18. *Ver ubi longum tepidasque praebet Iupiter brumas.*

v. 16, 17. *et mom. Leon. Cum semel* cett., et aestum solis semel accepti in furibundi Leonis sidus, vid. supra ad Od. III. 29. 19. *momenta*, iam de momentis temporis, quo mense Augusto Sol in sidus Leonis transit; supra Epist. I. 6. 4. *Hunc solem, et stellas, et decedentia certis Tempora momentis.* *Cum semel accepit* cett., in toto hoc versu vox simplex *furibundus* elegantissime amplificata est; similiter supra Od. III. 29. 19. *Leo* dicitur *vesanus*. *acutum*, acrem; *acutus* de vehementiore tam calore, quam frigore; supra Od. I. 9. 4. *gelu acutum;* ut *urere* de calore aeque ac de frigore.

v. 18. *Depellat*, sic in plurimis Codd. apud *Feam* legitur; in quibusdam *divellat*, sed hoc de somno insolentius; *minus depellat*, pellet, fuget, abigat. *invida cura*, qua cruciantur, qui alios vel honoratiores, vel ditiores vident. Hoc praecipue fit in urbe.

v. 19. *Deter. Libyc. ol. a. nit. herb. lap.*, num odor aut nitor florum in agris postponendus est nitori marmoris Numidici? Respexit Hor. pavimenta lapillis marmoreis distincta (*mosaik*)

v. 20. *in vicis*, pro in urbe. —

Quam quae per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur silva columnas,
Laudaturque domus, longos quae prospicit agros.
Naturam expelles furca, tamen usque recurret,
Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiusve medullis,
Quam qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectavere secundae,

tendit rumpere plumbum, per *tendit* pulchre exprimitur intenta quasi vis, qua aqua nonnunquam fistulas plumbeas, quibus in urbem deducitur, rumpit; sic supra I. 7. 31. nitedula, frustra pleno corpore e cumera frumenti prorepere annitens, *tendere foras ire* dicitur.

v. 21. *trepidat* (κελαρύζει), decurrit, festinat, ut supra Od. II. 4. 23. et III. 27. 17.

v. 23—25. *Nempe inter varias* cett. Nexus et sensus: arte quidem, qui in urbe vivunt, parare sibi student ruris dotes atque munera; in domibus nempe nemora inter columnas consita nutriunt, laudantque eam domum, unde in procul sitos agros prospici potest; sed natura, quam nunc contemtim repellunt, redibit, et (*furtim*) occulta vi mala ditiorum vitae rusticae fastidia vincet, fugabitque. *inter var. silva col.*, habebant ditiores in aedium impluvio iuxta porticus (*varias columnas*) viridaria, quae ad rem augendam vocantur *silvae* vel *nemora*, ut supra Od. III. 10. 5. *nemus Inter pulchra satum tecta*, et apud Tibull. III. 3. 15. *Et nemora in domibus sacros imitantia lucos?* ubi vide, quae in hanc rem observavit Heynius. *varias*, ex marmore versicolore exstructas; sic lapides marmorei supra Sat. II. 4. 83. appellantur *varii*.

v. 23, 24. per *naturam* intelligo sensum a natura nobis insitum, et nunc quidem eum, qui animum vitae rusticae dulcedine perfundit. — *furca expellere*, locutio proverbialis de rebus, quae vi a nobis avertimus et pellimus. *furca* est instrumentum rusticum, quo stramenta et alia ex uno loco in alium protruduntur.

v. 25. *Et mala perrumpet* cett., et natura victrix rumpet per *mala fastidia*, h. e. mala ista fastidia ditiorum, qui a naturae muneribus in agris abhorrent, extundet atque abiget.

v. 26—29. *Non, qui* cett. Sensus: qui adulterinum purpurae colorem, quali Aquinates decipere solent imperitos, non discernere didicit contendendo cum genuino purpurae colore, is haud certiores et graviores erroris et imperitiae poenas dabit, quam ille, qui non falsum a vero distinguere poterit. *vellera potantia fucum Aquinatem*, h. e. apud Aquinates (incolas Aquini, oppidum Volscorum), fuco (vide supra ad Od. III. 5. 28.)

Mutatae quatient: si quid mirabere, pones
Invitus: fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges et regum vita praecurrere amicos.
Cervus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, fraenumque recepit:
Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non fraenum depulit ore.
Sic, qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Serviet aeternum, quia parvo nesciet uti.

tincta. *Contendere Sidonio ostro*, comparare cum *velleribus* (ut loquitur Hor. infra Epist. 12. 20.) *lanae Tyriis muricibus iteratae.* *callidus*, bene alicuius rei peritus; sic supra Sat. II. 7. 101. *subtilis et callidus iudex.* conf. Sat. II. 3. 23. *propiusve medullis*, et quod penitius sentitur.

v. 31. *Mutatae*, sc. in adversas, pro adversae *quatient*, concutient, gravissime afficient; *mente quati*, supra Od. III. 3. 4. *si quid mirabere, pones Invitus*, si quid totum animum tuum ceperit, non facile ab eo dissolvi poteris; *Ponere difficile est, quae placuere diu*, ut canit poëta suavissimus, Lotichius I. 2. 64. Hinc supra Epist. 6. *Nil admirari*, ubi vid. not.

v. 33. *Reges*, potentiores, ditiores. — *vita*; sapienter scilicet instituta, *praecurrere* (παρελθεῖν, παραδραμεῖν), praevertere, superare.

v. 34—38. Cum Himeraei vel Himerenses Phalaridi, Agrigentinorum in Sicilia tyranno, quem in auxilium vocatum summum ducem praefecerant suo exercitui, custodiam corporis quoque dare constituissent, Stesichorus, ut refert Aristót. Rhet. II. 39. Himerenses de imprudentia, qua se traderent potentiori, fabula de cervo et equo, quam hic narrat Horatius, monuisse dicitur. Eodem redit fabula *de Equo et Apro* apud Phaedr. IV. 4. *melior* (κρείττων), superior; *minor* (ἥττων), inferior.

v. 37. *violens*, hominis ope factus violentior, ferocior.

v. 38. *non — depulit*, non depellere potuit, sed ab eo inde tempore equitem dorso portare et fraenum ore mordere coactus est.

v. 39—41. Sensus: Sic, qui, non paucis contentus, divitiarum colligendarum cupiditati rem pretiosissimam, libertatem, postponit, pecuniae experietur imperium aeternumque serviet. *pauperiem veritus*, avarus. — *metallis*, cum contemtu pro pecunia, ut supra Od. II. 2. 3. *lamina* . . . , *inimici lamnae Crispe Sallusti.* *dominum vehet*, accommodate ad fabulam: Pecuniam, sicut equus equitem, dorsum suum portabit, h. *e.* pecuniam sibi imperare patietur; pro *vehet* ad Codd. quorundam auctoritatem *Bentleius* dedit *vehit*, quia, qui libertate caret, iam nunc vehat; sed nostram lectionem confirmat *nesciet*,

Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede maior erit, subvertet; si minor, uret.
Laetus sorte tua vives sapienter, Aristi:
Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
Cogere, quam satis est, ac non cessare videbor.
Imperat, haud servit, collecta pecunia cuique,
Tortum digna sequi potius, quam ducere funem.
Haec tibi dictabam post fanum putre Vacunae,
Excepto, quod non simul esses, caetera laetus.

in v. seq. *improbus*, designatur avarus, qui malo et improbo studio divitias congerit; hinc supra Od. III. 24. 62. ipsae *divitiae* dicuntur *improbae*.

v. 42—46. *Cui non conveniet sua res* cett. Sensus: cui res sua non conveniet, ea, si erit nimis ampla, ut calceus, qui pede maior est, illum subvertet et prosternet; at, si est arctior, ut calceus angustior, uret eum atque vexabit; *olim*, nos *etwa*, *manchmal*, vid. supra ad Sat. I. 1. 25. *cogere*, congerere. *non cessare*, qui sine ulla intermissione in cuiusdam rei studio intentus est, *non cessare* dicitur.

v. 47, 48. *Imperat, haud servit*, res ipsa pro vulgari lectione *aut*, postulat omnino *haud*; pecunia avaro, sicut eques equo (ut v. 40. dicitur) imperat, non servit, sed is, qui pecuniam habet, *aeternum servit*; sensus igitur: pecunia cuique collecta, quae servire potius possessori suo, quam imperare debebat, *imperat, haud servit*. *Tortum funem sequi et ducere*; haec locutio translata est ab animalibus, quae fune ducta ductorem sequuntur; qui *funem ducit*, imperat, qui *funem sequitur*, paret sive servit. Iam vero cum in Codd. Livii quoque, ut observat *Drakenborchius* ad Liv. XXVIII. 2. § 11. p. 152. centies *aut* et *haud* confuderint librarii, in re, ut mihi videtur, certissima pro *aut* ex coniectura dedi *haud*. Occasionem harum particularum confusioni dedit fortasse prisca scriptura *haut*.

v. 49. *Haec t. dict*. Haec tibi scribenda et ad te perferenda servo vel scribae meo dictabam; *post fanum putre Vacunae*) *Vacuna*, dea Sabinorum, Romanis Victoria, ut docet Varro apud Acronem. Hoc Vacunae templum in agro Sabino prope lacum Vacunae sacrum (Plin. H. N. III. 12.) non procul a villa Horatii abfuisse videtur. Post illud templum igitur Horatius, qui in locis villae suae vicinis circumvagari solebat, in toro fortasse gramineo prostratus dictavit hanc epistolam; refecit hoc templum *Vacunae putre* (vetustate obsoletum), ut docet *Fea* ex reperta aliqua Inscriptione, Vespasianus.

v. 50. *Excepto*, hac una re excepta. — *caetera*, quod ad caetera attinet; vid. *Bentl*. supra in hac Epistola ad v. 3.

EPISTOLA XI

AD BVLLATIVM.

Quid tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
Quid concinna Samos? quid Croesi regia Sardis?
Smyrna quid, et Colophon? maiora minorave fama?
Cunctane prae campo et Tiberino flumine sordent?
An venit in votum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas, odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque
Fidenis vicus; tamen illic vivere vellem,
Oblitusque meorum obliviscendus et illis,
Neptunum procul e terra spectare furentem.

EPISTOLA XI

Ad Bvllativm.

Curas non peregrinationibus, quibus coelum tantum, non animus mutetur, sed prudentia et ratione pelli posse, amico suo, Bullatio, Asiam et Graeciam curarum abigendarum causa peragranti, scribit.

v. 1—4. *Quid*, cuiusnam pretii, qualis. *Chios*, *Lesbos*, *Samos*, insulae maris Aegaei; *Lesbum* vocat *notam*, non tam vini praestantioris, quod ibi nascitur (conf. supra ad Od. I. 19. 21.), quam Sapphus et Alcaei ibi natorum, ut videtur, ratione habita. *Samos*, urbs princeps insulae, dicitur *concinna*, sine dubio ob aedificiorum concinnitatem et alias huius urbis opportunitates; nos *niedlich*, *nett*. *Sardis*, urbs princeps Lydiae.

v. 3. *Smyrna*, Ioniae urbs maritima; — *Colophon*, urbs Ioniae clarissima. — *maiora minorave fama?* num illae urbes famam, qua celebrantur, superant, an minus ei respondent?

v. 4. *campo*, scil. Martio. *sordent*, displicent.

v. 5. *An venit in vot. Att. ex urb. un.*, an in una urbium Attalicarum vivere optas? Ad urbes nobiliores, quibus imperabat Attalus, rex Pergami, praeter *Pergamum* pertinent *Myndus*, *Apollonia*, *Tralles*, *Thyatira* cett.

v. 6. *Lebedum*, Ioniae urbem maritimam. *odio maris atque viarum*, simillime supra Od. II. 6. 7. itinerum maritimorum et pedestrium pertaesus dicitur *lassus maris et viarum*.

v. 7. *Scis*, *Lebedus quid sit*, nunc quidem, nam olim *Lebedus* urbs fuit celeberrima, sed inde a Lysimacho, qui eam evertit et incolas eius deduxit Ephesum, deserta; hinc vocatur *vicus desertior* (sc. ab incolis infrequentior), *Gabiis* (parvo oppido inter Romam et Praeneste) *atque Fidenis*, oppido Sabinorum.

v. 10. *Nept. pr. e terra spect. furentem*) Lambinus comparavit Lucretii primus versus lib. sec. *Suave, mari magno turbantibus aequora ven-*

Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
Aspersus, volet in caupona vivere; nec, qui
Frigus collegit, furnos et balnea laudat,
Vt fortunatam plene praestantia vitam.
Nec, si te validus iactaverit Auster in alto,
Idcirco navem trans Aegaeum mare vendas.
Incolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit, quod
Penula solstitio, campestre nivalibus auris,
Per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
Dum licet, et vultum servat Fortuna benignum,
Romae laudetur Samos, et Chios, et Rhodos absens.
Tu, quamcunque deus tibi fortunaverit horam,
Grata sume manu; nec dulcia differ in annum;

tis, E terra magnum alterius spectare laborem.

v. 11 seqq. Inde ab hoc versu usque ad finem expressit Horatius hanc fere sententiam: »Sed, quaecunque tibi placuerit urbs vel regio, fac, quaeso, redeas Romam; nam, quemadmodum is, qui Capua Romam petit, non ideo in caupona volet vivere, quoniam ibi corpus imbre adspersum siccare, reficere et a luto purgare potuit, vel is, qui nunc frigore collecto furnos et balnea laudat, non ideo illa ad summam felicitatem referet; ita tu quoque non in locis, quae te nunc delectant, haerebis, nec, in alto iactatus, vendita nave a reditu in patriam te abstrahi patieris. — Rhodos et pulchra Mitylene ei, qui non valetudinis causa eo se confert (*incolumi*), idem sunt, quod aliae res, quae, per se bonae, nisi opportuno tempore adhibentur, nocent magis, quam prosunt. Redi, et extera loca remotus (*absens*) ab iis Romae lauda. Fruere bonis, quae fortuna sereno vultu tibi nunc arridens offert, ut, ubicunque fueris, te iucunde vixisse dicere possis. Nam si non loci alicuius amoenitas, sed rationis usus et considerantia curas evellit ex animo, profecto ii, qui trans mare currunt, non animum, sed coelum tantum mutant. Sed sic sumus homines, navibus et quadrigis vecti procul petimus, quod in propinquo est et ante pedes iacet.«

v. 14. *Vt fort. pl. praest. vit.* tanquam es, in quibus perfecta posita sit vitae felicitas.

v. 17. *Rhodos et Mitylene*, conf. supra ad Od. I. 7. 1.

v. 18. *Penula*, vestis crassior, qua iter facientes se muniebant contra frigus et pluviam; vid. *Ernest.* Clav. Cic. s. v. *penula.* *campestre*, velamentum, quo, qui aestate nudi in campo Martio certabant, ad obtegenda pudenda succingebantur.

v. 20. *vult. serv. Fort. ben.*, vanae igitur fuisse videntur curae, quarum deponendarum causa peregrinabatur Bullatius.

v. 21. *libenter*, suaviter, iucunde.

Vt, quocunque loco fueris, vixisse libenter
Te dicas; nam si ratio et prudentia curas,
Non locus effusi late maris arbiter, aufert;
Coelum, non animum, mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere: quod petis, hic est;
Est Vlubris, animus si te non deficit aequus.

EPISTOLA XII

AD ICCIVM.

Fructibus Agrippae Siculis, quos colligis, Icci,
Si recte frueris, non est, ut copia maior

v. 26. *Non loc. eff. l. maris arbiter*, locus, e quo libere prospici potest iu late patens mare, dicitur *maris arbiter*, h. e. dominus, in mare quasi dominans; locus autem, qui late effusi maris prospectum praebet, est amoenissimus.

v. 28. *Strenua nos exercet inertia*) *inertia* ex suavi oxymoro iam dicitur *strenua*; non raro enim homiues inertes in iis, quae non suscipere et exsequi debebant, gnavos se praebent atque strenuos.

v. 29. *petimus bene vivere*, petimus locum, ubi bene vivamus.

v. 30. *Est Vlubr.*) *Vlubrae*, oppidum exiguum in agro Pomtino. — *animus aequus*, qui sibi constat, non varius et mutabilis est; Horatius igitur Bullatio paulo lenius esprobrasse videtur inconstantiam.

EPISTOLA XII

An Iccivm.

Iccium, hominem querulum, et divitiis suis nondum contentum, a plura habendi cupiditate debortatur, et in copia, quam iam habeat, acquiescere iubet. Iccium divitiarum colligendarum flagrasse studio, iam ex Carmine ad eum scripto supra Od. I. 29., ubi Horatius Iccium ditescendi causa animum ad militiam appulisse ait, colligi potest. Ex iis autem, quae in hac Epistula passim adsperguntur, v. 8. 11. 21. eundem fuisse hominem sordidissimum, haud obscure intelligitur.

v. 1. *Fruct. Agrippae Sicul.* cett., postquam Iccius spe divitiarum in bello (vid. supra Carmen modo laudatum) sibi comparandarum exciderat, alia, quibus voti sui compos fieret, circumspexit. Neque id frustra. Agrippa enim Iccium latifundiorum suorum in Sicilia administrationi praefecerat; hinc *Agrippae fructus Siculos colligere* dicitur.

v. 2, 3. *non est, ut possit* (Graece: οὐκ ἔστιν ὡς vel ὅπως), pro non potest; conf. supra Od. III. 1. 9. *tolle querelas*, ergo iam saepe Iccius, ut

Ab Iove donari possit tibi; tolle querelas;
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil
Divitiae poterunt regales addere maius.
Si forte in medio positorum abstemius herbis
Vivis et urtica, sic vives protenus, ut te
Confestim liquidus fortunae rivus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia nescit;
Vel quia cuncta putas una virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos

solent avari, de rerum suarum conditione querelas fuderat.

v. 4. *cui rerum suppetit usus*, cui suppetunt res necessariae in usum, vel qui tantum habet, quantum ad vitam sustentandam opus est; *rerum usus*, res, quibus in vita utimur; sic apud Livium XXII. 2. *necessaria ad usus*, sunt res, quibus vita carere non potest, vitae necessaria (τὰ δέοντα), cf. supra ad Od. II. 11. 5.

v. 5. *Si vent. b. si l. est ped.* pro vulgari: si vales, si bona valetudine uteris. *lateri*, pulmoni. Expressit, ut observat *Lambinus*, Horatius haec ex Theogn. Sent. 724. Ἰσόν τι πλουτοῦσιν, ὅσοις πολὺς ἄργυρος ἐστι καὶ χρυσὸς, καὶ γῆς πυροφόρου πεδία, ἵπποι θ' ἡμίονοί τε, Καὶ ᾧ τὰ δέοντα πάρεστι, Γαστρί τε καὶ πλευραῖς καὶ ποσὶν ἁβρὰ παθεῖν.

v. 7, 8. Sensus: si tu forte, repudiatis melioribus, quae in medio posita sunt, h. e. quorum data tibi est copia, vilissimis cibis, herbis et urtica, vesceris, profecto hoc vili victu, dum nullos plane sumtus facis, *sic vives*, h. e. id assequeris, ut mox, quantus quantus es, aurum fias, h. e. ut auro obruaris. *Si forte — Vivis*, sine dubio vere ita vixit Iccius, sed opprobrii molliendi gratia dixit *forte*. — pro *protinus* rectius iam *Bentleius* dedit *protenus*, hoc enim (pro *porro tenus*) de rebus, quae deinceps, h. e. continuo more vel ordine fiunt; cf. supra ad Od. III. 3. 30.

v. 9. *inauret*, proverbiali locutione *inaurari* dicuntur, quibus tanta est auri vis, ut eo obrui videantur. — *liquid. fort. riv.*, de Pactolo et Mida cogitasse Horatium suspicatur *Baxterus*.

v. 10, 11. *Vel quia* cett., duas Horatius affert rationes, ex quibus cumulus pecuniae apud Iccium crescere debeat, vel quia pecunia naturam suam non exuat (pecunia scilicet, ut supra Epist. 10. 47. 48. Horatius loquitur, *imperat*, et subiectos sibi et quasi suue a se ductos quovis modo opes augere iubet) vel quia Iccius, ut philosophus, prae virtute omnia alia, et proinde pecuniam quoque contemnat, et hoc contemtu, dum omnem pecuniae usum repudiet, ditior usque evadat; prior ratio est vera, posterior Iccii ludendi causa ficta.

v. 12—15. *Miramur, si* cett. Sensus: Quodsi miramur, Democritum toto animo ita philosophiae studio defixum fuisse, ut ille, nulla rerum domesticarum cura habita, vicinorum pecora agros suos depasci sineret,

Cultaque, dum peregre est animus sine corpore velox;
Cum tu inter scabiem tantam et contagia lucri
Nil parvum sapias, et adhuc sublimia cures:
Quae mare compescant causae; quid temperet annum;
Stellae sponte sua, iussaene vagentur et errent;
Quid premat obscurum Lunae, quid proferat orbem;
Quid velit et possit rerum concordia discors;
Empedocles, an Stertinium deliret acumen.
Verum seu pisces seu porrum et caepe trucidas,

multo magis mirari debemus, te, Icci, (*inter tantam scabiem et contagia lucri*) inter tam foedam et contagiosam ditescendi cupiditatem ultra ea, quae parva sunt, sapere, et in rerum sublimium, h. e. coelestium et physicarum causas atque origines, ut olim, inquirere. *Democriti.* Schol. Cruq. *hic dum philosophiae intentus erat, neglexit agros suos adeo, ut vicinarum pecora ibi libere pascerentur.* De Democriti ingenio et rerum suarum negligentia *Gesnerus* laudat *Menag.* ad Diog. Laërt. IX. 39.

v. 13. *animus sine corpore velox*, praeclare de animo, qui, seiunctus a corpore, per se viget, cogitat, ratiocinatur.

v. 15. *adhuc*, nunc quoque; nos *noch immer*.

v. 16—19. *Quae mare* cett, hic locus, in quo philosophorum de rerum physicarum causis quaestiones tanguntur, comparandus est cum Manil. I. 99 seqq. Virgil. Georg. II. 477 seqq. Propert. III. 5. 25 seqq. — *mare compescant*, intra terminos suos cohibeant, Propert. I. 1. v. 37. *Curve suos fines altum non exeat aequor.* — *temperet annum*, moderetur annum vicissitudinibus ad certas leges constitutis; Propert. I. 1. v. 38. *Plenus et in partes quatuor annus eat.*

v. 17. *iussaene vagentur et errent*, planctas intellige.

v. 18, 19. *Quid premat obsc.*, quid lunam obscuret, quid eandem ex obscuritate proferat, et lucentem sistat; per lunam obscuratam intellige lunae defectum, sive (ut Virgil. dicit l. l. v. 478.) *lunae labores.* *rerum concordia discors*, ad philosophorum scilicet mentem ea, quae in rerum natura inter se pugnant, mirifice ad mundum conservandum consentiunt; hanc *concordiam discordem* Manilius l. l. v. 141. vocat *discordiam concordem.* Ovid. Met. I. 430 seqq. *Quippe ubi temperiem sumsere humorque calorque, Concipiunt, et ab his oriuntur cuncta duobus; Cumque sit ignis aquae pugnax, vapor humidus omnes Res creat, et discors concordia foetibus apta est.*

v. 20. *Empedocles*, Agrigentinus, poëta et philosophus, qui de rebus physicis scripsit (Cic. Orat. I. 50. 3.), quatuor elementis addidit concordiam (φιλίαν) et discordiam (νεῖκος) — *Stert.*, de Stertinio vid. supra ad Sat. II. 3. 33.

v. 21. *seu pisc.*, intelligit poëta per *pisces* epulas lautiores; *trucidas*, per zeugma refer tantum ad *pisces*, ad *porrum* et *caepe* supple fere: contundis; *contundere* enim est, quod

Vtere Pompeio Grospho; et, si quid petet ultro,
Defer: nil Grosphus nisi verum orabit et aequum.
Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid deest:
Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res:
Cantaber Agrippae, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit: ius imperiumque Phraates

nos dicimus: *zusammenschneiden*, ut apud Virg. Eclog. II. 11. *alia serpyllumque contundere.*

v. 22. *Vtere Pompeio Grospho*, adbibe coenae tuae; de *Pompeio Grospho* cf. supra ad Od. II. 7. in Argum. *ultro*, si mavis referre ad *Defer*, erit: promto paratoque animo.

v. 23. *verum*, quod reclum et fas est, cf. supra ad Epist. I. 7. 98.

v. 24. *Vilis amic. annona est, bonis* cett, respondet hic versus sententiae: Grosphum nil, nisi quod rectum et aequum sit, petiturum esse; sensus igitur: si vir bonus, qualis est Grosphus, re aliqua, qua ille indiget, a te iuvabitur, vili pretio eum tibi amicum parare poteris, quia ea tantum, quae vilioris pretii sunt, a te petet; *vilis annona* proverbiali locutione de iis, quae, sicut annona, vili pretio acquiruntur. *deest*, una syllaba pronunciandum, ut supra Sat II. 2. 98. *deerit* duabus syllabis.

v. 26—28. Ad res novas cum Iccio communicandas tria potissimum refert, 1 quod Cantabri Agrippae, 2 Armenii Tiberii Claudii Neronis virtute devicti sint, 3 quod Phraates, fracta tandem ipsius superbia, ius et imperium Augusti agnoverit et nunc formam supplicantis induerit. De *Cantabris*, ab Agrippa tandem perdomitis, vid Dio. LIII. 25.; hinc supra Od. III. 8. 22. *Cantaber sera domitus catena*, quod ad verba *Cl. virt. Ner. Armenius cecidit* attinet, tenendum est, Horatium non eos sequi, qui caedem Artaxiae, Armeniorum regis, dolo propinquorum tribuunt, sed in Tiberii gratiam vulgarem famam, qua caedes quoque Artaxiae ad res a Tiberio gestas referebatur; Tacitus quoque, Annal. II. 3., post verba: *Occiso Artaxia per dolum propinquorum* addit: *datus a Caesare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone*; et Suetonius de Tiberio cap. 9. *Ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniae Tigrani restituit.* — verba: *ius imperiumque Phraates accepit genibus minor* interpretor, ut modo indicavi, de tempore, quo Phraates, cum imminens Romanorum bellum extimesceret, maiorem Romanorum potentiam agnovit, et quodammodo iuri et imperio Caesaris sese subiecit. Iustin. XLII. 5. *Finito Hispanico bello, cum Caesar* (Augustus) *in Syriam ad componendum Orientis statum venisset, metum Phraati incussit, ne bellum Parthiae inferre vellet. Itaque tota Parthia recollecti captivi ex Crassiano sive Antonii exercitu signaque cum his militaria Augusto remissa. Sed et filii nepotesque Phraatis obsides Augusto dati* cett., cf. Sueton. Octav. 21. — *imperium accepit*, hinc supra Od. III. 5. 1. *praesens divus habebitur Augustus, adiectis Britannis Imperio, gravibusque Persis.* — Od. IV. 14. 41. *Te Cantaber non ante domabilis, Me-*

Caesaris accepit genibus minor: aurea fruges
Italiae pleno defudit Copia cornu.

EPISTOLA XIII

AD VINIVM ASELLAM.

Vt proficiscentem docui te saepe diuque,
Augusto reddes signata volumina, Vini,
Si validus, si laetus erit, si denique poscet;
Ne studio nostri pecces, odiumque libellis

duaque miratur — et Carm. Saec. v. 54. *Iam mari terraque manus potentes Medus Albanasque timet secures*, — *genibus minor*, nil nisi supplicantis adumbratio; qui *minor* alicuius genibus est, is infra eius genua collocatus, sive ad eius genua prostratus est. — Ad hanc, quam inii, explicandi rationem neque emendatio Beutleii *Tigranes* pro *Phraates*, neque motae de hoc loco a duumviris, *Ruhnkenio* ad Velleii. P. II. 94. et *Eichstadio* (*Kritischer Nachtrag zum ersten Buch der Episteln* p. 225.) dubitationes momentum facere videntur.

v. 28, 29. *aurea fruges Italiae*, cett., cf. supra Od. I. 17. 14 seqq. et Carm. Saec. v. 59. *defudit*, pro vulgari igitur: messis hoa anno fuit largissima, sed librr. vett. variant; alii offerunt *defundit*, alii *diffudit*, alii *diffundit*, posterius equidem praetulerim.

EPISTOLA XIII

AD VINIVM ASELLAM.

Dum Horatius signata carminum volumina Vinio Asellae ad Augustum perferenda tradit, mandata et praecepta, quomodo illa portanda et Augusto porrigenda sint, iocose addit. Ceterum hoc carmen retulerim ad ea, quae subito chartae illevisse videtur Horatius.

v. 1. *Vt proficisc. d. t. s. diuque*) *ut*, ad eam rationem, quam docui; fuit igitur Vinius Asella tabellarius, servilis conditionis homo, quem cum litteris proficiscentem iam saepe multumque, quomodo dextre obiret tabellarii officium, Horatius docuerat.

v. 2. *signata*, sigillo impresso obsignata.

v. 3. *Si validus — erit*, si prospera valetudine utetur; sic *validus* de eo, qui bene valet et salvus est, supra Od. I. 31. 17. *male validus*, mala corpore affectus, imbecillis, supra Sat. II. 5. 45. *poscet*, sc. tradi sibi volumina.

v. 4, 5. *Ne stud. nostri pecces*, ne, dum meis rationibus inservire studes, rem tuam sinistre agas, *odiumque* cett., et, dum praecipitantius et nimia sedulitate libellos tradis, Augustum offendas; *minister*, tabellarius, *vehemente opera sedulus*, male vel nimis sedulus.

Sedulus importes opera vehemente minister.
Si te forte meae gravis uret sarcina chartae,
Abiicito potius, quam, quo perferre iuberis
Clitellas, ferus impingas, Asinaeque paternum
Cognomen vertas in risum, et fabula fias.
Viribus uteris per clivos, flumina, lamas:
Victor propositi simul ac perveneris illuc;
Sic positum servabis onus, ne forte sub ala
Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;
Vt vinosa glomos furtivae Pyrrhia lanae;
Vt cum pileolo soleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te sudavisse ferendo

v. 6. *te uret*, te premet et vexabit.

v. 8. *Clitellas*, apposite iam Horatius ad lusum, cui in tabellarii nomine *Asella* indulsit, librorum sarcinam vocat *clitellas* (nos *saumsattel*), quae asinis ad onera portanda imponi solent; *ferus* iam de asino, ut de equo apud Virgil. Aen. II. 51.

v. 8, 9. *Asinaeque pat. Cog. v. in ris.*, hoc lusu, in nomine *Asella* sive *Asina* captato, Horatinm abstinuisse, plures, puto, mecum velint. *et fabula fias*, et per ora hominum traducaris; vid. supra ad Epod. 9. 8.

v. 10. *lamas*, locos palustres, paludosos, lutosos.

v. 11. *Victor propositi*, propositam viam emensus. *illuc*, in aedes Augusti.

v. 12. *Sic positum servabis onus*, librorum fasciculum tenebis; *sic*, hunc in modum, h. e. apte et decenter positum; sed fortasse quoque Horatius, dum aiebat *sic*, ipse simul monstrabat et praeibat σχῆμα, quo tradenda essent carmina.

v. 14. *vinosa* (bibax); *Pyrrhia* (Schol. Cruq.) *nomen est ancillae in quadam fabula Titinnii, quae, furata lanae glomos, ita se gestavit, ut deprehensa sit.* *glomos*) *glomus, eris* et *glomus*, i. e. lana in formam globi convoluta.

v. 15. *Vt cum pileolo* cett., sicuti tribulis ex plebe vel rure a superiore vel ditiore eiusdem tribus ad coenam vocatus soleas cum pileolo sub ala portare solet; de *solearum* usu in conviviis vid. supra ad Sat. II. 8. 77. Rusticos autem mores, ut ex hoc loco discimus, ostendebat *tribulis*, qui, cum coenatum iret, soleas cum pileolo sub ala gestabat. *pileolo*, quo extrema tantum capitis pars obtegebatur. Videntur autem *pileoli* ad externum convivarum cultum pertinuisse.

v. 16, 17. *sudavisse ferendo*, quasi nihil sudoris exprimere possit onus tam gratum, carmina scilicet, quae possint Caesaris oculos et aures *morari*, advertere et oblectare. Infra in Epist. ad Pis. 321. *Fabula nullius veneris, sine pondere et arte, Valdius oblectat populum meliusque moratur.*

Carmina, quae possint oculos auresque morari
Caesaris: oratus multa prece, nitere porro.
Vade, vale, cave ne titubes, mandataque frangas.

EPISTOLA XIV

AD VILLICVM SVVM.

Villice silvarum et mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, et
Quinque bonos solitum Variam dimittere patres;
Certemus, spinas animone ego fortius, an tu
Evellas agro; et melior sit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiae pietas et cura moratur,

v. 19. *mandataque*, sc. carmina *frangas*, corrumpas, disperdas; accommodate ad *titubes*, quia non raro, qui titubant, pedes frangere solent.

EPISTOLA XIV.

AD VILLICVM SVVM.

Dum ridet carpitque Horatius mutabilem animum villici sui, cui vita rustica, quam modo vitae urbanae praetulerat, sordere coepit, versus quosdam (v. 37—39.) de vitae rusticae iucunditate et commodis inserit dulcissimos.

v. 1—5. *Villice*, rerum in villa administrandarum curator, nos *meier, verwalter.* *mihi me reddentis*, ubi liber et solutus invisis negotiis ad me redire et mihi soli vivere soleo. *quinque focis*, per *quinque focos* intelligo quinque domos vel aediculas, in quibus habitaverant adhuc quinque familiae, quarum *boni patres* (nos. *wackere hausväter*) negotiorum causa se inde conferre soliti fuerant *Variam*, oppidulum ad Anienis ripam dextram. — Non sine causa autem Horatius iam ab hac parte commendat villam suam; nam quo amplior illa fuit et frequentior, eo iucundius ibi vivere poterat villicus.

v. 4. *spinas*) *spinas evellere agro*, sensu proprio, *evellere animo*, sensu metaphorico de curis, quae animum pungunt et lacerant, vel de vitiis, quae animum corrumpunt; infra Epist. II. 2. 212. *Quid te exemta iuvat spinis de pluribus una?* hinc *spinosae curae* apud Catull. LXIV. 72.

v. 5. *et melior sit Horatius, an res*, et utrum plus valeat virtus Horatii in repellendis vincendisque iis, quae animum turbant, an vis illa, quam rerum habendarum cupiditates curaeque in animum habent.

v. 6. *Lamiae* — de *Q. Aemilio Lamia*, quem, ut ex hoc quoque loco apparet, intimo amore complexus est Horatius, vid. supra Od. I. 26. in Argum. *Lamiae pietas et cura*, pius erga amicum meum Lamiam amor

Fratrem moerentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter; tamen istuc mens animusque
Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum:
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus uterque locum immeritum causatur inique;
In culpa est animus, qui se non effugit unquam.
Tu mediastinus tacita prece rura petebas;
Nunc urbem et ludos et balnea villicus optas:
Me constare mihi scis, et discedere tristem,
Quandocunque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur; eo disconvenit inter
Meque et te: nam, quae deserta et inhospita tesqua
Credis, amoena vocat, mecum qui sentit, et odit,
Quae tu pulchra putas: fornix tibi et uncta popina

et de eo, graviter fratris morte afflicto, cura atque sollicitudo; nisi quis *pietatem* ad fraternum amorem, et *curam* ad luctum referre malit. — *me moratur*, me Romae retinet, me in urbe manere iubet, sc. ut in Lamiae mei doloris societatem veniam.

v. 8. *mens animusque*, totus meus animus; *istuc fert*, in villam me trahit rapitque.

v. 9. *et amat sp. obst. r. cl.*, et cupiditate impedimenta itineri in villam obiecta e medio tollendi impellitur; *amat*, cupit, φιλεῖ, cf. supra ad Od. III. 16. 10. *spatiis obstantia claustra*, locutio a ludis Circensibus translata; *claustra* sunt carceres sive repagula, quibus quadrigae in ludis Circensibus, donec signum ad certamen dabâtur, a *spatio* (h. e., curriculo sive stadio) cohibebantur.

v. 11. *sua nim. est od. sors*, is sane sorte sua non contentus est.

v. 12. *locum*, sc. in quo collocatus est vel vivit.

v. 13. *qui se non effugit unquam*; supra Od. II. 16. 20. *quis exsul Se quoque fugit* — pro *unquam*, quia sermo est de loco, malim *usquam*; *non — usquam*, in nullo usquam loco.

v. 14. *mediastinus*, videtur ita dictus esse servus urbanus, qui mediis in aedibus ad quaevis obeunda servitia praesto adstabat; nos *hausknecht*.

v. 18. *Non eadem miramur*, non eodem sensu de iisdem rebus afficimur.

v. 19. *tesqua*. Vet. Schol. *lingua Sabinorum loca difficilia et repleta sentibus sic nominantur*. vid. *Festus* s. v. *Varro* de L. L. VI. 2.

v. 21. *uncta popina*, possit quidem explicari *immunda*, uti vocatur *popina* supra Sat. II. 4. 62., sed *immunda* popina non potest urbis desiderium incutere; *uncta* igitur iam popina, ubi unctae sive lautiores epulae administrantur; sic infra Epist. I. 17. 12. *unctus*, qui lautius vivit; *accedo*

Incutiunt urbis desiderium, video; et quod
Angulus iste feret piper et thus ocius uva;
Nec vicina subest, vinum praebere, taberna,
Quae possit tibi: nec meretrix tibicina, cuius
Ad strepitum salias terrae gravis: et tamen urges
Iampridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disiunctum curas, et strictis frondibus exples:
Addit opus pigro rivus, si decidit imber,
Multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc, age, quid nostrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togae nitidique capilli,
Quem scis immunem Cinarae placuisse rapaci,
Quem, bibulum liquidi media de luce Falerni,

siccus ad unctum. Epist. I. 15. 44. *Verum ubi quid melius contingit et unctius*. Apud Catull. XXIX. 3. *patrimonia uncta*, opima, lautiora.

v. 22 seqq. *et quod* cett., porro ideo in urbem redire cupis, quod (*angulus iste*) hic ager, ab urbe remotus, piper et thus (*ocius*) potius quam uvas feret; denique, quod nec in vicinitate est taberna, quae tibi vinum praebere possit, nec praesto adest meretrix cett.

v. 26—28. *terrae gravis*, rustici enim, praecipue vino graves, cum saltant, gravius pulsant terram pedibus. *et tamen urges* cett., sensus et nexus: et tamen non diffluis ignavo otio, quod excitare possit urbis desiderium, imo iam pridem vel insudas agro ligonibus fodiendo, vel bovem in stabulo curas, et strictas frondes ei suppeditas; *Disiunctum*, in stabulo enim bos a iugo disiunctus est.

v. 29, 30. *Addit opus pigro rivus* cett., huc accedit labor, quo te otiosum occupat rivus, qui, si imber decidit, *multa mole*, a pratis apricis cohibendus est; per *multam molem* intellige aggerem, obices, stipites cett. *docendus parcere*, eleganter pro coërcendus; infra in Epist. ad Pis. 68. *amnis — doctus iter melius*; — *aprico parcere prato*, ne in pratum apricum se immittat.

v. 31. *quid nostrum concentum dividat*, quid illud sit, quo inter me et te disconveniat, ut locutus est v. 18.

v. 32—36. *tenues* (e tenui et subtili panno confectae) *togae* opponuntur *togis crassis*. supra Sat. I. 3. 15. — *capilli nitidi*, sc. unguentis. supra Od. II. 7. 7. *capilli Malobathro Syrio nitentes*. *immunem*, nullo oblato munere; hinc supra Od. IV. 1. 3. — *qualis eram bonae sub regno Cinarae*. — *rapaci*, munerum apud alios appetentissimae; sic *rapax domina* apud Tibull. II. 4. 25.

v. 34. *bibulum*, infra Epist. I. 18. 91. *Potores bibuli media de nocte Falerni*.

Coena brevis iuvat, et prope rivum somnus in herba:
Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat; non odio obscuro morsuque venenat:
Rident vicini glebas et saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis?
Horum tu in numerum voto ruis? Invidet usum
Lignorum et pecoris tibi calo argutus et horti.
Optat ephippia bos piger; optat arare caballus:
Quam scit uterque, libens (censebo) exerceat artem.

EPISTOLA XV

AD NVMONIVM VALAM.

Quae sit hiems Veliae, quod coelum, Vala, Salerni,

v. 35. *Coena brevis*, modica, quae brevi tempore sumitur; similiter infra in Epist. ad Pis. 198. *mensa brevis.*

v. 36. *lusisse*, amoribus et genio indulsisse; *sed non incidere ludum*, sed non intermittere ludum illum, non finem facere iuvenili protervíae, id pudori et dedecori est.

v. 37. *istic*, in villa mea, in agro.

v. 38. *obliquo oculo* (invidia) *Limat*, deterit, invidis limisque oculis insidiatur meis commodis; *morsuque venenat*, sicut anguis.

v. 39. *glebas et saxa moventem*, me fodientem et saxa emoventem.

v. 40, 41. Post *mavis* et *ruis* signum interrogationis posui. Tunc in urbe eum servis (*diaria*) cibos in singulos dies iis destinatos dentibus rodere mavis?

v. 42. *usum Lignorum*, quorum in agris largior est copia, *pecoris*, lactis, *calo*, vid. supra ad Sat. I. 2. 44. — *argutus*, callidus, astutus, catus; ut supra Sat. I. 10. 40. *arguta meretrix.*

v. 43. *bos piger*, quamvis bos pro tarditate sua non currere, ut equus, potest.

v. 44. *Quam scit uterque, lib. ex. art.* Proverbium ex Aristophane Vesp. 1422. notum: Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. *uterque*, villicus et calo.

EPISTOLA XV

Ad Numonium Valam.

Poëta suadente medico Musa Antonio, lavandi causa non Baias, sed Veliam et Salernum profecturus, Numonium Valam de aëris in his duobus oppidis temperie, de hominum, qui ibi vivant, moribus et ingenio, denique de via eo ducente percontatur. — In hac paulo incuriosius scripta epistola cum expressa solutioris animi hilaritas atque levitas,

Quorum hominum regio, et qualis via; (nam mihi
Musa supervacuas Antonius, et tamen illis (Baias
Me facit invisum, gelida cum perluor unda
Per medium frigus. Sane murteta relinqui,
Dictaque cessantem nervis elidere morbum
Sulphura contemni, vicus gemit, invidus aegris,
Qui caput et stomachum supponere fontibus audent
Clusinis, Gabiosque petunt, et frigida rura.

tum adspersi sales et nativus iocose dictorum lepor egregie ante oculos ponunt Horatii indolem atque ingenium. — Numonium Valam Horatii familiarium non fuisse ultimum, satis docet haec epistola. Vtrum vero idem, quod nonnulli contendunt, legatus Vari a Germanis caesi (Vellei. Pater. II. 119.) fuerit, nec ne, parum equidem curo.

v. 1—25. *Quae sit hiems*, cett. Oratio, duabus longioribus parenthesibus interrupta, usque ad v. 25. progreditur. Esemplum eiusmodi longioris parentheseos iam supra Sat. I. 7. 10 seqq. occurrebat; *quae*, qualis, mitisne an immitis? *coelum*, aëris temperies (*clima*); *Velia*, Lucaniae oppidum. *Salernum*, agri Picentini oppidum maritimum in Magna Graecia. (*nam mihi Baias — Per medium frigus*, sensus orationis paulo molestius iunctae est fere hic: nam Baias sive thermas valetudini meae non convenire, me docuit medicus, Antonius Musa, et quamvis non mea, sed medici auctoritate utor balneis frigidis, tamen id aegre ferunt Baiarum incolae. Schol. Cruq. *Antonius Musa aegritudine Augusti artem suam illustravit: nam cum dolore arthritico laboraret, et ad summam maciem perductus esset, curante Aemilio medico, qui eum adeo calidis curabat, ut tectum cubiculi eius velleribus muniret: hic postea, in contrarium versis omnibus, non solum profusionibus frigidis, sed etiam Gargarismis Ciceminae aquae, quae est Atellae, in domo Caesaris et potionibus usus est, ita, ut intra breve tempus eum curaret. Ob quam causam ab Augusto usque ad Sestertiûm quadringenties ex Senatusconsulto accepit. Hic autem Musa Horatio iusserat, ut lavacro frigido uteretur propter oculorum dolorem.*

v. 5—9. *Sane murteta* cett. post *frigus* posui distinctionem maiorem; sensus: (*Sane*) Profecto (*vicus*) Baiarum incolae, *murteta* sua (myrteta, loca myrtis consita) *relinqui* et *sulphura* (intellige vapores sulphureos), quae ibi dicuntur *morbum cessantem* (inhaerentem) *nervis elidere* (depellere), (*gemit*) vere dolent, (*invidus aegris*) indignantes aegris, balnea frigida alibi petentibus. — Rem illustrat Celsus III. 17. *Est et quarundam naturalium sudationum*, (sc. calor) *ubi e terra profusus calidus vapor aedificio includitur, sicut super Baias in murtetis habemus*: et cap. 21. *siccae sudationes, — quales super Baias habemus in murtetis.*

v. 8, 9. *caput et stomachum supponere fontibus*, cogitari potest de balneis, ubi aqua in lavantes guttatim

Mutandus locus est, et diversoria nota
Praeteragendus equus: quo tendis! non mihi Cumas
Est iter, aut Baias, laeva stomachosus habena
Dicet eques: sed equi fraenato est auris in ore.)
Maior utrum populum frumenti copia pascat;
Collectosne bibant imbres, puteosne perennes
Iugis aquae; (nam vina nihil moror illius orae.
Rure meo possum quidvis perferre patique;
Ad mare cum veni, generosum et lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanae iuvenem commendet amicae:)
Tractus uter plures lepores, uter educet apros:
Vtra magis pisces et echinos aequora celent,
Pinguis ut inde domum possim Phaeaxque reverti;

destillat; *Clusinis*, Clusii, oppidi in media Etruria. *Gabiosque*, cf. supra ad Epist. I. 11. 7. *frigida rura*, loca montana.

v. 10—13. *Mutandus locus est*, pareodum est medico; mulanda sunt balnea, non ad balnea Cumana aut Baiana, sed ad balnea Gabina iter dirigendum est. — Facete autem Horatius iam animo sibi fingit iustans iter. Si forte equus, inquit, viam dextrorsum Baias aut Cumas ducentem ob nota sibi in hac via diversoria (ut facere apud nos solent equi mercede conducti), transire nolet, (*eques*) ego: *Quo tendis! Non mihi Cumas Est iter, aut Baias! stomachosus*, non verbis, sed *habena* sinistrorsum equum flectente dicam; non audit enim equus: *sed equi auris in ore frenato est*, h. e. equus non verbis, sed fraeno paret.

v. 14. *Maior utrum populum* cett., pergit quaestiones proponere, ad quas Valam Horatio respondere par sit; *utrum populum*, incolas Veliae et Salerni.

v. 16. *iugis aquae*; cf. Sat. II. 6 2.

v. 17. *Rure meo possum quidvis perferre patique*, in villa mea didici tolerare vitam vino et quibusvis aliis rebus carentem; modo mihi e perennibus iugis aquae fontibus bibere liceat. Per *quidvis* intelligit quidem Horatius omnem victum viliorem, quem non recuset rure vivens, nominatim tamen, ut docent sequentia, regionis illius vinum, quo se haud invitum abstinere ait.

v. 18. *mare*, sc. inferum; in animo habuit Lucaniam, ut apparet ex v. 21. *lene*, ut supra Od. I. 7. 19. *merum*, *molle*, nos *milde*, *sanft*.

v. 21. *iuvenem*, iuveniliter ardentem.

v. 22. *Tractus*, *uter*, utra regio, Veliaene an Salerni?

v. 23—26. *echinos*, cf. supra ad Sat. II. 4. 33. *Phaeaxque*, et similis Phaeacum regi, Alcinoo, luxu-

Scribere te nobis, tibi nos accredere, par est.
Maenius, ut, rebus maternis atque paternis
Fortiter absumtis, urbanus coepit haberi,
Scurra vagus, non qui certum praesepe teneret,
Impransus non qui civem dignosceret hoste,
Quaelibet in quemvis opprobria fingere saevus,
Pernicies et tempestas barathrumque macelli,
Quicquid quaesierat, ventri donabat avaro.
Hic ubi nequitiae fautoribus et timidis nil,
Aut paulum abstulerat, patinas coenabat omasi,
Vilis et agninae, tribus ursis quod satis esset;
Scilicet ut ventres lamna candente nepotum
Diceret urendos, corrector Bestius. Idem

riosa vita nobili, conf. supra ad Epist. I. 2. 28. *Maenius*, iam supra Horatius *Maenium* ut vappam et nebulonem produxit, Sat. I. 1. 101. et Sat. I. 3. 2. *rebus maternis atque paternis*, patrimonio.

v. 27. *urbanus*, dicax, loquax, urbanae elegantiae laudem facete dictis captans; huc pertinet inprimis locus Plauti Trinum. I. 2. 162 seqq. *Nihil est profecto stultius, neque stolidius, Neque mendaciloquius, neque argutum magis, Neque confidentiloquius, neque periurius, Quam urbani assidui* (semper se obtrudentes) *cives, quos scurras vocant.*

v. 28. *non cert. praesepe teneret*, tanquam vorax bellua, ut in sequentibus describitur.

v. 29. *Impransus non qui* cett. iunge: *qui, impransus* (impastus, fame exstimulatus), *non civem hoste* (non amicum ab inimico) *dignosceret.* cf. Theocr. XV. 147.

v. 30, 31. *saevus*, accommodate ad bestiam, quae impasta saevit; — *Pernicies* (φθόρος, vid. *Valcken.* ad Theocr. Adoniaz. p. 310. C.), sic fere Thais *fundi calamitas* apud Terent. Eunuch. I. 1. 34. vocatur. *barathrumque*, et vorago quasi, omnia in macello venalia absorbens et degluttiens, cf. Sat. II. 3. 167.

v. 32. *quaesierat*, hinc illinc dicacitate suae collegerat, conquisiverat; de voce *quaerere* cf. supra ad Epist. I. 7. 57.

v. 33. *nequitiae*, sc. scurrilitatis; nam scurra est homo nequam. *timidis*, timentibus sibi a scurrae dicacitate.

v. 34. *omasi*, nos *kaldaunen.*

v. 35. *Vilis et agninae*, nos *schlechtes, oder elendes schaffleisch.*

v. 36, 37. *Scilicet ut* cett., hac sorte famelica Maenius (*corrector*) morum censor exstitit, tanquam alter Bestius, scilicet ut diceret, hominum luxuriosorum ventribus candente lamna notam vel stigma inurendum esse. *Bestius* videtur fuisse homo avarus, qui nepotes et prodigos acerbissima tractandos censeret. Persius quoque Sat. VI. 37. severum morum censorem *Bestii* nomine insignit.

Quicquid erat nactus praedae maioris, ubi omne
Verterat in fumum et cinerem, Non hercule miror,
Aiebat, si qui comedunt bona; cum sit obeso
Nil melius turdo, nil vulva pulchrius ampla.
Nimirum hic ego sum; nam tuta et parvula laudo,
Cum res deficiunt, satis inter vilia fortis:
Verum ubi quid melius contingit et unctius, idem
Vos sapere et solos aio bene vivere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

EPISTOLA XVI

AD QVINCTIVM.

Ne perconteris, fundus meus, optime Quincti,
Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivae,
Pomisne, an pratis, an amicta vitibus ulmo:

v. 38, 39. *omne Verterat in fum. et cinerem*, omnia abligurierat, ad nihilum redegerat.

v. 42—46. *Nimirum hic ego sum* cett. Sensus: Talis (*hic*) ego sum, ait Horatius, Maenio nimirum, quod ad animum utrique sorti sese accommodantem attinet, similis; nam cum res deficiunt, pauperis sortem ut tutiorem divitis sorte laudo, dum (*inter vilia*) in vili et tenui victu me virum fortem et sapientem praesto; sed idem ego, si quid melius et lautius contingit, solos eos felices praedico, quibus in villa pulchre exstructa vitam transigere licet.

v. 44. *unctius*, lautius, optabilius; vid. ad praecedentem Epist. v. 21.

v. 46. *fundata*, bene et tuto collocata in *villis nitidis*, pulchritudine et nitore conspicuis.

EPISTOLA XVI

AD QVINCTIVM.

Horatius, postquam in principio huius Epistolae ad Quinctium villae suae Sabinae situm coloribus descripsit pulcherrimis, quomodo is, qui vere bonus haberi et vere beatus esse cupit, sentire et agere debeat, more suo docet. Ad eundem Quinctium Hirpinum scripta est Oda libri secundi undecima.

v. 1, 2. *fundus meus Arvo pascat*, utrum villa mea frumento in agris collecto dominum alat.

v. 3. *an amicta vitibus ulmo*, elegantissime pro vulgari: an vino; in arbustis enim nascuntur uvae in vitibus, arborum, praecipue ulmorum, trunco applicatis; ulmus igitur *amicitur vitibus*, et hinc suaviter vites

Scribetur tibi forma loquaciter, et situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opaca
Valle; sed ut veniens dextrum latus adspiciat sol,
Laevum decedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid? si rubicunda benigne
Corna vepres et pruna ferunt? si quercus et ilex
Multa fruge pecus, multa dominum iuvat umbra?
Dicas adductum propius frondere Tarentum.
Fons etiam, rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hae latebrae dulces, et iam, si credis, amoenae,

ulmos (Columell. V. 6.), vel *populos* (Epod. 2. 10.) *maritare* dicuntur.

v. 4. *loquaciter,* ut loquaces et verbosi esse solemus in descriptione rei animo nostro inprimis carae.

v. 5, 6. *nisi dissoc. op. Valle,* praeterquam quod perpetua eorum series valle opaca interiecta dirimitur. *sed ut veniens* cett., ita tamen, ut sol (*veniens*) oriens in dextrum eorum latus radios demittat.

v. 7. *Laev. deced.* cett., celeri vero curru ad occasum ruens, h. e. sol vero occidens laevum montium latus adspiciat; sed pro *adspiciat* iam significantissime posuit *vaporet;* sub solis enim occasu aër secum trahere solet vapores, quibus silvae et montes obducuntur.

v. 8. *Temperiem,* sc. aëris, *coelum,* ut in versu primo praecedentis Epistolae dicitur. *Quid si rubic. ben.* cett., ergo Horatius in villa sua, ubi vepres rubicunda corna et pruna ferebant, aureae aetatis vestigia deprehendisse videtur; Virg. Eclog. IV. 29. de aurea aetate: *Incultisque rubens pendebit sentibus uva.*

v. 10. *Multa fruge,* glandibus. — *pecus,* sues.

v. 11. *Dicas adduct.* cett. quodsi spectes huius regionis amoenitates, situm, aëris temperiem et fertilitatem, Tarentum huc translatum esse, vel te alterum Tarentum hic videre existimes; ad amoenissimas Italiae regiones Horatius alibi quoque Tarentinam refert; cf. Od. II. 6. 10 seqq. III. 5. 56. et quia in hac amoena regione homines vivebant mollius, *Tarentum* supra Sat. II. 4. 34. vocatur *molle.* *adductum frondere,* elegantius pro adductum esse.

v. 12—14. *Fons etiam* cett. Fons etiam Bandusius, quem celebravit Horatius supra Od. III. 13. (*idoneus dare*, Graece, qui det), tam largiter fluens, ut aqua sua rivum faciat, eique nomen *Digentia* det, et ita comparatus, ut nec purior, nec frigidior Hebrus Thraciam ambiat, infirmo capiti et alvo salubris fluit; — *utilis* pro salubris, ut apud Ovid. Trist. III. 3. 9. *cibus utilis aegro*, et Met. XIII. 630. *venti utiles.*

v. 15, 16. *Hae latebrae,* hic angu-

Incolumem tibi me praestant Septembribus horis.
Tu recte vivis, si curas esse, quod audis:
Iactamus iampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor, ne cui de te plus, quam tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonoque beatum;
Neu, si te populus sanum recteque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Si quis bella tibi terra pugnata marique
Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures:

lus, ut Horatius supra Od. II. 6. 10. de Tarento; *Bentleius*, cui tam lectio *etiam, si credis, amoenae*, quam *et iam, si credis, amoenae* frigebat, proposuit: *et* (*iam si credis*) *amoenae*; sed nec hoc mihi placet; an scripsit fortasse Horatius: *Hae latebrae dulces, et tam, si credis, amoenae? Incol. tibi me* cett., mense Septembri me salvum atque incolumem tibi sistunt, h. e. e villa mea, ubi nunc delitesco, tam dulci, si credis, atque amoena, salvus atque incolumis mense Septembri ad te redibo.

v. 17. *si curas esse, quod audis*, si studes te talem praebere, qualis tu esse (*audis*) diceris.

v. 18. *omnis Roma*, nos omnes Romani.

v. 19—23. *Sed vereor, ne* cett. Sed vereor, ne aliorum de te plus, quam tuo ipsius iudicio credas (quum probe scis, te non esse eum, qui esse diceris); vereor porro, ne alium, quam eum, qui sapiens et bonus sit, beatum habeas; vereor denique, ne, licet omnes te sanum esse et bene valere dictitent, reapse tamen aegrotes, sed similis sis ei aegroto, qui febrem sub edendi tempus, ne cibi sibi denegentur, occultat, donec febris, cum manus tremere incipiunt, prodatur. Ex hoc loco, haud vulgarem Horatio cum Quinctio intercessisse amicitiam, satis certe colligi potest. Quis enim sumat sibi cuiquam, nisi intimo amico, dicere vel scribere: »tu non es is, qui esse videris, vel esse diceris; tu vitia tua, sicut aegrotus febrem, dissimulas.« — *ne cui de te plus* cett., *Baxterus* commode affert versum Catonis I. 14. *Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.* *alium sapiente* (Graece ἄλλον τοῦ σοφοῦ), diversum a sapiente, alium (v. c. divitem), quam sapientem; sic infra Epist. I. 2. 240. *alius Lysippo*, alius, quam Lysippus.

v. 23. *manibus unctis*, significanter *manus* iam dicuntur *unctae*; nam, qui inter edendum tremunt, cibis tremore excussis, manus commaculare solent; *unctas* iam: pollutas, contaminatas, vid. supra ad Epod. 5. 19.

v. 24. *pudor malus*, importunus, ut supra Sat. II. 3. 39.

v. 26—28. *Dicat*, canat; *vacuas*, patentes canenti; elegantius pro vulgari tuas. Ad verba, quae se-

« *Tene magis salvum populus velit, an populum tu,*
Servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
Iupiter; » Augusti laudes agnoscere possis?
Cum pateris sapiens emendatusque vocari,
Respondesne tuo, dic sodes, nomine? — Nempe
Vir bonus et prudens dici delector. Ego ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet; ut, si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem.
Pone, meum est, inquit; pono, tristisque recedo.
Idem, si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum;
Mordear opprobriis falsis, mutemque colores?
Falsus honor iuvat, et mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum et medicandum? vir bonus est
Qui consulta patrum, qui leges iuraque servat; (quis?
Quo multae magnaeque secantur iudice lites;

quantur: *Tene magis* cett. vetus Schol. observat: *Haec enim Varius de Augusto scripserat; sunt autem ex nobilissimo Panegyrico Augusti.* Horatius igitur, qui quavis arrepta occasione Augusti laudes carminibus suis inserit, nunc de una fidelia, quod in proverbio dicitur, duos dealbat parietes; nam Varii simul, ut magni poëtae, versus celebrat. *Servet in ambiguo*, sinat esse in ambiguo, ne scilicet alterum ab altero in amore superari appareat.

v. 29. *Augusti laud. agnosc. possis?* num possis esse tam stolidus, ut laudes, non tibi, sed uni Augusto convenientes, ad te transferas?

v. 30. *Cum pat. sap. emend. voc.*, Graece pro: cum pateris te sapientem emendatumque vocari.

v. 31. *Respondesne tuo, dic sodes, nomine?* sunt, qui *nomine* antique pro *nomini* positum esse opinentur, quia *respondere alicui rei* dicitur; sed vide, an hic locus explicari possit sic: dic, quaeso, respondeane sapienti emendatoque vel sapientis emendatique virtutibus, sive, facisne, quod sapiens emendatusque facere debet, *tuo nomine*, hoc, quo te vocari pateris, nomine, dum sapientis emendatique nomen geris?

v. 33. *auferet*, sc. nomen boni et prudentis. *ut, si* — ut, si quis.

v. 36, 37. *Idem, si clamet*, me esse *furem*, me *pudicum esse neget*, me *collum paternum laqueo pressisse* (fregisse, me parricidam esse) *contendat*.

v. 39. *Falsus*, immeritus.

v. 40. *medicandum*, insanum, stultum, belleboro curandum.

v. 42. *secantur*, dirimuntur, ut supra Sat. I. 10. 15. *Ridiculum acri fortius et melius magnas plerumque secat res.*

Quo res sponsore, et quo causae teste tenentur?
Sed videt hunc omnis domus et vicinia tota
Introrsus turpem, speciosum pelle decora.
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio.
Non hominem occidi: Non pasces in cruce corvos.
Sum bonus et frugi: Renuit negitatque Sabellus.
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suspectos laqueos, et opertum milvius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore:
Tu nihil admittes in te formidine poenae:
Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis:
Nam de mille fabae modiis cum surripis unum,
Damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto.

v. 43. *tenentur*, obtinentur, ab iniuria vindicantur; exempla Ciceroniana vid. in *Ernest.* Clav. Cic. s. v. *tenere.*

v. 45. *Introrş. turp. spec. pelle decora*, supra Sat. II. 1. 65. *Detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora Cederet, introrsum turpis.*

v. 47. *loris non ureris*, sic supra Sat. II. 7. 58. *virgis uri.*

v. 49. *Renuit negitatque*; vulgo legebatur: *renuit negat atque.* Sed *Bentleius*, quem secutus sum, durissima copulae *atque* post *negat* collocatione iure offensus ad duorum optimae notae Codd. fidem recepit: *renuit negitatque;* vox *negitare* apud optimos quosque scriptores obvia; exempla collegit *Fea.* Nec displicet, quam Cod. *Bersmanni* offert, lectio: *renuitque negatque.* Suavissime autem Horatius se vocat *Sabellum*, quasi, qui rure vivunt, liberius et apertius loquantur.

v. 51. *milvius*, non rapax tantum avis e genere accipitrum, sed rapax quoque piscis nomen gerit *milvii*, qui volanti similis praedae captandae causa supra mare se attollere dicitur; vid. Plin. H. N. VIII. 26. Ovid. Halieut. v. 95. *Nam gaudent pelago, quales Scombrique Bovesque, Hippuri celeres, et nigro tergore Milvi. Milvius* ad piscium genus Coryphaenarum (*doraden*) pertinere videtur. — *opertum*, esca obductum; similiter supra Epist. I. 7. 74. *hamus occultus.*

v. 54. *Sit spes fallendi*, at si tibi forte spes sit malefacti poenam dolo et fraude effugiendi; *miscebis sacra profanis*, sacra et profana in nullo apud te erunt discrimine, quidquid suadet libido, facies. Infra in Epist. ad Pis. 397. *fuit haec sapientia quondam, Publica privatis secernere, sacra profanis.*

v. 56. *Damn. est, n. f. m. p. lenius isto*, damnum quidem, quod mihi hoc furto paratur, est lenius, sed facinus non est lenius, est et manet furtum. Dicit autem haec Horatius ad paradoxon Stoicorum, qui *omnia peccata paria esse* statuebant.

Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Iane pater, clare, clare cum dixit Apollo,
Labra movet, metuens audiri: Pulchra Laverna,
Da mihi fallere, da iusto sanctoque videri;
Noctem peccatis, et fraudibus obiice nubem.
Quî melior servo, quî liberior sit avarus,
In triviis fixum cum se demittit ob assem,
Non video: nam qui cupiet, metuet quoque; porro
Qui metuens vivet, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augenda festinat et obruitur re.

v. 57. *Vir bonus*, non vere bonus, sed ex vulgari opinione, ut sequentia docent. *quem spectat*, cum verecundia quadam observat.

v. 59. *Iane pater*, Ianus, ut deus, tam toto anno, quam unoquoque die rebus suscipiendis favens, invocabatur, hinc supra Sat. II. 6. 20. *pater matutinus* vocatur.

v. 60. *Labra movet*, mussitat. — *Pulchra Laverna*, vetus Schol. *Laverna in via Salaria lucum habet; est autem dea furum* (hominum fraudulentorum), *dicta Laverna a lavando; nam fures lavatores dicuntur.* Haec dea plane ad ingenium hominum, eius praesidium sibi expetentium, vocatur iam *pulchra.*

v. 61. *fallere*, vid. ad v. 54. pro *iusto sanctoque* vulgo legebatur *iustum sanctumque*, sed haec lectio prodit emendatorem, Graeci loquendi generis, quo saepe usus est Horatius (vid. supra ad Sat. I. 1. 19.) imperitum; confirmatur autem nostra lectio optimorum Codd. auctoritate apud *Cruquium*, *Torrentium* et *Lambinum.*

v. 63—65. *Quî melior servo* cett. Quomodo avarus, cum se ob assem in triviis fixum demittit, servo melior et liberior sit, non video; repetit igitur poëta sententiam supra Epist. X. 47. et passim propositam, *pecuniam avaris, ut servis suis imperare.* Ex hoc loco discimus, pueros apud Romanos nummos in solo lutove vinculo quodam fixisse, ut, cum praetereuntes frustra affixos nummos tollere vellent, ridendi haberent materiem. Pers. V. 111. *Inque luto fixum possis transcendere nummum.*

v. 67. *Perdidit arma*, abiecit arma, quibus contra vitia, nominatim contra avaritiam, pugnari debet; per *arma* intellige virtutis praecepta, — *locum virtutis deseruit*, locum, ubi virtus exerceri debet, deseruit homo avarus, qui divitiis semper augendis insudat, et rei pecuniariae negotiis, vel pecuniae acervo obruitur. Locutiones *arma perdere*, *deserere locum*, h. e. *aciem*, *stationem* vel *signa* (apud Graecos λειποτακτεῖν), eleganter translatae sunt a militia.

Vendere cum possis captivum, occidere noli:
Serviet utiliter: sine pascat durus, aretque;
Naviget, ac mediis hiemet mercator in undis;
Annonae prosit; portet frumenta penusque.
Vir bonus et sapiens audebit dicere: Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum: tollas licet. In manicis et
Compedibus saevo te sub custode tenebo.
Ipse deus, simulatque volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit: Moriar; mors ultima linea rerum est.

v. 69. *captivum*, scele *avarus*, ut desertor virtutis et servus pecuniae vocatur *captivus*; captivi autem tam vendi, quam occidi poterant.

v. 70. *Serviet utiliter* cett., iam affert rationes quasdam, ex quibus captivo nostro parcendum sit, ostendens scilicet, fieri posse, ut avarus utiliter serviat, et intentissimis laboribus vario modo publicis comodis prosit. *durus*, duri laboris patiens; ut supra Epist. I. 7. 91. *Durus, ait, Vultei, nimis attentusque videris Esse mihi.*

v. 72. *Annonae*, rei frumentariae.

v. 73—79. *Vir bonus et sap.* Respondet hic versus et seqq. versui 57 et seq. ubi sermo est de viro bono ex opinione vulgi. Longe aliter res se habet, ait Horatius, cum viro vere bono et sapiente; is enim vim sibi allaturo sine omni timore audebit dicere, quod captivus vinclusque Bacchus Pentheo, Cadmi in regno Thebarum successori, apud Euripidem in Bacch. dixit v. 492. (edit. *Beck.*) Εἴφ' ὅ τι παθεῖν δεῖ· τί με τὸ δεινὸν (atrox, Horat. indignum) ἐργάσῃ; v. 494. Penth. πρῶτον μὲν ἁβρὸν βόστρυχον τεμῶ σέθεν. Horatius pro *cincinnis* in rem suam posuit *bona*. — v. 497. Penth. Εἱρκταῖσί τ' ἔνδον σῶμα σὸν φυλάξομεν. v. 498. Bacch. Λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτός, ὅταν ἐγὼ θέλω· Hoc ultimum a Baccho, Penthei potentiam ridente, ambigue dictum iam transfertur ad mortem, sive (*simulatque volam*) ad Stoicorum αὐτοχειρίαν. *ultima linea rerum*, ultimus peracti cursus terminus, meta, calx, rerum humanarum finis.

EPISTOLA XVII

AD SCAEVAM.

Quamvis, Scaeva, satis per te tibi consulis, et scis,
Quo tandem pacto deceat maioribus uti;
Disce, docendus adhuc quae censet amiculus, ut, si
Caecus iter monstrare velit; tamen adspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies et primam somnus in horam
Delectat; si te pulvis strepitusque rotarum,
Si laedit caupona; Ferentinum ire iubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia solis;
Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.
Si prodesse tuis, pauloque benignius ipsum

EPISTOLA XVII.

AD SCAEVAM.

Horatius, scribens ad Scaevam de ratione, qua ditiorum et potentiorum gratia colligi et parari debeat, eum, qui rem aliquam strenue et prudenter peragat, multo potiorem esse illo, qui molestiam alicuius rei suscipiendae et tentandae fugiat, docet et probatum it. Horatii amicus, Scaeva, videtur quibusdam filius eius Cassii Scaevae, quem virum fortem laudat Iul. Caes. B. C. III. 53.

v. 1. *per te*, tua ipsius prudentia.

v. 2. *maioribus uti*, se gerere erga potentiores, versari cum potentioribus.

v. 3. *ut, si*, ac si, quasi ego velut caecus (τυφλὸς ὁδηγός) iter tibi monstrare velim.

v. 4. *tamen adspice*, nihilominus tamen considera.

v. 5. *proprium fecisse*, in usum tuum convertisse.

v. 6. *Si te grata quies* cett., si sectari vis ea, quae animo tuo grata et iucunda sunt, quietem et dulce otium, vitare autem ea, quae tibi ingrata et molesta sunt, vehiculorum in urbe strepitum, excitatum pulverem, clamores in cauponis, age, secede Ferentinum; non solis enim divitibus concessa est voluptas, quae in locis amoenis percipitur; at si familiae tuae rationibus consulere, et tuum ipsius simul corpus mollius curare voles, age, concilia tibi divitem, ubi lautius vivitur. *primam in horam*, apud nos: ad septimam usque horam. *Ferentinum*, parvum et infrequens apud Hernicos oppidum.

v. 10. *fefellit*, sc. lucem publicam, h. e. latuit in obscuro; *fallere* simpliciter pro latere, apud Tacitum inprimis, saepius. Caeterum notum est illud Epicureorum: λάθε βιώσας.

v. 11. *benignius*, refer inprimis ad largiorem epularum copiam.

Te tractare voles, accedes siccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Aristippus. Si sciret regibus uti,
Fastidiret olus, qui me notat. Vtrius horum
Verba probes et facta, doce; vel iunior audi,
Cur sit Aristippi potior sententia; namque
Mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
Scurror ego ipse mihi, populo tu: rectius hoc et
Splendidius multo est: equus ut me portet, alat rex.
Officium facio: tu poscis vilia rerum
Dante minor, quamvis fers te nullius egentem.
Omnis Aristippum decuit color, et status et res,
Tentantem maiora fere, praesentibus aequum.

v. 12. *siccus*, qui adhuc vixisti parce, frugaliter, sobrie. Supra Od. IV. 5. 39. *siccis* (sobriis) opponuntur *uvidi*, et apud Cic. Agr. I. 1. *vinolenti*. *ad unctum*, ad divitem, qui lautius et luxuriosius vivit; de voce *unctus*, conf. supra ad Epist. I. 15. 41.

v. 13, 14. *Si pranderet* cett. Diogenes Cynicus, cum aliquando olus lavaret, Aristippo se praetereunti lautioris vitae genus exprobrasse dicitur sermone, qui sequitur; vid. Diogen. Laërt. II. 68. *pranderet*, comederet, ut supra Sat. II. 3. 245. *prandere luscinias*. *patienter*, ea, quae decet philosophum, continentia et patientia. *regibus*, diu enim Aristippus (Cyrenaeus, summum bonum voluptate metiens), in aula Dionysii Syracusani versatus est.

v. 15. *qui me notat*, Diogenes.

v. 18. *Mordacem Cynicum sic eludebat*, maledicum Cynici dentem sic effugiebat, h. e. ad maledica Cynici verba respondebat hoc.

v. 19. *Scurror ego ipse mihi, populo tu*, ego artibus meis scurrilibus in commodum meum placere studeo potentioribus, tu philosophica scurrilitate placere studes populo; false autem philosophum *scurrari* dicit; *Vossius* egregie vertit: *ich hofscranze mir selber, dem volk du.*

v. 22. *Dante minor*, inferior eo, qui dat, danti quodammodo subiectus; philosophi enim mendicabant fere nonnunquam; at scurrae mensis ditiorum adhibebantur.

v. 23—26. *Omnis Aristippum* cett. Aristippus ad omnem fortunam et rerum conditionem decenter se composuit, maiora vero assequi tentavit et praesentia aequo animo tulit; at Cynicus, qui philosophica patientia pallio, e crassiore panno confecto, sese involvit, vix decenter, puto, ad fortunae quamdam mutationem sese accommodabit. *color*, externa fortunae species et conditio; supra Sat. II. 1. 60. *Quisquis erit vitae color.*

Contra, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitae via si conversa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum,
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personamque feret non inconcinnus utramque:
Alter Mileti textam cane peius et angue
Vitabit chlamydem; morietur frigore, si non
Rettuleris pannum; refer, et sine vivat ineptus.
Res gerere et captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Iovis, et coelestia tentat.
Principibus placuisse viris, non ultima laus est.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

v. 25. *dupl. panno*) *pannus duplex*, (δίπλαξ, δίμιτον apud Hom. Il. III. 126. opponuntur ἁπλοΐδες. *Boettiger. Vasen. Gem.* Tom. I. 11. 3. p. 39.) crassior, densior, ut *amiculum duplex* apud Corn. Nep. Datam. c. 3.; alii *duplicem pannum* accipiunt de pallio, quod super alterum humerum reiectum quasi duplicetur; sed adiecta vox *patientia* satis ostendit, sermonem esse de pallio corpori admodum gravi atque molesto.

v. 26. *vitae via conversa*, mutata fortuna, mutata vitae ratio.

v. 27—32. *Alter purpur.* cett. Aristippus, iter facturus, non desiderabit amictum splendidum, sed qualibet vel vilissima veste indutus loca celeberrima peragrabit, et in utraque sorte, sive amictus pulcher et tenuis, sive vilis at crassus ei gestandus sit, partes suas apte sustinebit; at Cynicus chlamydem e lana pretiosa contextam, ut rem perniciosam et abominabilem, fugiet; *morietur frigore, si non* cett., ad hunc locum vetus Schol. affert haec: *aiunt Aristippum, invitato Diogene ad balneas, dedisse operam, ut omnes prius egrederentur, ipsiusque pallium induisse illique purpureum reliquisse; quod Diogenes cum induere noluisset, suum repetiit. Tunc Aristippus increpuit Cynicum, famae servientem, qui algere mallet, quam conspici in veste purpurea.* *Mileti*, urbis in Ionia, ubi lana nascebatur praestantissima. Diodor. Sic. IV. 26. Hinc celebrantur στρώματα Μιλήσια, τάπητες Μιλήσιοι. *Valcken.* ad Adoniaz. p. 406. C.

v. 33—35. *Res gerere*, domi militiaeque praeclare res gerere, sive rebus gestis bene mereri de republica, *et captos ost. civ. hostes*, et victo hoste triumphum agere; in triumpho enim capti et ante currum triumphantis incedentes hostes civibus ostendebantur.

v. 34. *Attingit sol. Iovis*, id (ut supra Od. I. 1. 6. Hor. loquitur) *evehit ad deos terrarum dominos.*

v. 35. *Principibus*, in latiore significatione, de primoribus, potentioribus, nobilioribus, ditioribus.

v. 36. *Non cuiv. hom. cont. ad. Corinthum*, expressit notum Graecorum proverbium: Οὐ παντὸς ἀνδρὸς εἰς Κόρινθόν ἐσθ' ὁ πλοῦς, non cuivis

Sedit, qui timuit, ne non succederet: esto:
Quid, qui pervenit, fecitne viriliter? Atqui
Hic est, aut nusquam, quod quaerimus: hic onus hor-
Vt parvis animis et parvo corpore maius: (ret,
Hic subit et perfert. Aut virtus nomen inane est,
Aut decus et pretium recte petit experiens vir.
Coram rege sua de paupertate tacentes
Plus poscente ferent: distat, sumasne pudenter,
An rapias; atqui rerum caput hoc erat, et fons.
Indotata mihi soror est, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
Qui dicit, clamat: Victum date: succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.

homini, sed ditioribus tantum vel maiora strenue et gnaviter tentantibus. Nemo enim urbem illam opulentissimam sine magnis sumtibus adire et frequentare poterat.

v. 37, 38. *Sedit, qui timuit* cett., qui de succèssu huius itineris anxius atque sollicitus fuit, deses domi mansit. Sit ita! Quid vero? nonne is, qui eo pervenit, virum se praestitit?

v. 39—41. *Atqui Hic est, aut nusquam* cett., atqui ea, quae quaerimus et assequi studemus, unice hoc ipso viriliter tentandi omnia studio, aut nosquam, reperiuntur et impetrantur: (*hic*) alius rei alicuius suscipiendae molestiam refugit, tanquam ei perferendae exiguae animi corporisque vires impares sint, (*hic*) alius rem strenue aggreditur et peragit. — His omnibus autem Horatius Scaevae commendat gnavum studium, quo potentiorum colligenda sit gratia.

v. 42. *recte*, bono cum successu, recta via. *experiens vir*, qui vires suas periclitando omnia tentat.

v. 43. *Coram rege*, potentiore patrono. Horatius supra Epist. I. 7. 37. de Maecenate: *rexque paterque Audisti coram.*

v. 45. *rapias*, avide manus donis iniicias; *atqui rer. cap. h. er. et fons*, atqui ante omnia ab eo, qui aliquid recte petit, ostendi debet pudor et modestia. Vulgo enim homines precum et querelarum, quas fundunt, formulis molestiam iis, a quibus petunt, creant. Eiusmodi formula, egregie ab Horatio ad vulgarem precantium morem composita, statim sequitur.

v. 47. *fundus nec vendibilis*, sine dubio, quia emtor huius agelli reperiri non poterat; nam de *fidei commisso*, ut loquuntur Iurisconsulti, equidem accipere nolim. *nec pascere firmus* (δεινός), nec satis amplus, ut me alere possit.

v. 48. *clamat*, nempe immodeste.

v. 49. *Et mihi* cett., elegantissimo versu expressit Horatius vulgarem mendicorum cantilenam: *mihi quoque frustum placentae!* nos *mir auch ein stück!* — non male *Lambinus* pro *findetur* in notis scripsit *findatur*; —

Sed tacitus pasci si corvus posset, haberet
Plus dapis, te rixae multo minus invidiaeque.
Brundusium comes aut Surrentum ductus amoenum,
Qui queritur salebras et acerbum frigus et imbres,
Aut cistam effractam, aut subducta viatica plorat;
Nota refert meretricis acumina, saepe catellam,
Saepe periscelidem raptam sibi flentis; uti mox
Nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
Nec semel irrisus triviis attollere curat
Fracto crure planum; licet illi plurima manet
Lacrima: per sanctum iuratus dicat Osirim:
Credite; non ludo; crudeles, tollite claudum:
Quaere peregrinum, vicinia rauca reclamat.

quadra, frustum panis vel placentae in formam quadri decisum.

v. 50—52. *Sed tacitus pasci* cett., altos clamores, quos corvi, quibus esca contigit, excitant, comparat cum importuna precantium vociferatione; id enim unice in hac comparatione spectandum est. *Brundusium*, Apuliae oppidum maritimum. — *Surrentum*, Campaniae oppidum ad sinum Puteolanum.

v. 55. *Nota refert meretricis acumina*, facit idem, quod meretrices astutas facere constat; locum Plauti, qui huc pertinet, iam comparavit *vetus Schol.*; est in Trucul. I. 1. 32 seqq. *Aut aurum periit, aut conscissa pallula est, Aut armariola Graeca, aut aliquid semper est, Quod pereat, debeatque amans scorto suo.* Easdem artes meretricias tangit Ovid. in Art. A. I. 431. *Quid? cum mendaci damno moestissima plorat, Elapsusque cava fingitur aure lapis.* *catellam*, parvam catenam.

v. 56. *periscelidem* (περισκελίδα), ornamentum pedis circum crura, sandaliorum fortasse vincula; *periscelides resolvere* est apud Petron. c. 67.

v. 58. *Nec semel irrisus*, nec is, qui iam semel habitus est ludibrio.

v. 59. *Fracto crure*, vere nempe fracto, sed homini iam fraude noto non fides habetur, *planum*, circumvagum, circumforaneum, impostorem; apud Ciceronem quoque haec vox occurrit, pro Cluent. c. 26.

v. 60. *Osirim*, a plebe inprimis hic deus Aegyptiorum apud Romanos colebatur; unde quoque *planus* per Osirim iurare dicitur.

v. 62. *Quaere peregrinum*, nos enim iam bene te novimus. *rauca*, scil clamore.

EPISTOLA XVIII

AD LOLLIVM.

Si bene te novi, metues, liberrime Lolli,
Scurrantis speciem praebere, professus amicum.
Vt matrona meretrici dispar erit atque
Discolor, infido scurrae distabit amicus.
Est huic diversum vitio vitium prope maius,
Asperitas agrestis et inconcinna gravisque,
Quae se commendat tonsa cute, dentibus atris;
Dum vult libertas dici mera, veraque virtus.

EPISTOLA XVIII

Ad Lollivm.

Vti in praecedente Epistola Scaevae, ita in hac Lollio praecepta dat, ad quae is, qui gratus et iucundus esse cupit potentioribns, se gerere debeat. — In prima huius Epistolae parte mirifice placet egregie adumbrata *scurrae* et *hominis asperi* imago; ultimam antem eius partem nemo erectioris indolis legere potest, quin tam iis, quibus ad verae felicitatis sibi parandae studium excitatur Lollius. quam voto, quo hanc Epistolam Horatius finit, sensu percutiatur suavissimo. — Ceterum *Lollius*, ut recte iudicat Cl. *Wetzelius*, idem esse videtur, ad quem scripta est Epistola huius libri secunda, scilicet *Maximus Lollius*, *M. Lollii Palicani*, ad quem scriptum est carmen lyricum supra Od. IV. 9., filius.

v. 1, 2. *liberrime*) *liber* dicitur, qui alienus ab omni simulatione, quae sentit et indicat, libere et ingenue profert et aperit.

v. 2. *Scurrantis*, cf. Epist. praeced. v. 19. *professus amicum*, si semel te alicuius amicum professus est.

v. 4. Eleganter matrona, cuius honesta species diversa est a meretricis specie inhonesta, vocatur meretrici *discolor*, pro vulgari: dissimilis; sic *color* quoque de externa specie vel de externo habitu at se gerendi ratione, supra Sat. II. 1. 30. *Omnis Aristippum decuit color et status et res.* *infid. sc. dist. amicus*, ita amicus a malae fidei scurra discrepabit; particula *ita* post *ut*, vel *sicut*, non raro omitti solet; vid. *Drakenb.* ad Liv. IX. 17. § 4. ad XXXIV. 9. § 10. et ad XXXIX. 41. § 1.

v. 5. *huic vitio*, scurrili dicacitati et facetiis placendi studio.

v. 6, 7. *inconcinna*, inficeta, *gravisque*, et molesta, *Quae se commendat*. se conspiciendam praebet; *asperitas* enim profecto se non commendat sensu proprio; *tonsa cute*, ergo, qui ad cutem usque tondebantur, faciebant aliquid, quod ad morum asperitatem pertinebat.

v. 8. *Dum vult lib.*, dum asperis moribus homines videri volunt tam

Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum.
Alter in obsequium plus aequo pronus, et imi
Derisor lecti, sic nutum divitis horret,
Sic iterat voces, et verba cadentia tollit,
Vt puerum saevo credas dictata magistro
Reddere, vel partes mimum tractare secundas:
Alter rixatur de lana saepe caprina,
Propugnat nugis armatus: scilicet, ut non
Sit mihi prima fides, et, vere quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium aetas altera sordet.

candidi, qui nmnia libere dicant, quam verae virtutis studiosi.

v. 9. *Virtus est medium* cett. Sed virtus mediam quasi sedem inter duo dicta vitia tenet, pari spatio ab utroque reducta sivse remota.

v. 10, 11. *Alter*, scurra; *imi Derisor lecti*) *Derisor*, qui alios illudendo risum captat, scurra; scurrae enim una cum convivatore in *imo lecto* triclinii accumbere solebant; hinc supra Sat. I. 8. 40. scurrae Vibidius Balatroque *imi lecti convivae* appellantur. *horret*, plenus borroris et verecundiae observat.

v. 14. *Reddere*, recitare; *reddere* dicuntur, qui, quod edidicerunt, recitant; sic supra Od. IV. 6. 43. *reddere carmen.* *vel part. mim. tract. secundas*, vel, dum primas qussi partes sgit patronus, eum agere secundas; cum mimi prodirent in scena■, alius *primas*, alius *secundas*, alius *tertias*, et sic porro, partes agebat, its quidem, ut histrio is, qui primas agebat, ceteros tam re et dictis, quam actinne superaret. Rem illustrat iam a *Lambino* allatus locus Ciceronis, Div. Verr. c. 15. *Vt in actoribus Graecis fieri videmus; saepe illum, qui est secundarum aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quam ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quam maxime excellat.* Boettigeri singularis de ea re exstat libellus *de prim. secund. et tertiarum part. actoribus. Vinar.* 1798.

v. 15. *Alter*, homo asper et difficilis; *de lana caprina*, ex vetere proverbio: de re vilissima.

v. 16–18. *scilicet*, *ut* cett. Sensus: Scilicet, ut non mibi potissimum fides habeatur, et ut ego, quod vere placet, non acriter, sicut illa, vociferando defendam, id tanti apud eum est, ut licet (*altera*) de integro repetenda vita tanquam pretium ei proponatur, h. e. licet vitam decursam iterum decurrendi sibi potestas detur, scilicet si a coepta disputstione absistat, tamen, contemto illo pretio, in re, quam sibi defendendam sumsit, persistere malit.

v. 18. *elatrem*, qui summa pulmonis intentione vociferantur, non loqui, sed, sicut canes, *latrare* (ὑλακτεῖν, βοᾷν) dicuntur. Cic. de Clar. Orat. c. 15. *Latrant enim iam quidam oratores, non loquuntur.* Supra Sat. I. 3. 136. *Rumperis et latras, magnorum maxime regum*, hinc *elatrare*, latran-

Ambigitur quid enim? Castor sciat, an Dolichos plus?
Brundusium Minucî melius via ducat, an Appî?
Quem damnosa Venus, quem praeceps alea nudat,
Gloria quem supra vires et vestit et ungit,
Quem tenet argenti sitis importuna famesque,
Quem paupertatis pudor et fuga, dives amicus,
Saepe decem vitiis instructior, odit et horret:
Aut, si non odit, regit; ac, veluti pia mater,
Plus quam se sapere, et virtutibus esse priorem
Vult; et ait prope vera: Meae (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes; tibi parvula res est:

do, h. e. intentissimo nisu voces emittere.

v. 19. *Cast. sciat, an Dol. plus?* utrum Castor, an Dolichos artis gladiatoriae peritior sit; *plus scire*, plane ut in vernacula: *mehr wissen, als ein andrer, geschickter, als ein andrer in einer sache seyn* *Castor* et *Dolichos* Vet. Schol., erant illius temporis nobiles gladiatores.

v. 20. *Minucî via*, via a L. Minucio strata, quae a porta urbis Minucia per Sabinos Brundusium ducebat. *via Appi*, cf. supra Epod. 4. 14.

v. 21—31. Iam enumerat vitia, a quibus is, qui ditioris gratia frui cupit, sibi cavere debeat. *Lambinus* et alii perperam hunc locum interpretati sunt; iunge: *dives amicus* eum, *quem* cett. *odit et horret*. *damnosa*, non raro enim Venus *fundi*, ut Terentius loquitur, *est calamitas*. — *praeceps alea nudat*, tria tantum, sed gravissimi ponderis verba, iuvenibus praecipue alta mente reponenda; *alea* aleatores, dum eos *nudat* (bonis exuit), praecipites agit in perniciem!

v. 22, 23. *Gloria*, vana ostentatio, iactantia; *supra vires*, supra modulum, quo quisque se metiri debet; Iuvenal. III. 180. *Heic ultra vires habitus nitor: heic aliquid plus, Quam satis est;* nos similiter *über vermögen, über die kräfte.* *importuna*, quia, qui divitis patroni venatur gratiam, *importuno tempore* habendi cupiditatem ostendit.

v. 24. *Quem paup. pud. et fuga*, sc. tenet, h. e. eum, qui prae paupertatis pudore nomen pauperis fugit.

v. 25. *decem vitiis instructior*, decies vitiosior; loquendi genus e vita communi petitum, et apud nos quoque usitatum.

v. 26—30. *regit*, moderatur eum, rationem se gerendi ei praescribit.— *ac, veluti pia mater* cett., ac, veluti pia mater optare solet, ut liberi se ipsa meliores evadant, ita dives patronus eum, quem alit et patrocinio suo fovet, plus quam se sapere et virtutibus se ipso potiorem esse vult. — *Meae (contend. noli) Stult. pat. opes*, noli mecum contendere, nam ego sum dives, cuius opes stultitiam admittunt, vel stultitiae praesidio sunt. Verissimum sane, ut quotidiana docet experientia, sed tale quid ex ipso divitis ore audire, rarissimum.

Arcta decet sanum comitem toga; desine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicunque nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa: beatus enim iam
Cum pulchris tunicis sumet nova consilia, et spes;
Dormiet in lucem; scorto postponet honestum
Officium, nummos alienos pascet; ad imum
Threx erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis illius unquam;
Commissumque teges, et vino tortus et ira.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprêndes:
Nec, cum venari volet ille, poëmata panges.
Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque

Per *stultitiam* intelligo omnia, quae divitiarum ostentandarum causa stulte faciunt divites.

v. 30. *Arcta toga*, quam pauperiores gestabant (*exiguam togam* gestasse dicitur Cato, vid. Epist. sequ. v 30.) opponitur *togae laxae*, quae erat ditiorum; vid. supra ad Epod. 4. 8.

v. 31—36. *Eutrapelus* cett. Laudi, quam homo dives opibus suis tanquam stultitiae clypeo tribuit, statim Horatius in divitiarum contemtum subnectit narrationem de *Eutrapelo*, qui iis, quibus nocere volebat, pretiosa vestimenta dedisse et his corruptelarum illecebris a virtutis via illos abducere tentasse dicitur. De *P. Volumnio Eutrapelo*, Antonii triumviri amico, vid. *Ernest.* Clav. Cic. Ind. Hist. s. v. *Volumnius*, et in Ind. Graec. s. v. *εὐτραπελία*.

v. 32. *beatus enim iam*, sic ad vulgare hominum ingenium callide iudicabat Eutrapelus.

v. 34, 35. *scorto postp. hon. Officium*, libidinibus potius, quam rerum honestarum administrationi, operam dabit. *nummos alienos pascet*, nummos mutuo sumtos absumet et abligurict; *ad imum*, ad extremum.

v. 36. *Threx*, cf. de hoc gladiatorum genere supra Sat. II. 6. 44. — *aut olitor. aget merc. caballum*, eleganter pro vulgari: aut erit auriga (*fahrknecht*) apud olitorem.

v. 38. *Commissumque teg. et v. tort. et ira*, et, quod fidei tuae et taciturnitati creditum est occultabis tam vino, quam ira accensus, h. e. neque inter pocula, neque ira abreptus reteges. Horat. supra Od. III. 21. ad *Amphoram*, v. 16. *tu sapientium Curas, et arcanum iocoso Consilium retegis Lyaeo.* — *vino tortus*, infra in Ep. ad Pis. v. 435. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perspexisse laborant.*

v. 41—44. *Gratia sic fratr. gem.* cett., iam, ut doceat, inter duos diversa studia sectantes non constare posse amicitiam, *Amphionis et Zethi*, Iovis ex Antiopa filiorum, exemplum affert. *Amphion*, celebratissimus fidicen, erat homo mitioris et mollioris ingenii; *Zethus*, pastor et rerum agrestium studiosus, *homo durus* (Propert.

Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
Conticuit lyra. Fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion; tu cede potentis amici
Lenibus imperiis; quotiesque educet in agros
Aetolis onerata plagis iumenta canesque:
Surge et inhumanae senium depone Camoenae,
Coenes ut pariter pulmenta laboribus emta.
Romanis solemne viris opus, utile famae
Vitaeque et membris; praesertim cum valeas et
Vel cursu superare canem vel viribus aprum
Possis; adde, virilia quod speciosius arma
Non est, qui tractet (scis, quo clamore coronae
Proelia sustineas campestria); denique saevam
Militiam puer et Cantabrica bella tulisti,
Sub duce, qui templis Parthorum signa refigit

III. 15. 20.) et *ferus* (Stat. Theb. X. 443.). Fuit igitur inter hos duos fratres discordia, donec Amphion, lyram tacere iubens, fraternis moribus cessit. *gratia*, concordia, mutuus amor.

v. 42. *suspecta severo*, invisa fratri Zetho, non mitioribus studiis (arti musicae), sed severioribus (operi rustico) adsueto; apud Lucretium quoque V. 1356. agricolae dicuntur *severi*.

v. 46. *Aetolis*, epitheton ornans, respectu habito *Meleagri*, regis Aetoliae, quem ingentem aprum Calydonium cepisse constat. Ovid. Met. VIII. 270 seqq.

v. 47. *et inhum. sen. depone Camoenae*, et depone morositatem, qua versaris in studiis a comitate et facilitate alienis; *senium*, de senili morositate, et tetrica severitate, ut *triste senium morum* apud Senec. Hippol. v. 917.

v. 48. *pulmenta*, ex carne ferina confecta, cf. supra ad Sat. II. 2. 34. — *emta* parata; supra Epist. I. 2. 55. *Sperne voluptates, nocet emta dolore voluptas.*

v. 49. *opus*, scil. venari, venatio.

v. 52. *adde, virilia quod* cett., iunge: *adde, quod non est, qui arma virilia tractet speciosius*, scil. te; eleganter autem dixit *speciosius*, quia species, status, ars et dexteritas armorum tractandorum in spectantium oculos incurrit.

v. 53. *quo clamore*, qua acclamatione, quo applausu, *coronae*, sc. spectatorum te cingentium.

v. 54. *campestria*, exercitationis causa in Campo Martio pugnata. — *saeva militia*, iam opponitur incruentis in Campo exercitationibus.

v. 55. *Cantabrica bella*, vid. ad Epist. I. 12. 26.

v. 56. *Sub duce*, Augusto, *qui templis Parthor. signa refigit*, *Nunc*;

Nunc, et, si quid abest, Italis adiudicat armis.
Ac, (ne te retrahas et inexcusabilis abstes)
Quamvis nil extra numerum fecisse modumque
Curas, interdum nugaris rure paterno:
Partitur lintres exercitus; Actia pugna
Te duce per pueros hostili more refertur;
Adversarius est frater; lacus, Adria; donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.

supra Od. IV. 15. 6. *Et signa nostro restituit* (Augustus) *Iovi*, *Derepta Parthorum superbis Postibus.*

v. 57. *si quid abest*, si qua terra restat, nondum ditioni Romanorum subiecta; Horatius innuisse videtur *Bentleio* Armeniam, eodem anno, quo signa a Parthis recepta sunt, expugnatam. *Italis adiudicat armis*, armorum vi parere iubet (*Italis*) Romano imperio, vel parere (*Italis armis*) Romani imperii potentiae.

v. 58—64. *ne te retrahas* cett. Sensus huius loci, ut mihi videtur, est hic: ac, ne te a venatione cum potentiore amico retineri patiaris, et ratione, quae neutiquam te excuset, inductus ab ea absis, cogita, quaeso, te ipsum, quamvis ab eo, quod decet et rectum est, haud facile recedas, nonnunquam ludicra rure paterno tractare. *se retrahere*, rem aliquam a se avertere, rei alicui se subducere, re aliqua abstinere, plane ut nos *sich. von einer sache zürick ziehn.* Catull. XXX. 9. *Idem nunc retrahis te.*

v. 59. *extra numerum modumque*) *numerus et modus* sunt proprie rhythmus et certi pedes, quibus versus componitur; *extra numerum modumque*, extra normam, ad quam aliquid exigi debet; et in hoc quidem loco, praeter decorum, praeter ea, quae decent, et tibi conveniunt; *fecisse — Curas*, facere soles.

v. 60. *nugari*, ut supra Sat. II. 1. 73. pueriliter ludere. Sic *graecari*, supra Sat. II. 2. 11.

v. 61—64. *Partitur lintres* seqq. Quemadmodum puer Ascanius in honorem avi Anchisae cum puerili agmine equestre certamen, sive *ludum Troianum*, apud Virgil. Aen. V. 548—604. instituit, ita nunc iuvenis *Lollius* in honorem Augusti simulacrum navalis pugnae Actiacae in villa sua paterna repraesentat. — Quis in hoc loco non admiretur summam artem, qua Horatius in hac Epistola ad Lollium παρὰ προσδοκίαν rem tangit, cuius memoria et narratione nihil quicquam Augusto poterat esse dulcius atque iucundius. *Partitur lintres*, apud Virgilium, l. l. v. 562. *Agmine partito fulgent — exercitus*, ex pueris conscriptus; sequitur enim *per pueros*. *Actia pugna — refertur*, geritur, uti gesta esse dicitur; imago pugnae Actiacae editur; de pugna Actiaca cf. supra Od. I. 37. et Epod. carm. 9. *lacus* quidam in villa paterna est iam *Adria*; mari Adriatico adsimulatus.

v. 64. *velox*, est enim victoria dea alata; *fronde*, sc. laurea.

Consentire suis studiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protenus ut moneam (si quid monitoris eges tu),
Quid de quoque viro, et cui dicas, saepe videto:
Percontatorem fugito, nam garrulus idem est,
Nec retinent patulae commissa fideliter aures;
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum iecur ulceret ulla, puerve,
Inter marmoreum venerandi limen amici;
Ne dominus pulchri pueri caraeve puellae
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam adspice, ne
Incutiant aliena tibi peccata pudorem. (mox
Fallimur, et quondam non dignum tradimus: ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri;

v. 65, 66. *suis studiis*, exempli causa venationi. *tuum ludum*, puerilem ludum in villa paterna. *utroque pollice*, summo favore; *pollex pressus*, signum favoris et gratiae, *pollex versus, conversus, subrectus*, signum infesti animi. Iuvenal. III. 35. *Munera* (ludos gladiatorios) *nunc edunt, et verso pollice vulgus, Quum libet, occidunt populariter.*

v. 67. *Protenus ut moneam*, ut ulterius progrediar in te monendo.

v. 70. *aures patulae*, patentes audiendis narrationibus, quas illae, quia simul sunt *rimosae*, ut garrulorum aures Horatius vocat supra Sat. II. 6. 46., retinere non possunt.

v. 71. *Et semel emiss. volat. irrev. verbum*, eandem sententiam expressit Hor. infra in Epist ad Pis. 390. *nescit vox missa reverti.* *volat verbum*, ἔπεα πτερόεντα apud Homerum.

v. 72. *iec. ulc.*) *iecur* pro sede libidinis habebatur; paulo foedius igitur *iecur*, quod occupat libido, *ulcerari* dicitur; hinc supra Od. I. 25. 15. *libido — Saeviet circa iecur ulcerosum.* — *puerve*, verna.

v. 74, 75. *Ne dominus pueri* cett. Sensus: ne pueri puellaeve dominus pro munere ampliore, quod exspectare apud eum poteras, hoc leviore te beare velle videatur, aut huius muneris recusatione, vel iocis, quibus de hoc amore te cruciat, tibi molestus fiat.

v. 76. *adspice*, considera, tecum reputa, ut v. 4. in praecedente Epistola.

v. 77. *aliena*, sc. commendati hominis.

v. 78, 79. *quondam* (ποτε), nonnunquam, quandoque, interdum. Supra Od. II. 10. 18. *quondam cithara suscitat Musam*, et Sat. II. 2. 82. *Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam.* *non dignum*, sc. qui tradatur, commendetur; quoties enim *dignus* absolute ponitur, toties aliquid ea orationis vicinitate supplendum

Vt penitus notum, si tentent crimina, serves,
Tuterisque tuo fidentem praesidio: qui
Dente Theonino cum circumroditur, ecquid
Ad te post paulo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet;
Et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est,
Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes, tristemque iocosi;
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi;
Potores bibuli media de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula; quamvis

est. *deceptus*, sc. culpa, qua ille premitur; *tueri*, sc. eum.

v. 80—85. *Vt penitus notum*, pro *Vt* malim cum Bentleio *At*. — noli, ait, eum tueri, qui vere culpam sibi contraxit, at eum, qui tibi penitus notus et spectatus est, si tentetur vel petatur criminationibus, fidentem tuo praesidio serves et tuteris; nam si ille impune mordetur dente maledico, nonne tibi verendum est, ne idem paulo post tibi accidat?

v. 82. *Dente Theonino*) *Theon*, ut ex hoc loco apparet, homo fuit maledicentissimus, sive iste fuerit libertinus, ut tradit *Schol. Cruq.*, sive, quod multo probabilius, ignobilis quidam poëta.

v. 86. *Dulcis inexpert. cult. amici*, studium, quod in colendo potentiore amico ponitur, *dulce* videtur iis, qui nondum eius fecerunt periculum, at ii, qui illud experientia cognoverunt, non sine timore et circumspectione ei operam dant.

v. 87, 88. *Tu, dum tua navis* cett., cum in cultu potentioris prospero successu usus es, id age, et hoc tibi sit curae, ne de loco, quo progressus es, reiiciaris, h. e. ne secunda fortuna in adversam mutetur. Imagine a vento secundo aut *adverso*, vel a fausta aut infausta navigatione, ad felicem aut infelicem vitae cursum translata nihil frequentius.

v. 89—95. *Oderunt hilarem tristes* seqq. Expressit Horatius sententiam: diversi ingenii homines non inter se conveniunt; ad ingenium igitur patroni tui te accommodare et in eius agendi sentiendique rationem amice conspirare debes.

v. 90. *Sedatum*, quietioris et lentioris animi hominem; *celeres*, vividioris et alacrioris ingenii homines, *remissi*, qui vires non intendunt, arcui laxato et remisso sunt similes.

v. 91—93. *Potores bibuli — Falerni*, bibaces vini Falerni, vino Falerno ad mediam usque noctem sese ingurgitantes; sic supra Epist. I. 14. 34. *Quem bibulum liquidi media de luce Falerni, Coena brevis iuvat.* *Oderunt porr. neg. pocula* cett., te non

Nocturnos iures te formidare vapores.
Deme supercilio nubem: plerumque modestus
Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges et percontabere doctos;
Qua ratione queas traducere leniter aevum:
Ne te semper inops agitet vexetque cupido,
Ne pavor et rerum mediocriter utilium spes:
Virtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum:
Quid pure tranquillet, honos, an dulce lucellum,
An secretum iter, et fallentis semita vitae.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,

ferre possunt, si oblata tibi pocula recusaveris, quamvis tibi a nocturnis vaporibus cavendum esse iures; per *nocturnos vapores* intellige aestum, quo in somno agitantur, qui sera nocte se largius fervidiore vino invitarunt. Supra Epod. 3. 15. *Nec tantus unquam siderum insedit vapor* (aestus) *Siticulosae Apuliae.*

v. 94. *Deme superc. nubem*, pelle contractam in supercilio nubem (τὸ τῶν ὀφρύων νέφος), h. e. tristitiam; frontem exporrige; *plerumque*, non raro, saepius, nonnunquam, ut Od. I. 34. 7. Od. III. 24. 44. Sat. I. 10. 15. Sat. II. 5. 55. Epist. ad Pis. v. 14. et 95. et passim alibi.

v. 95. *Occupat obscuri speciem*, speciem prae se fert hominis, quae sentiat, tegentis et dissimulantis; *non verschlossen.* *acerbi*, acerba minantis.

v. 96. *Inter cuncta,* praecipue, ante omnia.

v. 98. *semper inops cupido*, scilicet cupido, quae nunquam exsatiari potest, est et manet semper inops; uti *dives inter opes inops*; nisi quis *semper* ad *agitet* et *vexet* referre malit, *semper inops* una voce pronunciari potest, ut *semper lenibus* apud Terent. Andr. I. 2, 4.

v. 100. *Virtutem doctrina paret* cett., utrum virtus praeceptis et disciplina parari possit, an naturae debeatur. Respexit Horatius quaestionem εἰ διδακτὸν ἡ ἀρετή a Socrate agitatam et ab Aeschine Dial. I., ut iam observavit *Gesnerus*, et Platon. in Menon. copiosius tractatam. *doctrina*, disciplina, institutio, supra Od. IV. 33. *Doctrina sed vim promovet insitam.*

v. 101. *quid te tibi reddat amicum*, quid ita te agere et sentire sinat, ut tibi ipsi placeas, tibi ipsi carus sis; supra Epist. I. 14. 1. Horatius *agellum suum se sibi reddere* ait.

v. 102. *Quid pure tranquillet*, quid pura et liquida tranquillitate animum tuum perfundat.

v. 103. *secretum iter*, vita secreta et remota a publica luce. *fallentis*, sc. oculos hominum, h. e. latentis, obscurae. Supra Epist. I. 17. 10. *Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.*

v. 104. *Digentia rivus*, ortus ex

Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus,
Quid sentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc est; etiam minus: et mihi vivam,
Quod superest aevi, si quid superesse volunt Dî:
Sit bona librorum et provisae frugis in annum
Copia; neu fluitem dubiae spe pendulus horae.
Sed satis est orare Iovem, quae donat et aufert:
Det vitam, det opes, aequum mî animum ipse parabo.

EPISTOLA XIX

AD MAECENATEM.

Prisco si credis, Maecenas docte, Cratino,
Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,

fonte Bandusin; conf. supra ad Od. III. 13. et ad Epist. I. 16. 12.

v. 105. *Mandela*, pagus, haud procul a villa Horatii. *rugosus frigore*, quasi frigus rugas inducat pagi incolis.

v. 106. ad *sentire* et *precari* supple *me*.

v. 109. *provisae*, quantum frugis opus est iis, qui sibi in unum annum provident; *providere frugis copiam in annum*, dictum est, ut apud Plin. H. N. VIII. 38. *providere pabulum in hiemem*.

v. 110. *neu fluit. dub. spe pend. horae*, neu suspensus inter spem metumque de dubia futuri temporis sorte perturber. Horat. supra Od. I. 11. 8. ad *Leuconoen*: *Carpe diem, quam minimum credula postero*.

v. 111, 112. *quae donat et aufert*, ea, quae Iupiter et dat, et aufert, vitam scilicet et opes; *aequum mi an. ipse par.*, quod attinet ad animi tranquillitatem, quam deus non dat, eam mihi ipse parabo.

EPISTOLA XIX
AD MAECENATEM.

In hac ad Maecenatem Epistola primum Horatius in aevi sui poëtas, stolide canendis carminibus, modo vini potu accenderent ingenium, se aptos atque idoneos esse opinantes, acerbe invehitur; deinde, qualem ipse, a servili pecore, imitatoribus, alienissimus, se praestiterit poëtam, modeste exponit.

v. 1—5. *Prisco — Crat.*) Cratinus, priscus poëta (vid. supra ad Sat. I. 4. 1.), iam ut vini amantissimus celebratur. Hinc lepide Aristophanes in Pace v. 701. Cratinum prae dolore fractae aliquando vini amphorae animam efflasse ait. cf. inprimis in Anthol. Graec. (edit. *Iacobs.*) Nicaeneti Sam. Epigr. IV. T. I. p. 106.

v. 2. *vivere*, durare, propagari ad

Quae scribuntur aquae potoribus. Vt male sanos
Adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
Vina fere dulces oluerunt mane Camoenae.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus,
Ennius ipse pater nunquam, nisi potus, ad arma
Prosiluit dicenda. Forum putealque Libonis
Mandabo siccis, adimam cantare severis.
Hoc simul edixi, non cessavere poëtae

posteros; supra Od. I. 32. 3. *si quid — Lusimus — quod et hunc in annum Vivat et plures*, ubi vid. not.

v. 3, 4. *aquae potoribus*, calore quasi, quo agitari debent poëtae, carentibus; Nicaenetus in laudato Epigr. v. 2. Ὕδωρ δὲ πίνων οὐδὲν ἂν τέκοι σοφόν, ad quem locum vide, quae notavit *Iacobs* in *Animadv*. Vol. I. Part. Post. p. 431. *Vt male sanos* cett. Sensus: *postquam, ex quo tempore*, poëtas, poëtico furore correptos (*male sanos*), in Satyrorum et Faunorum societatem recepit, redolent illi vino, quo a primo mane ora proluunt. — *Vt* pro postquam, ex quo tempore, accipio; posui igitur post *potoribus* distinctionem maiorem. Alii *ut* explicant: tanquam; *male sanos*, ἐνθουσιάζοντας, hinc infra in Epist. ad Pis. 296. *excludit sanos Helicone poëtas Democritus*; hinc Bacchus poëtis furentibus sive dithyrambicis praecipue favere et in eorum pectora descendere dicitur; cf. supra Od. II. 19. 15 seqq.; hinc chorus poëtarum infra Epist. II. 2. 18. *Bacchi cliens* dicitur; hinc *hederae doctarum frontium praemia* supra Od. I. 1. 29. et Virgil. Eclog. VII. 25. *Sat. Faun.*, Satyri enim et Fauni, lascivientes et insanientes, sunt in comitatu Bacchi.

v. 5, 6. *fere*, plerumque, ut supra Sat. I. 10. 15. et infra Epist. II. 1. 236. *Camoenae*, iam pro Musarum alumnis, h. e. poëtis; *dulces*, ut supra Od. I. 26. 9. et Od. II. 12. 13., pro libatione matutina in Musarum honorem equidem accipere nolim. — *Laudibus arguitur* cett. Homerus ob laudes, quas vino tribuit, *vinosus* fuisse arguitur. Ad loca, ubi vini virtutes laudantur ab Homero, quamvis breviter, referenda: Iliad. VI. 261. et Odyss. XIV. 463 seqq.

v. 7. *Ennius — pater*; antiquissimus Romanorum poëta cum verecundia quadam vocatur *pater*, sicuti philosophi, quorum maxima est auctoritas, verecunde *patres* vocari solent, sic supra Sat. I. 3. 126. *pater — Chrysippus*. *ad arma dicenda*, h. e. ad bellum Punicum secundum carmine epico describendum; cui non succurrit: *arma* (bella) *virumque cano?*

v. 8. *Prosiluit*, accommodate ad vim vini. *Forum putealque Lib.*, ubi tractantur res seriae; de *Libonis puteali* vid. supra ad Sat. II. 6. 35.

v. 9. *siccis) sicci*, qui non vinum bibunt, ut supra Od. I. 18. 3. Od. IV. 5. 39. et Sat. II. 3. 281., opponuntur: *vino madentibus*, *uvidis*. *adim. cant. sev.*, severos a canendis carminibus prohibebo. *severi* iidem, qui *sicci*.

v. 10, 11. *Hoc simul edixi* cett. Sensus: simulac hanc sententiam de vi, quam vini potus in poëtarum ingenia habeat, publice professus sum,

Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? si quis vultu torvo ferus, et pede nudo,
Exiguaeque togae simulet textore Catonem,
Virtutemne repraesentet moresque Catonis?
Rupit Iarbitam Timagenis aemula lingua,
Dum studet urbanus, tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile: quod si
Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.

statim mali poëtae et imitatores, quasi edicto aliquo proposito (hoc latet in verbo *edicere*), dies noctesque vino indulgere coeperunt. Ridet igitur Horatius stultitiam eorum, qui, modo vino se ingurgitaverint, se poëtae partes explere posse existimarent. — *Nocturno certare mero, putere d.*, ad eandem orationis formam compositus est notissimus versus in Epist. ad Pis. v. 269. *Vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna.*

v. 12—14. *Quid? si quis* cett. Quemadmodum nemo poëtae laudem solo vini potu, ita nemo Catonis virtutem assequi potest sola ad externum eius habitum se componendi studio. Sed vulgo homines vitia potius, quae alicui adhaerent, quam ipsas virtutes imitantur; *vultu torvo ferus.* Vet. Schol. Cruq. *Cato, senator Romanus* (sermo est de Catone Vticensi), *ut severior appareret, intonsa barba capillisque prodibat in publicum, duroque calceamento et saepe nullo, togaque exigua.* Plutarch. in Vit. Cat. Vtic. *Exiguaeque togae textore*, et usus exiguae togae textore, h. e. indutus exigua toga, pro simplice: *in toga exigua;* textor panni, e quo exigua Catonem simulans toga confecta est, iam *ipsius togae exiguae textor* vocatur. Comparant cum hoc loquendi genere supra Epist. I. 1. 94. *Si curatus inaequali tonsore capillus;* sed res ibi paulo aliter se habet, nam additur vox *curatus*, vel *curtatus;* ceterum *exiguam*, vel *arctam* (in Epist. praeced. v. 30.) *togam* gestabant ii, qui cum elegantioribus *togam laxam* aut gestare nolebant, ut Cato, priscos mores sectans, aut pro re tenui non poterant.

v. 15, 16. *Timagenis lingua*, facundia et ars, *aemula*, aemulationem excitans, *Rupit Iarbitam*, fecit, ut Iarbitae ilia rumperentur, *Dum* ille *urbanus* (elegans) *et disertus haberi studet, tenditque* (omnes vires intendit). — *Iarbitam*, Vet. Schol. *Facete posuit Iarbitam. pro* Maurum; *nam et Iarbas aemulus erat Aeneae. Hic Iarbita Maurus fuit Cordus, qui, dum Timagenem imitabatur, post convivium et inter pocula declamantem, propter insolentiam faciendi, quod conabatur, paene disruptus est.* *Timagenes*, Alexandrinus, celeberrimus Rhetor, a Gabinio Romam abductus, ibi usque ad Augusti tempora rhetoricam docuisse dicitur. *Rupit*, notum est illud Virgilii: *rumpantur ut ilia Codro.* *urbanus*, Cordus erat Maurus, Romanam elegantiam orationis tam venustate, quam pronunciatione imitaturus.

v. 17, 18. *exemplar vitiis imitabile*, exemplum, cui adhaerent vitia, quae

O imitatores, servum pecus, ut mihi saepe
Bilem, saepe iocum vestri movere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit,
Dux regit examen. Parios ego primus iambos
Ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.
Ac, ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quod timui mutare modos et carminis artem;
Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho,

simul aliquis imitari possit, facile decipit imitatores, magis ad vitiorum, quam ad virtutis imitationem propensos. *biberent*, scil. imitatores; — *cuminum exsangue*, quod sanguine represso pallorem inducit; Pers. V. vs. 55. *pallentis grana cumini*; de vi, quam in oris colorem *cuminum* habere dicitur, vid. Dioscorid. III. 68.

v. 19, *ut saepe*, quam saepe.

v. 20. *tumultus*, una voce egregie exprimitur vanitas, qua stulti imitatores non sine magno strepitu studia sua iactant, et, quod in proverbio dicitur, fluctus in simpulo excitant.

v. 21. *Libera vestigia* opponuntur servorum, imitatorum, vestigiis. — *per vacuum*, per campos, nullius adhuc pede tactos; *per avia Pieridum loca* (ut loquitur Lucretius IV. 1.) *nullius ante trita solo*; hinc Horatius supra (Od. III. 30. 13.) de se: *Dicar — Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos.* cf. Propert. III. 1. 3. 4.

v. 23. *Dux*, ut regina apum. — *Parios iambos*, ab eorum inventore, Archilocho, cuius patria fuit *Paros*; una e Cycladibus insulis in mari Aegaeo.

v. 24. *Ostendi Latio*, Horatius, cum primus Romanorum poëtarum usus esset in Libro Epodôn iambis ab Archilocho inventis, iamborum usum *Latio ostendit*, palam fecit, h. e. iamborum usum Romanos docuit. — *animosque*, animi acerbitatem in perstringendis vitiis; infra in Epist. ad Pis. 279. *Archilochum proprio rabies armavit iambo.*

v. 25. *Non res*, argumenta, quae tractavit Archilochus. *agentia verba Lycamben*, maledicta, quae Lycamben agebant (impellebant, adigebant), sc. ad restim.

v. 26—31. *Ac, ne* cett. Ac, ne ideo carmina mea minore laude ornanda esse existimes, quod ab Archilochi numeris et ab arte, qua ille versus ad certas leges composuit, recedere nolui, Sappho quoque et Alcaeus (*Musam*) carmina sua (*pede Archilochi*) ad Archilochi numeros (*temperat*) moderantur et componunt. *foliis* (lauri) *brevioribus*, mox flaccescentibus; corolla igitur, non diu durans, pro exiguo poëtae praemio ponitur.

v. 28. *mascula*, masculae virtutis vel masculi ingenii mulier.

Temperat Alcaeus; sed rebus et ordine dispar,
Nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinus
Vulgavi fidicen; iuvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet ametque domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosae plebis suffragia venor,
Impensis coenarum, et tritae munere vestis;
Non ego, nobilium scriptorum auditor et ultor,

v. 29. *rebus*, argumentis, *et ordine*, sc. pedum invicem se excipientium. *dispar*, Alcaeus.

v. 30, 31. *Nec socerum* cett., neque socerum, ut Archilochus Lycamben, maledicis versibus sibi perstringendum sumit, neque sponsam, ut Archilochus Neobulen, contumelioso carmine ad suspendium adigit. — *oblinat*) *oblinere*, eleganter et accommodate ad versus atri coloris vel nigrae loliginis plenos pro vulgari: perstringere. *laqueum* alicui *famoso carmine nectere*, elegantissima locutio pro vulgari: carmine ignominioso consilium alicui vitam laqueo finiendi iniicere.

v. 32—34. *Hunc ego* cett. Sensus: Ad huius Alcaei exemplum, quod nemo adhuc secutus est, ego primus inter Latinos poëta lyricus exstiti; — *iuvat immemorata ferentem*, iuvat me, qui protuli carmina, qualia ante me nullus Latinorum memoravit. — *Ingen. oc. l.*, *man. ten.*, carmina mea lyrica manibus cultiorum teri atque ab iis legi. *Vulgavi*, supra Od. IV. 9. 3. 4. *Non ante vulgetas per artes Verba loquor socianda chordis.* — *fidicen*, poëta lyricus, plenius supra Od. IV. 3. 23. *Romanae fidicen lyrae.*

v. 23. *Ingratus*, qui carmina privatim laudat et iis delectatur, at eadem publice malevole carpit, is sane est *lector ingratus.*

v. 36. *premat*, sc. invidia, vel simpliciter pro contemnat; Cic. Qu. Tusc. IV. 28. *humana omnia premens.*

v. 37. *ventosae*, mobilis, variae, ut supra Epist. I. 8. 12. *suffragia*, gratiam, plausum.

v. 39, 40. *Non ego* cett. Hunc lo cum ita interpretor: quia ego infra dignitatem meam positum esse existimo, me immiscere Grammaticis, et, quae a nobilibus scriptoribus apud illos e pulpitis recitantur, audire, factamque scriptoribus iniuriam ulcisci. — Erant tum Romae plures, qui altioris doctrinae laudem, vel potius speciem prae se ferentes, auditoria quasi aperirent, in quibus recitata a scriptoribus aut probarentur, et a reprehensionibus defenderentur, aut improbarentur et damnarentur. Horum, quos salse vocat *Grammaticos*, impudentius in rebus doctis auctoritatem aliquam sibi arrogantium, societatem et consuetudinem cum fu-

Grammaticas ambire tribus et pulpita dignor:
Hinc illae lacrimae! Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, et nugis addere pondus,
Si dixi; rides, ait, et Iovis auribus ista
Servas; fidis enim manare poëtica mella
Te solum, tibi pulcher. Ad haec ego naribus uti

geret Horatius, iniqua illorum de carminibus suis expertus est iudicia, quae tamen Horatius parum curavit; uti fere nostra aetate *iniquas* eorum, qui *recensentes* audiunt, parum curamus sententias. *nobilium*, per ironiam, ut videtur. *ultor*, qui aliquem a reprehensione, criminatione vel iniuria aliqua defendit, is eius est quasi *ultor*, vindex, patronus.

v. 40, 41. *ambire*, qui studiose aliquid sectantur et appetunt, id *ambire* dicuntur. *Gramm. trib.*, Grammaticorum, ut ita dicam, collegia facete nominat *tribus Grammaticas*, quasi penes eas ius suffragiorum sive laudis distribuendae potestas sit. *Hinc illae lacrimae!* hinc repetenda est Grammaticorum iniquitas et malevolentia! Hoc dictum Terentii And. I. 1. 99. iam tum de querelis, quarum causa tandem aperitur, in proverbium abiit.

v. 41, 42. *Spissis indigna theatris* cett., pudet me carmina, haud digna, quae in loco, ubi magna hominum frequentia convenit, audiantur, recitare et (*nugis addere pondus*) levia reddere velle gravia. *Spissis theatris*, infra Epist. II. 1. 60. *Roma — arcto stipata theatro*, et infra in Epist. ad Pis. 205. *spissa sedilia*.

v. 43—45. *rides, ait*, cett., ait aliquis e tribu Grammatica: tu nos ludis, et carmina tua Augusti auribus servas; persuasum enim tibi habes (*fidis*), te esse solum, a cuius ore manare possint carmina mellitissima; tu tibi ipsi mirifice places! *ait*, ut passim *inquit*, absolute, ubi incertus quidam loquens vel respondens inducitur; vid. *Bentl.* ad Sat. I. 4. 79. *manare* cum accusativo, pro emittere, edere, exsudare. Ovid Met. VI. 312. *et lacrimas etiamnum marmora manant*, ubi plura exempla de hoc huius verbi usu collegit *N. Heinsius*; similiter infra in Epist. ad Pis. 429. *rorem aliquis ex oculis stillare* dicitur. Sic *ῥέειν τί* apud Graecos.

v. 45 seqq. Sententiarum nexus huius totius loci mihi videtur esse hic: Horatius, qui a se impetrare non potuit, ut carmina sua recitaret coram tribunali hominum istorum, qui artem criticam exercebant in scriptores, v. 42. se excusat apud illos pudore, quo a praelectione nugarum suarum retineatur; — critici respondent: Superbia potius tu a carminibus tuis recitandis retineris; tu enim tanquam omnium poëtarum primus Augusti tantum auribus digna canere tibi videris. Ad haec, quasi vere dicta, consulto Horatius nihil respondet, sed addit tantum: Nolo dicteriis vobiscum pugnare; nam vobiscum pugnanti timendi sunt vestri ungues; nolo versari in loco, ubi huic pugnae expositus sum; veniam ex hoc ludo abeundi peto; ex ludo enim non raro oritur certamen et ira, ex ira inimicitiae et bellum.

Formido: et, luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus, clamo, et diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen et iram,
Ira truces inimicitias et funebre bellum.

EPISTOLA XX

AD LIBRVM SVVM.

Vertumnum Ianumque, liber, spectare videris;
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti claves, et grata sigilla pudico:

v. 45—47. *naribus uti* (μυκτηρίζειν) dicuntur, qui naso sursum tracto aliquem rident vel (ut Horatius supra Sat. I. 6. 5. loquitur) *naso adunco aliquem suspendunt.* *diludia* (Schol., Cruq.) *dicuntur tempora, quae gladiatoribus conceduntur inter dies munerum, quibus pugnatur*; ergo iam accommodate ad rem de tempore, quo ludentibus cessare vel ludum intermittere licet.

v. 48. *genuit*, gignere solet. *trepidum*, tumultuosum.

EPISTOLA XX

AD LIBRVM SVVM.

Horatius, simulans, hunc primum Epistolarum librum ipso invito viam ex penetralibus affectare in publicum, fata, quae illum in hoc temerario consilio persistentem maneant, tanquam vates canit. At, si legimus versus inde a v. 17. (*Hoc quoque te manet*) additos, Horatium spem, de carminum suorum immortalitate praeceptam, et supra in Od. II. 20. III. 30. et IV. 9. magnifice expositam, in hac quoque Epistola haud dissimulare, facile intelligimus. — Ceterum haec Libri Primi Epistolarum ultima, ut supra ultima Oda Libri Secundi et Libri Tertii haberi debet pro Epilogo.

v. 1, 2. *Vertumn.* — de deo *Vertumno* cf. supra ad Sat. II. 7. 14. Non procul a templo Vertumni et Iani erant porticus, ad quarum columnas vel pilas bibliopolae in tabernis vel in armariis libros venales habebant. Supra Sat. I. 4. 17. *Nulla taberna meos habeat, neque pila, libellos*, ubi cf. not. Liber igitur, qui vendi et publicari cupit, lepide dicitur *spectare* ad locum, ubi libri venduntur. *Sosiorum.* Vet. Schol. *Sosii illo tempore fratres erant bibliopolae celeberrimi.* Infra in Epist. ad Pis. 345. *Hic meret aera liber Sosiis.* *pumice mundus*, pumice laevigatus et expolitus; nam quae in membranis erant hirta et aspera, abradebantur pumice; vid. ad Catull. I. 2. ubi est *libellus pumice expolitus.*

v. 3—5. *Odisti clav.* cett., displicet tibi, quo adhuc clausus latebas, locus angustior; ex umbra prodire gestis in solem atque pulverem. Plu-

Paucis ostendi gemis, et communia laudas.
Non ita nutritus! Fuge, quo descendere gestis:
Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
Quid volui? dices, ubi quis te laeserit; et scis,
In breve te cogi, plenus cum languet amator.
Quod si non odio peccantis desipit augur,
Carus eris Romae, donec te deseret aetas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Coeperis, aut tineas pasces taciturnus inertes,
Aut fugies Vticam, aut vinctus mitteris Ilerdam.

res interpretes Horatium respexisse putant gynaecea, quorum foribus tam claustra adfigebantur, quam sigilla imprimebantur. De *his sigillis* laudant *Kirchm. de Annulis* cap. X. p. 84. Quemadmodum *pudicis* ad pudicitiam suam muniendam *grata* sunt *sigilla*, ita *modesto Libro* gratum esse debebat, quo latebat, scrinium. Respondent certe huic imagini tam verbum *prostare* de impudicis, quam sequentia in v. 5. *Non ita nutritus*, non ita a me educatus es; hac sentiendi agendique ratione a me non imbutus es; talem te non finxi. — *descendere*, scilicet in loca, quae liber *laudabat*, *communia*, h. e. publica, ubi multis *ostendi*, h. e. a multis legi cupiebat.

v. 6. *miser*, ego temeritate mea miser factus.

v. 8. *In breve te cogi*, te coarctari, in angustum statum redigi, pro vulgari: ex manibus seponi; membranae evolutae latiorem, convolutae et ex manibus sepositae angustiorem locum occupant. *plenus*, legendo lassus et exsatiatus; *plenus* simpliciter pro satur; apud Ovid. Amor, II. 6. 29. de mortuo psittaco: *Plenus eras minimo*, satur eras minimo cibo. *Bentleius* commode attulit locum Ovidii Ex Pont. III. 4. 55. ubi pariter *lector* exsatiatus simpliciter dicitur *plenus*. — *amator*, accommodate ad imaginem a gynaeceo ductam pro lectore.

v. 9, 10. *Quod si non odio pecc.* cett., quod si non odium erga te peccantem (in publicum scilicet descensurum invito Horatio) vaticinantis, mentem pervertit. *donec te deseret aetas*, donec aetate qua florebas exacta consenesces. Pro lectione *deserit*, vel *deserat* ad fidem plurium Codd. apud *Feam* exhibui *deseret*.

v. 11. *manibus sord. vulg.*, similiter supra Sat. I. 4. 72. *manus vulgi libellis insudare* dicuntur.

v. 12, 13. *taciturnus*, eleganter de libro, qui, non habens lectorem, quocum quasi sermocinetur, tacet. — *tineae*, de iis quoque vermiculis, qui chartas et libros corrodunt; Ovid. Ep. ex Pont. I. 1. 72. *Conditus ut tineae carpitur ore liber*; vocantur tineae *inertes*, quia, praeterquam quod rodunt, nihil agunt; sunt enim, ut loquitur Virgilius de fucis, *ignavum pecus*; nisi *tineas inertes* explicare malis: artibus infestas. *Aut fug. Vt. aut.* cett., antea urbe, ubi contemneris, in terras longe remotas fugies. Pro terris longe remotis ideo, ut bene *Gesnerus* monet, *Vticam* (nobilem il-

Ridebit monitor non exauditus; ut ille,
Qui male parentem in rupes protrusit asellum
Iratus: quis enim invitum servare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.
Cum tibi sol tepidus plures admoverit aures,
Me libertino natum patre, et in tenui re
Maiores pennas nido extendisse loqueris:

lamurbem in Africa estrema) et *Ilerdam* (urbem in Hispania) posuit; quia tum in his locis Romanarum literarum studia tractari et fervere incipiebant. In Epist. ad Pis. v. 345. de bonae frugis libro: *Hic meret aera liber Sosiis, hic et mare transit.* — *vinctus*, scil. funiculis, quibus nunc quoque colligantur et constringuntur libri in terras remotas mittendi. Alii legunt *unctus*, h. e. sorde pollutus; sed magis placet *vinctus*. Ceterum, quod Horatius vel maxime in votis habuit, scilicet ut carmina sua in loca remotissima propagarentur, et quod in gloriam suam futurum esse supra in Odis (vid. Arg. hui. Epist.) vaticinatus est, id nunc ad mala, quae liber in publicum emissus experturus sit, simulanter refert.

v. 14—16. *Ridebit monitor* cett. Sensus: Tum ego te, qui non exaudisti, quae monui, ridebo, sicut ille in fabulis risit asellum, qui, cum parere nollet, ab eo irato in rupem protrusus se inde praecipitem dedit; quis enim curet servare repugnantem?

v. 17, 18. *Hoc quoque* cett. Sensus: haec quoque tibi destinata est sors, ut pueros in extremis vicis elementa docendo consenescas. — Cum esset apud Romanos hic mos, ut pueris, quibus in ludis, qui erant in extremis vicis vel compitis, prima elementa tradebantur, nobilium poëtarum carmina, quae illi ediscerent, a ludimagistris *dictarentur*; iam Horatius sua quoque carmina in ludis dictatum iri vaticinatur. Nec hic carminum suorum in scholis minoribus usus dedecori esse potuit Horatio. Scribit quidem ille Sat. I. 10. 75. *An tua demens Vilibus in ludis dictari carmina malis?* sed idem Sat. II. 1. 71. plagosum Orbilium antiquissimi poëtae Livii Andronici carmina sibi *dictasse* ait. *senectus balba*, non raro enim vox grandaevorum blaesa et balba esse solet; *occupet*, sc. te, te opprimat, tibi obrepat; supra v. 10. dixit: *donec te deseret aetas.*

v. 19. *sol tepidus*, iis horis pomeridianis, quibus solis calor est mitior; — videntur scilicet hoc tempore (apud nos circa horam ferme nonam), parentes vel alii ludos adiisse, et, quae ibi docerentur pueri, audivisse. Hinc supra Sat. I. 6. 82. Horatius de patre suo: *Ipse mihi custos incorruptissimus omnes Circum doctores aderat.* *Aures*, auditores.

v. 20. *libertino patre*, conf. supra Sat. I. 45. fuit autem pater Horatii *coactor*. vid. l. I. v. 86.

v. 21. *Maiores pennas nido* cett., me, in re tenui natum, maiora et altiora assequi studuisse; expressit hoc imagine, ab avium pullis ducta,

Vt quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuisse domique,
Corporis exigui, praecanum, solibus aptum,
Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Forte meum si quis te percontabitur aevum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo dixit Lollius anno.

qui maiores pennas nacti, cum evolarunt e nido, ad altiora tendunt.

v. 22. *Vt quantum* cett., ita quidem, ut gentis meae ignobilitatem compenses virtutum mearum nobilitate; ad *addas* supple *tantum*, quod vel post vel ante *quantum* saepius omitti solet; vid. *Drakenb.* ad Liv. II. 10. § 12. T. I. p. 281.

v. 23. *primis urbis*, nominatim Maecenati; supra Sat. II. 1. 76. dicit: *tamen me Cum magnis vixisse invita fatebitur usque Invidia. belli*, Horatius militavit tribunus *Bruto militiae duce*, Od. II. 7. 2. sed, ut ipse ibidem v. 10. fatetur, *relicta non bene parmula;* conf. supra Sat. I. 6. 25.

v. 24. *Corporis exigui*, supra Sat. II. 3. 309. *ab imo Ad summum totus moduli bipedalis. solibus aptum*, apricationes sectantem, hominem corpus mollius curantem.

v. 24. *Irasci celerem* (ὀξύθυμον, ὀξύχολον), *praecipitem ingenio in iram*, ut loquitur Livius XXIII. 7.

v. 27, 28. *Me quater* cett. Horatius natus est, ut ipse ait supra Od. III. 21. 1. (V. C. 688.), L. Aurelio Cotta et L. Manlio Torquato Coss. Ab horum igitur consulatu usque ad consulatum M. Lollii et A. Aemilii Lepidi (V. C. 732) quadraginta quatuor annorum intervallum fuit. — *quo dixit*, nullum plane interpretem in vetere lectione *duxit* haesisse, mireris. Ponamus, *ducere* explicari posse pro accipere, ut apud Ovid. Met. X. 680. *duxit sua praemia victor;* sed quis unquam dixit *collegam ducere?* Lollius unus consulatum acceperat (Dio LIV. 6.), et is nunc, sive comitia habendo (Liv. XXII. 35. *Terentius consul unus creatur, ut in manu eius essent comitia rogando collegae*), sive alio modo, ex usu loquendi collegam sibi non *ducere*, sed *dicere* poterat. Livius VII. 24. *Ipse* (Camillus) *ob id meritum ingenti studio Patrum creatus consul collegam Ap. Claudium Crassum dixit*, et XXXVII. 47. *Fulvius Consul unus creatur, quum ceteri centurias non explessent; isque postero die Cn. Manlium collegam dixit.* Ex coniectura igitur *dixit* pro *duxit* exhibui, et quidem eo confidentius, quia in duobus verbis *dicere* et *ducere* scribendis sexcenties peccarunt librarii; vid. *Drakenb.* ad Liv. XXXVIII. 43. § 1. T. V. p. 250.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARVM

LIBER SECVNDVS.

EPISTOLA I

AD AVGVSTVM.

Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem,

EPISTOLA I

Ad Augustum.

Postquam poëta in prima huius Epistolae parte laudavit populi Romani sapientiam, qua ille, cum vulgo post mortem demum virtutes hominum agnoscantur et recte aestimentur, iam nunc Augustum ut praesentem deum veneretur; summis Augusti laudibus praemissis, de iusto pretio tam antiquioribus, quam recentioribus poëtis statuendo agit.

v. 1—4. *Cum tot sustineas* cett. Vulgaris, sed elegans, inferioris ad superiorem scribentis excusatio: Si ausim te, Caesar, longo sermone detinere et avocare a gravissimis negotiis, quibus tu unus tam armorum potentia Italiae securitatem praestas, quam legibus salutaribus populi mores emendandos curas, profecto commoda, quae tu paras populo, ego turbare et intercipere videar.

v. 1. *solus*, antea enim penes plures fuerat rerum publicarum administratio.

v. 2, 3. *moribus ornes*, *Legibus emendes* (pro *moribus* tentabat Bentleius *moenibus*; sed *res Italas ornare moenibus* vix fert Latinitas. Supple ad *ornes* et *emendes:* populum Romanum, et haec per ὕστερον πρότερον dicta esse puta: leges vitia emendant et emendatos moribus ornant. Egregie huic loco respondent, quae Horatius de emendatis ab Augusto moribus canit supra Od. IV. 5. 21. 22. *Nullis polluitur casta domus stupris; Mos et lex mendosum edomuit nefas.* Respexisse autem videtur Horatius legem *Iuliam de adulteriis* et legem *Pappiam Poppaeam de maritandis ordinibus.* Scripta est haec Epistola, postquam Augustus, ut refert

Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.
Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux,
Post ingentia facta deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;
Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis: diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore subegit,

Sueton. Octav. 27. *morum legumque regimen perpetuum receperat.*

v. 4. *longo sermone*, et tamen haec Epistola, si Epistolam ad Pisones exceperis, omnium Horatii Epistolarum est longissima. Scilicet non raro rei alicuius, quam paucis expedire volumus, gravitas vel iucunditas nos disertos et verbosos reddit. *tua*, negotiis tuis destinata.

v. 5—10. *Romulus* cett. Romulus, Bacchus, Pollux cum Castore et Hercules, postquam rebus gestis immortalem gloriam sibi comparaverunt, inter deos relati, dum bene merent, dum terrarum hominumque cultum curant, dum agros assignant colonis, dum aspera bella componunt, dum oppida condunt, meritis suis non speratum favorem contingere (*ploravere*) doluerunt. *heroës*, Horatius supra quoque Od. III. 3. commemoratos h. l. heroës, ut divinitatem nactos, coniunctim celebrat, sed ibi addit *Augustum*. (v. 10. 11. *Quos inter Augustus recumbens, Purpureo bibit ore nectar*). Horatius, si diligentius animum advertis, idem facit hoc loco, sed tecte; nam verba *agros assignant*, scil. colonis deducendis, ad solum Augustum referri possunt. Huc accedit, quod in *Romuli* nomine *Augusti* simul nomen quodammodo latere potest, quia fuere, qui Augusto Romuli nomen tribuendum esse censerent. Sueton. Octav. 7. *Postquam C. Caesaris et deinde Augusti nomen assumsit; alterum testamento maioris avunculi: alterum Munatii Planci sententia: cum, quibusdam consentientibus Romulum appellari oportere, quasi et ipsum conditorem urbis, praevaluisset, ut Augustus potius vocaretur* cett.

v. 5. *Bacchus*, ut supra l. l. vers. 5. vocatur *pater*, ad verecundiam, quae ei debetur, designandam.

v. 6. *deorum in templa*, in coelum; Terent. Eunuch. III. 5. 42. *At quem deum! qui templa coeli summa sonitu concutit.* Supra l. l. v. 10. coelum vocat *arces igneas*.

v. 7. *colunt*, cultius reddunt.

v. 8. *oppida condunt*, Augustus quoque, ut narrat Sueton. Aug. 28. *urbem — excoluit adeo, ut iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset.*

v. 10. *dir. qui cont. hydr.* Hercules, qui clava sua capita hydrae Lernaeae comminuit et decussit; cf. supra Od. IV. 4. 61.

v. 11. *port.*) *portenta* et *monstra* dicuntur, quae contra leges naturae apparent. Eo pertinent horrendae illae hominum et bestiarum formae, contra quas pugnare debebat Hercules; *nota*, nihil enim Herculis laboribus notius. Duodecim labores Herculis totidem hexametris comple-

Comperit invidiam supremo fine domari;
Vrit enim fulgore suo, qui praegravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.
Praesenti tibi maturos largimur honores,
Iurandasque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus, sapiens et iustus in uno,

xus est Ausonius Idyll. XIX. *fatali*, fatali necessitate Herculi imposita ab Eurystheo, quia ille, rem ita moderante Iunone, prior Hercule natus fuerat.

v. 12. *Comp. invid. s. fin. dom.*, invidiam (*supremo fine*) post mortem demum compesci suo ipsius exemplo edoctus est.

v. 13, 14. Hic locus, ut nunc legitur, difficultates habet vix expediendas. *Fea* ad duorum Codicum fidem pro *positas* in textum recepit *positos*; hoc placet; sed quomodo *qui praegravat artes* explices? *praegravare* est: gravius pondus habere, graviore pondere vincere (nos *überwiegen*), et proinde: superare; sed quid est vincere vel superare *artes?* accipiunt quidem nonnulli interpretes *artes* pro artificibus; sed hic non sermo est de artificibus. Res, puto, expedita est, si pro *positas* cum *Fea positos* et pro *artes* mecum legeris *arte*, hoc sensu: Nam qui alios (*arte*) virtutibus (*praegravat*) superat, et iis explendescit, is *fulgore suo* (*infra se positos*) a se superatos, se inferiores (*urit*) pungit et invidia inflammat. *arte*, in latiore significatione ut supra Od. III. 3. 9. *Hac arte Pollux et vagus Hercules Enisus arces attigit igneas.* et v. 13. *Hac te merentem, Bacche pater, tuae Vexere tigres.* — Vossius, acutissime difficiliorum Horatii locorum sensum rimans, huius loci emendationem, a me propositam, in animu habuisse videtur; vertit enim: *Denn mit blendendem glanze beleidiget, wer vor den andern raget durch höhere kunst.* *exstinctus*, mortuus.

v. 15—17. *Praesenti tibi maturos* cett. At tibi, Augusta, multo maior, quam heroibus illis, Romulo, Baccho cett., contigit felicitas; illi enim post mortem demum inserti sunt deorum ordinibus, tu vero adhuc vivens et praesens deus a populo coleris. Supra Od. III. 5. 2. — *praesens Divus habebitur Augustus.* *maturos*, tempestivos in vita, non seros post mortem. *Iurandasque tuum per nom. pon. aras*, qui iurabant, manum arae admovere (ut Hannibal apud Corn. Nep. c. 2.) et deum, cui ara sacra erat, iurisiurandi testem et vindicem, appellare solebant; eodem igitur redit, utrum cum *Bentleio* legas: *tuum per numen*, an *tuum per nomen*; de permutatione duarum vocum, *numen* et *nomen*, vid. *Gronov.* ad Liv. VII. 30. § 20.

v. 18—22. *Sed tuus hic populus* cett. Sensus et nexus: (*Sed*) Idem tamen hic populus tuus, qui in te uno, dum te adhuc viventem tam nostris, quam Graiis ducibus anteponit, sapiens et iustus est, nunquam simili ratione modoque caeteros aestimat, sed eos

Te nostris ducibus, te Graiis anteferendo,
Caetera nequaquam simili ratione modoque
Aestimat, et, nisi quae terris semota suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit:
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinque viri sanxerunt, foedera regum
Vel Gabiis, vel cum rigidis aequata Sabinis,
Pontificum libros, annosa volumina vatum,
Dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Graecorum sunt antiquissima quaeque

donec vivunt, fastidit et odit. — Sic non opus est, ut in v. 18. pro *hic* cum *Bentleio* legatur *hoc*. *Te* in v. 19. tam ad *ducibus*, quam ad *uno* referendum videtur.

v. 20. *caetera*, pro caeteros, ut passim *omnia*, pro omnes.

v. 21—24. *nisi quae* cett., eleganter pro: nisi eos post fata terra tegit. — Caeterum sponte hic succurrit notus ille Horatii locus Od. III. 24. 30 cett. seqq. *Clarus postgenitis, quatenus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quaerimus invidi.* *Sic fautor veterum*, populus, qui vetusta tanti aestimat, — *ut tabulas peccare vetantes*, duodecim legum tabulas, *Quas bis qu. viri sanxerunt*, conscripserunt et probatas a populo sanctas esse iusserunt; vid. Liv. III. 34. et Dionys. Hal. X. 57. 58. T. IV. p. 2142—2149. edit. *Reiske*. — *foedera regum*, a Romulo quidem cum Sabinis, Liv. I. 13. a Tarquinio Superbo cum Gabiis facta, Liv. I. 54.

v. 25, 26. *cum*, tam ad *Gabiis*, quam ad *Sabinis* referendum. *Sabini* vocantur *rigidi*, non tantum, quia severa disciplina apud eos vigebat (cf. supra Od. III. 6. 37 seqq. et Epod. II. 41.), sed etiam, quia fortes et bellicosi erant. Sic apud Ovidium *rigidus Mars*, *rigidus leo*, *rigidae ferae*. *aequata*, iuncta, vel inita, latis ab utraque parte aequis conditionibus. *Pontificum libros*, apposite in hanc rem faciunt verba Ciceronis de Orat. II. 12. *Ab initio rerum Romanarum usque ad P. Mucium res omnes singulorum annorum mandabat litteris, referebatque in album, et proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi, hique etiam nunc Annales Maximi nominantur.* *annosa vol. vatum*, carmina Sibyllina et alia antiquitus a vatibus edita.

v. 27. *Dictitet Albano* cett., in monte Albano ex ipso Musarum ore fluxisse dictitet; per *Musas* Horatius respexisse videtur Nympham Egeriam, quacum Numa Pompilius, ut miraculosis commentis fidem faceret, sibi in monte Albano nocturnos congressus esse simulabat; vid. Liv. I. 19. Dixit Horatius *Musas*, quia Egeria in Musarum choro et consortio fuisse dicitur; vid. Dionys. Hal. II. 60. T. I. p. 364. edit. *Reiske*.

v. 28—31. *Si quia Graecorum* cett. Sensus huius loci paulo obscurioris est fere hic: Quod si, quia antiquissima quaeque Graecorum scripta iure

Scripta vel optima, Romani pensantur eadem
Scriptores trutina; non est, quod multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.
Venimus ad summum fortunae; pingimus, atque
Psallimus, et luctamur Achivis doctius unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus:
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteresque referri debet? an inter
Viles atque novos? excludat iurgia finis.
Est vetus probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperiit minor uno mense vel anno,
Inter quos referendus erit? veteresne poëtas?
An quos et praesens et postera respuat aetas? —
Iste quidem veteres inter ponetur honeste,

meritoque optima iudicantur, Romanorum quoque antiquissimi scriptores, ad eandem trutinam examinati et ponderati, habentur optimi (*non est, quod multa loquamur*), nihil profecto dicere attinet; hoc enim aeque absurdum et ridiculum est, ac si quis, quod in proverbio dicitur, contendere velit, nil duri esse intra oleam (in oleae nucleo); nil duri extra in nuce (in nucis putamine); quod qui contendat, sensu communi caret.

v. 32—35. Horatius Romanos stulte artium scientiam, tanquam a veteribus Romanis traditam, iactantes inducit: Summam, vos dicitis, quae nobis contingere poterat, perfectionem assecuti sumus; pingendo, psallendo, et luctando superamus Graecos! *unctis*, luctaturi enim in palaestra vel in campo Martio oleo ungi solebant.

v. 35. *chartis*, carminibus, quae scripta sunt in tabulis chartaceis; infra in hac Epist. v. 161. *Graecae chartae*, carmina Graeca; apud Catullum LXVIII. 46. *charta anus aliquid loqui*, h. e. carmina, quae longam aetatem tulerunt, aliquid narrare dicuntur. — *pretium arroget*, vetustatis pretium attribuat, vindicet.

v. 36. *decidit*, mortuus est; morientes, ut flaccida folia arborum, *decidere* dicuntur, vel simpliciter ad *decidit* supple: ad orcum. Supra Od. IV. 7. 14. *Nos, ubi decidimus, Quo pius Aeneas* cett.

v. 38. *excludat iurgia finis*, definitus sive praestitutus annorum, quibus vetustas efficitur, numerus tollat et removeat omnem de hac re litem atque controversiam.

v. 39. *probus*, idem, qui in modo v. 37. dictus est *perfectus*.

v. 40. *minor*, sc. natu; iunior.

v. 42. *An*, scil. inter eos, quos cett. Pro vulgari *respuet* dedi cum Bentl. et Fea *respuat*, suffragantibus omnibus fere Codd.

v. 43. *honeste*, non immerito, recte

Qui vel mense brevi vel toto est iunior anno. —
Vtor permisso, caudaeque pilos ut equinae,
Paulatim vello, et demo unum, demo etiam unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad fastos, et virtutem aestimat annis,
Miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius, et sapiens et fortis, et alter Homerus,
Vt critici dicunt, leviter curare videtur,
Quo promissa cadant et somnia Pythagorea.

v. 45—49. *Vtor permisso*, cett., utor venia, ulterius quaerendi, et, sicut unum pilum post alterum ex cauda equina, ita de numero annorum, quibus vetustas scriptorum constituatur, paulatim vello et demo unum numerum post alterum, (*dum*) donec is, (*Qui redit ad fastos*) qui scriptorum praestantiam numero dierum et annorum in fastis signatorum aestimat, et nil nisi scripta iam diu mortuorum miratur, (*cadat*) victus concidat ratione corruentis acervi elusus, h. e. donec ei, ratione numeri sensim sensimque minuti decepto, aqua haereat. — Habes hic egregium exemplum *Soritae*, quem Cicero (de Divin. II. 4.) Latine appellat *argumentationem acervalem*, a Graeca voce *σωρὸς*, *acervus*. Quemadmodum scilicet acervus, v. c. tritici, e quo perpetuo unum granum post alterum tollitur, tandem corruit, ita magnus numerus, e quo unum post alterum demis, ita minuitur, ut, ubi illa magnus esse desinat, nescias.

v. 47. *cadat*, cum acervo concidat, h. e. se ad incitas redactum esse intelligat.

v. 49. *nisi quod Libitina sacravit*, nisi quod olim scripserunt Libitinae sacrati, h. e. sepulti; de *Libitina*, vid. supra ad Od. III. 30. 7. et ad Sat. II. 6. 19.

v. 50 seq. Iam Horatius affert veterum poëtarum celebratissimos, *Ennium*, *Naevium* cett., profecto non, ut plures interpretes contendunt, ut manes illorum vellicet, et de pretio, quod iis tribuebatur, aliquid detrahat, sed ut ostendat, *quam sanctum sit* (v. 54.) *vetus omne poëma*. Laudat, quod laudandum est, et réprehendit, quod in reprehensionem incurrere videtur. Hinc v. 63. *Interdum vulgus rectum videt; est ubi peccat.* — Si Horatius Ennii laudem imminuere voluisset, leviter certe ceterorum quoque, qui sequuntur, tetigisset vitia. In eo tantum homines errare ait, quod ita mirentur veterea (v. 65.), ut nihil iis anteferant, nihil iis comparent.

v. 50. *sapiens*, doctus, eruditus, eodem sensu poëtae apud Graecos dicuntur *σοφοί*. *fortis*, altiore spiritu exsurgens.

v. 51, 52. *critici*, rerum ad doctrinam spectantium aestimatores, grammatici. *leviter curare videtur*, Ennius parum curat, (*Quo — cadant*) quem eventum habeant ea, quae de animorum migratione promiserit et somniaverit Pythagoras, persuasus scilicet, se post mortem non in animali quodam, sed in hominum animis sedem habiturum esse, h. e. nomen

Naevius in manibus non est, et mentibus haeret
Paene recens, adeo sanctum est vetus omne poëma.
Ambigitur quoties uter utro sit prior; aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti:
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro;

suum post mortem apud posteros celebratum iri.

v. 53. *Naevius in manibus non est*, Naevius quidem non manibus teritur, sed eius, ut paene recentis poëtae, carmina dictantur et a pueris ediscuntur; cf. supra ad Epist. I. 20. 17. — *mentibus haerere* dicuntur, quae ediscuntur; carmina igitur, quae ediscuntur, opponuntur iis, *quae in manibus sunt*, h. e. leguntur; hinc pro *et mentibus* cum *Dacerio* legendum videtur *at mentibus*. Ceterum Naevius non tantum comoedias et tragoedias, sed etiam carmen epicum de Bello Punico Primo scripsit.

v. 55—61. Iam Horatius, sententias, quae a vulgo de veterum poëtarum pretio feruntur, referens, eos, qui in veterum tanquam perfectissimorum scriptorum et recentioribus longe praeferendorum, laude sint nimii, errare, illos vero, qui ea, quae vitio vertenda sint veteribus, agnoscant, rectius secum de iis iudicare ait. *Ambigitur quoties* cett. Quoties quaeritur, num Pacuvius Accio, an hic illi anteponendus sit, Pacuvio laus docti senis, Accio poëtae sublimioris spiritus tribuitur. *M. Pacuvius*, Brundisinus, Ennii ex sorore nepos, Laelii Sapientis amicus et hospes, poëta Latinus fuit Tragicus. Mortuus est octoginta annos natus; hinc *senex*, et quidem *doctus*, quia poëtae, qui non tantum ingenio valent, sed etiam larga bonarum litterarum copia instructi sunt, dicuntur *docti* (σοφοί, *sapientes* v. 50.). Cicero ad Qu. Fr. de Orat. I. 58. de *Pacuvio*: *Nec quisquam est eorum, qui, si iam ediscendum sit sibi aliquid, non Teucrum Pacuvii malit, quam Manilianas venalium vendendorum leges ediscere.* *Accius* (*Actius*, *Attius*) Latinus poëta Tragicus, Pacuvii aemulus. Cic. Brut. 64. *Accius — ait, se et Pacuvium docuisse fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset.* *Accii* et caeterorum fragmenta a *Stephanis*, *Detrione* et *Scriverio* collecta sunt. *Accius* iam dicitur laudem accepisse *alti*, h. e. sublimioris poëtae; vix enim *alti* ad *senis* quoque referri potest, cum Accius non fuerit *senex*, ut ex laudato loco Ciceronis apparet; nec facile assentiaris iis, qui Horatium per *doctum senem* Euripidem et per *altum senem* Sophoclem designare voluisse existimant; immo ad *docti* quoque supplendum videtur *poëtae*. *Altus* est: sublimis; sic *oratio alta* (sublimis) apud Ciceronem in Orat. cap. 57. *orationi humili* opponitur; *spiritus altior* apud Ovid. Trist. IV. 1. 44.

v. 57. *Dicitur Afrani* cett. Sensus: Afranius ad exemplum Menandri (qui, ut Graecus, comoedias scripsit *palliatas*) composuisse dicitur comoedias *togatas* (h. e. ab actoribus, non pallio, ut apud Graecos, sed toga indutis, actas.) — *Afranium*, qui ferme vixit V. C. 660., Quinctilianus quoque X. 1. 100. ad fabularum *togatarum* scriptores

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi;
Vincere Caecilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro,
Spectat Roma potens; habet hos numeratque poëtas
Ad nostrum tempus Livî scriptoris ab aevo.
Interdum vulgus rectum videt; est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
Vt nihil anteferat, nihil illis comparet, errat:
Si quaedam nimis antique, si pleraque dure
Dicere cedit eos, ignave multa fatetur,
Et sapit, et mecum facit, et Iove iudicat aequo.
Non equidem insector, delendave carmina Livî
Esse reor, memini quae plagosum mihi parvo
Orbilium dictare, sed emendata videri,

principes refert. De *Menandro* vid. ad Sat. II. 3. 11.

v. 58. *Plaut. ad exemp.* cett., cum Plautus in scribendis comoediis Epicharmi virtutes assequi studuisse dicatur, Epicharmum (discipulum Pythagorae; Diog. Laërt. VIII. 78.) egregium fuisse poëtàm Comicum sponte sequitur. *Siculi*, nati quidem in insula Coo, sed in Sicilia educati. *properare*, intentiore nisu imitandi studium dirigere; nisi fortasse *properanti Plauto* festinationis simul vitium exprobratur.

v. 59. *Caecilii*, Insubris Galli, poëtae Comici, quem Horatius h. l. sententiarum gravitate Plautum superasse ait, mentio quoque fit infra in Epist. ad Pis. v. 54.

v. 60, 61. *arcto stip. theatro, Spect. R. p.*, hinc supra Epist. I. 19. 41. *spissa sedilia.*

v. 62. *Livi)* *Livius Andronicus*, poëta Comicus, Livii Salinatoris, cuius filias erudiverat, libertus, V. C. 514. M. Claudio (Caeci filio) et M. Sempronio Tuditano Css. primus Romae fabulam dedisse dicitur; vid. Liv. VI. 4. et Gell. XVII. 21.

v. 66. *nimis antique*, qui nimis sectatur priscae aetatis verba, eius oratio est horrida atque inculta.

v. 67. *cedit* (sc. vulgus) pro concedit. Stat. Theb. I. 704. *cui aetherii dono cessere parentes Aeternum florere genus.* — Recte *Bentleius* ad fidem Reg. Soc. Cod. pro *credit*, quod vett. editt. obsidet, recepit *cedit*. *ignave multa fatetur*, si fatetur, multa veteres dicere *ignave*, frigide, languide, inepte.

v. 68. *Iove aequo*, favente, secundo, ut vers. 94. *fortuna aequa.*

v. 71. *Orbil.*) de *Orbilio*, qui a tenera inde aetate non leviter bonarum litterarum studium imbutus et ex milite factus est ludimagister, adi Sueton. de Illustr. Grammaticis cap. 9. Cum esset Orbilius, ut scribit Suet. l. l., homo *acerbae naturae*, et proinde pueros erudiendos sibi traditos acerbe tractaret, Horatius, iam plagarum

Pulchraque, et exactis minimum distantia, miror.
Inter quae verbum emicuit si forte decorum,
Si versus paulo concinnior unus et alter,
Iniuste totum ducit venditque poëma.
Indignor quidquam reprehendi, non quia crasse
Compositum illepideve putetur, sed quia nuper;
Nec veniam antiquis, sed honorem et praemia posci.
Recte, necne, crocum floresque perambulet Attae
Fabula, si dubitem, clament periisse pudorem

ab eo acceptarum memoriam refricans, eum *plagosum* vocat.

v. 72. *exactis minimum distantia*, proxime accedentia ad ea, quae ad normam recti exacta sunt, ergo ad perfecta.

v. 73—75. *Inter quae* cett. In hoc loco tam explicando, quam emendando frustra se torserunt plures interpretes, *Bentleius*, *Gesnerus* cett. ideo; puto, quia *ducere* et *vendere* non ea, qua debebant, significatione acceperunt. Sensus: si forte in carminibus, quae scripsit Livius, elegans verbum, vel unus et alter versus concinnior enituit, vulgus *iniuste* (praeter rem) totum poëma pulchrum et concinnum esse censet, et hoc nomine laudat. *Inter quae* refer ad *carmina Livi* in v. 69. *emicuit*, pro vulgari: placuit; *emicare* dicuntur res, quae prae ceteris pulchritudinis suae splendore oculos ad se advertunt, placentque. *ducit*, aestimat, iudicat, censet; sic saepe *ducere*, ut docent Lexica. infra v. 83. *aliquid rectum ducere*, et supra Sat. I. 6. 62. *Magnum hoc ego duco*; supplendum autem est omnino ad *ducit* »*vulgus*« ut supra v. 67. ad *cedit*, et v. 68. ad *sapit*, *facit*, *iudicat*. *vendit*, laudat, commendat; sic passim *vendere* et *venditare*; est enim translatum a mercatoribus, qui laudant et commendant merces, quas vendere cupiunt. Cic. ad Att. XIII. 12. *Ligarianam* (orationem) *praeclare vendidisti*, h. e., ut bene explicat *Ernestius*: »laudando, ut legeretur ab hominibus, fecisti.«

v. 76—78. *Indignor* cett., indigne fero, quod carmina non ideo, quod crasse et illepide, sed quia recentiore aetate composita sunt, reprehenduntur, et quia antiquis poëtis, quasi illi nihil omnino peccaverint, non venia, sed honor et praemia poscuntur.

v. 76. *crasse*, ut supra Sat. II. 2. 3. *crassa Minerva*, et alibi *pingui Minerva*, h. e. ineleganter, indocte, inscite.

v. 79—85. *Recte, nec ne* cett. Si ego dubitem, utrum recte, an minus recte Attae fabula in scenam croco et floribus stratam producatur, clament cett. *croc. flor. peramb. A. Fabula*, non fabula, sed qui fabulam agunt, histriones, perambulent pulpita, croco odorifero perfusa et floribus conspersa. Commode in hanc rem *Lambinus* attulit locum Lucretii II. 416. *Et cum scena croco Cilici perfusa recens est*. Ovid. Art. Am. v. 104. *Tum non marmoreo pendebant vela theatro, Nec fuerant liquido pulpita rubra croco*. — Fabulas, quas scripsit

Cuncti paene patres; ea cum reprehendere coner,
Quae gravis Aesopus, quae doctus Roscius egit:
Vel, quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
Vel, quia turpe putant parere minoribus, et quae
Imberbi didicere, senes perdenda fateri.
Iam Saliare Numae carmen qui laudat, et illud,
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri:
Ingeniis non ille favet plauditque sepultis,
Nostra sed impugnat, nos nostraque lividus odit.
Quod si tam Graiis novitas invisa fuisset,

poëta Latinus *Atta*, magnum apud Romanos plausum tulisse, ex hoc loco colligi potest.

v. 81. *patres*, seniores; *patribus* vel *senibus* in v. 85. opponuntur in v. 84. *minores*.

v. 82. *Aesopus*, nobilis tragoediarum actor, vocatur *gravis* ob gravium personarum partes in tragoediis suscipiendas et sustinendas; Cicero huius Aesopi, quem ut familiarem suum laudat (Offic. I. 31.), passim mentionem facit; vid. *Ernest.* in Clav. Cic. Hist. s. v. *Aesopus.* De Aesopi filio, homine flagitioso et prodigo, conf. supra ad Sat. II. 3. 39. *Roscius,* loca, in quibus Cicero *Q. Roscium,* quem in peculiari oratione contra criminationem aliquam defendit, ut summum rei scenicae artificem sive histrionem perfectissimum ad coelum usque extollit, vide apud Lambinum. Vnum tantum afferam ex Orat. pro Arch. Poët. cap. 8. *Quis nostrum animo tam agresti et duro fuit, ut Roscii morte nuper non commoveretur? Qui cum esset senex mortuus, tamen propter excellentem artem ac venustatem* (quam ostendebat toto corporis habitu et gestibus) *videbatur omnino mori non debuisse.* Roscium egregium plane histrionem fuisse, inde quoque patet, quod, si quis artificio aliquo excelleret, proverbiali fere locutione *in suo genere Roscius* dicebatur. Cic. de Orat. I. cap. 28. hinc ab Horatio h. l. *doctus* vocatur.

v. 84, 85. *Vel, quia* cett. Vel quia turpe putant, si senes ad iuniorum sententiam sese accommodent, et ea, quae pueri olim a ludimagistro ex Attae comoediis dictata didicerint, (*perdenda*) tanquam vana et falsa e memoria delenda esse, fateantur.

v. 86—89. *Iam Saliare Numae carmen* cett., carmina, quae Numa Pompilius Martis sacerdotes, *Salios* (a *saliendo*) cum tripudiis solemnique saltatione per urbem euntes canere iubebat (vid. Liv. I. 20.), tam obscuris, reconditis et perplexis formulis fuerunt concepta, ut a nemine facile possent intelligi; vid. Quinctil. I. 6. 40.

v. 87. *scire*, intelligere.

v. 88. *non ille favet* cett., quomodo enim aliquis favere potest Numae carmini, quod non intelligit? non favet igitur vere et reapse, sed, caeco veterum studio et amore abreptus, recentiores contemnit.

Quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
Quod legeret tereretque viritim publicus usus?
Vt primum positis nugari Graecia bellis
Coepit, et in vitium fortuna labier aequa,
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum;
Marmoris aut eboris fabros, aut aeris amavit;
Suspendit picta vultum mentemque tabella;
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragoedis;
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupide petiit, mature plena reliquit.
Quid placet aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonae, ventique secundi.

v. 91. *quid nunc esset vetus?* nam si tum, cum scriberent Graeci, propter novitatem contemti fuissent, non legere, non manibus terere et imitari nunc possemus veteres Graecos.

v. 93. *nugari*, ludicra tractare, rebus ad animi oblectationem spectantibus vacare; ut supra Sat. II. 1. 73. et Epist. I. 18. 60. pro *nugari* supra Sat. II. 2. 11. apposite ad hunc locum dixit *Graecari*. *positis armis*, finito bello Persico; ab eo enim tempore magis magisque efflorescere coeperunt bonarum litterarum studia.

v. 94. *et in vit. fort. lab. aequa*, et, cum nunc meliore fortuna uteretur, *labier in vitium*, h. e. molliore vita corrumpi, dum ab antiqua morum disciplina recedebat Graecia; *aequa*, favens, secunda, ut supra v. 68. *Iupiter aequus*.

v. 95. *equorum*, ludorum equestrium.

v. 97. *Suspendit picta* cett., eleganter, pro vulgari: Graeci nunc toti fuerunt in pictarum tabularum admiratione. Qui rem aliquam cum admiratione et animi intentiona contemplantur, eleganter dicuntur: *vultum et mentem aliqua re suspendere*, h. e. oculos et animum in aliqua re defigere.

v. 98. *Nunc tibicinibus*, tibiae cantu in comoediis histrionum orationi adspirantibus; infra in Epist. ad Pis. v. 215. *Sic priscae motumque et luxuriem addidit arti Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.* conf. Phaedr. V. 7. 4. 5.

v. 99, 100. *Sub nutrice puella* cett. Graecia, post bella modo hoc, modo aliud rei ludicrae studium amplexa, lepide comparatur cum infante puella sub nutrice ludente, quam rei modo petitae mature capit satietas; *nutrix* dicitur non tantum ea, quae infantem lactat, sed etiam quaevis alia, sub cuius custodia infantes educantur. Si quis tamen h. l. *nutricem* sensu proprio accipere malit, tum *ludere* erit: ludendo lac sugere, laetere. — *mature plena*, ἀψίκορος. *reliquit*, ἀοριστῶς, relinquere solet, infra in Epist. ad Pis. v. 165. de imberbo iuvene: *amata relinquere pernix*.

v. 102. *Hoc*, hanc mutabilitatem et inconstantiam. *paces bonae*, bene compositae, salutares.

Romae dulce diu fuit et solenne reclusa
Mane domo vigilare, clienti promere iura,
Cautos nominibus rectis expendere nummos,
Maiores audire, minori dicere, per quae
Crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutavit mentem populus levis et calet uno
Scribendi studio: puerique patresque severi
Fronde comas vincti coenant, et carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
Invenior Parthis mendacior; et prius orto

v. 103—110. *Romae dulce diu* cett. Nexus et sensus: haec studiorum mutabilitas apud Romanos quoque locum habuit. Olim Romani primo mane lectum relinquere, et, reseratis domi foribus clientes, quibus consulerent, et iura exponerent, admittere, nummos iusta cautione in tuto positos debitori (*expendere*) adnumerare, et iunioribus senioribus, quomodo res familiaris crescere et perniciosa libido domari possit, docentibus faciles aures praebere et obedientiam praestare solebant; nunc levis populus mutavit illam mentem; nunc unum scribendi studium fervet; nunc seniores aeque ac iuniores corollis redimiti convivia sectantur et dictant carmina.

v. 103. *dulce fuit* cett., ubi enim homines ita, ut h. l. describuntur, agunt, ibi suaviter et iucunde vivitur.

v. 104. *Mane*; hinc supra Sat. I. 1. 10. *Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.*

v. 105. *Caut. nom. r. exp. n.) nummi rectis nominibus cauti* sunt nummi, quibus certa syngrapha debitoris et testium nominibus consignata a fraude cautum est. Respexit autem Horatius aetatis suae homines avaros, qui non modo honesto et legitimo, ut olim, sed inhonesto et illegitimo enormibus usuris pecuniam foenori dabant. Lectio *autor* doctior est lectione *scriptor*, quam defendit *Bent.*; pro *rectis* magis placet *certis*, quod est in plurimis editt. vett.; de locutione *aes alienum debere certis nominibus*, plura exempla attulit *Bentl.*

v. 108. *damnosa libido*, ut supra Epist. I. 18. 21. *damnosa Venus*. Supra Epist. I. 3. 55. *Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.*

v. 108, 109. *calet uno Scribendi studio*, respexit indoctorum (conf. infra v. 117.), qui tum caput efferebant, poëtarum gregem. *patresque severi*, non quod fuerunt patres illi severi, sed quod pro aetate sua severi esse debuerant.

v. 110. *dictant*, pueris, scribis privatis, ut supra I. 10. 49.

v. 112. *Parthis mendacior*, Parthi dicuntur *mendaces*, quia falsa specie, quam prae se ferebant, alios decipere solebant. Sic Parthi fugam simulantes, non raro hosti, dum vel equos repente circumagebant, vel tela aversis ab hoste equis multa arte retro iaciebant, admodum infesti fuere; vid. supra Od. I. 19. 11.

Sole, vigil calamum et chartas et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet; abrotonum aegro
Non audet, nisi qui didicit, dare: quod medicorum est,
Promittunt medici; tractant fabrilia fabri:
Scribimus indocti doctique poëmata passim.
Hic error tamen et levis haec insania, quantas
Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
Non temere est animus; versus amat, hoc studet unum;
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet;
Non fraudem socio puerove incogitat ullam
Pupillo; vivit siliquis et pane secundo:

v. 113. *scrinia*) *scrinium*, capsa vel arcula, in qua charta, litterae, et res ad scribendum necessariae, servantur; hinc supra Sat. I. 4. 120. *scrinia compilare*, pro carmina, quae in scrinio servantur, compilare; *scrinium* igitur fere est, quod nos dicimus: *schreibapparat*.

v. 114. *ignarus navis*, sc. agendae, rei nauticae imperitus. *abrotonum* (rarius: *abrotonus*) est frutex suavissimi odoris, qui in meridionalibus Europae terris sponte nascitur, et in nostris quoque hortis passim conspicitur et, antequam *Chamomillae*, quas vulgo dicunt, in usum venerunt, inter medicorum remedia non ultimum locum tenebat, quod iam discimus e Plinio, H. N. XXI. 10. Vinum *abrotono* mixtum, οἶνος ἀβροτονίτης, salutare credebatur. *artemisia abrotonum*, Linn. *stabwurz*, *eberraute*, *eberreis*.

v. 116. *Promittunt*, profitentur: medici faciunt, quod ars medica eos facere docuit; *Bentleii* emendatio: *quod melicorum est*, *Promittunt melici*, paucis, puto, probabitur.

v. 117. *Scribimus indocti* cett., quod autem ad nos attinet, non docti solum, sed etiam indocti scribendis carminibus vacamus; sumus igitur iis, qui tractant tantum, quae didicerunt, dissimiles. Observa autem, poëtam, dum ridet indoctos poëtas, lepide se quoque eorum gregi immiscere.

v. 118, 119. *Hic error tamen*, attamen haec fraus, qua indocti ad carmina scribenda se induci patiuntur; — qui mala carmina scribunt, infra quoque Epist. ad Pis. 457. *Hic*, *dum sublimes versus ructatur et errat*. — *quantas Virtutes habeat*, cum quantis commodis et opportunitatibus coniuncta sit; *sic collige*, ex sequentibus argumentare.

v. 120. *Non temere*, non facile, ut infra in Epist. ad Pis. 160. *hoc studet unum*, hoc unum facere, vel tractare studet; ubi enim *studere* accusativo iungitur, eiusmodi aliquid supplendum est.

v. 121. *ridet*, tanquam res nihil ad se pertinentes; nam qui nihil habet, nihil perdere potest.

v. 122. *incogitat* (ἐπινοεῖ, ἐπιβουλεύει), excogitando struit, parat.

v. 123. *viv. siliq.*) *siliquae*, cibus pauperum, nascuntur in arbore, quae a fructu suo, ad formam cornu in

Militiae quamquam piger et malus, utilis urbi;
Si das hoc, parvis quoque rebus magna iuvari.
Os tenerum pueri balbumque poëta figurat;
Torquet ab obscoenis iam nunc sermonibus aurem;
Mox etiam pectus praeceptis format amicis,
Asperitatis et invidiae corrector et irae;
Recte facta refert; orientia tempora notis
Instruit exemplis; inopem solatur et aegrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti

superiore parte flexo, Graecis dicitur κερατωνία, κερωνία, κερατεία, et ipse fructus κεράτιον. Frequens est illa arbor non solum in terris orientalibus, sed etiam in Graecia, Sicilia, et in Hispania, Columella VII. 9. de *Arbor.* vocat *siliquas Graecas* el porcis saginandis utiles. Apud nos arbor illa vocatur *Iohannis-Brotbaum*, quia *siliquae* Ioanni Baptistae in deserto viventi victum praebuisse dicuntur. *Ceratonia Siliqua* apud Linnaeum. — *pane secundo*, secundario, h. e. nigro. Facete Horatius designat poëtam famelicum.

v. 124. *malus* (κακὸς), ignavus, timidus.

v. 125. *Si das hoc* cett., si concedis, parvis rebus magnas iuvari posse, hoc quoque concedas necesse est, quod paradoxon videri posset, poëtas reipublicae magna commoda afferre.

v. 126. *Os tenerum* cett. Nunc Horatius varias docti poëtae virtutes breviter adumbrat. *figurat*, fingit, dum facundum et disertum reddit os balbum.

v. 127. *iam nunc*, iam in tenera aetate. *obscoen. serm.*, at ipse Horatius passim carmina sua obscoenis sermonibus polluit.

v. 128. *pectus format*, pro *format* malim *firmat*, h. e. confirmat, munit; est hoc certe significantius. Tacitus Annal. XVI. 34. a. fin. *Ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis.* *praeceptis amicis*, benevolis, commodis, salutaribus.

v. 129. *Asperitatis*, incultioris et asperioris vitae. Ovid. ex Pont. I. 6. 7. *Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est, Pectora mollescunt asperitasque fugit.*

v. 130, 131. *orient. temp. n. Instr. ex.* ante oculos ponit nota exempla, quae futurae aetatis homines virtutem sequi et vitia fugere doceant. — *aegrum*, sc. curis (nos *den bekümmerten, schwermüthigen*); sic simpliciter *aeger* apud Virg. Eclog. I. 13. *En, ipse capellas Protenus aeger ago*, ubi *Heynius* et alii perperam *aeger*, vel pro *aegre* (h. e. vix) positum, vel de homine male affecti corporis dictum esse existimant. Sic apud Val. Flacc. III. 571. de Hercule: *Sed neque apud socios, structasque in littore mensas Unanimum videt aeger Hylan.* vox *cura* additur apud Virg. Aen. I. 207. ubi Aeneas *curis ingentibus aeger* dicitur.

v. 132. *Cast. c. p. ign. pu. mariti*, eleganter pro vulgari: chorus castorum puerorum et castarum virginum — *ignara puella mariti* (ἄγαμος),

Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus et praesentia numina sentit;
Coelestes implorat aquas docta prece blandus;
Avertit morbos, metuenda pericula pellit;
Impetrat et pacem et locupletem frugibus annum;
Carmine dî superi placantur, carmine Manes.
Agricolae prisci, fortes parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, pueris et coniuge fida,
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus et vino Genium, memorem brevis aevi.
Fescennina per hunc invecta licentia morem

expers (ut supra Od. III. 11. 11. loquitur) *nuptiarum*, adhuc integra.

v. 133, 134. *Disceret unde preces*, ad Apollinem et Dianam solemni die fundendas. Carm. Saec. v. 3. *date, quae precamur Tempore sacro.* *vat. n. Mus. ded.*, nisi chorus haberet vatem, qui chorum carmen dicendum (ut Horatius Carmen Saeculare) doceret. Carm. Saec. a. fio. *Doctus et Phoebi chorus et Dianae Dicere laudes.* *praesentia*, ope et favore praesentiam suam quasi declarantia, propitia; *praesentes divos cognoscere*, apud Virg. Eclog. I. 42.

v. 135. *Coelestes impl. aquas*, in Carm. Saec: v. 31. precatur chorus: *Nutriant fetus et aquae salubres Et Iovis aurae.* *docta*, quam docuit poëta χοροῦ διδάσκαλος.

v. 136. *Avertit* cett. Phoebus enim, cuius favorem chorus puerorum implorat, est deus averruncus, ἀποτρόπαιος. Carm. Saec. v. 64. *Qui salutari levat arte fessos Corporis artus.*

v. 137. *pacem*, otium, securitatem.

v. 139, 140. *fortes*, robusti; Tibull. II. 2. 14. *Fortis arat valido rusticus arva bove.* *levantes*, recreantes, reficientes, curantes.

v. 141. *spe finis dura ferentem*, sperans, duros, quos nunc fert, labores finem habituros esse; infra Ep. ad Pis. v. 406. *ludusque repertus, Et longorum operum finis.*

v. 143. *Tellur. porco*, videatur, quem laudavit Gesnerus, Cato de Re Rust. cap. 34. *Silvan. lacte*, vide eundem Catonem cap. 83.

v. 144. *Genium, memorem brevis aevi*, aevi brevitatem in memoriam revocantem, de aevi brevitate monentem; sic supra Od. I. 13. 12. *nota memor*, de nota, dente labris impressa, quae, quid factum sit, in memoriam revocat; Od. III. 11. 51. *et nostri memorem* (nos in memoriam revocantem), *sepulcro scalpe querelam.*

v. 145. *Fescenn. licentia*, intellige carmina incomposita, in quibus licentius et petulantius spargebantur dicteria; nomen traxerunt a *Fescennia*, oppido Etruriae, ubi carmina nuptialia invecta esse dicuntur; vid. *Serv.* ad Virg. Aen. VII. 695.

Versibus alternis opprobria rustica fudit,
Libertasque recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter: donec iam saevus apertam
In rabiem verti coepit iocus, et per honestas
Ire domos impune minax. Doluere cruento
Dente lacessiti; fuit intactis quoque cura
Conditione super communi; quin etiam lex
Poenaque lata, malo quae nollet carmine quemquam
Describi. Vertere modum, formidine fustis
Ad bene dicendum delectandumque redacti.
Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio. Sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, et grave virus

Catullus LXI. 27. hanc licentiam vocat *Fescenninam locutionem*, cf. Liv. VII. 2.

v. 147. *decurrentes per annos*, pro vulgari quotannis. *accepta*, grata et iucunda.

v. 148, 149. *saevus iocus*, acerba maledicendi libido. Sic, qui in quemvis opprobria fingit, supra Epist. I. 15. 30. *saevus*, et Venus Od. I. 33. 12. *formas atque animos sub iuga aenea Saevo mittere cum ioco* dicitur.

v. 150. *cruento dente*) *dens*, accommodate ad tropum dicitur *cruentus*, quia dentis morsus vulneratos cruentat; supra Epod. 6. 15. maledicentes *atro dente aliquem petere* dicuntur.

v. 151—153. *intactis*, nondum dente cruento laesis, h. e. nondum petitis a maledicis. *cura cond. sup. comm.*, sollicitudo de hoc omnibus ac singulis imminente periculo. Supra Sat. II. 1. 23. *Cum sibi quisque cavet, quamquam est intactus.* *quin et. lex Poenaque*, cf. supra Sat. II. 1. 82 seqq.

v. 154. *Vertere modum* cett., poëtae modos, quibus adhuc carmina contumeliosa decantaverant, mutarunt, cum metu poenae ad scribenda carmina, quae benedicendo placerent et delectarent, redigerentur. *formidine fustis*, vetus Schol., *quia fustuarium supplicium constitutum erat in auctorem carminum infamium.* Cum poëtae maledici comparari soleant cum canibus mordacibus (vid. supra Epod. VI.), quos fuste abigimus et repellimus, profecto huic comparationi bene respondet constituta in poëtas maledicos poena fustuaria.

v. 156. *ferum* (rudem) *victorem cepit*, sc. voluptate illa, quam parant bonae litterae. Ludit in duplici significatione verbi *capere;* primum (*Graecia capta*) pro vincere, et deinde pro voluptate rei, quae animum capit et occupat; perfundit; Epist. ad Pis. v. 362. *Vt pictura, poësis erit, quae, si propius stes, Te capiet* (delectabit) *magis.*

v. 157. *agresti*, rudi, inculto.

v. 158, 159. *defluxit*, fluere desiit. *Saturnius*, de horridis et in-

Munditiae pepulere; sed in longum tamen aevum
Manserunt hodieque manent vestigia ruris:
Serus enim Graecis admovit acumina chartis,
Et post Punica bella quietus quaerere coepit,
Quid Sophocles et Thespis et Aeschylus utile ferrent.
Tentavit quoque rem, si digne vertere posset;
Et placuit sibi, natura sublimis et acer;
Nam spirat tragicum satis, et feliciter audet;
Sed turpem putat inscite metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
Sudoris minimum, sed habet Comoedia tanto

conditis priscae aetatis versibus, qui vocantur *Saturnii*, Festus in *Saturno* tradit haec: *Versus antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnii appellantur, quibus et a Naevio bellum Punicum primum conscriptum, et a multis aliis plura composita sunt.—et grave virus Mund. pepul.*, *munditiei* pepulit spurcitiem, h. e. purum, elegans et concinnum scribendi genus fugavit scribendi genus incultum, rude et inconcinnum. — *virus grave* (gravis odoris), transfertur ad ea, quae foeda et abominabilia sunt. *munditia* vel *munditiei* apud Ciceronem quoque Orator. c. 23. transfertur ad orationis puritatem et elegantiam: *elegantia modo et munditia remanebit.* Et sic *munda verba* apud Ovid. Art. Am. III. 478., ubi plura dedit Burmannus.

v. 160. *ruris*, orationis rusticae, h. e. incomtae, infícetae et asperae.

v. 161. *Serus enim*, scilicet Latinus. — *admovit acumina*, ingenii facultates, legendo acuendas; elegantius et significantius pro vulgari: admovit manus, operam dedit, vacavit.

v. 163. *Thespis*, cf. infra Epist. ad Pis. 276. *ferrent*, proferrent, suppeditarent.

v. 164. *rem*, Graeca carmina, tractata a Graecis poëtis argumenta.

v. 166. *Nam spirat trag. sat.*, nam sublimiore tragicorum spiritu satis agitatur.

v. 167. *Sed turpem putat* cett. Sed curam, quam in iis, quae minus recte scripsit, emendandis atque delendis ponere debebat, ut rem turpem, stulte refugit; Caecina in Epist. ad Ciceronem VI. 7. *mendum scripturae litura tollitur.* Quod in tabula cerata inverso stylo complanatur et deletur, *litura* vocatur. Hinc infra Ep. ad Pis. v. 293. carmen, *quod non multa dies et multa litura coërcuit*, h. e. quod non diu multumque elaboratum et per lituram a vitiis cohibitum et purgatum est, reprehenditur.

v. 168—170. *Creditur* cett. Comoediarum confectio, minimum laboris habere putatur, quia materia, in medio quasi posita, e vita communi petitur; sed quanto minus veniae datur comoediarum scriptori, in re communi peccanti, tanto plus operae huic rei impendendum est.

Plus oneris, quanto veniae minus. Adspice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi!
Vt patris attenti, lenonis ut insidiosi!
Quantus sit Dossennus edacibus in parasitis!
Quam non adstricto percurrat pulpita socco!
Gestit enim nummum in loculos demittere, post hoc
Securus, cadat, an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam ventoso Gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus inflat:
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit ac reficit! Valeat res ludicra, si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.

v. 170—176. *Adspice, Plautus* cett. Iam Horatius Plautum et ignobilem quendam poëtam Comicum, Dossennum, de productis in scenam personis, parum naturae convenienter partes suas sustinentibus, notat. *Quo pacto — Vt — ut*, quam male.

v. 172. *attenti*, sc. ad rem, h. e. avari, ut supra Epist. I. 7. 91.

v. 173. *Quantus sit Dossennus* cett., videtur Dossennus risus captandi causa in exprimenda parasitorum edacitate nimius fuisse; hinc *Quantus*, sc. poëta.

v. 174. *Quam non adstricto* cett. histriones, qui *socco non* arctius *adstricto* (h. e. laxo) *per pulpita* incedebant, externae negligentiae culpam sibi contrahebant; hac imagine igitur iam Dossenni in scriptis comoediis incuria atque negligentia designatur.

v. 175, 176. *Gestit enim* cett. Lucri et mercedis tantum causa comoedias scribit Dossennus, nihil plane curans, utrum illae exsibilentur, an plausum ferant. Fabula, quae displicet spectatoribus, *cadere*, quae placet, *stare* (cf. supra ad Sat. I. 10. 17), dicitur; *recto talo*, firmo quasi pede.

v. 177. *ad scenam*, ad fabulas scribendas; *Gloriae currus*, qui supra Sat. I. 6. 18. dicitur *fulgens*, significantius h. l. dicitur *ventosus*.

v. 178. *lentus*, ἀναίσθητος, cuius animus ne minimum quidem commovetur fabulae actione. *exanimat*, fabulae auctori animum quasi eripit, pro vulgari: eum, quem gloria ad scribendas comoedias aufert, gravissimo dolore afficit. *sedulus*, qui animo attento commotoque spectat. — *inflat*, inspirat animum, eumque extollit.

v. 179—181. *Sic leve*, cett. A re tam levi, tam parva, a spectatorum scilicet, fabulae aut applaudentium aut eam exsibilantium, arbitrio pendet poëtarum gloriae cupidorum tam dolor, quam voluptas animi; *animum Subruit*, subvertit, evertit, pervertit. *Valeat res ludicra*, longe a me absit rei ludicrae sive fabularum scribendarum studium, si poëtae vita tam inops et macra, quam opulenta, in populi aut non faventis, aut faventis posita est arbitrio. *reducit*,

Saepe etiam audacem fugat hoc terretque poëtam,
Quod numero plures, virtute et honore minores,
Indocti stolidique et depugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt
Aut ursum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet.
Verum equitis quoque iam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos et gaudia vana.
Quatuor aut plures aulaea premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmae peditumque catervae;

accommodate ad verba ab Olimpionicis translata. *palma negata — donata.* Supra Od. IV. 2. 17. *Sive quos Elea domum reducit Palma coelestis.*

v. 182—186. *Saepe etiam* cett. Sensus: saepe audacioris adeo et sublimioris ingenii poëtam a re ludicra repellit et deterret hoc, quod *plebs* (egregie plane duobus versibus 184 et 185. describitur *plebs*) (*Si discordet eques*) si secus sentiant cultioris animi homines, inter mediam fabulae (quae plebi displicet) actionem ad vim inferendam parata, aut ursi, aut pugilum spectaculum poscit; eiusmodi enim spectaculo magis delectatur plebecula.

v. 183. *virt. et hon. minores*, sed quod ad vitae honestatem et honoris dignitatem attinet, ceteris inferiores.

v. 185. *eques*, ut vir cultioris animi opponitur *plebi*, cf. v. 187. Supra Sat. I. 10. 76. *Nam satis est equitem mihi plaudere, ut audax, Contemtis aliis, explosa Arbuscula dixit.*

v. 186. *Aut urs. aut pugil.* Vet. Schol. *Recte, quia adhuc Amphitheatri usus non (adhuc non* satis barbare pro nondum) *erat, et in eadem cavea etiam ferarum gladiatorumque munera spectabantur.*

v. 187, 188. *Verum equitis* cett. Sed nunc cultiores quoque non amplius graviores sententias audiendo, sed res vanas, oculos tantum pascentes, spectando (nos *schaugepränge*) delectantur.

v. 188. *oculi incerti* iam sunt dubii, quo se vertant, quod fit, ubi oculi magna rerum contemplandarum varietate modo huc, modo illuc trahuntur.

v. 189, 190. *aulea premuntur*, per quatuor et plures horas depressis et demissis aulaeis scena aperta est, h. e. spectaculum: »*Dum fugiunt turmae equitum* cett.« quatuor aut plures horas durat. — Aulaea apud veteres non, sicut nunc, cum ludus incipit, sursum trahebantur (*tollebantur*), sed ex summo ad imum deprimebantur; depressis igitur aulaeis, scena aperta, sursum tractis (*sublatis*), operta fuit. — Iam Horatius, ut carpat aevi sui ingenium, recenset quaedam, quibus spectandis plebecula inprimis inhiabat: eo pertinebant pugnarum simulacra, splendidi triumphi repraesentatio, et rariores in scenam productae bestiae. — Cicero quoque in Epistola ad M. Marium, quid sentiat de eiusmodi ludis, haud dissimulat: *Omnino, si quaeris, ludi apparatissimi; sed non tui stomachi; coniecturam enim facio de meo. — Quid enim*

Mox trahitur manibus regum fortuna retortis;
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves;
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus; seu
Diversum confusa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Vt sibi praebentem mimo spectacula plura;
Scriptores autem narrare putaret asello

delectationis habent sexcenti muli in Clytaemnestra — aut armatura varia peditatus et equitatus in aliqua pugna? quae popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.

v. 491. *Mox trahitur* cett., elegans versus pro vulgari: Mox vincti reges in triumpho per scenam traducuntur; — *regum fortuna*; significanter *fortuna* inservit regum captorum periphrasi; supra Od. I. 34. 12 seqq. *Valet ima summis Mutare et insignem attenuat deus.* *manibus retortis*, *brachiis*, ut supra Od. III. 5. 22. loquitur, *tergo retortis.*

v. 492. *Esseda pilenta, petorrita*, Gallica et Belgica vehiculorum genera, quibus in pompa triumphali capti reges reginaeque vel spolia vehebantur; de *essedis* vid. *Scheff.* de *Re Veh.* II. 23. de *pilentis* Eundem de *Re Veh.* II. 17. 25. de *petorritis* cf. supra ad Sat. I. 6. 104. *naves*, rostra certe captarum navium vehiculis imposita.

v. 493. *Capt. ebur*, intellige variam supellectilem affabre ex ebore factam, nisi mavis intelligere *dentes eburneos*; apud Livium certe XXXVII. 49. in triumpho de Antiocho *eburnei dentes mille ducenti triginta unus* portati esse dicuntur. *captiva Corinthus*, de more, quo simulacra captarum urbium in triumpho praeferri et ostendi solebant, vix accipiendum videtur; posuit fortasse Horatius iam Corinthum ut urbem opulentissimam, non praestantiore aere tantum et statuis inde efflictis nobilem, sed multarum rerum copia abundantem; itaque per *captivam Corinthum* splendidissima et pretiosissima quaeque intellexerim.

v. 494, 495. *Democritus*, hic notissimus philosophus Abderae natus, supra Epist. I. 11. 12. toto animo ita in philosophiae studio defixus fuisse dicitur, ut omnem rerum suarum curam ex animo dimitteret; *seu Divers.* cett., sive panthera, confusa camelo; diversum a panthera, proprie sic dicta, genus, *Camelopardalis*; (Varr. lib. IV. 20. *Alexandria camelopardalis nuper adducta, quae erat figura, ut camelus, maculis, ut panthera*, cf. Plin. H. N. VIII. 18.) sive albus elephas vulgi oculos ad se verteret. Cicero l. l. *Extremus elephantorum dies fuit, in quo admiratio magni vulgi atque turbae, delectatio nulla exstitit.*

v. 497, 498. *Spectaret populum* cett. Democritus attentius, quam ipsos ludos, spectaret populum, stupore, quo ille ferarum bestiarum contemplationi inhiare solet, maius sibi

Fabellam surdo: nam quae pervincere voces
Evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuscum:
Tanto cum strepitu ludi spectantur et artes,
Divitiaeque peregrinae, quibus oblitus actor
Cum stetit in scena, concurrit dextera laevae.
Dixit adhuc aliquid? Nil sane. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne forte putes me, quae facere ipse recusem,

quam mimus aliquis, spectaculum praebentem.

v. 200, 201. *nam quae* cett. Sensus: nam quis histrio ita vocem intendere potest, ut pervincat populi in theatris nostris tumultuantis strepitum et clamores, h. e. quis prae ingente in theatris nostris strepitu histrionum verba auribus percipere potest?

v. 202. *Garganum m. p.*) *Garganus*, mons Apuliae silvosus, ubi ventorum fremitus et arborum stridor est vehementior; hinc supra Od. II. 9. 8. *Aquilonibus Querceta Gargani laborant.*

v. 203. *artes*, sc. histrionum et mimorum, qui simpliciter dici solent *artifices*, vid. *Duk.* ad Liv. XXXIX. 22. ut τεχνῖται apud Graecos; vid. *Wesseling.* ad Diog. Sic. IV. 5. nisi quis *artes*, ad ornamenta arte elaborata, quae vel in scena vel in vestitu histrionum conspiciuntur, referre malit.

v. 204. *Divitiaeque peregrinae*, purpura, gemmae, margaritae, aurum cett. *oblitus*, pro obtectus, indutus, obsitus, cum contemtu nimiae magnificentiae.

v. 205 *Cum stetit in scena*, simulac in scena apparet. *concurrit dextera laevae*, statim plauditur; eleganter! manus enim, cum plaudimus, concurrunt et colliduntur.

v. 206. *Dixit adhuc aliquid?* cett., plebecula scilicet plaudit, antequam loqui coepit actor, solo pretiosarum, quas ille gerit, vestium adspectu percussa atque abrepta.

v. 207. *Lana Tarentino* cett., vestis confecta e lana, quae Tarenti tincta est purpurae colore praestantissimo, violaceum fere sive ianthinum colorem referente. Nepos Cornelius apud Plinium H. N. IX. 63. *Purpuram Tarentinam vocat rubram. Me, inquit, iuvene, violacea purpura vigebat, nec multo post rubra Tarentina. venenum* (φάρμακον), iam de medicamento, sive liquore, succo, fuco, quo lanae color inducitur. Virg. Georg. II. 465. *Alba neque, Assyrio fucatur lana colore;* similiter *medicare* (φαρμάσσειν) pro tingere supra Od. III. 5. 28. *Neque amissos colores Lana refert medicata fuco.*

v. 208—213. *Ac ne forte putes* cett. Hunc locum, varias interpretum sententias expertum, ita interpretor: Ne forte putes, Auguste, me non sine invidia aliqua parce (*maligne*) laudare poëtas comicos et tragicos, quia non facere possum (*recuso*), quod alii recte faciunt, iam dicam, quod sentio: ille poëta, qui pectus meum (*inaniter*) in re ficta, tanquam vera, angore opplet; qui animum ad iram

Cum recte tractent alii, laudare maligne;
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Vt magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis.
Verum age et his, qui se lectori credere malunt,
Quam spectatoris fastidia ferre superbi,
Curam redde brevem, si munus Apolline dignum
Vis complere libris et vatibus addere calcar,
Vt studio maiore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala saepe Poëtae,

incitat, aut eum suaviter (*mulcet*) delinit (θέλγει); qui, ut praestigiator (*magus*), non veris, sed falsis terroribus Indit; qui me ita afficit, ut Thebis, si res agitur Thebis, Athenis, si res agitur Athenis, mihi versari videar, ille, inquam, poëta *mihi per extentum funem ire posse videtur*; ex proverbiali locutione pro: ille mihi rem difficillimam perficere posse videtur; nam qui ire potest per funem extentum, artis, qua id fieri potest aeque atque is, qui comoediam scribere vult, peritus esse debet; brevius: poëta, qui spectatores in rem, quam tractat, ita rapit, ut ipsi ei interesse videantur, et, quidquid agitur, toto animo sentiant, is poëtae comici vel tragici artem tenet. *maligne*, non, ut fas est, parum, parce.

v. 211. *inaniter*, angor, quo aliquis de re, non ad se ipsum pertinente, cruciatur, *inanis* est; sic mox *falsi terrores* de iis, quos magi incantando, vaticinando cett. in fraudem inducunt; hinc *portenta magorum* apud Cic. Nat. I. 43.

v. 214—218. *Verum age* cett. Verum age, O Auguste, his quoque poëtis (Horatius semet ipsum intelligit), qui legi, quam spectari malunt, breve tempus consecra, si bibliothecam in templo Palatini Apollinis novis libris augere, et poëtas, ut maiore studio carminibus scribendis vacent, favore tuo impellere et excitare vis.

v. 215. *fastidia*, reprehensiones, ut supra in versibus Satirae decimae Lib. pr. praefixis, et quidem v. 7. — *superbi*, arrogantioris.

v. 216. *Curam redde brevem*, Horatius Augustum, qui unice adhuc spectandis comoediis et tragoediis deditus fuisse videtur, monet, ut legendis poëtis *brevem curam reddat*, h. e. sicut olim, de integro breve tempus legendis carminibus dicet et destinet; simillime supra Od. I. 19. 4. *Finitis animum reddere amoribus*, et Od. I. 16. 28. *animumque reddas*, de integro me ames; nisi placet haec explicatio, *reddere* iam insolentius pro: adhibere, impendere, tribuere, positum est. Pro *redde* unius Codicis auctoritate *Bentleius* in textum recepit *impende*; sed haec lectio manifesta est vocis *redde* interpretatio. Quis enim librarios lectionem *impende* in *redde* mutasse fingere sibi potest animo?

v. 219. *Multa mala*, intellige ea,

(Vt vineta egomet caedam mea) cum tibi librum
Sollicito damus, aut fesso; cum laedimur, unum
Si quis amicorum est ausus reprêndere versum;
Cum loca iam recitata revolvimus irrevocati;
Cum lamentamur, non apparere labores
Nostros et tenui deducta poëmata filo;
Cum speramus, eo rem venturam, ut, simulatque
Carmina rescieris, nos fingere, commodus ultro
Arcessas, et egere vetes et scribere cogas.
Sed tamen est operae pretium cognoscere, quales
Aedituos habeat belli spectata domique
Virtus, indigno non committenda poëtae.
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Choerilus, incultis qui versibus et male natis
Retulit acceptos, regale nomisma, Philippos.

quae poëtae importune, inepte et praepostere faciunt, haec nunc enarrat.

v. 220, 221. *Vt vin. eg. caed. mea*, ut contra me ipsum disputem; nam qui sua ipsius vineta caedit, sibimet ipsi nocet. *cum tibi libr. Sollic. d. a., fesso*, hinc Horatius supra Epist. I. 13. 4. tabellarium suum Vinium Asellam, signata volumina Augusto tradere iubet: *Si validus, si laetus erit, si denique poscet; Ne studio nostri pecces odiumque libellis Sedulus importes opera vehemente minister.*

v. 223. *revolvimus irrevocati*, non iussi, sed sponte iterum recitamus; *revocari* dicuntur actores, qui actas cum applausu partes denuo agere iubentur; idem valet de poëtis qui recitata carmina, quia placuerunt, iterum recitare iubentur.

v. 224, 225. *non apparere lab. N.*, opera nostra non in lucem produci et celebrari, non iusto pretio aestimari; sic *apparere* infra v. 250. *ten. ded. p. filo*, carmina non sublimi, sed tenui oratione composita; intelligere videtur Satiras et Epistolas suas.

v. 227. *commodus* dicitur, qui facit, quod nobis gratum et acceptum est; supra Od. IV. 8. 1. *Donarem pateras grataque commodus.*

v. 228. *et egere vetes*, qui poëtam egere vetat, ei dat et donat, unde vivat. *cogas*, Augusti fuit haec vis non ingrata poëtis.

v. 230. *Aedituos*, curatores, h. e. poëtas, qui res belli domique praeclare gestas carminibus celebrandas curant. *Aeditui* (νεωκόροι) proprie sunt curatores et custodes aedis vel templi alicuius; suaviter igitur poëtae vocantur aeditui templi vel Apollinis, vel Musarum.

v. 232—234. *Gratus Alexandro* cett. Malus ille poëta, Choerilus, qui in Alexandri Magni, cui gratus erat, comitatu fuit (Cic. pro Arch. P. c. 10. *Quam multos scriptores rerum suarum Magnus ille Alexander secum habuisse dicitur)?* pro versibus rudi-

Sed veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, fere scriptores carmine foedo
Splendida facta linunt. Idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum, tam care prodigus emit,
Edicto vetuit, ne quis se praeter Apellen
Pingeret, aut alius Lysippo duceret aera
Fortis Alexandri vultum simulantia. Quod si
Iudicium subtile videndis artibus illud
Ad libros et ad haec Musarum dona vocares,

bus et sinistro Apolline, vel crassa Minerva factis Philippos, nummos aureos, regis Philippi imagine insignitos, accepit. *acceptum aliquid referre alicui rei* est debere aliquid alicui rei; nos *etwas einer sache verdanken. Choerilus verdankte die goldmünzen seinen schlechten versen.* — Si verum est, quod narrat *Acron.* ad Epist. ad Pis. v. 357., Alexandrum M. Choerilo dixisse, se malle Thersiten esse Homeri, quam Choerili Achillem, profecto Alexander, oblatis pro malis versibus Philippis, idem fecisse videtur, quod Sulla, qui, ut refert Cicero pro Archia c. 10. malo quidem poëtae praemium dari iussit hac conditione, *ne quid postea scriberet.*

v. 235. *tractata*, sc. manibus, usui alicui adhibita.

v. 236. *fere*, non raro, plerumque, ut supra Satir. I. 10. 15. Epist. I. 19. 5.

v. 237. *linunt*, polluunt, contaminant, obscurant. *Idem rex ille*, in *idem* latet admiratio, quomodo fieri potuerit, ut unus idemque rex, qui a nemine, nisi a perfectissimo pictore Apelle, Coo, et a nullo alio, nisi a praestantissimo statuario, Lysippo, Sicyonio, aere effingi voluit, ineptos et ridiculos Choerili versus regali munificentia ornaret. Mira autem arte Horatius hoc Alexandri exemplo viam sibi munit ad celebrandum Augustum, ut virum rectius de pretio bonis poëtis statuendo iudicantem.

v. 240. *Alius Lysippo* (ἄλλος Λυσίππου), diversus a Lysippo, alius, quam Lysippus; sic supra Epist. I. 16. 10. *Neve putes alium sapiente bonoque beatum.* *duceret aera*) *aes ducere* (ἐλαύνειν) est aes fabrili arte, tundendo et cudendo, ita tractare, ut proposita imago exprimatur; vid. *Broukhus.* ad Tibull. I. 3. 48.

v. 241. *simulantia*, adsimulantia, exprimentia, repraesentantia; sic supra Epist. I. 19. 13. *simulare Catonem* et infra Epist. ad Pis. v. 20. *simulare cupressum.*

v. 241—244. *Quod si* cett. Sensus: Quod si iudicium illud Alexandri, acutum sane et subtile, quod attinet ad inspicienda et diiudicanda artificum opera, transferres ad virorum doctorum scripta et poëtarum carmina, iurares, iudicium illud in crasso aëre Boeotiorum prolatum esse, hoc est diceres, iudicium illud esse durissimum. Nam quale de poëtis iudicium exspectari potest ab eo, qui ineptos Choerili versus tam caro pretio emit! Quamquam mihi, ut iam monui, illa Alexandri liberalitas haud ab eius

Boeotûm in crasso iurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se iudicia, atque
Munera, quae multa dantis cum laude tulerunt,
Dilecti tibi Virgilius Variusque poëtae;
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quam per vatis opus, mores animique virorum
Clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quam res componere gestas,
Terrarumque situs et flumina dicere et arces
Montibus impositas et barbara regna, tuisque
Auspiciis totum confecta duella per orbem,
Claustraque custodem pacis cohibentia Ianum,

de Choerili versuum bonitate repetenda videtur iudicio. Sed scite Horatius hoc Alexandri exemplum, ut eo magis Augusti de poëtis extolleret iudicium, in rem suam detorsit.

v. 244. *Boeotûm in crasso aëre*; hinc Corn. Nep. Alcib. 11. *omnes enim Boeotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini inserviunt.*

v. 245—247. *At neque dedecorant* cett. At tu, Auguste, probe tenes, quid distent aera lupinis; tu enim non malos, sed delectos tibi poëtas optimos, Virgilium Variumque, gratia et muneribus tuis dignos iudicas, nec hi tuo de se iudicio sunt dedecori.

v. 246. *multa dantis cum laude*, haec verba duplici modo explicari possunt, aut: dum illi te, qui munera das, multa laude celebrant; aut: dum tu muneribus, quibus illos ornas, multam simul laudem addis, et sic *dantis* eleganter pro *tua* est positum. *tulerunt*, Vet. Schol. Cruq. *acceperunt, quia iam his singulis donaverat Augustus decies sestertiûm.* — de *Vario* cf. supra ad Od. I. 6. 1.

v. 248—250. *Nec magis expressi* cett., in eandem sententiam canit Horatius supra Od. IV. 8. 13—20. *Non incisa notis marmora publicis (per quae spiritus et vita redit bonis Post mortem ducibus), — clarius indicant laudes, quam Calabrae Pierides.*

v. 250. *apparent*, in lucem producuntur, exsplendescunt; cf. supra v. 224.

v. 251. *sermones — per humum repentes*, humiles, tenues; intelligit Satyras et Epistolas; *res componere gestas*, carmine epico res gestas celebrare.

v. 252, 253. *Arces Montibus impositas*, ab Augusto scilicet ad fines imperii muniendos. *barbara regna*, victorias de regibus et populis barbaris.

v. 255. *Claustraque custod.* cett., de *Iani templo*, pacis tempore *clauso*, est locus classicus apud Liv. I. 19. De *Deo Iano* docte disputat *Heyn.* ad Virg. Aen. VII. Excurs. V. Horatius supra Od. IV. 15. 9. de Augusto: *et vacuum duellis Ianum Quirinum clausit.*

Et formidatam Parthis te principe Romam,
Si, quantum cuperem, possem quoque; sed neque par-
Carmen maiestas recipit tua, nec meus audet (vum
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem, stulte, quem diligit, urget,
Praecipue cum se numeris commendat et arte:
Discit enim citius meminitque libentius illud,
Quod quis deridet, quam quod probat et veneratur.
Nil moror officium, quod me gravat, ac neque ficto
In peius vultu proponi cereus usquam,
Nec prave factis decorari versibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere, et una
Cum scriptore meo capsa porrectus aperta

v. 256. *Et formid. Parth. te pr. Romam*, similiter in laudem Augusti Carmen Saec. v. 54. *Medus*, h. e. Parthus, *manus potentes et Albanas secures timere dicitur.*

v. 258. *recipit*, admittit, tradi sibi patitur.

v. 259. *recusent*, non possint, cui ferendae vires impares sint, ut supra v. 208. et infra in Epist. ad Pis. 39. *et versate diu, quid ferre recusent, Quid valeant humeri.*

v. 260—270. *Sedulitas autem*, cett. Sensus: Stulta autem est officiosa ista sedulitas (nos *zudringlichkeit*), qua quis ei, *quem diligit* (patrono suo), se obtrudit, praecipue cum se carminum componendorum arte commendat; patronus enim, quae sunt ridicula in eiusmodi carmine, citius (*discit*) arripit, et lubentius in memoria tenet, quam ea, quae probat et laudat. (Iam Horatius Maecenatem vel alium patronum, cui molesta est ista carminibus se commendantium sedulitas, loquentem inducit): Apage sedulitatem istam, quae mihi molesta est; uti ego non vultu depravato in cera effingi et proponi, ita nec prave factis versibus celebrari volo, ne donatus (*pingui munere*) carmine pingui Minerva facto, rem pudendam experiar, et in arca aperta porrectus una cum poëta meo deferar in vicum, ubi in tabernis (*kramläden*) venduntur thus et res odoriferae, et piper, et quidquid mercium chartis inutilibus involvitur.

v. 260. *stulte*, non ad *diligit*, sed ad *urget* referendum videtur; posui igitur post *stulte* distinctionem minorem.

v. 268. *porrectus*, non male vet. Schol.: »*quasi mortuus in feretro*«, sed mihi in voce *porrectus* lepida imago latere videtur; laudatus a malo poëta una cum laudatore suo in aperta arca iacet *porrectus*, h. e. omnium conspectui, quantus quantus est, expositus; et hinc pro *operta*, quod in pluribus editt. exhibetur, rectius legitur *aperta*, ut est in plurimis Codd. apud Fcam; res enim inutiles et nul-

Deferar in vicum, vendentem thus et odores,
Et piper, et quidquid chartis amicitur ineptis.

EPISTOLA II

AD IVLIVM FLORVM.

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni,
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure vel Gabiis, et tecum sic agat: « Hic et
Candidus et talos a vertice pulcher ad imos,
Fiet eritque tuus nummorum millibus octo,

lius fere momenti poni et portari solent in *capsis apertis*.

v. 270. *chart. inept.*, significanter *chartae* dicuntur *ineptae*, quae, quia ineptias suas iis mandavit malus poëta, mercibus amiciendis inserviunt. Sunt igitur *chartae ineptae*, quod nos vocamus: *maculatur*.

EPISTOLA II

AD IVLIVM FLORVM.

Postquam poëta a reprehensione Iulii Flori, quod nihil adhuc litterarum ad eum scripserit, se purgavit, et causas, ex quibus, relicto plane poëseos studio, unice in posterum philosophiae operam dare velit, exposuit, praecepta, quae nos sapienter et feliciter vivere doceant, adspergit saluberrima. — Haec Epistola, in qua egregie expressa est ratio, qua ad se invicem scribere solent familiarissimi, non sine summa voluptate legi potest. Mirifice inprimis delectat descriptio mangonis, servum, quem venditurus est, mercatorum more verbosius emtori commendantis; tum narratio de milite quodam, qui, cum noctu omni pecunia privatus de integro sibi parasset, unde viveret, nulla deinde adhortatione, nullaque largissimorum praemiorum promissione ad nova virtutis bellicae edenda specimina se adduci passus est.

v. 1. *Flore*, ad eundem *Iulium Florum*, qui tum in Tiberii Neronis cohorte peregre aberat, scripta est Libri Primi Epistola tertia, eandem, quam haec, Horatii cum Floro familiaritatem spirans.

v. 3. *tecum sic agat*, tibi vernam his verbis et hac commendatione mercandum offerat.

v. 4. *Candidus*, non ad animum, sed ad candidum corporis colorem referendum, (nos *ein hübscher, schöner kerl.*)

v. 5. *Fiet eritque tuus*, servus tuus manibus tuis tradetur; audi formulam mangonis, simillimam ei, qua apud nos mercatores utuntur: *Für — sollst du es haben, soll es dein seyn.*

Verna ministeriis ad nutus aptus heriles,
Litterulis Graecis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argilla quidvis imitaberis uda;
Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa levant, ubi plenius aequo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces;
Res urget me nulla: meo sum pauper in aere.
Nemo hoc mangonum faceret tibi; non temere a me
Quivis ferret idem; semel hic cessavit, et, ut fit,
In scalis latuit metuens pudentis habenae.
Des nummos, excepta nihil te si fuga laedit:
Ille ferat pretium poenae securus, opinor.

v. 6. *Verna m. ad n. apt. her.*, refer *aptus* ad *ministeriis*; aptus ministeriis ad heri nutum obeundis.

v. 7. *Litterulis Graecis imbutus*, diminutivo *litterulis* expressit, quod in vernacula voce *etwas* exprimimus; *versteht etwas Griechisch*.

v. 8. *argilla quidv. imit. uda*, ex eo, tanquam ex argilla, quodcumque tibi placuerit, effinges. Comparatur puer cum *argilla*, ex qua figulus pro lubitu fingit vasculum. Omisit Hor. hic quoque, ut saepe alibi (vid. supra ad Epist. I. 2. 42.), particulam comparationis: *veluti*, *secuti*; sic apud nos in vernacula comparationibus simpliciter positis nihil frequentius.

v. 9. *canet indoctum, sed dulce bibenti*, non quidem, ut canunt artis canendi periti, ita tamen, ut cum voluptate eum cauentem audiant compotores. Nam ad compotationum hilaritatem alendam et sustentandam pertinebat etiam cantus.

v. 12. *Res urget me nulla* cett., non difficultas, non aes alienum me cogit ad merces extrudendas; non quidem dives sum, sed, quod meum est, habeo.

v. 13, 14. *non tem. a me Qu. ferr. idem*, plane ad formulam, quam saepe audimus in nundinis: *Das thue ich nicht leicht einem andern, aber weil du es bist.* *cessavit*, rei elevandae causa pro «aufugit» *cessare* enim dicitur, qui, non faciens, quod facere debet, negligentiae tantum culpam sibi contrahit; cf. Epist. ad Pis. 357.

v. 15. *In scal. lat. m. p. h.* — Vet. Scholiastes, et plures interpretes iungunt: *metuens habenae pendentis in scalis latuit*; cf. Celeber. *Iacobs* ad Anthol. Gr. Vol. II. P. III. p. 172. equidem malim: *metuens pendentis* (in quocumque demum loco) *habenae latuit* (se occultavit) *in* (sub) *scalis*; tenebricosus enim sub scalis locus opportunus est sese occultaturis. *Gesnerus* in hanc rem affert locum Ciceronis ex Orat. p. Mil. c. 15. de Clodio, qui *fugiens in scalarum tenebras se abdidit.* *habenae*, scuticae, lori. Ovid. Heroid. IX. 81. *scuticae tremefactus habenis*.

v. 17, 18. *Ille ferat pretium* cett., iam sequitur apodosis; oratio enim cohaeret sic: Si quis tibi vendat puerum, et, si qua ei adhaerent vitia,

Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex;
Insequeris tamen hunc et lite moraris iniqua?
Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi
Talibus officiis prope mancum: ne mea saevus
Iurgares, ad te quod epistola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia iura
Si tamen attentas? Quereris super hoc etiam, quod
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
Aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem

est te haud celet; equidem, te ei de emtionis pretium haud litem intendere posse, existimo, nam tu sciens volensque emisti puerum vitiosum. Num tu nihilominus mangonem in ius vocabis? Par ratio est mihi tecum; ego tibi proficiscenti aperte dixi, me esse lentum epistolarum scriptorem; et tu nihilominus mecum de eo, quod tibi non scripsi, expostulas? *poenae securus*, omnis curae de commissae fraudis poena expers: nos *ohne alle besorgniss einer verantwortlichkeit wegen dieses verkaufs.* *dicta tibi est lex*, proposita tibi est emtionis conditio, fugae scilicet, quam venalis tentaverat indicium.

v. 19. *lite moraris iniqua?* breviter et eleganter pro: nihilominus praeter ius et aequitatem litem de solvenda pecunia movendo et sic moras nectendo eum vexas eique facessis negotium?

v. 21. *Talibus off. pr. mancum*, dixi, me esse hominem manibus quasi ad obeunda talia officia (ad scribendas litteras) destitutum; obversabatur fortasse Horatio locus Plauti in Mercat. III. 4. 45. *ad mandata claudus, caecus, mutus, mancus, debilis.* — *ne mea* cett., iunge: *ne saevus iurgares, quod nulla mea epistola ad te veniret.* *saevus*, ira saeviens, h. e. nimium irascens.

v. 22. *ad te quod ep. n. veniret*, quod nullam a me acciperes epistolam; epistolae, quae accipiuntur, saepius, praecipue apud Ovidium, *venire* dicuntur. Pro *veniret* in quibusdam Edd. vett. legitur *rediret*, quod defendit *Gesnerus*, ut sit: „quod nihil ad missam a te epistolam responderem;" sed primum epistolae, a Floro ad Horatium missae, ad quam hic non responderit, nulla facta est mentio; deinde ea tantum epistola dici potest *redire*, quae in locum, unde missa est, redit.

v. 23, 24. *Quid tum — si tam. attentas?* quid mihi profuit libera pigritiae meae in scribendis litteris professio, si nihilominus de iis, quae tecum depactus sum, me impugnas? — *super hoc*, praeter hoc, insuper.

v. 25. *mendax*; significantius pro ego.

v. 26, 27. *viatica*, bona, quibus sustentatus reliquae vitae spatium decurreret; *collecta*, tam ex acceptis stipendiis, quam ex praeda facta. *multis Aerumnis*, quae militi in bello exantlandae sunt. *ad assem*, omnia ac singula; uti *omnes ad unum* de omnibus ac singulis.

Perdiderat; post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti
Iratus pariter, ieiunis dentibus acer,
Praesidium regale loco deiecit, ut aiunt,
Summe munito et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis;
Accipit et bis dena super sestertia nummûm.
Forte sub hoc tempus castellum evertere praetor
Nescio quod cupiens, hortari coepit eundem
Verbis, quae timido quoque possent addere mentem:
« I, bone, quo virtus tua te vocat; I pede fausto,
Grandia laturus meritorum praemia! Quid stas? »
Post haec ille catus, quantumvis rusticus: « Ibit,
Ibit eo, quo vis, qui zonam perdidit » inquit.

v. 28. *post hoc*, post perdita viatica. *vehem. lupus* (ὡς λύκος), velut lupus, vehementiore ira percitus; *canis vehemens* apud Phaedr. II. 3. 4. de omissa comparationis particula vid. supra ad v. 8.

v. 29. *ieiunis dentibus acer*, iam dentibus tribuitur, quod proprie pertinet ad stomachum; apposite autem haec ad lupum *vehementem*, quem fames inprimis acrem atque vehementem reddit.

v. 30. *regale*, regis Mithridatis; — *loco*, e loco munito, quem defendere debebat praesidium. *deiecit*, depulit; *deiicere* est verbum rei militaris; *propugnaculum deiicere* apud Cic. Verr. III. 46. Liv. IV. 53. *deiectis, qui in praesidio erant*; plura exempla dedit *Drakenb.* ad Liv. 22. 24. § 7.

v. 31. *Summe*, summopere, summa cura; locum illum *Tigranocertam* fuisse, e Dione probatum ivit *Cruquius*. *mult. div. rer.*, abundante multarum rerum copia.

v. 32. *donis honestis*, honorificis, splendidis; ad ea refer coronas murales, obsidiales, vallares, civicas cett.

v. 33. *super*, insuper, praeterea.

v. 34. *praetor*, dux exercitus, unde ducis tabernaculum dicebatur *praetorium*; vid. *Perizon. Diss.* de *Praetorio* p. 8.

v. 36. *timido quoque*, vel timido.

v. 39. *catus*, acutus, et emunctae naris homo.

v. 40. *qui zonam perdidit*, ut ego olim, cum zonam perdidissem, ad nova viatica colligenda ibam; at nunc, cum habeam, unde vivam, labores et pericula de integro subire nolo. Hoc militis Luculli exemplum imitari voluit Horatius. Quemadmodum enim catus ille Luculli miles, cum de integro comparasset sibi, unde vitam sustentaret, non amplius militiae plenum periculosae aleae opus tractare, ita Horatius, cum curam de vitae necessariis deponere posset, non amplius versibus scribendis operam dare vult.

Romae nutriri mihi contigit, atque doceri,
Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles.
Adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atque inter silvas Academi quaerere verum.
Dura sed emovere loco me tempora grato,
Civilisque rudem belli tulit aestus in arma,
Caesaris Augusti non responsura lacertis.

v. 41 seqq. Iam Horatius disciplinae rationem, qua educatus et institutus vir doctus et poëta evaserit, breviter enarrat. Comparandus est hic locus cum Satira sexta Libri primi, ubi Hor. inde a v. 71. summam curam, quam pater in se educando atque erudiendo posuerit, pio gratoque pectore commemorat atque extollit. — *Romae nutriri mihi contigit*, supra I. I. v. 76. *Sed puerum est ausus* (pater) *Romam portare docendum Artes, quas doceat quivis eques atque senator Semet prognatos.* *atque doceri, Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles*, pro vulgari: atque lectione Homeri imbui; nam per Achillis iram (Μῆνιν — Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος) Iliadis argumentum designatur. *bonae Athenae*, percipe vim, qua Horatius urbem celebratissimam, cui animi cultum in philosophiae studio debebat, mollissimo gratissimoque animi sensu simpliciter et per λιτότητα *bonam* vocat. *artis*, intellige philosophiam, cuius ars sive scientia in distinguendo vero a falso versatur, quod duobus versibus sequentibus exprimitur: *Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum;* non enim Horatius per *curvum* et *rectum* geometriam, cuius elementa sine dubio iam Romae imbiberat; respexisse, sed translate a geometria, quod ad virtutis praecepta recte fit, *rectum* (ὀρθόν), quod a virtutis praeceptis recedit, *curvum* dixisse videtur. Qui virtutem sequuntur, *recta*, qui virtutem deserunt, *curva* via incedunt.

v. 45. *inter silvas Academi*) *Academia* enim, (dicta ita ab heroë quodam *Academo*, ut tradit Laërt. III. 7.) sive *Gymnasium*, in quo scholas habuit Plato, fuit in amoeno nemore urbi vicino.

v. 46. *Dura sed* cett. Sed infausta tempora me (*locum gratum*) Athenas, ubi suaviter delitescebam, relinquere coëgerunt; in verbo *emovere* exprimitur vis, qua quis e loco aliquo in alium depellitur; Liv. VI. 38. *tum percitus ira Camillus lictores, qui de medio plebem emoverent, misit.* Frequens huius verbi usus apud Livium; exempla collegit *Drakenb.* ad Lib. XLII. 49. § 6.

v. 47—49. *Civilisque rudem* cett., et (*civilis aestus*) civium furor et impetus (*rudem belli*) me, artis bellicae adhuc imperitum, (*tulit*) abstulit et protrusit in arma, (*non responsura*) non paria futura Caesaris Augusti (*lacertis*) robori et viribus. *aestus*, maris tumultus et fervor saepius ad animi fervorem et tumultum, et proinde ad furorem quoque, quo bella civilia moveri dicuntur, transfertur. *in arma*, a Bruto et Cassio

Vnde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris et fundi, paupertas impulit audax,
Vt versus facerem. Sed, quod non desit, habentem,
Quae poterunt unquam satis expurgare cicutae,
Ni melius dormire putem, quam scribere versus?

contra Antonium et Octavianum capta; delatum autem est Horatio munus tribuni; vid. supra Sat. I. 6. 48. *Quod mihi pareret legio Romana tribuno.* — *responsura*, qui alicui rei par est, vel resistere potest, ei *respondere* vel *responsare* dicitur; vid. supra ad Sat. II. 7. 85. Cic. in Catil. II. 11. *Iam vero urbes provinciarum et municipiorum respondebunt Catilinae tumulis silvestribus.* *Vnde*, a qua quidem militia; *simul primum*, simulac; — *me demisere Philippi*, cum Horatius post fuoestam ad Philippos pugnam in celeri fuga quaesivisset salutem (supra Od. II. 7. 10. *Tecum Philippos et celerem fugam Sensi, relicta non bene parmula*), lepide iam Philippos se dimisisse ait.

v. 50. *Decisis humilem pennis* — qui ex loco altiore deiectus est in humiliorem, vel ex sorte laetiore depressus est ad tristiorem, ei proverbiali locutione, in vernacula quoque apud nos usitata, *pennae* vel *alae decisae esse* dicuntur; *humilis*, accommodate ad ram, qui, decisis pennis, non amplius ex humo in altum volare, h. e. ad paupertatem redactus non amplius se extollere et laute vivere potest.

v. 51. *paupertas audax*, pauperes enim ad famem pellendam tentant audentque omnia. In hanc fere sententiam Persius in Prologo v. 87 seqq. *Quis expedivit psittaco suum* Χαῖρε, *Picasque docuit verba nostra conari? Magister artis, ingenique largitor, Venter, negatas artifex sequi voces.* Ceterum Horatius paupertatis, qua ad versus scribendos se adactum esse simulat, professione poëtas famelicos notare et deridere voluisse videtur.

v. 52—54. *Sed, quod non desit*, cett. hunc locum, qui plures interpretes misere torsit, ita interpretor: Sed nunc me possidentem (*quod non desit*) quantum satis sit, nisi in hac rerum mearum conditione (*dormire*, εὕδειν, vid. *Stanlei.* ad Aeschyl. Agam. 345.) quieti indulgere, quam versus scribere malim, quae tandem unquam cicutae ab insania poëtica me satis purgare poterunt? brevius: sed cum nunc habeam, quantum opus est (*satis* enim *superque*, ut supra Epod. I. 31. ait, *ditaverat* eum Maecenatis *benignitas*), nisi vitam otiosam et inertem et poëseos studio praeferam, nunquam ab insania poëtica curari potero. *Quae — cicutae*) *cicuta* est herba caule laevi et binis cubitis nonnunquam altiore, nos *schierling*, cui inest vis frigoris, quo calor sanguinis, h. e. poëtarum fervor, aestus, furor exstinguitur; hinc Persius Sat. V. 144. *Quid tibi vis? calido sub pectore mascula bilis* (bilis tumor, insania, μελαγχολία) *Intumuit, quam non extinxerit urna cicutae. Cicuta*, largiore haustu sumta, est venenum, ut Socratis morte satis constat. *expurgare*, liberare ca-

Singula de nobis anni praedantur euntes;
Eripuere iocos, Venerem, convivia, ludum;
Tendunt extorquere poëmata. Quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantque:
Carmine tu gaudes, hic delectatur iambis;
Ille Bioneis sermonibus et sale nigro.
Tres mihi convivae prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? Renuis tu, quod iubet alter;
Quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.
Praeter caetera me Romaene poëmata censes

lore, cicutae frigore in pectore extincto.

v. 55 seqq. Postquam Horatius Floro suo, qui frustra adhuc promissa ab eo carmina exspectaverat, se, cum sibi nunc suppetat, unde vivat, omne carminum scribendorum abiecisse studium significavit (quamquam Horatius, dum, se carmina in posterum scribere velle, negat, hoc ipsum carmen scripsit), nunc alias subnectit causas, ex quibus poësis apud se nunc frigeat; primum quidem, quod cum aetate mutetur animus; non placent enim aetate provectiore, quae puerili et iuvenili placuere; deinde, quod pro diversis hominum ingeniis non cuique probentur poëtarum diversi generis carmina; alius hoc, alius illo carminum genere delectatur; tum, quod sibi in urbe viventi tot curae et negotia per caput et circa latus saliant, tantusque in platea sit strepitus atque tumultus, ut libero animo carminibus scribendis vacare non possit.

v. 55. *Singula*, unum post alterum. — *nobis anni praed. euntes;* hinc supra Epist. I. 1. 4. *Non aetas eadem, non mens.* Od. IV. 1. 3. *Non sum, qualis eram bonae sub regno Cinarae.* Virg. Ecl. IX. 51. *Omnia fert* (aufert) *aetas,* Platon. Epigram. XIX. Anthol. Graec. T. I. p. 106. ed. *Iacobs.* Αἰὼν πάντα φέρει. *euntes*, sine mora transeuntes; Tibull. I. 4. 28. *Non stat remeatque dies.*

v. 57. *Tendunt ext. poëm.*, poëmata scribendi facultatibus me privatum eunt. *Quid faciam vis?* Quid me suscipere, vel quale carminum genus me tractare iubes? hinc v. 63. *Quid dem, quid non dem?*

v. 59. *Carmine*, Lyrico vel Epico.

v. 60. *Bioneis sermonibus*, intellige satiras acerbissimas, quas scripsisse dicitur *Bion Borysthenes*, philosophus Cyrenaicus, vid. Laërt. IV. 46—58. — *nigro*, refer ad Satirae, qua quis perfricatur, acerbitatem; eodem sensu Archilochi versus supra Epist. I. 19. 3. dicuntur *atri.*

v. 61. *Tres mihi convivae* cett. Illi quidem, qui diversis carminum generibus delectantur, prope mihi dissentire videntur, veluti tres convivae cett. — de omissa particula comparationis vid. supra ad v. 8.

v. 64. *invisum*, iniucundi saporis.

v. 65. *Praeter caetera*, prae ceteris

Scribere posse, inter tot curas totque labores?
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
Omnibus officiis; cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino, visendus uterque;
Intervalla vides humane commoda. — Verum
Purae sunt plateae, nihil ut meditantibus obstet. —
Festinat calidus mulis gerulisque redemtor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum;
Tristia robustis luctantur funera plaustris;

aliis, ante omnia, praecipue; sic *inter cuncta*, supra Epist. I. 18. 96.

v. 68—70. *Hic sponsum vocat* cett., alius me vocat, ut, relictis rebus omnibus, pro eo sponsum (*spondet*, qui vadimonium suscipit), alius, ut scripta, quae recitaturus est, auditum veniam.

v. 68. *cubat*, aegrotat; vid. supra ad Sat. I. 9. 18.

v. 70, 71. *Interv. vides humane commoda.* haec verba, quae multum negotii facessiverunt interpretibus, explicanda videntur sic: »vides intervalla commoda videlicet humanis viribus!« contrarium igitur per ironiam intelligendum est; Horatius enim sine dubio exprimere voluit hoc: vides intervalla, molesta sane et incommoda homini viam inter collem Quirinum et Aventinum emetienti; *humane*, per ironiam; *Vossius* vertit: *von hübscher gemächlichkeit.* Restat tamen in voce *humane* aliquid insolentiae, quam vix tribuas Horatio. Dixit ille v. 65. *me Romaene poëmata censes scribere posse, inter tot curas totque labores?* In mentem igitur mihi veniebat, Horatium fortasse scripsisse: *Intervalla vides Romano* (Romae viventi) *incommoda*; vel cum interrogatione: *Intervalla vides Romano commoda?* videsne intervalla Romae viventi commoda? *Verum Purae sunt plateae* cett., iam vel Florum, vel quemcumque alium respondentem inducit: Verum via in plateis libere patet, ut neutiquam praetereuntium meditationes interrumpantur: *plateae purae*, purgatae vel liberae ab iis, quae viam praetereuntibus intersepiunt; *purus et patens campus.* Liv. XXIV. 14.

v. 72. Non sunt liberae, Horatius, respondet, ab impedimentis: *Festinat calidus* cett., *calidus redemtor*, manceps (ἐργόλαβος), qui fervido studio insistit laboribus aedificii, quod certo pretio exstruendum conduxit; supra Od. III. 1. 35. *huc frequens Caementa demittit redemtor cum famulis* cett. — *mul. ger.*, pro: cum *mulis* et *gerulis. geruli* sunt famuli vel bainli, qui necessaria ad aedificandum comportant.

v. 73. *ingens machina*, eiusmodi machina (trochlea), qua lapides, trabes et alia pondera torquendo in altum tollebantur, instructa fuisse videtur rota, ut colligas ex loco Horatii supra Od. III. 10. 10. *Ne currente rota funis eat retro.*

v. 74. *Tristia robustis* cett., pompa funerum, cum in plaustra viam intercludentia incidit, e via cedendo et declinando cum illis luctatur. —

Hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus:
I nunc, et versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbes,
Rite cliens Bacchi, somno gaudentis et umbra:
Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere et contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumsit Athenas,
Et studiis annos septem dedit, insenuitque
Libris et curis, statua taciturnius exit

robusta, grandiora, firmiora, nos *lastwagen*.

v. 75. *Hac rabiosa fugit canis*, pro *fugit* Codicum quorumdam auctoritate *Fea* in textum recepit *furit*, quod canis rabie correptus non *fugiat*, sed *furat*; sed vix sermo iam esse potest de cane *rabioso* proprie sic dicto, cuius pestifero morsui raro tantum in via et plateis expositi sunt homines; imo Horatius per *canem rabiosum* non alium, nisi acrem et mordacem, qui cum latratu in praetereuntes ruit, et ab iisdem fuste repulsus refugit, designasse videtur. Sic leones irati infra 393. dicuntur *rabidi*. Quemadmodum autem *rabies* saepius translate de vehementiore ira, impetu, furore cett. (de mordacissima dicacitate infra in Epist. ad Pis. 79. *Archilochum proprio rabies armavit iambo*), ita quoque *rabiosus* de eo, quem vehementior ira in furorem agit, dicitur; *rabiosa fortitudo* apud Cic. in Quaest. Tusc. IV. 22. *rabiosa iurgia* apud Senec. in Herc. Fur. v. 172.

v. 76—78. *I nunc*, cf. supra ad Epist. I. 6. 17. *canoros*, suaviter sonantes, suavi cantu demulcentes; sic cycnus supra Od. II. 20. 15. *ales canorus*. Od. I. 12. 11. *fides canorae*. — *Rite cliens Bacchi*, solemniter inter Bacchi asseclas receptus.

v. 80. *contracta sequi vestigia vatum?* varias mirasque lectiones, pro male intellecta lectione *contracta* inventas prolatasque, commemorare nihil attinet; bene enim se habet lectio *contracta*, eleganter poëtae mentem exprimens. Vestigia scilicet poëtarum, qui, ut modo dictum est, urbis strepitum fugientes, in nemoribus et locis umbrosis, ubi carmina meditentur, sese abscondere solent, in sola, remota et angusta loca *contrahuntur*. (Ovid. Trist. I. 1. 41. *Carmina secessum scribentis et otia quaerunt*. Propert. III. 1. 14. *Non datur ad Musas currere lata via.*) Verba igitur *et contracta sequi vestigia vatum*, explico: et facere, quod poëtae in loca sola et arcta contracti faciunt. Vsum vocis *contractus* egregie illustrat alius locus Horatii supra Epist. I. 7. 12. *Ad mare descendet, et sibi parcet, Contractusque leget.*

v. 81. *vacuas*, opportunas otio bene et recte frui cupientibus. Sic supra Epist. I. 7. 45. *Tibur vacuum*, ubi vid. not.

v. 82, 83. *insenuitque Libris et curis*, eleganter pro: et tempus consumsit vel aetatem transegit in legendis libris et meditationibus. Similiter supra Epist. I. 7. 85. *Immoritur studiis et amore senescit habendi*.

Plerumque, et risu populum quatit; hic ego rerum
Fluctibus in mediis et tempestatibus urbis
Verba lyrae motura sonum connectere digner?
Frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores,
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iste poëtas?
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu
Caelatumque novem Musis opus! Adspice primum,

— *exit*, fit, evadit, efficitur, de formis, quaa effinguntur; infra Epist. ad Pis. 22. *currente rota cur urceus exit?* non enim *exire* iam est *ausgehn*, ut vertit *Vossius*.

v. 84, 85. *et risu populum quatit*, fortius pro vulgari: populo est risui et ludibrio. *rerum Fluct. in med. et temp. urb.*, in medio rerum, fluctuum instar se invicem trudentium, impetu et urbis tumultu; *fluctus* et *undae* de rebus, quae animum perturbaot, et huc illuc impelluot; supra Epist. I. 1. 164. *et mersor civilibus undis*.

v. 86. *Verba lyrae mot. son. connectere*, similiter supra Od. IV. 9. 4. *Verba loqui chordis socianda*, et Od. II. 12. 4. *Verba aptare citharae modis.* *digner?* ut rem tractatu digoam habeam?

v. 87—90. *Frater erat Romae* cett. Subito Horatius, ut solet, sine oratioois vinculo aliquo transit ad aliud, quod se a versibus componendis avertat atque reprimat, ad vanam scilicet illam laudem, qua alter alterum certatim ornare et extollere studeat. Erant, ait, Romae duo viri, alter iurisconsultus, alter rhetor; iuriscoosultus rhetorem *Gracchо*, rhetor iurisconsultum *Mucio* aequiparabat; idem fit apud poëtas. *frater*, eo sensu, quo apud nos quoque vocatur intimae amicitiae vinculo cum aliquo coniunctus; cf. supra ad Epist. I. 10. 4. De laude, quam Cicero *Tiberio Graccho*, ut insigni oratori, tribuit, vid. Brut. c. 27. *Q. Mucius Scaevola* celebre inter iurisconsultos fuit nomen; de *Iuris Prud. Muciana* singularem libellum scripsit *Balduinus*.

v. 90—92. *Qui minus* cett. Nonne pariter poëtas agitat furor iste, quo alter alterum ad caelum usque tollit laudibus? Si ego carmen lyricum compono (Horatius, ot eo liberius rideat insanam malorum poëtarum vaoitatem, consulto et scite se ipsum talem fingit, et eorum gregi se immiscet), alter Elegiam, tum alter in alterius laudem exclamat: En admirabile, ab ipsis novem Musis affabre exsculptum opus! *argutos*, canoros, ut *olor argutus* apud Virgilim Eclog. IX. 36. opinantur certe eiusmodi poëtae, se suaviter caoere; nam (v. 107.) *Gaudent scribentes et se venerantur, et ultro, Si taceas, laudant, quidquid scripsere, beati.*

v. 92—96. *Caelatum opus*, caelo vel torno exsculptum (ἔπος γλυπτὸν καὶ τορευτόν); simili imagine infra in Epist. ad Pis. v. 442. versus summa cura expoliti dicuotur *tornati*. *Adspice primum, Quanto cum fastu* cett.

Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus aedem!
Mox etiam, si forte vacas, sequere, et procul audi,
Quid ferat, et quare sibi nectat uterque coronam.
Caedimur, et totidem plagis consumimus hostem
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcaeus puncto illius: ille meo quis?
Quis nisi Callimachus? si plus adposcere visus,
Fit Mimnermus, et optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cum scribo, et supplex populi suffragia capto:

Iam sequitur faceta descriptio superbi incessus, quo vani isti poëtae ad carmina tam recitanda, quam audienda in templum Apollinis Palatini se ferant. *quanto molimine*, egregie *molimen* designat ridiculum studium, quo quis vel gressu ad certam mensuram directo, vel alto supercilio, vel quocumque alio corporis habitu dignitatis et gravitatis speciem affectat et induit.

v. 94. *vacuam Rom. vatibus*, patentem poëtis Romanis; de Apollinis templo, ubi poëtae carmina sua recitabant, vid. supra ad Sat. I. 10. 38.

v. 95. *sequere*, sc. nos in templum.

v. 96. *ferat*, proferat, recitet.

v. 97. *Caedimur, et totidem* cett., proverbiali locutione pro ictus ictum sequitur, nos *schlag auf schlag*, par pari referimus, qui nos laude cumulat, eundem vicissim laude cumulamus.

v. 98—101. *Lento Samnites* cett., certamus et pugnamus, veluti gladiatores Samnites ad prima lumina; pugna enim illa non est fervida, sed lenta; si alter me, ut poëtam lyricum, Alcaei cognomine ornat, ego illum, ut poëtam elegiacum, Callimachi, et si id non satis est, Mimnermi, quod optat, cognomine orno. *Samnites* fuerunt genus quoddam gladiatorum, ab armatura Samnitica (de qua vid. Liv. IX. 40.) ita dictorum, qui inter convivia ad *prima lumina* (tempore vespertino, quo prima lumina accenduntur, cf. supra Sat. II. 7. 33.) convivas non pugna cruenta, sed *lenta* (in longum producta) delectare solebant; de omissa particula comparationis *sicut*, vid. supra ad v. 8.

v. 99. *Discedo Alcaeus*, de *Alcaeo* vid. supra ad Od. I. 32. 5. *puncto*, suffragio, h. e. sententia; lata in comitiis a singulis suffragia notabantur in tabulis *puncto*, unde *punctum* pro suffragio; notissimus ille versus Horatii in Epist. ad Pis. v. 343. *Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci*.

v. 101. *Fit Mimn.*, de *Mimnermo* vid. supra ad Epist. I. 6. 65. *optivo*, quod sibi dari optaverit.

v. 102. *Multa fero*, debebat enim Horatius malis poëtis, ne eos irritaret, *patientes* aures praebere carmina sua recitantibus.

Idem, finitis studiis, et mente recepta,
Obturem patulas impune legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verum
Gaudent scribentes, et se venerantur, et ultro,
Si taceas, laudant, quicquid scripsere, beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti;
Audebit, quaecunque parum splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, et honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,

v. 104, 105. *Idem, finitis* cett. At nunc ego, carminum scribendorum studio deposito, et furore poëtico ex meote excusso, aures *(patulas)* meas carmina praelegentibus *(obturem)* obturare ausim (*darf ich es wol wagen, meine ohren zu verstopfen*), quia id nunc fieri potest *impune*, adversariis nihil amplius, quod dente maligno carpant, habentibus.

v. 106 seqq. Iam sequitur locus praestantissimus, quem non scriptores tantum, qui ea, quae scribunt, ad rectam normam exigere volunt, sed etiam tirones, qui in iis, quae in scholis scribunt et elaborant, recte et prudenter versari cupiunt, ante oculos habere, imo ediscere debent. Postquam scilicet Horatius breviter, sed vivis coloribus malorum scriptorum φιλαυτίαν adumbravit, futuris scriptoribus vel poëtis tanquam in tabula proponit leges, quibus salubriores et sapientiores vix cogitari possunt.

v. 106. *Ridentur, mala qui* cett. Ridentur quidem mali poëtae, sed id non curant, imo mirifice sibi placent scribentes, cett.

v. 108. *quicquid scripsere, beati*, quicquid beato quasi et dulci animi sensu scripserunt. Obversata Horatio in hoc loco videtur descriptio Suffeni apud Cat. XXII. 14 seqq. *Idem inficeto est inficetior rure, simul poëmata attigit; neque idem unquam Aeque est beatus, ac poëma cum scribit: Tam gaudet in se, tamque se ipse miratur.*

v. 109. *legitimum*, ad leges, quas in seqq. dedit, compositum, bonum.

v. 110. *Cum tabulis* cett., bonus scriptor tabulas ceratas, in quibus scribat, eo animo sumet, quo severus et honestus censor sumit tabulas censorias; quemadmodum enim bonus censor notanda in tabulis censoriis notabit, ita bonus scriptor corrigenda in tabulis ceratis corriget.

v. 111. *Audebit*, non dubitabit. — *parum splendoris hab.*, parum elegantiae habebunt; refer hanc locutionem ad *censorem*, qui Equiti Romano, *parum splendoris habenti* (splendori, qui Equiti ob eius divitias tribuebatur, non respondenti), *equum adimebat.*

v. 112. *Et sine pondere erunt*, supra Sat. I. 10. 54. *Versus gravitate minores.* *et honore indigna ferentur*, et parum apta et concinna iudicabuntur.

v. 113. *movere loco*, eiicere, delere, accommodate ad censorem, qui *honore indignos* e senatu *movebat* vel eiiciebat.

Et versentur adhuc intra penetralia Vestae.
Obscurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
Quae, priscis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc situs informis premit et deserta vetustas:
Adsciscet nova, quae genitor produxerit usus.
Vehemens et liquidus puroque simillimus amni
Fundet opes, Latiumque beabit divite lingua.
Luxuriantia compescet, nimis aspera sano
Levabit cultu, virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit, et torquebitur, ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.

v. 114. *Et vers. adhuc int. penet. Vestae*, et adhuc, tanquam in Vestae sacrario, quod erat in aedium penetralibus, intacta et inviolabilia lateant, h. e. et adhuc intacta in scriptoris scrinio serventur.

v. 115—118. *Obscurata diu* cett., iunge: *Bonus* (poëta vel scriptor) *speciosa* (splendida, rerum speciem luculenter exprimentia) *rerum vocabula, quae, priscis Catonibus atque Cethegis memorata* (usurpata), *informis situs et deserta vetustas nunc premit, populo*, cui illa *diu obscurata* sunt, *eruet atque in lucem proferet*.

v. 117. *Prisc. Cat.) M.* Cato Censorius (nat. V. C. 519. mort. 603.) dicitur *priscus*, quia priscorum morum fuit observantissimus; vid. supra Od. III. 21. 11. *prisci Catonis virtus*. — *Catheg.) Cethegus* consul fuit V. C. 548. Cic. de Senect. 14. *M. vero Cethegum, quem recte Suadelae medullam dixit Ennius, quanto studio exerceri in dicendo videbamus etiam senem?* conf. eundem Brut. 15.

v. 119. *quae gen. prod. usus*, quae usus et progenuerit et publicaverit. Infra in Epist. ad Pis. 71, 72. *Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus, Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.*

v. 120, 121. Idem bonus poëta dicitur *vehemens*, largiter fluens ferveusque; accommodate ad amnem, qui est vehemens, cum largiter fluit. — *Vehemens*, duabus syllabis pronunciandum. *liquidus*, non lutulentus, ut Lucilius Sat. I. 4. 11.

v. 121. *Fundet opes*, per opes intellige verborum sententiarumque copiam atque ubertatem; infra in Epist. ad Pis. 307. *nil scribens ipse, docebo, Unde parentur opes; quid alat formetque poëtam.*

v. 122. *Luxuriantia compescet*, quae in nimiam abundantiam excreverunt, recidet ut abundantes ramos in arboribus *luxuriantibus*.

v. 123. *Levabit*, levigabit et expoliet, ut artifices et statuarii asperam materiem. *cultu sano*, prudente, apto, scito. *virtute carentia*, inelegantia, invenusta, *tollet*, delebit; vid. ad Sat. I. 4. 11.

v. 124, 125. *Ludent. spec. dabit*, cett. poëta lascivius exsultantis speciem habebit, et circumagetur, sicut is

Praetulerim scriptor delirus inersque videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quam sapere, et ringi. Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragoedos,
In vacuo laetus sessor plausorque theatro;
Caetera qui vitae servaret munia recto
More; bonus sane vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
Et signo laeso non insanire lagenae;

qui Satyrum vel Cyclopa saltat. — *moveri* iam est: saltare, ut infra in Epist. ad Pis. 232. *Vt festis matrona moveri* (saltando circumagi, saltare) *iussa diebus.* Supra Sat. I. 5. 63. *Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat;* ubi vid. not. Virgil. Eclog. V. 73. *Saltantes Satyros imitabitur Alphesiboeus.* Videtur autem saltatio, quae vocabatur *Satyrus* et *Cyclops*, tam pedum iactatione, quam membrorum agitatione et mobilitate fuisse concitatior et petulantior. Poëta igitur hac saltationis imagine expressit fere hoc: Quemadmodum is, qui Satyrum vel Cyclopa saltat, corporis membra modo huc, modo illuc iactat et agitat, ita is, qui versus pangit, verba modo illuc transponere, flectere, variare, promovere et removere debet.

v. 126—140. Iam stultus quidam et ineptus scriptor, se nihil curare, qualis habeatur, modo stultitia sua delectetur, respondet, et in hanc rem exemplum Argivi cuiusdam hominis affert. Ille enim, cum ab insania, qua laeto animo in vacuo theatro sedere, et opinans se egregios tragoedos audire, plaudere solebat, cognatorum cura refectus rediisset ad sese, pessimo consilio gratissimum mentis errorem sibi demtum esse, questus esse dicitur.

v. 126. *Praetulerim*, malim, ut v. 184. *praeferat*, malit. *iners*, ineptus.

v. 127. *mea mala*, ea, in quibus ego deliro; *vel denique fallant*, vel ad summum me ludant et decipiant (*täuschen*).

v. 128. *ringi*, acerbius in vitia hominum invehi, satiras scribere; *ringi* proprie de canibus, qui, cum irascuntur et impetum minantur, rictu diducto dentes nudant; nos *die zähne fletschen, knurren.* *Fuit haud ignobilis Argis*, unde hauserit hanc narratiunculam Horatius non constat. Fortasse rem, quae circumferebatur, pro lubitu transtulit ad civem Argivum; idem enim de cive Abydeno refert Aristoteles de *Mirabilibus.* De aliis eiusmodi insaniae exemplis vid. *Lambin.* et *Gesn.*

v. 131. *servaret*, observaret, exsequeretur; de verbo *servare* pro observare vid. *N. Heins.* ad Sil. Ital. III. 380. hinc apud Virg. Aen. II. 427. *servantissimus aequi.*

v. 134. *Et signo laeso* cett., nec furtivos vini haustus ex laeso lagenae sigillo animadvertens furere et insanire in servos, sed iis, ut modo dictum est, ignoscere.

Posset qui rupem et puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
Expulit helleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese : « Pol, me occidistis, amici,
Non servâstis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demtus per vim mentis gratissimus error. »
Nimirum sapere est abiectis utile nugis,
Et tempestivum pueris concedere ludum;
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
Sed verae numerosque modosque ediscere vitae.
Quocirca mecum loquor haec, tacitusque recordor;
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphae,
Narrares medicis : quod, quanto plura parâsti,
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?

v. 135. *Posset qui rup. et put. vit. pat.*, ergo homo ille Argivus, praeterquam quod in vacuo theatro spectator et plausor tragoediarum, quae non agebantur, fuit, non fecit ea, quae alias facere solent mente capti, non praecipitem ex rupe se dedit, non se immisit in patentem puteum.

v. 137. *morbum*, insaniam, quam designat adiecta vox *bilis*; insani enim atra bile laborare dicuntur. *helleboro meraco*, puro, mero, cui, ut vis eius esset efficacior, nihil quidquam admixtum fuit. Similiter fere supra Sat. II. 3. 82. avaris, quia modica hellebori parte nihil apud eos efficitur, *pars maxima* destinatur.

v. 141. *Nimirum sapere est* cett. Iam Horatius transit ad huius Epistolae partem gravissimam. Ex poëta enim factus philosophus pectus ostendit sapientiae praeceptis praeparatissimum. *Nimirum*, rebus sic se habentibus, *utile est*, satius est, *sapere*, ad sapientiae praecepta vitam componere, *abiectis nugis*, modeste Horatius carmina sua vocat *nugas*, ut Catullus in primo carmine ad Cornelium Nepotem v. 4. *namque tu solebas Meas esse aliquid putare nugas.*

v. 142. *tempestivum pueris*, accommodatum puerili aetati.

v. 143, 143. *Ac non verba sequi* cett, ac non versuum ad fides Latinas temperandorum studium sequi, sed eos *numeros modosque*, (*numeri* et *modi* proprie de metro, quo versuum pedes ad certum rhythmum et certas cuiusque versus leges inter se iuncti suaviter decurrunt) h. e. eam normam, ad quam, qui *vere* felices esse cupiunt, vitam dirigere debent, cognoscere atque ediscere.

v. 145. *tacitusque recordor*, tacite mecum repeto vel animo revolvo.

v. 146. *finiret*, compesceret, tolleret, placaret.

v. 147, 148. *Narrares medicis* cett., de hac siti inexplebili tu sine dubio consuleres medicos; at, quaeso, neminine eam sitim, qua, quo plura habes, eo plura appetis, fateri audes?

Si vulnus tibi monstrata radice vel herba
Non fieret levius, fugeres radice vel herba,
Proficiente nihil, curarier. Audieras, cui
Rem dî donârint, illi decedere pravam
Stultitiam; et, cum sis nihilo sapientior, ex quo
Plenior es, tamen uteris monitoribus îsdem?
At si divitiae prudentem reddere possent,
Si cupidum timidumque minus te; nempe ruberes,
Viveret in terris te si quis avarior uno.
Si proprium est, quod quis libra mercatus et aere est,
Quaedam, si credis consultis, mancipat usus:
Qui te pascit ager, tuus est; et villicus Orbî,
Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturas,
Te dominum sentit; das nummos, accipis uvam,

v. 149. *monstrata*, sumi iussa, praescripta a medico.

v. 150, 151. *fugeres*, nolles, recusares, *curarier*; supra Od. I. 9. 13. *Quid sit futurum cras, fuge quaerere*, et sic *fugere* pro nolle, passim apud poëtas. *Audieras, cui* cett., nec raro apud nos ad vim divitiarum notandam auditur.

v. 152. *illi dec.* ab eo fugere et recedere.

v. 153. *cum sis*, quamvis sis.

v. 154. *monitoribus isdem?* qui divites stultitiae expertes esse aiunt.

v. 156. *nempe*, tum sane.

v. 158, 159. *Si proprium est*, cett. Sensus: Si id, quod quis per aes et libram mercatus est, propria eius fit possessio, quaedam, ut contendunt iurisconsulti, (*mancipiat usus*) usucapione fiunt propria. Res, quae solemni emtionis confirmandae ritu quinque testibus et libripende (libram tenente) praesentibus venduntur, fiunt *res mancipi* (pro mancipii), h. e. ceduntur a venditore emtoris *mancipio*, h. e. propriae possessioni, vel, ut iurisconsulti loquuntur, *dominio*; *mancipiat usus*, qui fructum ex aliqua re capit, is hoc fructus inde capiendi usu (usucapione) rem suam et propriam facit.

v. 160. *tuus est*, tanquam tuo agro frueris; *villicus Orbî*, Orbius, homo dives et dominus, ut videtur, praedii, habebat villicum, qui fruges in praedio natas et alia ibi provenientia vendebat.

v. 161. *segetes*, intellige agrum vel terram, quae ad semina accipienda occa subigitur; Cic. in Fragm. apud Non. c. 4. p. 421. *Segetes agricolae subigunt, multo ante, quam serant*; — *daturas*, suppeditaturas, oblaturas, diffusuras. Lectionem *daturus* recte a *Bentleio* et aliis repudiatam, *Fea* ex rationibus parum idoneis revocavit; nam quis *daturus* pro venditurus ferat?

v. 162. *Te dominum sentit*, tibi fruges agri, tanquam eius domino nasci intelligit, sive, te, dum accipis

Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam supra, nummorum millibus emtum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emtor Aricini quondam Veientis et arvi
Emtum coenat olus, quamvis aliter putat; emtis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum;
Sed vocat usque suum, qua populus adsita certis
Limitibus vicina refugit iurgia; tanquam
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horae,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte supre-
Permutet dominos, et cedat in altera iura. (ma,

agri fruges, eius quasi dominum cognoscit.

v. 163, 164. *cad. temeti*) *temetum* est quoddam potus genus, sive ex vino, sive ex aliis liquoribus comparatum, quo facile incalescunt potores. — *nempe modo isto paulatim mercaris agrum*, est quidem *Orbius* dominus totius agri, quem, magna pecuniae summa emtum, sibi proprium fecit, sed tu quoque es dominus eorum, quae, quoties opus est, ex illo agro emta tibi propria facis, et sic non coniunctim quidem et una emtione totum agrum, sed eius quasi particulas parvo pretio paulatim mercaris.

v. 166—174. *Quid refert*, cett. Sensus et nexus: Quid refert, utrum pro frugibus, quibus vesceris, nuper, an olim pecuniam numeraveris? Is enim, qui non nuper, sed (*quondam*) olim agrum, vel prope Ariciam (oppidum trans montem Albanum), vel prope Veios (Etruriae oppidum) situm, emit, pariter ac tu emtum olus, quamvis rem aliter sibi fingit, coenat, et emto ligno ahenum calefactat; at idem tamen, in agrum suum usque ad arborem terminalem prospiciens, *haec mea sunt*, ait, tanquam quidquam proprium et perpetuum sit cett.

v. 167. Perperam plures particulam *quondam* ad agrum Aricinum et Veientinum referunt; iam enim ei, qui *nuper* vel quotidie fruges agri alicuius emit, opponitur agri dominus, qui olim (*quondam*), ante plures annos, agrum mercatus est.

v. 169. *ahenum*, aqua, ut videtur, impletum.

v. 170. *usque*, vel est: subinde, identidem, vel referendum ad *qua*, usque eo, quo. *populus adsita*, non raro pro lapidibus terminalibus arbores terminos agri definire et constituere solebant; Virgil. Eclog. IX. 9. *usque ad aquam et veteris iam fracta cacumina quercus.* cf. Varro de Re Rust. I. 15.

v. 171. *refugit*, observa usum praeteriti; adhuc refugit, et porro refugit, adhuc amovit et porro amovet. — *iurgia vicina* pro vicinorum, ut v. 174. *altera iura* pro iura alterius.

v. 172. *proprium*, firmum, stabile, perpetuum, vid. *Lambin.*

Sic, quia perpetuus nulli datur usus, et haeres
Haeredem alterius, velut unda supervenit undam,
Quid vici prosunt, aut horrea? Quidve Calabris
Saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes, Gaetulo murice tinctas,
Sunt, qui non habeant, est, qui non curat habere.

v. 175, 176. *haeres Haeredem alterius supervenit* (trudit, propellit), *velut unda undam*; in voce *alterius* offenderunt *Bentleius* et *Cuninghamus*; ille igitur emendavit *alternis*, hic *ulterior*; sed neutrum opus est; haeres a praecedente possessore accipit haereditatem, quam ille pariter ab *altero* acceperat; non sermo est de duobus tantum haeredibus, sed de longa haeredum, invicem se excipientium, serie.

v. 177, 178. *vici*, plures inter se iunctae domus rusticanae cum stabulis, nos *vorwerke, einzelne landgüter*; eiusmodi *vicum* se vendere velle Terentia ad Ciceronem scribit Epist. ad Fam. XIV. 1. *vicus* a *pago* differt sic, ut *pagus* tantum de rure, *vicus* de rure et urbe simul dicatur. *Quidve Calabris* cett., quidve prosunt Lucani saltus ad Calabros usque saltus procurrentes; *adiecti*, h. e. *porrecti, continuati*, ut loquitur Horat. supra Od. III. 16. 40—43.—per *saltus* intellige pascua; vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *saltus.* — Vet. Schol. ad h. l. *latifundiis porrectis per plurimos montes. Est autem Calabria praeter ceteros reditus etiam rei pecuariae et lanarum mollium ferax.* *metit*, eleganter *metere* ab iis, qui segetes demetunt, transfertur ad eos, qui vi, cui resisti non potest, sine discrimine obvios quosque caedunt atque prosternunt, et nunc ad Orcum, *grandia cum parvis* sine miseratione rapientem atque auferentem; conf. supra ad Od. IV. 14. 31. Cic. Tusc. Quaest. III. 25. *vita metenda, ut fruges.*

v. 179. *Grandia cum parvis*, saepius hanc sententiam variavit Horatius, vid. supra ad Od. I. 4. 13. — *non exorabilis*, similiter supra Od. II. 3. 4. *Orcus* dicitur *nil miserans* et Pluto supra Od. II. 14 6. *illacrimabilis.*

v. 180. *marmor, ebur*, artis opera e marmore et ebore facta, *Tyrrhena sigilla*, vasa Etrusca. *tabellas*, picturas.

v. 181. *Argentum*, vasa argentea cett.; *vestes, Gaetulo murice tinctas*, vestes stragulas, peripetasmata, tincta colore purpureo. *murice Gaetulo*, capto ad littora Africae; *Getulia*, pars Lybiae interioris, pro tota Africa; supra Od. II. 16. 35. *murex*, e cujus succo eliciebatur color purpureus, dicitur *Afer* — *te bis Afro tinctae Vestiunt lanae.*

v. 182. *Sunt, qui non habeant*, quamvis habere cupiunt, *est, qui non curat hab.*, ad vulgarem loquendi normam debebat post *est*, *qui* sequi *curet*; sed Horatius ad Graecae linguae indolem post *est*, *qui*, vel *sunt qui* (ut in primo statim Odarum Car-

Cur alter fratrum cessare, et ludere, et ungui,
Praeferat Herodis palmetis pinguibus; alter,
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu
Silvestrem flammis et ferro mitigat agrum,
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
Naturae deus humanae, mortalis in unum-
Quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater.

mine v. 4. *sunt, quos iuvat*) passim subiungit indicativum; vide, quae de hoc loquendi usu disputat *Heindorf.* ad Sat. I. 4. 24.

v. 183—189. *Cur alter fratrum* cett. Sensus et nexus: Diversa plane sunt hominum ingenia; et haec diversitas in fratribus adeo locum habet; non raro enim accidere solet, ut alter sit mollis et prodigus, alter laboris patiens et avarus; unde repetenda sit haec naturarum diversitas, vitae nostrae comes et naturae humanae moderator perspectum habet Genius.

v. 183. *alter fratrum*, cogitavit fortasse Horatius de duobus illis fratribus, Micione et Demea, apud Terentium in Heaut., sed accipi quoque potest de quibusvis aliis fratribus. — *cur cessare* cett., cur otiari, delicias facere et unguentis delibui malit, quam possidere pinguia Herodis palmeta. *ungui*, unguentis, ut satis constat, nitere solebant elegantiores et venustiores.

v. 184. *Herod. palm. ping.*) palmeta, loca palmis consita (ut *myrteta*, *querceta*), quae Herodes, rex Iudeae, in regione ad Hierichuntem habebat, ad pretiosissimas praestantissimasque possessiones pertinuisse, ex hoc ipso loco apparet; dicuntur *pinguia*, vel ob opobalsami, quod magno pretio vendebatur, copiam, vel ob pinguis agris foecunditatem, ut *horti pingues* apud Virg. Georg. IV. 118. *pinguis Phrygia* supra Od. II. 12. 22.

v. 185. *importunus*, molestus, morosus, difficilis. *ad umbr. lucis ab ortu*, ab solis ortu usque ad eius occasum, per diem solidum.

v. 186. *agrum silvestrem*, sentibus et vepribus obsitum. *flammis*, comburendo ea, quae fertilitatem impediunt. *ferro*, rastro. *mitiget*, molliat, domet (ut *rastris terram domare* apud Virg. Aeneid. IX. 608.), foecundum reddat. Cic. de Nat. Deor. II. 52. *Indus vero, qui est omnium fluminum maximum, non aqua solum agros laetificat et mitigat, sed etiam eos conserit.*

v. 187—189. *Scit Genius*, cett. locus classicus de *Genio*; nam quid senserint statuerintque veteres de hoc deo, tribus versibus complexus est Horatius: 1. Genius hominem, cui additus est comes, ubique sequitur; 2. (*astrum natale temperat*) mala, quae portendit astrum, sub quo quis natus est, amolitur et procurat; bona, quae affulgent, promovet et adiuvat; 3. *Naturae deus humanae*, mire haec verba explicant; simplicissimum puto: deus quidem, sed humanae naturae, h. e. morti, aeque atque homo, obnoxius; hinc additur *mortalis in unumquodque caput*, h. e. mortalis est, cum unoquoque, quem in vita comitatus est, redit eo, unde missus est;

Vtar, et ex modico, quantum res poscet, acervo
Tollam; nec metuam, quid de me iudicet haeres,
Quod non plura datis invenerit; et tamen idem
Scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
Discrepet, et quantum discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neque sumtum
Invitus facias, neque plura parare labores;
Ac potius, puer ut festis quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies, immunda domus, procul absit: ego, utrum
Nave ferar magna, an parva, ferar unus et idem.
Non agimur tumidis velis aquilone secundo;

4. (*mutabilis*, *albus et ater*) iratus est, si homo repugnat, mitis, si homo se regi patitur.

v. 190. *Vtar*, fruar sc. quaesitis.

v. 191. *nec metuam*, nec curabo.

v. 192, 193. *non plura datis*, vel: non plura iis, quae mihi data, nec a me aucta sunt (plurimam bonorum, quae possidebat Horatius, partem *dederat* Maecenas, supra Epod. I. 31. *Satis superque me benignitas tua Ditavit*) vel: non plura iis, quae a me *data* sunt, cum viverem. *et tamen idem Scire volam*, et tamen idem ego probatum ibo, me scire et didicisse, quantum homo in vitae simplicitate et hilaritate acquiescens a prodigo et luxurioso, et avarus ab homine parce vivente differat. Horatius igitur medium inter utrumque vel auream mediocritatem sequi vult. Similiter supra Epod. I. 32 seqq. *haud paravero*, *Quod aut*, *avarus ut Chremes*, *terra premam*, *Discinctus aut perdam ut nepos*.

v. 197. *quinquatribus*) *quinquatria* (um, orum), dies festi et laeti in Minervae natalis honorem celebrati, et, quia id fiebat per quinque dies, vel post diem quintum Iduum Martiarum, *quinquatria* dicti; vid. Ovid. Fast. III. 809 seqq. fuerunt hi dies pueris gratissimi iucundissimique, quia, donec *quinquatria* durabant, feriae in scholis erant; copiose de *quinquatribus* disputavit *Marc. Donatus* ad Liv. XLIV. 20. *olim*, exempli causa, nos *etwa*; supra Sat. I. 1. 25. *ut pueris olim dant crustula blandi Doctores*.

v. 198. *raptim*, supra Epod. 13. 3. 4. *rapiamus amici Occasionem de die*.

v. 199—204. Horatius, vitae felicitatem mediocritate metiens, uti non explendescere divitiarum copia, ita non saeva paupertate premi, sed, ut pulchre v. 204. dicit, *primorum extremus*, *et prior extremis esse voluit*.

v. 200. *ferar*, vehar.

v. 201. *tumidis velis*, felix est navigatio, cum ventis secundis adspirantibus vela tument; cum hac apte comparatur felix vitae cursus eorum, quibus omni rerum copia abundantibus omnia nunc ex voto cedunt; sed quemadmodum navigantibus venti secundi, ita divitibus timenda est fortunae secundae mutatio; hinc su-

Non tamen adversis aetatem ducimus austris;
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus: abi. Quid? caetera iam simul isto
Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, et ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures portentaque Thessala rides?
Natales grate numeras? ignoscis amicis?
Lenior et melior fis accedente senecta?
Quid te exemta iuvat spinis de pluribus una?
Vivere si recte nescis, decede peritis.

pra Od. II. 10. 24. *sapienter idem Contrahes vento nimium secundo Turgida vela.*

v. 202. *Non tamen advers.*, non tamen rebus adversis vel fortunae iniquitate premimur; *aetatem ducere*, pro agere; sic Virgil. Aen. II. 641. *Me si coelicolae voluissent ducere vitam.*

v. 203. *specie*, externo rerum in oculos cadentium habitu; *loco*, dignitate; *re*, sc. familiari.

v. 204. *Extremi primor.*, translatum a ludis gymnicis; conf. supra Sat. I. 1. 116.

v. 205—207. *Non es avarus: abi*, si ita agis et sentis, haud avarum te iudico, sed te, ut absolutum huius vitii, abire et porro res tuas ita agere iubeo. *isto cum vitio*; sc. avaritiae; *fugere?* e pectore tuo pulsa cessere? — *caret t. p. in Ambit.*, nemo, puto, cui inest animus erectior, locum sequentem legere potest, quin Horatium ut sapientissimum virtutum, quae in morum doctrina tractantur, magistrum et admiretur et veneretur!

v. 208, 209. *Somnia* cett., pro superstitione in universum nominat superstitionis quaedam genera, *Somnia* cetl. *miracula*, portenta, ostenta.

v. 209. *Nocturnos lemures*, Ovid. Fast. V. 483. *animas dixere silentum.* — intellige spectra et alia, quae quis se in tenebris videre opinatur; quorum avertendorum causa a Romanis instituta sunt *Lemuria*, per tres dies celebrata, vid. Ovid. l. l. a vers. 421. — *portentaque Thessala*, in Thessalia fuit quasi officina venenorum et herbarum, quibus utebantur venefici ad ludendos homines superstitiosos.

v. 210. *grate*, dum grato animo in memoriam revocas, quae divinitus tibi contigerunt munera.

v. 212. *spinis de pluribus*) *spinae* translate de vitiis, quae animum lacerant et pungunt.

v. 213. *decede peritis*, de via excede peritioribus, h. e. locum relinque iis, qui te rectius et sapientius vivunt.

Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti;
Tempus abire tibi est; ne potum largius aequo
Rideat et pulset lasciva decentius aetas.

v. 214. *Ludere*, *edere*, *bibere*, coniunctim de iis, qui corporis voluptates sectantur; *ludere*, genio suo indulgere in quibusvis rerum ludicrarum generibus; ad poësin referri nequit, nam sermo est de hominibus, qui *recte vivere nesciunt*. Antiquiora exempla de hac expressa sententia vid. apud *Lambinum*.

v. 215, 116. *Tempus abire* (*decedere* v. 213.) *tibi*, ut convivae saturi (conf. supra Sat. I. 119.), ne, si nimis largiter te invitaveris potu, pueris te ebrium et temulentum petulantius tractantibus sis ludibrio. — *potus*, active, qui potavit. *lasciva decentius aetas*, pueri, quos magis, quam senes, decet lascivia.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLA AD PISONES

Humano capiti cervicem pictor equinam
Iungere si velit, et varias inducere plumas

Epistola Ad Pisones.

Si quis vel leviter et strictim tantum attingere et repetere velit, quae super huius Epistolae consilio, dispositione et tractatione iudicata, agitata, et disputata sunt, ei profecto singularis et quidem haud exiguae molis liber scribendus sit; quod quidem iam ex iis, quae in Edit. *Haberfeldtii* huic carmini praemissa sunt, intelligi potest. Scilicet, cum hoc carmen ob ea, quae in illo docentur et enarrantur, omnium, quae tulit antiquitas, iure meritoque, et olim habitum sit et nunc habeatur praestantissimum gravissimumque, Viros Doctos ad illud diiudicandum, recte aestimandum et ad certas adhibitae artis leges exigendum ambitiose concurrisse, non est, quod miremur. Hinc repetenda est latarum de hoc carmine sententiarum diversitas. — Iam quid mihi de consilio, quo Horatius hoc carmen scripserit, videatur, paucis complectar. Cum magna tum temporis malorum poëtarum turba vesparum more circumvolitare et oblatos sibi quosque venensto aculeo laedere vel quovis alio modo Musarum honorem contaminare coepisset, Horatius, non tam eorum ictus, quibus iam saepius petitus fuerat, curans, quam timens potius, ne pravo istorum exemplo alii quoque depravarentur, tam virtutes ad poëseos studium afferendas describere, easque illis, qui poëtae nomine se dignos praestare cuperent, propinare, quam vitia et errores poëtis fugiendos ante oculos ponere voluit. Noluit autem praecepta, quae de poëseos et de omnis doctrinae studio daturus erat, ad certum ordinem redacta accuratius subtilius et doctius exponere, vel libellum *artis poëticae* titulo insignitum scribere, sed, quae sibi de virtutibus et vitiis poëseos succurrerent, *sine arte*, h. e. haud ad certam normam exacta, in epistola cum amico quodam communicare. Ad familiares Horatii *L. Calpurnium Pisonem*, ex nobilissima gente ortum, pertinuisse, ex hac ipsa ad eum scripta Epistola patet. Iam vero cum *L. Calp. Piso* non ipse solum poëseos et bonarum

Vndique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne,

litterarum amans et studiosus esset, sed etiam filii natu maioris (duos habuit filios, quibus simul dicata est haec epistola), studia poëtica moderaretur; (v. 366. *O maior iuvenum, quamvis et voce paterna Fingeris ad rectum, et per te sapis, hoc tibi dictum Tolle memor*; causa, cur Horatius Pisonibus potissimum praecepta ad poëseos studium spectantia impertire voluerit, satis apparet. Fortasse autem Hor. his praeceptis praecipue filio Pisonis natu maiori, ne is vano malorum poëtarum strepitu in fraudem se induci pateretur, cautum ivit. — Caeterum eidem L. Calpurnio Pisoni, ut poëtarum fautori, aliquot Epigrammata misit Antipater, poëta Thessalonicensis, Anthol. Graec. Tom. II. p. 97. num. X seqq. edit. *Iacobs.* — Argumentum huius Epistolae ipse Horatius constituit his tribus versibus (v. 306—308.) *Munus et officium, nil scribens ipse, docebo: Vnde parentur opes, quid alat firmetque poëtam, Quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error.* — Recte igitur, puto, dici potest haec Epistola *didactico-satirica*. In scribendis autem epistolis non certum quendam ordinem sequi, sed, quae succurrunt, liberius et incuriosius addere et inter se iungere solemus. Quod si reputassent secum nonnulli interpretes, non operam in huius carminis sententiis praeceptisque ad certum ordinem artificiose et severa grammaticorum subtilitate inter se conciliandis perdidissent. Titulus, qui vulgo huic carmini praefigitur, *Ars Poëtica*, est grammaticorum inventum. Separatim sine dubio hanc Epist. edidit Horatius; potest igitur illa vel ad *Librum Secundum Epistolarum* referri, vel simpliciter *Epistola ad Pisones* vocari. Primum ego laudavi eam ut *Epist. tert. Libr. Sec.*, sed deinde constanter ut *Epistolam ad Pisones.*

Praecepta, futuris poëtis et scriptoribus in hac Epistola ab Horatio proposita, V. Cl. *Wetzelius* in gratiam eorum qui illa uno obtutu cognoscere et lustrare cupiant, paucis verbis expressa huius carminis fronti praeponenda curavit. Equidem ipse de praeceptis, quae dedit Hor. suo loco agam.

v. 1. *Humano capiti* cett. Poëta, qui aliquid fingit, cuius partes rei fictae non conveniunt, similis est pictori, qui formam aliquam ex hominum et variorum animalium membris ridicule componit et effingit. *Primum* igitur, quod dat, *Praeceptum* est hoc: »Rei, quam describit poëta, omnes ac singulae partes respondere et accommodatae esse debent.«

Humano capiti, quale caput Hor. intellexerit, per *mulierem formosam* v. 4. designatur.

v. 2—4. *et varias inducere plumas*, haec, deleta distinctione post *plumas*, non ad praecedentia, sed ad sequentia refero, ut sit: et varii coloris pennas membris undique collatis appingere; *inducere* de pictoribus, qui penicillo colorem picturae alicui illinunt vel immittunt; Plin. H. N. XXXV. 16. *colorem inducere picturae.* — *varias*, versicolores; sic saepe *varius* (ποίκιλος). *Vndique collatis membris*, h. e. membris a quovis animali translatis et ridiculae speciei repraesentandae adhibitis; sic plane *undique* supra Od. I. 16. 14. *Fertur Prometheus addere principi Limo coa-*

Spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulae fore librum
Persimilem, cuius, velut aegri somnia, vanae
Fingentur species, ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formae. Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.
Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim.
Sed non, ut placidis coëant immitia; non, ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.

ctus particulam undique desectam, *et insani leonis Vim stomacho apposuisse nostro.* *ut*, ita quidem, ut cett. — *atrum*, foedum, turpem, ut *phocae turpes* apud Virg. Georg. IV. 395. — *Desinat in piscem*, Virg. Aen. X. 211. de Tritone: *Frons hominem praefert, in pristin desinit alvus.*

v. 5. *Spect. admissi* cett., num, quaeso, amici (Pisones, ad quos scripta est haec epistola, appellat), si pictor copiam vobis fecisset eiusmodi monstrosam speciem contemplandi, num, inquam, a risu vobis temperare possetis?

v. 6—9. *Credite*, *Pisones.* Iam Horatius, quid sibi voluerit cum tabula, in qua monstrosa forma a pictore aliquo exhibita sit, ipse esplicat. Turbant sententiam, qui distinctione maiore post *amici* sublata, *amici* et *Pisones* iungunt. L. Calp. Pisonem ex gente nobilissima ortum fuisse, iam in Arg. monui. *Pisones* scilicet a *Calpo*, filio Numae Pompilii, originem suam repetebant, unde infra v. 292. *Pompilius sanguis* vocantur. Iam post scriptam hanc Epistolam *L. Calp. Piso* V. C. 738. cum M. Livio Druso Libone consul fuit; vid. *Freinsh.* Suppl. Liv. CXXXVI. 51. Idem postea urbi praefectus est a Tiberio; vid. Sueton. Tib. 42. Vell. Pat. II. 98. *isti tabulae*, in qua picta est monstrosa, quam dixi, species. *librum — cuius Fing. spec.*, *ut nec pes — Redd. formae*, h. e. poëtam, a quo formae, veluti somnia febri laborantis, tam vanae et ridiculae fingentur, ut uni formae nec pes, nec caput, quod ei conveniat, tribuatur; pro *fingentur* in pluribus Codd. apud *Feam* et in omnibus antiquis Editt. male legitur *finguntur*; nam primum *fingentur* respondet futuro *fore* in v. 6.; deinde iam monet Horatius futuros demum poëtas, et proinde Pisonis filium quoque natu maiorem, ad poësin adspirantem. — *ut*, sicut v. 3. pro ita quidem, ut. — *Reddatur*, detur, quod debebat dari. — *Pictoribus atque poëtis* cett. At poëtis atque pictoribus, opponat mihi aliquis, semper audacius aliquid fingendi data est licentia.

v. 12—23. *Secundum Praeceptum:* »Poëta non debet secum repugnantia coniungere, non liberius evagari, et pannos purpureos, aliunde petitos, carmini suo assuere, sed id tantum, quod simplex et unum est, sectari.«

v. 12, 13. *Sed non*, *ut* cett. Sensus: Verum enim vero non haec poëtis datur licentia, ut fingant, quae natura sibi repugnant, ut mitia animalia cum immitibus (*coire*) Venerem

Inceptis gravibus plerumque et magna professis
Purpureus, late qui splendeat, unus et alter
Assuitur pannus, cum lucus et ara Dianae,
Et properantis aquae per amoenos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus,
Sed nunc non erat his locus; et fortasse cupressum
Scis simulare; quid hoc, si fractis enatat exspes

iungere, et aves atque serpentes, tigrides et agnos (*geminari*) paria fieri iubeant. — De serpente, animali avibus inprimis infesto, supra Epod. I. v. 19. 20. *Vt assidens implumibus pullis, avis Serpentum allapsus timet.*

v. 14 seqq. *Inceptis gravibus* cett. Non raro accidere solet, ut poëtae gravitatis et sublimitatis ostendendae gratia cupide arripiant externa ornamenta, quibus splendorem parent suis carminibus; arripiunt scilicet res (locos communes), quae poëticam descriptionem admittunt, utrum illae argumento, quod tractant, conveniant, necne, parum solliciti. — *plerumque*, ut infra v. 95. pro non raro; et sic passim apud Horatium; exempla vide supra ad Epist. I. 18. 94.

v. 15, 16. *Purpureus pannus*, iam de pigmentis, veneribus, fuco, et quibusvis externis ornamentis, orationem speciosam reddentibus. — *cum lucus* cett., iam Horatius aetatis suae poëtas carpit, quos, externa ornamenta carminibus suis quaerentes, poëtica luci Dianae et obliqui rivi, aut Rheni, aut pluvii arcus descriptione, aliena plane a scripti carminis argumento, sese iactare ait; *lucus et ara Dianae*, cum plures luci cum aris Dianae sacri fuerint, (v. *Spanh.* ad Callimachum H. in Dian. v. 104. et *Heyn.* Excurs. VIII. ad Virg. Aen. VII. 761.) quem potissimum describendum sibi sumserit vanus quidam poëta, divinationi relinquitur.

v. 17. *Et properantis aquae* cett., obliqui rivi descriptionem ingenio poëtico admodum opportunam esse, iam ipse Horatius ostendit; est enim hic versus elegantissimus, et ad eos, quos supra ad Sat. I. 4. 114. delectos laudavi, referendus. *ambitus*, eleganter de obliquo et tortuoso rivi cursu, sive de rivi anfractibus; eadem elegantia supra Od. II. 3. 11. 12. *et obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*

v. 18. *Aut flumen Rhen.*, respexit fortasse Horatius turgidum Alpinum, qui supra Sat. I. 10. 37. *luteum caput Rheni definxisse* dicitur.

v. 19, 20. *simulare*, exprimere, ut supra Ep. II. 1 241. *Aera Alexandri vultum simulantia. fortasse cupressum Scis simulare;* hunc locum ita interpretor: Horatius iam comparat notatos poëtas cum pictore quodam, qui in arte pictoria nil nisi cupressum pingere didicerat: quemadmodum igitur pictor ille picturam a se postulantibus depictam cupressum obtrudere solebat, ita poëtae illi, cum toti alicui rei iusto carmine celebrandae impares essent, ad rerum singularum (ut Rheni, rivi, arcus pluvii) descriptiones sive ad locos communes, quibus tractandis se poëtas iactarent, decurrebant. Itaque per verba: *et fortasse cupressum Scis simulare* Horatius ex-

Navibus, aere dato qui pingitur? Amphora coepit
Institui; currente rota cur urceus exit?
Denique sit quodvis simplex duntaxat et unum
  Maxima pars vatum, pater et iuvenes patre digni,
Decipimur specie recti. Brevis esse laboro:
Obscurus fio; sectantem levia nervi
Deficiunt animique; professus grandia turget;
Serpit humi tutus nimium timidusque procellae.

primere voluit: at tu fortasse rerum singularum describendarum, sicut pictor ille exprimendae cupressi, haud imperitus es. *quid hoc* cett., quid *hoc* (sc. cupressum pingere posse) naufragum iuvare potest, qui pro mercede sortem naufragi in tabula adumbratam a pictore accipere cupit. Scilicet naufragus quidam, ut refert *Henricus Stephanus* ex vetere Scholiaste, dicitur pictorem adiisse, eumque rogasse, ut naufragii, quod passus sit, sortem in tabula depingeret; cui ille: « Visne me cupressum quoque appingere? Μή τι καὶ κυπάρισσον θέλεις; Qui omnibus bonis exuti fuerant naufragio, portantes tabulam, in qua expressa fuit infortunii imago, mendicare solebant. Sic socii Simonidis apud Phaedr. IV. 21. 24. *Ceteri tabulam suam Portant, rogantes victum.*

v. 21, 22. *Amphora coepit Instit.* cett., sententiam s esse poëtas, qui magna crepent et promittant; sed parva proferant, et extricent » expressit imagine, a formandis vasis fictilibus ducta; peccat figulus, qui pro amphora, quam meditabatur, urceum effingit; peccat poëta, qui ad sublimiora exsurgens, ad humiliora se deprimi patitur; *coepit institui* pro coepta est institui, vel pro instituta (h. e. incepta) est. Iustin. 5. XIV. *cum prohiberi finibus coepisset*, pro prohiberetur. *currente rota*, sc. figuli. *exit*, evadit, prodit, fit; ut supra Epist. II. 2.

v. 23. *quodvis*, quod esse et fieri cupis.

v. 24—37. *Tertium Praeceptum:* « Poëtae, ne, dum vitium aliquod vitare student, decepti specie recti in aliud vitium incidant, virtutum, quas sequantur, naturam perspectam habere debent. Huc accedat necesse est studium non in singulis alicuius rei partibus, sed in tota re ponendum. »

v. 25. *specie*, opinione.

v. 26, 27. *sectantem levia nervi Defic. an.*, sectantem me ornatum et orationis venustatem vires deficiunt; — *levia* (vel *laevia*) levigata, expolita, limata; supra Epist. II. 2. 123. *nimis aspera sano Levabit cultu.* — *nervi et animi*, pro vires, animi; — pro *levia* ex Codd. *Achill. Stat. Bentleius* in textum recepit *lenia*, de oratione molliter et leniter fluente; sed *orationis lenitas* quoque non languere, sed vi quadam et spiritu agitata incedere debet; hinc bene voci *lenia* respondent *nervi et animi*; supra Sat. II. 1. 2. *sine nervis*, sine vi et gravitate.

v. 28. *Serpit humi tutus* cett., qui (ut Horat. loquitur supra Od. II. 10

Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum silvis adpingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpae fuga, si caret arte.
Aemilium circa ludum faber unus et ungues
Exprimet et molles imitabitur aere capillos,
Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet. Hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quam naso vivere pravo,
Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

3.) nimium littus premendo cautus in alto mari procellas horrescit, h. e. qui non audet altiora et sublimiora tangere, humo vel humilitati affixus manet. Supra Epist. II. 1. 250. *sermones humi serpentes.*

v. 29—31. *Qui variare cupit* cett. Sensus: Qui unam eandemque rem, admirationis movendae causa, prodigiosis imaginibus variare et distinguere cupit, praeter naturam delphinum e mari in silvas et aprum e silvis in mare transponit, et sic, dum vitium humilitatis fugit, absurda captat pro sublimibus. — Sine dubio Hor. hic quoque poëtam, eiusmodi absurda sectantem, respexit. *In vit. d. culp. fug.*, supra Sat. I. 2. 24. *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.* Sat. II. 2. 54. 55. *nam frustra vitium vitaveris illud, Si te alio pravum detorseris.* *si caret arte,* si est iners et stultus, qui sibi a vitio contrario cavere non didicit.

v. 32—37. *Aemilium circa ludum* cett. Inter fabros, qui circa ludum Aemilium habitant, erit fortasse aliquis, qui (*unus*) prae caeteris omnibus ungues et molles capillos mira arte in statua aliqua exprimat et imitetur, sed idem, quia non omnia ac singula ad artem exprimere didicit, de operis summa haud approbabitur; huic quidem fabro, fabrilis artis parte tantum conspicuo, non magis velim me esse similem, quam me esse hominem, nigris quidem oculis nigroque capillo exsplendescentem, sed nasum depravatum et distortum prae se ferentem.

v. 32, 33. *Aemilium ludum*, gladiatorium scilicet, ut observat Vet. Schol. ab Aemilio Lepido ita dictum. — *unus*, sc. prae omnibus aliis, prae caeteris; supra Epod. 12. 4. *Namque sagacius unus odoror.* Sic *unus iudex* apud Cic. pro Rosc. Comoed. c. 5. Apud eundem pro Flacco 37. *Nam iste unus totam Asiam magnitudine poculorum bibendoque superavit.* Qui in re aliqua omnes alios superat, in ea est *unus;* cf. *Bentl.* et *Fea;* pro *unus* plures librr. vett. offerunt *imus*, ut sit in imo loco habitans; sed si Horatius certum quendam fabrum in imo circa lud. Aem. loco habitantem designare voluisset, verbis *exprimere* et *imitari* non futuri, sed praesentis formam induisset; nec ii, qui in *imo* aliquo loco habitant, *circa* eum habitare dicuntur.

v. 34. *ponere*, de artificibus; cf. supra ad Od. IV. 8.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam
Viribus, et versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis haec virtus erit et Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat, iam nunc debentia dici,
Pleraque differat et praesens in tempus omittat.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis,
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.

v. 38—44. *Quartum Praeceptum*: » Carmina, quae tam facundia, quam lucido ordine se commendent, scripturus, rem, virium modulo accommodatam, deligere debet. «

v. 38. *aequam*, convenientem.

v. 39. *versate*, perpendite, explorate; accommodate ad onera, quae, antequam humeris imponantur, manibus versari et ponderari solent, an vires iis ferendis sufficiant.

v. 40. *Cui lect. pot. e. r.*, rem sive materiam *potenter* legit, cuius vires lectae materiae pares sunt, qui eam, ut par est, *potenter* moderari et ad artis normam dirigere potest; nos *der seines gewählten gegenstandes mächtig und herr ist.*

v. 42—44. *Ordinis haec* cett. Ordinis autem (*virtus*) praecipua dos et (*Venus*) amabilis pulchritudo (*haec erit*) in eo cernetur, ut in principio statim (*iam nunc*) dicat, quae (*iam nunc*) in principio dici debent, scilicet ut lector vel spectator in mediam rem rapiatur, pleraque (*differat*) postea demum enarret, et nunc quidem (*praesens in tempus*) reticeat.

v. 45—72. *Quintum Praeceptum*: » In vocabulis et locutionibus tam deligendis, quam repudiandis, prudenter loquendi usus, penes quem et ius et norma et arbitrium est, in consilium vocetur: verba nota apta iunctura noventur; verba ad nova inventa designanda efficta recipiantur; verba ex fonte Graeco hausta et paululum ad Latinae linguae formam inflexa probentur; et, cum verba modo floreant, modo flaccescant, modo nascantur, modo, ut regum splendidissima opera, intereant, suus cuique verbo honor tribuatur. «

v. 45, 46. *In verbis etiam* cett., hi duo versus olim inverso ordine legebantur. Rectissime igitur *Bentleius*, ut res ipsa docet, posteriorem versum in locum prioris transire iussit. Ad quam quidem versuum transpositionem defendendam bene observat *Gesnerus*, librarios, si quid in ordine peccatum esset, ne librum deformarent liturae, minutis notis appositis verum ordinem demonstrasse, notulis autem illis tenuioribus tempore exesis, versus in turbato ordine mansisse; cf. *Bast. Commentat. Palaeogr.* p. 858. Iunge: *Auctor promissi carminis* (poëta, qui carmen promittit) *etiam in verbis serendis tenuis* (subtilis) *cautusque*, *hoc amet* (aliud verbum amplectatur) *hoc spernat* (aliud verbum reiiciat.) — *verbis* — *serendis*, proferendis, spargendis, disponendis, adhibendis; *verba serere*, ut: *sermonem*, *colloquia serere*; *tenuis*, subtilis,

Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit iunctura novum. Si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum;
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget, dabiturque licentia sumta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Graeco fonte cadant, parce detorta. Quid autem?
Caecilio Plautoque dabit Romanus, ademtum
Virgilio Varioque? ego cur, acquirere pauca
Si possum, invideor, cum lingua Catonis et Ennî
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit, semperque licebit,
Signatum praesente nota procudere nomen.

acutus. Cic. Qu. Acad. IV. 14. *tenuis et acuta distinctio*.

v. 47. *callida — iunctura*, acute, sollerter, et apte instituta; non raro *callidus* in bonam partem pro sollers, acutus; Cic. Quest. Tusc. I. 20. *callidissimum artificium naturae*, et Nat. D. II. 57. *natura nihil est callidius*.

v. 48—51. *Si forte necesse est* cetl., si forte necesse est, res inventas recens factis vocabulis insignire, licebit sane verba fingere inaudita priscis Romanis, et haec licentia, modeste et verecunde usurpata, concedetur; *monstrare*, designare, — *abdita rerum*, res, adhuc abditas, in lucem protractas, h. e. res inventas; nam quae inveniuntur, fuerunt antea abdita. *Cethegis*, pro priscis Romanis; cf. supra ad Epist. II. 2. 117. — *cinctutis*, cinctu quasi cinctis, succinctis; vel quod prisci Romani tunicae loco corpus ab umbilico usque ad pedes cinctu, campestri subligaculo, tegebant, vel quod tunicam cinctu constringebant; bene autem prisca vox *cinctutus* respondet sermoni de priscis moribus. *Continget*, licebit. Supra Epist. I. 17. 36. *Non cuivis homini Contingit* (licet) *adire Corinthum*.

v. 52. *habebunt fidem*, habebunt auctoritatem, ferent assensum, probabuntur.

v. 53 seqq. Signo interrogationis post *autem* posito hunc locum ita interpretor: Quid vero? Romanusne licentiam nova verba faciendi, quae nostrâ aetate Virgilio Varioque ademta est, Caecilio Plautoque concedet? quod licuit Plauto atque Caecilio, Virgilio et Vario non licebit? de *Caecilio* vid. supra ad Epist. II. 1. 59. de *Vario* supra ad Od. I. 6. 1.

v. 55, 56. *acquirere pauca Si possum*, si pauca parare et invenire possum ad linguam ditandam; *invideor*, dente livido petor.

v. 59. *Signatum praes. nota procudere nomen*, elegantissime pro vulgari: novum nomen invenire et in medium producere; verba, quibus utitur Horatius, translata sunt a nummo, qui cuditur; eleganter igitur et accommodate ad hanc metaphoram pro producere, dixit *procudere*, et pro

Vt silvae foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
Et iuvenum ritu florent modo nata vigentque.
Debemur morti nos nostraque. Sive receptus
Terra Neptunus classes Aquilonibus arcet,
Regis opus, sterilisque diu palus aptaque remis,
Vicinas urbes alit et grave sentit aratrum;

simplice: novum: *signatum praesente nota;* quemadmodum enim nummus vel principis imagine, vel aetatis indicio cett. signatus, notam aetatis prae se fert, ita novo vel invento rei alicuius nomini praesentis aetatis nota, vel hoc, vel alio modo impressa est; optimo iure igitur *Bentl.* pro vulgari *producere* lectionem plurimm. Codd. auctoritate confirmatam *procudere* in textum recepit.

v. 60. *Vt silvae foliis*, Hom. Il. VI. 146. Οἵη περ φύλλων γενεὴ, τοιήδε καὶ ἀνδρῶν. *pronos*, prono et celeri cursu labentes, ut *proni menses* Od. IV. 6. 39.; alii *pronus* ad anni tempus, ad autumnum, quo annus ad finem properet, (ut supra Od. IV. 27. 18. *pronus Orion*), referunt; *pronos in annos*, simpliciter capio pro quotannis.

v. 63—72. *nostraque*, et quae a nobis exstructa sunt, debentur morti, h. e. ad interitum vocantur, ut opera, quae statim commemorantur, splendidissima; 1) Exstructus portus, et quidem, lacu Lucrino et Averno marique inter se iunctis, celeberrimus ille Portus Iulius. Sueton. Octav. c. 16. 2.) Exsiccata loca paludosa, et quidem, ut observat Vet. Schol., Paludes Pontinae. 3) Mutatus ab Augusto, et ab inundationibus derivatus Tiberis cursus. Sueton. Octav. c. 30. — *Sive receptus* cett., nam, *sive receptus Terra Neptunus* (mare in sinum terrae receptum) *classes Aquilonibus arcet*, (inversa constructio, ut saepe apud Virgilium, pro: aquilones a classibus arcet.) *Regis opus*, (opus splendidissimum) *sterilisque diu palus, aptaque remis* (navigabilis) *Vicinas* (nunc) *urbes alit, et grave aratrum sentit* (aratro proscinditur); *Seu amnis* (Tiberis) *cursum iniquum frugibus* (agrorum cultui) *mutavit*, *Doctus iter melius* (delabi scilicet itinere, haud amplius agrorum cultui infesto); haec omnia sunt opera mortalia, quae pereunt; quomodo igitur *sermonum honor* (splendor) *et gratia* (elegantia) *vivax stet?* (non pereat?)

v. 65. *Regis opus*, *regia* et *regalia* dicuntur, quae summa magnificentia exsplendescunt; sic aedificia ingentibus sumtibus exstructa supra Od. II. 15. 1. dicuntur *regiae moles*. pro *sterilisque* bene *Bentleius* malebat *sterilisve;* in particulis enim *que* et *ve* non apud Horatium tantum, ut pluribus locis observavimus, sed etiam apud alios scriptores saepissime peccatum est a librariis. In voce *palus* ultima contra leges metricas correpta est; sed idem, ut *Servius* et *Priscianus* observant, nonnunquam in *tellus* et *senectus* factum est. Satius igitur videtur, in hac Grammaticorum observatione acquiescere, quam loco, omnium Codd. auctoritate confirmato,

Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
Multa renascentur, quae iam cecidere, cadentque,
Quae nunc sunt in honore, vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.
  Res gestae regumque ducumque et tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
Versibus, impariter iunctis, querimonia primum,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.
Archilochum proprio rabies armavit iambo.
Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, et populares

vel transponendo, vel immutando, vim inferre.

v. 73—86. *Sextum Praeceptum*: » Res diversae diversa postulant versuum genera. Res gestae et bella, praeeunte Homero, celebrantur hexametris; carmine Elegiaco non dolor tantum, ut prima elegiarum origine, de rebus tristibus, sed etiam sensus laetior de iis, quae ex voto cesserunt, exprimitur; versus vel pes iambicus, quo Archilochus primus composuit carmina maledica, cum aptus esset sermonibus miscendis et rebus agendis, locum, ubi se moveret, in comoediis et tragoediis invenit; carmina lyrica tam in hymnis deorum heroumque et in Epiniciis Hieronicarum, quam in rebus, ad amores et laetas compotationes spectantibus, versantur. «

v. 74. *Quo numero*, quo metri genere.

v. 75. *impariter iunctis*, elegiacis, Hexametris Pentametrisque alternantibus.

v. 76. *voti sententia compos*, sensus voluptatis et laetitiae; laetatur enim, qui voti cuiusdam compos fit.

v. 77. *exiguos elegos*, tam ob versus impares, quam quod carmina elegiaca breviora esse solent.

v. 79. *proprio — iambo*, iure *iambus* res *propria* dicitur eius, qui eum invenit. *rabies*, de canibus acrioribus, quibuscum comparari solet maledicentium impetus et acerbitas.

v. 80. *Hunc socci cepere pedem* cett., hoc pede fabulas incedere iusserunt poëtae tam comici, quam tragici; — *soccus*, calceamenti genus humilius, quo comoedi, et *cothurni*, calceamenti genus grandius et altius, quo tragoedi in scena uti solebant, iam pro comoedia et tragoedia, et quidem pulcherrime et accommodatissime ad *iambum*, quem, ut *pedem*, iam *socci* et *cothurni cepisse* dicuntur.

v. 81, 82. *Alternis aptum serm.* cett., quam vim iambus in sermocinationibus scenicis habeat, et quo-

Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus divos puerosque deorum,
Et pugilem victorem et equum certamine primum,
Et iuvenum curas, et libera vina referre.
Descriptas servare vices operumque colores,
Cur ego, si nequeo ignoroque, poëta salutor?
Cur nescire, pudens prave, quam discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult:
Indignatur item privatis ac prope socco
Dignis carminibus narrari coena Thyestae:

modo iambi usu spectatorum strepitus fortius pervinci, supprimi et compesci possit, id auribus magis percipi, quam verbis doceri potest; hinc *iambus* factus et *natus* ad res in scena agendas dicitur.

v. 83 *fidibus*, lyrae, testudini. — *puerosque deorum*, heroës.

v. 84. *Et pugilem victorem*, in ludis Isthmicis et Olympicis; cf. supra Od. IV. 3. 3. Horatium in hoc versu Pindarum praecipue, ut sequente versu Sapphus et Anacreontis carmina lyrica respexisse, quilibet videt. *equum cert. prim.*, equus enim, in certamine victor, simul cum victore celebrari solebat. vid. Interpp. ad Pindar. Olymp. I. 29.

v. 85. *Et iuvenum curas*, amores; nam, ut Ovidius canit (Herold. I. 12.), *res est solliciti plena timoris amor. libera vina*, ut supra Od. III. 18. 6. *vina larga*, quae liberius et largius bibuntur in laetis compotationibus. Sunt, qui *vina libera* explicent: pectus a curis liberantia.

v. 86—98. *Septimum Praeceptum:* »Qui diversas in diverso carminum genere sustinendas partes non perspectas habet; qui suam cuique carmini naturam et formam induere non dicit; qui in re sublimi serpit humi, in re humili altiora affectat; qui tragica et comica permiscet cett., is abstinere debet a scribendis carminibus.«

v. 86, 87. *Descriptas servare vices* cett., cur ego poëtae nomen gero, si pro ingenii tenuitate aut non possum servare et obire, quae descripta poëtae munera (*vices*) et diversae artis poëticae species (*colores*) exigunt, aut, quae exigunt, ignoro?

v. 88. *Cur nescire* cett. Cur ob importunum pudorem, me aliquid ignorare, in hac ignorantia perstare et me turpiter dare, quam, quod ignoro, discere malo?

v. 89—91. *Versibus exp. Trag.* cett. Quemadmodum res comica non vult exponi tragica sublimitate, ita et tragica, exempli causa nefanda illa coena Thyestae, versus (*privatos*) tenues et fere comicos respuit. — *privat.*) *carmina privata*, quibus non reges, tyranni, principes, duces, sicut in tragoedia, sed *privatae* vitae homines describuntur; ergo humilioris argumenti; *prope socco Digna*, ad argumenta, quae in comoedia tractantur, prope accedentia; *coena Thyestae*, ubi Atreus fratri Thyestae

Singula quaeque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen et vocem comoedia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore:
Et Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.
Telephus et Peleus, cum pauper et exul, uterque
Proiicit ampullas et sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulchra esse poëmata, dulcia sunto,
Et, quocunque volent, animum auditoris agunto.

occisos pueros, quos hic furtivo amore ex Aerope, Atrei uxore, procreaverat, epulandos apposuit.

v. 92. *Singula quaeque* cett. Singula quaeque locum, sorti cuiusque convenienter occupandum, ut decet, teneant.

v. 93—98. *Interdum tamen* cett. Interdum etiam in comoedia, cum prodit homo graviter commotus, locum habet oratio concitatior; hinc Chremes apud Terentium (Heaut. Act. V.), ira tumens, saevit et litigat; interdum (*plerumque* cf. supra v. 14.) (*et tragicus*) in tragoedia quoque persona, in scenam producta, humiliore (*pedestri*) sermone dolorem exprimit; sic Telephus et Paleus, tum, cum alter pauper, alter exsul est, (*uterque si curat*) si uterque id assequi tentat, ut animum spectatoris, querelas fundendo, tangat, haud nunc magniloquus verba grandiora iactat, sed voce querula et submissa miserationem movere studet.

v. 94. *delit.* — particula *de* in verbo composito *delitigare* notionem auget, ut sit fere: vehementer et ad satiatatem usque litigare; sic *desaevire*, nos *abtoben*, supra Ep. I. 3. 14.

v. 95. *Tragicus*, persona, quae queribunda in tragoedia inducitur; sic Orestes, qui furens in tragoedia inducitur, *tragicus* appellatur. Cic. in Pison. c. 20. *Tragico illo Oreste aut Athamante dementior.*

v. 96. *Telephus*, filius Herculis, rex Mysiae, cum vulnus, quod ab Achille acceperat, secundum oraculi effatum, nisi illud eadem hastae cuspide, qua inflictum esset, tangeretur, sanari non posset, castra Achillis adiit, et hanc veniam ab eo petiit, et quidem *pauper*, h. e. miseri et supplicantis speciem prae se ferens. — *Peleus*, filius Aeaci, ob fratrem Phocum, a se caesum, solum vertere, et ex patria Aegina in Thessaliam fugere coactus est; hinc *exsul* dicitur.

v. 97. *Proiicit* (ἀποβάλλει), abiicit, reiicit, removet, deponit *ampullas*, sive abstinet ab *ampullis*. *ampulla*, proprie lecythus, vas angusto collo, sed ventre capaciore et turgido, in quo oleum inprimis et acetum servari solebat. Ab hac *ampullae* forma, turgida et inflata quasi, translate dicuntur *ampullae* verba turgida, ventosa, magnifica, quibus fere se iactant grandiloqui; hinc supra Epist. I. 3. 14. *ampullari*, magniloquentia superbius et insolentius se efferre.

v. 98. *spectantis*, nam querelis miserabiliter fusis spectatorum quoque movetur animus.

v. 99—118. *Octavum Praeceptum:*

Vt ridentibus arrident, ita flentibus adsunt
Humani vultus. Si vis me flere: dolendum est
Primum ipsi tibi; tum tua me infortunia laedent.
Telephe, vel Peleu, male si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia moestum
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum; iuvat aut impellit ad iram,
Aut ad humum moerore gravi deducit et angit;
Post effert animi motus interprete lingua.

» Non sufficit, carmina pulchre et eleganter esse scripta, sed ea simul vis et virtus iis insita sit necesse est, ut, quocunque velis, animos flectas, eosque aut dolore et tristitia oppleas, et confundas, aut dulci de rebus laetis sensu perfundas atque delinias. Verbis respondere debet vultus ad omnia, quae verbis exprimuntur, compositus. Poëtae porro est, ut personas, quas producit, plane ad earum naturam, ingenium et mores loqui, agere et se gerere iubeat. «

v. 102. *Humani vultus*, vultus hominum, humanitatis sensum exprimentes. Notissimum est illud Terentii: *Homo sum, humanum nihil a me alienum puto.*

v. 103. *me laedent*, me perturbabunt et in doloris societatem trahent.

v. 104. *Telephe, vel Peleu, male si m. loqu.*, particula *male* non cum pluribus Interpretibus ad *mandata*, h. e. ad poëtam, qui male partes mandavit, sed, ut sequentia satis docent, ad *loqueris*, ad actorem, qui mandatas partes male sustinet, referenda est. Sine dubio Horatius respexit fabulam, in qua Telephus, ut supplex in castris Achillis, et Peleus, ut exsul (vid. v. 96.), primas partes egisse videntur. Horatius igitur, cuius data in hac Epistola Pisonibus praecepta maximam partem spectant ad poëtarum tam comicorum, quam tragicorum vitia latius latiusque serpentia, non ea tantum, quae poëtis, sed etiam illa, quae actoribus observanda et peragenda sint, ut magister et arbiter harum rerum peritissimus proponit et praecipit.

v. 107. *Ludentem*, res ludicras tractantem, iocantem, delicias facientem.

v 108—111. *Format enim* cett., natura enim animo nostro (*prius*) a primo eius ortu inserit animi affectiones, quae vim suam in omni fortunae statu, conditione et mutatione exserunt; *iuvat*, suaviter sensus afficit, *aut impellit ad iram.* cett.

v. 110. *ad humum deducit*, affligit, prosternit; nos *beugt zur erde.*

v. 111. *Post*, respondet particulae *prius* in v. 108. *post*, si natura pro fortunae habitu insitas animo affectiones impulit et excitavit, eas palam facit oratione.

Si dicentis erunt fortunis absona dicta:
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multum, Davusne loquatur, an heros,
Maturusne senex, an adhuc florente iuventa
Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix;
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli;
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,

v. 112, 113. *Si dicentis erunt*, si verba non respondebunt fortunae, sorti, et conditioni eius, qui loquitur. — *equites, peditesque*, culti et inculti; honorati et inhonorati; omnes ac singuli. *equites*, homines cultiores, ut supra Sat. I. 10. 75. et Epist. II. 1. 185. ubi *equites* opponuntur *plebiculae*. Iam, quia in militia equites et pedites diversae sunt copiae, ut distinguat cultos ab incultis, facete Horatius illos *equites*, hos (plebem) *pedites* vocat. Huc accedit, quod passim humiliora vocantur *pedestria*, pedibus quasi humi incedentia; hinc supra v. 95. *sermo pedestris* (humilis, πεζὸς λόγος), et supra Od. II. 12. 9. *historiae pedestres*, humili scribendi genere, oratione soluta, conditae.

v. 114. *Intererit multum, Davusne loq. an heros*; multum intererit, utrum (*Davus*) servilis conditionis homo, an *heros* (Achilles, Bacchus, Hercules cett.) loquens in fabulis inducatur; sic infra v. 237. *Davus* pro quovis servo, et *Pythias* pro quavis ancilla: *Vt nihil intersit, Davusne loquatur, et audax Pythias, emuncto lucrata Simone talentum, An custos famulusque dei Silenus alumni.* Hinc supra Sat. II. 5. 91. *Davus comicus*, de quovis servo, qui prodit in comoedia; et sic passim quivis servi designantur nominibus, quibus producti sunt alii servi in comoediis. Qui pro *Davusne* defendunt lectionem *Divusne*, non cogitasse videntur de iis, quae huic lectioni obstant. Nam primum, cum iam sermo sit de diversae plane et inter se contrariae conditionis personis, quis Horatium tantum discriminis inter deos et heroas, deorum mensis adhibitos fecisse sibi persuadeat? Deinde vere heroes in fabulis loquentes versantesque cum servis inducuntur; vid. *Gesn.* ad h. l. *Wielandus* tentabat: *Davusne loquatur, an herus.*

v. 115. *Maturusne senex*, supra Od. III. 15. 4. *Maturo propior funeri.*

v. 116. *matrona potens*, matris familias dignitatem tuens. *nutrix* (cui parvulorum cura demandata est) *sedula*, sedulitate et officiosa voluntate placere studens.

v. 117. *Mercatorne vagus*, quem itinera et multa cum hominibus consuetudo facundum, catum, concinnum et multarum rerum peritum reddiderunt, cui opponitur *virentis agelli cultor*, homo simplex, rudis, indisertus et rusticis moribus.

v. 118. *Colchus, an Assyrius* cett. Vet. Schol. *Nam Colchus non nisi saevus inducendus est; Assyrius astutus, nec inducas Argis natum timidum, aut Thebis natum facias peritum.*

v. 119—152. *Nonum Praeceptum*:

Scriptor. Honoratum si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis:
Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,

» Poëta qui res memoriae proditas tractat, diligentissime eas describere, et ingenia moresque eorum, quos producit, iisdem, quibus expressi sunt, coloribus de integro solertissime adumbrare debet; at qui res fingit, et res fictas primum scenae committit, novasque personas formare audet, is et sibi convenientia fingere, et omnia ac singula ad rei fictae naturam ab initio usque ad finem scitissime accommodare debet. Idem, cum difficile sit, tractare velle, quae a nemine adhuc tractata sunt, materiam scribendi petat ab iis, qui divini ingenii specimina ediderunt, et doctrinae copias publice exposuerunt, ita tamen, ut neque verbis nimium inhaereat; neque serviliter illos imitetur; neque pro magnis, quae iactabundus promisit, pusilla edat; neque fulgentia obscuret, sed obscura illustret; neque rem ab alta origine repetat, sed auditorem in mediam rem rapiat et ad eventum festinet; neque quicquam, cui impar sit, moliatur. «

v. 119. *famam*, quae litteris consignata traduntur.

v. 120. *Honoratum*, ab Homero celebratum carmine; per λιτότητα pro heroem celebrare; Cic. de Divinat. c. 40. *Amphiaraum sic honoravit fama Graeciae, deus ut haberetur.* *reponis*) *ponere* (ἱστάναι) de pictoribus pro: describere, adumbrare, vid. supra ad Od. IV. 8. 8. *reponere* igitur pro: de integro post Homerum describere.

v. 121. *Impiger* (ἄκαμας), sc. sit, quod v. 123 sequitur. Sic supra Od. IV. 14. 22. *impiger Hostium vexare turmas.* *iracundus* (ὀξύχολος), natura ad iram proclivis, irritabilis. — *inexorabilis*, sic Achilles supra Od. I. 6. 6. *cedere nescius*, et Epod. 17. 14. *pervicax.* *acer*, gravis, vehemens, minax. Hom. Il. XX. 461. Οὐ γάρ τι γλυκύθυμος ἀνὴρ ἦν, οὐδ' ἀγανόφρων, Ἀλλὰ μάλ' ἐμμεμαώς.

v. 122. *Iura neg. s. nata*, nulli iuri se obnoxium profiteatur.

v. 123. *Sit Medea ferox invictaque*, cuius ferox et immitis animus, cum fratrem Absyrtum discerperet, et Iasonis perfidia in furorem acta filios suos trucidaret, non vinci et frangi poterat nefandi sceleris cogitatione. — *Ino*, Cadmi et Hermiones filia, cum maritum suum, Athamantem, Thebanorum regem, qui, furore correptus, uxori mortem intentabat, non amplius effugere posset, una cum filio suo Melicerte se in mare dedit praecipitem, ubi mutata est in deam marinam, cui nomen erat *Leucothea*, uti filius Melicertes sub nomine *Palaemon* dei marini honorem accepit. In fabula *Inus* mirum in modum variant et discrepant scriptores. *flebilis*, aut passive, digna miseratione et fletibus, supra Od. I. 23. 9, 10. *Multis ille bonis flebilis occidit, Nulli flebilior, quam tibi, Virgili.* *flebilis Hector*, Ovid. Am. II. 1. 32. aut active: quae de misera sorte lacrimas fundebat, a marito scilicet se persequente pressa.

Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenae committis, et audes
Personam formare novam: servetur ad imum,
Qualis ab incepto processerit, et sibi constet.
Difficile est, proprie communia dicere, tuque
Rectius Iliacum carmen diducis in actus,
Quam si proferres ignota indictaque primus.
Publica materies privati iuris erit, si
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem;
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres; nec desilies imitator in arctum,
Vnde pedem proferre pudor vetet aut operis lex;

v. 124. *Ixion*, rex Thessaliae, — *Perfidus*, ob incestum erga Iunonem amorem, quem Iovis conviva adeo exsatiare cupiebat. *Io*, Inachi filia, cum a Iove ob iram et odium, quo Iuno eam ut Iovis pellicem vexabat et huc illuc agitabat, mutata esset in vaccam, post multos errores in Aegyptum venisse, Osiridi ibi nupsisse, et post mortem *Isis* facta esse in fabulis traditur; hinc illa *vaga*. — *trist. Or.*, Orestes, Agamemnonis et Clytaemnestrae filius, quem matris sanguine pollutum Furiae agitasse dicuntur, tristi et miseranda furentis specie in tragoediis (Eurip. Orest., Sophocl. Electr.) sistitur.

v. 128, 129. *communia*, quae nondum tractata unicuique tractanda se offerunt, quae tanquam in loco communi palam proposita a quolibet pro lubitu capi tolli possunt; *proprie dicere*, propria, nova et peculiari arte exponere; pulchre *Vossius*: *schwer ist's, eigene wesen aus allgemeinem zu bilden.* *tuque Rect. Iliac. c. did, in act.*, rectius argumenta iam tractata ab aliis e. c. ex Homeri carmine Iliaco hauris et in scenam diducis; lectionem, a *Fea* exhibitam, *diducis* vulgari lectioni *deducis* praetuli; *diducere* enim eleganter dicitur de fontibus, e quibus aqua dimanat, et in *diversos* rivulos *diducitur*.

v. 131—135. *Publica mat. priv. iur. erit*, materiem, iam ab aliis publicatam et in medio positam poteris tibi propriam facere, et in usum privatum convertere, si neque rebus tritis et vulgaribus putide immoraberis, neque, sicuti fidus interpres, (comparationis particula *ut* ad *fidus interpres* omissa est; vid. supra ad Epist. I. 2. 42.) verbum verbo reddere curabis, neque servili imitatione te praecipitem dabis in eiusmodi angustias, unde pudor et aberratio ab iis, quae bono scriptori servanda sunt, pedem expedire te prohibeat.

v. 132. Per *vilem et patulum orbem* eleganter exprimitur late patens gyrus vel spatium, in quo aliquis ex vilia vel studio huc illuc discurrit et circumagitur (τόπος κοινός); nos: *ein gemeinplatz.*

v. 134, 135. *in arctum*, scil. locum, *patulo orbi* oppositum. *pudor, aut operis lex*, scilicet, qui nimium imi-

Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim:
« Fortunam Priami cantabo et nobile bellum. »
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte:
« Dic mihi, Musa, virum, captae post tempora Troiae,
Qui mores hominum multorum vidit et urbes. »
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat:
Antiphatem, Scyllamque, et cum Cyclope Charybdim;

tandi studio se abripi passus est, is ipse tandem, se contra *operis legem* peccasse, h. e. se male boni scriptoris partes sustinuisse, non sine pudore sentit.

v. 136. *ut scriptor cyclicus olim*, quod nomen gesserit malus iste poëta cyclicus, quem h. l. Horatius notat, divinent alii. De *poëtis cyclicis*, qui de rebus, tam ipso bello Troiano, quam ante et post illud, gestis, intra cyclum vel gyrum quendam se continentes ad Homeri exemplum carmina concionare conati sunt, post *Schwarzium Altdorf.* In peculiari *Dissert. de Cyclo Epico*, *Casaubonum* ad Athen. VII. 4. *Dodwell.* de Cycl. p. 802. copiose et docte disputaverunt *Heynius* in Excurs. I. ad Virg. Aen. II. et *Iacobsius* in praefat. ad Tzetz. p. XX seqq. Fuerunt quoque, qui *poëtas cyclicos* de poëtis circumforaneis et circulatoribus interpretarentur.

v. 138—142. *Quid dignum* cett. *Quid hic promissor feret* (proferet, edet) *dignum tanto hiatu*, quod respondeat verbis, quae tanto oris hiatu et plenis buccis denunciat? Nam ventosus iste poëta cyclicus, *conclusas hircinis follibus auras* (Sat. I. 4. 19.) imitans, non musa aliqua Homeri exemplo in partes vocata, ferox fidensque ingenii ita carmen exorditur: *Ego post Iliadem Fortunam Priami cantabo et nobile bellum.*

v. 139. *Partur. mont. nasc. rid. mus.* Suaviter vertit *Vossius*: *schaut doch den kreisenden berg, wie er aufschwillt! Komm doch heraus, maus!* huius proverbialis locutionis, qua homo vanus, grandia moliens minansque, sed pusilla proferens, cum monte post graves labores ridiculum murem in dias luminis auras edente, comparatur, mentio quoque fit apud Athenaeum Deipn. XIV. 7. ὤδινεν ὄρος· Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο. τὸ δ' ἔτεκεν μῦν.

v. 141, 142. En duos primos Odysseae versus, Latinis numeris ab Horatio expressos!

v. 143—147. *Non fumum ex fulgore* cett. Homerus non id secum agit, ut fulgentia fumo obducat, sed ut fumo obducta luce collustret, et sic speciem monstrorum ante oculos ponat, exempli causa *Antiphatem* cett. *Antiphates*, rex Laestrigonum, homo, cruenta crudelitate abominabilis, et Vlyssis sociis, quorum unum devoravit, infestissimus; vid. Hom. Odyss. X. 82—123. *Scyllamque, et* —

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo.
Semper ad eventum festinat, et in medias res,
Non secus ac notas, auditorem rapit, et quae
Desperat tractata nitescere posse, relinquit;
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu, quid ego et populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulaea manentis et usque
Sessuri, donec cantor *Vos plaudite* dicat;
Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,

Charybdim, de his duabus in mari Siculo voraginibus, summi periculi terrore praeternavigantes percellentibus vid. Hom. Odyss. de *Scylla* quidem Lib. XII. 85., de *Charybdi* XII. 104 seqq. *Scylla*, ut docet *Cluver*. Sic. 1. 5., fuit scopulus, humanam olim forte formam referens, unde fluctus allisi ingente fragore retundebantur; *Charybdis*, fluctuum magno tumultu invicem se tundentium vehementior impetus. *cum Cyclope*, Polyphemo, Cyclopum immanissimo.

v. 146—148. *Nec reditum Diom.* cett. Nec Homerus, ut ineptus iste poëta cyclicus, narrationem de Diomedis e bello Troiano reditu incipit a re, ante bellum Troianum facta, a morte scilicet Meleagri; nec idem bellum Troianum orditur ab Helena, ex altero duorum illorum ovorum, quae Leda edidisse fingitur, exclusa. *Diomedis* pater, *Tydeus*, filius Oenei, Aetolorum regis, et Meleagri, cuius interitus vario modo narratur, frater fuit.

v. 148, 149. *in medias res* cett., non causas Homerus exortae inter Agamemnonem et Achillem irae ante exponit, sed *in medias res* (Μῆνιν ἄειδε θεά) *Non secus ac notas* (tanquam iam notas) *auditorem rapit.*

v. 151, 152. *Atque ita mentitur* cett., atque res ita fingit, et fictis veras immiscet, ut prima, media et ultima amice in totam rem conspirent.

v. 153—178. *Decimum Praeceptum*: » Scriptor, qui sibi conciliare cupit auditorum vel spectatorum animos, quomodo homines pro sua quisque aetate agant sentiantque, penitus perspectum habeat, necesse est. Sic enim, quod pueris, iuvenibus et senibus tribuendum est, unicuique tribuet, et, si eos tales, quales vere sunt, egregie descriptos expressosque in scenam produxerit, plausum feret. «

v. 153. *desideret*, a te exigat.

v. 154. *plausoris aulaea manentis*, usque ad finem fabulae in spectaculo manentis; *aulaea* autem, peracta fabula, non sicut nunc, ex loco superiore demittebantur, sed ex inferiore loco sursum trahebantur; vid. supra ad Epist. II. 1. 183.

v. 155. *cantor*, histrionum unus, *Vos plaudite*, decantans.

Mobilibusque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces iam scit puer et pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, et iram
Colligit ac ponit temere, et mutatur in horas.
Imberbus iuvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis canibusque et aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus provisor, prodigus aeris,
Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix.
Conversis studiis aetas animusque virilis
Quaerit opes et amicitias, inservit honori,

v. 157. *Mobilibusque decor naturis* cett., hunc locum, de quo multum pulveris, praecipue a *Bentleio*, sparsum est, ita interpretor: *natura* iam est: indoles, ingenium, sentiendi ratio, quam cuique hominum aetati natura insevit; haec insita indoles est *mobilis*, h. mutabilis; aliter enim puer, aliter iuvenis, aliter vir, aliter senex sentit. Sensus igitur: Et (*dandus est decor*) tribuendum est id, quod decet et convenit (*mobilibus naturis*) hominum ingeniis et studiis, quae cum aetate et annis mutantur.—Plures secuti sunt *Bentleium*, qui pro *naturis* reposuit *maturis*; sed primum pueriles anni vix simpliciter possunt dici mobiles; uniuscuiusque enim aetatis anni sunt *mobiles*; deinde Horatius non duas tantum, sed quatuor, ut sequentia docent, vitae aetates designare voluit.

v. 158—160. Hic locus de cuiusque vitae aetatis natura praestantissimus comparandus omnino est cum Aristot. Rhet. II. 12 seqq. *Redd. qui voc. i. scit puer*, qui ex infante factus est puer; *et pede certo Signat humum*; eleganter pro: firmum gressum in solo ponit, firmo pede incedit. Apud Virgil. Georg. III. 101. de iuvencis vestigia in pulvere exprimentibus: *et summo vestigia pulvere signent*.

v. 160. *temere*, facile; supra Epist. II. 1. 120. *vatis avarus Non temere est animus*.

v. 161. particula *tandem* facete pueri, morae illius temporis, quo ex puerili aetate excedat, impatientis, exprimit ingenium.

v. 162. *aprici gramine campi*, gymnasticis exercitationibus in Campo Martio. Supra quoque Od. I. 8. 3. Campus Martius dicitur *apricus*.

v. 163. *cereus* (κήρινος), cerae instar flexibilis.

v. 164. *Vtilium tardus provisor*, elegante brevitate pro: in rebus utilibus, quibus vitae futurae providere debet, tardius.

v. 165. *Sublimis*, altiora spirans, (ὑπέρογχος) *et amata relinquere pernix*, similiter supra Epist. II. 1. 100. de puella infante: *Quod cupide petiit, mature plena relinquit*.

v. 166. *Conversis studiis*, animo a iuvenilis aetatis studiis ad ea, quae virili aetati propria sunt, converso.

Commisisse cavet, quod mox mutare laboret.
Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
Quaerit, et inventis miser abstinet, ac timet uti;
Vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
Dilator, spe longus, iners avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, castigator censorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum,
Multa recedentes adimunt. Ne forte seniles
Mandentur iuveni partes, pueroque viriles,
Semper in adiunctis aevoque morabimur aptis.
  Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quae sunt oculis subiecta fidelibus, et quae

v. 169. *circumveniunt*, circumvallant, premunt.

v. 170. *Quaerit*, sc. opes, *et inventis*, quaesitis, collectis, *miser abstinet*, *ac timet uti*, supra Sat. II. 3. 110. *Nescius uti Compositis*, *metuensque velut contingere sacrum*.

v. 171. *gelideque*, et animo, qualis est senum, frigido, h. e. haud promto paratoque, sed lento et anxio; *ministrat*, administrat, peragit.

v. 172. *spe longus*, qui longioris vitae spem alit, ipse iam dicitur *spe longus* (μακρὸς ἐλπίδι). Huc facit locus Ciceronis, a *Lambino* allatus, de Senect. cap. 7. *Nemo enim tam senex, qui se annum non putet posse vivere.* —*iners*, ob virium defectionem rebus gerendis minus aptus. *avidusque futuri*, cupidus sciendi, *quid sit futurum cras* (Od. I. 9. 13).

v. 173. *Difficilis*, haud facilis se adeuntibus, morosus (δύσκολος), querulus, assiduis de sorte sua querelis fatigans alios (μεμψίμοιρος).

v. 174. *minorum*, iuniorum.

v. 175. *anni venientes*, qui teneram aetatem excipiunt, anni iuveniles et viriles.

v. 176. *anni recedentes*, ad exitum vitae decurrentes, anni seniles.

v. 178. *Semper in adiunctis* cett., semper eorum, quae cuique aetati adiuncta et apta sunt, h. e. conveniunt, rationem habebimus; *immorari* alicui re dicuntur, qui diligentiorem curam et operam in aliqua re recte tractanda ponunt.

v. 179—188. *Undecimum Praeceptum*: » Cum ea, quae oculis conspiciuntur, multo gravius animos spectatorum afficiant, quam illa, quae audiuntur, horroris plena non oculis in scena subiici, sed tanquam intus acta narrari debent. «

v. 180. *Segnius*, eleganter pro: minus vehementer, lenius, languidius.

v. 181, 182. *fidelibus*, de iis, quae audimus, possumus dubitare, non ita de iis, quae videmus; hinc *oculi*

Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
Digna geri promes in scenam, multaque tolles
Ex oculis, quae mox narret facundia praesens.
Ne pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.
* Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, quae posci vult et spectata reponi;
Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus

fideles (πιστοί). *et quae Ipse sibi tradit spectator*, quae audimus, traduntur nobis ab aliis; quae vero spectamus, ea ipsi nobis per oculos tradimus. *intus*, extra scenam.

v. 184. *quae mox narret facundia praesens*, quae mox persona in scenam prodiens (*praesens*) facunde edisserat; nisi *praesens* explicare malis de persona, quae rei intus factae praesens adfuerit.

v. 185. *pueros Medea trucidet*, cf. supra ad v. 123.

v. 186. *Atreus*, de horrenda illa coena quam Atreus fratri suo Thyestae apparavit, vid. supra ad v. 91.

v. 187. *in avem*, secundum Anacr. Virg. Propert. et alios in lusciniam, vid. ad Catull. LXV, 14., sed secundum Ovidium in hirundinem. Caeterum fabula Terei, Prognes et Philomelae, est una earum, quas felicissime tractavit Ovidius Met. VI. 425 seqq. De *Cadmo*, Thebarum conditore, in anguem mutato, vid. Apollod. III. 5. 4.

v. 188. *sic*, scilicet, ut in scenam producas incredibilia, hominum in aves, angues cett. mutationes.

v. 189—201. *Duodecimum Praeceptum*: «Cavendum est, ne fabula ultra quinque actus producta fastidium tandem creet spectatoribus; ne repentino dei alicuius interventu rei implicitae nodus importuno tempore solvatur; ne quarta persona sermocinantibus in scena sese immisceat; ne quid chorus intercinat, quod a re, quae agitur, alienum sit.»

v. 189, 190. *Neve minor* cett., ut certus in scribendis peragendisque fabulis servetur modus, Horatius eas nec ultra quinque actus producendas, nec in pauciores actus redigendas esse docet; ideo, ut videtur, quia tum saepius peccabatur in utramque partem.

v. 190. *posci*, sc. ad spectandum.— *reponi*, iterum spectari, repeti, iterari; sic supra v. 120. *reponere Achillem* pro: novo carmine de integro laudes Achillis canere.

v. 191. *Nec deus intersit*, cett. Nec in partes vocetur *deus* (quod vulgo nunc dicitur) *ex machina*, nisi res implicita, quam deus aliquis repente apparens expediat, digna sit. Carpit scilicet Hor. eos poëtas, qui ad rem quamcunque expediendam statim ad deum confugiunt, utrum digne, an indigne fiat, parum curantes. Hinc Cicero de Nat. D. c. 20. *Ut tragici*

Inciderit; nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat; neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat et haereat apte.
Ille bonis faveatque et consilietur amicis,
Et regat iratos et amet peccare timentes;
Ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem
Iustitiam, legesque et apertis otia portis;
Ille tegat commissa, deosque precetur et oret,

poëtae, cum explicare argumenti exitum non potestis, confugitis ad deum. Hinc nata est proverbialis, quam saepe audimus, locutio: *deus ex machina,* de rebus, quae, nisi vis quaedam divina ex improviso accedat, expediri nequeunt. Translata autem est haec locutio e re scenica, si deus praeter omnem exspectationem, per machinam aliquam demissus, in scena apparet. De huius machinae affabre constructae et de loco superiore suspensae in re scenica usu, sive *de scena versatili et ductili, in cuius superiore parte deorum sedes erant,* Boettigerus meus, qui in his rebus habitat, copiose et docte disputavit in peculiari *Prolusione, Deum ex machina in re scenica veterum* illustrante. *Vimar.* 1800. *vindice,* deo, qui rem ab inextricabili difficultate *vindicet,* liberet, qui nodum solvat.

v. 192. *laboret,* sustineat. Horatius autem quartam personam ideo in colloquiis silere iubet, ne quatuor colloquentium sermo permixtus et perplexus minus capiatur ab auditoribus.

v. 193—195. *Actoris partes chorus* cett., chorus actoris partes, et, quod decet chorum, strenue tueatur, ita quidem, ut nihil intercinat, quod non arcte cum fabulae argumento cohaereat. Totus chorus autem coniunctim *actoris partes* sustinet, quia, dum canit, quae fabulae argumento respondent et accommodata sunt, simul agit.

v. 196—202. *Ille bonis faveat* cett. in versibus sequentibus quaedam eorum, in quibus peragendis et commendandis versari inprimis debeat chorus, nominatim praecipiuntur.— *consilietur,* pro consulat, ut videtur.

v. 197. Pro: *amet peccare timentes,* ex duorum Codd. auctoritate *Bentleius* refinxit: *et amet pacare tumentes; amet* explicat *soleat,* quod admodum friget; explicari certe debebat: et sibi placeat in pacandis ira tumentibus; sed *pacare tumentes* iam expressum est per *regere iratos,* nam qui *regunt iratos,* eosdem pacant.

v. 198. *dapes mensae brevis,* victum tenuem, qui brevi tempore sumitur; similiter supra Epist. I. 14. 35. *coena brevis.*

v. 199. *et apertis otia portis,* pro vulgari: et pacem; pace enim non clauduntur portae; sic supra Od. III. 5. 23. Regulus de Carthaginis securitate: *vidi — Portas non clausas.*

v. 200. *tegat,* tegi (occultari, recondi) iubeat; *commissa,* sc. fidei, quod supra Sat. I. 3. 95. additur,

Vt redeat miseris, abeat fortuna superbis.
  Tibia non, ut nunc, orichalco vincta, tubaeque
Aemula, sed tenuis simplexque foramine pauco,
Adspirare et adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu;
Quo sane populus numerabilis, utpote parvus
Et frugi, castusque verecundusque, coibat.
Postquam coepit agros extendere victor, et urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno
Placari Genius festis impune diebus,

v. 202—219. *Praeceptum decimum tertium:* s Cum ad ea, quae prolatis imperii Romani finibus et aucto populi numero in civitatem immigrarunt, pertineat quoque maior licentia, quae modis numerisque chori cantum temperantibus accessit; poëta versus ad mutatam artis musicae disciplinam, ad mutatos mores, et in universum ad aetatis ingenium moderari, conformare et componere debet.

v. 202, 203. *Tibia non, ut nunc, orich. vincta*) *orichalcum* vel *aurichalcum* est metallum pretiosius, colorem auri referens, sive aes luteum, simile fere ei, quod nos dicimus *Messing*. vid. *Beckmann* ad Arist. Mirab. p. 98. 132. 133. et *Celeberr. Heinrich* ad Hesiod. Scut. Herc. v. 122. *orichalco vincta* dicitur *tibia*, sive quod illa, e simplice duplex facta, orichalco vinciebatur et copulabatur, sive quod tibiae partes per internodia orichalco munita distinguebantur, sive quod tibia vinculis quibusdam vel ornamentis ex orichalco factis conspicua erat. Pro *vincta* recepit Bentleius *iuncta*; sed haec lectio illius mihi videtur esse interpretatio. *tubaeque Aemula*, dum tibia aeque ac tuba sonis acutioribus et gravioribus aures percutiebat.

v. 204, 205. *Adspirare*, eleganter pro accinere, quia tibia *spiritu* inflatur. *erat utilis*, eleganter pro solebat, adiuncta *utilitatis* notione. — *atque Nondum* cett. iunge: *atque sedilia nondum nimis spissa complere flatu*. *spissa sedilia*, supra Ep. I. 19. 41. *Spissis indigna theatris Scripta pudet recitare*. Epist. II. 1. 60. *arcto stipata theatro Spectat Roma potens*.

v. 206, 207. *Quo* (in sedilia nempe theatri) *coibat populus sane numerabilis* (numerabili utique copia), *utpote parvus*, quia parvus erat, non copia innumerabili, ut nunc; isque (*frugi*) industrius, pudicus et modestus.

v. 209. *Latior*, latius patens, extensior, amplior. *vinoque diurno*, et conviviis vel compotationibus *de die*, h. e. ante tempus solitum, vel iusto tempestivius incipientibus; sic Graeci ἀφ' ἡμέρας πίνειν; vid. *Amiciss. Iacobs.* ad Anthol. Gr. T. VIII. p. 144. et hinc eiusmodi convivia dicuntur *tempestiva*; vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s v. *de* et *tempestivus*.

v. 210. *Placari Genius*, sic supra Od. III. 17. 15. *Genium mero curare*; qui hilaritati et vitae iucunditati iu-

Accessit numerisque modisque licentia maior.
Indoctus quid enim saperet liberque laborum
Rusticus urbano confusus, turpis honesto!
Sic priscae motumque et luxuriem addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.
Sic etiam fidibus voces crevere severis,
Et tulit eloquium insolitum facundia praeceps,
Vtiliumque sagax rerum, et divina futuri,

dulgent, dicuntur *placare* vel *curare Genium*, dum grato animo fruuntur muneribus, quae *Genius*, cuique homini additus, suppeditat. Hinc *Genio suo indulgere*, pro iis, quae delectant, indulgere. *impune*, libere, nulla lege huic vivendi mori obstante; supra Epist. I. 5. 10. *impune licebit Aestivam sermone benigno tendere noctem.*

v. 212, 213. *Indoctus quid enim* cett., quomodo enim confusa hominum turba, ubi rusticus (*indoctus*), homo rudis, et post peractos labores genio suo indulgens, urbano, (*turpis honesto*) purus impuro, vel incultus exculto, immiscebatur, recte de hac re sentire et subtiliter iudicare poterat?

v. 214, 215. *Sic*, hinc factum est, ut tibicen (cf. supra Epist. II. 1. 98.) (*priscae arti*) pristinae simplicitati, ubi tibia tenuis simplexque foramine pauco adspirabat choro (supra v. 203.), adderet (*motum*) mimicos gestuum motus et luxuriosam magnificentiam, et per pulpita (*vagus*) huc illuc se promovens veste longa (syrmate) humum verreret. *motus*, de corporis iactatione mimica, vel de saltatione; supra Od. III. 6. 21. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo; sic motus dare*, pro saltare, Virgil. Georg. I. 350. Liv. VII. 2. — et sic *moveri* infra v. 232., pro saltare. Supra Epist. II. 2. 125. *Cyclopa movetur. per pulpita*, per scenae solum tabulis stratum. cf. infra ad v. 279.

v. 216. *Sic etiam*, sic etiam factum est, ut lyra, auctis fidibus, plures sonos ederet; *lyra* dicitur *severa*, quia *severa*, h. e. graviora et sublimiora canit. — Non puto enim, quod plures Interpretes putant, sermonem hic esse de lyrae in tragoediis usu, unde illa dicta sit *severa*, sed, postquam Horatius locutus est de novis dotibus, quibus *tibia* locupletata sit, eum, cum lyrae quoque, auctis fidibus, voces et soni multiplicati essent, in universum aliquid et separatim a re scenica in laudem lyrae vel poëtarum lyricorum addere voluisse existimo. Egregie certe opinioni meae respondent sequentia.

v. 217. *facunda praeceps*, facundia poëtae lyrici, praecipite quasi cursu ruens; hinc supra Od. IV. 2. 5 seqq. de Pindaro: *Monte decurrens velut amnis — Fervet immensusque ruit profundo Pindarus ore. tulit* (protulit) eloquium insolitum; hinc Horatius supra Od. III. 25. 7. de se ipso: *Dicam insigne, recens, Adhuc indictum ore alio.*

v. 218, 219. *Vtilium sagax rerum* cett., et sententia, res utiles, saga-

Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit et asper
Incolumi gravitate iocum tentavit eo, quod
Illecebris erat et grata novitate morandus
Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.
Verum ita risores, ita commendare dicaces

citer pervestigatas complectens, et divinitus praedicens futura, non discrepuit ab oraculis et vaticiniis, quae Delphis edebantur. Vaticinantur autem poëtae lyrici, ut Horatius de se ipso, Od. II. 20. Epist. I. 20. et de aliis.

v. 220—250. *Praeceptum decimum quartum*: »Postquam ad Musam tragicam accessit Satyrus, sive drama satyricum, licebit quidem poëtae tragico in gratiam eorum, qui animi recreandi et exhilarandi causa spectatum veniunt, sales satyricos et dicteria adspergere, sed hac lege, ut gravitatem servet incolumem; ut suam cuique, quae inducitur, personae tribuat dignitatem; ut sermo neque nubes et inania captet, neque ad humilitatem et sordem deprimatur; ut rei de medio sumtae orationis serie et iunctura honor accedat; ut immunda et ignominiosa dicta exterminentur.«

v. 220—224. *Carmine qui tragico* cett. Sensus, ut mihi videtur, est: Poëta tragicus mox etiam tragoediis immiscuit sales satyricos, eo quidem consilio, ut spectatoribus, qui delectari cupiunt, hac grata novitate satisfaceret. Horatius sequitur eos, qui originem vocis *tragoedia* a Graeca voce τράγος (hircus) et ᾠδή (cantus) repetunt; *hircum* scilicet accipiebat, qui in solemni carminis tragici decantandi certamine vicerat.

v. 221. *nudavit*, eleganter pro: induxit; non ipsos Satyros, ut erant, nudos produxit, sed drama Satyricum a Satyris derivatum; *asper*, acerbus in eos, quos iocose dictis urere tentavit. Supra Epod. 6. 11. *in malos asperrimus*. Cic. Pro Planc. c. 14. *asperioribus facetiis perstringere*.

v. 223. *morandus*, detinendus, advertendus, oblectandus, ut supra Epist. I. 13. 17. et infra v. 321.

v. 224. *funct. sacr.*) *fungi sacris* pro quavis rei severioris administratione positum videtur; similiter v. 422 *liber laborum*. *exlex*, nulla omnino re, quae vetet eum frequentare spectaculum, prohibitus; ad illa tempora, cum nondum essent leges theatrales, cum *Gesnero* referre nolim.

v. 225—230. *Verum ita risores* cett. Sensus: Verum decebit poëtam tragicum ita in partes vocare satyram, et seriis admiscere ludicra, ne vel deus vel heros aliquis in scenam productus, et (*nuper*) modo regali magnificentia conspectus, aut ad humiliora dicteria, qualia in obscuris tabernis audiuntur, descendat, aut, dum humiliora refugit, ad altiora sese attollat et inania captet in nubibus.

v. 225. *risores — dicaces Satyri* pro Satyra, quae allos deridet et acute dictis pungit. *commendare*, sc. spectatoribus et aequis tragoediae aestimatoribus. *Commendare* iam ali-

Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
Ne, quicunque deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper et ostro,
Migret in obscuras humili sermone tabernas;
Aut, dum vitat humum, nubes et inania captet.
Effutire leves indigna tragoedia versus,
Vt festis matrona moveri iussa diebus,
Intererit Satyris paulum pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solum,
Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo,
Nec sic enitar tragico differre colori,

quid dicuntur, qui faciunt, quod rectum est.

v. 226—230. *vertere seria ludo*, seria in ludum vertere, commiscere seria cum ludo. *nubes et inania captet*) *et* iam est particula explicativa pro scilicet, id est; (cf. supra ad Od. I. 2.46.) nam qui captat nubes, captat inania.

v. 231—233. *Effutire leves* cett., non decet tragoediam saepe et larga copia effutire leviores argumenti versus, sed ea paulum pudibunda raro tantum inter satyros versabitur, h. e. raro admittet satyrae lasciviam, sicuti matrona festis diebus tantum, h. e. raro saltat. Suavissima est haec tragoediae severae, passim tantum satyrae protervitati locum relinquentia, cum matrona diebus festis tantum saltanté comparatio!

v. 231. *Effutire*, de versibus inconsiderantius et largiore copia profusis; *indigna effutire* (οὐκ ἄξια ἐκλαλεῖν), Graece pro: non digna, quae effutiat, h. e. quam non decet effutire; quia hoc infra eius dignitatem est positum. Quem non decet aliquid facere, vel qui non debet aliquid facere, is *indignus*, *qui id faciat*, dicitur; supra Epist. I. 3. 35. *indigni* (vos dedecet) *fraternum rumpere foedus*. Terentius Eunuch. V. 2. 26. *Nam si ego digna hac contumelia sum maxime, at tu indignus, qui faceres, tamen.* *leves*, satyricos.

v. 232. *moveri*, saltare; vid. paulo ante ad v. 214.

v. 233. *Intererit Satyris*; non, ut *Lambinus* et qui eum secuti sunt, male explicant: „*differet paululum a Satyris*,“ sed: immiscebitur Satyris.

v. 234—239. *Non ego* cett. Iam Horatius, postquam satyram in tragoedia quoque locum certis finibus circumscriptum habere docuit, ipse sibi, ut poëtae satyrico, exsequendas partes proponit atque demandat. — *inornata*, propria, non elegantiore significatione usurpata; *dominantia*, penes quae ob communem eorum apud omnes usum est quasi dominatio, vulgaria.

v. 235. *Satyrorum scriptor*, ergo *satyri* in antecedentibus aperte pro versibus Satyricis positi sunt. *amabo*, amplectar; supple: sed etiam ornatiora (elegantiora) et minus vulgaria.

v. 236—239. *Nec sic enitar* cett.

Vt nihil intersit, Davusne loquatur et audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An custos famulusque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
Speret idem, sudet multum frustraque laboret
Ausus idem: tantum series iuncturaque pollet!
Tantum de medio sumtis accedit honoris!
Silvis deducti caveant, me iudice, Fauni,

Nec ego a sublimiore loquendi genere tragico ad eam in sermonibus, quos compono, satyricis loquendi humilitatem descendam, ut in nullo plane ponam discrimine, utrum inferioris conditionis servus vel ancilla, an Bacchi custos famulusque, Silenus, loquatur. *tragico differre colori,*) *color tragicus*, indoles loquendi generis, quo utuntur poëtae tragici, oratio scilicet sublimior; *differre alicui rei*, pro vulgari: ab aliqua re, ut supra Sat. I. 4. 48. Epist. I. 18. 4. *nisi quod pede certo Differt sermoni.* — *Davusne loquatur*, servus Terentianus, cf. supra ad v. 114.

v. 238. *Pythias*, ancilla, ut observat *Vet. Schol. Cruq.* apud Lucilium. *Sim.*) *Simo*, heri vel domini non apud Terentium tantum, sed etiam, ut videtur, apud Lucilium nomen.— *emuncto*, callide circumvento; locutio comica apud Plautum et Terentium *emungere aliquem*, pro: callido invento fraudare aliquem pecunia, explicari fortasse potest sic: supra Sat. I. 4. 8. Lucilius dicitur homo *emunctae naris*, h. e. homo acutus, vide ibi not.; *emungere aliquem* est: *nares alicuius emungere*, translate igitur: fraude et damno reddere aliquem scutiorem et circumspectiorem.

v. 239. *Silenus*, Bacchi paedagogus, administer, et in eius itineribus asino vectus comes; longe igitur Silenus ab inferioris conditionis servo differt.

v. 240—243. *Ex noto fictum carmen sequar* cett., versabor quidem, cum satyram scribo, in re nota et de medio sumta, ita quidem, ut quivis, se idem facili negotio facere posse opinetur, sed frustra eidem rei recte tractandae insudabit; tam multum ab orationis bene dispositae et scite inter se iunctae flumine laus scriptoris pendet; tam multum valet ars, qua rebus vulgaribus paratur honor, h. e. pulchritudo, elegantia, gravitas.

v. 242. *iuncturaque*, hinc apta verborum *iunctura*, supra v. 48. dicitur *callida*, unde Persius V. 14. *iunctura callidus acri*.

v. 244—250. Horatius in versibus sequentibus sententiam, quam supra v. 227 seqq. in universum expresserat, nunc, ut satyrarum scribendarum doctor et iudex, repetit, variat, illustrat, et tanquam rem graviorem inculcat. Hinc in v. 244. consulto addidit: *me iudice*, *Fauni silvis deducti*, iidem, qui Satyri. Ovid. Met. VI. 392. *ruricolae, silvestria numina, Fauni, Et Satyri fratres. Fauni caveant*, Satyrarum scriptores caveant. per *pene forenses*, v. 245., Hor. designasse videtur iuvenes in foro decla-

Ne, velut innati triviis aut pene forenses,
Aut nimium teneris iuvenentur versibus unquam,
Aut immunda crepent ignominiosaque dicta:
Offenduntur enim, quibus est equus, et pater, et res,
Nec, si quid fricti ciceris probat et nucis emtor,
Aequis accipiunt animis, donantve corona.
 Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris adcrescere iussit
Nomen iambeis, cum senos redderet ictus.

matores, exquisitiores loquendi formulas, vel, ut Petronius loquitur, mellytos verborum globulos captantes. Quicquid sit, *pene forenses* aperte opponuntur iis, qui *triviis innati* sunt, h. e. plebeculae; *pene forenses* versu sequente *teneris versibus iuvenari* (νεανιεύεσθαι), h. e. molliter aut iuveniliter luxuriari, *triviis* vero *innati* versu proxime sequente *immunda et ignominiosa dicta crepare* dicuntur. Itaque pro *ac pene forenses*, quamvis eam lectionem omnes Codd. et Editt. vett. et recentt. constanter servant, ex coniectura dedi *aut pene forenses*, permotus partim nube exemplorum a *Drakenborchio* ad Liv. XXI. 53. § 3. collectorum, ubi *aut* a librariis in *ac* depravatum est, partim exemplo *Bentleii*, qui supra Sat. I. 6. 68. pro *ac mala lustra* contra omnium Codd. et Editt. auctoritatem exhibuit, re flagitante, *aut mala lustra*. Secutus ibi sum *Bentleium*, sed in subiecta nota pro *aut* ex errore scriptum est *nec*.

v. 248. *quibus est equus, et pater, et res; equites, senatores et divites*, ut cultiores, opponuntur plebeculae; de *equitibus* cf. supra Sat. I. 10. 76. Epist. II. 1. 185. et in hac Epist. v. 113.

v. 249. *fricti ciceris et nucis emtor*, est plebs, quae pro re tenui cicere et nucibus vesci solebat; cogitavit fortasse Horatius simul de malorum poëtarum ineptis chartis, quae, quia eiusmodi merces iis amiciebantur, in manus plebis incidebant, vid. supra Epist. II. 1. 269, 270.

v. 250. *donantve*, sc. malum poëtam corona laurea.

v. 251—274. *Praeceptum decimum quintum*: « Cum multum intersit, utrum poëmata modulata, an immodulata sint, utrum versuum numeri et pedes leniter et molliter decurrant, an ponderibus quasi gravati et impediti moleste incedant; versus non ad indignam illam, quae Romanis poëtis data est, licentiam, sed ad exempla Graecorum componendi atque concinnandi sunt. »

v. 251—253. *Syllaba longa brevi* cett. elegantissima Iambi (˘¯) descriptio. *Pes citus*, hinc recte vetus meus amicus *Mitscherlichius* supra Od. I. 16. 24. *celeres Iambos* ad celerem eorum naturam refert. *unde etiam* cett., ob hunc celerem decursum factum quoque est, ut Iambus senos Iambos appellari iuberet *trimetros Iambeos* (*cum senos redderet ictus*), quamvis senas percussiones redderet, quamvis esset senarius; *trimeter*, constat tribus dupondiis, et dupondius (mensura duorum pedum)

Primus ad extremum similis sibi; non ita pridem,
Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit
Commodus et patiens; non ut de sede secunda
Cederet aut quarta socialiter. Hic et in Accî
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Ennî
In scenam missos magno cum pondere versus,
Aut operae celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata iudex,
Et data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircone vager scribamque licenter, ut omnes
Visuros peccata putem mea, tutus et intra

duobus pedibus. Facete autem Iambus, quod poëtae iusserunt, ipse iussisse dicitur.

v. 254. *Primus ad extremum* cett., ab initio iambi in unoquoque versu a primo usque ad extremum se invicem excipiebant, sive totus versus a prima iamborum inveotione puris iambis componi solebat.

v. 256. *stabiles*, eleganter spondei dicuntur *stabiles*, quia non saliunt curruotque, sicuti percitus Iambus, sed pondere suo retardati moras faciunt; *in iura paterna*, in iura sibi soli adhuc propria, avita et baereditati quasi accepta.

v. 257. *Commodus*, officiosus, obsequiosus (nos *gefällig*); ut supra Od. IV. 8. 1. et Epist. II. 1. 227. — *non ut de sede sec.* cett., ita tamen, ut spondeo, in societatem suam recepto, neutiquam secundam aut quartam sedem cederet, ob singularem fortasse vim, qua ille ad aures in secunda et quarta sede accidit.

v. 258—261. *Hic et in Acci* cett., iam Horatius poëtam Latinum tragicum Accium et Ennium carpit, quod oeuter eorum iambi io secunda aut quarta sede pooendi rationem habuit; hic, ait, iambus in secunda et quarta sede raro et in Accii trimetris invenitur, idemque Eonii versibus, quia ex iis, spondeorum pondere laborantibus, pariter exsulat, aut nimiae festioationis ac oegligentiae, aut artis poëticae ignoraotiae turpem culpam contraxit. Caeterum Horatius spondeorum poodus versu 260. (*In scenam missos* cett.) ex meris spondeis composito, ut Virgilius in notissimo illo verso: *Illi inter sese magna vi brachia tollunt*, egregie expressit.

v. 263—268. *Non quivis* cett., hic locus, qui valde vexavit et exercuit ioterpretes, mutatis distinctionibus, bene mihi cohaerere videtur sic: » Non quivis quidem iudex, ut probe scio, immodulatorum poëmatum asperitatem et vitia sentit, et vere haec licentia, (*indigna*) quae non dari debebat, data est Romanis poëtis; sed egone ideo solutius et licentius

Spem veniae cautus? Vitavi denique culpam,
Non laudem merui. Vos exemplaria Graeca
Nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sales; nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte, mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.
Ignotum tragicae genus invenisse Camoenae
Dicitur, et plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quae canerent agerentque peruncti faecibus ora.

scribam (*tutus* scilicet), quia, (*ut*) licet sciam, omnes peccata mea visuros esse, a reprehensione tutus, et intra huius veniae spem (*cautus*) quietus et securus sum? Quid tandem effeci? (*culpam*) reprehensionem vitavi, non laudem merui.» In versu 267. vocem *cautus* perperam interpretes explicant: qui sibi cavet et providet, providus; immo *cautus* iam est, cui cautum et provisum est, securus, tutus; exempla Ciceroniana vid. apud *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *cautus*. Lucan. IV. 409. *cautus ab incursu belli*.

v. 268. *Vos exemplaria Graeca* cett. Vos, Pisones, nolite ex manibus deponere scriptores Graecos, ut ab iis imbibatis virtutes, quas bonus scriptor sectari debet.

v. 271. *nimium patienter*, nimis indulgenter. Horatius passim tangit Plauti vitia; supra Epist. II. 1. 58. nimiam festinationem ei exprobrat; cf. supra in hac Epist. v. 54.

v. 272. *si modo ego et vos*, sit ita sane, dummodo ego et vos, Pisones, didicerimus lepida seiungere et discernere ab illepidis.

v. 274. *Legitimumque sonum*, legitimos numeros et pedes. *digit. call. et aure*, qui versus faciunt, tam digitos in numerandis et iungendis pedibus in partes vocant, quam aures consulunt.

v. 275—294. *Praeceptum decimum sextum*: «Cum scriptores Romani, qui summo studio Graecos, tragoediae inventores, imitati iam res domesticas in scena celebrare coeperant, inciderent in vitium incuriae, negligentiae et festinationis; Horatius omnes, qui boni scriptoris laudem ad posteros propagare velint, vitium illud fugere, et, quicquid scribant, intentissima cura et summa diligentia emendare, expolire et elimare iubet.»

v. 275. *Ignotum trag. genus inv. Cam.* cett. Thespis primus scripsisse dicitur tragoedias; sed *Boettigerus* in *Prolus. Quid Sit Docere Fabulam*, (*Vimar.* 1795. p. 6.) artis dramaticae initia ad longe remotiorem, quam Thespidis, aetatem refert.

v. 276—278. *plaustris vexisse poëmata*, non poëmata tantum et ipse poëta cum aliquot histrionibus plaustris per compita urbis et vicorum vehebatur (vid. *Boettig.* in libello

Post hunc personae, pallaeque repertor honestae
Aeschylus, et modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Successit vetus his Comoedia, non sine multa
Laude; sed in vitium libertas excidit et vim,
Dignam lege regi: lex est accepta, chorusque
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poëtae:
Nec minimum meruere decus vestigia Graeca
Ausi deserere, et celebrare domestica facta,

laud. p. '6.), sed planstra quoque, quibus insternebantur tabulae, erant pro pulpitis. *pers. pall. hon.*) *persona*, larva, quae opponitur histrionibus, ora faece oblita ostendentibus. De *personis* neminem legisse poenitebit *Boettigeri Prolusionem: de Personis scenicis vulgo larvis.* (*Vimar.* 1794.) *palla honesta*, decora, dum illa syrmata per pulpita trahens regiam vel heroicam dignitatem quasi expandebat.

v. 279. *Aeschylus repertor*, poëtarum enim erat, actores personis et vestimentis exornare; vid. *Boettig.* l. l. p. 14.—De Aeschylo erudite disputavit *Ill. Iacobs.* in praeclaro libello: *Beyträge zu Sulzer.* II. p. 397. —*modicis instravit pulp. tign.*) *tignis* est casu [illegible]tius. Subiectis non admodum amplis tignis imposuit pulpita, h. e. super mediocris magnitudinis tigna stravit solum, quo actores incederent.

v. 280. *Et docuit* cett. Quid sit *docere fabulam* (διδάσκειν δρᾶμα), et quam late haec locutio pateat, nemo melius et doctius exposuit *Boettigero* nostro in laudata *Prolusione scholastica.* Scilicet poëtae dramatici non solum ipsi in fabulis, quas composuerant, partes suscipiebant, sed etiam ceteros actores exemplo, quo iis praeibant, ad artem demandatas partes decore, digne et concinne sustinendi conformabant, diligenterque in omni re scenica recte adornanda operam ponebant. *magnumque loqui*, iam de sublimitate tragica, at supra Sat. I. 3. 13. *magna loqui* de iactantia. *nitique cothurno*; cf. supra ad Od. II. 1. 12.

v. 281. *vetus comoedia*, cf. supra ad Sat. I. 4. 1.

v. 282. *in vitium excidit*, abiit, degeneravit.

v. 283. *Dignam lege regi*, quae debebat lege reprimi. Supra v. 183. *Non tamen intus Digna geri* (quae debent intus geri) *promes in scenam.*

v. 284. *Turpiter* cett., postquam potestas vel licentia turpi petulantia nocendi aliorum famae sublata est lege, chorus obticuit. Qui particulam *turpiter* ad *obticuit* referunt, errant; nam, qui non amplius facit, quod lege vetitum est, profecto non rem turpem facit; *ius* iam est potestas, facultas, licentia; exempla dedit *Forcellinus* in Lexic.

v. 286—288. *deserere vestigia Graeca*, recedere a fabularum argumentis, qualia Graeci tractabant. *domestica facta*, res praeclare ab ipsis

Vel qui praetextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis,
Quam lingua, Latium, si non offenderet unum-
Quemque poëtarum limae labor et mora. Vos, o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies et multa litura coërcuit, atque
Praesectum decies non castigavit ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte

Romanis gestas. *praetextas*, in quibus supremi ordinis viri, praetexta ornati, celebrabantur. *togatas*, ubi res, quae agebatur, spectabat ad homines simplicem togam tantum gestantes. *docuere*, ἐδίδαξαν, vid. ad v. 280.

v. 290. *si non offenderet* cett., nisi diligentia, labor et tempus, quod elimandis carminibus impendendum est, unicuique poëtarum res invisa, ingrata et molesta esset.

v. 292. *Pompilius sanguis.* Vet. Schol. *Quia Calpus filius est Numae Pompilii, a quo Calpurnii Pisones traxerunt nomen.*

v. 293. *multa litura*, cf. supra ad Epist. II. 1. 167. *coërcuit*, ab iis, quae in reprehensionem incurrunt, cohibuit, h. e. emendando purgavit.

v. 294. *Praesectum ad ungem*) *unguis* enim praesectus vel praecisus mollius sentit asperitatem aliquam; imago translata est a statuariis, qui opus, quod laevigant et espoliunt, ne quid asperitatis in eo remaneat, unguibus percurrunt, pertentant et esplorant; cf. supra ad Sat. I. 5. 32. *Fea* lectionem *Perfectum*, pro *Praesectum* ad fidem plurium Codd. revocavit, et eam contra *Bentleium* more suo defendit.

v. 295—308. *Praeceptum decimum septimum*: » Horatius, alienissimus ab eorum stultitia, qui poësin non arte et doctrina, sed solo ingenio et furore poëtico metiuntur, mavult docere, quibus praesidiis futurus poëta instructus ad poësin accedere debeat, quam insanire cum insanientibus. Breviter igitur agit de virtutibus, quae ab eo, qui poëtae nomine se dignum reddere vult, exiguntur.«

v. 295—298. *Ingenium misera* cett. Quia Democritus, plus ingenio, quam miserae arti tribuendum esse censens, eos, qui non insaniunt, a consuetudine eum Musis coërcet, bona pars poëtarum externo corporis cultu et moribus hominum oculos ad se advertere studet; non ungues desecandos, non barbam demetendam curat; recipit se in loca sola et secreta, et loca frequentia fugit. *ars*, sive doctrina, quasi parum iuvet poëtas, nisi *ingenium* accesserit, ab iis praecipue, qui unice iactare possunt ingenium, contemtim *misera* (nos *armselig*) dicitur, uti fere supra Sat. II. 8. 18. *divitiae* hominis avari *miserae*. *sanos, eos* scilicet, qui non concitantur *furore* [illegible] e. spiritu et ingenio poëtico. C[illegible]mode in hanc rem iam *Lambinus* attulit locum Ciceronis *Divinat.* I. 37. *negat enim, sine furore, Democritus, quemquam magnum poëtam esse posse.* Idem de *Orat.* II. 46. *Saepe enim audivi, poë-*

Credit, et excludit sanos Helicone poëtas
Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium nomenque poëtae,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. O ego laevus,
Qui purgor bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora poëmata; verum
Nil tanti est; ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi:

tam bonum neminem (*id quod a Democrito et Platone in scriptis relictum esse dicunt*) *sine inflammatione animorum exsistere posse, et sine quodam afflatu quasi furoris*; cf. Aristot. Poët. c. 16. *Helicone*, cf. supra Epist. II. 1. 218.

v. 298. *balnea*, ubi frequens erat hominum conventus. — Poterat Horatius addere: »vinum bibit.« Supra enim Epist. I. 19. 2 seqq. esse ait, qui, modo largiore vini haustu conceperint furorem, se pulchre poetae partes explere posse opinentur.

v. 299, 300. *Nanciscetur enim* cett. Scilicet, dummodo barbam aliquis promiserit; et iustam laudem (*pretium*) et nomeo poëtae accipiet; particula *enim*, ut *scilicet*, *videlicet*, *nimirum*, *credo*, ironiae inservit; vulgarem locutionem: barbam promittere, egregie et multo adsperso sale Hor. amplificat; insanum poëtam vocat *caput*, cui sanando vix helleborum vel in tribus i[illegible]s, si tres essent, Anticyris natu[illegible] sufficeret, qui caput vero nunquam tonderi patitur, (qui barbam promittit) facete illud *nunquam tonsori committere* dicitur; obiter simul carpere Hor. videtur tonsorem quendam *Licinum*, qui ut narrat Vet. Schol. Cruq., *quod odisset Pompeium, a Caesare senator factus dicitur.* Affert idem *Schol.* inscriptionem, Licini sepulcro superadditam, hanc: *Marmoreo tumulo »Licinus iacet, at Cato nullo; Pompeius parvo; quis putet esse deos?*

v. 301—308. *O ego laevus* cett. O me stultum, qui veroali anni tempore, quod attinet ad bilem, (oe atra bile laborem, vel ut caveam mihi ab insania) *purgor*; *hora* (ὥρα), de anni tempore, supra Od. I. 12. 16. *variisque mundum Temperat horis.* — *Non alius* cett., nisi enim causas furoris ex corpore pellerem, nemo meliora poëmata faceret. *verum Nil tanti est*, sc. mihi, quod sanae menti praeferam; malo sanae, quam insanae mentis esse homo. *ergo fungar vice cotis*, Horatius, non carmina insanorum poëtarum more scripturus, sed praecepta tantum ad poësin spectaotia daturus, acute se comparat cum cote, cuius vice se fungentem futurorum poëtarum iogenium ad poësin recte tractandam acuere velle ait; *exsors ipsa secandi*, accommodate ad imaginem; *cos* acutum tantum reddit ferrum, non ipsa secat; Horatius futuros poë-

Munus et officium, nil scribens ipse, docebo:
Vnde parentur opes; quid alat formetque poëtam;
Quid deceat, quid non; quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte sapere est et principium et fons:
Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae:
Verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit, patriae quid debeat, et quid amicis,
Quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,
Quod sit conscripti, quod iudicis officium, quae
Partes in bellum missi ducis, ille profecto
Reddere personae scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitae morumque iubebo
Doctum imitatorem, et veras hinc ducere voces.

tas acuere tantum, non ipse versus componere vult.

v. 306. *Munus et officium*, sc. recte scribendi.

v. 307. *opes*, copia, ubertas, materies. Supra Epist. II. 2. 121. *Fundet opes.*

v. 308. *virtus*, doctrina, sollertia, severum studium; *error*, inscitia, temeritas.

v. 309—332. *Praeceptum duodevigesimum*: « Qui homines, quales sunt, recte describere, et rem, de qua acturus est, veris coloribus adumbrare vult, eius animo, quae cuiusque aetatis, loci et ordinis homini conveniunt, obversari, et quae cuiusque rei conditioni, sorti et naturae propria sunt, informata esse debent. Exemplo in hac quoque re esse possunt Graeci, verae laudis avari. Nam Romani in numeranda potius, quam avide cumulant, pecunia, quam in fingendis, quae aetatem ferant, carminibus occupati tenentur. »

v. 309. *Scribendi recte* cett., principium et fons recte scribendi est *sapere*, h. e. scire, quid deceat, quid non deceat.

v. 310. *Rem* cett., materiem suppeditare tibi poterunt scripta Socratis; — *charta* pro eo, quod in charta scriptum est; sic supra Epist. II. 1. 161. *chartae Graecae.* Od. IV. 8. 21. *Si chartae sileant;* Catull. I. 6. *Omne aevum tribus explicare chartis*, ubi vid. not.

v. 311. *provisam rem*, antea exploratam; qui rem, de qua scripturus est, bene explorare, examinare, perspicere et animo complecti studuit, eum *non invita verba sequentur*, ei non deerit oratio.

v. 314, 315. *quae Partes*, sc. sint; quomodo dux, in bellum missus, demandatas sibi partes exsequi debeat.

v. 316. *Reddere*, dare, attribuere.

v. 318. *Doctum imitatorem*) *imitator* iam est, qui in describendo hominum ingenio versatur, eosque, quales sunt, imitando exprimere studet; is igitur (*exemplar vitae morumque*) homines, ut vere vivant, sentiant et se gerant, respicere, ob-

Interdum speciosa locis morataque recte
Fabula, nullius veneris, sine pondere et arte,
Valdius oblectat populum meliusque moratur,
Quam versus inopes rerum, nugaeque canorae.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, praeter laudem nullius avaris:
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini: Si de quincunce remota est

servare et ante oculos habere, et inde veram eorum imaginem adumbrare debet;—per *veras voces* intellige veram descriptionem; lectionem *vivas* pro *veras*, a *Bentleio* prolatam, frustra probarunt plures; *viva* enim *vox* (λόγος ἔμψυχος), quam auribus percipimus ex ore loquentis, opponitur scriptis, et iis, quae leguntur; nec *Bentleius* idoneum exemplum, quo muniret receptam lectionem, proferre potuit.

v. 319, 320. *speciosa locis*, conspicua et locuples sententiis et rebus, quas tractat; *fabulae* enim *speciosae locis* opponuntur in v. 322. *versus rerum inopes*. *Speciosus* (εὐπρεπής) in bonam partem transfertur ad orationis ubertatem. Quinctil. Instit. Orat. V. 14. *Locuples et speciosa vult esse eloquentia*, sc. ut advertat et sibi conciliet auditorum animos. *morataque recte*, in qua recte et vere expressi sunt mores hominum, recte ad mores hominum composita.

v. 321. *Valdius*, ut supra Epist. I. 9. 6. *moratur*, detinet, capit. Supra Epist. I. 13. 17. *Carmina, quae possint oculos auresque morari Caesaris*.

v. 322. *canorae*, in metrum redactae.

v. 323. *ore rotundo*, e quo fluit oratio rotunda, h. e. bene polita, apta, concinna et omnis asperitatis expers. Supra Sat. II. 7. 86. sapiens dicitur *teres atque rotundus, Externi ne quid valeat per leve morari*. Ductum est a terete et rotundo globo vel sphaera, ita laevigata, ut nihil in ea asperitatis restet. Apud Ciceronem Brut. 78. *rotunda constructio verborum*.

v. 324. *nullius*, sc. alius rei.

v. 325—339. *Romani pueri* cett. Nexus: Non ita Romani; nam Romani pueri a tenera inde aetate non bonarum litterarum initiis, sed rationum subducendarum arte imbuuntur; id statim probabo; adsit Albini, divitis foeneratoris, filius; dicat: *Si de quincunce* cett. *As* in duodecim partes sive uncias dividitur; 1) una pars dicitur *una uncia*; 2) *sextans* (sexta pars assis), duae unciae; 3) *quadrans* (quarta assis pars), tres unciae; 4) *triens* (tertia assis pars), quatuor unciae; 5) *quincunx*, quinque unciae; 6) *semis* (quasi *semisis*), sex unciae; 7) *septunx*, septem unciae; 8) *bes*, octo unciae; 9) *dodrans*, novem unciae; 10) *dextans*, decem unciae; 11) *deunx*, undecim unciae; 12) *as*.

Vncia, quid superet? Poteras dixisse: Triens. Eu!
Rem poteris servare tuam. Redit uncia, quid fit?
Semis. An, haec animos aerugo et cura peculî
Cum semel imbuerit, speramus, carmina fingi
Posse linenda cedro, et levi servanda cupresso?
  Aut prodesse volunt, aut delectare poëtae,
Aut simul et iucunda et idonea dicere vitae.

v. 328. pro *superat* cum *Bentleio* et aliis dedi *superet*, quod postulat oratio. *Poteras dixisse*, vix ipse puer ita respondere poterat; responderat fortasse puer *quatuor;* Horatius id probans et capite annuens addit: vel (*dixisse poteras*) *triens;* nomine scilicet suppeditato, quo insigniuntur in ratiocinandi arte sive arithmetica quatuor unciae; nisi fortasse Horatius, ut solent saepe, qui pueros examinant, ipse suggessit probavitque responsionem pueri.

v. 329. *Rem — tuam*, sc. familiarem. *Redit uncia,* accedit ad *quincuncem*, sive ad quinque uncias una uncia.

v. 330, 331. *aerugo*, turpis avaritia et rem augendi cupiditas dicitur *aerugo*, quia, sicut haec aeri, ita avaritia tam tenaciter insidet animis, ut inde eradi et evelli nequeat. — *imbuerit*, infecerit, occupaverit, obsederit.

v. 332. *lin. cedr.* cett., digna, quae saturentur oleo cedrino, et serventur in arca, e laevigatis tabulis cupressinis constructa, ne fiant blattarum et tinearum epulae? Vet. Schol. *Libri, qui aut cedro illinuntur, aut arca cupressina inclusi sunt, a tineis non vexantur.*

v. 333—365. *Praeceptum Vndevigesimum:* »Horatius poëtae recte et prudentèr in poësi versaturo, sive ei carmina didactica, sive ludicra et iocosa scribere placeat, primum commendat 1.° studium brevitatis, ne lectoris animus verborum multo strepitu et magna vi cadentium copia obruatur atque oneretur, sed dicta cito percipiat, et facile teneat; 2, studium probabilitatis, ne res, quae omnem fidem superant, fingendo contra πιθανὸν peccet; 3, studium eius curae, qua utilia et iucunda scite inter se iungi et bene temperari debeant. Deinde monet poëtas, ut in aliorum carminibus, ubi plura nitent, imbecillitatis humanae memores paucas maculas, praecipue in longo opere, quale sit Homeri, leni aequoque animo ferant, et ea tantum, ubi plura obscura, absurda et ridicula sint, risu et contemtu digna habeant. Denique poësin cum duabus picturis, quarum altera, si propius stat, magis capit, altera, si longius remota conspicitur, egregie ad rem comparat. a

v. 333, 334. *Aut prodesse* cett., poëtae aut carmina sua graviorum sententiarum luminibus, ut prosint, distinguere (quod spectant praecipue poëtae dramatici), aut leviora et iucundiora (e. c. *res amatorias*) tractando lectorum vel spectatorum animos exhilarare, delectare et suaviter afficere cupiunt, aut utrumque coniungunt. *idonea vitae*, utilia cognitu, haud *frugis expertia* (v. 341.)

Quicquid praecipies, esto brevis; ut cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles:
Omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causa sint proxima veris,
Nec, quodcunque volet, poscat sibi fabula credi;
Neu pransae Lamiae vivum puerum extrahat alvo.
Centuriae seniorum agitant expertia frugis;
Celsi praetereunt austera poëmata Ramnes:
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret aera liber Sosiis; hic et mare transit,

v. 335. *cito dicta*, apta brevitate proposita.

v. 336. *ten. fid.*) *fideles* (πιστοί) iam dicuntur, qui, quod didicerunt, fideli cura recondunt memoria.

v. 337. *Omne supervacuum* cett., omnia, quae sunt superflua, non influunt in pectus iam plenum et exsatiatum, sed ab eo respuuntur. Ductum a vase pleno, in quo nihil amplius infundi potest.

v. 339. *Nec, quodcunque volet* cett., nec fabulae auctor, quodcunque tandem ei pro lubitu fingere placebit, rebus a se fictis fidem haberi poscat.

v. 340. *Neu pransae Lamiae* cett., neu fingat, puerum, a Lamia devoratum, vivum eius alvo extractum esse; quis enim hoc credat? *pransus*, active, qui prandens cibum in ventrem demisit; supra Sat. I. 6. 127. *Pransus non avide.* — *Lamia*, (Λαμία, Μορμώ, vid. *Valck.* ad Theocr. Adoniaz. p. 348.) monstrosa mulier, cui modo haec, modo illa species affingitur; eam venturam, et obstinatae mentis infantes devoraturam esse, terroris illis incutiendi causa, aiebant nutrices.

v. 341. *Centuriae seniorum*, pro simplice: seniores; *Centuria* enim de multitudinis alicuius numero haud finito. *agitant*, exagitant, derident.

v. 342, 343. *Ramnes*, vel *Ramnenses*, una trium decuriarum, in quas a Romulo descripti sunt equites. Liv. I. 13. *Eodem tempore et centuriae tres equitum conscriptae sunt, Ramnenses ab Romulo, ab Tito Tatio Tatienses; Lucerum nominis et originis causa incerta est.* *Celsi*, elati, erecto capite, incessu et toto corporis habitu superbiam sive confidentiam ostendente; vid. *Duker.* ad Liv. XXX. 32. *praetereunt*, nihil morantur, nihil curant; apposite de *celsis*, qui, quos salutare debebant, praetereunt. — *austera*, non delectantia. Horatius vult dicere: seniores carmina ludicra et nihil utilitatis praebentia, iuniores carmina severioris argumenti contemnunt. Hinc addit: *Omne tulit punctum*, omnium tam seniorum, quam iuniorum suffragia; de voce *punctum* vid. supra Epist. II. 2. 99.

v. 345. *Hic liber*, qui et delectat et monet lectorem, *aera meret*, multum lucri parat, *Sosiis*, bibliopolis; vid. supra ad Epist. I. 20. 2. *hic et mare transit*, hinc Horatius, de suo

Et longum noto scriptori prorogat aevum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus:
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus et (mens,
Poscentique gravem persaepe remittit acutum;
Nec semper feriet, quodcunque minabitur, arcus.
Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura. Quid ergo est?
Vt scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, venia caret; et citharoedus
Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem:

ipsius libro vaticinans, supra Epist. I. 20. 13. *Aut fugies Vticam, aut vinctus mitteris Ilerdam.*

v. 346. *noto*, celebrato. *prorogat*, extendit.

v. 349. *grav. pers. rem. acut.* — *Gesnerus* culpam falsi soni in chordam aut nimis aut parum tensam confert. Sed sermo est de errore, cui optimus quisque obnosius est. Fieri enim potest, ut optimus quisque citharoedus chorda aliqua *nonnunquam* oberret; at (v. 356.) *chorda qui semper oberrat eadem, Ridetur.*

v. 350. *Nec semper fer., quodc. min. arcus*, nec unusquisque ictus, quem arcus minabitur, vere feriet id, ad quod feriendum dirigebatur, sed nonnunquam a meta aberrabit.

v. 352. *fudit*, adspersit, illevit, eleganter et accommodate ad *maculas*, tanquam rem fluidam.

v. 353—365. *Aut humana par. cavit nat.*, aut humana imbecillitas non satis evitavit. *Quid ergo est?* cett. Sensus et nexus huius paulo impeditioris loci videtur esse hic: Quid igitur de vitiis poëtarum statuendum esse videtur? qui multum peccant, reprehendendi, qui raro in errorem aliquem se induci patiuntur, iis ignoscendum est. *(Vt scriptor, si peccat)* Quemadmodum scribae (*scriptori librario*), si is, quamvis est reprehensus, in iisdem verbis describendis peccat, haud ignoscendum est, et quemadmodum citharoedus, qui semper eadem chorda oberrat, se deridendum praebet, sic mihi ille poëta, qui scatet vitiis, fit alter quasi Choerilus, quem, praeterquam (*cum risu*) quod multa eius vitia rideo, simul miror, si nonnunquam bene canit; nihilominus tamen idem ego, qui miror adeo eum, qui bis terve tantum se bonum poëtam praebet, ego, inquam, qui paucis maculis in carmine, ubi plura nitent, non offendi debebam, indignor, quando bonus Homerus dormitat; quamquam aequitas omnino postulat, ut ei qui longo operi intentus nonnunquam dormitat, ignoscam.

v. 354. *scriptor librarius*, scriba. Varro de R. R. III. 2. *Scriba librarius, libertus eius, qui apparuit Varroni.*

Sic mihi, qui multum cessat, fit Choerilus ille,
Quem bis terque bonum cum risu miror; et idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verum operi longo fas est obrepere somnum.
Vt pictura, poësis; erit, quae, si propius stes,
Te capiet magis, et quaedam, si longius abstes;
Haec amat obscurum, volet haec sub luce videri,
Iudicis argutum quae non formidat acumen:
Haec placuit semel, haec decies repetita placebit.
O maior iuvenum, quamvis et voce paterna

v. 357. *qui multum cessat*, peccat; cf. supra ad Epist. II. 2. 14. *Choerilus*, vide de eo ad Epist. II. 1. 233. *Choerili* fragmenta collegit deque eius vita atque scriptis docte disputavit *Naecke*, Hal. Sax. 1812.

v. 358. *cum risu miror*, rideo vitia, et miror simul bona; ad risum enim, eo excitatum, quod malus poëta versus quoque aliquot bonos facere potuerit, equidem referre nolim.

v. 359. *quandoque* pro simplice: quando, ut supra Od. IV. 1. 17. et Od. IV. 2. 34. et passim.

v. 361—365. *Vt pictura, poësis: erit, quae*, cett. Sensus: Vt pictura, ita est poësis, sive poësis similis est picturae; erit pictura, quae cominus, et erit, quae eminus te magis capiet; haec *obscurum* (τὸ σκοτεινόν), h. e. umbram, illa lucem magis amat, nec (*argutum*) subtile iudicis acumen reformidat; quae remotior ab oculis placet, minus fortasse in propinquo placebit; at quae, si diligentius eius artem in propinquo consideraveris, delectat, et nunc et semper delectabit; sic res se habet cum carminibus; carmina, quae nondum diligentius explorata e longinquo quasi placent, minus fortasse placebunt penitius in propinquo cognita; carmina autem in luce posita, et ab acuto iudice lustrata et probata, et nunc et semper plausum ferent.

v. 362. *long. abst.*) *abstare*, remotius a loco aliquo stare; eodem verbo usus est Horatius supra Epist. I. 18. 58.

v. 366—390. *Praeceptum vigesimum*: »Ne poëta in mediocritate acquiescat! Ferri quidem potest et locum habet in certis quibusdam disciplinis mediocritas, exempli causa in iurisprudentia; potest enim aliquis esse bonus et laudatus Iurisconsultus, quamvis in iuris scientia haud excellat, et multo inferior sit iis, qui summa laude in iurisprudentia exsplendescunt; non ita in poësi; mediocribus esse poëtis Non homines, non di, non concessere columnae. — His de mediocritate, in poësi haud ferenda, praemissis, Horatius Pisonis filium, natu maiorem, qui minari videbatur carmina, ima mente recondere iubet haec: ut nihil dicat faciatque invita Minerva: ut, si quando ad carmina scribenda animum appulerit, se scribentem et Tarpae et patris et Horatii consiliis regi patiatur: ut carmina, quae semel amissa revocari et immutari nequeant, in scrinio reposita in nonum annum premat.«

Fingeris ad rectum, et per te sapis, hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium et tolerabile rebus
Recte concedi: consultus iuris et actor
Causarum mediocris abest virtute diserti
Messalae, nec scit, quantum Cascellius Aulus;
Sed tamen in pretio est: mediocribus esse poëtis
Non homines, non dî, non concessere columnae.
Vt gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, et Sardo cum melle papaver
Offendunt, poterat duci quia coena sine istis:
Sic animis natum inventumque poëma iuvandis,
Si paulum a summo decessit, vergit ad imum.
Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,

v. 367, 368. *per te sapis*, ipse sapienter iudicas. *hoc tibi dict. Tolle memor*, hoc a me tibi dictum accipe et memori animo serva. *medium et tolerabile*, mediocria et propter utilitatem toleranda et admittenda.

v. 369, 370. *cons. iuris et act. Caus.*, cum iurisconsultus a causarum actore non discrepet, *et* pro particula explicativa (ut supra 230. *nubes et inania*) habenda est.

v. 371. *Messalae*, de M. Valerio Corvino Messala, cf. supra ad Sat. I. 10. 29. et *Heyn.* ad Tibull. I. 3. 1. *Cascellius Aulus*, iurisprudentia tum maxime conspicuus; vid. Val. Max. VIII. 12. 1. et *Fea* ad h. l.

v. 372. *mediocribus esse poëtis*, Graeca constructio, vid. supra ad Sat. I. 1. 19.

v. 373. *columnae*, bibliopolae, qui ad columnas porticuum libros venales habebant; supra Sat. I. 4. 71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos*, ubi vid. not. et *Fea* ad h. l. Repudiabant autem bibliopolae mediocrium poëtarum carmina, quia, qui illa emerent, non inveniebant.

v. 374—378. *Vt gratas inter mensas* cett. Quemadmodum convivae in splendido convivio vel symphonia discorde, vel crasso unguento, vel insipido papavere inter lautas epulas apposito, offenduntur, ita animi lectione carminum, quae a sublimitate ad humilitatem, a summa dignitata ad imam indignitatem descendunt, fastidio afficiuntur.

v. 375. *crassum*, non liquidum, sed coagulatum et rancidum. *papaver*. Plin. H. N. XIX. 8. Sect. 53. *Papaveris sativi tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos dabatur.* — *Sardo cum melle*, Vet. Schol. *Corsicum et Sardum mel pessimi saporis; herbae enim admodum amarae nascebantur in Sardinia*; hinc Virgil. Eclog. VII. 41. *Imo ego Sardois videar tibi amarior herbis.*

v. 376. *duci*, in multam noctem produci, extrahi, uti fieri solebat in splendidis conviviis.

v. 379, 380. *Ludere qui nescit* cett.,

Indoctusque pilae discive trochive quiescit,
Ne spissae risum tollant impune coronae:
Qui nescit, versus tamen audet fingere! Quidni?
Liber et ingenuus, praesertim census equestrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni!
Tu nihil invita dices faciesve Minerva;
Id tibi iudicium est, ea mens: si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat iudicis aures,
Et patris, et nostras, nonumque prematur in annum,
Membranis intus positis. Delere licebit,
Quod non edideris; nescit vox missa reverti.
Silvestres homines sacer interpresque deorum

qui non didicit tractare arma, quibus iuvenes ludunt et *se* exercent in campo Martio, iis abstinet; de his ludis et exercitationibus gymnasticis cf. supra Od. I. 8., ubi de *disco* vid. ad v. 11., et de *trocho* ad Od. III. 24. 57. *Indoctus pilae* (ἄπειρος σφαίρας) *quiescit* (κάθηται), neque pilae, neque disco manus admovet.

v. 381. *spissae coronae*, condensae spectatorum ludentes cingentium catervae; *spissa sedilia* supra 205. et *spissa theatra* Epist. I. 19. 41. *impune*, liberius, quis enim risores coërceat?

v. 382. *Qui nescit*, sc. versus fingere, ideoque ab iis fingendis abstinere debebat, tamen versus fingere audet.

v. 383, 384. *praes. cens. equ. Summ.*, praesertim si *census* est *summam equ.* (Graece cum accus. pro: secundum summam equ.), h. e. praesertim, si est homo dives et possidet summam nummorum (quadraginta millium aeris), quantum eques Romanus possidere debebat. *census*, in particip. passim apud Cic. et Liv. — *vitioque remotus ab omni*, purus et insons, ut Horat. supra Sat. I. 6. 69. loquitur.

v. 385. *invita Minerva*. Cic. Offic. I. c. 31. *quia nihil decet invita (ut aiunt) Minerva, id est adversante et repugnante natura.*

v. 386. *Id*, tale, tam rectum, — *ea*, talis, tam sana. *olim*, nos irgend einmal.

v. 387. *Metii*) *Spurii Metii Tarpae*, de quo vide supra I. 10. 38.

v. 389. *intus*, in scrinio, in penetralibus; supra Epist. II. 2. 114. *Et versentur adhuc intra penetralia Vestae.*

v. 390. *nescit vox missa rev.*, supra Epist. I. 18. 71. *Et semel emissum volat irrevocabile verbum.*

v. 391—418. *Argumentum*: a Postquam Horatius praecepta, ad quae dirigendum sit poëseos studium, in medium protulit sapientissima, nunc, quid ab antiquissimis inde temporibus effectum sit carminibus, enarrat, et breviter, sed mira suavitate, poëseos laudes (ut supra Epist. II. 1. 118 seqq.) celebrat. — Orpheus feros et rudes homines, avertendo eos a caedibus et foedo victu, mites reddidit; Amphion homines consociatos,

Caedibus et victu foedo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosque leones:
Dictus et Amphion Thebanae conditor arcis
Saxa movere sono testudinis, et prece blanda
Ducere, quo vellet. Fuit haec sapientia quondam:
Publica privatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno:
Sic honor et nomen divinis vatibus atque

ut muris Thebanis exstruendis manus admoverent, dulcissimo testudinis sono permovit; alii deinde, sapienter carminum ad animos deliniendos vi usi, multum ad condenda oppida et ad civitates morum disciplina et legibus temperandas contulerunt; post hos Homerus et Tyrtaeus pectora hominum fortitudinis sensu inflammarunt; carminibus denique oracula edita, regum gratia captata, et fabulae dramaticae compositae sunt. — Dum Hor. de honore et laude poëtarum agit, saepe quaesitum esse addit, utrum ingenio, an arte hic honor et haec laus acquiri possit. Horatius respondet: neutrum per se sufficere, sed ad artem ingenium, et ad ingenium artem accedere, sive artem cum ingenio, et ingenium cum arte amice conspirare debere, nec quemquam, licet bono ingenio instructus sit, nisi illud a puerili inde aetate studiosissime exercuerit, acuerit, et larga doctrinae copia locupletaverit, boni poëtae laudem et honorem consequi posse. «

v. 391. *Silvestres*, inter feras in silvis degentes. . *sacer*, ut filius Apollinis et Calliopes, *interpres deorum*, quasi a diis ipsis, quae caneret, accepisset; et sic sensu proprio dici poterat *vates divinus*.

v. 392. *victu foedo*, vescebantur enim silvestres homines radicibus, glandibus (*Glans aluit veteres*. Tibull. II. 3. 71.) cett.

v. 393. *ob hoc*, Horatius ipse caussam, ex qua Orpheus *tigres et leones lenire* dictus sit, aperit; ex feritate scilicet homines ad cultiorem vitam traduxit.

v. 394. *Amphion*, filius Iovis ex Antiopa, frater Zethes, (Epist. I. 18. 41.) lyra a Mercurio accepta lapides, ut eorum quisque sponte locum suum in excitandis muris Thebanis occuparet, canendo movisse dicitur. Supra Od. III. 11. 2. *Movit Amphion lapides canendo*. Movit scilicet Amphion (*blanda prece*) blandis carminibus vel blanda allocutione homines, qui lapides comportarent, et suam cuique sedem in novo muro adsignarent.

v. 396. *Fuit haec sapientia* cett. Poëtarum studio et opera sapienter quondam institutum est, publica bona a privatis disterminare, et sacra a profanis distinguere.

v. 398. *prohibere*, sc. maritos; saepe enim apud Horatium aut ex praecedentibus aliquid repetendum, aut ex subsequentibus advocandum est.

v. 399. *ligno*, ligneis tabulis, cum nundum essent aereae.

Carminibus venit. Post hos insignis Homerus,
Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit; dictae per carmina sortes,
Et vitae monstrata via est; et gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Musa lyrae solers, et cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quaesitum est: ego nec studium sine divite vena,
Nec rude, quid possit, video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, et coniurat amice.
Qui studet optatam cursu contingere metam,

v. 402. *Tyrt.* — Nobilissimi poëtae Atheniensis, *Tyrtaei*, qui post Homerum vixit, quatuor tantum Elegiae (in quibus militum animi ad pulchram mortem pro patria obeundam accenduntur) aetatem tulerunt. — *mares*, viriliter sentientes; sic supra Epist. I. 1. 64. Curius et Camillus *mares* dicuntur.

v. 404—406. *Et vitae monstr. via est*, sc. a poëtis, qui praecepta morum tradiderunt. *et gratia regum Pier. tent. mod.*, et poëtae coeperunt id agere, ut (*Pieriis modis*) carminibus se insinuarent in regum gratiam; *tentare gratiam alicuius* est: periculum facere, an parari possit alicuius gratia. — *regum*, possit cogitari de Alexandro Magno, qui (ut refert Cicero pro Arch. Poët. c. 10.) *multos scriptores rerum suarum secum habuisse* dicitur, sed Horatius ad antiquiora tempora respexit. *ludusque*, ludi scenici, quibus post finita longioris temporis opera ad corpus et animum levandum interesse solebant rustici; hi ludi igitur rusticis *operum longorum* sunt *finis*, et quidem post messem, vel apud Romanos mense Decembri. Supra Epist. II. 1. 141. *Agricolae prisci, fortes parvoque beati, Condita post frumenta levantes tempore festo Corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem.*

v. 407. *Musa lyrae solers*, lyrae cum arte tractandae sciens et perita, Musa lyrica, et haec pro studio, quod componendis carminibus lyricis impenditur, *cantor Apollo*, qui arti canendi praeest. *Cantoris* nomine insignitûs conspicitur Apollo in vett. numm.

v. 410. *possit*, sc. efficere, vel pro valeat. *rude*, incultum, neglectum, doctrinae expers.

v. 412—415. *Qui studet* cett. Quemadmodum is, qui ad victoris laudem adspirat in ludis, ubi cursu certatur, iam puer omnia fecit, quae ad corpus corroborandum spectant; et quemadmodum is, qui tibicen prodire vult ad celebranda Pythia, diu ante disciplina boni magistri usus in arte tibia canendi sese exercuit, ita poëta ad carmina scribenda bene praeparatum pectus afferre debet.

Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit;
Abstinuit Venere et vino: qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius extimuitque magistrum.
Nec satis est dixisse: « Ego mira poëmata pango:
Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est,
Et, quod non didici, sane nescire, fateri. »
Vt praeco, ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores iubet ad lucrum ire poëta
Dives agris, dives positis in foenore nummis.

v. 413. *Multa tulit* cett. Vet. Schol. Cruq. *Athletae, qui ad curule certamen instruebantur, non edebant carnes elixas, sed assas igni tantum, — abstinebant a Venere, et, ne forte per somnium noctu ludificarentur, laminas plumbeas renibus appendebant.*

v. 414. *Pythia*, Apollo iam infans ingentem serpentem Pythona sagittis interfecerat, unde Apollo *Pythius*, et sacra, quae in eius honorem et in feliciter caesi draconis memoriam instituebantur, *Pythia* nominata sunt.

v. 416—418. *Nec satis est* cett. Nec satis est poëtae nomen ad se transtulisse et superbius dixisse: Ego sum magnus poëta, ego eximia carmina pango, male sit ei, qui in certamine est ultimus; ab aliis me superari, et fateri, me (*sane*) vere nescire, quae non didici, id mihi est turpe. — Sine dubio respexit Horatius poëtam aliquem, sic de se sentientem et sic fere loquentem, qui pertinebat ad eos, de quibus supra Horatius Epist. II. 2. 107. *Gaudent scribentes et se venerantur, et ultro, Si taceas, laudant, quicquid scripsere beati.*

v. 417. *scabies.* Haec vox fuisse videtur opprobrium, quo pueri currendo certantes ei, qui ultimus ad metam venerat, rem malam imprecabantur; ad convicia pertinet *scabies* apud Catull. XLVII. 2. *extremum* et *relinqui* translata sunt a certaminibus, ubi victi a victoribus post tergum relinquebantur.

Praeceptum ultimum: « Vltima huius epistolae pars versatur in descriptione cum assentatorum, qui carmina scribentibus vel maxime fugiendi, tum virorum vere doctorum et prudentium, qui ab iis, qui carmina evulgaturi sint, adeundi, at, ut vitia in illis animadversa benevole secum communicent, decenter rogandi sunt. Monet inprimis Horatius divites poëtas, ne in fraudem se induci patiantur ab assentatoribus, lucri faciendi causa se obtrudentibus, et simulanter quaevis, tanquam ab ipsis Musis dictata, ad coelum usque extollentibus. Assentatorum imaginem, vivis coloribus ab Horatio expressam, excipit descriptio severi carminum iudicis, qualem Quinctilium fuisse ait Horatius. Ex ore igitur Quinctilii (v. 445—476.) audimus plurima, quibus scriptores obnoxii sunt, vitia, omnibus, qui illa fugere cupiunt, tanquam speculum, in medio posita. »

v. 419—421. *Vt praeco* cett., poëta dives assentatores lucri capiendi spe ad se allicit et invitat, veluti praeco,

Si vero est, unctum qui recte ponere possit,
Et spondere levi pro paupere, et eripere atris
Litibus implicitum, mirabor, si sciet inter-
Noscere mendacem verumque beatus amicum.
Tu, seu donaris, seu quid donare voles cui,
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Laetitiae; clamabit enim: *pulchre! bene! recte!*
Pallescet, super his etiam stillabit amicis

qui emtores ad merces emendas invitat vel: quemadmodum praeco — ita dives poëta cett. Non raro enim post *sicut*, *ut*, particula *ita* omittitur, ut infra v. 455. conf. *Drakenb.* ad Liv. IX. 17. § 4. et XXXIV. 9. pag. 10. — *positis in foen. nummis*, de locutione *nummos in foenore ponere* pro foenori dare, vide, quae supra observavimus ad Epod. 2. vers. ult.

v. 422—425. *Si vero* cett. Sensus: Quod si vero poëta dives non est avarus, ut alias esse solent divites, sed is, qui (*unctum*) convivam (*recte*) ut decet liberalem convivatorem, (*ponere*) lautis epulis excipere, pro paupere spondere, eumque gravioribus litibus implicitum expedire possit, eiusmodi poëta dives et *beatus* non facile falsum a vero amico discernet; quo maior enim est liberalitas, eo tectior est assentatorum fraus et calliditas.

v. 422. *unctum*, convivam, convivae enim unguentis delibuti interesse solebant splendido convivio; *Fulv. Urs. Append. apud Ciacconium de Triclinio.* p. 123. *Sed coenas obire politi non erant, — nisi lauti prius et uncti fuissent.* *ponere*, ponuntur vel collocantur convivae in lecto triclinari; hinc *positi*, accumbentes; Ovid. Met. XIII. 638. *positique tapetibus altis*, (vestibus stragulis, quibus lecti insterni solebant) *Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho*; conf. ibi *Gierig*.

v. 423, 424. *Et spondere levi pro paup.*) *spondere pro aliquo* dicitur, qui aes alienum a debitore solutum iri promittit, et fidem suam interponit; vid. *Ernest.* in Clav. Cic. s. v. *spondere*. *levi*, levioris fidei apud creditorem, quia pauper, quod pignori det, non habet. *Litibus atris*, misere vexantibus, ut *atra cura*, supra Od. III. 1. 40. et Sat. II. 7. 115. — *qui — possit*, cur homo dives id facere non *possit*, modo velit? Respexit Horatius, ut iam monui, avaros, qui, ut tale quid faciant, a se impetrare non possunt; inest igitur voci *possit* iam haec vis, ut sit: qui a se impetrare possit hoc, ut convivas ad lautam coenam vocet, ut spondeat cett., nisi quis *ponere possit* pro ponat, dictum esse putet.

v. 426—429. *Tu*, *seu donaris* cett. Nolito ei, qui iam dona a te accepit, aut se accepturum esse sperat, laetitiae de acceptis aut accipiendis donis adhuc pleno versus tuos recitare; is enim clamabit: *pulchre! bene! recte!* — *Pallescet*, obstupescet, prae stupore vultum mutabit. *super his etiam* (πρὸς δὲ τούτοις), insuper, praeterea, plane ut supra Epist. II. 2. 21. *Quereris super hoc etiam.* *stil-*

Ex oculis rorem; saliet, tundet pede terram.
Vt, qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo, sic
Derisor vero plus laudatore movetur.
Reges dicuntur multis urguere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus. Si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quintilio si quid recitares, Corrige, sodes,
Hoc, aiebat, et hoc; melius te posse negares,

labit, stillatim ex oculis demittet lacrimarum guttas, eleganter pro lacrimabit; *stillare* (sinere stillare) cum accusativo, ut *manare mella poëtica*. Supra Epist. I. 19. 44., ubi vid. not. *lacrimarum ros* apud Ovid. Met. XIX. 708. *amicis*, piis et intimos quasi animi sensus prodentibus.

v. 430. *tundet pede terram*, summae voluptatis, quam simulat, sensu abreptus saltabit; sic supra Od. I. 4. 7. Gratiae cum nymphis saltantes *alterno pede terram quatere* dicuntur.

v. 431, 432. *conducti*, mercede conducebantur, qui ploratus in funere ederent; respexit Hor. *mulieres praeficas*, lamentationi quasi praefectas; vid. *Kirchm. de Funer. Rom.* II. c. VI. — *dic. Et fac. prope plura dolent. ex animo*, dicendo (dum in laudes mortui erumpunt) et faciendo (dum crines scindunt et plangunt pectora cett.) plura doloris signa edunt, quam qui ex vero animi sensu dolent.

v. 433. *Derisor*, qui simulatione alios ludit, ut supra Sat. II 6. 54. — *movetur*, externis scilicet graviter commoti animi signis.

v. 434. *Reges*, beatiores, divites, ut passim, e. c. supra Od. I. 4. 14. — *mult. urg. cul.*, eum premere multis culullis, (nos *tüchtig zutrinken*) *quem* cett. de *culullo*, poculo capaciore, vid. supra ad Od. I. 31. 11.

v. 435. *torquere mero*, vino, tanquam tormenti quodam genere, aliquem explorare; hinc supra Epist. I. 18. 38. *Commissumque teges et vino tortus et ira*, et Od. III. 21. 13. vinum vocatur *tormentum*.

v. 436, 437. *Si carmina condes*, Tu igitur, si versus a te factos recitabis, cave tibi, ne unquam te ludant assentatores. *sub vulpe*, sub astuta vulpis pellicula, sub callido pectore; *vulpes* enim, animal callidissimum, proverbiali locutione pro callido quovis ponitur. Persius V. 116. 7, *Pelliculam veterem retines, et fronte politus Astutam vapido servas sub pectore vulpem.*

v. 438. *Quintilius*, quam carus fuerit hic *Quintilius* Horatio, apparet ex carmine, quo eius mortem deflevit. Supra Od. I. 24., ubi de eo vide in *Argumento*.

v. 439—441. ad *negares* repete *si*, si tu diceres, te bis terque frustra corrigere tentasse, quod Quintilius corrigendum monstraverat, idem te totum locum delere, et male elabo-

Bis terque expertum frustra, delere iubebat,
Et male tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum, quam vertere, malles,
Nullum ultra verbum aut operam insumebat inanem,
Quin sine rivali teque et tua solus amares.
Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomtis allinet atrum
Transverso calamo signum, ambitiosa recidet
Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
Arguet ambigue dictum, mutanda notabit;
Fiet Aristarchus; non dicet: Cur ego amicum

ratos versus de integro elaborare iubebat; *male tornati versus*, male compositi; *tornatus*, *caelatus*, *expolitus*, *exasciatus* translata sunt ab artificibus, qui opus aliquod vel torno effingunt, vel caelo exsculpunt, vel lima expoliunt, vel ascia laevigant; sic versus elegantissimi supra Epist. II. 2. 91. *Caelatum novem Musis opus* vocantur, ubi vide not.; cum addit Horatius *incudi reddere* perstat in imagine ab artifice quodam translata, ab eo scilicet, qui opus, quod diffingere vult, iterum *tradit incudi*; sic supra Od. I. 35. 39. 40. *ferrum retusum incude diffingere* dicitur. Iunxit igitur Horatius duas inter se imagines, alteram ab artifice, qui opus torno fingit, alteram ab eo, qui metallum incude diffingit, ductam; quod cum non ferre possent acutioris ingenii viri, *Bentleius*, *Cuningamus* et alii, huic loco emendando, frustra puto, insudarunt.

v. 442. *vertere*, mutare, emendare.

v. 443, 444. *Nullum ultra verbum* cett., ne verbum quidem addebat, nec opera sua amplius impedire studebat, quominus tibi soli tuisque versibus placeres *sine rivali*, sine ullius invidia. Qui facit, quod nemo imitari vult, non habet *rivalem* et aemulum. Commode *Lambinus* affert locum Ciceronis ad Q. Frat. III. 8. *Hirrus auctor fore videtur. O dii! quam ineptus, quam se ipse amans sine rivali.* *insumebat* per zeugma proximo tantum nomini *operam* accommodatum est, ad *verbum* aliud, v. c. addebat, adiiciebat vel simile supplendum est.

v. 445. *versus inertes*, quibus deest poëtae vis et ingenium, inelegantes, moleste incedentes, ieiuni.

v. 446—448. *incomtis allinet atrum Transv. cal.* cett. Versus negligenter, temere et sine arte fusos, transversa per calamum lineola, vel asterisco, vel obelo (ut versus quosdam Homerico Aristarchus) notabit. *ornamenta ambitiosa*, placendi et vanae gloriae captandae causa ambitiose conquisita, *luxuriantia*, ut dicuntur supra Epist. II. 2. 122. *coget*, sc. scriptorem.

v. 449. *arguet*, indicabit, ut supra Od. I. 13. 7. et Epod. II. 10.

v. 450—452 *Aristarchus*, grammaticus Alexandrinus, qui pro lubitu Homero versus abiudicabat, eosque

Offendam in nugis? Hae nugae seria ducent
In mala derisum semel exceptumque sinistre.
Vt mala quem scabies aut morbus regius urguet,
Aut fanaticus error et iracunda Diana,
Vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam,
Qui sapiunt; agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic, dum sublimis versus ructatur et errat,
Si, veluti, merulis intentus, decidit, auceps,
In puteum foveamve, licet, Succurrite, longum

obelo, h. e. veru, transversa lineola, notabat proverbiali locutione pro quovis severo iudice ponitur; vide imprimis de eo *Illustr. Wolfii Proleg.* ad Homer. Vol. I. § 45. p. 247. *Villoison.* in Anecdot. Gr. Tom. II. p. 472. et in Prolegom. ad Homer. p. XVII. *non dicet: Cur ego* cett., non dicet, ut alius fortasse minus severus et paulo indulgentior iudex: » cur ego amicum meum in levioris momenti peccatis offendam? » non, inquam, ita dicet Quintilius; nam haec ipsa leviora, non mature reprehensa, postea bonae famae scriptoris, semel decepti et parum honorifice ab aliis diiudicati, nocebunt.

v. 453—456. *Vt mala* cett. Iunge: *Qui sapiunt, poëtam vesanum, ut eum, quem scab. — urguet, Aut fanat. err. et irac. Diana, timent tetigisse fugiuntque.* *mala*, abominabilis. — *morbus regius*, arquatus, aurugo (a calore auri), ἴκτερος, (ab ave lutei vel flavi coloris) nos *gelbsucht.* Varro apud Plinium XXII. 24. S. 53. *regium cognominatum morbum arquatum tradit, quoniam mulso curetur.* Scilicet *mulsum* (vinum melle conditum) pertinet ad delicias, quas reges inprimis et beatiores appetunt et facile sibi comparare possunt. Celsus quoque Lib III. c. 24. s. f. nomen *regii morbi* repetit a remediis, quorum usus regum inprimis et ditiorum opibus patet.

v. 454. *fanaticus error*, insania, furor, quo aliquis correptus huc illuc agitur. *Diana* dicitur *iracunda*, aut quia violata furorem immittit, aut quia, cum simul sit *Luna* in coelo, iam crescens, quam decrescens, magnam vim in furiosos habet, unde illi dicuntur *lunatici*, σεληνιακοί, σεληνόβλητοι.

v. 456. *agitant pueri*, sc. vesanum poëtam, *incauti*, parum sibi caventes ab impetu, quem furiosus in se facere possit.

v. 457—459. *sublimis*, erectum in altum capite. *ructatur*, egregie ad rem, aiunt quidem interpretes; equidem hoc non magis honeste dictum esse puto, quam apud Cic. in Cat. II. 5. *caedem eructare sermonibus.* *errat*, foras in campo vel silvis huc illuc vertitur et ruit, bacchatur et circumvagatur; hanc explicationem postulant sequentia. *longum*, non ad tempus, sed ad voces in longum ductas refero. Virgil. Aen. IV. 463. de bubone: *longas in fletum ducere voces.*

Clamet, Io cives! non sit, qui tollere curet:
Si quis curet opem ferre, et demittere funem,
Quî scis, an prudens huc se deiecerit, atque
Servari nolit? dicam, Siculique poëtae
Narrabo interitum: Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Insiluit. Sit ius, liceatque perire poëtis:
Invitum qui servat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit; nec, si retractus erit, iam
Fiet homo, et ponet famosae mortis amorem.
Nec satis apparet, cur versus factitet; utrum

v. 460. *non sit, qui toll. cur.*, tum neminem adesse velim, qui eum extrahendum curet.

v. 463—466. *Siculique poëtae — Empedocles*: philosophus et physicus Agrigentinus egregium carmen de rebus physicis scripsit, Cic. de Orat. I. 50, unde iam dicitur *poëta Siculus.* De ceteris eius scriptis vid. *Fabric. Bibl. Graec.* II. 12. Fabula de eius interitu circumferebatur haec: Cum immortalis haberi cuperet, eum, aiunt, clam in montem Aetnam enixum eo consilio ibi in ardentem craterem se praecipitem dedisse, ut, si repente evanuisset, ex homine deus factus esse crederetur; rem autem ferreis eius crepidis ex cratere cum massa ardente eiectis patefactam esse. — Ostendere igitur vult Horatius hac narratione, magnum adeo illum poëtam Empedoclem eo consilio in craterem Aetnae desiluisse, ne a quoquam inde posset extrahi. — Caeterum diversas de Empedoclis morte narrationes, hac ipsa de mortali illo ad immortalitatem saltu haud praetermissa, refert Diog. Laërt. VIII. 79.

v. 465. *frigidus* facete opponitur *ardenti Aetnae.*

v. 466. *Sit ius, liceatque* cett., detur poëtis venia et potestas pro lubitu pereundi. *ius*, potestas, ut supra v. 284. *sublato iure nocendi.*

v. 467. *idem facit occidenti*, idem facit, quod occidens, idem, ac si eum occidat, (τὸ αὐτὸ ποιεῖ τῷ κτείνοντι.) Lucret. IV. 11, 68. *Nempe eadem facit, et scimus facere omnia, turpi, — eadem turpi* pro eadem ac turpis, ut explicat ibi *Creech.* — Redit Horatius ad insanum poëtam (v. 462), qui prudens volensque fortasse in puteum deiectus servari nolit.

v. 468. *Nec semel hoc fecit*, sed idem facit iterum.

v. 469. *Fiet homo,* ad sanam mentem redibit. *famosae*, memorabilis et sermonibus hominum celebrandae.

v. 470—473. *utrum Minxerit in patrios cineres*, utrum ob scelus quoddam gravius in furorem coniectus sit, nec ne, certe furit; locutio *in patrios cineres mingere*, pro: patrios cineres impio pectore turbare, vel protervius iis insultare, aeque ac supra v. 457. *versus ructari* displicet.

Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Moverit incestus; certe furit, ac velut ursus,
Obiectos caveae valuit si frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.

v. 471. *bidental*, locus fulmine tactus ideoque solemni more expiatus atque consecratus. Ad hunc locum, sepimenti quodam genere clausum, nemini patebat aditus, et qui ullo modo eum profanaverat, grave scelus commisisse putabatur. Dictus autem ille est a mactata hostia, *bidente*, qua expiabatur, *bidental*.

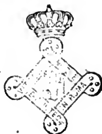
v. 472. *Moverit*, violaverit, irritaverit; supra Epod. 17. 3. *Per et Dianae non movenda numina.*

v. 473. *clathros*, cancellos, sive virgas ligneas vel ferreas, in cratis modum dispositas, quibus obiectis intra caveam continentur ferae bestiae.

v. 474. *acerbus*, acerbe molestus.

v. 475. *tenet*, tanquam vinctum retinet; *occiditque legendo*; hinc supra Sat. I. 3. 89. qui, ut captivus, amaras historias audire cogitur, lepide *iugulum porrigere* dicitur.

v. 476. *Non missura* cett., sicut hirudo, quae tenaciter inhaeret cuti, nec eam, nisi plena exsucti cruoris, ex ore dimittit. Theocrit. II. 55. 56. de amore tenaciter inhaerente animo. — *τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας,* — de omissa particula comparationis *sicut* ad *hirudo* vid. supra ad Epist. I. 2. 42.

INDEX PRIMVS

VERBORVM

A

accipiter adurget columbas Od. i. 37. 17. laqueos timet Epist. i. 16. 50.

acolinis falsis animus Sat. ii. 2. 6.

accredere. tibi nos accredere, par est Epist. i. 15. 25.

accrescere. invidia accrevit Sat. i. 6. 26. Trimetris accrescere iussit nomen iambeis Epist. ad Pis. 252.

accubare. accubat horreis Od. iv. 12. 18.

acer. ut acer Sat. ii. 5. 43. naturâ sublimis et acer Epist ii. 1. 165. nimis acer videor Sat. ii. 1. 1. vultus acer Od. i. 2. 39. canis acer Epod. 12. 6. hostis acer Epod. 6. 14. Spartacus Epod. 16. 5. spiritus Sat. i. 4. 46. Sulcius Sat. i. 4. 65. epos Sat. i. 10. 43. acres potores Sat. ii. 8. 36. acria pocula Sat. ii. 6. 69. acris natura Sat. ii. 7. 47. tanto acrius urguet Sat. i. 2. 15.

acerbus. acerba fata Epod. 7. 17. acerbus odisti et fugis Sat. i. 3. 85. acerbae Libitinae Sat. ii. 6. 19. acerbi speciem occupat Epist. i. 18. 95. acerbus recitator Epist. ii. 3. 474.

acerna mensa Sat. ii. 8. 10.

acerra thuris Od. iii. 8. 2.

acervus. cadat ratione ruentis acervi Epist. ii. 1. 47. acervo, quem struit formica Sat. i. 1. 34. frumenti acervos Od. ii. 2. 24. aeris acervos Sat. ii. 5. 22. acervi aeris et auri Epist. i. 2. 47. *acervus* simpliciter dicitur pro magnis divitiis: ingentes acervos Od. ii. 2. 24. ex magno tollere acervo Sat. i. 1. 51. tanto emetiris acervo Sat. ii. 2. 105. constructus acervus Sat. i. 1. 44.

acescere. quodcunque infundis, acescit Epist. i. 2. 54.

acetum. aceto Italo perfusus Sat. i. 7. 32. veteris non parcus aceti Sat. ii. 2. 62. acre acetum Sat. ii. 3. 117.

acidus. 1) mavult acidas inulas Sat. ii. 2. 44. 2) invisum acidumque duobus Epist. ii. 2. 64.

acies retro versa Philippis Od. iii. 4. 26. 2) cum stupet insanis acies fulgoribus (oculorum acies) Sat. ii. 2. 5.

acinaces Medus Od. i. 27. 5.

acinus. aridum acinum Sat. ii. 6. 85.

acipenser. erat mensa acipensere infamis Sat. ii. 2. 47.

acquirere, pauca Epist. ad Pis. 55.

actor, ut stetit in scena Epist. ii. 1. 204. 2) actor causarum mediocris Epist. ad Pis. 369.

actus, fabulae pars. quinto productior actu fabula Epist. ii. 3. 189. ne quid medios intercinat actus ibid. 194.

acuere. acuisse ferrum Od. i. 2. 21. sagittas acuens Cupido Od. ii. 8. 15. acuis linguam causis Epist. i. 3. 23.

acutus: 1) acuta aera Od. i. 16. 7. acuta letho saxa Od. iii. 27. 61. acuta tela Epod. 17. 10. acutum ferrum Sat. ii. 3. 136. Epist. ad Pis. 304. hinc: solem acutum Epist. i. 10. 17. bella acuta Od. iv. 4. 76. 2) metaphorice: seu voce nunc mavis acuta Od. iii. 4. 3. sonum persaepe remittit acutum Epist. ad Pis. 349. resonarint triste et acutum Sat. i. 8. 41. aures Satirorum acutas Od. ii. 19. 4. minus aptus acutis naribus Sat. i. 3. 29. in amicorum vitiis tam cernis acutum Sat. i. 3. 26.

acumen. acumen Stertinii deliret Epist. i. 12. 20. serus enim Graecis admovit acumina chartis Epist. ii. 1. 161. nota refert meretricis acumina Epist. i. 17. 55. argutum iudicis acumen Epist. ad Pis. 364.

ad. 1) de motu in aliquem locum: evehit ad deos Od. i. 1. 6. detorquet ad oscula cervicem Od. ii. 12. 25. missos ad Orcum Od. iv. 4. 75. cum ventum ad verum est Sat. i. 3. 97. ad coelum manibus sublatis Sat. ii. 5. 97. ad usque supremum tempus

iii. 6. 11. adlecere plus artis Athenae Epist. ii. 2. 43. saltibus adiecti Lucani Epist. ii. 2. 178.

adimere. 1) interdicto omne adimat ius Sat. ii. 3. 217. das adimisque dolores Sat ii. 3. adimam bona Epist. i. 16. 75. multa adimunt Epist. ad Pis. 175. 2) i. q. *vetare, vetando adimere:* adimam cantare severis Epist. i. 16. 75. part. *ademtus* a) ademta vati lumina Epod. 17. 44. b) i. q. *sublatus:* ademtus Hector Od. ii. 4. 10.

adire. Gades aditure Od. ii. 6. 1. vos ordine adite Sat. ii. 3. 81. fontes adire remotos Sat. ii. 4. 94. cautus adito Sat. ii. 5. 88. adire Corinthum Epist. i. 17. 36.

aditus. primi aditus Sat. i. 9. 56.

adiudicare. Italis adiudicat armis Epist. i. 18. 57.

adiungere. plostello adiungere mures Sat. ii. 3. 247. adiuncta Epist. ad Pis. 178.

adiutor. magnum adiutorem Sat. i. 9. 46.

adiuvare. adiuvat hoc quoque Sat. ii. 5. 73.

admittere. spectatum admissi Epist. ad Pis. 5. scelus admittis Sat. ii. 3. 212. nihil admittes in te Epist. i. 16. 53.

admovere. tormentum admoves ingenio Od. iii. 21. 13. admoverit auris Epist. i. 20. 19. admovit acumina chartis Epist. ii. 1. 161.

adolescere. adoleverit aetas Sat. i. 9. 34.

ador Sat. ii. 6. 89.

adorea alma Od. iv. 4. 41.

adposcere. plus adposcere Epist. ii. 2. 100.

adradere. conspexit adrasum quendam Epist. i. 7. 50.

adsciscere. adsciscet nova Epist. ii. 2. 119.

adscribere. adscribi deorum ordinibus Od. iii. 3. 35.

adsita populus certis limitibus Epist. ii. 2. 170.

adstrictus. corticem adstrictum pice amphorae Od. iii. 8. 10. non adstricto socco Epist. ii. 1. 174.

advena grus Epod. 2. 35.

adversarius Sat. i. 9. 75. adversarius est frater Epist. i. 18. 63.

adversum praepos. 1) *nihil nisi regionem quandam indicat:* vestigia te adversum spectantia Epist. i. 1. 75. 2) *sensu hostili:* adversum lupos Epod. 6. 2.

adversus. 1) adversis frontibus Sat. i. 1. 103. adverso litore naves haerentes Sat. ii. 3. 205. 2) i. q. *inimicus* sive *impediens:* adversum bellum Sat. i. 7. 11. adversis rebus Sat. ii. 136. undis Epist. i. 2. 22.

adulter. quam turpi peccet adultero Od. i. 33. 9. nec nitido fidit adultero Od. iii. 24. 20. iuniores quaerit adulteros Od. iii. 6. 25. nocturni adulteri Od. iii. 16. 4. comtos adulteri crines Od. iv. 9. 13. senem adulterum Epod. 5. 57. neu quis adulter Sat. i. 3. 106.

adultera. Lacaenae adulterae Od. iii. 3. 25.

adulterare. adulteretur columba milvo Epod. 16. 32.

adultus. adulta virgo Od. iii. 2. 8. adulta propagine Epod. 2. 9.

aduncus. naso adunco suspendis ignotos Sat. i. 6. 5.

advocare. quibus advoceris gaudiis Od. iv. 11. 13.

adurere. Venus adurit ignibus Od. i. 27. 15. flammis aduri Colchicis Epod. 5. 24. panis adustus Sat. ii. 8. 68. adusto pectore merulas vidi poni Sat. ii. 8. 90.

aedes. Glycerae transfer in aedem Od. i. 10. 4. quae neque in aede sonent Sat. i. 10. 38. plural. *aedes.* ae-

iii. 5. 16. securum agere Sat. i. 5. 101. remeare peractum Sat. i. 6. 94. longum Epist. i. 3. 8. leniter traducere Epist. i. 18. 97.

afferre. victus tenuis quae secum afferat Sat. ii. 2. 70. omne, quod affert Sat. ii. 6. 109. affertur Muraena Sat. ii. 8. 42.

affigere. sigoa Punicis affixa delubris Od. iii. 5. 19. lecto te affixit Sat. i. 1. 81.

afflasset illis Canidia Sat. ii. 8. 95.

affulsit vultus tuus patriae Od. iv. 5. 7.

agellus. macro pauper agello Sat. i. 6. 71. denormat agellum Sat. ii. 6. 9. me mihi reddentis agelli Epist. i. 14. 1.

ager. qui te pascit Epist. ii. 2. 160. agros patrios findere Od. i. 11. agris eultis Od. iv. 14. 27. neglectis Sat. i. 3. 37. siccis Sat. ii. 4. 15. informem agrum albis ossibus Sat. i. 8. 16. agris dotalibus Epist. i. 6. 21. agrum silvestrem ferro et flammis mitigare Epist. ii. 2. 186.

agere. age Od. i. 27. 17. agedum Sat. i. 4. 38. diris agam vos Epod. 5. 89. agam per nives Epod. 6. 7. actus Epod. 9. 7. quam rem agis Sat. ii. 6. 29. non agimur tumidis velis Epist. ii. 2. 101.

agilis. agilem gnavumque Epist. i. 18. 90. nuuc agilis fio Epist. i. 1. 16.

agitare. veteres agitantur orni Od. i. 9. 12. agitatus humor Od. i. 12. 29. ventis agitatur pinus Od. ii. 10. 9. agitare lyncas Od. ii. 13. 40. Zephyris agitata Tempe Od. iii. 1. 24. ne te semper agitet eupido Epist. i. 18. 98.

agmen. ferrata barbarorum agmina Od. iv. 14. 29. ordinarat agmina Epod. 17. 9. horrentia pilis Sat. ii. 1. 14.

agna humilis Od. ii. 17. 32. caesa festis Epod. 2. 59. pavet lupos Epod. 12. 27. muta Sat. ii. 3. 219. nitida ibid. 214.

agnoscere Epist. i. 16. 29.

agnus. audaces agoi Od. iii. 18. 13.

agrestis. agrestes viri Od. iii. 1. 21. populi Od. iii. 30. 11. agrestem Cyclopa movetur Epist. ii. 2. 125. Satyri agrestes Epist. ad Pis. 221. agrestis pro agrieola Sat. ii. 6. 98. 107.

agricolae prisci Epist. ii. 1. 139.

ah Od. i. 27. 18. Epod. 5. 71.

ahenum calefactat Epist. ii. 2. 169.

ala. 1) volucres fati alae Od. ii. 17 25. 2) sub ala portes fasciculum Epist. i. 13. 12.

albatus celebret festos Sat. ii. 2. 61.

albescens capillus Od. iii. 14. 25.

albicare. albicant prata pruinis Od. i. 4. 4.

albus et ater Epist. ii. 2. 189. 2) pro *pallidus:* pioguem vitiis albumque Sat. ii. 2. 21. 3) pro *faustus:* alba stella refulsit Od. i. 12. 27. 4) albus Notus (λευκόνοτος), h. e. coelum album reddens Od. i. 7. 15.

alea legibus vetita Od. iii. 24. 58. praeceps Epist. i. 18. 21. 2) periculosae aleae plenus Od. ii. 1. 6.

alere. portentum alit Daunias Od. i. 22. 14. alebat saepe ducentos servos Sat. i. 3. 11. alebant aequora rhombos Sat. ii. 2. 48.

ales canorus Od. ii. 20. 15. alites Esquilinae Epod. 5. 100. aliti obligatus Prometheus Epod. 17. 67. 2) ales puer Od. iii. 12. 4. Pegasus Od. iv. 11. 26. serpens Epod. 3. 14. 3) Maeonii earminis aliti, Vario Od. i. 6. 2. 4) *ales* pro *omen* aliti lugubri Od. iii. 3. 61. potiore alite Od. iv. 6. 24. mala Epod. 10. 1. secunda Epod. 16. 24.

alga inutilis Od. iii. 17. 10. alga vilior Sat. ii. 5. 8.

algere. sudavit et alsit Epist. ad Pis. 413.

amarus. amara temperet risu Od. ii. 16. 26. amara curarum Od. iv. 12. 19. sermo amarus Sat. i. 7. 7.

amator. Nympharum Faune Od. iii. 18. 1. amator caecus Sat. i. 3. 38. amator exclusus qui distat Sat. ii. 3. 259. vinosus amator Epist. i. 1. 38. urbis amator Epist. i. 10. 1. ruris ibid. 2. plenus cum languet amator Epist. i. 20. 8.

ambago. missis ambagibus Sat. ii. 5. 9. ne te longis ambagibus morer Epist. i. 7. 82.

ambigere. ambigitur quid enim Epist. i. 18. 19. ambigitur, uter utro sit prior Epist. ii. 1. 55.

ambiguus. ambiguo vultu Od. ii. 5. 24. servet in ambiguo Epist. i. 16. 28. ambigue (adv.) dictum Epist. ad Pis. 449.

ambire. te ambit prece colonus Od. i. 35. 5. ut Thracam ambiat Hebrus Epist. i. 16. 13. Grammaticas ambire tribus Epist. i. 19. 40.

ambitio misera Sat. i. 4. 26. prava Sat. i. 6. 52. misera gravisque ibid. 129. mala Sat. ii. 3. 78. ii. 6. 18. inanis Epist. ii. 2. 207.

ambitiosus. 1) ambitiosior hedera Od. i. 36. 20. 2) ambitiosus et audax Sat. ii. 3. 165.

ambitus properantis aquae Epist. ad Pis. 17.

ambulare notionem superbi incessus habet: superbus ambules pecunia Epod. 4. 5. marita onusta baccis ambulet Epod. 8. 14. tunicis demissis ambulat Sat. i. 2. 25. 2) de iis, qui tuti a periculo incedunt: solutus ambulat Epod. 5. 71. 3) ebrius ambulat ante noctem Sat i. 4. 51.

ambustus Phaeton Od. iv. 11. 25. ambustus libris propriis Sat. i. 10. 64.

amens. delirus et amens Sat. ii. 3. 107.

amentia verset Sat. ii. 3. 249.

amica pro meretrice: Epist. i. 1. 20. amicae turpia vitia Sat. i. 3. 38. absentem amicam Sat. i. 5. 15. Lucanae amicae me commendet Epist. i. 15. 21. (vid. *Sillig. Ind.* ad Catull.)

amice adverb.: amice pauperiem pati Od. iii. 2. 1. coniurat amice Epist. ad Pis. 411.

amicire. nube amictus humeros Od. i. 2. 31. pelle amicta Epod. 17. 22. amicta vitibus ulmus Epist. i. 16. 3. quicquid chartis amicitur ineptis Epist. ii. 1. 270.

amicitia. amicitiae graves principum Od. ii. 1. 4. per amicitiam rogatus Sat. ii. 4. 88. quaerit amicitiam Epist. ad Pis. 167.

amictus purpureus Epist. i. 17. 27.

amiculus. quae censet amiculus Epist. i. 17. 3.

amicus. Musis amicus Od. i. 26. 1. amice Valgi Od. ii. 9. 5. potentem amicum flagito Od. ii. 18. 12. pro caris amicis perire Od. iv. 9. 51. iunctos servat amicos Sat. i. 3. 54. tibi amicus ibid. 33. minus iucundus ibid. 93. dulcis ibid. 69. aversos amicos componere Sat. i. 5. 29. Antoni, non ut magis alter, amicus ibid. 33. in amicorum numero Sat. i. 6. 62. dives amico Hercule ib. 12. vetus amicus ib. 81. de te pendentis, te suspicientis amici Epist. i. 1. 105. fidos inter amicos Epist. i. 5. 24. dulcis amice Epist. i. 7. 12. propioris amici munus Epist. i. 9. 5. discolor amicus Epist. i. 18. 4. dives ibid. 21. potentis amici ibid. 44. et 36. venerandi limen amici ibid. 73. te tibi reddat amicum ibid. 101. fidelis amice Neroni Epist. ii. 2. 1. mendacem verumque dignoscere amicum Epist. ad Pis. 425.

amicus. adiectivum: amicum tempus (*commodum*) Od. iii. 6. 13. amica templis Od. iii. 11. 6. amico animo

angustus. cellis eiecta angustis Sat. i. 6. 8. angusto urgere catino Sat. ii. 4. 77. per angustam rimam Epist. i. 7. 29. 2) res angustae Od. ii. 10; 21. angustam pauperiem pati Od. iii. 2. 1.

anhelitus. sublimi fugies anhelitu Od. i. 15. 31.

anilis. aniles fabellae Sat. ii. 6. 77.

anima. animae meae dimidium Od. i. 3. 8. animae magnae prodigus ibid. 12. 37. te meae animae partem Od. ii. 17. 5. 2) pro *hom.* animas, quales non candidiores terra tulit Sat. i. 5. 41. 3) vox blandientis: animae fata superstiti Od. iii. 9. 12. 4) *animae* pro *manes*, *umbrae.* pias animas reponis sedibus Od. i. 10. 17. animas responsa daturas Sat. i. 8. 29. 5) pro *venti.* Thraciae Od. iv. 12. 2.

animal Sat. i. 3. 99.

animare. petet quemquam animantem Sat. ii. 1. 40.

animosus versis equis Parthus Od. i. 19. 11. animosus et fortis Od. ii. 10. 21. animosum inter Achillem Sat. i. 7. 12.

animus. animum reddas mihi Od. i. 16. 28. amoribus 19. 4. animo percurrere polum Od. i. 28. 6. animus atrox Od. ii. 1. 24. laetus ibid. 16. 25. animi cupidi rixae Od. iii. 14. 25. animi mutui spes Od. iv. 1. 30. animus paternus Od. iv. 4. 27. et Od. ii. 2. 6. deliciarum egens Od. iv. 8. 10. prudens Od. iv. 9. 34. vindex fraudis, abstinens pecuniae ibid. 37. rectus 36. animi pravi Sat. i. 2. 10. diceret hoc animus ibid. 69. animi vitio aegrotare Sat. ii. 3. 307. aequo animo Sat. i. 5. 8. ii. 3. 16. prudens ibid. 89. fortis Sat. ii. 5. 20. animi capitisque labore Epist. i. 1. 44. est animus tibi ibid. 58. animi solliciti Epist. i. 5. 18. fraternis animis Epist. i. 10. 4. animus aequus i. 11. 30. velox i. 12. 13. avarus Epist. ii. 1. 119. laudis avarus ibid. 179. animum auditores agunt. Epist. ad Pis. 100. aequis animis ibid. 250. animis iuvandis inventum carmen ibid. 377. 2) animus tuae iuvencae Od. ii. 5. 5.

annare vel *adnare.* plures adnabunt thunni Sat. ii. 5. 44.

annellus. cum tribus annellis Sat. ii. 7. 9.

annona amicorum vilis est Epist. i. 12. 24.

annosus. annosa cornix Od. iii. 17. 13. annoso palato Sat. ii. 3. 274. annosa volumina vatum Epist. ii. 1. 26.

annuere. annuimus pariter Epist. i. 10. 5. 2) pro *concedere.* Camoenae annuerunt, Virgilio molle (carmen) Sat. i. 10. 45. annuisset muros Od. iv. 6. 22.

annulus equestris Sat. ii. 7. 53.

annus. anni fugaces Od. ii. 14. 1. annus pomifer Od. iii. 23. 8. innumerabilis annorum series Od. iii. 30. 5. breves annos fata dederunt Od. iv. 13. 23. annus hibernus pro *hiems* Epod. ii. 29. gravis annis miles Sat. i. 1. 4. certis annis Sat. i. 6. 94. ubi accedent anni Sat. ii. 2. 85. fugerit annus Sat. ii. 6. 40. annus piger Epist. i. 1. 21. differre in annum Epist. i. 2. 39. et 11. 23. annus locuples frugibus Epist. ii. 1. 137. anni recurrentes ibid. 147. promi Epist. ad Pis. 60. mobiles ibid. 157.

annuus. annuo spatio Od. iv. 5. 11.

anser albus Sat. ii. 8. 88.

ante (praepos.) asperas ante fores Od. iii. 10. 3. ante Agamemnona Od. iv. 9. 25. ante Helenam Sat. i. 3. 107. ambulet ante noctem Sat. i. 4. 51. ante potestatem Tulli Sat. i. 6. 9. ante cibum Sat. i. 10. 61. ante Larem Sat. ii. 5. 14. ante secundam Sat. ii. 6. 34. ante Larem proprium Sat. ii. 6. 66. ante diem Epist. i. 2.

Sat. i. 2. 107. 3) lucro appone (pro *in lucrum verte*) Od. i. 9. 15.

apprecari deos Od. iv. 15. 28.

apricus campus Od. i. 8. 3. Epist. ad Pis. 162. aprici flores Od. i. 26. 7. aprica rura Od. iii. 18. 2. agger apricus Sat. i. 8. 15. in apricum proferet aetas Epist. i. 6. 24. apricum pratum ibid. 14. 30.

aptare citharae modis Od. ii. 12. 4. dexteris aptantur enses Epod. 7. 2. qui aptârit idonea bello Sat. ii 2. 111. fidibus aptare modos Epist. i. 3. 13.

aptus. apto cum lare fundus Od. i. 12. 43. aptus equis (ἱππόβοτος) Od. i. 7. 9. et Epist. i. 7. 41. apta quadrigis equa Od. ii. 16. 35. choreis aptior et iocis Od. ii. 19. 25. minus aptus Sat. i. 3. 29. amicis aptus Sat. ii. 5. 43. ministeriis Epist. ii. 2. 6. apta remis palus Epist. ad Pis. 65. aptum sermonibus ibid. 81. morabimur in aevo aptis ibid. 178.

apud me est Od. iii. 29. 5.

aqua sacra Od. i. 1. 22. quieta Od. i. 31. 7. et Od. iii. 4. 7. aquae purae rivus ibid. 16. 29. labuntur altis ripis Epod. 2. 25. Avernales Epod. 5. 26. salubres C. S. 31. aquam turbatam Sat. i. 1. 60. aqua teterrima Sat. i. 5. 7. vilissima rerum Sat. i. 5. 88. purior Epist. i. 10. 20. properans Epist. ad Pis. 17.

aquila. aquilae feroces Od. iv. 4. 31. tam cernis acutum, quam aquila Sat. i. 3. 27.

aquosus languor Od. ii. 2. 15. aquosa Ida Od. iii. 20. 15. aquosus Eurus Epod. 16. 56.

ara vetus Od. iii. 18. 7. vincta verbenis Od. iv. 11. 6. iurandus per tuum nomen aras ponimus Epist. ii. 1. 16.

arare. quicquid arat Appulus Od. iii. 16. 26. arat mille iugera Epod. 4. 13. iugera centum an mille aret Sat. i. 1. 51. agrum aravit Sat. ii. 6. 12. bos est enectus arando Epist. i. 7. 87. optat arare caballus ibid. 14. 43.

arator Od. i. 4. 3.

aratrum hostile imprimeret muris Od. i. 16. 21. aratra iuvencis illigata Epod. 1. 26. grave sentit aratrum Epist. ad Pis. 66.

arbiter Adriae Od. i. 3. 15. bibendi Od. ii. 7. 25. pugnae Od. iii. 20. 11. maris effusi Epist. i. 11. 26.

arbitra Epod. 5. 49.

arbitrium. maris ad arbitrium Od. iii. 6. 40. arbitria splendida facere Od. iv. 7. 22. quem penes arbitrium est Epist. ad Pis. 22.

arbor. arborem serere Od. i. 18. 1. colere Od. ii. 14. 22. arbore aquas culpante Od. iii. 1. 30. devota arbor Od. iii. 4. 27. arboris ictu Od. iii. 8. 8. suam arborem ornat ficus Epod. 16. 46.

arbuscula Sat. i. 10. 77.

arbustum. arbusta Od. iii. 1. 10. arbusto Sat. i. 7. 29.

arbutus. viridi sub arbuto Od. i. 1. 21. arbutos latentes quaerunt ibid. 17. 5.

arca. nummos in arca Sat. i. 1. 67. in vili arca locabat ibid. 8. 9. putrescat in arca Sat. ii. 3. 119. turpi in arca ibid. 7. 59.

arcanum. arcani fides prodiga Od. i. 18. 16. arcana Iovis Od. i. 28. 9. sacra Epod. 5. 52. promôrat arcana Epod. 11. 14. Pythagorae Epod. 15. 21. arcana credebat Sat. ii. 1. 30. arcanum illius Epist. i. 18. 37.

arcanus. arcana Ceres Od. iii. 2. 27. arcanum consilium ibid. 21. 15.

arcere. arceo vulgus Od. iii. 1. 1. arcere veterno Epist. i. 8. 10. classes aquilonibus arcet Epist. ad Pis. 64.

arcessere. non arcessitus Sat. ii. 3. 261. Si melius quid habes arcesse Epist. i. 5. 6. quia res arcessit Epist. ii. 1. 168. ultro arcessas ibid. 228.

ars. arte materna Od. i. 12. 9. fingitur artibus Od. iii. 6. 22. centum puer artium Od. iv. 1. 15. artes, quas Parrhasius aut Scopas protulit Od. iv. 8. 5. non ante vulgatas per artes Od. iv. 9. 3. artem carminis Od. iv. 6. 29. veteres artes revocavit Od. iv. 15. 12. artium gratarum facies Od. iv. 13. 21. salutari arte C. S. 63. artem coenarum Sat. ii. 4. 35. sive naturae sive artis Sat. ii. 7. quibus artibus atque modis Sat. ii. 5. 3. artem fruendi Epist. i. 4. 7. ars tragica ibid. 3. 14. priscae arti addidit motum Epist. ad Pis. 214. ignoratae artis crimine ibid. 262. ars misera ibid. 295.

articulus. chiragra contudit articulos Sat. ii. 7. 16.

artus sive *arctus.* sub arta vite Od. i. 38. 7. ut artum solveret hospitiis animum Sat. ii. 6. 82. arta convivia Epist. i. 5. 28. cavum artum repetes Epist. i. 7. 33. arta toga Epist. i. 18. 30. in artum desilies imitator Epist. ad Pis. 134.

artus. fessos corporis artus C. S. 64.

arvum. arva rigat Nilus Od. iii. 3. 48. arvum pingue Od. iii. 4. 15. arva Marte populata Od. iii. 5. 24. arvum declive Od. iii. 29. 7. arvis auctumnus extulit caput Epod. 2. 18. arva non tacta ligonibus Epist. i. 14. 27.

arundo in vertice ficta Sat. i. 8. 6. equitare in arundine longa Sat. ii. 3. 248. ulvis et arundine pinguis Sat. ii. 4. 42.

arx. arces sacrae Od. i. 2. 3. Palladis Od. i. 7. 5. beatae Od. ii. 6. 21. igneae Od. iii. 3. 10. Alpibus impositae Od. iv. 14. 12. superbae Epod. 7. 6. Palatinae C. S. 65. montibus impositae Epist. ii. 1. 252. Thebanae conditor arcis Epist. ad Pis 394.

asellus. si quis parentem asellum doceat Sat. i. 1. 90. ut iniquae mentis asellus Sat. i. 9. 20. asello surdo narrare Epist. ii. 1. 199.

asper. 1) aspera aequora Od. i. 5. 6. asperae serpentes Od. i. 37. 26. aspera tigris Od. i. 23. 9. aspera Pholoe Od. i. 33. 6. asper Dacus Od. i. 35. 9. asperae pelles Od. ii. 20. 9. asper leo Od. iii. 2. 10. asperae fores Od. iii. 10. 4. asperi capilli Epod. 5. 27. aspera multa pertulit Epist. i. 2. 21. aspera bella Epist. ii. 1. 7. nimis aspera levabit Epist. ii. 2. 122. monitoribus asper Epist. ad Pis. 163. 2) *asper* pro *serius:* asperiora studia Od. iii. 24. 53. asper et attentus Sat. ii. 6. 82.

aspergere cunctos Sat. i. 4. 87. imbre lutoque aspersus Epist. i. 11. 12.

asperitas agrestis et inconcinna gravisque Epist. i. 18. 6. asperitatis et irae Epist. ii. 1. 129.

aspicere. 1) vultus lubricus aspici Od. i. 19. 8. sol aspicit conopium Epod. 9. 16. horrendus aspectu Sat. i. 8. 26. patrios penates aspicere Sat. ii. 5. 5. sol aspiciat dextrum latus Epist. i. 16. 6. aspice, qualem commendes Epist. i. 18. 76. 2) *aspicere* de unoquoque sensu, hinc pro *animadvertere*, *intelligere*: qui simul aspexit, quantum praestent Epist. i. 7. 96. aspice, quo pacto Plautus tutetur Epist. ii. 1. 170. aspice, si quid loquamur Epist. i. 17. 4.

aspirare choris erat utilis Epist. ad Pis. 204.

assectari. cum assectaretur Sat. i. 9. 6.

assentatores Epist. ad Pis. 420.

assidere. assidens pullis avis Epod. 1. 19. assidens praecordiis Epod. 5. 95. habes qui assideat Sat. i. 1. 82. assidet insano Epist. i. 5. 14.

attollere curat Epist. i. 17. 58.

attonitus vates Od. iii. 19. 14.

avaritia. ab avaritia laborat Sat. i. 4 26. obiiciat mihi avaritiam Sat. i. 6. 68. fervet pectus avaritia Epist. i. 1. 33.

avarus. avarae terrae Od. ii. 2. 1. salis avarus ibid. 18. 26. avarum mare Od. iii. 29. 61. avara fraus iv. 9. 37. avarae spes iv. 11. 25. venter avarus Epist. i. 15. 32. avarus animus Epist. ii. 1. 119. animus laudis avarus ibid 179.

avarus (subst.). Danda est hellebori multo pars maxima avaris Sat. ii. 3. 82. avarus semper eget Epist. i. 2. 56.

auctus honoribus Sat. i. 6. 11.

audax omnia perpeti Od. i. 3. 25. proeliis audax ibid. 12. 21. inter audaces lupos Od. iii. 18. 13. audaces dithyrambi Od. iv. 2. 18. audaces nautae Sat. i. 1. 30. ambitiosus et audax Sat. ii. 3. 165. audax paupertas Epist. ii. 2. 51. audax Pythias Epist. ad Pis. 234.

audire. 1) audiet pugnas iuventus Od. i. 2. 23. minus audientem carmina Vestam ibid. 27. auditum Medis sonitum Od. ii. 1. 31. vocatus audit Od. ii. 18. 40. carmina non prius audita Od. iii. 1. 3. puellas ter vocata audis Od. iii. 22. 3. si quid loquor audiendum Od. iii. 2. 45. Luna audi puellas C. S. 35. audire iubeo Sat. ii. 3. 77.—2) *audis* pro *diceris* Sat. ii. 6. 20. ibid. 7. 101. Epist. i. 16. 17.

auferre 1) somnos Od. ii. 16. 26. et Epod. 5. 96. studium Minervae tibi aufert Od. iii. 12. 5. somnus aufert intentum Veneri Sat. i. 5. 83. surripis, aufers Sat. ii. 3. 127. aufert curas Epist. i. 11. 26. aufert famam senis Epist. ii. 1. 55. 2) pro *tollere*: mors abstulit Achillem Od. ii. 16. 29. huuc aufert ensis Sat. i. 9. 3. quae ponit et aufert Epist. i. 18. 111. 3) aufer (h. e. duine) vultu me terrere Sat. ii. 7. 43.

augere. rem strenuus auge Epist. i. 7. 71. in augenda re ibid. 16. 68.

augur Apollo Od. i. 2. 32. Argivus Od. iii. 16. 11. cornix ibid. 17. 11. Phoebus C. S. 61.

aula 1) invidenda Od. ii. 10. 8. ibid. 18. 31. aulae (*Orci*) ianitor Od. iii. 11. 16. aula laeta Priami Od. iv. 6. 16. 2) in aula (*in atrio*) Epist. i. 1. 87. ibid. 2. 66.

aulaea. coenae sine aulaeis Od. iii. 29. 15. suspensa aulaea Sat. ii. 8. 54. aulaea ruant si ibid. 71. premuntur (*in re scenica*) Epist. ii. 1. 189. ibi *not.* Epist. ad Pis. 154.

aura 1) ocior Od. i. 2. 48. aestiva Od. i. 22. 18. remotus in auras ibid. 28. 8. nocturna Sat. ii. 4. 52. gratior Epist. 1. 10. 15. 2) pro *ventus*: aurarum timor Od. i. 23. 4. capillos Apollinis aura movet Epod. 15. 9. mutata Epist. i. 18. 88. 3) pro *favor*: fallax Od. i. 5. 11. popularis Od. iii. 2. 20. tua aura Od. ii. 8. 24.

auricula. demitto auriculam Sat. i. 9. 77. molles auriculae Sat. ii. 5. 33.

auriga non piger Od. i. 15. 26.

auris. 1) auribus tutis depoue Od. i. 27. 18. aures demittit Od. ii. 13. 34. acutae Od. ii. 19. 3. obstinatas applicet Od. iii. 11. 7. sublata aure Epod. 6. 7. obseratae aures Epod. 17. 53. amicae C. S. 71. lassas aures impediunt verbis Sat. i. 10. 10. per attentam aurem Sat. ii. 1. 19. rimosa auris Sat. ii. 6. 46. patulae aures Epist. i. 18. 70. et Epist. ii. 2. 105.— auris equi est in ore frenato Epist. i. 15. 13.

aurum 1) inrepertum Od. iii. 3. 49. per medios it satellites Od. ii. 16. 9. inutile Od. ii. 24. 48. aurum vesti-

B

bis die Od. iv. 1. 25. bis trium ulnarum toga Epod. 4. 8. bis mille Epod. 9. 7. bis quiuque viri Epist. ii. 1. 24. bis dena sestertia ibid. 2. 33. bis terque Epist. ad Pis. 358. et 440.

bitumen Epod. 5. 82.

blandiri. tibi blandienti cessit Od. ii. 11. 15.

blandus. 1) hostiâ non blandior Od. iii. 23. 18. 2) pro *blandiens:* blandus implorat Epist. ii. 1. 135. — blandius moderari fidem Orpheo Od. i. 24. 13.

blaterare cum magno clamore Sat. ii. 7. 35.

blatta. blattarum epulae Sat. ii. 3. 119.

bonum. 1) natura boni (τὸ καλόν) Sat. ii. 6. 76. 2) bona (*divitiae*) Sat. i. 3. 114. Epist. i. 16. 75. 3) pro *virtutes.* Sat. i. 3. 70.

bonus (de omni re, quae voluptatem et gratiam in se continet). bona fama Sat. i. 2. 61. hinc i. q. *faustus:* res bonae Od. ii. 3. 2. boni exitus iv. 8. 34. bona fata C. S. 27. spes bona ibid. 74. bonae paces Epist. ii. 1. 102. 2) pars *bona* pro *satis magna* Od. iv. 2. 46. Sat. i. 1. 61. Epist. ad Pis. 297. bona copia Epist. i. 18. 109. — de hominibus (καλὸς καὶ ἀγαθός) 1) fortibus et bonis Od. iv. 4. 29. bonus atque benignus Sat. i. 2. 51. dignum sapiente bonoque Epist. i. 4. 5. et 16. 20. fortem bonumque Epist. i. 9. 13. bonus et prudens ibid. 16. 32. et ad Pis. 445. bonus et frugi Epist. i. 16. 49. vir bonus ibid. 73. 2) pro *benignus:* des bonus veniam. — *bone* et *boni* a) suavis compellatio; boni Sat. ii. 2. 1. i bone Epist. ii. 2. 37. b) ironice (ut Graecorum ὤγαθὲ et ὠγαθοί) o bone Sat. ii. 3. 31. cf. Terent. Andr. iii. 5. 10. vid. *Drakenb.* ad Sil. ii. 240. — adverbium *bene:* 1) relicta non bene parmula Od. ii. 7. 10. bene praeparatus ibid. 10. 14. bene vivere ibid. 67. si bene me novi Sat. i. 9. 22. mentis bene sanae ibid. 44. memini bene ibid. 68. 2) pro *valde:* bene fidum pectus Od. ii. 12. 15. — comparativus *melior:* 1) meliore flamma Od. i. 27. 20. melior moribus Od. iii. 1. 12. meliora monet Sat. i. 2. 73. recusat Sat. ii. 2. 6. melioris succi ibid. 4. 13. formae ibid. hine 2) pro *magis idoneus:* meliore tempore dicam Sat. i. 9. 68. 3) pro *benignior:* melior fortuna parente Od. i. 7. 25. 4) sagittis melior (pro *exercitatior*) Od. iii. 6. 16. pro *superior, fortior* (κρείττων): Tydides patre melior Od. i. 15. 28. Bellerophonte Od. iii. 12. 7. melior cervus pugna Epist. 1. 10. 34. — adverb. *melius* audieris Sat. ii. 8. 33. — superlat. *optimus:* optima corporis Sat. i. 2. 90. optimus ille, qui minimis vitiis urgetur Sat. i. 3. 68.

bos. boves fessi, trahentes vomerem Epod. 2. 63. bos curta Epod. 8. 6. boves intactas Epod. 9. 22. bobus albis veneratur C. S. 49.

brachia cerea Telephi Od. i. 13. 23. livida armis ibid. 8. 10. lentissima Sat. i. 9. 64.

brevis stultitia Od. ii. 14. 24. breve pondus (pro *exiguum*) Sat. ii. 2. 37.

bruma. tepidae brumae Od. ii. 6. 18. bruma iners Od. iv. 7. 12. trahit nivalem diem Sat. ii. 6. 25. nives agris illinet Epist. i. 7. 10.

bucca. ambas buccas Sat. i. 1. 21.

bustum Priami Od. iii. 3. 40.

C

Caballus Satureianus Sat. i. 6. 59. caballum arripit Epist. i. 7. 88. piger Epist. i. 14. 43. aget caballum Epist. i. 18. 36.

cacatus. in me mictum atque cacatum Sat. i. 8. 38.

cachinnum tollent Epistola ad Pis. 113.

cadere. 1) cadit hoedus Od. iii. 18. 5. cadit lingua silentio Od. iv. 1. 36. cecidere Centauri Od. iv. 2. 14. cadat inter pericla Sat. i. 2. 40. cecidit Armenius Epist. 1. 12. 27. cadunt verba Epist. ad Pis. 53. quae iam cecidere cadentque ibid. 70. 2) quo promissa cadant Epist. ii. 1. 52.

caducus. lignum in caput domini caducum (*ad cadendum proclive*) Od. ii. 13. 11. *not.* sic: fulmen caducum Od. iii. 4. 44.

cadus memor Marsi duelli Od. iii. 14. 18. cado non ante verso merum ibid. 29. 2. Chium cadum ibid. 19. 5. cadus Albani plenus Od. iv. 11. 2.

caedere. quos viribus editior caedebat Sat. i. 3. 110. caedere populum saxis Sat. ii. 3. 128. caedimur Epist. ii. 2. 97.

caedes. 1) per medias caedes Od. iii. 2. 12. sine caede Od. iii. 5. 20. multa caede Od. iii. 23. 14. caedes impiae ibid. 24. 26. 2) *caedes* pro sanguis (*ut Graecorum* φόνος *Blomf.* Glossar. ad Aesch. Prom. 363.) Od. ii. 1. 35.

caementa Od. iii. 1. 35. et 24. 3.

caesaries. pectes caesariem Od. i. 15. 14.

calamus. 1) calami frustra culpantur Sat. ii. 3. 7. calamum posco Epist. ii. 1. 113. 2) Gnossii calami Od. i. 15. 17.

calcar addere vatibus Epist. ii. 1. 217.

calcare. calcanda via Od. i. 28. 16.

calceus laxus Sat. i. 3. 32. Epist. i. 10. 42.

calefactare aenum Epist. ii. 2. 169.

calere. calens favilla Od. ii. 9. 22. quo calet iuventus Od. i. 4. 19. non alia calebo femina Od. iv. 11. 33. calet morbo mentis Sat. ii. 3. 80. scribendi studio Epist. ii. 1. 108. calens fervidiore mero Epod. 11. 13.

calidus iuventâ Od. iii. 14. 27. calidus redemtor (*studiosus* Vet. Schol.) Epist. ii. 2. 72. — caldior est Sat. i. 3. 53.

caliendrum altum saganae Sat. i. 8. 48.

callere. callemus aure Epist. ad Pis. 274.

callidus. testudo callida resonare Od. iii. 11. 4. sic callidum condere Od. i. 10. 8. (Graece pro *ad condendum.*)

calo argutus Epist. i. 14. 42. plures calones atque caballi Sat. i. 6. 103.

calor. caloribus fervidis mundi Od. iii. 24. 37. calores Aeoliae puellae Od. iv. 9. 11.

camera. si cameram percusti Sat. ii. 3. 273.

caminus. ramos urente camino Sat. i. 5. 81. oleum adde camino Sat. ii. 3. 321. — caminus Epist. i. 11. 19.

campestris. Scythae campestres Od. iii. 24. 9. campestria arma Epist. ad Pis. 379. — campestre Epist. i. 11. 18.

campus apricus Od. i. 8. 4. et Epist. ad Pis. 162. campi pigri Od. i. 22. 17. circa virentes campos Od. ii. 5. 6. latis campis Od. iii. 11. 9. campo herboso Od. iii. 18. 9. luserat in campo Sat. ii. 6. 49. campi pingues Asiae Epist. i. 3. 5. *Campus* saepius pro *Campo Martio* (*ubi scilicet peractis negotiis ambulabant Romani* :) Od. i. 9. 18. Epist. i. 7. 59. et ibid 11. 4.

candere. candebat vestis super lectos Sat. ii. 6. 103.

candidus. 1) candidum alta nive Socrate Od. i. 9. 1. candida nive Thrace Od. iii. 25. 10. 2) *candidus* omnino pro *pulchro* : candide Bassa-

15. 15. meae terra cedet insolentiae Epod. 17. 75. cui viator cessisset Sat. i. 7 31. cedentem aera disco Sat. ii. 2. 13. 3) Picenis cedunt pomis Tiburtia succo Sat. ii. 4. 70. 4) cedit mihi res pro *contingit*, *evenit*: tibi praeda cedat maior Od. iii. 20. 7. cedit mihi in usum Sat. ii. 2. 131. et 3. 134. hinc: res male cesserat Sat. ii. 1. 31. 5) cedat in altera iura (pro *transeat*) Epist. ii. 2. 74. 6) pro *concedere*: dicere cedit eos Epist. ii. 1. 67. 7) pro *incedere* (ut docet *Vet. Schol.* allato loco ex Plauto Cas. ii. 8. 10. cui *Bentleius* addit locum Pseud. iv. 1.) Sat. ii. 1. 65.

cedrus. carmina linenda cedro (*oleo cedrino*) Epist. ad Pis. 332.

celare. aurum terra celat Od. iii. 3. 50. sol, diem qui promis et celat C. S. 10. echinos aequora celent Epist. i. 15. 23. ulcera celat Epist. i. 16. 24.

celeber. celebris Diana Od. ii. 12. 20. celeberrima loca Epist. i. 17. 28.

celebrare carmine Od. i. 7. 6. quem virum sumis celebrare Od. i. 12. 2. celebrare festos dies Sat. ii. 2. 61. domestica facta Epist. ad Pis. 237.

celer. celeres venti Od. i. 12. 10. et 15. 3. celer Africus Od. i. 14. 5. celeres iambi Od. i. 16. 24. Mercurius celer Od. ii. 7. 13. celer ignis Od. iii. 4. 76. celeris Cynthia Od. iii. 28. 12. celeres Epist. i. 18. 90. celeris operae Epist. ad Pis. 261. — sequente *infinitivo*: celerem volvere Od. iv. 6. 39. irasci celer Epist. i. 20. 25.

cella. cellis avitis depromere vinum Od. i. 37. 6. angustis cellis Sat. i. 8. 8. quod prima Venafri pressit cella Sat. ii. 8. 46.

celsus. celsae Acherontiae Od. iii. 4. 14. celsus Apenninus Epod. 16. 29. celsi Rhamnes Epist. ad Pis. 342.

censere. censet praecidere causam Epist. i. 2. 9. quid censes munera terrae Epist. i. 6. 5. quae censet amiculus Epist. i. 17. 3. *censere* ironice interdum orationi inseritur, ut *puto*: quam scit uterque libens, censebo, exerceat artem Epist. i. 14. 44.

censor Appius Sat. ii. 6. 20. censoris honesti Epist. ii. 2. 110. censor temporis acti Epist. ad Pis. 174.

census privatus illis erat brevis Od. ii. 15. 13. infra Luculli censum Sat. ii. 1. 75. dives antiquo censu Sat. ii. 3. 169. cultus maior censu ibid. 321. exiguus census Epist. i. 1. 43. tenuis census Epist. i. 7. 56. census equestris Epist. ad Pis. 383.

centiceps bellua (*Cerberus*, ἑκατονταχάρηνος) Od. ii. 13. 34.

centimanus (ἑκατόγχειρ) Gyges Od. ii. 17. 14.

centum. 1) centum potentem oppidis Creten (ἑκατόμπολιν) Od. iii. 27. 33. millia centum Sat. ii. 3. 23. Epist. 6. 41. in partes centum diducere assem Epist. ad Pis. 326. 2) pro numero infinito: centum clavibus servata Od. ii. 14. 26. centum greges Od. ii. 16. 31. cyathi Od. iii. 8. 14. angues Od. iii. 11. 17. centum puer artium Od. iv. 1. 15.

centuriae seniorum Epist. ad Pis. 341.

centurio. pueri e centurionibus orti Sat. i. 6. 73.

cera. quid prima secundo cera velit versu Sat. ii. 5. 54. Caerite cera digni (pro digni, qui referamur in *Caerites tabulas*) Epist. i. 6. 62.

ceratus. ceratis pennis Od. iv. 2. 2.

cerebrosus (h. e. *iracundus*, αὐθάδης) Sat. i. 5. 21.

cerebrum. 1) truncus illapsus cerebro Od. ii. 17. 27. putidius multo dictantis Sat. ii. 3. 75. — 2) pro *iracundia*: O te Bolane cerebro felicem Sat. i. 9. 11.

cereus. 1) effigies cerea Sat. i. 8.

25. choreis fallere aulam Priami Od. iv. 6. 15.

chorus 1) (in scena) defendat actoris partes Epist. ad. Pis. 193. adesse choris ibid. 204. chorus obticuit ibid. 283. hinc: 2) amabiles vatum chori Od. iv. 3. 14. nos Phoebi et Dianae chorus (*nos, qui carmen in Phoebi et Dianae honorem dicere docti sumus*) C. S. 75. scriptorum chori Epist. ii. 2. 77. 3) leves Nympharum chori Od. i. 1. 31. Musarum Od. iii. 4. 25. choros ducit Venus Od. i. 4. 5. 4) omnino pro *multitudo, turba*: puellarum Od. ii. 5. 21. Pleiadum Od. iv. 14. 21. cf. Tibull. ii. 1. 90.

cibaria congesta Sat. i. 1. 32.

ciboria Od. ii. 7. 21.

cicatrix. cicatricum pudet. Od. i. 35. 33. foeda cicatrix Sat. i. 5. 60.

cicer. in cicere atque faba perdas bona (*antiqui enim aediles, quippe qui ipsi erant pauperes, tales res populo donare solebant*) Sat. ii. 3. 182. sepositi ciceris Sat. ii. 6. 84.

cichoreum (κιχώριον) Od. i. 31. 16.

ciconia Sat. ii. 2. 49.

cicuta 1) tollet annum Sat. ii. 1. 56. 2) pro *helleborum* Epist. ii. 2. 53.

cimex Pantilius Sat. i. 10. 78.

cingere tempora pampino Od. iii. 25. 20. lauro comam Od. iii. 30. 16.

ciniflones et *cinerarii* Sat. i. 2. 98.

cinis. cineri doloso suppositos Od. ii. 1. 8. matris cineres Od. ii. 8. 9. dilapsam in cinerem facem Od. iv. 13. 28. cinis aridus ferar Epod. 17. 33. vertere in fumum et cinerem Epist. i. 15. 39. patrii cineres Epist. ad Pis. 471.

cippus Sat. i. 8. 12.

circa pectus Od. i. 3. 10. circa orbem Epist. ad Pis. 132.

circum tecta Od. ii. 16. 11. circum Lares Epod. 2. 66. circum te Sat. i. 3. 135.

circumagere. nil opus est te circumagi Sat. i. 9. 17.

circumdare. vallo circumdata Sat. 2. 96. palla ibid. 99.

circumgemere. circumgemit ursus ovile Epod. 16. 51.

circumlinere. circumlita saxa Epist. i. 10. 7.

circumponere Sat. ii. 4. 75.

circumrodere. dente Theonino circumroditur Epist. i. 18. 82.

circumtonare. hunc circumtonuit Bellona. (ἐμβρόντητον fecit v. *Hemsterhus*. ad Lucian. Tim. 1.) Sat. ii. 3. 223.

circumvolare. quem Iocus circumvolat Od. i. 2. 34. mors circumvolat atris alis Sat. ii. 1. 58.

circumvolitare. quae thyma circumvolitas Epist. i. 3. 21.

cista. cistam effractam plorat Epist. i. 17. 54.

citare. Io Bacche citaret Sat. i. 3. 7.

cithara imbellis. Od. i. 15. 15. vocem cum cithara Od. i. 24. 4. citharae Musa Od. ii. 10. 18.

citra. quos ultra citraque Sat. i. 1. 107. mare citra Sat. i. 10. 31. et ii. 8. 47.

citus pes (*iambus*) Epist. ad Pis. 252. haec citus (pro *cito*) subscribe libello Sat. i. 10. 92. — adv. *cito* Epist. ad Pis. 335. dicto citius Sat. ii. 2. 80. discit citius Epist. ii. 1. 262.

civicus motus Od. ii. 1. 1. civica rabies Od. iii. 24. 26. civica iura Epist. i. 3. 23.

civilis. civiles super urbe curae Od. iii. 8. 17. civilis (h. e. *civium*) furor Od. iv. 15. 18. sic civilis aestus Epist. ii. 2. 47. bella civilia Epod. 16. 1. civilia iura Sat. i. 9. 39.

civitas omnis Od. iv. 2. 51. et Epod. 16. 36. Phocaeorum exsecrata civitas ibid. 18.

clades omnino de infortunio: clades

menta i. 18. 48. coenantibus Sat. ii. 8. 18. coenat: bene Epist. i. 6. 56. coenas mecum Epist. i. 7. 70. part. *coenatus* active: Sat. i. 10. 61.

coenum. coeno cupiens evellere plantam (proverbium, ut dicunt Graeci ἐκτὸς πηλοῦ πόδας ἔχειν *Torr.*) Sat. ii. 7. 27.

coërcere. coërces levem turbam Od. i. 10. 18. fures dextra coërcet Sat. i. 8. 4. natura coërcet (b. e. *certis finibus circumscribit*) Sat. ii. 3. 178.

coetus vulgares Od. iii. 2. 23.

cogere. cogor iterare Od. i. 34. 5. humanos cogere in usus Od. iii. 3. 51. prece cogit Epist. i. 9. 2. cogi posse negat ibid. 2. 11. 2) pro *compellere*: omnes eodem cogimur Od. ii. 3. 25. turbam qui cogit Epist. ad Pis. 419. — diductos iugo cogimus Od. iii. 9. 18. in breve te cogi Epist. i. 20. 8.

cognatus. vocabula cognata verbis Sat. ii. 3. 280.

cognitor fi Sat. ii. 5. 38.

cognomen ex vero ductum Sat. ii. 2. 56. paternum Epist. i. 13. 9.

cohaeres multis Sat. ii. 5. 54. quis cohaeredum ibid. 107.

cohibere. 1) pro *inhibere*: tibias Euterpe cohibet Od. i. 1. 33. cervos arcu iv. 6. 34. 2) pro *coërcere*, *retinere*: te cohibent Od. i. 28. 2. Stygia cohibebor, unda ii. 20. 8. catenae cohibent Pirithoum iii. 4. 82. 3) cohibere crines nodo Od. iii. 14. 23. (pro *in nodum colligere*) 4) pro *continere*: ova cohibent marem Sat. ii. 4. 14.

cohors 1) omnino de quavis multitudine: febrium Od. i. 3. 31. gigantum ii. 19. 22. Marsa ii. 20. 18. laboriosa Vlyssei Epod. 16. 62. 2) amici et contubernales: studiosa Epist. i. 3. 6. cf. Sat. i. 7. 23. iuveni atque cohorti Epist. i. 8. 14. 3) de militibus: fessae cohortes Od. iii. 4. 38.

coire. gratia coit Epist. i. 3. 32. placidis coëant immitia ad Pis. 12.

colere. frequentare: te spes colit Od. i. 35. 21. 2) curare: harum, quas colis, arborum Od. ii. 14. 22. 3) de agricultura: arva coli Od. iii. 5. 24. culti agri Od. iv. 14. 28. cultus fundus Sat. ii. 5. 13. 4) terras hominumque colunt genus (b. e. *excolunt*) Epist. ii. 1. 7. 5) venerari: colendi et culti C. S. 2.

collegia Ambubaiarum Sat. i. 2. 1.

colligere 1) pulverem Olympicum Od. i. 1. 4. collecta pecunia Epist. i. 10. 47. hinc: frigus collegit (sic: *colligit sitim* Virg.) Epist. i. 11. 13. 2) *collige* pro *ratiocinare*, *cognosce*: Sat. ii. 1. 51. et Epist. ii. 1. 119.

collinere. collines pulvere adulteros Od. i. 15. 20.

collis. colles Formiani Od. i. 20. 12. collibus in suis iv. 5. 29. colles nigri Arcadiae iv. 12. 12. septem colles (*Roma*) C. S. 7. collis Quirini Epist. ii. 2. 68.

colludere paribus Epist. ad Pis. 159.

collum. colla regum minacium Od. ii. 12. 12. collum indocile Od. iii. 3. 14. languidum Epod. ii. 63. — (colla in laetioribus conviviis coronabantur) collo carpsisse coronam Sat. ii. 3. 256.

collyria nigra Sat. i. 5. 30.

colonus 1) agricola: ruris Od. i. 35. 6. Venusinus Sat. ii. 1. 35. fortis Sat. ii. 2. 115. 2) coloniae sive urbis conditor: ab Argeo colono Sat. ii. 6. 5.

color 1) (faciei) Od. i. 13. 5. et iv. 13. 17. nullus auro est (pro *splendor*) Od. ii. 2. 1. purpureo colore ii. 5. 12. liquidis coloribus iv. 8. 7. color fucatus stercore crocodili Epod. 12. 10. verecundus (*roseus*) Epod. 17. 21. colorem mutare Epist. i. 16. 38. 2) *color* pro *externa species*, *habitus*

pesce catena Epist. i. 2. 63. mare Epist. i. 12. 16. 2) compesceret poenis (in ordinem cogeret) Sat. i. 8. 31.

compilare (πιλεῖν) ne te compilent Sat. i. 1. 78. scrinia Crispini ibid. 121.

complexus Sat. i. 5. 42.

componere 1) lignum Od. iii. 17. 14. inter se pugnantia Sat. i. 1. 103. versus Sat. i. 4. 8. carmina Sat. ii. 1. 63. Epist. ii. 2. 91. et ibid. 106. res gestas Epist. ii. 1. 251. togam ibid. 3. 77. si quid componere curem Epist. ad Pis. 35. 2) in unum congerere: condo et compono Epist. i. 1. 12. hinc 3) componere lites Epist. i. 2. 11. bella Epist. ii. 1. 8. amicos Sat. i. 5. 29. 4) sepelire: omnes composui Sat. i. 9. 28.

comprimere. compressis labris (*tacitus*) Sat. i. 4. 138.

comti crines (omnino pro pulchritudine) Od. iv. 9. 13. comti pueri Sat. ii. 8. 70.

concentus. quid nostrum concentum dividat Epist. i. 14. 31.

concha. 1) viles conchae Sat. ii. 4. 28. 2) conchae capaces (unguentaria vasa, ad formam concharum efficta) Od. iii. 7. 22. concha salis puri Sat. i. 3. 14.

conchylia Lucrina Epod. 2. 49. lubrica Sat. ii. 4. 30.

concidere. concidunt venti Od. i. 12. 30. concidit Auguris domus iii. 16. 11.

conciliare. concilietur amicis Epist. ad Pis. 196.

concinere (pro simplice *canere*) concines Caesarem Od. iv. 2. 33. laetos dies ibid. 41.

concinnus 1) i. q. aptus: concinnior versus Epist. ii. 1. 74. 2) suavis (Vet. Schol.) amicis Sat. i. 3. 50. 3) pulcher: concinna Samos Epist. i 11. 2.

concipere. quidquid unquam concipitur nefas Od. ii. 13. 9.

concitare ad arma Od. i. 35. 16.

concitus. Thyas concita pulso tympano Od. iii. 15. 10.

concludere versum Sat. i. 4. 40.

concordia rerum discors Epist. i. 12. 19.

concubitus. concubitu prohibere vago Epist. ad Pis. 398.

concupiscere. si quid tale concupiveris Epod. 3. 19.

concurrere. concurritur Sat. i. 1. 7. concurrit dextera laevae (h. e. *plausus datur*) Epist. ii. 1. 205.

concutere. 1) concutitur Atlanteus finis Od. i. 34. 12. 2) mentem concussa (ut *commota* v. 209.) pro *turbata* Sat. ii. 3. 295. 3) pro *considerare* (Schol. Cruq.) concute Sat. i. 3. 35.

condere. 1) condere horreo Od. i. 1. 9. condo et compono Epist. i. 1. 12. frumenta Epist. ii. 1. 140. hinc: tempora condita fastis Od. iv. 13. 15. conditi enses (scil. in *vagina*), Epod. 7. 2. condito telo C. S. 33. 2) i. q. *abscondere:* condere furto Od. i. 10. 8. nubes condidit lunam Sat. ii. 16. 3. se condere Sat. ii. 7. 11. nitentia condet Epist. i. 6. 25. hinc: praecordia condita (nos *verschlossen*) Sat. i. 4. 89. 3) pro *finire*, *absolvere*: condere lustrum Od. ii. 4. 5. 29. 4) i. q. *conficere*: carmina Sat. ii. 1. 82. Epist. i. 3. 24. ad Pis. 436. — *exstruere*: sepulcrum condidit Epod. 9. 26. locus a Diomede conditus Sat. i. 5. 92.

condire. mala conditum ius Sat. ii. 8. 69.

conditio. conditionibus Attalicis Od. i. 1. 12. foedis iii. 5. 15. conditio vivendi Sat. ii. 8. 65. communis Epist. ii. 1. 152.

conditor Thebanae arcis Epist. ad Pis. 394.

contendere. 1) funem Sat. ii. 7. 20. 2) *petere locum*; huc contendit pinus Epod. 16. 59. — hinc oculo contendere Epist. i. 1. 28. 3) *certare*: moribus hic contendat Od. iii. 1. 13. contendere cum victore Sat. i. 9. 42. 4) *affirmare*: contendat pressisse Epist. i. 16. 37. 5) *comparare*: ostro Epist. i. 10. 26.

conticere. conticuit lyra Epist. i. 18. 43.

contingere sacrum Sat. ii. 3. 110. granum ibid. 113. quae nisi divitibus nequeant contingere mensis Sat. ii. 4. 87. 2) contingis deos propius Sat. ii. 6. 52.

continuare. continuat dapes Sat. ii. 6. 108.

contrahere vela Od. ii. 10. 23. tempestas coelum contraxit Epod. 13. 1. — partic. *contractus*: frons contracta Sat. ii. 2. 125. contracta aequora Od. iii. 1. 33. contracta vestigia (στενὴ πύλη) Epist. ii. 2. 80. *not.* contracta paupertas Epist. i. 5. 20. contractus leget ib. i. 7. 12.

contremere. periculum contremuit domus Saturni Od. ii. 12. 8.

contristare. contristat Aquarius annum Sat. i. 1. 36.

contumelia gravis Epod. 11. 26.

contundere. 1) vos contundit saxis Epod. 5. 98. chiragra contundit articulos Sat. ii. 7. 16. grando contudit vites Epist. i. 8. 5. 2) impetus Od. iii. 6. 10. minas regum iv. 3. 8.

conveniens. sibi convenientia Epist. ad Pis. 119. cuique ibid. 316.

convenienter naturae vivere Epist. i. 10. 12.

convenire. non conveniunt lyrae Od. iii. 3. 69. convenit venucula ollis Sat. ii. 4. 71. cui non sua res Ep. i. 10. 42. conveniet commendare ad Pis. 226.

conventus. omni conventu ridetur Sat. i. 7. 23.

convertere. converso in pretium deo Od. iii. 16. 8. fas nefasque (*merita in contrarium vertere* Vet. Schol.) Epod. 5. 88. conversa domum ibid. 16. 27. conversus (i. e. *mutatus*) Epist. i. 17. 26. et ad Pis. 166.

convictor. me convictore usus Sat. i. 4. 96. sim ib. 6. 47.

conviva deorum (*Tantalus*) Od. i. 28. 7. convivae avidi Sat. i. 5. 75. conviva laetus Sat. ii. 6. 111. comis ib. 8. 76. certus Epist. i. 7. 75.

convivator Sat. ii. 8. 73.

convivium (convivatorum numerus) arctum Epist. i. 5. 29.

coopertus versibus Sat. ii. 1. 68.

copia opulenta (*copiae cornu*) Od. i. 17. 16. omnis narium ii. 15. 6. fastidiosa iii. 29. 9. beata pleno cornu C. S. 60. (conf. infra sub *cornu*) plenior iusto Sat. i. 1. 57. mala ii. 2. 42.

copula irrupta tenet Od. i. 13. 18.

coquere. Austri coquite horum obsonia Sat. ii. 2. 41. *not.*

cor. 1) corde tremit Od. i. 23. 8. in cor (καρδία) traiecto dolore Sat. ii. 3. 28. 2) cordi est Musa Od. i. 17. 14. tumidum cor Sat. ii. 3. 213. cor tangere Epist. ad Pis. 98.

corium (χόριον) canis a corio nunquam absterrebitur uncto Sat. ii. 5. 83. vid. *not.*

cornicula Epist. i. 8. 19.

cornix vaga Od. iii. 27. 16. vetula 4. 13. 25. imbrium divina avis imminentum iii. 27. 10.

cornu. 1) aureo cornu Bacchus (χρυσόκερως) Od. ii. 19. 30. cornua monstri iii. 27. 48. tauri ibid. 72. 2) *cornu copiae*: ad plenum cornu copia manabit Od. i. 17. 16. pleno copia cornu C. S. 60. et Epist. i. 12. 29. 3) *tuba*: cornuum murmur Od. ii. 1. 17. cornua magna (*in funeribus*) Sat. i. 6. 44. vid. *not.* 4) *vas*: bilibri

cruciare se Sat. I. 2. 22. me cruciet i. 10. 78.

crudus. 1) cruda bos Epod. 8. 6. 2) crudis Sat. i. 5. 40. crudi tumidique Epist. i. 6. 61. 3) cruda equa marito (*immatura*) Od. iii. 11. 12. cf. *Salmas.* ad Solim. p. 252.

cruentus Mars Od. ii. 14. 13. sanguine fraterno Sat. ii. 5. 15. gaudens cruentis Bellona ii. 3. 223.

crumena (pro ipsa pecunia) non deficiente Epist. i. 4. 11.

cruor 1) viperinus Epod. 3. 6. sacer ibid. 7. 20. in fossam confusus Sat. i. 8. 28. cruore nostro Od. ii. 1. 36. nocturno ii. 13. 7. Nessi Epod. 17. 32. plena cruoris ad Pis. 466. 2) i. q. *caedes:* cruoribus expiandis Od. ii. 1. 5. adde cruorem Sat. ii. 3. 275.

crus. crura dura compede Epod. 4. 4. crus rectius Sat. i. 2. 81. distortis cruribus i. 3. 47.

crusta. (i. q. *placentae.*) crustis et pomis Epist. i. 1. 78.

crustulum. pueris dant crustula Sat. i. 1. 25. nova crustula promit ii. 4. 47.

crux. cruce dignius Sat. ii. 7. 47. pasces in cruce corvos Ep. i. 16. 48.

cubare. 1) Vsticae cubantis saxa (h. e. *molli clivo iugum demittens* Virg.) Od. i. 17. 11. in sponda cubet Epod. 3. 22. 2) cubare pro *aegrotare* (*darniederliegen*) Sat. i. 9. 18. ii. 3. 289. Epist. ii. 2. 68.

cubile. ab Hesperio cubili Od. iv. 15. 16. cubilia tenta Epod. 12. 12. inominata ibid. 16. 38.

cubital Sat. ii. 3. 255.

cubitus. in cubito presso Od. i. 27. 8.

cuculus. compellans cuculum Sat. i. 7. 31.

culex. mali culices Sat. i. 5. 14.

culina. 1) per veterem culinam Sat. i. 5. 73. culinae studiosa ii. 5. 80. 2) i. q. *coena:* praebere culinam Sat. i. 5. 38.

culpa. culpam poena premit comes Od. iv. 5. 24. culpas manent fata sub orco iii. 11. 28. culpae dedecorant bene nata iv. 4. 36. culpa potare magistra Sat. ii. 2. 123.

culpare. arbore culpante aquas Od. iii. 1. 31. fides culpa metuit iv. 5 20. culpatur ab illis Sat. i. 2. 11. culpabit duros versus Epist. ad Pis. 446.

cultor parcus deorum Od. i. 34. 1.

cultrum. me sub cultro linquit Sat. i. 9. 74.

cultura annua Od. iii. 24. 14. potentis amici Epist. i. 18. 86.

cultus virilis Od. i. 8. 16. miser Sat. ii 2. 66. regales i. 9. 15. feri i. 10. 2. recti iv. 4. 34. cultus maior censu Sat. ii. 3. 323. sano levabit cultu Epist. ii. 2. 123. cf. *Burm.* ad Suet. Caes. 45. p. 103.

cululhus. aureis culullis Od. i. 31. 11. Epist. ad Pis. 434.

cumera. (Trimodiae Sabinorum *Sch. Acr.* χάμπτρα) Sat. i. 1. 53. frumenti Epist. i. 7. 30.

cuminum exsangue Epist. i. 19. 18.

cunctari. cunctantem spatio annuo Od. iv. 5. 11. cunctetur venire Sat. i. 2. 122.

cuneus. cuneos manu gestans Od. i. 35. 18.

cunnus. cunni albi mirator Sat. i. 2. 36. cunnum velatum stola ibid. 70. cunnus deterrima belli causa Sat. i. 3. 107.

cunque pro *quandocunque* Od. ii. 32. 15.

cupere. nil cupientium castra Od. iii. 16. 22. cupio omnia, quae vis (*valedicendi formula*) Sat. i. 9. 5. qui cupit aut metuit Epist. i. 2. 51. qui cupiet, metuet quoque i. 16. 65. tanto plura cupis ii. 2. 148. si quantum cuperem possem quoque ii. 1. 257.

cupido immitis uvae Od. ii. 5. 9. misera Epist. i. 1. 33. inops i. 18.

Sat. i. 6. 81. virtutis Epist. i. 1. 17. pacis Ianus ii. 1. 255. 2) custos *de Deo*: tutelaris (ἐγχώριος) Tarenti Od. i. 28. 29. 3) custodes vel *cubicularii*, *eunuchi*, *qui matronas comitabantur et custodiebant* Sat. i. 2. 99. vid. *Burm.* ad Propert. iii. 10. 17. 4) *custodes* puerorum (*hofmeister*) Sat. i. 4. 118. i. 6. 81. Epist. ad Pis. 161. conf. Nep. Dion. 4.

cutis bene curata Epist. i. 4. 15. tonsa 18. 7. cutem morti concesserat Od. i. 28. 13.

cyathus. ad cyathum Od. i. 29. 8. sume cyathos amici iii. 8. 13. ternos ter cyathos petet iii. 19. 14. urna vel cyatho Sat. i. 1. 55. pocula cum cyatho i. 6. 117.

cycnus Dircaeus Od. iv. 2. 26. cycni sonum iv. 3. 20.

cynicus mordax Epist. i. 17. 18.

D

Damnare. damnatus longi laboris (ut *capitis*) Od. ii. 14. 18. Minervae (*destinatus ad perdendum* Vet. Schol.) iii. 3. 23. damnabis sceleris Sat. ii. 3. 279. — damnatus dare (h. e. testamento obligatus) Sat. ii. 3. 86.

damnose bibere Sat. ii. 8. 34.

damnosus. damnosa Venus Epist. ii. 18. 21.

damnum. 1) per caedes, per damna Od. iv. 4. 59. repararunt iv. 7. 13. damno sibi foret Sat. ii. 2. 52. 2) i. q. *sumtus*: damnum additis flagitio Od. iii. 5. 26. una cum damno Sat. ii. 2. 96. 3) i. q. *bonorum iactura*: post damnum omnia vendas Sat. ii. 3. 390.

daps. dapem obligatam reddere Iovi (*sacras epulas*) Od. ii. 7. 17. dapis amor iv. 4. 12. benignae egens Epod. 17. 66. mutatae ib. 5. 33. plus haberet corvus Epist. i. 17. 50. (singularis num. huius vocis est rarior conf. Catull. 64. 79. et 304. Tibull. i. 5. 28. Liv. i. 7.) dapibus Saliaribus Od. i. 37. 2. et 4. dapes Siculae (*splendidae*) iii. 1. 18. *not.* malae Epod. 3. 7. festae ib. 9. 1. libatae Sat. ii. 6. 67. dapes mensae brevis Epist. ad Pis. 198.

dare. 1) (tam pro multis verborum cum eo compositorum, quam pro *concedere* et *tribuere* saepissime ponitur) brachia virginibus Od. ii. 12. 18. iura Medis iii. 3. 44. maritis Epist. ad Pis. 398. noctes potiori ib. 15. 13. verba Sat. i. 3. 22. si virtus hoc dare potest Epist. i. 6. 30. lucem ex fumo ad Pis. 143.— do manus (h. e. *victum me fateor*) Epod. 17. 1. das aliquid famae Sat. ii. 2. 94. magis quam dat natura Sat. i. 2. 124. dabat brachia cervici Od. iii. 9. 3. hic trecentos pedes in agrum Sat. i. 8. 18. septem annos studiis Epist. ii. 2. 82. Musa fidibus divos ad Pis. 83. Musa Graiis loqui ibid. 323. dabit risus (*praebebit*) Sat. ii. 5. 57. quid dabit Caecilio Plautoque (*concedet*) Epist. ad Pis. 54. di tibi dent reducere Sat. ii. 3. 191. daret ut catenis monstrum Od. i. 37. 20. dederim quibus esse poëtis Sat. i. 4. 39. da mihi fallere Epist. i. 16. 61. dante minor Epist. i. 17. 22. daturos progeniem Od. iii. 6. 47. ubi quid datur oti Sat. i. 4. 138. si non datur ultra Epist. i. 1. 32. 2) detur nobis hora (*constituatur*) Sat. i. 4. 15. 3) da (*dic*, *enarra*) Sat. ii. 8. 4.

de tenero ungui meditari Od. iii. 6. 24. de pueris quaerit Sat. ii. 8. 81. de fratre dolens Epist. i. 14. 7.— de die solido partem demere Od. i. 1. 20. de patera fundens i. 31. 2. de conchis funde ii. 7. 23. de ramis oliva lecta Epod. 2. 55. de die occasionem rapiamus Epod. 13. 5. de medio sumtis Epist. ad Pis. 243. de

5. 41. haud mihi deero Sat. i. 9. 56. et ii. 1. 17. deerit egentias ii. 2. 98.

defendere. defendit aestatem (*a*) capellis (h. e. *propulsat*) Od. i. 17. 3. defendere frigus Sat. i. 3. 14. defendere causas ii. 5. 34. delictum Epist. ad Pis. 442.— defendente vicem rhetoris (h. e. *partes agendo*) Sat. i. 10. 12. actoris partes defendat Epist. ad Pis. 194.

deferre. quo deferor hospes Epist. i. 1. 13. ultro defer i. 12. 23. deferar in vicum ii. 1. 269.

defluere. toga defluit (i. e. *non est bene composita*) Sat. i. 3. 31. defluxit numerus Saturnius Epist. ii. 1. 158.

defodere. defodiet nitentia Epist. i. 6. 25. defossa deponitur terra Sat. i. 1. 42.

defricare sale multo urbem Sat. i. 10. 4.

defunctus laboribus Od. iii. 24. 15.

degere turpem senectam Od. i. 31. 20. laetus degens iii. 29. 42.

deiicere. deiectum ire monumenta Od. i. 2. 15. cives de saxo (*tribunatu fungi*) Sat. i. 7. 39. *not.* praesidium regale Epist. ii. 2. 30.

delassare valent Fabium Sat. i. 1. 14.

delenit usus Od. iii. 1. 43.

delere. delevit urbem Od. iii. 6. 14. aetas iv. 9. 10.

deliberatus. deliberata mors (*constituta*) Od. i. 37. 29.

delibutus cruore Epod. 17. 31. delibutis donis ib. 8. 13.

deliciae. talium deliciarum egens Od. iv. 8. 10. omissis deliciis Epist. i. 6. 31.

delictum. delicta maiorum Od. iii. 6. 1.

delirare. quidquid delirent reges Epist. i. 2. 14. Stertinii deliret acumen i. 12. 20.

delitigare Epist. ad Pis. 94.

delubra deorum Sat. i. 6. 35. Punicis adfixa delubris Od. iii. 5. 19.

dementia. solve me dementia Epod. 17. 45.

demere partem de die Od. i. 1. 20. quos tibi demserit ii. 5. 14. iuga demeret bobus iii. 6. 42. deme supercilio nubem Epist. i. 18. 94. quantum generi demas i. 20. 22. demtus error ii. 2. 140.

demersus. demersa exitio concidit Od. iii. 16. 13.

demetere ferro Sat. i. 2. 46.

demittere. 1) aures Od. ii. 13. 34. et auriculas Sat. i. 9. 20. huc caementa demittit Od. iii. 1. 35. se demittit Epist. i. 16. 64. partic.: demissus orco (i. e. *mortuus*) Od. i. 28. 11. demissa tempestas iii. 17. 11. demissa per aurem Epist. ad Pis. 180. 2) demissus homo Sat. i. 3. 57. (vid. *Clav. Cic.*) 3) genus demissum ab Aenea (i. e. *deductum*) Sat. ii. 5. 63.

denatare Tusco alveo Od. iii. 7. 28.

denominare. Lamias hinc denominatos Od. iii. 17. 3.

denormare. denormat angulus agellum Sat. ii. 6. 9.

dens ater Epod. 8. 3. dentem illidere Sat. ii. 1. 77. dente notam impressit Od. i. 13. 12. nigro ii. 8. 3. novo iv. 4. 16. livido Epod. 5. 47. atro ib. 6. 15. superbo Sat. ii. 6. 87. Theonino (h. e. *mordace*) Epist. i. 18. 82. cruento Epist. ii. 1. 150. dentes luridi Od. iv. 13. 10. acuit timendos iii. 20. 10. Canidiae Sat. i. 8. 48. dentibus atris Epist. i. 18. 7. ieiunis ii. 2. 29.

densere (vox Luciliana) densentur funera Od. i. 28. 19.

depellere famem Sat. i. 2. 6. recto cursu ii. 8. 78.

deperdere bonam famam Sat. i. 2. 61. ne quid summa deperdat (*de s.* scil.) i. 4. 32.

deponere auribus Od. i. 27. 18.

Od. iv. 14. 18. 2) *diis destinatus:* devota victima Od. iii. 23. 10. 3) *abominatus, exsecratus:* devota arbos Od. iii. 4. 27. devoti sanguinis Epod. 16. 9.

dexter 1) stetit Sat. ii. 3. 38. 2) *aptus, idoneus:* dextrum tempus Sat. ii. 1. 18.

dextre. dexterius fortuna est usus Sat. i. 9. 45.

dextrorsum Sat. i. 3. 50.

diadema tutum Od. ii. 2. 21.

diaria urbana Epist. i. 14. 40.

dicere saepissime pro *canere* et *narrare* 1) dicam Alciden Od. i. 12. 25. Parthum i. 19. 12. dices fide Teia i. 17. 18. dicere fulgentes oculos ii. 12. 14. historiis proelia ibid. 10. dicam insigne, recens iii. 25. 7. dicere carmen C. S. 8. versu Sat. i. 5. 87. in aurem Sat. i. 9. 9. res Caesaris Sat. ii. 1. 11. prima dicte mihi summa dicende Camoena Epist. i. 1. 1. bella dicat i. 16. 26. terrarum situs ii. 1. 252. antique, dure ibid. 66, 67. communia proprie ad Pis. 128. iucunda et idonea ibid. 334. dicam interitum poëtae ibid. 463. 2) i. q. *constituere, indicere:* dicere pretium muneri Od. iv. 8. 12. dictae per carmina sortes Epist. ad Pis. 403.

dictare versus Sat. i. 4. 10. carmina ibid. 10. 75. Epist. ii. 1. 110. (*praesertim de magistris qui carmina dictant discipulis*) ibid. 71. Perilli dictantis (*credentis* Schol. Cruq.) Sat. ii. 3. 76. haec tibi dictabam Epist. i. 10. 49.

dictata haec Epist. i. 1. 55. reddere magistro i. 18. 13.

dictitare sanum Epist. i. 16. 22. dictitet Musas ii. 1. 27.

didere munia Sat. ii. 2. 67.

diducere rictum risu Sat. i. 10. 7. in partes Epist. ad Pis. 326.

dies pulchra Od. i. 36. 10. festus 3. 14. 3. et Epist. i. 5. 9. ib. 28. 14 ib. 4. 6. Sat. ii. 2. 83. ibid. 3. 143. volucris Od. iii. 28. 6. et iv. 13. 16. gratior it iv. 5. 7. longa Epist. i. 1. 20. multa ad Pis. 293. diei quarta parte Sat. i. 9. 35. die bis Od. iv. 1. 25. de solido Od. i. 1. 20. suprema i. 12. 20. sacro ii. 11. 19. nefasto ii. 13. 1. bono iii. 21. 6. integro iv. 5. 38. longo Epod. 5. 33. claro C. S. 23. medio Sat. ii. 8. 3. ante diem Epist. i. 2. 35. morantem Od. ii. 7. 6. in diem iii. 29. 42. nivalem ibid. 6. 25. dies siccos iii. 29. 20. laetos iv. 2. 41. medios Epist. i. 2. 30.

differre. 1) remos differat (*disiiciat*) Epod. 10. 6. membra different lupi ibid. 5. 99. 2) quaerere distuli Od. iv. 4. 21. differre in annum Epist. i. 2. 39. et 11. 23. pluraque differat ad Pis. 44. 3) differt sermoni sermo Sat. i. 4. 48. quid differt ii. 3. 166. tragico colori Epist. ad Pis. 236.

diffingere ferrum Od. i. 35. 39. diffinget iii. 29. 47. nihil hinc diffingere (h. e. *mutare*) possum Sat ii. 1, 79.

digitus. digito male pertinaci dereptum pignus Od. i. 9. 23, 24. digito monstror iv. 3. 22. indice monstraret Sat. ii. 8. 26. digitis callemus Epist ad Pis. 274.

dignari. (ἀξιοῦσθαι) dignatur me ponere inter cett. Od. iv. 3. 14. ambire dignor Epist. i. 19. 40. verba connectere digner ii. 2. 86.

digne scribere Martem Od. i. 6. 14. vertere Epist. ii. 1. 164.

dignoscere civem hoste Epist. i. 15. 29.

dilator Epist. ad Pis. 172.

dilucere. diem tibi diluxisse supremum Epist. i. 4. 13. vide de hac voce *Fabri* Thesaur.

diludia posco (*intermissio seu dilatio ludorum* Torr.) Epist. i. 19. 47.

eia Sat. i. 1. 18. ii. 6. 23.

eiulatio non virilis Epod. 10. 17.

elaborare. dapes elaborarunt dulcem saporem Od. iii. 1. 19. elaboratum ad pedem Epod. 14. 12.

elatrare. elatrem acriter Epist. i. 18. 18.

elegi miserabiles Od. i. 33. 2. exigui Epist. ad Pis. 77.

elementa pravi cupidinis Od. iii. 24. 51. prima Sat. i. 1. 26. hh elementis (*principiis philosophiae* Schol.) Epist. i. 1. 27.

elephas albus Epist. ii. 1. 196.

elicere domo Lycen Od. ii. 11. 21. eliciet cadum Od. iv. 12. 17. animus manes Sat. i. 8. 29.

elidere morbum Epist. i. 15. 6. cognatos eliserit bellua Sat. ii. 3. 316.

eliminare dicta foras Epist. i. 5. 26.

eloquium insolitum Epist. ad Pis. 217.

eluere amara curarum Od. iv. 12. 20.

elutius nihil est Sat. ii. 4. 16.

emancipatus feminae Epod. 9. 12.

emetere plus frumenti agris Epist. i. 6. 21.

emetiri. non aliquid patriae tanto emetiris acervo Sat. ii. 2. 105.

emicare. inter quae verbum si forte emicuit Epist. ii. 1. 73.

emirari aequora Od. i. 5. 8.

emittere elegos Epist. ad Pis. 77. verbum semel emissum Epist. i. 18. 71. tibi (*libro*) emisso (*in publicum*) Epist. i. 20. 6.

emovere. emovit veterem novus Sat. ii. 3. 28.

emtor dedecorum pretiosus Od. iii. 6. 32.

emunctus. emunctae naris Sat. i. 4. 8. emuncto Simone Epist. ad Pis. 238.

enavigare. enaviganda omnibus unda Od. ii. 14. 11.

enectus bos arando Epist. i. 7. 87.

enervare vires Epod. 8. 2.

enitescere. enitescis pulchrior multo Od. ii. 8. 6.

eniti. hac arte enisus Od. iii. 3. 10. enitar frangere iii. 27. 47. differre Epist. ad Pis. 236.

ensis Noricus deterret Od. i. 16. 9. enses procudit ira iv. 15. 19. ensis districtus iii. 1. 17. hosticus auferet Sat. i. 9. 31. vagina tectus Sat. ii. 1. 40.

ephebus Epist. ii. 1. 71.

epos forte Sat. i. 10. 43.

epulae dulces Od. iii. 8. 6. optatae iv. 8. 30. regum Sat. ii. 2. 45.

epulum Sat. ii. 3. 86.

equa quadrigis apta Od. ii. 16. 35. trima iii. 11. 9.

eques care Maecenas Od. i. 20. 5. post equitem iii. 1. 40. metuendus hasta iii. 2. 4. Bellerophonte melior iii. 12. 7. magnus Epod. 4. 55. stomachosus Epist. i. 15. 12. Romani equites Epist. ad Pis. 113. (vid. *not.* ad Od. iv. 4. 44.)

equitare inter aequales Od. i. 8. 6. Medos inultos i. 2. 51. Gelonos campis ii. 9. 24. equitavit flamma per taedas vel Eurus per undas iv. 4. 44. (dicitur *equitare* ut καθιππεύειν de omnibus, quae concitatiore impetu ruunt vid. *not.*)

equus. tonantes egit equos Od. i. 34. 8. equos fugaces Od. ii. 1. 20. equum pugilem (κέλητα) Od. iv. 2. 18. equo Minervae sacra mentito (*equo Troiano* vid. *not.*) iv. 6. 13. equus impiger iv. 3. 4. certamine primus Epist. ad Pis. 74.

eradere. eradenda elementa Od. iii. 24. 51.

erectus. liber et erectus Epist. i. 1. 69.

ergo. syllaba ultima producta, Sat. i. 10. 7. et passim.

exercitus insolens Od. i. 16. 21.

exhaurire ligonibus humum Epod. 5. 30. 31.

exigere mercedes Sat. i. 2. 14. aes i. 5. 30. 31. partic. *exactus*. 1) exactos tyrannos Od. ii. 13. 31. exacta ratione Sat. ii. 4. 36. 2) i. q. *ad finem perductus*: exacto tempore vitae Sat. i. 1. 118. 3) exactis pro *perfectis* Epist. ii. 1. 72.

exilium aeternum Od. ii. 3. 27.

exire. 1) exeat spiritus Od. iii. 11. 18. 2) i. q. *prodire*, *fieri*: statua taciturnius Epist. ii. 2. 83. (vid. *not.* ad h. l.) urceus exit Epist. ad Pis. 22.

exlex Epist. ad Pis. 224.

expallescere. expalluit haustus Pindarici fontis Epist. i. 3. 10.

expavere ensem Od. i. 37. 22.

expedire. expediet te illigatum Od. i. 27. 23, 24. expedies caput laqueis iii. 28. 8. expediunt manus iv. 4. 76. — partic. *expeditus* 1) curis (h. e. *liberatus*) Od. i. 22. 11. 2) i. q. *missus*: iaculo expedito Od. i. 8. 12. 3) expedita Sagana Epod. 5. 25.

expellere morbum Epist. ii. 2. 137.

expendere nummos Epist. ii. 1. 105.

expergisci Epist. i. 2. 33.

experiri. expertus aera Daedalus Od. i. 3. 34. fidelem iv. 4. 3.

expers consilii Od. iii. 4. 65. nuptiarum iii. 11. 11. levis iv. 11. 7. maris Sat. ii. 8. 15. frugis Epist. ad Pis. 341.

expetere. expetit me urere Epod. 11. 3. vid. *not.*

explicare 1) frontem sollicitum Od. iii. 29. 16. seria frontis Sat ii. 2. 125. 2) explicuit arma victor Od. iv. 9. 44. 3) nihilo plus explicet (*efficiat*) Sat. ii. 3. 270.

explosus. explosa arbuscula Sat. i. 10. 77.

exprimere. (effingere) Epist. ad Pis. 33. expressi vultus Epist. ii. 1. 248.

exsilire. levis exsilit domo Sat. ii. 6. 98.

exsiccare. vina culullis Od. i. 31. 11.

exsors ipsa secandi Epist. ad Pis. 205.

exspes Epist. ad Pis. 20.

exsuctus. exsucta medulla Epod. 5. 37. vid. ibi *not.*

exsurdare. exsurdant vina palatum Sat. ii. 9. 38.

exta humana coquat Epist. ad Pis. 186.

extendere nomen in ultimas oras Od. iii. 3. 45. 46. pennas Epist. i. 20. 21. agros ad Pis. 208. — extento aevo Od. ii. 2. 5.

extenuare vires Sat. i. 10. 11.

exterior (sinisterior *Schol. Cruq.*) Sat. ii. 5. 17.

extorquere poëmata Epist. ii. 2. 57. extorta voluptas ii. 2. 139.

extra. extra numerum modumque Epist. i. 18. 59. extra in nuce ii. 1. 31.

extremus. extremos Numidarum in agros Od. iii. 11. 47. Indos Epist. i. 1. 45. Arabas i. 6. 7. extremo in Aventino ii. 2 69.

extrudere Epist. ii. 2. 11.

extundere. extuderit labor fastidia Sat. ii. 2. 14. vid. ibi *not.*

exuere pellibus Epod. 17. 15.

exul patriae Od. ii. 16. 19. egregius iii. 5. 48. pauper et exul Epist. ad Pis. 96. exules beati regnanto Od. iii. 3. 38. ubi vid. *not.*

F

Faba Pythagorae cognata Sat. ii. 6. 63. vid. *not.* ad h. l.

faber. fabros eboris Epist. ii. 1. 96. fabri fabrilia tractant ibid. 116.

fabula quanta fui Epod. 11. 8. fias Epist. i. 13. 9.

fabulosus Hydaspes Od. i. 22. 7. fabulosa altrix iii. 4. 9. 10.

fastus. fastos memores Od. iii. 27. 4. vid. *not.* iv. 14. 4. fastis notis condita iv. 13. 15. fastos evolvere Sat. i. 3. 112.

fatalis. fatale monstrum Od. i. 37. 20. fatalis incestusque iudex iii. 3. 19. fatali labore Epist. ii. 1. 11.

fatigare. fatigatum ludo Od. iii. 4. 11. fatigatis bobus iii. 6. 42. fatigat Romana militia Sat. ii. 2. 10. — fatigare prece Vestam Od. i. 2. 26, 27. animum consiliis ii. 11. 11. pectora ruinis iv. 14. 18.

fatum. fata recludere Od. i. 24. 17. vid. *not.* fata fera i. 15. 4. acerba Epod. 7. 17. fatum triste Sat. i. 9. 29. — fata caeca Od. ii. 13. 16.

favere linguis (εὐφημεῖν. — *tacendo scilicet.* vid. *not.*) Od. iii. 1. 2.

faustitas alma Od. iv. 5. 18.

febris. febrem reducat Sat. ii. 3. 294. dissimules Epist. i. 16. 22. febres deduxit corpore Epist. i. 2. 48. adducit ibid. 7. 8.

feliciter audet Epist. ii. 1. 166.

femur exile suris additum Epod. 8. 9. tenerum Sat. 1. 2. 81.

fenestra. fenestras iunctas quatiunt (h. e. valvas, *fenestris* iunctas) Od. i. 25. 1. vid. *not.*

fera. ferae inultae Od. iii. 3. 41. silvis latent Epod. 5. 55. suetae vexare locum Sat. i. 8. 17.

ferax Sardinia Od. i. 31. 4. Algidus iv. 4. 58. feraci lege marita C. S. 19. 20. ferax venenorum Iberia Epod. 5. 21.

fercula multa superessent coena Sat. ii. 6. 104.

fere pro plerumque Sat. i. 10. 15. Epist. i. 19. 5. et ii. 1. 236.

feria. ferias longas praestes Hesperiae Od. iv. 5. 37.

feriari. male feriatos Troas (h. e. *dies festos celebrantes*) Od. iv. 6. 14. vid. *not.*

ferire. feriunt fulmina montes Od. ii. 10. 11. ferient impavidum ruinae iii. 3. 8. feriet arcus Epist. ad Pis. 350. hinc pro *occidere*: feriemus agnam Od. ii. 17. 32. — feriam sidera vertice Od. i. 1. 36. (i. e. *tangam*) feriat te frigore (i. e. *percutiet quasi*) Sat. ii. 1. 62. vid. ibi *not.* feris verba palato Sat. ii. 3. 274.

ferox Latium Od. i. 35. 10. Roma iii. 3. 44. — Hector iv. 9. 21. Medea Epist. ad Pis. 123. feroces Parthi Od. iii. 2. 3. Sygambri iv. 2. 34.

ferramenta Epist. i. 1. 86.

ferratus. ferrata agmina (pro *armata*) Od. iv. 14. 29. ferratos belli postes Sat. i. 4. 61.

ferre. 1) iugum Od. i. 35. 28. et ii. 5. 1. ib. 6. 2. fortunam magnam bene iii. 27. 74. pedem choris ii. 12. 17. vultum Sat. i. 6. 121. secundas res Sat. i. 9. 46. vires Epist. ii. 1. 259. opem ad Pis. 461. — fers te nullius egentem Epist. i. 17. 22. — ferunt florem terrae Od. i. 4. 10. iugera fruges iii. 24. 12. mella apes ib. 16. 33. dedecus grande Sat. ii. 2. 96. perniciem i. 4. 130. anni commoda Epist. ad Pis. 175. — tulit te unda Od. ii. 7. 16. nos aetas iii. 6. 46. gloria ad coenam Epist. ii. 1. 177. omne punctum ad Pis. 343. tuleris manus supinas coelo (*ad coelum sustuleris*) Od. iii. 23. 1. fertur praeceps per mala Sat. i. 4. 30. feruntur fluminis ritu Od. iii. 19. 33. 2) *ferre* pro *tradere*, *dicere*: Od. iii. 17. 2. iii. 20. 13. Sat. ii. 3. 170.

ferula. ferula caedas Sat. i. 3. 120.

fervere. fervent allata popinis Sat. ii. 4. 62. fervens iecur tumet Od. i. 12. 4. fervet avaritia pectus Epist. i. 1. 33. — fervet Pindarus (concitatur poëtarum aestu et fervore; sic et *aestuare* vid. *not.*) Od. iv. 2. 7. sic: fervent ius amne ingenium Sat. i. 10. 62.

flamen. flamina tibiae cessant Od. iii. 19. 19.

flamma pro amore saepissime: flamma meliore digne Od. i. 17. 20. Chimaerae cecidit iv. 2. 15. flammis aduri Colchicis Epod. 5. 24.

flatus. flatu invido Notus detinet Od. iv. 5. 9. complere sedilia Epist. ad Pis. 205.

flectere amnes Od. ii. 19. 17 equum iii. 7. 25. — durum mollibus imperiis iv. 1. 6. flecti in vitium cereus Epist. ad Pis. 163.

florere. flores vinea Epod. 16. 44 florent iuvenum ritu Epist. ad Pis. 62. florente iuventa ibid. 115.

flos. flores apricos nocte Od. i. 26. 7. amoenae rosae ii. 3. 14. non sine floribus iii. 13. 2. flos purpureus rosae iii. 15. 15. flore rosarum iii. 29. 3. rosae puniceae iv. 10. 4. flores perambulat Attae Epist. ii. 1. 79. — flores recentes carpere Od. iii. 27. 43.

fluctus. novi te referent in mare Od. i. 14. 1. per longos ire iii. 27. 42. fluctibus fractis Adriae ii. 14. 14. horridis Epod. 10. 3. — Icariis Od. I. 1. 15. Hesperiis i. 28. 25. Eois Epod. 2. 51. *metaphorice:* fluctibus in mediis rerum Epist. ii. 2. 84.

fluere. 1) fluxit cruor Remi in terram Epod. 7. 19. fluat tibi Pactolus ibid. 15. 20. fluentem nauseam coërcet ibid. 9. 35. — fluxit hoc fonte derivata clades Od. iii. 6. 19. 2) fluunt tempora (h. e. *celeriter currunt*) Epist. i. 1. 23. 3) multo fluenti arbusto regerit convicia (h. e. cui *multa verba fluunt*) Sat. i. 7. 28. vid. *not.*

fluitare. fluitem spe dubiae horae pendulus Epist. i. 18. 110. caeca fluitantia forte Sat. ii. 3. 269.

flumen. 1) flumine languido Cocytus errans Od. ii. 14. 17. 2) flumina vaga Od. i. 31. 9. flumen dulce ii. 6. 10. flumina decrescentia praetereunt ripas iv. 3. 4. frigida Epod. 13. 13. flumen hibernum Sat. i. 7. 27. rapidum Sat. ii. 3. 242. — flumina ignara belli Od. ii. 1. 33. flumen Medum Od. ii. 9. 21. Metaurum iv. 4. 38. Tanaim iv. 15. 24. Rhenum Epist. ad Pis. 18. flumine Tiberino Epist. i. 11. 4.

focalia. (collaria, a collis dependentia, ad fovendum collum et fauces contra frigus muniendas *Schol. Cruq.*) Sat. ii. 3. 255. vid. *not.*

focus. focum sacrum exstruat Epod. 2. 43. focus splendet iam dudum Epist. i. 5. 7. focis quinque habitatum i. 14. 2.

fodicare. fodicet latus Epist. i. 6. 51.

foedus. foedere certo castitas (h. e. coniugii) Od. iii. 24. 23. foedus rumpere fraternum Epist. i. 3. 35. foedera regum ii. 1. 24.

foenerator Alphius Epod. 2. 67.

foenus. foenore omni solutus Epod. 2. 4. foenore ponere nummos Sat. i. 2. 13. et Epist. ad Pis. 421. occulto res crescit Epist. i. 1. 80.

foenum habet in cornu (proverbium. — *Quando feriunt boves, eorum in cornibus ligatur foenum* Schol. Acr.) Sat. i. 4. 34. *not.*

foetus vid. supra sub *fetus.*

folium. foliis mobilibus Od. i. 23. 5. — foliis ornatum ducem Od. iv. 3. 7. brevioribus me ornes Epist. i. 19. 26.

follis. follibus hircinis conclusas aura Sat. i. 4. 19.

fomentum. fomenta paret Sat. I. 1. 82. podagram iuvant Epist. i. 2. 52. — haec fomenta ingrata dividat ventis (*querimonias nihil gratiae habentes* Schol. Cruq.) Epod. 11. 17. frigida curarum Epist. i. 3. 26.

fons splendidior vitro Od. iii. 13.

G

geminare. geminant.aera Corybantes Od. i. 16. 8. vid. *not.* serpentes avibus geminentur Epist. ad Pis. 13.

geminus Pollux (h. e. *Castor et Pollux* vid. *not.*) Od. iii. 29. 64. gratia cum geminis sororibus iv. 7. 5. geminorum fratrum Epist. i. 18. 41. gemino ab ovo (partu Ledae) Epist. ad Pis. 147.

genae incolumes Od. iv. 10. 8. genis in pulchris excubat iv. 13. 8.

generare. generatur nil maius ipso Od. i. 12. 17. — terra portentum generat Od. i. 22. 13. 15.

generosus. generosior petitor descendat Od. iii. 1. 10. generosior te nemo est Sat. i. 6. 2. generosis ignotos ibid. 24. generosae testae non omne mare est fertile Sat. ii. 4. 31. — adverb. generosius perire Od. i. 37. 21.

genialis lectus Epist. i. 1. 87. vid. *not.* — *quasi genitalis* (Servius) — *nubentibus enim puellis sternebatur, dictus a generandis liberis, ac proinde Genio sacer, qui Naturae deus credebatur; idem, qui et natalis. Erat etiam genus lecti maritalis, quem adversum appellabant strato in atrio ante ianuam.* Torr. ad l. l.

genetrix Sat. ii. 3. 133.

genitor Pelopis Od. i. 28. 7. produxerit usus Epist. ii. 2. 119.

gens Dardana Od. i. 15. 10. i. 15. 21. fortis iv. 4. 53. Romula iv. 5. 1. et C. S. 47. pia Epod. 16. 63. Appula Sat. ii. 1. 38. fecunda Meneni Sat. ii. 3. 287. hioc: sine gente (*libertinus* Sch. Cr.) Sat. ii. 5. 15. — gens humana Od. i. 12. 49. et i. 3. 26. prisca mortalium Epod. 2. 2. — gentes terruit Od. i. 2. 5. te metuunt i. 35. 10. rapuit vis ii. 13. 19. gentibus intulit ignem Od. i. 3. 28. victis ii. 9. 21.

genus 1) audax Iapeti Od. i. 3. 27. piscium i. 2. 9. neglectum ibid. 35. Danai ii. 14. 18. Tantali ii. 18. 37. nepotum iii. 17. 3. Aeaci iii. 19. 3. implacidum iv. 14. 10. humanum Epod. 5. 2. genus omne Sat. i. 2. 2. Valeri Sat. i. 6. 12. clarum Sat. i. 5. 54. irritabile vatum Epist. ii. 2. 102. — unum stultitiae Sat. ii. 3. 53. 2) i. q. *modus, ratio*: genus vitae Sat. i. 3. 60. suspectum scribendi i. 4. 65.

gerere. 1) i. q. *gestare*: capella gerat distentius uber Sat. i. 1. 110. 2) gerere bella Od. iv. 4. 17. proelia ibid. 67. iocos iii. 22. 2. rem (de milite i. q. *stipendia mereri*) Od. i. 6. 3. male Sat. ii. 3. 74. bene Epist. i. 18. 1. res Epist. i. 17. 33. gesta re male Sat. ii. 3. 37. res gestae Epist. ad Pis. 73. 3) se gerere minorem diis Od. iii. 5. 5. non ita me gessi Sat. ii. 5. 19.

geruli (sunt qui portant necessaria ad fabricam *Vet. Schol.*) Epist. ii. 2. 72.

gestare mercem sine fucis (*de meretrice*) Sat. i. 2. 83.

gestire visere Od. iii. 3. 54. partes divitum linquere iii. 16. 23. liberum ducere iv. 12. 14. conducere publica Epist. i. 1. 77. nummos dimittere Epist. ii. 1. 175. paribus colludere ad Pis. 159.

glacies iners stat per omnes menses Od. ii. 9. 5.

glaciare. ut glaciet Iupiter nives Od. iii. 10. 7.

glans. glande iligna nutritus Sat. ii. 4. 40.

glomus Canae Epist. i. 13. 14. *not.* (*glomus est rotundus globus filorum* Schol. Cruq.)

gloria plus nimio attollens cervicem vacuum Od. i. 18. 15. constrictos trahit fulgente curru Sat. i. 6. 23.

gnaviter agere Epist. i. 1. 24.

haerere. 1) haesit ulmo piscium genus Od. i. 2. 9. haerens corona i. 10. 48. et 17. 27. haeret calceus in pede Sat. i. 3. 32. haerentes naves litore adverso Sat. ii. 3. 205. haerere equo Od. iii. 24. 54. — haeret foribus invisis Sat. ii. 3. 261. 2) haerentia stultis (*vitia*) h. e. *adhaerentia* Sat. i. 3. 77. — haerentem Veneri puerum canebat Od. i. 32. 10.

haeres divitiis potietur Od. ii. 3. 20. absumet Caecuba ii. 14. 25. ebibat Sat. ii. 3. 122. avidus auferet ibid. 151. haeres de me iudicet Epist. ii. 2. 191. — haeres quartae partis Sat. ii. 5. 100. secundus scribare ibid. 48.

hamus. hamo praeroso fugerit insidiatorem Sat. ii. 5. 25. hamum ad occultum decurrere Epist. i. 7. 74. opertum metuit i. 16. 50.

hastae graves Od. i. 15. 16.

haurire aquam Sat. i. 1. 59. ex parvo ibid. 52. — plus laboris mali Sat. i. 2. 78. vitae beatae praecepta ii. 4. 95.

haustus Pindarici fontis Epist. i. 3. 10.

hedera hederis lascivis ambitiosior Od. i. 36. 20. hedera procera Epod. 15. 5. hederae doctarum praemia frontium Od. i. 1. 29. victricis praemia Epist. i. 3. 25. hedera virenti gaudet pubes Od. i. 25. 17.

helleborus. (helleboro purgatur cerebrum *Schol. Cruq.*) danda est hellebori multo pars maxima avaris Sat. ii. 3. 82. helleboro morbum expulit Epist. ii. 2. 197.

herba. herbis in Albanis crescit Od. iii. 23. 11. largis iuvenescit iv. 2. 55. herbae, quas Iolcos atque Iberia mittit Epod. 5. 21. herbis sectis inferbuit Sat. ii. 4. 67. communibus equum pellebat Epist. i. 10. 34.

herbosus campus Od. iii. 18. 9.

herilis. herile pensum carpere Od. iii. 27. 63. herilis peccati conscia (h. e. *peccati, ab hero commissi*) Sat. ii. 7. 60. heriles ad nutus aptus Epist. ii. 2. 6.

heros. (heroës (ἡμίθεοι) dicebantur ex deo deave et homine procreati *not.* ad Od. i. 12. 1.) quem virum aut heroa sumis celebrare Od. i. 12. 1. heros secundus ab Achille Sat. ii. 3. 193. Davusne loquatur an heros Epist. ad Pis. 114. ne quicunque deus quicunque adhibebitur heros ibid. 227. vid. *not.* ad h. l.

heu heu et *eheu.* vid. *Fea* ad Od. i. 15. 9. et quos laudavit *Sillig.* in Indice ad Catull. s. v. *heu.*

hiare. hiet podex inter nates aridas Epod. 8. 5. lupus captus Sat. ii. 2. 31. hiantem corvum deludet ib. 5. 56. emtorem inducat Sat. i. 2. 88.

hiatus. tanto hiatu dignum Epist. ad Pis. 138.

hic δεικτικῶς ad ipsam, quae loquitur, personam referendum: hunc hominem velles si tradere Sat. i. 9. 47.

hiemare. hiemat mare defendens pisces Sat. ii. 2. 17. hiemet mercator in undis Epist. i. 16. 71.

hiems acris solvitur Od. i. 4. 1. hiemes informes ii. 10. 15. iniquae iii. 1. 32. — post certas hiemes (*post certam annorum seriem not.*) Od. i. 15. 35.

hilla. hillis flagitat refici Sat. ii. ii. 4. 60. vid. *not.*

hinnitus. hinnitum tollit equa Od. ii. 16. 34.

hircinus. hircinis follibus conclusas auras Sat. i. 4. 19.

hircus. 1) hircum olet Sat. i. 2. 27. et 4. 92. hircum ob vilem certavit Epist. ad Pis. 220. hircus laevis Epod. 16. 34. ubi *not.* 2) hircus pro *odore*, qualis est hircorum, ut apud Graecos τράγος. Epod. 12. 5. vid. *not.*

Od. ii. 13. 32. nudis Sat. ii. 5. 86. oppositis turba extrahe ibid. 94. humeri quid valeant, quid ferre recusent Epist. ad Pis. 39. humero albo nitens Od. ii. 5. 18. humeri candidi Od. i. 13. 9. uncti iii. 12. 7. — humerus insignis pharetra Od. i. 21. 11. humeri candentes nube i. 2. 31.

humidus. humida vestimenta Od. i. 5. 14. creta manet Epod. 12. 10.

humilis. humilem aquam feriemus Od. ii. 17. 32. ex humili potens iii. 30. 12. humili sermone Epist. ad Pis. 229.

humor saxis defluit Od. i. 12. 29. furtim labitur in genas i. 13. 6.

hydra firmior secto corpore Od. iv. 4. 61. hydram diram contudit Epist. ii. 1. 10.

I

Iacēre. 1) iacentes sub pinu potamus Od. ii. 11. 13. iacere libet sub antiqua ilice Epod. 2. 23. ad quartam iaceo (in lecto scilicet) Sat. i. 6. 122. 2) iacentem regiam (h. e. *periculi metu afflictam, deiectam*) Od. i. 37. 25. vid. ad h. l. *not.* iacentem in hostem lenis (*victum*) C. S. 51.

iacĕre. unde petitum hoc in me iacis Sat. i. 4. 80.

iactare. 1) iactata navis Od. i. 32. 7. iactata gens aequoribus iv. 4. 53. iactantibus Austris navem Sat. i. 1. 6. iactaverit te Auster Epist. i. 11. 15. 2) hinc pro *vexare:* morbo iactatur eodem Sat. ii. 3. 121. 3) *gloriari:* nomen et genus inutile Od. i. 14. 13. iactat se ultorem Iliae i. 2. 17. palamque habet Sat. i. 2. 85. Roma te beatum Epist. i. 16. 18. iactantior est paulo Sat. i. 3. 50.

iaculari. 1) sacras arces Od. i. 2. 3. 2) iaculari aliquid (ut τοξεύειν τι) pro: *omne studium in aliquid dirigere* Od. ii. 16. 17. vid. *not.*

iaculator audax Enceladus Od. iii. 4. 56.

iaculum. iaculo trans finem expedito nobilis Od. i. 8. 12.

iambeus. iambeis trimetris accrescere nomen iussit Epist. ad Pis. 252.

iambus ad alios traducendos adhibebatur, hinc: iambi criminosi Od. i. 16. 2. vid. *not.* iambo rabies Archilochum armavit Epist. ad Pis. — iambi celeres Od. i. 16. 24. citus pes Epist. ad Pis. 251.

ianitor immanis aulae Od. iii. 11. 15.

ictus. 1) icta pinus ferro Od. iv. 6. 9. icto capiti Sat. ii. 1. 24. 2) icta desideriis fidelibus Od. iv. 5. 15.

ictus. ictibus quatiunt fenestras Od. i. 25. 1. ictus fervidi ii. 15. 9. ictus graves iv. 9. 23. ictum obliquum meditans iii. 22. 7. ictu fulmineo potentius iii. 16. 10.

idoneus pugnae Od. ii. 19. 26. puellis vixi iii. 26. 1. arti cui libet Epist. ii. 2. 7. idonea bello Sat. ii. 2. 111. vitae Epist. ad Pis. 334.

idus tibi sunt agendae, qui dies findit Aprilem Od. iv. 11. 14. vid. ad h. l. *not.* octonis idibus Sat. i. 6. 75.

iecur Tityi Od. iii. 4. 77. albi anseris Sat. ii. 8. 88. — ulcerosum Od. i. 25. 15. idoneum torrere iv. i. 12. aridum Epod. 5. 37.

igneus. igneas arces attigit (h. e. *coelum*) Od. iii. 3. 10. ignea aestas i. 17. 2. igneae Chimaerae spiritus (h. e. *Chimaera igneum spiritum efflans*) ii. 17. 13.

ignis. 1) proprie: a) saevus Od. i. 16. 11. Achaicus Iliacas domos uret i. 15. 35. celer peredit Aetnam iii. 4. 75. ignium nigrorum memor (*ignis niger, quo scilicet combureban-*

Epist. ad Pis. 383. — ingenuo amore peccas Od. i. 27. 16. ingenuus (*honestis moribus* Schol.) Sat. i. 8. 6.

ingerere convicia nautis Sat. i. 5. 11.

ingluvies. ingluvie ingrata rem stringat Sat. i. 2. 8.

inguen obscoenum Sat. i. 8. 5. et 2. 26. inguina tument ibid. 116. superbum Epod. 8. 19. indomitum ibid. 12. 19.

inhaerere. inhaeret arbor collibus Epod. 12. 20.

inhorrere. inhorruit vepris adventum Od. i. 23. 5. *not.*

iniicere frena licentiae Od. iv. 15. 10. curam Sat. i. 6. 32. manus Od. i. 17. 26.

inimicare. inimicat ira urbes Od. iv. 15. 20.

inimicitiae truces Epist. i. 19. 48.

iniussus. iniussae capellae ad mulctra veniunt (h. e. *sponte*) Epod. 16. 49.

iniuste vendere (h. e. *nimio pretio*) Epist. ii. 1. 75.

innare. innantem Lyrim triviis Od. iii. 17. 8.

innasci. innascitur silex agris Sat. i. 3. 37. innati triviis Epist. ad Pis. 245.

innatare. innatat lactuca stomacho Sat. ii. 4. 59.

inquinare nuptias Od. iii. 6. 17. inquinavit aere aureum tempus (h. e. corrupit) Epod. 16. 64. caput merdis Sat. i. 8. 37.

inquirere vitia Sat. i. 3. 28. inquiram, quid sit furere ii. 3. 41.

inquit perpetua formula est, ubi quid nobis opponi fingimus; hinc saepe ponitur pro *inquis*, vel *inquitis*, vel *inquiunt*, ut apud Graecos φησὶ pro φασίν. vid. *Bentl.* ad Sat. i. 4. 79. cf. *Gronov*. ad Liv. xxxiv. 3.

insania summa Sat. ii. 3. 221. levis Epist. ii. 1. 118. amabilis me ludit Od. iii. 4. 5.

insaniens Bosporus Od. iii. 4. 30. insaniens sapientia i. 34. 2. vid. *not.*

insanire iuvat (θέλω, θέλω μανῆναι) Od. iii. 19. 18. nuptarum amoribus Sat. i. 4. 27. putas qua ratione ii. 3. 30. emendo statuas ibid. 64. ratione certa modoque ibid. 271. solemnia (h. e. *solemniter*, *more omnium hominum* Sch. Cr.) Epist. i. 1. 101.

inscitia legum Sat. ii. 1. 81. iuria ii. 2. 131. veri caecum agit ii. 3. 43. rerum vexat Epist. i. 3. 33.

insculpere patrimonii summam saxo Sat. ii. 3. 90.

insenescere. insenuit curis et libris Epist. ii. 2. 82.

inserere. inseris me vatibus Od. i. 1. 35. inserere puellarum choro Od. ii. 5. 21. stellis iii. 25. 6. inserit ramos feliciores Epod. 2. 13. inseverit tibi vitiorum natura Sat. i. 3. 35.

inservire honori Epist. ad Pis. 167.

insidiator. insidiatorem fugit Sat. ii. 5. 25.

insignia morbi ponas Sat. ii. 3. 254.

insilire. insiluit frigidus Aetnam Epist. ad Pis. 465.

insistere. insistet victor cineres Epod. 16. 11.

insitivus. insitiva pyra (*selbstgepfropfte*) Epod. 2. 19. *not.*

insolabiliter dolens Epist. i. 14. 7.

insolens Achilles (de huius vocis explicatione vid. *not.*) Od. ii. 4. 2. ludus iii. 29. 50.

insolentia. insolentiae meae terra cedet Epod. 17. 75.

insons Cerberus (*tibi non nocens* Schol.) Od. ii. 19. 29. insons et purus Sat. i. 6. 69.

inspicere equos Sat. i. 2. 87. mores hominum Epist. i. 2. 20. inspice Epist. i. 7. 39.

deorum ibid. 391. interprete lingua ibid. 111.

interreptare silvas Epist. i. 4. 4.

intervalla humane commoda Epist. ii. 2. 7. (intervalla *inter collem Quirinum et Aventinum scilicet* vid. *not.*)

intestabilis et sacer Sat. ii. 3. 181.

intonatus. intonata hiems fluctibus Epod. 2. 51.

intonsus Cynthius Od. i. 21. 2. intonsi capilli Apollinis Epod. 15. 9. scaber iotonsusque Epist. i. 7. 90.— intonsus Cato (*ad morem scilicet antiquiorum temporum*) Od. ii. 15. 11. vid. *not*.

intrare. intrarit dolor Epod. 15. 16.

intueri. intueris me ut noverca Epod. 5. 9.

intumescere. intumescit humus Epod. 16. 52.

invehi. invecta licentia Ep. ii. 1. 145.

invenire. invenior mendacior Parthis Epist. ii. 1. 112.

inventor. inventore minor Sat. i. 10. 48.

inverecundus deus (*Bacchus*) Epod. 11. 13. vid. *not*.

inversus. inversum vomerem trahentes Epod. 2. 63. inversus annus (h. e. *mutatus, in ver inclinatus*) Sat. i. 1. 36.

invertere vinaria Sat. ii. 8. 39. virtutes Sat. i. 3. 55.

invitare somnos leves Epod. 2. 28.

invitus. Invito vultu risit Od. iii. 11. 21. invita invidia Sat. ii. 1. 76. invita verba (h. e. *quae inviti ediximus*) Epist. ii. 2. 113. ad Pis. 311. invita Minerva nihil dicas ib. 385.

inula. inulas amaras incoquere Sat. ii. 8. 51. acidas mavult Sat. ii. 2. 44. (*inula dicitur herba, quae incocta aceto conditur, et fastidium decutit*. Vet. Schol.) v. *not*. ad h. l.

inunctus. lippus oculis inunctis Sat. i. 3. 25.

inungere. inungi contemnas Epist. i. 1. 29.

involitare. involitant comae humeris Od. iv. 10. 3.

involvere. involvo me mea virtute Od. iii. 29. 55. vid. *not*.

inurbanus. iourbanum seponere lepido dicto Epist. ad Pis. 273.

io triumphe Od. iv. 2. 49, 50. Epod. 9. 21—23. io Bacche Sat. i. 3. 7. io cives Epist. ad Pis. 460.

iocari. iocatus permulta Sat. i. 5. 62.

iocosius dixero Sat. i. 4. 104.

iocularia (ioci et nugae) Sat. i. 1. 23. vid. *not*.

iocus te postulat Od. ii. 6. 21. iocis relictis ii. 1. 37. iocis aptior ii. 19. 25. ioco cum saevo i. 33. 11. ioco certare ii. 12. 18. iocum teutavit Ep. ad Pis. 222.

ira cruenta Od. iii. 2. 11. ira capitalis Sat. i. 7. 13. irae tristes Od. i. 16. 9. graves iii. 3. 30.

iracundior improbo Adria Od. iii. 9. 22.

irasci amicis Epist. i. 8. 9. irasci celer ib. 20. 25.

iratus. iratis diis Sat. ii. 3. 8. precibus ii. 6. 30. iratum ventrem esca placaverit ii. 8. 5. vultum Epist. ad Pis. 106. — iratum mare Epod. 2. 6. iratae lymphae Sat. i. 5. 97.

ire vidimus Tiberim Od. i. 2. 13. per fluctus longos iii. 27. 42. curto mulo Sat. i. 6. 104. ocius Sat. i. 9. 9. tardius Sat. ii. 3. 101. domum Sat. ii. 5. 37. foras Epist. i. 7. 31. viam i. 2. 65. ires quo te sapientia duceret i. 3. 27. ad lucrum ad Pis. 420.—ire lusum Sat. i. 5. 48. lavatum Sat. i. 6. 125.

iter facere Od. i. 22. 5. Sat. ii. 6. 42. tutum et patens Od. iii. 16. 7. liberum munivit C. S. 13. loogum carpere Sat. i. 5. 94. — supremum

4. 23. iuvat clamor galeaeque leves i. 2. 38. iuvit te Nasidieni coena Sat. ii. 8. 4. sic saepissime iuvare pro *delectare*, *voluptatem praebere*.

iuvenca votiva pascitur Epist. i. 3. 36.

iuvencus iufamis Od. iii. 27. 45.

iuvenari. (luxuriari, νεανιεύεσθαι) iuvenentur Fauni versibus Epist. ad Pis. 246.

iuvenis. iuvenes telluris pro *filii* Od. ii. 12. 7 protervi Od. i. 25. 2. fervidi iv. 13. 26. digni patre Epist. ad Pis. 24. iuvenis imberbis ibid. 161.—horrendus Parthis Sat. ii. 5. 62.

iuventa parum comis Od. i. 30. 7. levis ii. 11. 5. dulcis i. 16. 23. imbellis iii. 2. docilis C. S. 45. florens Epist. ad Pis. 115.

iuventus rara Od. i. 2 24. omnis i. 4. 19. horrida iii. 4. 70. Romana Sat. ii. 2. 52.

L

Labare. labantes patres firmaret consilio Od. iii. 5. 45.

labes. labem remittunt atramenta Epist. ii. 1. 235.

labi. labentes Deorum aedes refeceris Od. iii. 6. 2. vid. *not.* — labentis equo Parthi vulnera describit Sat. ii. 1. 15. labetur volubilis in omne aevum Epist. i 2. 43. labier fortuna aequa in vitium Epist. ii. 1. 94. labuntur anni fugaces Od. ii. 14. 1. vid. *not.* lapsa mella truncis cavis Od. ii. 19. 11.

labor. labor extuderit fastidia Sat. ii. 2. 14. labor Herculeus, Od. i. 3. 36. labore fatali portenta subegit vid. *not.* Epist. ii 1. 11. per laborem thyma carpentis Od. iv. 29, 30. vid. *not.* labores tuos (i. e. *res praeclare abs te gestas*) non patior carpere obliviones Od. iv. 9. 32, 33. labores nostros (*opera nostra*) lamentamur non apparere Epist. ii. 1. 224, 225. laboribus famosis modum fige Od. iii. 15. 2, 3. laboribus secundis (pro *rebus feliciter gestis*) crevit. Od. iv. 4. 45, 46. vid. *not.* hinc 2 (labor Isthmius pro *ludi Isthmii* Od. iv. 3. 3. *not.* 3) *labores* pro *aerumnae*: labores vitae Od. i. 7. 18. laborum levamen testudo Od. i. 32. 14, 15. laborum decipitur dulci sono Od. ii. 13. 38. vid. *not.* hinc 4) pro *periculum*: labore capitis vites repulsam Epist. i. 1. 43.

laborare. laboraverint meae manus Epod. 5. 60. laborant aquilonibus Od. ii. 9. 6. vid. *not.* laborant, cum ad verum ventum est Sat. i. 3. 96, 97. vid. *not.* laborantes auras Sat. i 4. 19, 20. laborantes (pro *flagrare*) dices Penelopen et Circen Od. i. 17. 19, 20. vid. *not.* laborantes utero puellas Od. iii. 22. 2. sic: laborantes silvae Od. i. 9. 3. vid. *not.* laborat lympha Od. ii. 3. 11, 12. vid. *not.* laborat immeritus paries Sat. ii. 3. 7. laborat ambitione Sat. i. 4. 26. labores (pro *eo operam intendas*) ut miretur turba Sat. i. 10. 73.

laboriosus. laboriosa cohors Ulyssei Epod. 16. 62. vid. *not.*

labrum. labra movet Epist. i. 16, 60. labris compressis agito Sat. i. 4. 138.

lacerare. laceranda cornua tibi taurus reddet Od. iii. 27. 71, 72. vid. *not.* lacerare ferro ibid. 46.

lacerna. lacerna caput obscurante Sat. ii. 7. 55. vid. *not.*

lacerta. lacertae virides rubum dimovere Od i. 23. 6, 7.

lacertus. lacertis Augusti non responsura Epist. ii. 2. 48. lacerto laevo suspensi loculos Sat. i. 6. 74. et Epist. i. 1. 56. vid. *not.*

lacessere. lacessat tactu leonem Od. iii. 2. 10, 11. *metaph.* lacessit carina pelagus Od. i. 35. 7, 8. lacesso Deos (pro *precibus fatigo*) Od. ii. 18. 12.

lapillus. lapillos niveos viridesque Sat. i. 2. 80.

lapsus. lapsus rapidos fluminum Od. i. 12. 9, 10.

laqueatus. laqueata circum tecta Od. ii. 16. 11, 12. vid. *not.*

laqueum. laquei pretium (pro *re vilissima dictum*) Sat. ii. 2. 99. vid. *not.* laqueis mortis caput non expedies Od. ii. 24. 8. laqueos (*retia*) suspectos accipiter metuit Epist. i. 16. 50, 51. laqueum nectit sponsae Epist. i. 19. 31. vid. *not.*

lar. *Dei tutelares, qui in cuiusque domus foco positi erant*: hinc: lares renidentes Epod. 2 66. *Deinde* lar metaph. *pro ipsa domo ponitur*: larem patrium mimae donat Sat. i. 2. 56. lare certo (i e. *domicilio certo*) gaudentem Epist. i. 7. 58. vid. *not.* lare quo me tuler (lar, *hoc loco pro secta*) Epist. i. 1. 13. vid. *not.* lares mutare (i. q. *emigrare, patria fugere*) C. S. 39 vid. *not.*

lardum. lardi semesa frusta Sat. ii. 6. 86, 87.

large ligna super foco reponens Od. i. 9. 5, 6. largius aequo potum rideat Epist. ii. 2. 215, 216. vid *not.*

largiri et *largire*. largimur tibi maturos honores Epist. ii. 1. 15.

largiter. largiter abstulerit Sat. i. 4. 132.

largus. larga vina Od. iii. 18. 6, 7. largior ignis arserit Sat. i. 8. 44. largiora (*plura*) flagito Od. ii. 18. 13. largus spes novas donare Od. iv. 12. 19.

larva. larva nil opus Sat. i. 5. 64. vid. *not.*

lasanum. lasanum pueri portantes Sat. i. 9. 109. *vas, in quo exoneratur venter*. Schol.

lascivus. lasciva verba Epist. ad Pis. 106, 107. lasciva licentia Od. i. 19. 3. lasciva puella. Od. iv. 11. 22, 23. lasciva aetas (pro *puerilis aetas*) Epist. ii. 2. 216. vid. *not.* lascivis hederis ambitiosior Od. i. 36. 20.

lassus. lassas aures onerantibus verbis Sat. i. 10. 10. lassum stomachum Sat. ii. 8. 8, 9. lassus ab equo indomito Sat. ii. 2. 9, 10.

late Od. iii. 3. 45. ibid. 16. 19. Sat. i. 5. 26. et alias saepe. latius regnes Od. ii. 2. 9.

latebra. latebrae dulces Epist. i. 16. 15.

latere. latent ferae silvis Epod. 5. 55. latentis animi sub vulpe Epist. ad Pis. 437. latentes oras reparavit Od. i. 37. 23, 24. vid. *not.* lateret si quid forte Sat. ii. 8. 25. vid. *not.*

latitare. latitantem aprum excipere Od. ii. 12. 10.

latrare. 1) latret canis Sat. i. 2. 128. sic: latravit catulus Epist. i. 2. 66, 67. 2) latrantem stomachum (pro *esurientem*) panis leniet Sat. ii. 2. 17, 18. deinde latras (pro *convicia iacis*) Sat. i. 3. 136. sic: latraverit (pro *allatraverit*) dignum opprobriis Sat. ii. 1. 85. vid. *not.*

latro. latronibus ab infestis tutus Sat. ii. 1. 42.

latrocinium. latrociniis furta res pares dicas Sat. i. 3. 121, 122. vid. *not.*

latus. (*subst.*) (*proprie de parte corporis dictum*) latere brevi Sat. i. 2. 93. latere imo: (pro *imo pectore*) petitus spiritus Epod. 11. 10. vid. *not.* lateris miseri Sat. ii. 3. 29. laterum dolor (*Graece* πλευρῖτις) Sat. i. 9. 32 latus Boreae finitimum (*de coeli vel terrae regione*) Od. iii. 24. 38. latus circa saliunt negotia Sat. ii. 6. 33, 34. latus militia fessum Od. ii. 7. 18. hinc: latus forte (*de corporis viribus dictum*) Epist. i 7. 26. vid. *not.* latus nudum remigio (*de nave dictum*) Od. i. 14. 4. vid. *not.* latus apertum (*a re gladiatoria translatum*) Sat i. 3. 59. vid. *not.*

(pro *decerpere*) legerit arbore ante solem Sat. ii. 4. 23. 5) (pro *praeterire*) legerit sacra Divûm Sat. i. 3. 117.

legio Romana Sat. i. 6. 48

legitimus. legitimum poëma (*ad certas leges compositum*) Epist. ii. 2. 109. vid. *not*. legitimum sonum Epist. ad Pis. 174. vid. *not*.

lemur. lemures nocturnos rides Epist. ii. 2. 209. vid. *not*.

lenimen, vel *levamen*. lenimen dulce laborum Od. i. 32. 14, 15. vid. *not*.

lenire. leniat aura rabiem canis Epist. i. 10. 15, 16. vid. *not*. leniet panis cum sale stomachum Sat. ii. 2. 17, 18. lenire dolorem Epist. i. 1. 34. lenire tigres et rabidos leones (pro *mulcere*) Epist. ad Pis. 393. lenit (pro *mitigat*) albescens capillus animos Od. iii. 14. 25. vid. *not*. lenite (pro *modum ei facite*) clamorem impium Od. i. 27. 6, 7.

lenis. lene decet vacuis venis committere Sat. ii. 4. 25, 26. lene morum Od. iii. 29. 2. lene consilium datis Od. ii. 4. 41. lene tormentum Od. iii. 21. 13. vid. *not*. leni vento recreare Od. iii. 20. 13. lenibus imperiis cede Epist. i. 18. 44, 45. lenis (pro *placidus*) incedas Od. iii. 18. 3. non lenis precibus (i. e. *precibus non permotus*) Od. i. 24. 17. vid. *not*. lenius (*minus crudele*) facious Epist. i. 16. 56. — non leni ruina (pro *magna*) Od. ii. 19. 15.

leniter. leniter atterens caudam Od. ii. 19. 30, 31. leoiter (i. e. *quiete et in otio*) aevum traducere Epist. i. 18. 97.

leno. lenonis insidiosi Epist. ii. 1. 172.

lentus. lentis brachiis adhaerens Epod. 15. 6. vid. *not*. lentis ignibus macerer Od. i. 13. 8. lento duello Epist. i. 2. 7. lento risu Od. ii. 16. 26, 27. lentus spectator (ἀναίσθητος) Epist. ii. 1. 8. vid. *not*.

leo 1) Gaetulus Od. i. 23. 10. leonem asperum Od iii. 2. 10, 11. leones flavos Epod. 16. 33. 2) *siderum unum*: leonis vesani stella Od. iii. 29. 19, 20. vid. *not*. sic: momenta leonis (*tempus, quo sol in sidus leonis transit*) Epist. i. 10. 16.

lepus. leporem pavidum Epod. 1. 35. leporis foecundi armos sapiens sectabitur Sat. ii. 4. 44.

lethargus. lethargo grandi oppressus Sat. ii. 3. 145.

lethargicus. (*qui lethargo laborat*) lethargicus pugil Sat. ii. 3. 30.

letum. leti vis improvisa Od. ii. 13. 19, 20. leto adimis iii. 22. 3. letum nobile Od. i. 12. 36.

levamen, vid. *lenimen*.

levare. 1) levant multa promissa fidem Epist. ii. 2. 10. 2) levantes (pro *recreantes*) corpus festo tempore Sat. ii. 1. 140, 141. 3) levare (pro *liberare*) pectora diris sollicitudinibus Epod. 13. 10. 4) levasset (pro *arcuisset*) dextra ictum Od. ii. 17. 28, 29. 5) levat (pro *tollit*) aura cygnum Od. iv. 2. 25. 6) levata (pro *emersa*) vadis saxa Epod. 16. 25, 26.

levis. levem turbam coërces Od. i. 10. 18, 19. *metaph*. leves chori Nympharum Od. i. 1. 31. vid. *not*. leves non praeter solidum Od. ii. 6. 20. levem me dixerit Sat. ii. 7. 37, 38. vid. *not*. leves somnos Epod. 2. 28. leves (*vanos*) spes Epist. i. 5. 8. leves versus Epist. ad Pis. 231. levi (pro *levioris fidei*) pro paupere spondere Epist. ad Pis. 423. vid. *not*. levia personuere saxa (πέτραι λισσάδες) Od. i. 17. 12. vid. *not*. levia (i. e. *limata, expolita*) sectantem Epist. ad Pis. 26. vid. *not*. leviora audiret (*m-*

quae Zodiacum efficiunt, hinc libra me adspicit Od. ii. 17. 17. v. *not.*

librarius Epist. ad Pis. 354.

libum (*ex farre, melle et oleo confectum erat*). liba recuso Epist. i. 10. 10. libo fumante ducor Sat. ii. 7. 102. vid. *not.*

licenter scribam Epist. ad Pis. 265.

licentia. licentia Fescennina Epist. ii. 1. 145. vid. *not.* licentia maior accessit modis Epist. ad Pis. 211. licentiam indomitam refraenare Od. iii. 24. 28, 29.

licet 1) *verb. impers. sequenti infinitivo*: liceat poëtis perire Epist. ad Pis. 466. —liceat concedere veris Sat. ii. 3. 305. ultra, quam licet Od. iv. 11. 29, 30. dum licet Od. ii. 11. 16. 2) *coniunctio, sequenti coniunctivo* pro quamvis: licebit festos dierum celebret Sat. ii. 2. 59—61. licebit dives ais Epod. 15. 19. licet ambules superbus ibid. 4. 5.

lictor. lictor consularis Od. ii. 16. 9, 10. vid. *not.* lictoribus atris (*atra veste indutis*) Epist. i. 7. 6. vid. *not.*

ligare. ligatur mula Sat. i. 5. 13.

lignum. ligna in silvam non feras Sat. i. 10. 34. ligna lucum putes? Ep. i. 6. 31. hinc: lignum aridum. Od. iii. 17. 13, 14. lignum triste Od. ii. 13. 11. lignis ahenum calefactat Epist. ii. 2. 169. ligno (pro *ligneis tabulis*) leges incidere Epist. ad Pis. 399.

ligo. ligonibus non tacta arva Ep. i. 14. 27. ligonibus Sabellis Od. iii. 6. 38.

ligurrire. i. q. *furtim aliquid edere:* ligurrierit ius tepidum Sat. i. 3. 81. ligurrit furta Sat. ii. 4. 79.

lilium. lilium breve Od. i. 36. 16.

lima. limae labor Epist. ad Pis. 291.

limare. limat obliquo oculo commoda mea Epist. i. 14. 37, 38.

limatus. limatior Sat. i. 10. 65.

limen. limen ianua amat Od. i. 25. 3, 4. limen marmoreum Epist. i. 18. 73. limen deinde pro ipsa domo sive pro atriis ponitur, sic: limina dura Epod. 11. 23. limina superba civium potentiorum Epod. 2. 7, 8. vid. *not.* limine sacro (pro *templo*) Sat. i. 5. 99. liminis coelestis (pro *coeli*) patiens Od. iii. 10. 19, 20.

limes. limites ultra Od. ii. 18. 24, 25. limitibus certis populus adsita Epist. ii. 2. 170, 171.

limus. (*adiect.*) limis (scil. *oculis*) rapiss Sat. ii. 5. 53. vid. *not.*

limus (*substant.*) limo turbatam aquam haurit Sat. i. 1. 59, 60. limo principi (*de materia dictum, e qua primum hominem Prometheus finxit*) Od. i. 16 13, 14. vid. *not.* limum (*hoc loco de sorde faecis*) ovo columbino colligit Sat. ii. 4. 56.

linea. linea ultima rerum mors Ep. i. 16. 79.

linere 1) levi testa conditum Od. i. 20. 2, 3. linenda cedro carmina Epist. ad Pis. 332, 331. vid. *not.* 2) pro *obscurare*: linunt splendida facta foedo carmine Epist. ii. 1. 236, 237. vid. *not.*

lingua. lingua aemula Epist. i. 19. 15. vid. *not.* lingua divite Epist. ii. 2. 121. lingua interprete animi motus effert Epist. ad Pis. 111. linguae magnae (i. e *iactationis*) vindicem Od. iv. 6. 1, 2. linguam causis acuere (χαλκεύειν γλῶσσαν) Epist. i. 3. 23. vid. *not.* linguis favete (*tacete*) Od. iii. 1. 2.

linquere. linque severa Od. iii. 8. 28 linquit me sub cultro Sat. i, 9. 73, 74. Saepissime ponitur pro composito relinquere: linquar non inultis precibus Od. i. 28. 33. linquenda tellus Od. ii. 14. 21. linquere partes divitum Od. iii. 16. 23, 24.

linter. lintrem nil procedere sentimus Sat. i. 5. 20, 21.

Od. iv. 4. 68. loquendi norma Epist. ad Pis. 72. sic saepe loqui (pro *canere*) proelia Od. iv. 15. 1. sic loquor verba socianda chordis Od. iv. 9. 4.

lorica. loricis Iberis Od. i. 29. 15.

lorum. lora sensit lacertis Od. iii. 5. 35.

lubricus. lubrica conchylia Sat. ii. 4. 30. vid. *not.* lubricus vultus (Graece: βλέμμα ὑγρόν) Od. i. 19. 8. vid. *not.*

lucellum dulce Epist. i. 18. 102. lucellum gustârit Sat. ii. 5. 82.

lucere. lucet Epist. i. 6. 56.

lucerna. lucernis numerus accessit Sat. ii. 1. 35. lucernis fraudatis Sat. i. 6. 124. vid. *not.*

lucidus. lucida funalia Od. iii. 26. 6, 7. vid. *not.* lucidas sedes inire (δόματα αἰγλήεντα) Od. iii. 3. 33, 34.

lucratus. lucrata talentum Epist. ad Pis. 238. lucratus nomen ab domita Africa Od. iv. 8. 18, 19.

lucrum 1) lucri contagia Epist. i. 12. 14. cum lucro domus mercarier Sat. ii. 3. 24, 25. 2) *metaph.* pro lucri *studium, vel avaritia*; sic: lucro aestus dimoveat Sat. i. 1. 38, 39. vid. *not.* contra lucrum nil valere Od. ii. 11, 12. ad lucrum iubet ire Epist. ad Pis. 420.

luctari. luctamur doctius unctis Achivis Epist. ii. 1. 33. *metaph.* luctandum in turba Sat. ii. 6. 28. luctantur funera plaustris Epist. ii. 2. 74.

luctuosus. luctuosae Hesperiae mala Od. iii. 6. 8. luctuosis armis dissidet Od. iii. 8. 19, 20.

luctus. luctus turpes absint. Od. ii. 20. 21, 22. vid. *not.* lucum muliebrem tollite Epod. 16. 39.

lucus. lucis parum castis Od. i. 12. 59, 60. lucis umbrosis Od. i. 4. 11. lucos per pios Od. iii. 4. 6, 7.

ludere. 1) ludentem verba lasciva decent Epist. ad Pis. 106, 107. vid. *not.* ludentes pueri Epist. i. 1. 59. ludere par impar Sat. ii. 3. 248. ludentem (pro *saltantem*: *Graece*: παίζειν) virginibus brachia dare Od. ii. 12. 18, 19. ludere (pro *iocari*) inter virgines Od. iii. 15. 5. vid. *not.* ludere qui nescit (*de ludis in campo Martio dictum*) Epist. ad Pis. 379. 22) *metaph.* pro *ludibrio habere*: ludis me prudens Sat. ii. 5. 58. 3. pro *composito etudere*: ludit imago vana Od. iii. 27. 40, 41. non ludo Epist. i. 17. 61. 4) pro *canere*: ludo haec ego Sat. i. 10. 37. — lusimus tecum Od. i. 32. 2.

ludibrium. ludibrium debes ventis Od. i. 14. 15, 16. vid. *not.*

ludicer. ludicra pono Epist. i. 1. 10. vid. *not.* ludicra res valeat Epist. ii. 1. 180.

ludicrum. ludicra quo modo spectanda Epist. i. 6. 7, 8.

ludus. 1) ludo amoto quaeramus seria Sat. i. 1. 27. ludum fortunae Od. ii. 1. 3. ludi cum strepitu spectantus Epist. ii. 1. 203. ludos referat C. S. 22. 2) ludis in vilibus carmina dictari Sat. i. 10. 75. 3) *metaph.* ludo antiquo Epist. j. 1. 3. vid. *not.*

luere. lusm poenas Epod. 17. 37. lues maiorum delicta Od. iii. 6. 1.

lugubris. lugubre sagum Epod. 9. 27, 28. vid. *not.* lugubres cantus Od. i. 24. 2, 3. lugubri alite Od. iii. 3. 61. lugubris Od. ii. 1. 33, 34.

lumbus. lumbos fuste saligno donat Sat. i. 5. 22, 23. lumbros infregi Epod. 11. 22.

lumen. cum lumine librum pasces Epist. i. 2. 35, lumina ad prima (i. e. *vespertino tempore*) Epist. ii. 2 98. vid. *not.* 2) *metaph.* pro *oculi*: lumine placido videris Od. iv. 3. 2. lumina vati ademta Epod. 17. 44.

machina. machinae trabunt siccas carinas (h. e. *palangae*, *instrumenta lignea*) Od. i. 4. 2. machina ingens Epist. ii. 2. 73.

macies nova incubuit terris Od. i. 3. 30. turpis occupet malas iii. 27. 53.

macrescere alterius rebus opimis Epist. i. 2. 57.

macte esto virtute Sat. i. 2. 31. vid. *not*.

macula. maculis offendar Epist. ad Pis. 352.

maculare. maculant nocturnam vestem Sat. i. 5. 85.

maculosus. maculosum nefas (intelliguntur *adulteria*) Od. iv. 5. 22.

madere Socraticis sermonibus (*imbutum esse*) Od. iii. 21. 9. exempla vide in *not*.

magicus. magici terrores Epist. ii. 2. 208.

magister. 1) navis Hispaniae Od. iii. 6. 31. fingit equum Epist. i. 2. 64. 2) *praeceptor*: Od. iii. 11. 1. magistri impransi voce correptus Sat. ii. 3. 257. magistri in nullius verba iurare Epist. i. 1. 14. magistro saevo dictata i. 18. 13.

magistra culpa potare Sat. ii. 2. 123.

magus Od. i. 27. 22. Epist. ii. 1. 212.

maiestas (h. e. gloria et amplitudo *not*.) porrecta ab Hesperio solis cubili ad ortum Od. iv. 15. 15. tua non recipit carmen (de Principe dictum vid. *Ernest*. ad Suet. Tib. 58. Ner. 1.) Epist. ii. 1. 258.

maledicere. maledicit vocando Furiam Sat. ii. 3. 140. maledicunt liberius ii. 8. 37.

maligne laudare Epist. ii. 1. 209.

malignus naturâ Od. ii. 28. 29. malignum vulgus ii. 16. 39. maligni caupones Sat. i. 5. 4.

malum. mali summi materies Od. iii. 24. 49. malum fama gravius Sat. i. 2. 59. grande ii. 1. 49.

malum (h. e. pomum) Sat. ii. 4. 73.

mammae putres Epod. 8. 7.

manare. manabit tibi copia opulenta Od. i. 17. 14. manant imbres in agros Od. ii. 9. 1. manat sanies iii. 11. 19. lacrima per genas iv. 1. 34. illi lacrima Epist. i. 17. 59. manant mella ex ilice Epod. 16. 47. manantes lymphae ibid. 2. 27. ut manaret sudor ad talos Sat. i. 9. 11. manat rumor per compita ii. 6. 50. quod manet in vasis cum spe divite Epist. i. 15. 19. manare poëtica mella fidis Epist. i. 19. 44. manat omne supervacuum de pectore ad Pis. 337.

mancipare. mancipat usus Epist. ii. 2. 159. vid. *not*.

mancipium amicum domino Sat. ii. 7. 3. mancipiis locuples Epist. i. 6. 39.

mancus. manca fortuna (*inefficax* Vet. Schol.) Sat. ii. 7. 88. mancus officiis (*debilis*, *imbecillis*, *inutilis*) Epist. ii. 21. vid. *not*.

mandare. mandabo cantare Epist. i. 19. 9. mandentur seniles partes iuveni Epist. ad Pis. 177. — mandare honorem alicui Sat. i. 6. 20.

mane (substantiv.) ad ipsum Sat. i. 3. 18.

manere. 1) manemus in urbe Sat. i. 5. 37. 2) *manet me aliquis* vel *aliquid* h. e. me exspectat, mihi praestat: manent te iura debita Od. i. 28. 33. manet aula herum ii. 18. 31. nos Oceanus Epod. 16. 41. te tellus Assaraci ibid. 13. 12. manebo te domi Epist. i. 5. 3. manentis aulaea plausoris ad Pis. 154. — manent fata culpas Od. iii. 11. 29. manet omnes nox una Od. i. 28. 15. me stipendium Epod. 17. 26. manent te fata ibid. 61. manet hoc quoque te Epist. i. 20. 17.

matercula pueris pallet Epist. i. 7. 7.

materia aequa viribus Epist. ad Pis. 38.

materies summi mali Od. iii. 24. 49. publica Epist. ad Pis. 131. *not.*

maternus. materna ars Od. i. 12. 9. maternus avus Sat. i. 6. 3. maternae res Epist. i. 15. 26.

matrona 1) (mulier honesta, libere nata) Iuno Od iii. 4. 59. in matrona togata pecces Sat. i. 2. 63. matronae nil praeter faciem cernere possis ib. 94. matronam ego nullam tango ib. 54. matronas sectari desine ibid. 78. matrona meretrici dispar erit Epist. i. 18. 3. potens ad Pis. 116. — paulum pudibunda ibid. 232. peccans Sat. ii. 7. 62. — matronae Phrygum. Od. i. 15. 34. *not.* hinc 2) pro *uxor:* matrona tyranni Od. iii. 2. 7. matronae nostrae iv. 15. 27.

maturare. cum lyra maturet Od. ii. 11. 22. necem Bellerophonti iii. 7. 15.

maturus. 1) matura virgo Od. iii. 6. 22. maturi partus C. S. 13. maturo funeri propior Od. iii. 15. 4. sic: maturi patres, scil. *funeri* Od. iv. 4. 55. et maturus senex Epist. ad Pis. 115. hinc 2) i. q. *serus:* maturos largimur honores Epist. ii. 1. 15. 3) maturior vis (scil. *mortis*) Od. ii. 17. 6. maturus reditus iv. 5. 3.

matutinus. matutina frigora Sat. ii. 6. 45. matutine pater (*appellatur Ianus, cuius in tutela erant initia anni et diei*. vid. Ind. nom.) ibid. 20.

mea ne finxisse minora putarer Ep. i. 9. 8. *mea* pro *me*, ut *vestrum* pro *vos* Ter. Eun. V. 8. 36. *tuum* pro *te* Plaut. Trin. ii. 6. 44. sic τὰ ἐμά, ut exponit *Budaeus* in Commentt. Linguae Graecae pag. 972.

meare. quo simul mearis Od. 1. 4. 17.

mediastinus. (servus, ad quaevis viliora, nec certa officia comparatus *Torr.*) Epist. i. 14. 14. *not.*

medicare. 1) mendosus et medicandus (h. e. *non sanum*. Schol.) Ep. i. 16. 40. 2) *medicare*, ut φαρμάσσειν, passim pro *tingere, inficere:* medicata fuco lana Od. iii. 5. 28. vid. *not.*

medicus. medicorum quod est medici promittunt Epist. ii. 1. 115. medicus multum celer atque fidelis Sat. ii. 3. 147. medicis fidis offendar Ep. i. 8. 9.

mediocriter utilia (*quae Stoici dicunt* media, ἀδιάφορα) Epist. 1. 16. 99. vid. *not.*

mediocritas aurea Od. ii. 10. 5.

meditari. 1) meditans aeternum decus Od. iii. 25. 5. ictum obliquum iii. 22. 7. nescio quid nugarum Sat. i. 9. 2. meditare tecum versus Ep. ii. 2. 76. — meditatur de tenero ungui Od. iii. 6. 24 — meditor poculis tingere Od. iv. 12. 23. finire dolores Sat. ii. 3. 263. — meditantibus nihil obstet Epist. ii. 2. 71. 2) i. q. *minari:* meditatur diluviem terris Od. iv. 14. 28. *not.*

medium. 1) *substantive:* medium coeli Sat. ii. 6. 100. 2) rebus medium concedi (h. e. *mediocritatem*) Epist. ad Pis. 368. — in medio posita (*quae facile largeque nobis suppeditantur*) Sat. i. 2. 108. Epist. i. 12. 7. — ex medio res arcessit (*de communibus rebus loquitur*. Sch. Cr.) Ep. ii. 1. 168. de medio sumta (*de publica et vulgata materia*. Sch. Cr.) ad Pis. 243.

medius pacis et belli (*tam belli, quam pacis potens*. Vet. Schol. — medius *hic, ut apud Graecos* μεσίτης *est* arbiter, mediator, *in cuius arbitrio est bellum et pax*) Od. ii. 19. 28. vid. *not.*

medulla exsucta (*fame exesa* not.) Epod. 5. 37. medullis propius damnum Epist. i. 10. 28.

22. diurna conductus Sat. ii. 7. 17. aget caballum Epist. i. 18. 36.— non alia mercede bibam (h. e. *sub alia conditione*) Od. i. 27. 13. vid. *not.*

merdis albis caput inquiner Sat. i. 8. 37..

meretricula Sat. ii. 7. 46.

meretrix amica Sat. i. 4. 49. arguta i. 10. 40. domina Epist. i. 2. 25. meretricis acumina Epist. i. 17. 55.

mergus Epod. 10. 22.

meridiem iuclinare sentis Od. iii. 29. 5.

mersare profundo Od. iv. 4. 65. vid. *not.* gallinam Falerno Sat. ii. 4. 19. mersor civilibus uudis Epist. i. 1. 16.

merula. vidimus merulas poni Sat. ii. 8. 91. merulia intentus aueepa Ep. ad Pis. 458.

merum pingue Sat. ii. 4. 65. molle Od. i. 7. 19. dulee iii. 13. 2. lene iii. 29. 2. fervidius Epod. 11. 14. auperbum Od. ii. 14. 26. quadrimum Od. i. 9. 7. meri bimi patera i. 19. 15.— mero certare iv. 1. 31.

merus sermo Sat. i. 4. 48. mera aerugo ibid. 101. vineta Epist. i. 7. 84. libertas i. 18. 8. meri honores ii. 2. 88.

merx tutior in secunda classe Sat. i. 2. 47. merces venales Epist. ii. 2. 11. merx Syra (*aromata* intellige) Od. i. 31. 12. vid. *not.* Thyna iii. 7. 3. merces Tyriae Cypriaeque iii. 29. 60.

meta evitata rotis Od. i. 1. 4. metam optatam contingere atudet Epist. ad Pis. 412.

metalla. metallis potior libertaa Ep. i. 10. 39.

metare. metata porticus Od. ii. 15. 16. metato agello Sat. ii. 2. 114.

metere. primos et extremos metendo Od. iv. 14. 31. ubi de locutione a messe ad caedem translata vid. *not.*

metiri Caecubum Epod. 9. 36. vid. *not.* nummos Sat. i. 1. 96.— oculo latus i. 2. 133.— se suo modulo Epist. i. 7. 98.

metuere 1) Africum Od. i. 1. 15. pauperiem Sat. i. 1. 93. quid haeres iudicet Epist. ii. 2. 191.— metuam mori Od. iii. 14. 15. metuit tangi iii. 11. 10. culpari fides iv. 5. 20. metuens contingere sacrum Sat. ii. 3. 110.— metuo, ut sis vitalis Sat. ii. 1. 60.— metuunt matres iuveneis Od. ii. 8. 21. metuit secundis ii. 10. 13 metuat cruribus Sat. i. 2. 131.— metuens rixarum Od. iii. 19. 16.— metuendus sagitta Phoebus Od. i. 12. 23. thyrso ii. 19. 8. hasta eques iii. 2. 4. metuenda Sat. ii. 3. 54. pericula Epist. ii. 1. 136. 2) *metuere* saepe ut φυλάττεσθαι periphrasi τοῦ *nunquam* vel *non* inservit: metuens solvi Od. ii. 2. 7 v. *not.*

metus. metu non sine vano Od. i. 23. 3. metus tradam ventis i. 26. 1. metu recenti mens trepidat ii. 19. 5. metu in minore comea sim Epod. 1. 17. metu exanimem vigilare Sat. i. 1. 76. metus deorum Od. i. 35. 37. rerum Epod. 9. 37. iniuati Sat. i. 3. 111. mortis Sat. i. 4 127.

mica saliens (h. e. *mola salsa*) Od. iii. 23. 20.

micare micat Marcelli fama Od. i. 12. 46.

mictum in me veniat Sat. i. 8. 38.

migrare in tabernas obscuras Ep. ad Pis. 229. migravit voluptas ab aure ad oculos Epist. ii. 1. 187.

mihi cum vi quadam in salse aut iocose dictis abundat Epist. i. 3. 15. sic: *tibi*, *sibi*, *nobis*, *vobis*. vid. *not.*

milles Sat. i. 1. 29. vid. *not.* ferox Od. i. 6. 3. acrior redibit iii. 5 25. tibi impar iv. 6. 5. Romanus Epod. 9. 11. Crassi Od. iii. 5. 5. Luculli Epist. ii. 2. 26.

militare non sine gloria Od. iii. 26. 2. militet quibus oris Epist. i. 3. 1.

aestum (*usserit*) Epist. i. 8. 5. *not.* mordear falsis opprobriis Epist. i. 16. 38.

mordicus Sat. i. 8. 27.

mos. morem barbarum tollite Od. i. 27. 2. in Salium i. 36. 12. mos et lex edomuit nefas iv. 5. 22. more patrum iv. 15. 29. ferarum Sat. i 3. 109. hostili Epist. i. 18. 62. recto ii. 2. 131. ex more Sat. ii. 3. 280. mores aureos in astra deducit Od. iv. 2. 22. inversi iii. 5. 7. probi C. S. 45. antiquae plebis Sat. ii. 7. 23. sunt tibi Epist. i. 1. 58. Catonis Epist. i. 19. 14. clarorum virorum ii. 1. 249. notandi cuiusque aetatis ad Pis. 156.

mori pro patria decorum Od. iii. 2. 13. non timidus iii. 19. 2. non metuam iii. 9. 11. bis patiar ibid. 15. moriture Delli ii. 3. 4. moriemur multi Sat. ii. 8. 34. morietur frigore Epist. i. 17. 31. — mori Musa vetat virum laude dignum Od. iv. 8. 28.

morosus. morosa canities Od. i. 9. 17. morosum offendet garrulus Sat. ii. 5. 90.

mors cita abstulit Achillem Od. ii. 16. 29. una virginum est levis iii. 27. 37. atris alis circumvolat Sat. ii. 1. 58. Linea ultima rerum Epist. i. 16. 79. mors pallida Od. i. 4. 13. atra Od. i. 28. 13. gelida ii. 8. 11. indomita ii. 14. 4. libera iv. 14. 13. famosa Epist. ad Pis. 469.

morsus Sat. ii. 4. 61. morsu venenat Epist. i. 14. 38.

motus 1) Ionicos doceri gaudet Od. iii. 6. 21. decens iv. 13. 17. motum (scil. *mimicum*) arti addidit Epist. ad Pis. 214. vid. *not.* motus Austri orientis Od. iii. 27. 22. 2) i. q. *tumultus:* civicus Od. ii. 1. 16. 3) motus animi Epist. ad Pis. 111.

movere. 1) movebat cardines ianus Od i. 25. 4. movere membra Sat. i. 9. 24. movetur Cyclopa Epist. ii. 2. 125. movens cuncta supercilio Od. iii. 1. 8. — tumultus Sat. ii. 2. 126. risum Epist. i. 3. 19. funera genti Dardanae Od. i. 15. 10. movere bella Od. iv. 1. 2. 2) move vina Epod. 13. 6. movere loco verba Epist. ii. 2. 113. 3) fastidia stomacho Sat. ii. 4. 78. *metaphorice:* movit Achillem Briseis Od. ii. 4. 3. Aiacem Tecmessae forma ib. 5. 6. lapides canendo Amphion iii. 11. 2. motus prece i. 21. 16. moveri digna bono die iii. 21. 6. non movenda Dianae numina Epod. 17. 3.

mugire. mugiunt vaccae Od. ii. 16. 34. mugientium greges Epod. 2. 11. — mugiat procellis malus Africis Od. iii. 29. 57. mugire Garganum nemus putes Epist. ii. 1. 202.

mula. Dum mula ligatur Sat. i. 5. 13. *not* mulae nautaeque caput ibid. 22.

mulcere puellas carmina Od. iii. 11. 23. irritat et mulcet Epist. ii. 1. 212.

mulctra Epod. 16. 49.

muliebris luctus Epod. 16. 39.

muliebriter expavit ensem Od. i. 37. 22.

mulier 1) innocens Od. iii. 24. 18. pudica Epod. 2. 39. unico marito gaudens Od. iii. 14. 5. — non humilis Od. i. 37. 32. formosa Epist. ad Pis. 4. — nigris barris dignissima Epod. 12. 1. perfida Od. iii. 7. 13. dolosa Sat. ii. 5. 70. — peregrina Od. iii. 3. 20. pallida Sat. i. 2. 129. 2) i. q. *amica* Epod. 12. 23. *not.*

*muliercula*m mollitia vincere Epod. 11. 23.

mullus trilibris Sat. ii. 2. 34. v. *not.*

mulsum lene Sat. ii. 4. 26.

mulus Epist. i. 6. 61. ii. 2. 72. muli clitellas ponunt Sat. i. 5. 47. mulo curto i. 6. 104.

munditiae Od. i. 5. 5. Epist ii 1. 158.

N

nasci. nascente luna Od. iii. 23. 2. vid. *not*. nasceris alius et idem C. S. 10. 11. nascuntur plumae per digitos Od. ii. 20. 11, 12. nata bene (pro *bonas indoles* Graece: τὸ εὐφυές) culpae dedecorant Od. iv. 4. 36. nata iura (*quae una cum vita nascendo accepit*) Epist. ad Pis. 122. natis male versibus Epist. iii. 1. 233. et natis scyphis Od. i. 27. 1. pro *factis*. nata pro filia: natam dulcem Sat. ii. 3. 199. natus pro filius: nati fruges consumere Epist. i. 2. 27. et nati pro liberi: natos parvos Od. iii. 5. 42. Sic saepissime. natus octoginta annos Sat. ii. 3. 118.

nasus. 1) naso adunco suspendis Sat. i. 6. 5. naso pravo vivere Epist. ad Pis. 36. 2) pro *odoratus*: nasus illis nullus erat Sat. ii. 2. 89, 90. vid. *not*.

natalis. 1) natale astrum (i. e. *astrum, quo imminente nati sumus*) 2) pro loco, quo quis natus est: natalem Apollinis Delon Od. i. 21. 10. natalem silvam Od. iii. 4. 63. 3) natalis: (scil. *dies, quo quis natus est*) natales celebret Sat. ii. 2. 60, 61. Sic saepissime.

natare. 1) *frequentat. a nare*) natarunt aequore pavidae damae Od. i. 2. 11, 12. 2) *metaph*. i. q. fluctuare, *inconstantem esse*, sic natat pars multa Sat. ii. 7. 7. vid. *not*.

nates. nate diffissa pepedi Sat. i. 8. 46, 47. — nates inter aridas Epod. 8. 5.

natura. 1) (*proprie vis illa, qua omnia in mundo nascuntur et certis legibus temperantur*.) natura acris me incedit Sat. ii. 7. 47, 48. natura maiorem modum dedit Sat. ii. 2. 37. — natura vitiis mendosa Sat. i. 6. 65, 66. natura piscibus atque avibus quae foret Sat. ii. 4. 45. — 2) *metaphorice*: naturam (h. e. *ea, ex quibus ius duplex conficitur*) duplicis iuris pernoscere Sat. ii. 4. 63, 64. naturae (pro *insito a natura ingenio*) est hoc Sat. ii. 4. 7. vid. *not*. sic natura sublimis et acer Epist. ii. 1. 165. naturae (h. e. *legibus quas dedit natura*) convenienter vivere Epist. i. 10. 12. naturam (h. e. *sensum a natura nobis insitum*) furca expelles Epist. i. 10. 24. vid. *not*. natura (h. e. *simplici ingenii acumine*) an arte fieret carmen laudabile Epist. ad Pis. 408. naturis mobilibus (h. e. *mobili ingenio, vel sentiendi rationi, a natura hominibus insitae*. vid. *not*.) dandus decor Epist. ad Pis. 157.

naufragus. naufragum mare Od. i. 16. 10.

nausea. nauseam coërceat Caecubum Epod. 9. 35, 36.

nauseare. nauseat (h. e. *fastidio impletur*) Epist. i. 1. 93. vid. *not*.

nauta. (i. q. *navita*) nauta pavidus Od. i. 1. 14. nauta malignus Od i. 28. 23. nautae Sidonii Epod 16. 54. *metaph*. pro *mercator*: nautae audaces Sat. i. 1. 29, 30. vid. *not*.

navigare. naviget Anticyram Sat. ii. 3. 166. naviget mercator Ep. i. 16. 71.

navigium. navigio conducto Epist. i. 1. 92.

navis. 1) navibus Idaeis Helenen traheret Od. i. 15. 1, 2. naves aeratas scandit Od. ii. 16. 21. 2) *metaphorice*: navibus (pro *mari*) rem gesserit Od. i. 6. 3, 4. navis (pro *navigationis*) dura mala Od. ii. 13. 27. vid. *not*. navium (pro *classis*) duces Od. iii. 16. 15, 16. navis ignarus (pro *rei nauticae imperitus*) navem timet agere Epist. ii. 1. 114. vid. *not*.

navita. navita Bosporum tentabo Od. iii 4. 30, 31. navitis udis (i. e. *naufragis*) Epod. 17. 51. vid. *not*. *metaph*. navita (pro *mercator*) Poenus Od. ii. 13. 14, 15.

nequam Sat. ii. 7. 100. nequior Sat. ii. 3. 94.

nequaquam Sat. ii. 4. 48.

nequeo. nequit Sat. i. 1. 107. nequeunt Sat. i. 3. 77. nequeunt contingere mensis Sat. ii. 4. 87.

nequicquam Od. i. 3. 21. et aliis locis.

nequitia. nequitiae custos Od. iii. 4. 78, 79. nequitiae modum fige Od. iii. 15. 2.

nequities Sat. ii. 2. 131.

nervus. nervi illiterati rigent Epod. 8. 17. nervus constantior Epod. 12. 19. nervis morbum elidere Epist. i. 15. 6. deinde *metaph.* 1) nervi (h. e. *ingenii vires*) deficiunt Epist. ad Pis. 26. 27. vid. *not.* 2) ultra nervos (h. e. *vivendi vires*) nihil morti concesserat Od. i. 28. 12, 13. 3) sine nervis (h. e. *sine vi et gravitate*) esse putat quicquid composui Sat. ii. 1. 2, 3. vid. *not.* 4) nervis septem (pro *chordis*) resonare Od. iii. 11. 3, 4.

nescio. 1) nescit equo haerere puer Od. iii. 24. 34, 35. nescire malum est Sat. ii. 6. 73. nescit ludere Epist. ad Pis. 379. 2) pro *non potest:* nescit reverti vox missa Epist. ad Pis. 390. 3) *nescire apud poëtas saepius inservit periphrasi* τοῦ *non:* sic: nescit te tangere hora caniculae pro simplici: *te non tangit*) Od. iii. 13. 9, 10. vid. *not.*

nescius. nescia virtus repulsae sordidae Od. iii. 2. 17. nescii cedere Od. i. 6. 6. nescios fari (h. e. *infantes*) pueros Od. iv. 6. 18. nescius uti compositis Sat. ii. 3. 109, 110.

neu et *neve* Od. i. 2. 51. neve — neu Epist. ad Pis. 189. sic saepius.

neuter. neutram in partem Sat. ii. 2. 66.

nex. (*mors violenta*) necem Bellerophonti maturare Od. iii. 7. 15, 16. necis fraternae scelus Epod. 7. 18.

ni et *nisi* Od. iv. 6. 21. Epod. 8. Od. i. 10. 9. Od. ii. 2. 3. et multis aliis locis. Quidni Epist. ad Pis. 382.

nidor. nidore nasum supinor Sat. ii. 7. 38. vid. *not. metaph.* odore in caro (h e. *in multi pretii cibis, qui odorem fundunt*) non summa voluptas Sat. ii. 2. 19. vid. *not.*

nidus. 1) nido inscium propulit Od. iv. 4. 6. nidum ponit Od. iv. 12. 5. nido pennas maiores extendisse Epist. 20. 21. 2) *metaph.* nidum (pro *urbem*) Acherontiae Od. iii. 4. 14. vid. *not.* sic: nidum (*urbem*) servus Epist. i. 10. 6. vid. *not.*

niger. 1) nigri aequoris Od. iii. 27. 23. nigris barris dignissima Epod. 12. 1. 2) *metaph.* nigri colles (*quoniam arboribus, nigris frondibus vestitis, consiti erant*) Od. iv. 12, 11, 12. vid. *not.* nigris ventis (*sensu act.* h. e. *coelum nigrum reddentibus*) Od. i. 5. 7. vid. *not.* Sic: niger Eurus Epod. 10. 5. nigrorum ignium memor Od. iv. 12. 26. vid. *not.* nigris (h. e. *absentes rodentibus* vid. *not.*) infesto Sat. i. 4. 91. niger est (pro *improbus*, *Graece* μέλας) Sat. i. 4. 85. vid. *not.* nigrum solem (pro *infaustum*) Sat. i. 9. 72, 73. vid. *not.*

nihil et *nil* Od. i. 19. 12. Od. i. 7. 27. Epod. 11. 1. ibid. 17. et multis aliis locis. nihilo Sat. i. 1. 48. nihilum Sat. ii. 3. 54. nil non (pro *omnia*) perficient Od. iv. 4. 73. nil pro non Od. i. 14. 14.

nimbus. nimbis remotis Od. iv. 4. 7. nimbos Euro agente Od. ii. 16. 23, 24.

nimirum. Sat. ii. 2. 106. et alias. nimirum pro sine dubio Epist. i. 9. 1.

nimis Od. i. 2. 37. et aliis locis.

nimius. nimio plus Od. i. 18. 15. *saepius eodem sensu ponitur, quo nimis.* sic: nimium breves flores Od. ii. 3. 13, 14. nimium cavere Od. iii. 8.

2) *metaphorice* pro *gloria:* nomen inutile iactes Od. i. 15. 13. pro *gens,* vel *imperium*, sic: nominis nostri fortuna Od. iv. 4. 70, 71. vid. *not.* nomen Latinum Od. iv. 15. 13. Deinde: nomen omne (pro *cuiusque sortem*) movet capax urna Od. iii. 1. 16. nomina sectatur (scil. *tironum.* Hoc loco pro *debitores*) Sat. i. 2. 16. sub nomine (h. e. *in possessione*) Vmbreni ager Sat. ii. 2. 133.

nomisma regale Epist. ii. 1. 234.

non. Saepissime ponitur. non alius, pro nemo Od. iii. 7. 25. non piger, pro impiger Od. iii. 16. 26. non sine, pro cum Od. iv. 1. 24.

nonae decembres Od. iii. 18. 10.

nondum Od. ii. 1. 5. et alias.

nonus. nonum Od. iv. 11. 1. Nono Sat. i. 6. 61. et aliis locis.

norma. norma loquendi Epist. ad Pis. 72. norma veterum Od. ii. 15. 13.

noscere. noscent Geloni Od. ii. 20. 19. *Hoc saepius.*

noster. nostris seditionibus ductum bellum Od. iii. 3. 29. 30. nostrum per scelus Od. i. 3. 39. nostrum tempus Epist. ii. 1. 62. et alias.

nota. nota ne careat pulchra dies Od. i. 36. 10. notam duxit Od. iv. 2. 59. notam memorem impressit labris Od. i. 13. 12. notis publicis incisa marmora Od. iv. 8. 13. vid. *not.* nota Falerni Sat. i. 10. 24. notam remittunt atramenta Epist. ii. 1. 235, 236.

notare. notando quaeque vitiorum Sat. i. 4. 106. notarent voces sensusque Sat. i. 3. 103. notari dignus Sat. i. 3. 24. notabit mutanda Epist. ad Pis. 449.

notus. nota sedes columbis Od. i. 2. 10. notas (pro *famosas*) poenas virginum Od. iii. 11. 25, 26. notis fastis condita Od. iv. 13. 15. notum sine crimine Epist. i. 7. 56. noto (h. e. *celebrato*) scriptori aevum prorogat Epist. ad Pis. 346.

novem Od. iii. 19. 11. C. S. 62. et alias.

novendialis. novendiales pulveres dissipare Epod. 17. 48.

noverca. noverca me intueris Epod. 5. 9.

novitas invisa Od. ii. 1. 90. novitate grata morandus Epist. ad Pis. 223.

novus. nova febrium cohors Od. i. 3. 30, 31. nova monstra Od. i. 2. 6. novae lunae Od. ii. 18. 16. novae arbor Epod. 12. 20. nova (*recens nata, viridis*) fronde Od. iii. 4. 12. novis fidibus (h. e. *non prius auditis*) Od. i. 26. 10. novo dente peritura Od. iv. 4. 16. vid. *not.* novis rebus (pro *seditionibus*) Epod. 16. 6. novo (scil. *homini*) Decio honorem mandare Sat. i. 6. 20. *quid sit homo novus,* vid. *not.*

nox. 1) sub noctem Od. i. 9. 19. nocte caliginosa Od. iii. 29. 30. nocte sublustri Od. iii. 27. 31. nocte atra Epod. 10. 9. noctem post mediam Sat. i. 10. 33. nox medium spatium coeli tenebat (pro simplici: *nox media*) Sat. ii. 6. 100, 101. 2) nox *metaph.* pro *mors*, vel *mortis tenebrae*, sic: nox una omnes manet Od. i. 28. 15. nox te premet Od. i. 4. 16.

nubere. nuptae virgines Od. ii. 8. 23. nupta saevo marito Od. iii. 10. 2. nubet Corano Sat. ii. 5. 64.

nubes. nube atra polum occupato Od. iii. 29, 43, 44. nubem fraudibus obiice Epist. i. 16. 62. *metaph.* *nubes* pro *coelum*, sic: nubibus arduis molem propinquam Od. iii. 29. 10. Deinde pro *tristitia*, sic: nubem demo supercilio Epist. i. 18. 94. vid. *not.* nubes et inania captet Epist. ad Pis. 230.

nubilum. nubila ab obscuro coelo deterget Od. i. 7. 15. nubila igni corusco dividens Od. i. 34. 6.

nudare. 1) pro aperire, sic: nudare

iv. 5. 18. nutrita (pro *exculta*) Indoles sub faustis penetralibus Od. iv. 4. 25, 26. nutriant foedus C. S. 31. 2) pro educare, sic: nutriri Romae Epist. ii. 2. 41.

nutrix. nutrix leonum Iubae tellus Od. i. 22. 15. nutrix sedula Epist. ad Pis. 116.

nutus. nutum divitis horret Epist. i. 18. 11. ad nutus heriles aptus Epist. ii. 2. 6. vid. *not*.

nux ornabat mensas Sat. ii. 2. 122. nuces laxo sinu ferre Sat. ii. 3. 171, 172. nuce cassa (pro *nihilo*) te pauperet Sat. ii. 5. 36. in nuce nil duri est extra Epist. ii. 1. 31. nucis emtor (h. e. *plebs*) Epist. ad Pis. 249.

O

O! (interiectio) saepe ponitur, ut: Od. i. 1. 2.

ob. ob lucrum demersa Od. iii. 16. 12. Sic saepius.

obarmare. obarmet securi Amazonia dextras Od. iv. 4. 20, 21.

obdere. obdit latus apertum nulli malo Sat. i. 3. 59.

obducere. obducta (*nubibus quasi*) fronte solvatur senectus Epod. 13. 5.

obdurare. obdura Sat. ii. 5. 39.

oberrare. oberrat eadem chorda Epist. ad Pis. 256.

obesus. obesae naris Epod. 12. 3. vid. naris. obeso turdo nil melius Epist. i. 15. 40, 41.

obiicere. obiecto Adria divisus Od. ii. 11. 2, 3. obiicere aquilonibus Od. iii. 10. 3, 4. vid. *not*. obiecerit fors sortem Sat. i. 1. 1, 2. vid. *not*. avaritiam obiiciet mihi, *metaph*. pro *me reprehendet ob*, etc. Sat. i. 6. 68, 69.

obire. obeam (scil. *mortem*) tecum libens Od. iii. 9. 24. sic: obisset filius immaturus Sat ii. 8. 59. obeundus (pro *adeundus*) Marsya Sat. i. 6. 120.

oblectare. oblectat valdius populum Epist. ad Pis. 321.

obligare. obligasti votis perfidum caput Od. ii. 8. 5, 6. vid. *not*. obligatus (pro *destinatus*) aliti Epod. 17. 67. vid. *not*. obligatam (pro *debitam*) dapem Iovi redde Od. ii. 7. 17. vid. *not*.

oblimare. oblimare rem patris malum est Sat. i. 2. 62.

oblinere. oblitus actor (pro *obsitus, indutus*) Epist. ii. 1. 204. vid. *not*. obliquat socerum versibus, *metaphorice* pro vulgari: *perstringat* Epist. i. 19. 30.

obliquus. obliquo rivo Od. ii. 3. 11, 12. obliquum ictum meditantis verris Od. iii. 22. 7. per obliquum terruit Od. iii. 27. 6, 7. *metaph*. obliquus pro invidus, sic: obliquo oculo Epist. i. 14. 37. vid. *not*.

oblivio. obliviones lividas Od. iv. 9. 33, 34. oblivione indormit Epod. 5. 69, 70.

obliviosus. oblivioso Massico Od. ii. 7. 21.

oblivisci. oblitus nominis et togae Od. iii. 5. 10, 11. obliviscitur malarum (scil. *curarum*) Epod. 2. 37, 38. obliviscendus illis Epist. i. 11. 9.

oblivium. oblivia iucunda ducere Sat. ii. 6. 62.

obnoxius. obnoxia pravis Sat. ii. 7, 8.

obrepere somnum operi longo Epist. ad Pis. 360.

obruere. obruit Notus undis Od. i. 28. 22. obruit otio (h. e. *depressit*) ventos Od. i. 15. 3, 4. vid. *not*. obruitur in re augenda Epist. i. 16. 68.

obscoenus. obscoenas (abominandas) anus Epod. 5. 98. vid. *not*. obscoenis a sermonibus torquet aurem Epist. ii. 1. 127. obscoeno ab inguine Sat. i. 8. 5.

ventus Epist. i. 2. 29. 2) pro *vota solvere*: operats Divis iustis Od. iii. 14. 6. vid. *not.*

operosus. 1) operosae Minervae studium Od. iii. 12. 4, 5. operosa carmina Od. iv. 2. 31, 32. pro *molestias et curas creans*, sic: operosiores divitias Od. iii. 1. 48. vid. *not.*

opertus. opertos cineres mstris fallere Od. ii. 8. 9. 10. operto capite Sat. ii. 3. 37, 38. operta ebrietas Ep. i. 5. 16. — opertos (scil. *velamentis*) equos Sat. i. 2. 86. vid. *not.*

opifex coronse Nymphis debitae Od. iii. 27. 30. opifex operis optimus Sat. i. 3. 132, 133.

opimus. opimas segetes Od. i. 31. 3, 4. opima praeda Epod. 10. 21. — opimus triumphus (pro *triumphus opimis spoliis insignis*) Od. iv. 4. 51, 52. vid. *not.* — opimum donata palma reducit pro *pinguem*) Epist. ii. 1. 181.

opinari Sat. i. 3. 63. et aliis locis.

oportet Sat. ii. 6. 52.

oppedere curtis Iudaeis Sat. i. 9. 70.

opperiri. opperior nec tardum Ep. i. 2. 71.

oppidulum. oppidulo mansuri Sat. i. 5. 87.

oppidum. oppidi sui rura laudat Od. i. 1. 17. oppidis centum potentem Creten Od. iii. 27. 33, 34.

opponere. oppositis pumicibus mare debilitat Od. i. 11. 5. oppono auriculam Sat. i. 9. 77. — opponite fortia pectora adversis rebus Sat. ii. 2. 136. oppositis humeris turba extrahe Sat. ii. 5. 94, 95.

opprimere. oppressa a Carthagine duxit nomen Sat. ii. 1. 66. — oppressus grandi lethargo Sat. ii. 3. 145. — oppresserit si te vespertinus hospes Sat. ii. 4. 17.

opprobrium. opprobriis recantatis amica mihi fias Od. i. 16. 27, 28. opprobriis dignum latraverit Sat. ii. 1. 85. — opprobrium pagi Od. ii. 13. 4. vid. *not.* — opprobria aliena saepe a vitiis animum absterrent Sat. i. 4. 128, 129.

ops (*opis*). 1) ope Palladis Od. i. 6. 15. — ope Daedales (h. e. *Daedali arte effictis*) Od iv. 2. 2. vid. *not.* opem ferre poëtis Sat. i. 10. 6. opes hominis equus imploravit Epist. i. 10. 36. opem alterius altera res poscit Epist. ad Pis. 410, 411. opem curet ferre ib. 461. 2) pro *robur* sive *incrementum*: opes ab ipso ferro ducit Od. iv. 4. 59, 60. 3) pro *divitiae*: opes inter msgnas inops Od. iii. 16. 28. opes Romae omitte mirari Od. iii. 29. 11, 12. opes patiuntur stultitiam Epist. i. 18. 29. vid. *not.* — opibus integris Sat. ii. 2. 113. 4) pro *potentia*: opibus Hectoreis Achivos refringit Od. iii. 3. 27, 28. — opis suae natura dives Sat. i. 2. 74. opis propriae dissimulator Epist. i. 9. 9. vid. *not.*

optare. optstis epulis Od. iv. 8. 30. optat quietem pater Pelopis Epod. 17. 65. — optas cur, quod habes? Sat. i. 3. 126. optas rus Romae Sat. ii. 7. 28. — optat (i. q. *nititur*) Sisyphus collocare saxum in monte Epod. 17. 68, 69. — optstam metam contingere Epist. ad Pis. 412. — optat (pro *cupit*) si non des Sat. ii. 3. 259.

optivus. optivo cognomine crescit Epist. ii. 2. 101. vid. *not.*

opulentare. opulentet baccis olivae fundus herum Epist. i. 16. 1, 2.

opulentus. opulenta copia honorum ruis Od. i. 17. 14—16. opulentior intactis thesauris Arabum Od. iii. 24. 1, 2.

opus 1) plenum periculosae aleae Od. ii. 1. 6. opus unum quibus est Od. i. 7. 5, 6. opus si vestrum est C. S. 37. vid. *not.* opus ultra legem tendere Sat. ii. 1. 1, 2, opus ludas Sat. ii. 3. 252. — opus Romanis viris solemne

ornus. orni veteres Od. i. 9. 12. orni foliis viduantur Od. ii. 9. 8. ab orno hac pendulum collum zona laedere Od. iii. 27. 59, 60.

ortus. ab ortu solis Od. iii. 27. 12.

oryza. oryzae ptisanarium Sat. ii. 3. 155. vid. *not.*

os (*oris*). 1) ore alio indictum adhue dicam Od. iii. 25. 7, 8. ore allaborandum est tibi Epod. 8. 20. oris laevi Sat. i. 5. 61. os decorum protulit luua Sat. i. 8. 21, 22. os magna sonaturum Sat. i. 4. 43, 44. — ore profundo ruit Pindarus Od. iv. 2. 7, 8. vid. *not.* ore purpureo bibit nectar Od. iii. 3. 12. ore tremente questus Epod. 5. 11. vid. *not.* ore trilingui Cerberus Od. ii. 19. 29. — 32 ore tumido delitigat Epist. ad Pis. 94. ora frenis temperet Od. i. 8. 6, 7. ora in Romana brevi venturus Epist. i. 3. 9. — ora euntinm huc et hue vertat Epod. 4. 9. ora (*vultum*) pallor inficit Epod. 7. 15. — ora rostrata (pro simplici: *rostra*) navium Epod. 4. 17. vid. *not.* ore rotnndo loqui Epist. ad Pis. 323, 324. vid. *not.* — Deinde *ora* pro *externa species*, sic: per ora nitidus introrsum turpis Sat. ii. 1. 64. 65. vid. *not.*

os (*ossis*). ossa ab ore ieiunae canis rapta Epod. 5. 23. ossibus et capiti inhumato Od. i. 28. 24. ossa Quirini Epod. 16. 13. ossa reliquit color Epod. 17. 21, 22. ossibus albis informem ngrum Sat. i. 8. 16. ossa pavore tremis Sat. ii. 7. 57.

oscen. oscinem corvum suscitabo prece Od iii. 27. 11. vid. *not.*

osculum. pudicae coniugis Od. iii. 5. 41. oscula ad flagrantia cervicem detorquet Od. ii. 12. 25, 26. oscula dulcia Od. i. 13. 14, 15.

ostendere. ostendit ignem occultum Od. iii. 29. 17, 18. ostendi mercem Sat. i. 2. 105. ostendi paucis Epist. i. 20. 4. vid. *not.* ostendi iambos Latio Epist. i. 19. 23, 24. osteudat te tibi lanx et cantharus Epist. i. 5. 23, 21. ostendere captos hostes civibus Epist. i. 17. 33. ostendere rem tibi poterant chartae Socraticae Epist. ad Pis. 310.

ostentare montes incipit Appulia Sat. i. 5. 77, 78.

ostium. ostia pulsat Sat. i. 1. 10. ostia Tusci amnis Sat. ii. 2. 32, 33.

ostrea et *ostreum* Sat. ii. 2. 21. ostrea oriuntur Circaeis Od. ii. 4. 33.

ostrum. sine ostro sollicitum frontem explicuere Od. iii. 29. 15, 16. ostro Sidonio Epist. i. 10. 26. ostro in regali conspectus Epist. ad Pis. 228.

otiari. otior domesticus Sat. i. 6. 128.

otiosus. otioso cum bove pagus Od. iii. 18. 11, 12. otiosa Neapolis Epod. 5. 43.

otium divos rogat Od. ii. 16. 1. otium laudat Od. i. 1. 16, 17. otio obruit ventos (pro *deprimit ventos*) Od. i. 15. 3, 4. vid. *not.* otium nullum a labore me reclinat Epod. 17. 24. otium (pro *pacem*) non vis aut furor eximit Od. iv. 15. 18, 19. vid. *not.* otii ubi quid datur Sat. i. 4. 138. otia in tuta Sat. i. 1. 31. otia liberrima Epist. i. 7. 36. otium apertis portis (pro *pacem*) Epist. ad Pis. 199. vid. *not.*

ovare. ovansque circum loculos curreret Sat. ii. 3. 146, 147.

ovile. in ovilia demisit Od. iv. 4. 9. ovile ursus circumgemit Epod. 16. 51.

ovis. ovibus pellitis Od. ii. 6. 10. ovium pinguium custodes Od. iv. 12. 9. oves infirmas tondet Epod. 2. 16.

ovum. ova ranae Epod. 5. 19. ovo columbino limum colligit Sat. ii. 4. 56. vid. *not.* ovo prognatus Sat. ii. 1. 26. ab ovo usque ad mala citaret (*proverbialiter* pro *ab initio usque ad finem*) Sat. i. 3. 6, 7. vid. *not.*

plici (δίπλαξ δέματον) Epist. i. 17. 25. vid *not.* purpureus pannus Epist. ad Pis. 15. 16. vid. *not.*

panthera confusa genus camelo (h. e. *camelopardalis*, vid. *not.*) Epist. ii. 1. 195.

papaver cum melle Sardo Epist. ad Pis. 375.

par est tibi (pro *te decet*, *tibi convenit*) nos accredere Epist. i. 25.— parem bello ducem Epod. 9. 23, 24. par nobile fratrum Sat. ii. 3. 243. sic paria centum gladiatorum dare Sat. ii. 3. 85, 86.— par impar ludere Sat. ii. 3. 248. sic: paribus colludere Epist. ad Pis. 159. par non eris si te ruperis ibid. 319, 320. ut par coëat, iungaturque pari Epist. i. 5. 25, 26. vid. *not.* paria esse peccata Sat. i. 3. 96,

parabilis. parabilem Venerem amo Sat. i. 2. 119.

parare. 1) parabat funus imperio Od. i. 37. 8. paras acrem militiam Od. i. 29. 2. parat currus et rabiem Od. i. 15. 12. vid. *not.* parata cornua tollo in malos Epod. 6. 11, 12. parati comites iter carpere Od. ii. 17. 12.— parabo maius poculum Epod. 5. 77, 78. paravero, pro *velim parare* Epod. 1. 32. paret insanire certa ratione Sat. ii. 3. 271. paret fomenta Sat. i. 1. 82. paratus dignis Epist. i. 7. 22. vid. *not.* parentur opes Epist. ad Pis. 307. 2) parare pro *sibi comparare*: paratis frui Od. i. 31. 17. vid. *not.* pararis servos aere Sat. ii. 3. 129. parasti quicquid vita meliore Sat. ii. 3. 15. paratum virtute Sat. ii. 3. 98. vid. *not.* paret virtutem doctrina Epist. i. 18. 100.

parcere. parce cadis Od. ii. 7. 20. parce vocibus sacris Epod. 17. 6. parce (pro *noli*) privatus cavere nimium Od. iii. 8. 26. parcas supplicibus tuis Od. iii. 10. 16, 17. ne parce malignus arenae Od. i. 28. 23. vid. *not.* parcis (*tibi caves*) diripere horreo amphoram Od. iii. 28. 7, 8. parcentes dexteras odunt Od. iii. 19. 21, 22. vid. *not.* parcit poplitibus imbellis iuventae Od. iii. 2. 15, 16. vid. *not.* parcite verbis male ominatis Od. iii. 14. 11, 12. pepercit aris Od. i. 35. 38. sic: parcere sacris Sat. i. 1. 71. parcentis viribus Sat. i. 10. 13. parcit diffundere (pro *non diffundit*) vinum Sat. ii. 2. 58. vid. *not.* parcere prato docendus (pro *coërcendus*) Epist. i. 14. 30. vid. *not.*

parcus. parca manu Od. iii. 16. 44. parcus Deorum cultor (*qui raro Deos colit*) Od i. 34. 1. vid. *not.* parcus ob curam haeredis Epist. i. 5. 13. vid. *not.* parcius vivit Sat. i. 3. 49. parca donandi iuventus Sat. ii. 5. 79. parcus veteris aceti Sat. ii. 2. 62. parcus discordet avaro Epist. ii. 2. 194.

parens. aeque de patre ac matre dicitur: parente melior fortuna Od. i. 6. 25. parentem (auctorem) curvae lyrae Od. i. 10. 6. vid. *not.* parens Tyrrhenus Od. iii. 10. 11. parentem in periurum mendax Od. iii. 14. 34, 35. parentibus his non orta iuventus Od. iii. 6. 33. parentis senile guttur fregerit Epod. 3. 1, 2. parentum pauperum sanguis Od. ii. 20. 5. 6. parentium virtus dos magna est. Od. iii. 24. 21, 22. vid. *not.*

parere. 1) peperit quem Troia sacerdos Od. iii. 3. 32. 2) *metaph.* pro *comparare:* peperit honores laurus Od. ii. 1. 15. 16. parto quod avebas Sat. i. 1. 93, 94. qui aut unde partum putas Sat. ii. 2. 18. 19.

parere. pareret mihi tribuno legio Sat. i. 6. 49. parentem frenis Sat. i. 1. 91. parens gulae (*luxuriosus*) Sat. ii. 7. 111. vid. *not.* parent divitiis divina humanaque Sat. ii. 3. 95, 96. parentem male asellum Epist. i. 20. 15.

paries sacer (scil. *templi*) Od. i. 5.

Sat. i 10. 48. vid. *not.* sic: minores gravitate versus ibid. 54. minorem ad lunam (pro *decrescentem lunam*) Sat. ii. 8. 31, 32. vid. *not.* minorem (h. e. *ei tam imparem divitiis*) magno certare Sat. ii. 3. 313. vid. *not.* minorem facere (*rem*) h. e. eam profundere vid. *not.* Sat. ii. 6, 7. minori insano pro *minus insano* Sat. ii. 3. 326. minor (scil. natu, h. e. *iunior.* vid. *not.*) uno mense Epist ii. 1. 40 sic: minorum censor Epist. ad Pis. 174. vid. *not.* minor (ἥττων) in certamine Epist. i. 10. 35. vid. *not.* minora fama Sat. i. 11. 3. vid. *not.* minora virtute (h. e. *virtuti postponenda*) Epist. i. 12. 11. vid. *not.* minores virtute et honore Epist. ii. 1. 183. vid. *not.* minimis qui urgetur Sat. i. 3. 69. minimo me provocat Sat. i. 4. 14. vid. *not.* minimum meruere decus Epist. ad Pis. 286. — minime iuvat Sat. i. 4. 24.

pascere. pascant me olivae Od. i. 31. 15. pascere tigres Od. iii. 27. 15. pascitur nivali Algido Od. iii. 23. 9. pastas oves Epod. 2. 61. pascere barbam Sat. ii. 3. 35. pasco vernas procaces Sat. ii. 6. 66, 67. — pastum ficis iecur (ἧπαρ συκωτόν) Sat. ii. 8. 88. vid. *not.* pascat. (pro *alat*) populum frumenti copia Epist. i. 15. 14. pascat herum fundus Epist. i. 16. 2. vid. *not.* pascet nummos alienos (pro *absumet*) Epist. i. 18. 35. vid. *not.*

pascuum. pascuis Gallicis pinguia vellera crescunt Od. iii. 16. 35, 36. pascua Lucana Epod. 1. 28. pascuis laetis Od. iv. 4. 13.

passer. passeris ilia Sat. ii. 8. 29, 30.

passim Sat. ii. 3. 48.

pastillus. pastillos Rufillus olet Sat. i. 2. 27. Sat. i. 4. 92.

pastor. quum pastor Helenen traheret Od. i. 15. 1, 2. pastor cum languido grege umbras quaerit Od. iii. 29. 21, 22. pastoribus vis amica Epod. 6. 6.

patefacere. patefecit aulam Od. iv. 14. 36.

patella modica Epist. i. 5. 2.

pater. 1) patre melior Tydides Od. i. 15. 28. pater catenis oneret Od. iii. 11. 45. patribus claris orti pueri Od. iv. 6. 31. patrum virtus ibid. 4. 30, 31. pater infidus Pelopis Epod. 17. 65. patre ingenuo natus Sat. i. 6. 21. patre libertino natum ibid. 6. pater personatus Sat. i. 4. 56. vid. *not.* patris Latini Sat. i. 10. 27. 2) pater *de eo dictum, qui aut rei alicuius actor existit, aut certe alicui rei praeest,* sic: pater gentis humanae Od. i. 12. 50. pater urbium Od. iii. 24. 27. pater ventorum Od i. 3. 3. pater ipse domus (pro *paterfamilias*) Sat. ii. 6. 88. vid. *not.* pater coenae (*qui coenae praeest*, h. e. *rex convivii,* sive *parochus*) Sat. ii. 8. 7. vid. *not.* 3) pater *de eo dicitur, cui maiorem, quam cuique aliorum hominum, observantiam et honorem tribuimus, praesertim de Diis,* sic: pater dici ames Od. i. 2. 50. pater Silvane Epod 2. 21, 22. pater Bacche Od. iii. 3. 13. pater matutine Sat. ii. 6. 20. vid. *not.* pater Ennius Epist. i. 19. 7. 4) patres pro *senatores:* patres labantes consilio firmaret Od. iii. 5. 45, 46. patrum sancto concilio Od. iv. 5. 3, 4. 5) patres pro *maiores:* patrum more Od. iv. 15. 29. vid. *not.*

patera meri bimi Od. i. 19. 15. de patera fundens liquorem Od. i. 31. 2, 3. pateras donarem Od. iv. 8. 1. vid. *not.* cum pateris sapiens vocari Epist. i. 16. 30. vid. *not.*

patere. 1) patet ianua Od. iii. 9. 20. patentem puteum vitare Epist. ii. 2. 135. — in patenti Aegaeo Od. ii. 1. 2. — patens iter Od. iii. 16. 7.

Epod. 5. 96. pavor molestus Epist. i. 6. 10.

pauper. pauperi addis cornua Od. iii. 21. 18. pauper (*egens*) Dsunus aquae Od. iii. 30. 11. psuper ruris colonus Od. i 35. 5, 6. pauperum tabernas Od. i. 4. 13. pauperis ingenium Epod. 11, 12. sub paupere tectn Epist. i. 10. 32.

pauperare. pauperet cassa nuce Sat. ii. 5. 36.

pauperculus. paupercula mster Ep. i. 17. 46.

pauperies. pauperiem angustam pati Od. iii. 2. 1. psuperiem probam quaero Od. iii. 29. 55, 56. pauperies importuna abest Od. iii. 16. 37. pauperiem duram Od. iv. 9. 49. — pauperies (pro *cibi*, *quibus pauperes vescuntur*. vid. *not*.) necdum abacta epulis regum Sat. ii. 2. 44, 45. pauperiem vitium ingena credidit Sat. ii. 3. 91, 92.

paupertas saeva Od. i. 12. 43. paupertatis pudor Epist. i. 18. 24. paupertaa audax Epist. ii. 2. 51.

pax. pacem duello miscuit Od. iii. 5. 88. pacis medius eras Od. ii. 19. 28. in pace aptarit idonea bello. Sat. ii. 2. 111. psces bonae hoc hsbuere Epiat. ii. 1. 102. — pacia custodem Ianum Epist. ii. 1. 255.

peccare. peccet turpi adultero Od. i. 33. 6. peccet Iapyx Od. iii. 27. 20. vid. *not*. peccas amore ingenuo Od. i. 27. 16, 17. peccare nefas Od. iii. 24. 24. peccantis matronae Sat. ii. 7. 62. peccatum fateor Sat. ii. 4. 4. peccatur intra et extra muros Iliacos Epiat. i. 2. 16.

peccatum. peccati herilis conscia Sat. ii. 7. 60. peccatis veniam poscentem Sat. i. 3, 75. peccatis noctem obiice Epist. i. 16. 62. peccata aliena mentiunt tibi pudorem Epist. i. 18. 77.

pecten. pectinibus patulis (κτείς. nos *kamm-muschel*) Sat. ii. 4. 34. vid. *not*.

pectere. pectes caesariem Od. i. 15. 1. pexae tunicae Epist. i. 1. 95, 96.

pectus. pectore pleno Bacchi Od. ii. 19. 6. pectoris fervor Od. i. 16. 22, 24. pectus bene praeparatum (pro *animus*) Od. ii. 10. 15, 16. pectora morti liberae devota Od. iv. 14. 18. pectora diris sollicitudinibus levare Epod. 13. 10. — pectore (*animo*) forti sequemur Epod. 1. 14. pectus hospitale tibi Epod. 17. 49. pectora fortia adversis rebus opponite Sat. ii. 2. 136. pectore adusto Sat. ii. 8. 90. pectore puro Sat. i. 6. 64. pectore memori cuncta referas Sst. ii. 4. 90. pectus inani ambitione caret Epist. ii. 2. 206, 207. pectus prseceptis amicis format Epist. ii. 1. 128.

peculium. pecull cura Epist. ad Pis. 330.

pecunia. pecuniae cuncta ad se ducentis Od. iv. 9. 38. pecunia superbus Epod. 4. 5. pecunia naturam mutare nescit. Epist. i. 12. 10.

pecus atabulis gaudet Od. i. 4. 3. pecus ludit herbaso campo Od. iii. 18. 9. pecus laetum Epod. 2. 45. pecori vago Od. iii. 13. 12. pecus turpe et mutum Sat. i. 3. 100. vid. *not*. pecus servum Epist. i. 19. 19.

pedere. pepedi Sat. i. 8. 46.

pedes. peditis Marsi Od. i. 2. 39. peditum catervse Epist. ii. 1. 190. pedites Romani Epist. ad Pis. 113.

pedestris. pedestri Musa Sat. ii. 6. 17. vid. *not*. pedestri sermone Epist. ad Pis. 95. pedestribus historiis Od. ii. 12 9, 10. vid. *not*.

peierare. peierati (h. e. *periurii*. vid. *not*.) iuris poena Od. ii. 8. 1, 2.

peior et *peius* vid. *malus*.

pelagus. pelago ratem commisit Od. i. 3. 11. pelagus Carpathium lacessit carina Od. i. 35. 7, 8.

remeare Sat. i. 6. 94. peraget aestates salubres Sat. ii. 4. 21, 22. peragenda dura causa Sat. i. 10. 26. peractas (*expositas*) res tenui sermone Sat. ii. 4. 9. vid. *not.* peragunt iter propositum Sat. ii. 6. 99.

perambulare. perambulat bos tutus rura Od. iv. 5. 17. perambulabis astra Epod. 17. 41. vid. *not.* perambulet flores Attae Epist. ii. 1. 79.

percellere. perculsae mentes stupent Epod. 7. 16.

percipere. percipiant animi dociles Epist. ad Pis. 336.

percontari. percontabitur te aevum Epist. i. 20. 26. percontabere doctos Epist. i. 18. 69.

percontator. percontatorem fugito Epist. i. 18. 69.

percurrere. percurrisse polum animo Od. i. 28. 5, 6. vid. *not.* percurre veloci oculo Sat. ii. 5. 55.

percutere. 1) percusti cameram Sat. ii. 3. 273. percussa Hellade ibid. 277. 2) *metaphorice:* percussit campus opimae Larissae (gravius pro *movit*, *cepit*) Od. i. 7. 11. vid. *not.* percussum amore gravi (h. e. *sauciatum*) Epod. 11. 2. vid. *not.*

perdere. 1) perdas operam Sat. i. 1. 90. perdunt saporem Sat. ii. 4. 54. perdere litem Sat. i. 9. 37. perdidit arma (pro *abiecit*) Epist. i. 16. 67. vid. *not.* 2) pro *profundere:* perdas tu bona in cicere Sat. ii. 3. 182. perdam (scil. *divitias*) discinctus Epod. 1. 34. 3) pro *corrumpere* sive *infelicem reddere:* perdere Sybarin properas Od. i. 8. 3, 4. perdit me ambitio mala Sat. ii. 6. 18. 4) pro *perire:* perdemus gens impia Epod. 16. 9. perditur misero lux Sat. ii. 6. 59.

perditus. perditior Sat. i. 2. 15.

perducere. perduci poterit tam pudica Sat. ii. 5. 77. vid. *not.*

peredere. peredit (*consumit*) impositam Aetnen celer ignis Od. iii. 4. 75, 76.

peregre Sat. i. 6. 102. et aliis locis.

peregrinus. peregrina lagois Sat. ii. 2. 22. peregrinae divitiae Epist. ii. 1. 204.

perennis. perennius aere monumentum Od. iii. 30. 1. perennes puteos bibant Epist. i. 15. 15.

pererrare. pererro forum Sat. i. 6. 113, 114.

perfacilis. perfacile est signis Sat. i. 5. 88.

perfectus. perfectius (h. e. *efficacius*, vid. *not.*) laborarint Epod. 5. 59. ultra perfectum Sat. i. 10. 70. inter perfectos Epist. ii. 1. 37.

perferre. pertulit patres ad Ausonias urbes Od. iv. 4. 55, 56. — perfer (*protrahe*, nos *aushalten*. vid. *not.*) in lucem Od. iii. 8. 15. — pertulit (*exantlavit*) aspera multa Epist. i. 2. 21, 22. perferre quidvis possum meo rure Epist. i. 17. 15.

perficere. perficient nil non manus Claudiae Od. iv. 4. 73. perficit annos centum Epist. ii. 1. 39.

perfidus pastor Od. i. 15. 1, 2. perfida mulier Od. iii. 6. 13. perfidum caput Od. ii. 8. 6. perfidum sacramentum Od. ii. 17. 9, 10. perfidum (pro *perfide*) ridens Od. iii. 27. 67. vid. *not.* perfidus campo Sat. i. 1. 19.

perfundere. perfusis odoribus Od. i. 5. 2. perfusi nardo Epod. 13. 9. perfundat pisces olivo Sat. ii. 5. 50.

pergere. pergunt interire novae lunae Od. ii. 18. 16. pergis componere secum pugnantia Sat. i. 1. 102, 103. perges quocunque Sat. ii. 4. 89.

perhorrescere. perhorrescit navita Bosporum Od. ii. 13. 14, 15.

periculosus. periculosae aleae plenum opus Od. ii. 1. 6, 7.

periculum. (*periclum*) periculum

personatus pater Sat. i. 4. 56.

personare. personuere saxa Od. i. 17. 12. personuit alta domus canibus Sat. ii. 6. 114, 115. personet (h. e. *vocibus clarisonis implere.* vid. *not.*) aurem purgatam Epist. i. 1. 7.

perspicere. perspexisse laborant Ep. ad Pis. 433.

perstare. persta Sat. ii. 5. 39.

perstringere. perstringis aurem murmure cornuum Od. ii. 1. 17, 18.

persuadere. persuades hoc tibi fere Sat. i. 6. 8.

pertergere. pertersit mensam purpureo gausape Sat. ii. 8. 11.

pertinax. pertinaci digito Od. i. 9. 24. pertinax ludum insolentem ludere Od. iii. 29. 50.

pertinere. quorsum pertinuit (i. q. *spectavit*) stipare Sat. ii. 3. 11. vid. *not.*

pervellere. pervellunt stomachum Sat. ii. 8. 9.

pervenire. pervenimus fessi Sat. i. 5. 94.

pervicax desine referre Od. iii. 3. 70, 71. (pro *pervicaciter*) vid. *not.*

pervidere. pervideas tua male Sat. i. 3. 25.

pervincere evaluere voces sonum Epist. ii. 1. 200, 201.

perungere. perunxit Iasonem Epod. 3. 12.

perunctus. perunctum nardo Epod. 5. 59.

perustus. perusta solibus Epod. 3. 11. peruste (significanter pro *notate*, vid. *not.*) Ibericis funibus latus Epod. 4. 3.

pes. 1) pede aequo mors pulsat Od. i. 4. 13, 14. pede libero Od. i. 86. 1. pede iniurioso Od. i. 35. 13, 14. pedum requies Od. i. 36. 12. pedem ferre Od. ii. 12. 17. pede barbaro Od. iii. 25. 11. pede claudo Od. iii. 2. 32. i, pedes quo te rapiunt Od. iii. 11. 49. pede crepante lympha desilit Epod. 16. 48. pede incerto ferebar Epod. 11. 20. vid. *not.* pede certo Sat. i. 4. 47. pede longo est Sat. i. 2. 93. pede molli fulta ibid. 88. vid. *not.* — pede suo se quemque metiri verum est Epist. i. 7. 98. i pede fausto Epist. ii. 2. 37. pede certo signat humum Epist. ad Pis. 158. 159. vid. *not.* 2) pes i. q. *modus*, ut nos quoque: *fuss.* pedes mille in fronte Sat. i. 8. 12. vid. *not.* hinc 3) *pedes versuum*, sic: pedem Lesbium servate Od. iv. 6. 35. ad pedem (h. e. *ad certas metri leges*) non elaboratum flevit amorem Epod. 14. 11, 12. vid. *not.* pedibus mutatis Sat. i. 4. 7. pede incomposito Sat. i. 10. 1. vid. *not.* pede ter percusso Sat. i. 10. 43. pedibus senis claudere ibid. 59. pedibus claudere verba Sat. ii. 1. 28. pede Archilochi (h. e. *eo metri genere, quo Archilochus usus fuerat*) temperat Musam Epist. i. 19. 28. vid. *not.* pes citus Iambus Epist. ad Pis. 251, 252.

pessimus vid. *malus.*

pestis. pestem a populo in Persas aget Od. i. 21. 14—16.

pestilens. pestilentem Africum sentiet fecunda vitis Od. iii. 23. 5, 6.

petere. 1) i. q. *rogare:* petes interdicta Sat. i. 2. 96. peteret per amicitiam patris Sat. i. 3. 5. petenti responde Sat. ii. 5. 1. 2. petet si quid, ultro defer Epist. i. 12. 22, 23. — petimus veniam Epist. ad Pis. 11. — 2) pro *appetere*, sive *in votis habere:* petimus coelum stultitia Od. i. 3. 38. petiisse laurum morte venalem Od. iii. 14. 2. peteret me Venus Od. i. 33. 13. petamus arva Epod. 16. 42. petentibus multa Od. iii. 16. 42. petat virtutem Epist. i. 6. 16. petitis dimissa praestent Epist. i. 7. 96, 97. vid. *not.* petimus bene vivere Epist. i. 11. 29. — pete voto certum finem

tile) arvum Od. iii. 4. 15, 16. pinguior campus sanguine Od. ii. 1. 29, 30. pinguis Phrygiae opes Od. ii. 12. 22. — pingui (pro *magno*, sive *splendido*) munere donatus Epist. ii. 1. 267. pinguibus palmetis Ep. ii. 2. 184.

pinus ingens Od. ii. 3. 9. pinus Pontica Od. i. 14. 11, 12. pinus icta mordaci ferro Od. iv. 6. 9, 10. pinus Argoo remige (pro *navis Argo*) contendit Epod. 16. 59. vid. *not.*

piper. pipere albo Sat. ii. 8. 49.

pirum. piris vesci Epist. i. 7. 14.

piscari. piscemur Epist. i. 6. 57.

piscis. piscibus mutis Od. iv. 3. 19. pisces cara mensa avertere Sat. ii. 4. 37. pisces olivo perfundat Sat. ii. 4. 50. piscis Iberi (h. e. *scombri*, nos *makrele*, vid. *not.*) Sat. ii. 8. 46.

piscosus. piscosi Bari moenia Sat. i. 5. 97.

pituita lenta stomacho tumultum feret Sat. ii. 2. 75, 76. pituita molesta Epist. i. 1. 108.

pius Aeneas Od. iv. 7. 15. pia testa Od. iii. 21. 4. vid. *not.* pias animas Od. i. 10. 17. piorum sedes discretas Od. ii. 13. 23. pii nimium Od. iii. 3. 58. vid. *not.* pio farre Od. iii. 23. 20. pios per lucos errare Od. iii. 4. 6, 7. piae genti secrevit littora Epod. 16. 63. pia dextera nil faciet sceleris Sat. ii. 1. 54. vid. *not.*

pix. pice adstrictum corticem dimovebit. Od. iii. 8. 10.

placabilis Epist. i. 20. 25.

placare ture Deos Od. i. 36. 1—3. places tauris illacrimabilem Plutona Od. ii. 14. 6, 7. placare invidiam paras Sat. ii. 3. 13. placaverit (pro *ei satisfecerit*) ventrem esca Sat. ii. 8. 5. vid. *not.* placantur manes carmine Epist. ii. 1. 138. placem genus irritabile vatum Epist. ii. 2. 102.

placenta. placentas totas absorbere Sat. ii. 8. 24.

placere. placet cultura annua longior Od. iii. 42. 14. placent Arcadiae colles Od. iv. 12. 12. placens (*amabilis*) uxor Od. ii. 14. 21, 22. vid. *not.* placeat plus iusto Od. iii. 7. 24. placuere Diis septem colles C. S. 7. placeant nostra spe deterius Sat. i. 10. 89, 90. placitum sic Diis (pro *a Diis sic constitutum est*) Sat. ii. 6. 22. placentis (h. e. *dulcis*) mellitis Epist. i. 10. 11. placet et placuit (*mihi*, pro *consilium cepi*, sive *arbitror*) Od. i. 33. 10. Sat. i. 3. 96.

placidus. placido lumine nascentem videris Od. iv. 3. 2. placidae senectuti C. S. 46. placidus telo condito ibid. 33. placidis immitia coëant Epist. ad Pis. 12. vid. *not.*

plaga. plagas teretes aper rupit Od. i. 1. 28. plagas inobstantes aprum trudit Epod. 2. 31, 32. — plagis Aetolis onerata iumenta Epist. i. 18. 46. vid. *not.* plagis densis extricata cerva Od. iii. 5. 31.

plaga. plagis consumimus hostem Epist. ii. 2. 97.

plagosus. plagosum Orbilium Epist. ii. 1. 70, 71. vid. *not.*

plane communi sensu caret Sat. i. 3. 66.

planta. plantam coeno evellere Sat. ii. 7. 27.

planus. planis spatiis porrectus Epist. i. 7. 41, 42. planius ac melius Epist i. 2. 4. vid. *not.*

platanus caelebs (*qui fruges non fert*) Od. ii. 15. 4. vid. *not.* platano subalta Od. ii. 11. 13.

plaudere Sat. i. 10. 76. plaudite Epist. ad Pis. 155.

plausor. plausoris eges Epist. ad Pis. 154.

plaustrum. plaustra trahunt domos Od. iii. 24. 10. plaustra ducenta Sat. i. 6. 42. plaustris robustis (h. e. *grandioribus*, *firmioribus*, nos *lastwagen*,

377. poëmata mira pango ibid. 416.— poëmata plaustris vexisse (*metaphorice* pro *poëtam ipsum in plaustro vehentem poëmata composuisse*) Ep. ad Pis. 276. vid. *not.*

poena comes culpam premit Od. iv. 5. 24. poenas virginum notas Od. iii. 11, 25, 26. poenas iussas luam cum fide Epod. 17. 37. poenas aequas irroget peccatis Sat. i. 3. 118. poenis inferiorem Sat. i. 8. 31.

poenitet scelerum bene Od. iii. 24. 50. poenitet conviviorum Epod. 11. 8.

poësis Epist. ad Pis. 361.

poëta. poëtae nomen mihi Phoebus dedit Od. iv. 6. 29, 30. poëtae disiecti membra Sat. i. 4. 62. poëtae vicem defendente Sat. i. 10. 12. poëtarum seniorum turba Sat. i. 10. 67. poëtis iratis natus Sat. ii. 3. 8. poëtas argutos Epist. ii. 2. 90. vid. *not.* poëta os tenerum et balbum pueri figurat Ep. ii. 1. 126. poëtam audacem Epist. ii. 1. 182. poëtas veteres miratur Epist. ii. 1. 64. poëtae volunt aut prodesse, aut delectare Epist. ad Pis. 333. vid. *not.* poëtas sanos Epist. ad Pis. 296. poëtam vesanum ibid. 455.

poëticus. poëtica mella manare Ep. i. 19. 44.

pollere. pollet iunctura Epist. ad Pis. 242.

pollex. pollicis ictum servate Od. iv. 6. 35, 36. pollice utroque (h. e. *summo favore*, vid. *not.*) ludum laudabit Epist. i. 18. 66.

polliceri. pollicitus meliora Od. i. 29. 16. pollicitus maturum reditum Od. iv. 5. 3.

polluere. polluitur domus casta Od. iv. 5. 21.

polum rotundum animo percurrisse Od. i. 29. 5, 6. Od. i. 28. 5, 6. polo deripere lunam Epod. 17. 77, 78.

polypus Epod. 12. 5. Sat. i. 3. 40.

pomarium. pomaria uda rivis Od. i. 7. 13, 14.

pomarius. Sat. ii. 3. 227.

pomifer auctumnus Od. iv. 7. 11. pomifero anno Od. iii. 28. 8.

pomum. pomis mitibus Epod. 2. 17. pomis Picenis semina excerpens Sat. ii. 3. 272. poma dulcia Sat. ii. 5. 12. pomis Picenis Tiburtia succo cedunt Sat. ii. 4. 70.

pondus tolerare non valet Od. ii. 5. 1—4. pondere gravi Epod. 4. 17, 18. ponderibus suis ratio utitur Sat. i. 3. 78. pondus breve Sat. ii. 2. 37. pondus nugis addere (h. e. *res leves graves reddere*) Epist. i. 19. 42. vid. *not.* sine pondere Epist. ad Pis. 220.

ponere. 1) ponere leges Sat. i. 3. 105. poni iubet mensam Sat. iii. 3. 148.— ponit nidum Od. iv. 12. 5.— positi argenti et auri Sat. ii. 3. 142. positos vernas circum lares Epod. 2. 65, 66. positum telum Sat. ii. 1. 43. —2) pro *deponere:* pone moras et lucri studium Od. iv. 12. 22. positurus humeris arcum Od. iii. 4. 60. pone superbiam Veneri ingratam Od. iii. 10. 9. poenas insignia morbi Sat. ii. 3. 254. vid. *not.* ponet amorem mortis famosae Epist. ad Pis. 469.— 3) pro *apponere:* ponentur oluscula Sat. ii. 6. 64. poni merulas vidimus Sat. ii. 8. 91. 4) pro *mittere:* sive *relegare in aliquem locum*, sic: pone me pigris campis Od. i. 22. 17. pone sub curru solis nimium propinqui ibid. 21, 22. ponit me Athenis Epist. ii. 1. 213. 5) pro *constituere:* pones iambis criminosis modum Od. i. 16. 2, 3. 6) pro *non sumere:* pone, meum est, inquit Epist. i. 16. 35. pono ibid.—7) pro *adnumerare:* ponere me inter choros vatum Od. iv. 3. 15. vid. *not.* ponit Chrysippus in Meneni gente Sat. ii. 3. 287. 8) pro *ferre:* ponit vestigia in domo locu-

Od. iii. 27. 41. portas non clausas Od. iii. 5. 23. portas belli refregit Sat. i. 4. 61.

portare tradam tristitiam protervis ventis Od. i. 26. 1—3. portare puerum docendum Romam Sat. i. 6. 76. portare molestum onus ibid. 99. portatur ebur captivum Ep. ii. 1. 193.

portentum Od. i. 22. 13. portenta nota subegit Epist. ii. 1. 11. vid. *not.* portenta Thessala Epist. ii. 2. 109. vid. *not.*

porticus excipiebat Arcton Od. ii. 15. 16. porticus me excepit Sat. i. 4. 133, 134.

portus. portum occupa fortiter Od. i. 14. 2. 3. portu latent navium puppes Epod. 9. 19. 20. ne portus occupet alter cave Epist. i. 6. 32.

poscere. poscimur (h. e. *impellimur*, vid. *not.*) Od i. 32. 1. poscentis pauca aevi Od. ii. 5. poscis quinctilium Deos Od. i. 24. 12. poscas membranam Sat. ii. 3. 3. poscentes vario palato multo Epist. ii. 2. 62. poscet quantum res Epist. ii. 2. 190. poscit opem res altera Epist. ad. Pis. 411.

posse. 1) possis urbe Roma nil maius videre C. S. 11.; sic saepius 2) idem quod *valere:* possunt honores mei nil sine te Od. i. 26. 10. quid posses Marte Od. iv. 14. 9. 3.) *periphrasi Coniunctivi saepe inservit*, sic: possit dare (pro *det*) iura Medis Od. iii. 3. 43, 44. propellere possit (pro *propellat*) famem Sat. i. 2. 6.

possessor oportet valeat Epist. i. 2. 59.

possidere. possideam tantum Sat. ii. 3. 26. possidentem multa non recte beatum vocaveris Od. iv. 9. 45, 46.

post. (*praepos.*) post vina gravem militiam crepat Od. i. 18. post equitem cura atra sedet Od. iii. 1. 40. post nummos virtus quaerenda Epist. i. 53. 54.

post. (*adverb.*) post ad te pericula ventura sentis Epist. i. 18. 83.

posterus. postero (scil. *diei*) minimum credula Od. i. 11. 8. postera laude crescam recens Od. iii. 30. 7, 8. vid. *not.* postera lux oritur Sat. i. 5. 39. postera tempestas ibid. 96. postera aetas respuet Epist. ii. 1. 42. posteri Od. ii. 19. 2. Epod. 9. 11. — posterius Sat. i. 4. 69. postremo Sat. ii. 2. 132. postremus Epist. i. 6. 48.

posthac Sat. ii. 2. 107. et alias.

posticum. postico falle clientem Epist. i. 5. 31.

postis. 1.) postibus invidendis Od. iii. 1. 45. vid. *not.* postibus signa derepta Od. iv. 15. 6—8. vid. *not.* 2) pro *ianua:* postes ad non amicos Epod. 11. 61. postes ferratos belli Sat. i. 4. 71. —ad postem Herculis fixis armis (pro *in foribus templi Herculis fix. arm.*) Epist. i. 1. 5. vid. *not.*

postquam. Od. ii. 4. 9. et aliis locis.

postulare. postulat Sat. i. 3. 51. 74. postulet Sat. ii. 5. 17.

potare. potabis vile Sabinum Od. i. 20. 1. potamus uncti Od. ii. 11. 17. potare culpa magistra Sat. ii. 2. 123. vid. *not.* potare festis diebus Sat. ii. 3. 143. potare de media die Sat. ii. 8. 3. potantia fucum vellera Epist. i. 10. 27.

potens. Musa lyrae imbellis Od. i. 6. 10. potens sui Od iii. 29. 41. potens silvarum Diana C. S. 1. potens Veneris muneribus Od. iv. 10. 1. potentes domos Od. i. 35. 23, 24. potentem Cretem centum oppidis Od. iii. 27. 33, 34. potenti iustitiae sic placitum Od. ii. 17. 15, 16. potentes (h. e. *victrices*) manus terra marique C. S. 53. potens natura Sat. ii. 1. 51.

potenter Epist. ad Pis. 40. vid. *not.*

potestas iusta Sat. ii. 7. 62. aequa Epist. ad Pis. 10.

opima Epod. 10. 21. praeda reiecta, quam praesens Mercurius fert Sat. ii. 3. 68.

praedari. praedantur anni euntes singula Epist. ii. 2. 55.

praedium. praedia daturus Sat. ii. 6. 56.—praedia vendit Sat. ii. 7. 110.

praedo. praedonum in acrem turbam decidit Sat. i. 2. 42, 43.

praeferre. praetulit honestum utili iudex Od. iv. 9. 41. praetulerim (pro *malim*) scriptor videri delirus Sat. ii. 2. 126.

praefluere (i. q. *praeterfluere*). praefluit regna Dauni Od. iv. 14. 26. praefluunt fertile Tibur Od. iv. 3. 10.

praegestire. praegestientis Od. ii. 5. 9.

praegnans cania Od. iii. 27. 9.

praegravare. 1) praegravat animum Sat. ii. 2. 78. 2) praegravare pro *graviore pondere vincere, superare,* uos *überwiegen:* praegravat artes Ep. ii. 1. 13. vid. *not.*

praelambere. praelambens omne, quod affert Sat. ii. 6. 109. vid. *not.*

praelium (proelium). praeliis audax Od. i. 12. 21. proelia impia Od. ii. 1. 30 proelia dura inaudax fugies Od. iii. 20. 3, 4. proelia coniugibus loquenda geret Od. iv. 4. 67, 68. proelia loqui Od. iv. 15. 1. proelia Musis dicenda Od. iv. 9. 21, 22. proelium grave commisit Od. iv. 14. 14, 15.—proelia confundet Od. i. 17. 23, 24. proelia picta rubrica aut carbone Sat. ii. 7. 98. in proelia inermem trudit Epist. i. 5. 17. proelia campestria (h. e. *in campo Martio.* vid. *not.*) sustineas Epist. i. 18. 54.—proelia virginum Od. i. 6. 17. vid. *not.*—Deinde *proelia* pro *triumphus:* proelia Caesaris dices Od. ii. 12. 9, 10. vid. *not.*

praelucere (i. q. *anteponendum esse*). praelucet Baiis nullus sinus Epist. i. 1. 83. vid. *not.*

praelum (prelum). praelo Caleno uvam domitam Od. i. 20. 9, 10. vid. *not.*

praemium. praemia doctarum frontium Od. i. 1. 29. praemia fortium Graiorum Od. iv. 8. 3, 4. vid. *not.* praemia iucunda captat Epod. 2. 36. praemia multa laborum laturus Sat. ii. 1. 12. praemia grandia laturus meritorum Epist. ii. 2. 38. praemia prima victricis hederae feres Epist. i. 3. 25. praemia urbanae frontis Epist. i. 9. 11. vid. *not.*

praenitere. praeniteat tibi laesa fide (pro *praeferatur tibi, te potior sit*) Od. i. 33. 3, 4. vid. *not.*

praenomen. praenomine gaudent molles auriculae Sat. ii. 5. 32, 33. vid. *not.*

praeparare. praeparat ulmos Epist. i. 7. 84. vid. *not.* bene praeparatum (h. e. *virtutis praeceptis bene munitum atque confirmatum*) pectus Od. ii. 10. 14, 15. vid. *not.*

praeponere. 1) (i. q. *praeferre*) praeponens ultima primis Sat. i. 4. 59. praeponere urbem silvis feris Sat. ii. 6. 92. 2) pro *praefigere:* praeponere fronti decerptam olivam (h. e. *eam publice ad celebrandam Deam prae se ferre*) Od. i. 7. 7. vid. *not.*

praerodere. praeroso hamo Sat. ii. 5. 25. vid. *not.*

praeruptus. praerupti nemoris Sat. ii. 6. 91.

praescribere. praescripta ad munia surgit Sat. ii. 2. 81.—praescriptum (*constitutum*) auspiciis Romuli Od. ii. 15. 10, 11.—intra praescriptum (h. e. *intra praescriptos terminos*) equitare Od. ii. 9. 23, 24. vid. *not.* praescribe, quid faciam Sat. ii. 1. 5.

praesecare. praesectum ad unguem castigavit Epist. ad Pis. 294. vid. *not.*

praesens. 1) in praesens laetus Od. ii. 16. 25. praesentis horae dona lae-

pratum. prata albicant canis pruinis Od. i. 4. 4. prata rigent Od. iv. 12. 3. prata amantis lapathi herba Epod. 2. 57.

prave sectum unguem (pro *male*, *inepte*) Epist. i. 1. 104. vid. *not.*

pravus. prava iubentium ardor Od. iii. 3. 2. pravi cupidinis elementa Od. iii. 24. 51, 52. prava ambitione Sat. i. 6. 51, 52. pravi docilis iuveotus Romana Sat. ii. 2. 52. — prava bellua (alii pro *stolida*, alii pro *saeva, fera*) Sat. ii. 7. 70, 71. vid. *not.* — pravum alio te detorseris Sat. ii. 2. 55. vid. *not.* pravus hoc studio facis (pro *pravo studio*, vid. *not.*) Sat. i. 4. 79. — pravo naso vivere Epist. ad Pis. 36.

precari. 1) precamur, tandem venias Od. i. 2. 30. precari quid credis? Epist. i. 18. 106. precor inane decus purpurae Epod. 5. 7. precetur Deos Epist. ad Pis. 200. 2) pro composito *imprecari*: precatus multa Atridis (pro *diras imprecatus*. vid. *not.*) Sat. ii. 3. 203. precati tibi non referenda Sat. ii. 7. 36. vid. *not.*

prehendere. prensus (pro *deprehensus*) in potenti Aegeo Od. ii. 16, 1, 2.

premere. 1) premuot trabes columnas Od. ii. 18. 3, 4. premuot olidae caprae coovivia Epist. i. 5. 29. vid. *not.* metaphorice: situs premere Od. ii. 10. 3, 4. pressis pullis ranae vituli pede Sat. ii. 3. 314. pressisse laqueo collum Epist. i. 16. 37. vid. *not.* premet te nox Od. i. 4. 16. 2) pro *deprimere*; premuotur aulaea Epist. ii. 1. 189. vid. *not.* 3) pro *condere*: premam terra (scil. *pecuniam*) Epod. 1. 33. 4) pro *contegere*: premerer sacra lauro Od. iii. 4. 18, 19. vid. *not.* — *premere falce* (pro *amputare*): premuut Calaena falce vitem Od. i. 31. 9, 10. vid. *not.* premat (pro *contemnat*, *vituperet*) opuscula extra limen Epist. i. 19. 35, 36. vid. *not.* — premat obscurum orbem Lunae (pro simplici: *obscuret Lunam*) Epist. i. 12. 18. vid. *not.* — prematur (pro *retineatur* — de libris dictum) in nooum annum Epist. ad Pis. 388. pressa (pro *oppressa*) malo voces Deos Od. i. 14. 10. vid. *not.* — premat quem sua culpa Epist. i. 18. 79. presso (pro *impresso vel innixo*. vid. *not.*) cubito remanente Od. i. 27. 8. — pressa mella (pro *expressa*) amphoris condit Epod. 2. 15. pressa vlna Epod. 13. 6. pressa bacca Sat. ii. 4. 69. — premit (*statim sequitur*) poena culpam Od. iv. 6. 24. vid. *not.* — premit (pro *involvit*, *obtegit*) Deus futuri temporis exitum nocte caliginosa Od. iii. 29, 30. — premit (pro *molesta est*) custodia matrum Epist. i. 1. 22. — premit (pro *contemta et inusitata reddit*) vocabula situs informis Epist. ii. 2. 116 — 118.

prensare manu Sat. i. 9. 64.

pretiosus emtor dedecorum Od. iii. 6. 32. pretiosa vestimenta Epist. i. 18. 32.

pretium. 1) pretio mercemur cadum Od. iii. 19. 5, 6. pretium emori Od. iii. 24. 24. vid. *not.* pretium muneri dicere Od. iv. 8. 12. pretio stet magno Sat. i. 2. 121, 122. pretium laquei (significanter pro *re vilissima* dictum) Sat. ii. 2. 99. pretium (*pecuniam*) avellier mavis Sat. i. 2. 103, 104. pretium ferat securus poenae Epist. ii. 2. 17. vid. *not.* metaphorice *pretium* pro *aurum*, sic: iu pretium Deo converso Od. iii. 16. 8. vid. *not.* 2) pretium chartis quotus annus arroget Epist. ii. 1. 35. vid. *not.* in pretio est Epist. ad Pis. 372.

prex (*precis*). 1) prece te ambit sollicita pauper Od. i. 21. 5. prece motus ibid. 16. preccs ad miseras

probare. non probante Iove Od. i. 2. 19. probas (pro *mavis*) vocari Lucina C. S. 15.

probrosus. probrosis ruinis Italia altior Od. iii. 5. 39, 40.

probus. probam pauperiem quaero sine dote Od. iii. 29. 55, 56. probos mores C. S. 45. probos viros Sat. i. 6. 10, 11.

procax Musa Od. ii. 1. 37. procaces vernas Sat. ii. 6. 66.

procedere recte Sat. i. 2. 37. procedere lintrem sentimus Sat. i. 5. 20, 21.

procella. procellae inaequales vexant mare Od. ii. 9. 2, 3. procellae veloci te crede Od. iii. 27. 62, 63. procellis Africis mugiat malus Od. iii. 29. 57, 58.

procerus. proceras fraxinos Od. iii. 25. 16. procera ilex Epod. 15. 5. proceros lupos (h. e. *longiores* et *grandioris ponderis*) Sat. ii. 2. 36. vid. *not.*

procidere. procidit late Od. iv. 6. 11. procidit (pro *occisus erat*) rex Epod. 17. 13.

procudere. procudit enses ira Od. iv. 15. 19. procudere nomen Epist. ad Pis. 59. vid. *not.*

procul esto omnis ira et clamor (pro *remota sit*) Od. iii. 8. 15, 16. procul absit Epist. ii. 2. 199.

procurare aliquid Epist. i. 5. 21.

procurrere. procurrerit Apenninus in mare (*de monte dictum*) Epod. 16. 29. procurrunt acres in ius Sat. i. 7. 20, 21.

procus. procis difficilem Penelopen Od. iii. 10. 11. procis intacta apotheca Sat. ii. 5. 7.

prodere. prodiderit commissa fide Sat. i. 3. 95. prodentem gaudia vultum Sat. ii. 4. 104.

prodesse. prodest tibi Od. i. 28. 4. proderat anus Pelignas ditasse Epod. 17. 16. prosunt furibus Epist. i. 6. 46.

prodigialiter variare rem unam Epist. ad Pis. 29. vid. *not.*

prodigus. prodiga arcani Fides Od. i. 18. 16. prodigum animae magnae Od. i. 12. 37, 38. prodigus esse dicatur Sat. i. 2. 4, 5. prodigus multae herbae (pro *multa herba dives*) Ep. i. 7. 42. prodigus tua spargas Epist. ii. 2. 105. prodigus aeris Epist. ad Pis. 164.

prodire. prodis (pro *appares*) publica cura iuvenum Od. ii. 8. 7, 8. prodeat mulier Od. iii. 14. 6. prodeat turpis ex iudice Sat. ii. 7. 54, 55.

proditor puellae risus Od. i. 9. 21, 22.

prodocere. prodocet haec Ianus Ep. i. 1. 55.

producere. producas sobolem C. S. 17. produximus coenam iucunde Sat. i. 5. 70. produxerit usus genitor Ep. ii. 2. 119.

productus. productior quinto actu Epist. ad Pis. 189. vid. *not.*

profanus. profanum vulgus odi Od. iii. 1. 1. profanis sacra miscebis Ep. i. 16. 57.

profari. Sat. i. 6 57.

profecto Epist. ad Pis. 315.

proferre. proferet diem Od. i. 15. 33. — protulit luna os decorum Sat. i. 8. 21, 22. — proferet in lucem vocabula Epist. ii. 2. 116. proferet aetas in apricum Epist. i. 6. 24. protulerit nova rerum nomina Epist. ad Pis. 57, 58. — proferre pedem pudor vetat Epist. ad Pis. 135. vid. *not.*

profestus. profestis lucibus Od. iv. 15. 25. profestis diebus Sat. ii. 3. 143, 144 vid. *not.*

proficere. proficiunt nil vanae leges Od. iii. 24. 34, 35. proficiente nihil herba curarier Epist. ii. 16. 150, 151.

propositum. propositi tenacem virum Od. iii. 3. 1.

proprie communia dicere Epist. ad Pis. 128. vid. *not*.

proprius. propriam laurum Od. ii. 2. 21. proprio horreo condidit Od. i. 1. 9. proprio natali sanctior Od. iv. 11. 18. proprios Lares Epod. 16. 19. propria in pelle Sat. i. 6. 22. propriis libris ambustum Sat. i. 10. 63, 64. proprium consilium Sat. i. 4. 133. propria mihi haec munera faxis Sat. ii. 6. 5. proprio iambo rabies armavit Epist. ad Pis. 79. vid. *not*. — *propria* pro: res propriae, bona, sic: propriis excussus Sat. ii. 3. 20. vid. *not*.

propter aquam Sat. i. 5. 7. Sic saepius.

propugnaculum. propugnacula navium Epod. 1. 1, 2.

propugnare. propugnat nugis armatus Epist. i. 18. 16.

prorepere. prorepit non usquam Sat. i. 1. 37. prorepserunt animalia Sat. i. 3. 99.

proripere. proriperet in catervas Od. i. 8. 16.

prorogare. proroget aevum C. S. 68. prorogat horam vivendi Epist. i. 2. 41.

prorsus Sat. i. 5. 70.

proruere. proruas pede stantem columnam Od. i. 35. 13, 14. proruet (i. q. *prosternet*) victorem Od. iv. 4. 66. vid. *not*.

proscribere. proscripti Regis Sat. i. 7. 1. vid. *not*.

prosequi. prosequar Sat. i. 9. 16. — prosequitur mero Od. iv. 5. 33.

prosilire. prosiliet natura frenis remotis Sat. ii. 7. 74. prosiluit ad arma dicenda Epist. i. 19. 7, 8. vid. *not*.

prospectare. prospectat greges errantes Epod. 2. 13.

prosper. prospera fortuna Od. iv. 14. 37.

prospicere. prospiciens matrona Od. iii. 2. 7, 8. prospicit agros longos Epist. i. 10. 23.

prostare. prostes Epist. i. 20. 2.

protenus (pro *postea*, *deinceps*) Ep. i. 12. 8. vid. *not*.

proterere. proteret Marte Poenos Od. iii. 5. 34. proterit aestas ver Od. iv. 7. 9.

protervitas grata Od. i. 19. 7.

protervus. protervi iuvenes Od. i. 25. 2. protervis (h. e. *petulanter insultantibus*) ventis od. i. 26. 2, 3. vid. *not*. protervo marito Od. iii. 11. 11, 12. sic: protervus Africus Epod. 16. 22. — protervae rixae Od. iii. 14. 26.

protinus Sat. ii. 5. 21.

provehere. provehunt (pro *extollunt*) Dii in maius Od. iii. 4. 66, 67.

providere. providisset eum Epist. i. 7. 69. vid. *not*. — provisae frugis in annum copia pro *collectae*: Epist. i. 18. 109, 110. vid. *not*. provisam rem (h. e. *antea exploratam*) verba sequentur Epist. ad Pis. 311. vid. *not*.

providus. provida mens Od. iii. 5. 13. providus auspex Od. iii. 27. 8. providus inspexit Epist. i. 2. 19. vid. *not*.

provisor tardus utilium Epist. ad Pis. 164.

provocare. provoces ab inguine Epod. 8. 19. provocat me Sat. i. 4. 14.

prout Sat. ii. 6. 66.

proximus. proximos honores Od. i. 12. 19. proximos agri terminos revellis Od. ii. 18. 23, 24.

prudens Deus Od. i. 3. 21, 22. animus Od. iv. 9. 34, 35. anus Epod. 17. 47. prudens praetereo Sat. i. 10. 88. prudens (*consulto*) me ludis Sat. ii. 5. 58. prudens Divos placavi sanguine Sat. ii. 3. 206.

prudentia curas aufert Epist. i. 11. 25, 26.

pugil. pugilem Isthmius labor clarabit Od. iv. 3. 3, 4. vid. *not.* pugil lethargicus Sat. ii. 3. 30. pugilem victorem (h. e. *qui in pugilatu victor evasit*) Epist. ad Pis. 84.

pugna. pugnae arbiter Od. iii. 20. 11. — pugna Actia Epist. i. 18. 61.

pugnare scyphis Od. i. 27, 1, 2. pugnata bella sub sacro Ilio Od. iii. 19. 4. pugnavit proelia Od. iv. 9. 19. pugnat secum sententia Epist. i. 1. 97. pugnabant pugnis Sat. i. 3. 101, 102. pugnabant armis Sat. i. 3. 102. pugnantia istis (pro *repugnantia*) Sat. i. 2. 73.

pugnus. pugnis superare (pro *in certamine caestuum.* vid. *not.*) Od. i. 12. 26. pugno (*pugilatu*) victus Od. iii. 12. 8. pugnis caesus Sat. i. 2. 66. pugnis pugnabant Sat. ii. 3. 101, 102.

pulcher. pulchra dies Od. i. 36. 10. pulchra matre pulchrior filia Od. i. 16. 1. pulcher sol Od. iv. 2. 46, 47. pulchra tecta Od. iii. 10. 6. pulcherrimus panis Sat. i. 5. 89. pulchra poëmata Sat. i. 10. 6. pulchrae clunes Sat. i. 2. 89. pulchris divitiis Sat. ii. 3. 95, 96. pulchra (*iucunda, praeclara*) minantem Epist. i. 8. 3. vid. *not.* pulcher a vertice ad talos Epist. ii. 2. 4. pulchri pueri Epist. i. 18. 74. quae tu pulchra putas odit Epist. i. 14. 20, 21. — *pulchrum est mihi* pro *mihi placet*, sic: pulchrum fuit in medios dies dormire Epist. i. 2. 30.

pulchre novisse aliquem (pro *bene* nov.) Sat. i. 9. 62. pulchre fuerit tibi Sat. ii. 8. 19.

pullus. pulla myrto gaudeat Od. i. 25. 18. pulla ficus Epod. 16. 46. pullis inplumibus avis assidens Epod. 1. 19. pullis vituli pressis pede Sat. ii. 3. 314.

pullus (l. q. *niger.*) pullam agnam Sat. i. 8. 27. vid. *not.*

pulmentarium. pulmentaria quaere sudando Sat. ii. 2. 20. vid. *not.*

pulmentum. pulmenta (*obsonia*) in singula minuas Sat. ii. 2. 34. vid. *not.* pulmenta emta laboribus Epist. i. 18. 48. vid. *not.*

pulpitum. pulpita ambire dignor Epist. i. 19. 40. per pulpita vestem traxit Epist. ad Pis. 215.

pulsare. pulsanda tellus libero pede Od. i. 37. 1, 2. pulsat pede tabernas Od. i. 4. 13. pulsat ostia consultor Sat. i. 1. 10.

pulvillus. pulvillos inter sericos iacere Epod. 8. 15, 16.

pulvinar Deorum ornare Od. i. 37. 3. vid. *not.*

pulvis. in pulvere ludas Sat. ii. 3. 251, 252. pulveris atri Sat. ii. 8. 55. pulvis collectus turbine Sat. i. 4. 31. — pulvere crines collines, Od. i. 15. 20. vid. *not.* pulvere non indecoro (*in pugna scilicet collecto*) sordidos Od. ii. 1. 22. vid. *not.* — pulverem Olympicum collegisse (h. e. *certasse in ludis Olympicis.* vid. *not.*) Od. i. 1. 3. pulveris patiens (*in campo Martio* scilicet) Od. i. 8. 4. vid. *not.* sine pulvere (h. e. *sine labore*) conditio palmae dulcis Epist. i. 1. 51. vid. *not.* pulvere Troico Od. i. 6. 14. pulvis strepitusque rotarum Epist. i. 17. 7. — in pulverem vertit Od. iii. 3. 20, 21. pulveris exigui munera Od. i. 28. 3, 4. — pulvis et umbra sumus (*de mortuis dictum*) Od. iv. 7. 16. vid. *not.* — pulveres Novendiales dissipare Epod. 17. 48. vid. *not.*

pumex. pumicibus oppositis debilitat mare Od. i. 11. 5. pumice mundus Epist. i. 20. 2. vid. *not.*

punctum. puncto mobilis horae Epist. ii. 2. 172. punctum omne tulit (pro *omnium suffragia*) Epist. ad Pis. 343.

Q

quadrimus. quadrimum merum depromе Od. i. 9. 7, 8.

quaerere. 1) quaerendi curam initiat Sat. i. 6. 32. quaerit de pueris Sat. ii. 8. 81. — 2) quaerens generosius perire Od. i. 37. 21, 22. quaerere fuge quid cras futurum sit Od. i. 9. 13. quaero pauperiem sine dote Od. iii. 29. 56. quaesitam superbiam meritis Od. iii. 30. 14, 15. quaerunt latentes arbutos Od. i. 17. 5. 6. quaerendi sit finis Sat. i. 1. 92. quaeramus aeria Sat. i. 1. 27. quaerat opes privatas Epist. i. 3. 16. quaerere verum inter silvas Academi Epist. ii. 2. 45. 3) i. q. *explorare*: quaerere fuge, quid cras futurum sit Od. i. 9. 13. quaerere remittas Od. ii. 11. 3, 4. ne quaesieris Od. i. 11. 1. quaerere quid vetat Sat. i. 10. 56, 57. quaerere coepit Epist. ii. 1. 162. 4) i. q. *studere*: quaerit tristia mutare mitibus Od. i. 16. 25, 26. quaerentem labores finire Od. iii. 4. 39. quaerit pecuniam ponere Epod. 2. 70. quaeritis malis laboribus carere Epod. 16. 16. quaerens fragili dentem illidere Sat. ii. 1. 77.

quaeso age Sat. i. 10. 51.

quaestor Sat. i. 6. 131.

quaestus. pro quaestu sumtum facit Sat. i. 2. 19. quaestus Libitinae acerbae (substant. pro adiectivo: *quaestuosus*, nos *eintraeglich*. vid. *not.*) Sat. ii. 6. 19.

qualis. quale monstrum Od. i. 22. 13. quali perfundat olivo Sat. ii. 4. 50. quali victu sapiens utetur Sat. ii. 2. 63. Deinde *qualis* pro *sicuti*: qualis undas exercet Auster Od. iv. 14. 20.

qualiscunque. qualiacunque haec sint Sat. i. 10. 88.

qualus (*qualum*). qualum Cythereae (h. e. *calathum*, *canistrum*. vid. *not.*) tibi aufert Od. iii. 12. 3—5.

quam Od. i. 11. 8. et multis aliis locis. quam paene Od. ii. 13. 21. *Deinde ponitur*, *coniuncta cum* tam, *ut particula coniunctiva*: tam acutum cernis, quam aquila Sat. i. 3. 26, 27. *quam* pro *quantum*: quam lentis macerer ignibus Od. i. 13. 8. *tam* — *quam* pro *tantum* — *quantum* Od. i. 7. 11, 12. Saepius *quam* ut *particula comparativa* ponitur, sic: prius, quam Od. i. 33. 7, 8. plus quam Sat. i. 1. 46—48. non minus quam Sat. i. 2. 43. non magis quam Sat. ii. 3. 66. melius quam Epist. ii. 2. 54. potius quam Epist. i. 13. 7.

quamquam festinas Od. i. 28. 35. et aliis locis.

quamvis iactes genus Od. i. 14. 11—13. quamvis redeant tempora in aurum Od. iv. 2. 39, 40. *Rarius ponitur cum indicativo*, sic: quamvis tacet Hermogenes Sat. i. 3. 129.

quando ullum inveniet Od. i. 24. 8. sic saepius. *quando* pro *quoniam*: quando pauperiem horres Sat. ii. 5. 9.

quandocunque trahunt negotia Epist. i. 11. 17. *quandocunque* pro *quandoquidem*: quando consumet cunque Sat. i. 9. 33. vid. *not.*

quandoque riserit potentior Od. iv. 1. 17. *quandoque* pro *quandocunque*, sive *quando*: quandoque trahet feroces Sygambros Od. iv. 2. 34—36.

quantulus. quantulum summae Sat. ii. 3. 124.

quantumvis Epist. ii. 2. 39.

quantus. quanto periculo Od. iii. 20. 1. quanto tumultu Od. iii. 27. 17. *quanto* — *tanto*: quanto perditior, tanto acrius Sat. i. 2. 15. quantum — tantum Sat. ii. 5. 80.

quare cupiam magis illi proximus esse Sat. i. 9. 53. sic saepius.

quartanus. quartana (scil. febris) frigida Sat. ii. 3. 290.

quartus. quarta diei parte Sat. i. 9. 33.

quatenus virtutem odimus Od. iii. 24. 30.

gestat Sat. i. 2. 83. Sic saepius. *quod* pro *quia*: quod te minorem Dis geris Od. iii. 6. 5. quod malus, quod moechus foret Sat. i. 4. 3, 4. Sic quoque saepius.

quia Od. iv. 9. 28. Sat. i. 1. 62. et aliis locis.

quicunque. quemcunque dierum Od. i. 9. 14. quicunque terminus obstitit Od. iii. 3. 35. qui testamentum tibi tradet cunque Sat. ii. 5. 51. quos cunque parentes legere Sat. i. 6. 95. quocunque loco Epist. i. 11. 24 — quae te cunque domat Od. i. 27. 14. quam rem cunque Od. i. 6. 3.—quodcunque minabitur Epist. ad Pis. 354. — Deinde *adverbii loco* ponitur, sic: quocunque pedes ferunt ire Epod. 17. 21. quo nos cunque feret fortuna Od. i. 7. 25.

quidam, quaedam, quoddam et *quiddam*. est quadam tenus prodire (alii *quodam* vel *quoddam*) Epist. i. 1. 32. vid. *not.* Sat. i. 1. 64. Sat. i. 10. 8. Sat. i. 1. 105. Sat. ii. 3. 283.

quidem Epist. ii. 1. 43. et aliis locis.

quidni Epist. ad Pis. 382.

quies. quietem optat Epod. 17. 65. quietem senectuti date C. S. 46, 47. quies grata Epist. i. 17. 6.

quiescere. quiessem in propria pelle Sat. i. 6. 22. quiescas (pro *versus componere desinas*) Sat. ii. 1. 5.

quietus. quieta aqua (h. e. *leniter fluens*) mordet rura Od. i. 31. 7, 8. vid. *not.* quietos amnes vera diluvies irritat Od. iii. 29. 40, 41. quietiore aequore nec feratur Epod. 10, 11. — quietum regnum Pompilii Od. i. 12. 33, 34. quietis ordinibus Deorum adscribi Od. iii. 3. 35, 36. vid. *not.* quietus quaerere coepit Epist. ii. 1. 162.

quilibet, quaelibet, quodlibet et *quidlibet* Epist. i. 15. 30. Epist. i. 17. 28. quodlibet nomen illi do Sat. i. 2. 126.

quin. quin fortiter pereas Sat. ii. 3. 42. quin corpus onustum animum praegravat Sat. ii. 2. 77. — quin etiam illud accidit Sat. i. 2 44, 45. quin ex quo habitus (est) Sat. ii. 3. 137.

quincunx. (*quinque unciae*) de quincunce Epist. ad Pis. 327. vid. *not.*

quindecim preces virorum Diana curet C. S. 70, 71. De quindecimviris vid. *not.*

quinquatria (*um*, *orum*). quinque dies festi, qui apud Romanos in Minervae honorem celebrabantur. Hinc *quinquatria* dicti: quinquatribus festis Epist. ii. 2. 197. vid. *not.*

quinquennis. quinquennes oleas Sat. ii. 2. 57. quinquenni vino Sat. ii. 8. 47.

quinquevir. ex quinqueviro scriba Sat. ii. 5. 56. De quinquevirorum negotiis vid. *not.*

quintus. quinta parte nectaris Od. i. 13. 16.

quinus. quinas mercedes exigit Sat. i. 2. 14.

quippe Od. i. 31. 13. Sat. i. 2. 4.

quis, quae, quid. (*pronom. interrogativum*) quis homo hic? Sat. i. 6. 29. quis (idem significans quod *nullus* aut *nemo*) Martem digne scripserit Od. i. 6. 13. quis scit, an etc. Sic saepius. — *quis* pro *qualis*: quis status civitatem deceat Od. iii. 29. 25. quis sudor Epod. 12. 7. *quis* pro *aliquis*: si quis mihi dedat iuvencum Od. iii. 27. 45, 46. Sic saepissime. ne quis fur sit, neu quis adulter Sat. i. 3. 106. ubi quis te laeserit Epist. i. 20. 7. His quoque locis pro *aliquis*. — quid ad rem Epist. i. 6. 12. quid enim Epist. ad Pis. 329. — quid mirum Od. ii. 13. 33. quid multa Sat. i. 6. 82. quid, qui pervenit, fecitne viriliter? (pro *quid vero?* etc. vid. *not.*) Epist. i. 17. 38. — *quid* pro *cur*: quid brevi aevo iaculamur multa? quid

tus pro vulgari: *tempestas*) Od. i. 28. 21. vid. *not.* — rapidus sol Od. ii. 9. 12.

rapina. rapinis peream Sat. ii. 3. 157.

raptim donet impermissa gaudia Od. iii. 6. 27. tempore fruaris Epist. ii. 2. 198.

rapula acria (*radieschen*) Sat. ii. 8. 8. cum rapula Sat. ii. 4. 43. *not.*

rarus. rara fides Od. i. 35. 21. iuventus i. 2. 24. lacryma per genas manat iv. 1. 34. rara retia Epod. 2. 33. rara voluptas Sat. i. 2. 39. rara avis (*pavo*) Sat. ii. 2. 26. rarus nobilibus trimetris Epist. ad Pis. 259.

rates quassas reficit Od. i. 1. 17. ratem impiam Aiacis Epod. 10. 14.

ratio 1) suis ponderibus modulisque utitur Sat. i. 3. 78. vincit ii. 3. 225. 2) i. q. *modus*: ratione certa insanire Sat. ii. 3. 271. ratione tenui (*subtili*) saporum exacta ii. 4. 36. *not.* mala ii. 6. 6. simili Epist. ii. 1. 20. acervi ruentis ibid. 47. longis rationibus discunt pueri assem in centum partes diducere ad Pis. 325. vid. *not.*

raucus. rauca vicinia reclamat Epist. i. 17. 62.

ravus. rava lupa (nos *fahl*, *grau.* vid. *not.*) Od. iii. 27. 2. ravi leones Epod. 16. 33. vid. *not.*

recalcitrare. Sat. ii. 1. 20. ubi vid. *not.*

recantare. recantatis opprobriis fias mihi amica Od. i. 16. 27.

recedere. recedentis (*ex Orco Bacchi*) Od. ii. 19. 31. recedant in tuta otia Sat. ii. 1 31. invita verba Epist. ii. 2. 113. recedo tristis i. 16. 35. recedentes anni ad Pis. 175.

recens insigne dicam Od. iii. 25. 7. recens laude crescam iii. 30. 8. haeret mentibus Epist. ii. 1. 53.

recidere. reciditur supplicio culpa Od. iii. 24. 34. recideret omne Sat. i. 10. 69. recidet ornamenta Epist. ad Pis. 447. recisas ultima Africa columnas Od. ii. 19. 4. vid. *not.* recisos fustes iii. 6. 40. recisurum falce Sat. i. 3. 123.

recinere. recinentis parrae omen Od. iii. 27. 1. *not.* recines Latonam lyra ii. 28. 11. recinunt dictata Epist. i. 1. 55.

recipere. 1) recepto amico Od. ii. 7. 27. Caesare iv. 2. 47. recepta mante Epist. ii. 2. 101. 2) recipit maiestas tua carmen Epist. ii. 1. 257. recepit Apollo scripta i. 3. 17. — recepit equus frenum i. 10. 36. 3) recipite nos villa Sat. i. 5. 50. ibid. 79. recepti in templa deorum Epist. ii. 1. 6. receptus terra Neptunus (*sinus maris*) ad Pis. 63. vid. *not.* in paterna iura ibid. 256.

recitare scripta Sat. i. 4. 23. Epist. i. 19. 42. recito non cuiquam nisi amicis Sat. i. 4. 73. recitent scripta in medio foro ibid. 74. recitata loca revolvimus Epist. ii. 1. 223. si quid recitares ad Pis. 438.

recitator acerbus Epist. ad Pis. 474.

reclamare. reclamat vicinia Epist. i. 17. 62.

reclinare. reclinat me nullum otium (a) labore Epod. 17. 24. reclinatus in gramine Od. ii. 3. 6.

recludere. recluditur tellus pauperi regumque pueris (scil. *sepeliendis. not.*) Od. ii. 18. 33. recludens coelum immeritis mori iii. 2. 21. recludit operta Epist. i. 5. 16. reclusa domo vigilare Epist. ii. 1. 103. — lenis recludere (Graece pro ut *recludat*) sata precibus Od. i. 24. 17. vid. *not.* pectus ense Epod. 17. 71.

recoctus Sat. ii. 5. 55.

recondere. reconditum Caecubum Od. iii. 28. 2. qui nummos recondit Sat. ii. 3. 109.

recordor haec tacitus Epist. ii. 2. 145.

C. S. 22. referentes aera Sat. i. 6.75. referunt theatra nostra sonum Epist. ii. 1. 201. refert colores amissos lana Od. iii. 5. 28. — domum me refero Sat. i. 6. 115. 2) inter perfectos referri debet Epist. ii. 1. 37. inter quos referendus erit ibid. 41. huc refer exitum Od. ii. 6. 6. 3) i. q. *narrare, canere:* referam Paulum Fabriciumque Od. i. 12. 39. referre sermones deorum iii. 3. 71. referas mihi cuncta memori pectore Sat ii. 4. 90. refer Epist. i. 7. 53: 8. 2. refertur Actia pugna Epist. i. 18. 61. res acta ad Pis. 179. iuvenum curas referre ibid. 85. 4) *refert* i. e. *interest:* quid refert Sat. ii. 3. 157: 7. 58. Epist. ii. 2. 166.

reficere quassas rates Od. i. 1. 17. templa iii. 6. 2. flagitat in morsus refici Sat. ii. 4. 61. reficit me rivus gelidus Epist. i. 18. 104. reficit aut subruit animum Epist. ii. 1. 180. refectus (*ad sanitatem reductus*) ib. 2. 136.

refigere signa templis Epist. i. 18. 56. refixo clypeo Od. i. 28. 11. refixa sidera coelo devocare Epod. 17. 5. *not.*

reformidare (*prae formidine se continere*) Sat. ii. 7. 2.

refrenare licentiam Od. iii. 24. 29.

refringere portas Sat. i. 4. 61. refringit Achivos domus Priami Od. iii. 3. 28.

refugere. quid nos refugimus Od. i. 35. 34. refugit quercus aridas iv. 13. 9. iurgia Epist. ii. 2. 71. — refugit tendere barbiton Od. i. 1. 34. vid. *not.*

refulgere. refulsit alba stella nautis Od. i. 12. 27. refulgens Iovis tutela ii. 17. 23. vid. *not.*

regalis. regale numisma Epist. ii. 1. 234. praesidium ib. 2. 30. regales cultus Od. iv. 9. 15. regalis situs Pyramidum iii. 30. 2. regales divitiae Epist. i. 12. 6. regali in auro conspectus ad Pis. 228.

regere. 1) regat te pater ventorum Od. i. 3. 3. reget orbem aequus i. 12. 57. regit aequo imperio iii. 4. 48. virum coniux iii. 24. 19. me Chloe iii. 9. 9. quae silentium regis Epod. 5. 51. *not.* regis terras ibid. 12. regerit convitia Sat. i. 7. 29. ipse me regam Epist. i. 1. 27. 2) i. q. *compescere:* rege animum Epist. i. 2. 62. regat iratos ad Pis. 197. regi lege dignam vim ibid. 283.

regia. regiam occupavi Od. ii. 18. 6. regia Croesi Sardis Epist. i. 11. 2.

regina Capitolio parabat ruinas Od. i. 37. 7. Cnidi Paphique i. 30. 1. quae Cyprum tenes iii. 26. 9. Calliope iii. 4. 2. bicornis siderum C. S. 35.

regio vespertina tepet Sat. i. 4. 30. Pedana Epist. i. 4. 2.

regius. regiae moles Od. ii. 15. 1. regius morbus Epist. ad Pis. 453. vid. *not.*

regnare. regnes secundo Caesare Od. i. 12. 51. latius ii. 2. 9. ubi vid. *not.* regnare credidimus coelo tonsutem Iovem iii. 5. 1. regnet salvus Epist. i. 2. 10. vivo et regno ib. 10. 8.

regnum Pompili Od. i. 12. 34. Priami vetus i. 15. 8. Halyattici iii. 16. 41. in aves vagas iv. 4. 2. Tulli ignobile Sat. i. 6. 9. regna parentis Od. ii. 19. 21. Proserpinae Od. ii. 13. 21. Epod. 17. 2. tristia Od. iii. 4. 46. Dauni iv. 14. 26. barbara Epist. ii. 1. 253. — regna vini sortiere talis (*talorum iactu creabantur, qui praesessent conviviis, conviviisque leges darent* βασιλεὶς τοῦ συμποσίου, reges convivii, modimperatores. — *plura vid. in not.*) Od. i. 4. 18.

regula adsit Sat. i. 3. 118. *not.*

reiicere. reiecit alto vultu dona Od. iv. 9. 42. reiecta Lydia iii. 9. 20.

reparare 1) res amissas Od. ii. 5. 2. reparant damna celeres lunae iv. 7. 13. tecta reparare iii. 3. 60. 2.) pro simplice *parare:* merce Syra reparata vina (*commutata.* Vet. Sch.) Od. i. 31. 12. vid. *not.* classe cita reparavit oras i. 37. 24. vid. *not.*

repensus auro miles Od. iii. 5. 25.

repere. repserat in frumenti cameram Epist. i. 7. 30. — millia tum pransi tria repimus Sat. i. 5. 25. vid. *Vet. Schol.* ad h. l. repentes per humum sermones (*Satirae et Epistolae*) Epist. ii. 1. 251. *not.*

reperire. repertus ludus Epist. ad Pis. 405.

repertor pallae honestae Epist. ad Pis. 278.

repetere. 1) repetet milite multo Od. i. 15. 6. ibit repetens Nearchum (pro *repetitum*) iii. 20. 6. vid. *not.* repetitum plumas venerit Epist. i. 3. 18. repetita decies placebit ad Pis. 365. hinc 2) repetat paludes Od. iii. 27. 9. repetit Penates iii. 14. 3. repetes cavum macra Epist. i. 7. 33. 3) repetantur susurri hora composita Od. i. 9. 49. repetas relicta Epist. i. 6. 48.

reponere 1) ligna super foco Od. i. 9. 5. reponis pias animas laetis sedibus i. 10. 17. reponi curat virtus iii. 5. 30. vid. *not.* reponet se in cubitum Sat. ii. 4. 39.— fabula, quae posci vult et spectata reponi (*in scenam reduci*) Epist. ad Pis. 190. 2) si forte reponis Achillem (*de integro describis. reponere, ut ἱστάναι, de pictoribus saepe*) Epist. ad Pis. 120. vid. *not.*

reportare. reportasti bello ducem Epod. 9. 24. reporto bonam spem domum C. S. 74.

repotia celebret (*repotia dicuntur septimus dies, quo solet nova nupta redire ad parentes suos: et dies secundus a nuptiis, quo virgo ad muliebrem habitum componitur.* Tum etiam *repotia sunt, quae Graeci dicunt προπότρια, mutuae invitationes.* Vet. Schol.) Sat. ii. 6. 60. vid. *not.*

repraesentare virtutem Epist. i. 19. 14.

reprendere. reprendis nihil in Homero Sat. i. 10. 52. maior reprensis ibid. 55.

repugnare. repugnant mores Sat. i. 3. 97.

repulsa sordida Od. iii. 2. 17. turpis Epist. i. 1. 43.

requies pedum Od. i. 36. 12. requiem quaerit. Epist. i. 7. 79.

requiro generosum et lene vinum Epist. i. 15. 18.

reri. quo tu rere modo Sat. i. 9. 49. an tu reris eum insanisse Sat. ii. 3. 134. reor delenda esse carmina Epist. ii. 1. 70.—ratas spes esse iubet Epist. i. 5. 17.

res. 1) de re communi Sat. ii. 6. 36. quid agis dulcissime rerum Sat. i. 9. 4. rerum dura natura i. 10. 57. rerum discors concordia Epist. i. 12. 19. quid ad rem Epist. i. 6. 12. hinc 2) res publicas ordinaris Od. ii. 1. 10. variae Sat. ii. 2. 70. tenues Sat. ii. 4. 9. suaves Sat. ii. 8. 92. rerum mearum columen Od. ii. 17. 3. mediis in fluctibus Epist. ii. 2. 84. arduis Od. ii. 3. 1. angustis Od. ii. 10. 21. rebus humanis illudere Sat. ii. 8. 62. — res Italas armis tuteris Epist. ii. 1. 2. res Romana C. S. 65. Epist. i. 12. 25. hinc 3) i. q. *fortuna:* res adversae Sat. ii. 8. 73. et 2. 136. sic: rerum adversis undis immersabilis Epist. i. 2. 22. res trepidae Od. iii. 2. 5. secundae Epist. i. 10. 30. 4) i. q. *fortunae bona, pecunia, divitiae:* res sola beatum facere potest Epist. i. 6. 47. mea fracta est Sat. ii. 3. 18. omnis ibid. 94. crescit foenore occulto

respuere Epist. ii. 1. 42.

restinguere. restinguere(scil. *ignem*) viderea Sat. i. 5. 76. pocula Falerni lympha Od. ii. 11. 19. *not.*

restituere. restituit signa Iovi nostro Od. iv. 15. 6.

restringere. restrictis lora lacertia (*retortis*) Od. iii. 5. 35.

resurgere. resurgat Gyas Od. ii. 17. 14. si ter murus aheneus iii. 3. 65.

retardare. retardet maritoa aura tua Od. ii. 8. 23.

retegere Lyaeo arcanum consilium Od. iii. 21. 15.

retexere. scriptorum quaeque retexens Sat. ii. 3. 2. vid. *not.*

retita rara tendit Epod. 2. 23.

reticulum panis (*mantica sive pera. not.*) Sat. i. 1. 47.

retinacula mulae Sat. i. 5. 18.

retinere commissa non fideliter Ep. 1. 18. 70.

retorquere. retortis undis Od. i. 2. 14. Rhoetum retorsisti Od. ii. 19. 23. retorta tergo brachia iii. 5. 22. retortis manibus Epist. ii. 1. 191.

retractare. retractes naeniae munera Od. ii. 1. 37.

retrahere se (nos: *sich von einer sache zurückziehen*) Epist. i. 18. 58. *not.* si retractus erit ad Pis. 468.

retusus. retusum ferrum Od. i. 35. 39.

reus. reis moestis praesidium Od. ii. 1. 13. pro sollicitis non tacitus iv. 1. 14. Anyti reus (*Socratea*) Sat. ii. 4. 3.

revehere. nec revexit Orci satelles Promethea Od. ii. 18. 36. revehet te domum Epod. 13. 16. revehi Ithacam Sat. ii. 5. 4.

revellere agri terminos Od. ii. 18. 27.

reverti Tiberim quis neget Od. i. 29. 10. vox missa nescit Epist. ad Pis. 390.

revictae catervae Od. iv. 4. 23.

revisere. revisens aequor Atlanticum Od. i. 34. 14. reviset te amice Epist. i. 7. 12.

revocare preces Od. iv. 1. 8. veteres artea iv. 15. 12.

revolvere. revolvimus loca iam recitata Epist. ii. 1. 223.

rex. 1) regibus atavis edite Od. i. 1. 1. *not.* reges Sabaeae Od. i. 29. 3. rex Medus iii. 5. 9. Persarum iii. 9. 4. Cappadocum Epist. i. 6. 39. — rex gelidae orae Od. i. 26. 4. deorum iv. 4. 2. rege coelitum temperante Epod. 16. 56. Iupiter Sat. ii. 1. 42. regum Epist. ii. 1. 107. paterque Epist. i. 7. 37. — reges barbari Od. i 35. 12. minantes Od. ii. 12. 12. timendi iii. 1. 5. magni Sat. ii. 3. 45. regum stultorum aestus Epist. i. 2. 8. — rege magis beatus vivam Sat. i. 3. 142. regibus tribus amplas divitias habeo Sat. ii. 2. 101. 2) *rex* est *puerorum magister* Od. i. 36. 8. 3) *in ludis puerorum*: rex eris aiunt Epist. i. 1. 59. vid. *not.*

rheda. rhedis rapimur Sat. i. 5. 86. rheda tollere Sat. ii. 6. 42.

rhetor Epist. ii. 2. 87. Heliodorus Sat. i. 5. 2. vicem modo rhetoria atque poëtae Sat. i. 10. 12.

rhombus Epod. 2. 50. Sat. i. 2. 116. i. 2. 42. et 48. rhombi grandes ibid. 95. rhombi ilia Sat. ii. 8. 30.

rictus. rictum diducere risu Sat. i. 10. 7.

ridere. 1) risit Apollo Od. i. 10. 12. Venus ii. 8. 13. ridens Venus perfidum iii. 27. 67. Philippus Epist. i. 7. 78. ridetur ab omni conventu Sat. i. 7. 22. ridens dissimulare Sat. i. 9. 66. 2) pro *arridere* metaphorice: ridet angulus mihi (*placet mihi*) Od. ii. 6. 13. vid. *not.* 3) pro *exsplendescere, nitere*: dies alma adorea risit Od. iv. 4. 41. ridet domus argento

rotundare. rotundentur mille talenta Epist. i. 6. 34.

rotundus. rotundo ore loqui Graiis Musa dedit Epist. ad Pis. 323. vid. *not.*

ruber Oceanus Od. i. 35. 32. rubra canicula Sat. ii. 5. 39. — ruber palus (*minio oblitus*) Sat. i. 8. 5. vid. *not.*

rubere. rubens luna Od. ii. 11. 10. Sat. i. 8. 35. rubente dextra Od. i. 2. 2. rubere melimela Sat. ii. 8. 31. rubeam pingui muoere donatus Epist. ii. 1. 267. nempe ruberes Epist. ii. 2. 156.

rubicundus. rubicunda corna Epist. i. 16. 8.

rubigo sterilis (h. e. *sterilitatis causa*) Od. iii. 23. 6. rubigine pereat telum Sat. ii. 1. 43.

rubus Od. i. 23. 6.

ructari. sublimis ructatur versus Epist. ad Pis. 457. vid. *not.*

rudis (*subst.*) donatum rude Epist. i. 1. 2. vid. not. rudis agminum Od. iii. 2. 9.

ruere. 1) ruit per vetitum nefas Od. i. 3. 26. ruentis imperii Od. i. 2. 25. ruens in me Venus Od. i. 19. 9. tumulto tremendo Iupiter Od. i. 16. 11. ruit mole sua Od. iii. 4. 65. profundo ore Pindarus iv. 2. 7. suis viribus Roma Epod. 16. 2. ruit in quem manca fortuna Sat. ii. 7. 88. ruent aulaea Sat. ii. 8. 71. ruunt templa deum Sat. ii. 2. 104. 2) *ruere* pro *eruere*, *effodire*: aeris acervos ruam Sat. ii. 5. 22. vid. *not.*

rugae. 1) rugae te turpant Od. iv. 13. 11. rugis senectus frontem exaret Epod. 8. 4. 2) pro ipsa *senectute*: rugis pietas moram non afferet Od. ii. 14. 2.

rugosus. rugosis spadonibus servire Epod. 9. 14. *not.* rugosus frigore pagus Epist. i. 18. 105.

ruina. ruinas dementes Capitolio parabat Od. i. 37. 6. ruinae Hesperiae sonitus Od. ii. 1. 32. ruina non levi tecta disiecta Od. ii. 19. 14. ruinam utramque illa dies ducet Od. ii. 17. 8. ruinae ferient impavidum iii. 3. 8. ruinis probrosis Italiae altior (*Carthago*) iii. 5. 39. quantis ruinis fatigaret iv. 14. 19. ruinas aulaea fecere Sat. ii. 8. 54.

rumor. rumore malo flagret Sat. i. 4. 125. rumor frigidus manat per compita Sat. ii. 6. 50. rumore secundo ad coelum effertis Epist. i. 10. 9.

rumpere. 1) rupit aper plagas Od. i. 1. 28. rumpit tecta Epod. 12. 12. ruptis catenis Sat. ii. 7. 70. ruperit sinus carinam Epist. i. 10. 19. rumpere claustra obstantia ibid. 14. 9. — rupit Iarbitam aemula Timagenis lingua (*fecit, ut Iarbitae ilia rumperentur*) Epist. i. 19. 15. *not.* 2) rumpere nuptias Od. i. 15. 7. edicta Od. iv. 15. 22. silentium Epod. 5. 85. foedus Epist. i. 3. 35. — unde tibi reditum certo subtemine Parcae rupere Epod. 13. 22.

rupes. rupibus remotis Od. ii. 19. 1. rupes te delectant Od. iii. 27. 61. rupes queratur obstare Sat. ii. 3. 55. maxima ibid. 59. in rupes asellum detrusit Epist. i. 20. 15. rupem vitare Epist. ii. 2. 135.

rus. ruris honor Od. i. 17. 16. rus Romae optas Sat. ii. 7. 28. ruris amatoris Epist. i. 10. 2. — rus paternum Epist. i. 18. 60. rura paterna Epod. 2. 3. beatum (h. e. *hominem beatum reddens*) Epist. i. 10. 14. rura, quae Liris aquâ mordet Od. i. 31. 7. Phalanto regnata Od. ii. 6. 11. parva Od. ii. 16. 37. aprica Od. iii. 18. 2. suburbana Epist. i. 7. 76. frigida Epist. i. 15. 9.

rustice. rusticius Sat. i. 3. 31. vid. *not.*

rusticus. rustica Phidyle Od. iii. 23. 2. rusticorum militum proles Od. iii.

salutaris ars C. S. 63.

salvere iubet Epist. i. 7. 66. iubemus Epist. i. 10. 1. salve Od. i. 32. 15.

salvus. salvum te non vult uxor Sat. i. 1. 84. quis te salvo est opus Sat. i. 9. 27. salvus regnet Ep. i. 2. 10.

sancire. sancimus in nos legem iniquam Sat. i. 3. 67. sanxerunt tabulas Epist. ii. 1. 23.

sanguineus. rixae sanguineae Od. i. 27. 4.

sanguis 1) imagini vanae redeat Od. i. 24. 15. sanguine vituli deos placare Od. i. 36. 2. sanguine Punico aequor infecit Od. iii. 6. 34. rubro rivos inficiet iii. 13. 6. equino laetum Concanum iii. 4. 34. sanguinis Latini parum fusum Epod. 7. 3. sanguine placavi deos Sat. ii. 3. 206. fraterno cruentus Sat. ii. 5. 15. sanguis calidus vexat Epist. i. 3. 33. — sanguine viperino cautius vitat (*sanguis viperinus erat venenum efficacissimum* not.) Od. i. 8. 9. devoti sanguinis aetas (*nos, quorum aetas ad maiorum scelera expianda devota est.* not.) Epod. 16. 9. 2) *sanguis* de *prole* et *propagine:* parentum pauperum Od. iii. 20. 6. vid. *not.* regius Od. iii. 27. 65. clarus Anchisae Venerisque C. S. 50. Pompilius Epist. ad Pis. 292.

sanies manat trilingui ore Od. iii. 11. 19.

sanius non ego bacchabor Edonis Od. ii. 7. 26. cultu aspera levabis Epist. ii. 2. 122.

sanus 1) sanum vis me vivere Epist. i. 7. 3. 2) de *mente:* sanos inter insanior Sat. i. 3. 82. mentis bene sanae Sat. i. 9. 44. — male sanos poëtas (ἐνθουσιάζοντας, *poëtico furore correptos*) Epist. i. 19. 3. *not.* excludit sanos Helicone (*poëtico spiritu non concitatos*) Epist. ad Pis. 296. vid. *not.*

sapere. sapias Od. i. 11. 6. si sapiat Sat. i. 6. 34. sapere aude Epist. i. 2. 40. sapias nil parvum Epist. i. 12. 15. sapere vult plus quam se Epist. i. 18. 27. sapere et ringi Epist. ii. 2. 128. sapis per te Epist. ad Pis. 367.

sapiens 1) opifex operis sic omnis est Sat. i. 3. 132. ferat nomen insani Epist. i. 16. 73. pateris vocari ibid. 30. sapientum octavus Sat. ii. 3. 296. alterum nihil sapientius ibid. 56. 2) sapiens *boni saporis probe gnarus:* sapiens sectabitur armos leporis Sat. ii. 4. 44.

sapienter Od. ii. 10. 22. uti muneribus Od. iv. 9. 48.

sapientia. sapientiae munitae adhibe vim Od. iii. 28. 4. sapientia mitis Laeli Sat. ii. 1. 72. prima stultitiâ caruisse Epist. i. 1. 41. quo te coelestis duceret ires Epist. i. 3. 27. fuit haec quondam Epist. ad Pis. 396. — sapientia insaniens (*pertinent ad oxymora, de quibus vide, quae allata sunt in* not.) Od. i. 34. 2.

sapor. saporem dulcem elaborarunt Od. iii. 1. 19. integrum perdunt Sat. ii. 4. 64. saporum tenui ratione exacta ibid. 36.

sarcina gravis meae chartae te uret Epist. i. 13. 6.

sarculus. sarculo agro findere Od. i. 1. 11.

sartus. sarta male gratia nequicquam coit Epist. i. 3. 31.

sat Od. ii. 19. 26.

satelles Orci Od. ii. 18. 34. per medios satellites aurum ire amat Od. iii. 16. 9. — virtutis rigidus custos atque satelles Epist. i. 1. 17.

satiare. satiata ludo Od. i. 2. 37.

satis grandinis Od. i. 2. poenarum dedi Epod. 17. 19. satis superque Epod. 1. 31. ultrâ quam satis est Epist. i. 6. 16. 7. 83. plura quam satis est Epist. i. 10. 45.

scriba Sat. i. 5. 35. et 66. Sat. ii. 5. 56. ii. 6. 36. scriba Neronis Epist. i. 8. 2.

scribere 1) carmina Sat. ii. 5. 74. Epist. ii. 2. 227. poëmata ibid. 117. et 2. 65. versiculos Epod. 11. 2. versus Epist. ii. 1. 111. et 2. 54. scribendi genus suspectum Sat. i. 4. 65. amor te rapit Sat. ii. 1. 10. fons et principium Epist. ad Pis. 309. scribam licenter ibid. 265. scribe decem tabulas Sat. ii. 3. 69. 2) pro *describere*, *canere*: scriberis Vario fortis et hostium victor Od. i. 6. 1. scribere res gestas Epist. i. 3. 7. fortem Scipiadam Sat. ii. 1. 16. 3) scribare haeres secundus Sat. ii. 5. 48. — scribe tui gregis hunc Epist. i. 9. 13.

scrinia compilasse Sat. i. 1. 120. posco Epist. ii. 1. 113.

scriptor Troiani belli Epist. i. 2. 1. scriptorum nobilium auditor Epist. i. 19. 39. scriptor Livius Epist. ii. 1. 62. scriptores Romani ibid. 29. scriptorum chorus Epist. ii. 2. 77. scriptor delirus inersque ibid. 126. Cyclicus Epist. ad Pis. 136. vid. *not.* Satyrorum ibid. 235. vid. *not.*

scriptum. scripta mea Sat. i. 4. 22. in foro recitent ibid. 74. Lucili Sat. i. 10. 56. lecto aut scripto Sat. i. 6. 123. scripta quaeque Graecorum antiquissima vel optima Epist. ii. 1. 28.

scrutari ignem gladio Sat. ii. 3. 276. scrutaberis nullius arcanum unquam Epist. i. 18. 37.

sculptus. quid sculptum infabre esset Sat. ii. 3. 22.

scurra Sarmentus Sat. i. 5. 52. Pantolabus Sat. i. 8. 11. Sat. ii. 1. 22. Volanerius Sat. ii. 7. 15. vagus Epist. i. 15. 28. infidus Epist. i. 18. 3.

scurrari. scurror ego ipse mihi (*Voss. ich hofschranze mir selber*) Epist. i. 17. 19. *not.* scurrantis speciem praebere Epist. i. 18. 2.

scutica dignum flagello sectere Sat. i. 3. 119.

scyphus. scyphis pugnare Od. i. 17. 1. scyphos capaciores affer Epod. 9. 33.

secare. 1) secanda marmora Od. ii. 18. 17. secer ungui Epist. i. 19. 46. — secet mare Od. i. 1. 14. 2) i. q. *dirimere*: magnas plerumque secat res Sat. I. 10. 15. secantur lites magnae Epist. i. 16. 42.

secernere. secernunt me populo Od. i. 1. 31. secernit liquor medius Europen ab Afro Od. iii. 3. 46. secrevit genti littora Epod. 16. 63. secernere iusto iniquum Sat. i. 3. 113. turpi honestum Sat. i. 6. 63. privatis publica Epist. ad Pis. 397.

secretus. in secreta se a vulgo removrant Sat. ii. 1. 71. secreta aure Sat. ii. 8. 77. secretum iter Epist. i. 18. 103. secreta loca petit Epist. ad Pis. 298. secreto loqui Sat. i. 9. 67.

sectari matronas desine Sat. i. 4. 78. leporem Sat. i. 2. 105. ii. 2. 9. levia Epist. ad Pis. 26. — nomina Sat. i. 2. 16.

sectus. 1) secto corpore hydra firmior crevit Od. iv. 4. 61. sectis herbis Sat. ii. 4. 67. sectum prave unguem Epist. i. 1. 104. — sectus flagellis Triumviralibus Epod. 4. 11. vid. *not.* 2) i. q. *separatus*: sectus orbis (*separata orbis pars*) Od. iii. 27. 75.

seculum. seculo referente dies festos Od. iv. 6. 42. seculo longo putida Epod. 8. 1. secula duravit ferro ibid. 16. 65. — seculum grave Pyrrhae Od. i. 2. 5. secula foecunda culpae Od. iii. 6. 17.

secundum vota Epod. 7. 9.

secundus. 1) secundas ferre (*partes*) Sat. i. 9. 46. vid. *not.* mensas Sat. ii. 2. 121. partes Epist. i. 18. 14. secundus heros ab Achille Sat. ii. 3. 193.

senilis. senile guttur Epod. 3. 2. seniles partes mandentur iuveni Epist. ad Pis. 176.

senium depone (*de senili morositate*) Epist. i. 18. 47. v. *not.*

sensus repugnat Sat. i. 3. 97. sensu communicaret ibid. 66. sine sensu Sat. i. 4. 77.

sententia. mearum sententiarum testis (*eorum, quae dixit et monui*) Od. iii. 4. 70. sententia dia Catonis Sat. i. 2. 32. currat Sat. i. 10. 9. voti compos Epist. ad Pis. 76. Delphis non discrepuit ibid. 219.

sentire. quae sentiat fari Epist. i. 4. 9. quae sentit dicere Sat. ii. 3. 190. sentis meridiem inclinare Od. iii. 28. 5.

separatus. separatis in iugis Od. ii. 19. 18.

sepelire. sepultae inertiae celata virtus paulum distat Od. iv. 9. 29. *not.* sepultis plaudit Epist. ii. 1. 88.

seponere inurbanum lepido dicto scimus Epist. ad Pis. 273. sepositi ciceris Sat. ii. 6. 84.

septembris. septembribus horis Epist. i. 16. 16.

sepulchrum. sepulchri honores supervacuos mitte Od. ii. 20. 23. sepulchro querelam scalpe Od. iii. 11. 51. sepulchris pauperum Epod. 17. 47. sepulchrum commune plebi stabat Sat. i. 8. 10. sepulchra magna ibid. 36. sepulchro patrio caruere Sat. ii. 3. 196.

sequi 1) celerem Aiacem Od. i. 15. 18. matrem Od. i. 23. 11. deum dulce est periculum Od. i. 25. 18. sequitur pecuniam cura Od. iii. 16. 17. sequuta te Zona Od. iii. 27. 59. cum victore sequor Sat. i. 9. 43. sequerer moechas Sat. i. 4. 113. sequi vestigia vatum Epist. ii. 2. 80. sequentes diversa Sat. i. 1. 3. 109. — secutus numeros Archilochi Epist. i. 19. 24. sequentur verbaerem Epist. ad Pis. 311. 2) pro *persequi:* volucrem Od. iv. 1. 38. fugacem Sat. ii. 7. 115. 3) pro *exsequi:* sequar carmen fictum ex noto Epist. ad Pis. 240.

serenus. sereno vulto Od. i. 37. 20. coelo Epod. 15. 1. Sat. ii. 4. 51.

serere. severis arborem Od. i. 18. 1. satum inter pulchra tecta nemus Od. iii. 10. 6. serendis in verbis cautus Epist. ad Pis. 46.

series annorum innumerabilis Od. iii. 30. 4. tantum series iuncturaque pollet (*ordo verborum*) Epist. ad Pis. 242.

serius ocius Od. ii. 3. 26.

serius. (*adi.*) seria verba Epist. ad Pis. 106. — seria quaeramus Sat. i. 1. 27. contractae frontis vino explicuit Sat. ii. 2. 105. ludo vertere Epist. ad Pis. 226. ducent nugae in mala ibid. 451.

sermo. 1) sermonibus Socraticis madet Od. iii. 21. 9. sermones Deorum Od. iii. 3. 71. sermo merus Sat. i. 4. 48. amarus Sat. i. 7. 7. concinnus lingua utraque suavior Sat. i. 10. 23. sermonibus tumidis crescentem Sat. ii. 5. 98. sermo oritur Sat. ii. 6. 71. tenuis Sat. ii. 4. 9. sermone benigno noctem tendere Epist. i. 5. 11. sermonibus obscoenis torquet aurem Epist. ii. 1. 127. Bioneis delectatur Epist. ii. 2. 59. alternis aptum Epist. ad Pis. 81. — hinc de *satiris* saepius: sermoni modo tristi, modo iocoso Sat. i. 10, 11. sermonum nostrorum candide iudex Epist. i. 4. 1. sermones per humum repentes Epist. ii. 1. 250. 2) sermonis utriusque linguae docte Od. iii. 8. 5. sermonem patrium ditaverit Epist. ad Pis. 57.

serpens. serpentes asperas tractare Od. i. 37. 36. serpens iter institutum rumpat (*malo omine ab itinere de-*

prae Od. iii. 7. 6. sidus clarum Od. iv. 8. 31. fervidum Epod. 1. 27. amicum ibid. 10. 9. aureum ibid. 17. 41. sidera refixa devocare ibid. 5. minora Epod. 15. 2. sidus agricolis invisum Sat. i. 7. 26. — sidus Iulium (*iuvenis Marcellus*) Od. i. 12. 47. vid. *not.*

sigillum. sigilla grata Epist. i. 20. 3. Tyrrbena ii. 2. 180.

signare. signata volumina Epist. i. 13. 2. signatum nota nomen Epist. ad Pis. 59. signat humum pede certo ibid. 159.

signum. 1) signis castra fugientia Od. i. 7. 19. signa Punicis delubris affixa Od. iii. 5. 18. postibus Parthorum direpta Od. iv. 15. 7. militaria Epod. 9. 15. Parthorum refixit Epist. i. 18. 56. — signis dicere Sat. i. 5. 87. signa imprimat tabellis Sat. ii. 6. 38. signo laeso lagenae Epist. ii. 2. 134. *not.* signum atrum calamo allinet Epist. ad Pis. 446. 2) pro *simulacrum*: signis centum potiore donat munere (*carmine*) Od. iv. 2. 19. vid. *not.* per ahenea signa vultus expressi Epist. ii. 1. 248. 3) de *stellis*: signa taciturna noctis Od. ii. 8. 10. signa nox coelo parabat diffundere Sat. i. 5. 9. signi rabiosi tempora Sat. i. 6. 126.

silentium. silentio sacro digna Od. ii. 13. 29. *not.* fideli Od. iii. 2. 25. silenti alti Sat. ii. 6. 58.

silere. neque te silebo Od. i. 12. 21. silere te meis chartis non patiar Od. iv. 9. 31.

siliqua. siliquis vivit Epist. ii. 1. 123.

silva Sabina Od. i. 22. 9. silvae laborantes Od. i. 9. 3. nigrae Erymanthi Od. i. 21. 7. Venusinae plectuntur Od. i. 28. 26. silva natalis Od. iii. 4. 63. vicina Od. iii. 29. 59. iugerum paucorum Od. iii. 16. 29. silvis ferls urbem praeponere Sat. ii. 6. 92. silvae salubres Epist. i. 4. 4. ineultae pacantur vomere Epist. i. 2. 45.

silvestris. silvestria corna Sat. ii. 2. 57. silvestrem agrum Epist. ii. 2. 186. silvestres homiues Epist. ad Pis. 391.

simius. neque simius iste Sat. i. 10. 18. vid. *not.*

simplex. 1) simplici myrto Od. i. 38. 5. vice Od. iv. 14. 13. simplex ius e dulci olivo constat Sat. ii. 4. 63. *not.* simplex tibia Epist. ad Pis. 202. 2) de *victu*: simplex hilarisque quantum nepoti discrepet Epist. ii. 2. 193. simplex esca Sat. ii. 2. 73. simplex munditiis Od. i. 5. 5. 3) de *animi bonitate et integritate*: simplex habeatur Sat. i. 3. 52. simplicior quis ibid. 63. simplex Naevius Sat. ii. 2. 68. vid. *not.* simplices Nymphae (*nos gutmüthig*) Od. ii. 8. 14. vid. *not.*

simul 1) Od. i. 12. 27. 2) pro *simulac* saepius: Od. i. 4. 17. i. 9. 9. ii. 8. 5. ii. 16. 2. iii. 4. 37. iii. 12. 9. iii. 27. 33. iv. 7. 10. Sat. i. 1. 36. ii. 3. 226. Epist. i. 7. 90. et 96. i. 10. 8. ii. 2. 49. 3) pro *una cum*: simul his te candide Furni Sat. i. 10. 86. — excepto quod non simul esses Epist. i. 10. 50.

simulacrum. simulacra nigro fumo foeda (fumo, scil. *quem flamma thuris sursum mittebat*) Od. iii. 6. 4. vid. *not.*

simulare 1) scis Epist. ad Pis. 20. 2) simulet Catonem (h. e. quod. ipse Hor. dicit vs. seq. *mores Catonis repraesentare studet*) Epist. i. 19. 13. vid. *not.* simulantia aera vultum Ep ii. 1. 240.

sinere. sinas Medos equitare Od. i. 2. 51. sine pascat Epist. i. 16. 70. ineptus vivat Epist. i. 17. 32.

singultim pauca locutus Sat. i. 6. 56.

solstitium Epist. i. 11. 18. *not.*

solum mite Od. i. 18. 2. turpe Od. ii. 7. 12. feris occupabitur Epod. 16. 10.

solvere. 1 solutis zonis Od. i. 30. 5. crinibus Od. ii. 5. 23. solvere nodum Od. iii. 21. 22. solvitur hiems Od. i. 4. 1. solvere Lyaeo curam Ep. 9. 37. — *hinc de navibus:* soluta navis Epod. 10. 1. solvat phaselum Od. iii. 2. 29. 2) i. q. *liberare:* solvatur senectus obducta fronte Epod. 13. 5. solve me dementia Epod. 17. 45. solutae terrae (*frigore* sc.) Od. i. 4. 10. solutis operum famulis Od. iii. 17. 16. 3) quis deus venenis te solvere poterit Od. i. 27. 21. vid. *not.* solvet me tener vitulus Od. iv. 2. 54. me deus Epist. i. 16. 78.

somnium ducit Od. iii. 27. 42. somniis nocturnis captus Od. iv. 2. 37. somnia vera Sat. i. 10. 33. nocturnam vestem maculant Sat. i. 5. 84. somnia aegri Epist. ad Pis. 7. — Ennius leviter curare videtur, quo promissa cadant et somnia Pythagorea Epist. ii. 1. 52. vid. *not.* (Vet. Schol. ad h. l.: *Ennius in principio Annalium suorum somnio se scripsit admonitum, quod secundum Pythagorae dogma, anima Homeri in suum corpus venisset.*)

somnus. somni leves Od. ii. 16. 15. Epod. 2. 28. lethaei Epod. 14. 3. somnus facilis Od. ii. 11. 8. iii. 21. 4. lenis agrestium virorum iii. 1. 21. longus tibi detur iii. 11. 38. somnum veniamque dies dat Epist. i. 5. 10. — somnum plebis laudo Epist. i. 7. 35.

sonare. 1) sonantem plectro Od. ii. 13. 26. aegida Palladis Od. iii. 4. 57. ad Aufidum Od. iv. 9. 2. sonante lyra Epod. 9. 5. ungula Epod. 16. 12. sonant silvae Epod. 13. 2. sonat displosa vesica Sat. i. 8. 46. quae nec in aede sonent Sat. i. 10. 38. — *active:* magna sonaturum Sat. i. 4. 44. sonabit cornua magna Sat. i. 6. 43. 2) sonari voles lyra (h. e. *celebrari*) Epod. 17. 40.

sonitus tubae lituo permistus Od. i. 1. 23. auditus Medis Od. ii. 1. 31.

sonus. sono dulci decipitur Od. ii. 13. 38. sonum cygni piscibus donatura Od. iv. 3. 19. sonus lyrae Epist. ii. 2. 86. testudinis Epist. ad Pis. 395. sonum legitimum digitis callemus et aure ibid. 274. sonum laetum populus ter crepuit Od. ii. 17. 25.

sopor perpetuus urget Quintilium Od. i. 24. 5. sopore dulci Epod. 5. 56. sopori dedit membra curata Sat. ii. 2. 80.

sordere. pretium aetas altera sordet Epist. i. 18. 18. prae campo cuncta sordent Epist. i. 11. 4.

sordes. 1) sordibus tecti obsoleti caret Od. ii. 10. 6. paternis obsoleta Epod. 17. 46. sordibus offendet Sat. ii. 2. 65. sorde collecta Epist. i. 2. 53. 2) de *nimia avaritia:* si neque avaritiam neque sordes aut mala lustra obiiciet quisquam mihi Sat. i. 6. 68. ibid. 107. sepulchrum sine sordibus exstrue Sat. ii. 5. 105.

sordidus. 1) sordidos indecoro pulvere Od. ii. 1. 22. sordidi nati Od. ii. 18. 28. sordidus fumus Od. iv. 11. 11. sordida mappa Epist. i. 5. 22. 2) non sordidus auctor naturae Od. i. 28. 14. Cupido aufert Od. ii. 16. 15. sordidae repulsae virtus nescia Od. iii. 2. 17.

soror honesta Sat. ii. 3. 58. indotata Epist. i. 17. 46. sorores Phrygiae Od. ii. 9. 16. scelestas falle Od. iii. 11. 39. sororem Electram Sat. ii. 3. 139. — sororum trium fila Od. ii. 3. 15. sororibus nuda iuncta Gratia Od. iii. 19. 16. cum geminis gratia Od. iv. 7. 5. sorore Iovis Od. iii. 3. 64. — soror iustitiae incorrupta fides Od. i. 24. 6.

humum virtus Od. iii. 2. 21. spretus gener Lycambe Epod. 6. 13. sperne cibum Sat. ii. 2. 15. voluptates Epist. i. 2. 55. hoc amet, hoc spernat carminis auctor Epist. ad Pis. 45.

spes longa Od. i. 11. 6. sic: spe longus Epist. ad Pis. 172. spes credula animi mutui Od. iv. 1. 30. omnis occidit Od. iv. 4. 70. avarae Od. iv. 11. 25. bona certaque C. S. 74. spes leves Epist. i. 5 8. ratae ibid. 17. spes palmae Epist. i. 1. 50. fallendi Epist. i. 16. 54. spe dubiae horae pendulus fluitem Epist. i. 18. 110. spes rerum utilium ibid. 99.

spiceus. spicea corona C. S. 30.

spicula calami Gnossii Od. i. 15. 17. celeris Cynthiae Od. iii. 28. 12.

spina. exemta e pluribus spinis una Epist. ii. 2. 212. spinas animo evellas Epist. i. 4. 4.

spirare. spirat amor Od. iv. 9. 10. spirabat amores Od. iv. 13. 19. quod spiro (*quod lyrici poëtae me agit spiritus.* not.) Od. iv. 3. 24. spirat satis tragicum Epist. ii. 1. 166.

spiritus 1) igneae Chimaerae Od. ii. 17. 13. teter Od. iii. 11. 19. imo latere petitus Epod. 11. 10. spiritu praecordia levare Epod. 17. 26. hinc pro *vita*: redit Od. iv. 8. 14. 2) pro *mens, animus*: spiritum avidum domando Od. ii. 2. 9. spiritus acer Sat. i. 4. 46. hinc de *canendi facultate*: tenuem Graiae Camoenae Od. ii. 16. 38. spiritum mihi dedit Apollo Od. iv. 6. 29. *not.* 3) *superbia*: rides spiritum corpore maiorem Sat. ii. 3. 310. *not.*

spissus. spissa ramis laurea Od. ii. 15. 9. spissa coma nitidus Od. iii. 19. 25. spisse comae nemorum Od. iv. 3. 11. spissis theatris indigna scripta Epist. i. 19. 41. spissa sedilia Epist. ad Pis. 205. spissae coronae ibid. 381.

splendere. splendet focus Epist. i. 5. 6. splendeat late pannus Epist. ad Pis. 15. Glycerae nitor splendentia Pario marmore purius Od. i. 19. 5. (de hac comparatione v. *not.*) splendet hospes Lacaenae Od. iii. 3. 25.

splendide mendax in parentem Od. iii 11. 34. de hoc loquendi genere vid. *not.*

splendidus. splendidior fons vitro Od. iii. 13. 1. splendidior dominus rei contemtae Od. iii. 16. 25. splendida arbitria Od. iv. 7. 21. bilis Sat. ii. 3. 141. facta Epist. ii. 1. 237. splendidius et rectius Epist. i. 17. 20.

splendor argenti Sat. i. 4. 28. splendoris parum habebunt Epist. ii. 2. 111.

sponda in extrema cubet Epod. *not.*

spondei stabiles Epist. ad Pis. 256.

spondere levi Epist. ad Pis. 423.

sponsa. sponsae flebili Od. iv. 2. 21. laqueum nectit Epist. i. 19. 31.

sponsor Sat. ii. 6. 23. Epist. i. 16. 43.

sponsus regius Od. iii. 2. 10. sponsi Penelopes Epist. i. 2. 28.

spurcus. spurco Damae Sat. ii. 5. 18.

squilla. squillis tostis Sat. ii. 4. 58. vid. *not.* squillas inter natantes muraena Sat. ii. 8. 42.

stabilis rerum terminos C. S. 26. stabiles spondeos Epist. ad Pis. 256.

stabulum. stabulis gaudet pecus Od. i. 4. 3.

stagna Od. ii. 15. 4.

stare. 1) stantem columnam na proruas pede Od. i. 35. 13. stat glacies Od. ii. 9. 5. stet Capitolium Od. iii. 3. 42. stantes paludes Od. iii. 27. 9. stante turba Sat. i. 3. 135. stans in uno pede Sat. i. 4. 10. stabat sepulchrum Sat. i. 8. 10. stare valeo Sat. i. 9. 39. stetit in scena Epist. ii. 1. 205.— stet Soracte nive candidum Od. i. 9. 1. 2) stas animo Sat ii. 3. 213.— stet sermonum honos Epist

strigil. qui puer uvam furtiva mutat strigili Sat. ii. 7. 110. *not.*

stringere ingluvie rem Sat. i. 2. 8. strictis frondibus Epist. i. 14. 28. unguibus in iuvenes Od. i. 6. 18. *not.*

strix. plumam nocturnae strigis Epod. 5. 20. de eius in re magica usu vid. *not.*

struere 1) struit acervum Sat. i. 1. 35. quid operum Epist. i. 3. 6. 2.) *extruere:* struis domos Od. ii. 18. 19.

studiosus. studiosa florum Od. iii. 27. 29. culinae Sat. ii. 5. 80. cobors Epist. i. 3. 6.

studium. studio citharae deditus Sat. ii. 3. 105. studiis athletarum arsit Epist. ii. 1. 95. studiis asperioribus mentes formandae Od. iii. 24. 53.— studiis immoritur Epist. i. 7. 85. annos septem dedit Epist. ii. 2. 82.— studium lucri pone Od iv. 12. 25. studio scribendi calet Epist. ii. 1. 108. studio nostri pecces Epist. i. 13. 4.

stultitia coelum petimus Od. i. 3. 38. stultitia caruisse prima est sapientia Epist. i. 41. qua me insanire putas Sat. ii. 3. 301. stultitia brevis Od. iv. 12. 27. mala Sat. ii. 3. 43. parva ibid. 220. Epist. ii. 2. 152.

stupere. stupet Evias Od. iii. 25. 9. stupens carminibus Od. ii. 13. 33. stupent mentes perculsae Epod. 7. 16.— stupet in titulis Sat. i. 6. 17. aere Albius Sat. i. 4. 28. stupet acies insanis fulgoribus Sat. ii. 2. 5.

stuprum. stupris nullis casta domus polluitur Od. iv. 5. 21.

suadere melius Epist. i. 1. 65. suaderet ratio Sat. i. 2. 50. suaserit dolor Epist. i. 2. 60.

suavium. suavio tuo opponat manum Epod. 3. 21.

subare de hominibus dictum Epod. 12. 11.

subducere. subductum ignem domo aetherea Od. i. 3. 29. subducta viatica Epist. i. 17. 54. subductis (*tunicis*) usque ad inguen obscoenum Sat. i. 2. 26.

subest sol Oceano Od. iv. 5. 40. subucula tunicae Epist. i. 1. 95. taberna Epist. i. 14. 24.

subiectus. subiectos Indos et Seras Od. i. 12. 55. subiectior in horam et diem Sat. ii. 6. 47. subiecta oculis fidelibus Epist. ad Pis. 181. syllaba longa brevi ibid. 251.

subigere. subegit portenta Epist. ii. 1. 11. subacta cuncta terrarum Od. ii. 1. 23. subacta cervice ferre iugum Od. iii. 5. 1.

subire. 1) subeunt aquae lucos Od. iii. 4. 7. subisti cavum macra Epist. i. 7. 33. subimus Anxur Sat. i. 5. 25. 2) subire periculum Epod. 1. 3. verbera maiora meritum Sat. i. 3. 120. subiit onus Sat. i. 9. 21. hic subit et perfert Epist. i. 17. 41.

sublegere. sublegit quodcumque inutile iaceret Sat. ii. 8. 12.

sublimis. sublime atrium Od. iii. 1. 46. sublimi vertice Od. i. 1. 36. anhelitu fugies Od. i. 15. 31. flagello Od. iii. 26. 11. sublimia cures Epist. i. 12. 12. sublimis natura Epist. ii. 1. 165. sublimes versus ructatur Epist. ad Pis. 457.

sublustris nox Od. iii. 27. 3.

submittere. monstrum maius submisere Colchi (eleganter, ut ἀναπέμπειν: *sensim sensimque succrevit apud Colchos*) Od. iv. 4. 63. vid. *not.* vinea submittit capreas non semper edules Sat. ii. 4. 43.— res mihi submittere conor Epist. i. 1. 19.

submovere. Iupiter affert et submovet hiemes Od. ii. 10. 17. lictor tumultus Od. ii. 16. 10. urgues submovere littora Od. ii. 18. 21. submotus pudor Epod. 11. 18.

suboles lascivi gregis Od. iii. 13. 8

summum bonum Sat. ii. 6. 76. ad summum fortunae venimus Epist. ii. 1. 32.

sumtuosus. sumtuosa hostia Od. iii. 23. 18.

sumtus. sumtu publico Od. ii. 15. 18. sumtum pro quaestu facit Sat. i. 2. 19. minorem Sat. ii. 4. 85. facias invitus Epist. ii. 2. 195.

supellex Campana Sat. i. 6. 118. (*Capuae hodie aerea vasa studiosius fabricari dicuntur*. Vet. Schol.)

super. adde super Sat. ii. 7. 78. super his Sat. ii. 6. 3. vid. *not*. Epist. ad Pis. 429.

superare. 1) pugnis Od. i. 12. 26. superante Poeno ibid. 38. superare hunc laboret Sat. i. 1. 112. canem cursu Epist. i. 18. 51. — superantis nonum annum Od. iv. 11. 1. 2) quod superat (h. e. *superest*) Sat. ii. 2. 102. Epist. ad Pis. 328.

superbia. superbiam pone Od. iii. 10. 9. sume meritis quaesitam Od. iii. 30. 14.

supercilium. supercilio moventis cuncta (*imitatus est Homerum*) Od. iii. 1. 8. vid. *not*. supercilio deme nubem Epist. i. 18. 94.

superesse. quod superest aevi, si quid superesse volunt Di Epist. i. 18. 108. exilis domus, ubi non et multa supersunt Epist. i. 6. 45.

superi. superis diis miscent Od. i. 1. 30. et imis deorum gratus Od. i. 10. 19. superis par Od. i. 6. 16. superi dii Epist. ii. 1. 138.

supernus. Tusculi superni villa (Bentl. *supini*. vid. *not*.) Epod. 1. 29.

superstes fama Od. ii. 2. 8. nec carus aeque, nec superstes integer Od. ii. 17. 7. superstiti animae Od. iii. 9. 12. puero ibid. 16. superstite te Epod. 1. 5. superstites parentes Epod. 5. 101. Aeneas, patriae superstes C. S. 42.

superstitio. superstitione tristi calet Sat. ii. 3. 79.

supervacuus. supervacuos honores Od. ii. 20. 24. supervacuas Baias mihi fecit Epist. i. 15. 2. supervacuum omne manat de pleno pectore Epist. ad Pis. 337.

supervenire. superveniet grata hora Epist. i. 4. 14. supervenit unda undam Epist. ii. 2. 176.

supinare. supinor nasum Sat. ii. 7. 38.

supinus. supinum Tibur Od. iii. 4. 23. supinas manus Od. iii. 23. 1. supinus stertit Sat. i. 5. 19. supinum ventrem ibid. 85. equum Sat. ii. 7. 50.

suppetere. suppetit rerum usus Ep. i. 12. 4.

supplex Alexandres Od. iv. 14. 35. scientiae do manus Epod. 17. 1. capto populi suffragia Epist. ii. 2. 103. supplice vitta (*referendum ad personam, quae vittam gerit*) Od. iii. 14. 18.

suppliciter stabat Sat. i. 8. 32.

supponere. suppositos ignes cineri doloso Od. ii. 1. 7. vid. *not*. Massica si coelo supponas vina sereno Sat. ii. 4. 51. supponere stomachum fontibus Epist. i. 15. 8.

sura. teretes suras laudo Od. ii. 4. 21. quali sura sit Sat. i. 6. 33. femur tumentibus suris additum Epod. 8. 10.

surdus. surdior scopulis Icari Od. iii. 7. 21. surdiora saxa Epod. 17. 54. surdo fabellam narrare Epist. ii. 1. 199.

surgere. surgente vespero Od. ii. 9. 10. sole Sat. i. 4. 29. surgendum mane Sat. i. 6. 120. surgeret Ceres alto culmo Sat. ii. 2. 124. surgunt latrones de nocte Epist. i. 2. 32. hunccine solem tam nigrum surrexe mihi Sat. i. 9. 72.

Epist. i. 20. 12. taciturnius statuâ exit Epist. ii. 2. 83. 2) taciturnus amnis Od. i. 31. 8. vid. *not*. cf. *Drak.* ad *Sil. Ital.* iv. 224. taciturna signa noctis Od. ii. 8. 10.

tacitus 1) aiebam Sat. i. 9. 12. leget Sat. ii. 5. 68. mirari secum Epist. i. 7. 62. recordor Epist. ii. 2. 145. corvus si pasci posset Epist. i. 17. 50. tacita virgine Od. iii. 39. 9. — non tacitus (i. e. *disertus*.) Epist. i. 17. 50. — tacita lyra Od. iii. 19. 20. 2) *passive*: tacita prece Epist. i. 11. 14.

tactus. tactu leonem lacessat Od. iii. 2. 11.

taedium sollicitum Od. i. 14. 17.

talentum lucrata Epist. ad Pis. 238. talenta mille rotundentur Epist. ii. 6. 34.

talis. 1) tale quid Epod. 3. 19. nil tale Epist. ii. 1. 17. talibus officiis Epist. ii. 2. 21. — *talis* omissum ante *qualis* Epod. 5. 49. post *qualis* Od. iv. 4. 17. 2) *talis* i. q. *hic*: tali voce me vetuit Sat. i. 10. 32.

talus. 1) ad talos demissa stola Sat. i. 2. 99. imos manaret sudor Sat. i. 9. 11. ad talos imos pulcher a vertice Epist. ii. 2. 4. 2) pro *pes*: talis pravis fultum Sat. i. 3. 48. talo recto stet fabula Epist. ii. 1. 176. 3) *cubus*, *tessera lusoria* (ἀστράγαλος): talis regna vini sortiere Od. i. 4. 18.

tam passim apud adiectiva et adverbia occurrit: tam — quam — Epist. i. 7. 18. *tam* omissum: est bonus, ut etc. Sat. i. 3. 32.

tangere 1) cyathos Od. iii. 19. 16. 16. scripta vitet Epist. i. 3. 16. tangas caput genibus Sat. ii. 7. 61. tetigit aram manus Od. iii. 27. 17. crura Od. ii. 19. 32. tetigere mento solum Od. ii. 7. 12. tangens cubito Sat. ii. 5. 42. tangentis singula superbo dente Sat. ii. 6. 87. tacta arva ligonibus Epist. i. 14. 27. 2) pro *ferire*, *percutere*: tange flagello sublimi Od. iii. 26. 12. conf. de hoc verbi *tangere* usu *Muret.* ad *Catull.* 21. 8. 3.) *de tactu libidinoso in re Venerea*: tangi metuit Od. iii. 11. 10. nullam tango matronam Sat. i. 2. 54. vid. *not*.

tantus passim. *tantus* omissum post *quantus* Od. iii. 16. 22. Epod. 4. 2. Epod. 10. 7. Epist. i. 1. 28. *tantum* pro *tam*: tantum magna Sat. ii. 3. 317. vid. *not*. tantos (id est *tanta gloria*) comites Sat. ii. 3. 12.

tardare. tardavit alas volucris Fati Od. iii. 17. 25.

tardus 1) provisor utilium Epist. ad Pis. 164. tarda necessitas Od. i. 3. 32. tardum opperior Epist. i. 2. 71. tarda tempora fluunt Epist. i. 1. 23. tardis Appia minus gravis Sat. i. 5. 6. facienda iniuria Sat. ii. 6. 28. tardius advenies Sat. ii. 2. 91. irent Sat. ii. 3. 101. — *tardus* i. e. *tardum efficiens*: tarda podagra Sat. i. 9. 32. senectus Sat. ii. 2. 88. 2) *tardus* pro *cautus*: tardo cognomen pinguidamus Sat. i. 3. 58.

tauriformis Aufidus Od. iv. 14. 25.

taurus tibi cornua laceranda reddet Od. iii. 27. 71. petit cornu Sat. ii. 1. 52. tauri cornua Od. iii. 27. 28. ruentis pondus Od. ii. 5. 3. tauro doloso credidit latus Od. iii. 27. 26. taurum inertem monstravit Epod. 12. 17. tauris illigaturum iuga Epod. 3. 11. fessis vomere Od. iii. 13. 11.

tectum 1) se praecipitem dedit Sat. i. 2. 41. 2) i. e. *domus*: tectum relinquunt Od. ii. 8. 19. summum lambere properabat flamma Sat. i. 5. 74. tecti obsoleti sordibus caret Od. ii. 10. 6, 7. tecto aquae fons vicinus Sat. ii. 6. 2. tepido Sat. ii. 3. 10. paupere Epist. i. 10. 32. tecta laqueata Od. ii. 16. 11. vid. *not*. pulchra Od. iii. 10. 6. — tectum coeli (pro *coelum*) Sat. i.

ore vitae exacto Epist. i. 1. 18. festo Epist. ii. 1. 140. sacro C. S. 4. dextro Sat. ii. 1. 18. laevo Sat. i. 9. 68, 69. tempora Troiana Od. i. 28. 11, 12. in aurum priscum redeunt Od. iv. 2. 39, 40. crastina Od. iv. 17. 18. tarda ingrata fluunt Epist. i. 1. 23. orientia Epist. ii. 1. 130. temporibus suis defuncta Epist. ii. 1. 22, 23. — tempora signis certis decedentia (i. e. *anni*) Epist. i. 6. 3, 4. conf. Od. iv. 13. 25. — tempora tua morer sermone longo (i. e. *negotia tua certo tempore administranda*) Epist. ii. 1. 4. — tempore ponunt clitellas (i e. *tempestive*) Sat. i. 5. 47. temporibus dubiis secundisque (i. e. *in rebus adversis et secundis.*) Od. iv. 9. 35, 36. 2) pro *periculum:* in ultimum tempus deducte Od. ii. 7. 1. sic: tempora (sc. *turbulenta*) loco me amovere Epist. ii. 2. 46. 3) pro *annales*: tempora evolve mundi Sat. i. 3. 112. 4.) *de syllabarum quantitate in prosodia*: tempora certa modosque Sat. i. 4. 58. 5) *tempora* (*schlafe*) corona vinxisse Od. i. 7. 23. ornatus pampino Od. iv. 8. 33. pampina cingentem Od. iii. 25. 20. vincere floribus Od. iv. 1. 22.

tenax. 1) tenaci gramine Epod. 2. 24. 2) tenacem virum propositi Od. iii. 3. 1.

tendere. 1) tendit arcum Od. ii. 10. 20. retia Epod. 2. 33. tendere opus ultra legem Sat. ii. 1. 2. benigno sermone noctem (i. e. *producere*) Epist. i. 5. 11. barbiton (i. e. *moderari*, *temperare*) Od. i. 1. 34. 2) pro *cursum dirigere*, *ire*, *proficisci*: Quo tendis? Od. iii. 3. 70. Sat. i. 9. 63. Epist. i. 15. 11. tendit ad aedes Epist. i. 7. 89. tendimus Beneventum Sat. i. 5. 71. tendens in agros Od. iii. 5. 55. in tractus alios nubium Od. iv. 2. 26. — Quorsum haec tendant (pro *spectent*) Sat. ii. 7. 21. 3) pro *tentare*, *conari*: tendunt extorquere Epist. ii. 2. 57. tendebat foras ire Epist. i. 7. 31. tendentes Olympo imposuisse Pelion Od. iii. 4. 51. 4) pro *contendere*, *niti*: tendit plumbum rumpere Epist. i. 10. 20. haberi disertus Epist. i. 19. 16. 5) pro *extendere*: tenta praecordia spiritu Epod. 17. 26. ubera ibid. 50. tentus pingui omaso Sat. ii. 5. 49.

tenebrae. tenebris fugatis Od. iv. 4. 40. infernis Od. iv. 7. 25.

tener. 1) tenero gramine Od. iv. 12. 9. teneros caules Sat. i. 3. 116. tenerum os pueri Epist. ii. 1. 56. tenerum femur Sat. i. 2. 81. de tenero ungui (ut Graecorum ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, pro *ab ineunte aetate*) Od. iii. 6. 24. 2) *tenuis, parvus*: tener vitulus me solvet Od. iv. 2. 54. tenerae praedae succus Od. iii. 27. 54, 55. 3) pro *pulcher*, *iuvenilis*: tenerum Licydam mirabere Od. i. 4. 19. teneris versibus iuventur Epist. ad Pis. 246. tenerae virgines Od. i. 21. 1. cf. iv. 1. 26. 4) *de animo*: teuerae coniugis Od. i. 1. 26. teneros animos vitiis absterrent Sat. i. 4. 128. 5) pro *mollis*, *effoeminatus*: tenerae mentes Od. iii. 24. 52. 6) pro *tractabilis*: tenera cervice equum docilem ire fingit Epist. i. 2. 64, 65.

tenere. 1) tenent te castra Od. i. 7. 19, 20. tenebit te Tiburis tui umbra Od. i. 7. 20, 21. teneant animi dictata Epist. ad Pis. 335, 336. tenebat nox medium spatium Sat. ii. 6. 100, 101. — tenet me sitis importuna argenti Epist. i. 18. 23. amor Lycisci Epod. 11. 24. teneor vitiis Sat. i. 4. 131. teneri studiis Epist. i. 1. 85. 2) pro *continere*: teneas te tuis Sat. ii. 3. 324. teneatis risum Epist. ad Pis. 5. teneam Protea quo modo Epist. i. 1. 90. tenebo te intra claustra Od. iii. 11. 43, 44. sub saevo custode Epist. i. 16. 77. tene tympana Od. i. 18. 13. tencto

mensorem Od. i. 28. 1, 2. solutae Od. i. 4. 10. munera Epist. i. 6. 5. cf. Od. ii. 14. 20. gravis strepitum Epist. i. 14. 26. terram inertem temperat Od. iii. 4. 45. invisam pede pepulisse gaudet Od. iii. 18. 15, 16. pede quatiunt alterno Od. i. 4. 7. gravem aratro vertit Sat. i. 1. 28. unguibus scalpere Sat. i. 8. 26, 27. terra defossa furtim deponere Sat. i. 1. 42. terra marique C. S. 53. Epist. i. 16. 25. Epod. 11. 27. terrarum dominos Od. i. 1. 6. oris Epist. 1. 3. 4. terris abdiderint furtim Sat. i. 8. 43. avaris Od. ii. 2. 1, 2. cohors febrium incubuit Od. i. 3. 30, 31. nox umbra inducere parabat Sat. i. 5. 9, 10. pater satis nivis misit Od. i. 2. 1, 2. semota Epist. ii. 1. 21. — terrarum cuncta subacta Od. ii. 1. 23. terras abscidit Oceano dissociabili Od. 1. 3. 21, 22. Aquilo radit Sat. ii. 6. 25. calentes alio sole Od. ii. 16. 18, 19. terras vicinas Epist. i. 3. 4.

terrere. 1) terret voce Od. i. 10. 11. equos armorum fulgor Od. ii. 1. 19. mendax infamia Epist. i. 16. 39. terrent me vestigia Epist. i. 1. 74. vincula, mors, pauperies Sat. ii. 7. 84. terruit mannos Od. iii. 27. 7. urbem Od. i. 2. 4. terrere vultu Sat. ii. 7. 41. 2) *deterrere, fugare:* terret poëtam Sat. ii. 1. 182. Phaethon ambustus spes avaras (i. e. *deterret a rerum ultra sortem positarum sors Phaethontis*) Od. iv. 11. 25, 26. arundo volucres Sat. i. 8. 6, 7.

terror. terrorem Iovi intulerat Od. iii. 4. 49. terrores magicos Epist. ii. 2. 208. terroribus falsis implet Epist. ii. 1. 212.

tesqua inhospita Epist. i. 14. 19.

testa. 1) *quodvis vas:* Od. iii. 21. 4. semel imbuta odorem servabit Ep. i. 2. 69, 70. marina Sat. ii. 8. 53. testa conditum levi Od. i. 20. 2, 3. 2) *ostrea:* testae generosae non omne mare fertile Sat. ii. 4. 31.

testamentum legendum tradat Sat. ii. 5. 51. testamenta resignat Sat. i. 7. 9. senum Sat. ii. 4. 24. ex testamento sic est elata Sat. ii. 5. 85.

testari. testatur campus praelia Od. ii. 1. 30, 31. testatus tempora Troiana Od. i 28. 11, 12.

testis 1) sententiarum mearum Od. iii. 4. 69, 70. Metaurum flumen Od. iv. 4. 38. teste quo tenentur causae Epist. i. 16. 43. 2) *spectator:* testis ne his foret Sat. i. 8. 36. inultus ibid. 44. 3) *testes* i. q. vulgariter *testiculi:* testes demeteret ferrum Sat. i. 2. 45, 46.

testudo (i. e. *lyra*, *cithara*) grata dapibus Iovis Od. i. 32. 13, 14. callida septem nervis sonare Od. iii. 11. 3, 4. testudinis aureae dulcem strepitum temperas Od. iv. 5. 17, 18. testudine cava amorem flevit Epod. 14. 11.

teter spiritus Od. iii. 11. 19. tetra discordia Sat. i. 4. 60. libido Sat. i. 2. 33. teterrima causa belli Sat. i. 3. 107, 108. aqua Sat. i. 5. 7.

texere. 1) textam chlamydem Ep. i. 17. 80, 31. 3) textis cratibus Epod. 11. 45.

textor. textore simulet Catonem Epist. i. 19. 13.

theatrum. 1) theatro arcto stipata Roma Epist. i. 1. 60. in vacuo plausor Epist. ii. 2. 130. theatris populus ter crepuit Od. ii. 17. 25, 26. theatra sonum referunt Epist. ii. 1. 201. 2) *significat locum, ubi publice legitur et auditur:* theatris desit Musa severae tragoediae Od. ii. 1. 9, 10. spissis indigna Epist. i. 19. 41.

thunnus Sat. ii. 5. 44.

thus vendentem in vicum deferar Epist. ii. 1. 269. thuris acerra Od.

toga bis ter ulnarum Epod. 4. 8. defluit rusticus Sat. i. 3. 30, 31. quae frigus quamvis crassa queat defendere Sat. i. 3. 14, 15. areta Epist. i. 18. 30. impar dissidet Epist. i. 1. 96. Afrani Epist. ii. 1. 57. togam componere Sat. ii. 3. 77. togae mutatae Od. i. 36. 9. tenues Epist. i. 14. 32. exiguae Epist. i. 19. 13.

togatus. togata (sc. *femina*, i. e. *meretrix*) Sat. i. 2. 63. et 82. togatas (sc. *fabulas*) Epist. ad Pis. 288.

tolerare pondus Od. ii. 6. 4. fortem animum iubebo Sat. ii. 5. 20.

tollere. tollor (*proficiscor*) in arduos Sabinos Od. iii. 10. 21, 22. tolio cornua in malos parata Epod. 6. 11, 12. tollis ad astra Sat. ii. 7. 29. tollere vertiem Od. iii. 16. 19. corpus de imo gradu Od. i. 35. 2, 3. sublatis manibus ad coelum Sat. ii. 5. 97. tollit equa hinnitum Od. ii. 16. 34, 35. tollere freta iubet Od. i. 3. 16. vocem comoedia Epist. ad Pis. 93. verba cadentia Epist. i. 18. 12. tollent cachinnum Epist. ad Pis. 113. tollant risum ibid. 381. aublata aure Epod. 6, 7. — pro *augere:* tollite laudibus Tempe Od. i. 21. 9. tollere tergeminis honoribus Od. i. 1. 8. — pro *consolari:* tollite claudum Epist. i. 17. 61. tolleret amicum Sat. ii. 8. 61. — tolles ex oculis multa Epist. ad Pis. 183, 184. tolle memor tibi hoc dictum Epist. ad Pis. 367, 368. toilam ex acervo Epist. ii. 2. 190, 191. cf. Sat. i. 51. sustulit apicem Od. i. 34. 14. 16. me aëre Od. ii. 7. 14. pullum esuriens Sat. i. 3. 92, 93. toilere patinam Sat. i. 3. 80. sublatam virtutem ex oculis invidi quaerimus Od. iii. 24. 31, 32. — pro *expellere*, *extinguere*, e *medio tollere:* tollet carentia virtute Epist. ii. 2. 123. cicuta anum Sat. ii. 1. 56. tolle cupidinem immitis uvae Od. ii. 5. 9, 10. querelas Epist. i. 12. 3. muliabrem luctum Epod. 16. 39. sustulerit turmam fulmine Od. iii. 4. 43, 44. tollere rabiem civicam Od. iii. 24. 26. consueris reges Sat. i. 7. 34. sublato iure nocendi Epist. ad Pis. 284.

tonare. tonantis Iovis annus hibernus Epod. 11. 29. tonantem Iovem Od. iii. 5. 1. tonantes equos Od. i. 34. 7.

tondere. 1) tondet oves infirmas Epod. 11. 16. tonsa eute Epist. i. 18. 7. tonsae ianae Od. iii. 15. 13, 14. tonso rusticius toga defluit Sat. i. 3. 31. 2) tonsa ilex bipennibus Od. iv. 4. 57.

tonsor. tonsore inaequali capillos curtatus Epist. i. 1. 94. te Dii donent Sat. ii. 3. 16, 17. tonsoribus et lippis notum Sat. i. 7. 3.

toral turpe Epist. i. 5. 22. toralia illota Sat. ii. 4. 84.

tormentum lene admoves ingenio (i. e. *leni ratione vim admoves ingenio duro.* vid. *not.* Od. iii. 21. 13. invidia maius tyranni Siculi non invenere (i. e. *crudelius supplicium*) Epist. i. 2. 58, 59.

tornare. tornatos male versus incudi reddere Epist. ad Pis. 441. vid. *not.*

torpere. torpet animo et corpore Epist. i. 6. 14.

torquere. 1) tortum funem ducere Epist. i. 10. 48. — torserunt non cornua Sidonii nautae Epod. 16. 59. 2) pro *avertere:* torquet aurem ab obscoenis sermonibus Epist ii. 1. 127. 3) pro *torquendo promovere:* torquet lapidem Epist. ii. 2. 73. sic torserunt acuta tela Epod. 17. 10. 4) pro *permovere:* torquere mero Epist. ad Pis. 435. tortus vino et ira Epist. i. 18. 38. 5) pro *cruciare:* torquebere invidia et amore Epist. i. 2. 37.

transvolare. 1) transvolat quercus aridas Od. iv. 13. 9, 10. 1) pro *contemnere, omittere:* transvolat in medio posita Sat. i. 2. 108.

tremere. tremis pavore ossa Sat. ii. 7. 57. tremit genibus Od. i. 23. 8, trementi ore quaestus Epod. 5. 11. trementes ripas Od. iii. 27. 23, 24. ilices Epod. 10. 8. — trementi iratos apices regum Od. iii. 21. 19, 20. tremendae Chimaerae Od. iv. 2. 15, 16. tremenda cuspide Od. iv. 6. 7, 8. tremendo tumulto ruens Od. i. 16. 11, 12. tremendis Alpibus Od. iv. 14. 12.

tremor unctis manibus incidat Epist. i. 16. 23.

tremulus. tremulo cantu Od. iv. 13. 5.

trepidare. 1) trepidat ultra fas Od. iii. 29. 31, 32. mens recenti metu Od. ii. 19. 5. trepidare exanimes Sat. ii. 6. 114. 2) trepidat aqua per pronum rivum cum murmure Epist. i. 10. 21. vid. *not.* trepidant flammae vertice fumum rotantes Od. iv. 11. 11, 12. vid. *not.* 3) pro *festinare:* trepidet pronus Orion Od. iii. 27. 17, 18. trepidabit aetas lustrum claudere Od. ii. 4. 23, 24.

trepidus. trepidum certamen Epist. i. 19. 48. trepidis in rebus vitam aget Od. iii. 2. 5, 6.

tribulis conviva Epist. i. 13. 15.

tribus Grammaticas ambire Epist. i. 19. 40.

triens Epist. ad Pis. 328.

triformis Diana Od. iii. 22. 4. triformi Chimaerae Od. i. 27. 23, 24.

trigon. trigonem lusum Sat. i. 6. 125.

trilibris. trilibrem multum Sat. ii. 2. 33, 34.

trilinguis. trilingui ore Od. ii. 19. 31, 32.

trimeter. trimetris Iambeis Epist. ad Pis. 252, 253. nobilibus ibid. 259.

trimus. trima equa Od. iii. 11. 9.

tripes mensa Sat. i. 3. 13.

tripus. tripodas donarem Od. iv. 8. 3.

triquetrus. triquetra praedia Sat. ii. 6. 55, 56.

triremis priva Epist. i. 1. 93. triremi aerata decedit Od. iii. 1. 39.

tristis 1) recedo Epist. i. 16. 35. Orestes Epist. ad Pis. 124. tristem discedere Epist. i. 14. 16. aderunt iocosi Epist. i. 18. 89. tristes oderunt hilarem Epist. i. 18. 89. deos (i. e. *de humanis rebus quasi sollicitos*) Sat. i. 5. 102, 103. — tristes efficiens aegrimonia Epod. 17. 73. triste fatum Sat. i. 9. 29. lignum Od. ii. 13. 11. tristi superstitione Sat. ii. 3. 79. clade Od. iii. 3. 62. unda Od. ii. 14. 8, 9, versu Od. ii. 1. 21. tristes Calendae Sat. i. 3. 87. irae Od. i. 16. 9. querimoniae Od. iii. 21. 33. excubiae Od. iii. 16. 3. tristia bella Epist. ad Pis. 73. funera Epist. ii. 2. 74. regna Od. iii. 4. 46. verba moestum vultum decent Epist. ad Pis. 105, 106. mutare mitibus Od. i. 16. 25, 26. 2) pro *verendus, sacer:* triste bidental Epist. ad Pis. 471. 3) pro *severus:* tristi sermone Sat. i. 10. 11.

tristitiam tradam ventris Od. i. 26. 1.

triumphalis. triumphales imagines Epod. 8. 11, 12.

triumphare. triumphatis Medis dare iura Od. iii. 3. 43, 44.

triumphus optimus Od. iv. 4. 51, 52. triumpho superbo Od. i. 37. 31, 32. Dalmatico Od. ii. 1. 16. medio Od. ii. 4. 7. giganteo Od. iii. 1. 7. triumphos magnos Od. i. 2. 49. superbos Od. i. 35. 3, 4. io triumphe Od. iv. 2. 49, 50. Epod. 9. 21, 23.

triumviralis. triumviralibus flagellis sectus Epod. 4. 11.

22. Epist. ii. 1. 190. hostium vesere Od. iv. 14. 22, 23. — turmae barbarae Od. ii. 4. 9. Iliee C. S. 37, 38. turmes morteles Od. iii. 4. 47.

turpare. turpaut te rugae Od. iv. 13. 11, 12. turpaverit frontem cicatrix Sat. i. 5. 60, 61.

turpis macies Od. iii. 27. 53. podex Epod. 8. 5, 6. turpis ranee Epod. 5. 19. turpe pecus Sat. i. 3. 100. solum Od. ii. 7. 12. torel Epist. i. 5. 22. turpi pede Sat. i. 2. 102.—turpis honesto confusus Epist. ad Pis. 213. maritus Od. iii. 5. 6. prodis Sat. ii 7. 54, 55. introrsum Sat. ii. 1. 65. conf. Epist. i. 16. 45. turpem lituram metuit Epist. ii. 1. 167. repulsam Epist. i. 1. 43. senectam Od. i. 31. 19. turpe commissum vigilans ploro Od. iii. 27. 38, 39. turpi edultero Od. i. 33. 9. emore meretricis Sat. i. 4. 111. honestum secernis Sat. i. 6. 63. iugo colla eripe Sat. ii. 7, 91, 92. opprobrio facto Sat. i. 6. 84. turpia celet Sat. i. 2. 85. turpie vitia Sat. i. 3. 39. turpium virorum Od. i. 37. 9, 10. — turpe! Epod. 9. 15.

turpiter hirtum ingenium Epist. i. 3. 22.

turris 1) ehenea Od. iii. 16. 1. turres celsae Od. ii. 10. 10, 11. Dardanes quateret Od. iv. 6. 7. turribus altis desilire Epod. 17. 70. 2) i. q. *excelsum aedificium:* turres regum Od. i. 4. 14. 3) pro *urbs:* turres vicines Epist. i. 3. 4.

tussire. tussiet male senio Sat. ii. 5. 107.

tutari. tuteris res Itales armis Ep. ii. 1. 2. tuo preesidio fidentem Epist. i. 18. 81. — tutetur partes ephebi amantis Epist. ii. 1. 171.

tutor finium Epod. 2. 22.

tutus 1) ab infestis latronibus Sat. ii. 1. 42. bos Od. iv. 5. 17. rhombus Sat. ii. 2. 49. tuta merces Od. iii. 2. 25, 26. otia Sat. i. 1. 31. tuta et parvule leudo Epist. i. 15. 42. tutum eura per tumultus feret Od. iii. 29. 63, 64. diadema Od. ii. 2. 21. iter Od. iii. 16. 7. nemus Od. i. 17. 5. tuto corpore Od. iii. 4. 17. nido Sat. ii. 2. 49. — tutis auribus haec depone Od. i. 27. 18. 2) pro *providus:* tutae mentis Sat. ii. 3. 137.

tympanum. tympeno pulso Od. iii. 15. 10. tympana seeve Od. i. 18. 13, 14.

tyrannus. tyranni purpurei Od. i. 35. 12. Siculi Epist. i. 2. 58. bellantis matronа Od. iii. 2. 7. tyrannus exectos Od. ii. 13. 31. — tyranni instantis vultus Od. iii. 3. 3. — tyranaus Hesperiae undae Od. ii. 17. 19, 20.

V.

Vber (*adi.*). uberes rivos Od. ii. 19. 10. fruges Od. iv. 15. 5.

uber (*subst.*). ubere distente siccet Epod. 2. 46. equiue ibid. 8. 8. tenta grex refert ibid. 16. 50. eb ubere metris Od. iv. 4. 14. uber distentius gerat aliena capella Sat. i. 1. 110.

udus. udi rami Od. i. 5. 81. ude tempore Lyaeo ibid. 22. udo littore Od. i. 32. 7. selicto Od. ii. 5. 7. udo epio deproperare coronas Od. ii. 7. 23. udem humum spernit Od. iii. 2. 23. argille quidvis imitaberis uda Epist. ii. 2. 8. *not.* — uda pomaria rivis Od. i. 7. 13. udum Tibur (*ob rivorum, quibus irrigabatur, multitudinem.* not.) Od. iii. 29. 6.

ulcere. mantica cui lumbos onere ulceret Sat. i. 6. 106. ulceret iecur tuum ancilla Epist. i. 18. 72.

ulcerosus. ulcerosum iecur (*libidinosum*) Od. i. 25. 15.

ulcisci. ulta pellicem Epod. 3. 14. *not.* et Epod. 5. 63. ulta regum libi-

Sat. ii. 1. 7. unctis Achivis doctius luctamur Epist. ii. 1. 33. — *ungebantur etiam mortui:* unxere Hectorem matres Iliae Epod. 17. 11. unctum oleo cadaver Sat. ii. 5. 85. unctis capillis puer Od. i. 29. 7. uncti nardo potamus Sat. ii. 11. 16. unctis cubilibus indormire Epod. 5. 69. unctis manibus tremor incidat Epist. i. 16. 23. uncta popina (*redolens et optimis cibis plena.* Schol. Cruq.) Epist. i. 14. 21. *not.* hinc: ubi quid unctius contigit (b. e. *lautius*) Epist. i. 15. 44. — ad unctum accedes siccus Epist. i. 17. 12. unctum, qui recte ponere possit ad Pis. 422. *not.* ut canis a corio nunquam absterrebitur uncto Sat. ii. 5. 83. 2) pro *pollutus*, *contaminatus:* uncta arma cruoribus Od. ii. 1. 4. ovs ranae sanguine Epod. 5. 19. unctam aquam praebebit convivis Sat. ii. 2. 68. unctis manibus tractavit calicem Sat. ii. 4. 78. vid. *not.*

unguentarius Sat. ii. 3. 228.

unguentum. unguenta huc iube ferre Od. ii. 3. 13. de capacibus conchis funde Od. ii. 7. 22. unguentum Epist. ad Pis. 375.

unguis. 1) unguibus strictis in iuvenes Od. i. 6. 18. leonis Od. iii. 19. 23. curvis petam vultus Epod. 5. 93. pugnabant Sat. i. 3. 101. ungui acti acuto ne secer Epist. i. 19. 46. ungues vivos rodere Sat. i. 10. 71. proprios cultello purgans Epist. i. 7. 51. unguem ob prave sectum stomacheris Epist. i. 1. 104. ungues exprimet Epist. ad Pis. 32. — de tenero ungui meditatur Od. iii. 6. 24. 2) ad unguem factus homo Sat. i. 5. 32. *not.* unguem ad perfectum non castigavit Epist. ad Pis. 294.

ungula 1) sonante verberabit urbem Epod. 18. 12. 2) pro *ipso equo:* rapit currus missos carceribus Sat. i. 1. 114.

unice securus Od. i. 26. 5.

unicus. unicis Sabinis Od. ii. 18. 14. unico marito gaudens mulier Od. iii. 14. 5.

unus multorum Sat. i. 9. 71. multis Epist. i. 6. 60. unus faber (dedit *Bentl.*) Epist. ad Pis. 32. vid. *not.*

urbanus 1) mus Sat. ii. 6. 80. urbana diaria Epist. i. 14. 40. urbano confusus rusticus Epist. ad Pis. 213. hinc 2) *delicatus:* interdum urbani, parcentis viribus Sat. i. 10. 13. studet urbanus haberi Epist. ii. 19. 16. 3) *suavis:* urbanus et comis Sat. i. 4 90. 4) *falsus:* urbanus haberi coepit Ep. i. 15. 27. 5) *impudens:* urbanae frontis ad praemia descendi Epist. i. 9. 11.

urbs. urbem absentem rusticus laudas Sat. ii. 7. 28. urbis amator Fuscus Epist. i. 10. 1. in mediis urbis fluctibus Epist. ii. 2. 85 urbibus altis Od. i. 16. 18. urbem Palladis celebrare Od. i. 7. 5. urbes Italae Od. iv. 4. 42. Ausoniae ibid. 56.

urceus exit Epist. ad Pis. 22.

urere. 1) urit Vulcanus Cyclopum officinas Od. i. 4. 7, 8. uret Achaicus ignis domos Iliacas Od. i. 16. 35. urens flamma Epod. 17. 33. ustis navibus ibid. 97. usto ab Ilio ibid. 10. 13. urit sitis fauces Sat. i. 2. 114. urenda silis Sat. i. 3. 37. ventres lamna candente urendos Epist. i. 15. 36. hinc 2) *sudorem hominibus exprimens, premendo vexans:* uret calceus, si minor erit pede Epist. i. 10. 43. si forte sarcina gravis meae chartae Epist. i. 13. 6. hinc 3) uri virgis Sat. ii. 7. 58. vid. *not.* loris Epist. i. 16. 47. 4) *metaphorice de quovis animi motu, praecipue de ira et amore:* uror Od. i. 13. 9. urit utrumque ira communiter Ep. i. 2. 13. sive quid urimur (*amore puellae*) Od. i. 6. 19. urit me nitor Glycerae Od. i. 19 5. protervitas grata ibid. 7. ureret pueros flammis

muneribus deorum sapienter Od. Iv. 9. 47. uti Venere concessa Sat. i. 4. 113. utetur victu quali sapiens Sat. ii. 2. 63. utare paratis Sat. ii. 3. 167. uti compositis ibid. 109. utere Decembri libertate Sat. ii. 7. 4. comportatis Epist. i. 2. 50. parvo qui nescit Epist. i. 10. 41. utere his mecum Epist. i. 6. 68. uteris viribus Epist. i. 13. 10. uti regibus Epist. i. 17. 13. inventis ad Pis. 170. 2) me convictore usus Sat. i. 4. 96. utere Pompeio Grospho (*convivam adhibe Grosphum*) Epist. i. 12. 22.

utilis bello Od. i. 12. 42. utilis adesse Epist. ad Pis. 204. utili honestum praetulit Od. iv. 11. 41. utile abiectis nugis sapere Epist. ii. 2. 141. utilium provisor tardus Epist. ad Pis. 164. utile dulci miscuit ibid. 343.

utilitas iusti et aequi mater Sat. i. 3. 98.

utiliter serviet Epist. i. 16. 70.

utpote Sat. i. 4. 21. i. 5. 94. ii. 4. 9, Epist. ad Pis. 206.

utrinque Sat. i. 9. 77. Epist. i. 18. 9.

uva praelo Caleno domita Od. i. 20. 9. uvae Falernae Od. ii. 6. 19. purpurae certans Epod. 2. 20. Albana Sat. ii. 2. 72. Methymnaea Sat. ii. 8. 50. uva pensilis secundas mensas ornabat Sat. ii. 2. 121. — tolle cupidinem immitis uvae Od. ii. 5. 9. vid. *not.*

uvidus. 1) uvida vestimenta Od. i. 5. 14. uvidi Tiburis ripae Od. iv. 2. 30. 2) *uvidus*, sc. vino, ut *madidus*, (βεβρεγμένος, ὑγρός) Od. ii. 19. 18. iv. 5. 39.

uxor. uxor pauperis Ibici Od. iii. 15. 1. invicti Iovis iii. 27. 73. perusta solibus Appuli Epod. 2. 41. uxor placens linquenda Od. ii. 14. 21. pueris creandis beata Epist. i. 2. 44. uxores mariti olentis Od. i. 17. 7.

uxorius amnis Od. i. 2. 20. *not.*

V

Vacare. vacat otioso pagus cum bove Od. iii. 18. 11, 12. vid. *not.*

vacca vaccae Siculae mugiunt Od. ii. 16. 33, 34.

vacuus. vacuum aera expertus Od. i. 3. 34. vacuum (*solum*, *vastum*) nemus Od. iii. 25. 13. vid. *not.* — vacuum duellis Ianum clausit Od. iv. 15. 8, 9. vacuum (pro *vanum*) verticem tollens Od. i. 18. 15. vid *not.* vacuis venis nil nisi lene committere decet Sat. ii. 4. 25, 26. vacuo operum (pro *nihil operis tractanti*) conviva gratus Sat. ii. 2. 119. vid. *not.* vacuas (h. e. *canenti patentes*) aurea permulcent verbis Epist. i. 16. 26. vacua umbra Epist. i. 7. 50. vacuas Athenas desumsit Epist. ii. 2. 81. vid. *not.* vacuam (h. e. *patentem*) Romanis vatibus aedem ibid. 94. — vacui cantamus (pro *otiosi*, *nullo alio negotio obstricti*) Od. i. 6. 19. vacui lusimus Od. i. 32. 1, 2. vid. *not.* vacuum villula cepisset Sat. ii. 3. 10. vid. *not.* — per vacuum (h. e. *per loca non defensa*) hostis incurreret Sat. ii. 1. 37. vid. *not.* in vacuum (scil. *locum*) venias Sat. ii. 5. 50.

vadatus. vadato respondere debebat Sat. i. 9. 36. vid. *not.*

vadere. vadere vidi Canidiam Sat. i. 8. 23, 21. vadet per loca celeberrima Epist. i. 27. 26.

vadum. vada non tangenda rates transiliunt Od i. 3. 24. vadis (h e. *imo maris fundo*) levata saxa Epod. 16. 25, 26. vid. *not.*

vae (*interiectio*, *ad doloris sensum indicandum*) Od. i. 13. 3.

vafer mille modis tentat Od. iii. 7. 12. vafri iuris inscitia Sat. ii. 2. 131. vid. *not.* hinc: vafer Sisyphus Sat. ii. 3. 21.

vastare. vastata fana tumultu impia Od. iv. 4. 47, 48.

vastus. vasto impetu (pro *celeri* impetu) Od. iv. 14. 30.

vates. vatibus lyricis me inseres Od. i. 1. 35. vates attonitus Od. iii. 19. 14, 15. vate sacro Od. iv. 9. 28. vates biformis Od. ii. 20. 2, 3. vid. *not.* vates dedicatum Apollinem poscit Od. i. 31. 1, 2. vati ademta lumina reddidere Epist. i. 17. 44. vatum potentium lingua Od. iv. 8. 26, 27. vatis amici favillam Od. ii. 6. 23, 24. vatis Horati modorum docilis Od. 6. 43, 44. vatum genus irritabile Epist. ii. 2. 10. vatem dedisset Musa Epist. ii. 1. 133. vatibus calcar addere ibid. 217. vatis animus non est temere avarus ibid. 119, 120. vatum per opus clarorum virorum mores animique apparent ibid. 249, 250. vatum volumina annosa (h. e. *carmina Sibyllina et alia antiquitus a vatibus edita.* vid. *not.*) ibid. 26. vatibus Romanis Epist. ii. 2. 94. vatum vestigia contracta sequi Epist. ii. 2. 80. vid. *not.* vatibus divinis venit nomen Ep. ad Pis. 400, 401.

ve coniunctivo disiunctiva idem significans, quod *aut*, ut: bimarisve Od. i. 7. 2. citharave Od. iii. 4. 4. et multis aliis locis.

vecors scribit mala carmina Sat. ii. 5. 74.

vectare. vectabor humeris Epod. 17. 74.. vectari caballo Sat. i. 6. 59.

vectigal. vectigalia parva Od. iii. 16. 39, 40. magna Sat. ii. 2. 100.

vectis. vectes Od. iii. 26. 7. vid. *not.*

vegetus ad praescripta munia surgit Sat. ii. 1. 81.

vehemens lupus Epist. ii. 2. 82. vehemente opera (*nimis sedulus*) Epist. i. 13. 5. vid. *not.*

vehere. vexere te tigres Od. iii. 3. 13, 14. vexit quod fugiens hora Od. iii. 29. 43. vehas humero reticulum panis Sat. i. 1. 48. vehet improbus dominum Epist. i. 10. 40. vexisse Thespis poëmata Epist. ad Pis. 176.

vel Od. i. 22. 7. Sat. i. 1. 49. et multis aliis locis. vel nos (pro *nos ipsi*) Od. iii. 24. 45, 47.

velare. velata panno albo fides Od. i. 35. 21, 22. velatum stola Sat. i. 2. 71. velet caput carum cautus Sat. ii. 5. 94.

velle. voluere sic Dii Od. i. 13. 31. voluerunt ita maiores Sat. ii. 7. 5. — volentem loqui proelia Od. iv. 15. 1. volens (pro *libenter*) mihi lauro comam cinge Od. iii. 30. 16. Deinde periphrasi imperfecti coniunctivi et imperativi inservit sic: velint discedere (pro *discedant*) Sat. i. 1. 26. velit humare (pro *humaret*) Sat. ii. 5. 187.

vellere coepi Sat. i. 9. 63. vellunt barbam pueri lascivi Sat. i. 3. 133. vello pilos equinae caudae Epist. ii. 1. 45, 46.

vellicare. vellicet absentem Sat. i. 10. 79.

vellus. vellera pinguia Od. iii. 16. 35, 36. vellera lanae muricibus Tyriis iteratae Epod. 12. 21. vellera Aquinatem fucum potantia Epist. i. 10. 27.

velox. veloci procellae te crede Od. iii. 27. 62, 63. velox cum tua merce veni Od. iv. 12. 21, 22. velox nova mente agor Od. iii. 25. 2, 3. vid. *not.* veloci oculo percurre Sat. ii. 5. 55. velox pila Sat. ii. 2. 11. velox animus sine corpore (h. e. *animus per se vigens*) Epist. i. 12. 23. vid. *not.* velox victoria (*erat enim allata Dea*) Epist. i. 18. 64.

velum. 1) vela contrahas turgida Od. ii. 10. 23, 24. vela dare retrorsum Od. i. 34. 3, 4. vela nautica Sat. ii. 3. 106. 2) pro *navis*: vela parva

venire. (*veneo*) veneat auro Sat. ii. 2. 25. venit aqua rerum vilissima Sat. i. 5. 88. venentur viduas avaras pomis Epist. i. 1. 78.

venter mollis Epod. 8. 9. venter Pactumeius Epod. 17. 50. ventre inani Sat. i. 6. 127, 128. ventre dulci levem Sat. ii. 7. 78. ventrem iratum esca placaverit Sat. ii. 8. 5. ventrem supinum Sat. i. 5. 85. ventri indico bellum *de eo dictum, qui ventro cibum potumque denegat*) Sat. i. 5. 7, 8. vid. *not.* ventris obsequium Sat. ii 7. 104. vid. *not.* ventri avaro donabat Ep. i. 15. 32. ventres nepotum lamna candente urendus ib, 36, 37.

ventosus. ventosum mare temperat Od. iii. 4. 45—47. ventosus (*venti instar*, ergo *mutabilis*, *inconstans*) Epist. i. 8. 12. sic: ventosae plebis suffragia Epist. i. 19. 37. ventoso curru Epist. ii. 1. 177.

ventus. venti conciduut Od. i. 12. 30. ventis agitatur pinus ingens Od. ii. 10. 9, 10. ventis nigris aspera aequora Od. i. 5. 6, 7. ventis vagis Od. iii. 29. 24. vento leni recreare Od. iii. 20, 13. ventos celeres Od. i. 12. 10. ventos deproeliantes fervido aequore Od. i. 9, 10, 11. ventos pluvios Od. i. 17. 4. vento secundo vela contrahas Od. ii. 10. 23. vento Thracio bacchante Od. i. 25. 11, 12. ventis iniuriosis ferar Od. i. 17. 34. ventis carent ossa (h. e. *humata sunt*) Epod. 16. 13. vid *not.* ventis haec fomenta dividat Epod. 11. 16, 17.

vepres. vepres corna ferunt Epist. i. 16. 9.

ver longum Od. ii. 6. 17. ver aestas proterit Od. iv. 7. 8. vere primo Od. iii. 7. 2. veris grata vice hiems solvitur Od. i. 4. 4. veris instar vultus tuus affulsit Od. iv. 5. 6, 7.

verax. veraces Parcae C. S. 25. varax Liber Sat. i. 4. 89.

verbena. verbenas ponite Od. i. 19. 15. verbenis castis ara vincta Od. iv. 11. 6, 7.

verber. verbera turgentis caudae excepit Sat. ii. 7. 49. — verbera maiora meritum subire (pro *poenas maiores*) Sat. i. 3. 121, 122. — verbere (h. e. *allisu fluctuum*) trementes ripas Od. iii. 27. 23, 24. vid. *not.* — verbera (h. e. *opprobria*, *convicia*) patruae Od. iii. 12. 3. vid. *not.*

verberare. verberatae vineae grandine Od. iii. 1. 29. verberes utrumquè latus fluctibus Epod. 10. 3, 4, — verberabit urbem ungula (scil. *equi*, pro simplice: *inequitabit urbem*) Epod. 16. 11, 12. vid. *not.*

verbum. verbis male ominatis parcite Od. iii. 14. 11, 12. verba chordis socianda (h. e. *carmina*) loquor Od. iv. 9. 4. verbis mollibus lenire impias Epod. 5. 83, 84. verbis saevis mea fastidia agitat Epod. 12. 13. in verba mea iurabas Epod. 15. 4. vid. *not.* verbis Latinis Graeca miscuit Sat. i. 10. 20, 21. verbis mutonis animus haec diceret Sat. i. 2. 68, 69. verbis onerantibus lassas aures Sat. i. 10. 10. verbis puris versum perscribere Sat. i. 4. 54. verbum non addam amplius Sat. i. 1. 121. verbis decoris vitium obvolvas Sat. ii. 7. 41, 42. verba balbo annosa palato feris Sat. ii. 3. 274 vid. *not.* verba foris petita Sat. i. 10. 29, 30. verba mea (*poëmata mea*) non ibunt per Caesaris aurem Sat. ii. 1. 19. verba pedibus claudere delectat Sat. ii. 1. 28. verba, quibus notarent voces sensusque invenerunt Sat. i. 3, 103, 104. verba sonum lyrae motura connectere Epist. ii. 2. 86. v. *not.* verba virtutem putas Epist. i. 6. 31. verba loco movere Epist. ii. 2. 113. verba agentia Epist. i. 19. 24. vid. *not.* verba cadentia tollit Epist. i. 18. 12.

vertere modum Epist. ii. 1. 154. vid. *not.*— vertas saepe stilum (h. e. *scripta emendes*) Sat. I. 10. 72. vid. *not.* — vertere funeribus triumphos (pro *mutare in*) Od. i. 35. 4. verti coepit iocus in rabiem Epist. ii. 1. 149. sic vertere ludo seria Epist. ad Pis. 226. — *vertere* pro *convertere:* vertit mulier Ilium in pulverem Od. iii. 3. 18—20. vertit iram ab Ilio in vatem Aiacis Epod. 10. 13, 14. vertite iram in hostiles domos Epod. 5. 53, 54. vertas paternum nomen in risum Epist. i. 13. 8, 9. vertatur Progne in avem Epist. ad Pis. 187.— versa retro acies Od. iii. 4. 26. versis equis Od. i. 19. 11. verso cado ante lene merum (pro *inclinato, ad vinum scilicet effundendum*) Od. iii. 29. 2. vid. *not.* vertere digne Epist. ii. 1. 164.

vertex. vertice sublimi feriam sidera Od. i. 1. 36. verticem late conspicuum tollere Od. iii. 16. 19. verticem vacuum tollens gloria Od. i. 18. 15. verticibus summis Od. iv. 24. 6. — vertice (*h. e. ex aedis culmine*) fumum flammae trepidant Od. iv. 11. 11, 12. vid. *not.* a vertice ad imos talos pulcher Epist. ii. 2. 4. vid. *not.*

verus. vera virtus Od. iii. 5. 29. veri auctor non sordibus Od. i. 28. 13, 14. in veros timores redegit Od. i. 37. 15. veris partubus affuit Epod. 5. 5, 6. vera somnia Sat. i. 10. 33. veri species Sat ii. 3. 208. veris liceat concedere Sat. ii. 3. 304. verum consilium (h. e. *sincerum*) Sat. ii. 3. 305. verum consilium (h. e. *sincerum*) Sat. ii. 3. 17. sic verum amicum Epist. ad Pis. 425. veris doloribus Epist. i. 17. 57. veris ficta sint proxima Epist. ad Pis. 338. *verum est* pro *decet* Sat. ii. 3. 312. verum (*quod rectum et fas est*) et aequum orabit Epist. i. 12. 23. verum nomen Epist. i. 7. 93. verum inter silvas Academi quaerere Epist. ii. 2. 45.

vesania discors ne vos ageret Sat. ii. 3. 174.

vesanus. vesani leonis stella Od. iii. 29. 19. vesanum poetam fugiunt Ep. ad Pis. 450.

vesci. vescimur terrae munere Od. ii. 14. 10. vesceris pluma Sat. ii. 2. 27, 28.

vesica displosa Sat. i. 8. 46.

vespertinus. vespertina regio Sat. i. 4. 30. —vespertinus ursus Epod. 16. 51. vespertinus hospes Sat. ii. 4. 17. vespertinum forum Sat. i. 6. 113. vespertinus pete tectum Epist. i. 6. 20.

vestigium. vestigia in locuplete domo ponit Sat. ii. 6. 101, 102. vestigia libera per vacuum posuit Epist. i. 19. 21. vestigia ruris manent Ep. ii. 1. 160. vid. *not.* vestigia vatum contracta sequi Sat. ii. 2. 80. vestigia Graeca ausi deserere Epist. ad Pis. 286, 287.

vestimentum. vestimenta uvida Od. i. 5. 14—16. vestimenta pretiosa Ep. i. 18. 32.

vestire. vestiunt te lanae tinctae Afro murice Od. ii. 16. 35—37. vestiret se non unquam servo melius Sat. i. 1. 97. quem vestit supra vires gloria Epist. i. 18. 22.

vestis. vestibus aurum illitum Od. iv. 9. 14. vestem immeritam sciudat Od. i. 17. 28. veste virili Sat. i. 2. 16. subsuta ibid. 29. vid. *not.* demissa ibid. 95. veste purpurea Sat. ii. 6. 106. vestes Tyrias Sat. ii. 4. 84. vestem nocturnam Sat. i. 5. 85. vestis stragula Sat. ii. 3. 118. vestis rubro cocco tincta Sat. ii. 6. 102, 103. vestem per pulpita traxit Epist. ad Pis. 215.

vetare. vetant leges Iovis Epod. 17. 69. vetat pudor Od. i. 6. 9, 10. vetet

vicissim. Epod. 15. 24. Epist. ad Pis. 11.

victima Orci nil miserantis Od. ii. 3. 24. victimas reddere Od. ii. 17. 30. victima in Albanis hortis crescit Od. iii. 23. 10, 11.

victor hostium Od. i. 6. 1, 2. victor penates repetit Od. iii. 14. 3, 4. victor barbarus Epod. 16. 11. victore Thessalo Od. ii. 4. 10. victore Caesare Epod. 9. 2. victor altae Troiae Od. iv. 6. 3. victorem Achaico curru ducet Od. iv. 3. 5, 6. vid. *not.* victorem integrum Od. iv. 4. 66, 67. cum victore contendere durum Sat. i. 9. 42, 43. — victor propositi (i. q. *tenax*, nisi quod τὸ *victor* hoc simul dicit, ut aliquis, quod sibi *assequendum* vel *perficiendum* proposuerat, *assequatur* aut *perficiat*) Epist. i. 13. 11. victor violens Epist. i. 10. 37. victorem ferum Epist. ii. 1. 156. victorem pugilem (*qui in pugilatu victoriam reportavit*) Epist. ad Pis. 84.

victoria laeta Sat. i. 1. 8. victoria velox coronet fronde Epist. i. 18, 64.

victrix. victrices catervae Od. iv. 4. 23. Od. iii. 3. 63. victrices hederae praemia Epist. i. 3. 25.

victus tenuis Sat. ii. 2. 70. mundus Epist. i. 4. 11. ne victus penuria se opprimeret Sat. i. 1. 98, 99. victu foedo Epist. ad Pis. 392. vid. *not.* — victu (h. e. *vivendi ratione*) quali sapiens utetur Sat. ii. 2. 63.

vicus. vici Tusci turba Sat. ii. 3. 228. vicis in extremis Epist. i. 20. 18 in vicis (pro *in urbe*) aqua purior Epist. i. 10. 20. vid. *not.* vicus gemit (pro *eius incolae*) Epist. i. 15. 7. vici quid prosunt Epist. ii. 2. 177. vid. *not.*

videre. videas (pro *videre possis*) coenare quaternos Sat. i. 4. 86. Sat. ii. 2. 114. Sat. i. 8. 34. videtur furiosa Sat. ii. 3. 304. visus Quirinus Sat. i. 10. 32, 33. visus piscis ad hamum decurrere Epist. i. 7. 74. visu mirabile Epist. ii. 2. 91.

viduare. viduantur foliis orni Od. ii. 9. 8.

viduus pharetra risit Apollo Od. i. 10. 12. viduas ad arbores vitem ducit Od. iv. 5. 30.

vietus. vietis membris qui sudor Epod. 12. 7.

vigere. vigent ubi carmina Sat. i. 3. 61. vigent modo nata Epist. ad Pis. 62. — vigui (pro *vixi*) beatior rege Persarum Od. iii. 9. 4.

vigil. vigiles lucernas Od. iii. 8. 14. vigilum canum excubiae tristes Od. iii. 16. 2, 3. vigil calamum posco Epist. ii. 1. 13.

vigilare. vigilans ploro Od. iii. 27. 38. vigilabat noctes Sat. i. 3. 17. vigila, ut vivas (pro *cura*, *ut*) Sat. ii. 3. 152. vigilare mane domo reclusa Ep. ii. 1. 103, 104.

viginti Sat. i. 5. 86.

vigor patrius Od. iv. 4. 5.

vilis Europe (h. e. *pudendo flagitio contaminata*: nos *verworfene*) Od. iii. 27. 57. vid. *not.* vilem ad assem redigatur Sat. i. 1. 43. vilem cibum sperne Sat. ii. 2. 15. viles conchae Sat. ii. 4. 28. vilibus in ludis Sat. i. 10. 75. vili in arca Sat. i. 8. 9. vilibus scopis Sat. ii. 4. 81. vilior alga (*de re vilissima dictum*) Sat. ii 5. 8. vilissima rerum, aqua Sat. i. 5. 88, 89. vilius est argentum auro, aurum virtutibus Epist. i. 1. 52. vilis omasi patinas coenabat Epist. i. 15. 34, 35. inter viles referre Epist. ii. 1. 37, 38. vilem bircum Epist. ad Pis. 220.

villa candens Tusculi Epod. 1. 29. villae imminens pinus Od. iii. 22. 5. villa Coccei plenissima Sat. i. 5. 50. villa Trivici vicina Sat. i. 5. 79. villis nitidis pecunia fundata Epist. i. 15. 46.

. *vipera*. viperis atris Od. iii. 4. 17. viperis brevibus crines implicata Epod. 5. 15, 16. viperis nec humus intumescit Epod. 16. 52.

viperinus. viperino sanguine cautius olivum vitat Od. i. 8. 8—10. viperino nodo coërces crines Od. ii. 29. 19, 20. vid. *not*. viperinus cruor Epod. 3. 6.

vir. viri graviora passi Od. i. 7. 30, 31. viro misero peperci (pro *marito*, vid. *not*.) Od. iii. 11. 46. viro saevo nupta Od. iii. 10. 2. virorum agrestium Od. iii. 1. 21, 22. virorum Mercurialium custos Faunus Od. ii. 17. 29, 30. quindecim preces C. S. 70. vid. *not*. viros non molles Epod. 1. 10. viri si quid in Flacco est non feret Epod. 15. 12, 13. virum fugacem mors persequitur Od. iii. 2. 14. virum sumis celebrare Od. i. 12. 1, 2. vid. *not*. virum (*maritum*) uxor ploret Od. iii. 3. 67, 68. virum iustum et tenacem propositi Od. iii. 3. 1. viros multos nullis maioribus ortos Sat. i. 6. 10. viris principibus placuisse laus non est ultima Epist. i. 17. 35. viris Romanis solenne opus Epist. i. 18. 49. vir bonus et sapiens Epist. i. 7. 22. vir experiens Epist. i. 17. 42. virorum clarorum apparent Epist. i. 1. 249, 250.

virere. virentes iuxta campos est animus iuvencae Od. ii. 5. 5, 6. virenti hedera gaudeat Od. i. 35. 17, 18. virentem Helicona petant Epist. ii. 1. 218. virentis cultor agelli Epist. ad Pis. 117. Deinde *metaphorice*: *robur* et *pulchritudinem* corporis significat, sic: virent (pro *vigent*) genua Epod. 13. 4. virenti (h. e. *flore aetatis gaudenti*) abest canities Od. i. 9. 17. virentis Chiae (*venustate iuvenili decorae*) Od. iv. 13. 6, 7. vid. *not*.

virga. virga aurea turbam coërces Od. i. 10. 18, 19. virga horrida compulerit Od. i. 24. 16—18. virgis uri Sat. ii. 7. 58.

virgineus. virginea sagitta domitus Od. iii. 4. 72.

virgo. virgines miserae nuper nuptae Od. ii. 8. 22, 23. virgine rapta arsit Od. ii. 4. 7. 8. cum virgine tacita (h. e. *Vestali*) Od. iii. 30. 9. virgines sanctae (*Vestales*) Od. i. 2. 27. vid. *not*. virginibus nitidis dare brachia Od. ii. 12. 18, 19. virginibus teneris Od. iv. 1. 26. virginis abditae custodem Od. iii. 16. 5, 6. virginum acrium proelia Od. i. 6. 17, 18. vid. *not*. virginum poenas audiat Od. iii. 11. 25, 26. virgo adulta suspirat Od. iii. 2. 8, 9. virgo in omne aevum nobilis Od. iii. 11. 35, 36. vid. *not*. virgo matura gaudet Ionicos motus doceri Od. iii. 6. 21, 22. virgo saevis belluis inimica (*Diana*) Od. i. 12. 22, 23. virgines lectas C. S. 6. vid. *not*. virgo Attica (*Minerva*) Sat. ii. 8. 13.

viridis. virides colubros Od. i. 17. 8. viridi myrto caput impedire Od. i. 4. 9. viridi sub arbuto stratus membra Od. i. 1. 21, 22. viridi pampino tempora cingentem Od. iii. 25. 20. virides lacertae Od. i. 23. 6, 7. virides comas Nereidum Od. iii. 28. 10. virides lapillos Sat. i. 2. 80. virides erucas Sat. ii. 8. 51. viridis Cragi Od. i. 21. 8. vid. *not*.

virilis. virilem vultum humi posuisse Od. iii. 5. 43, 44. virilis cultus Od. i. 8. 15, 16. virili veste Sat. i. 2. 19. virilia arma speciosius, qui tractet Epist. i. 18. 52, 53. viriles partes mandentur puero Epist. ad Pis. 171. vid. *not*. virile officium ibid. 193. virilis animus ibid. 166.

viriliter fecit Epist. i. 17. 38.

viritim. tereret usus publicus Ep. ii. 1. 92.

virtus coelum recludens mori im-

patentem Epist. ii. 2. 135. vitabit cane peius et angue clamydem Epist. i. 17. 30, 31.

vitellus. vitellum marem cohibent callosa Sat. ii. 4. 14. vitellus aliena volvens ibid. 57.

vitiare. vitiata lino perdunt saporem Sat. ii. 4. 54. vitiato melle cicuta tollet anum Sat. ii. 1. 56.

vitiosus. vitiosa cura Od. ii. 16. 21, 22. vid. *not.* vitiosiorem progeniem daturos Od. iii. 6. 47, 48. vitiosum pedes ferre recusant Sat. ii. 7. 108. vid. *not.* vitiosa libido Epist. i. 1. 85. vitiosum (scil. *puerum*) prudens emisti Epist. ii. 2. 18.

vitis. vite sacra nullam arborem severis prius Od. i. 18. 1. vite sub arcta bibentem Od. i. 38. 7, 8. vitem ad arbores viduas ducit Od. iv. 5. 30. vitem calena falce premant Od. i. 31. 9, 10. vites Falernae Od. i. 20. 10, 11 vitis foecunda Od. iii. 23. 6. vitium adulta propagine altas populos maritat Epod. 2. 9, 10. vitibus amicta ulmo Epist. i. 16. 3.

vitium. vitia tractas Od. ii. 1, 2. — 7. vitiis carentem Od. iii. 27. 39. vitiis nostris iniquum Od. i. 2. 47. vitiis pinguem Sat. ii. 2. 21. sine vitiis nemo nascitur Sat. i. 3. 68. vitiis hesternis onustum corpus Sat. ii. 2. 77, 78. vid. *not.* vitio purum tibi est cor Sat. ii. 3. 213. vitio animi me putes aegrotare Sat. ii. 3. 306, 307. vitia turpia Sat. i. 3. 39. in vitiis amicorum acutum cernis Sat. i. 3. 26. vitiis mea bona compenset ibid. 7. vitiis pars hominum gaudet Sat. ii. 7. 6. vitium ingens credidit pauperiem Sat. ii. 3. 91, 92. vitiorum medium est virtus Ep. i. 18. 9. vitium fugere est virtus Ep. i. 1. 41. in vitium aequa fortuna labier ii. 1. 94. — vitio ab omni remotus Epist. ad Pis. 384.

vitreus. vitream (h. e. *splendidam, perlucidam*) Circen Od. i. 18. 20. vid. *not.* vitreo ponto daturus nomina Od. iv. 2. 3, 4. vitrea fama Sat. ii. 3. 222.

vitrum. vitro perlucidior Od. i. 18. 16. vitro splendidior fons Od. iii. 13. 1.

vitta. vitta supplice decorae matres Od. iii. 14. 7. — 9.

vitula. pro vitula dulcem natam statuis Sat. ii. 3. 199.

vitulus. vituli sanguine Deos placare Od. i. 36. 2, 3. vitulis leaenae Od. iii. 11. 41. cum vitulis ludere Od. ii. 5. 8. vitulus tener me solvet Od. iv. 2. 54. vituli pede pullis ranae pressis Od. ii. 3. 314.

vivarium. in vivaria mittant Epist. i. 1. 79.

vivax apium Od. i. 36. 16. vivacem matrem Sat. ii. 1. 53. vivacior haeres Sat. ii. 3. 132. vivax gratia Epist. ad Pis. 69.

vivere. vives rectius Od. ii. 10. 1. vivas memor nostri Od. iii. 27. 14. vivat hunc in annum et plures Od. i. 32. 2, 3. vivere amem tecum Od. iii. 9. 24. vixi idoneus puellis Od. iii. 26. 1. vixi cui licet dixisse Od. iii. 29. 42, 43. vixeris moestus omni tempore Od. ii. 3. 5. vixere multi fortes Od. iv. 9. 25, 26. vivunt calores (h. e. *semper ardent, nunquam extinguuntur*) Od. iv. 9. 11. vid. *not.* vivet extento Od. ii. 2. 5. vivitur bene parvo Od. ii. 16. 13. vixit turpis maritus Od. iii. 5, 6. vivat puris manibus Sat. i. 4. 68. vivet uter locuples sine gnatis Sat. ii. 5. 28. viventis in urbe Sat. i. 1. 12. vivimus illic non isto modo Sat. i. 9. 48, 49. viventi intra fines naturae ibid. 49, 50. vivite fortes Sat. ii. 2. 135. vivere naturae convenienter Ep. i. 10. 12. viverem eo contentus Sat.

hentes boves Epod. 2. 63, 64. vomere incultae silvae pacantur Epist. ii. 2. 45. vid. *not.*

vortex. vortices volvere Od. ii. 9. 25.

votivus. votiva tabula Od. i. 5. 13, 14. votivam aedem Od. ii. 17. 31. votiva tabella Sat. ii. 1. 33. votiva iuvenca (h. e. *voto promissa*) Epist. i. 3. 36.

votum. votis caput perfidum obligasti Od. ii. 8. 5, 6. votis pacisci Od. iii. 29 59. vota ad exitus bonos ducit Od. iv. 8. 35. vid. *not.* vota in mea iuvenescit vitulus Od. iv. 2. 54, 55. vota mea Dii audivere Od. iv. 13. 1. votis vocat Od. iv. 5. 13. votis tardiora fata te manent Epod. 17. 62. votis amicas aures applicet C. S. 71, 72. in votis hoc erat Sat. ii. 6. 1. ex voto catenam Laribus donasset Sat. i. 5. 66. in votum venit Epist. i. 11. 5. voto finem certum pete Epist. i. 2. 56. voti compos sententia Epist. ad Pis. 76.

vovere. voveram epulas dulces Od. iii. 8. 6. voveat quid nutricula alumno maius Epist. i. 4. 8.

vox. voce acuta melos dic Od. iii. 4. 1, 3. voce amanda reddas modos Od. iv. 11. 34, 35. voce (*sermone.* vid. *not.*) formasti hominum cultus Od. i. 10. 2, 3. voce minaci terret puerum Od. i. 10. 11. vocem liquidam Od. i. 24. 3, 4 voce timenda nemus omplesti Epod. 6. 9. vocibus sacrisc (h. e. *carminibus magicis*) parce Epod. 17. 6. vid. *not.* voce Thessala (h. e. *carmine magico*) lunamt coelo deripit Epod. 5. 45, 46. vid. *no.* — voce correptus magistri (pro *oratione mag.*) Sat. ii. 3. 257. voce summa resonans Sat. i. 3. 7, 8. voee tali me vetuit (pro *talibus verbis*) Sat. i. 10. 32. voces (*verba*) populi contemnere Sat. i. 1. 65. voces Sirenum nosti Epist. i. 2. 23. voces fidibus severis crevere Epist. ad Pis. 216. vox missa nescit reverti ibid. 390.

vulgare. vulgarit Cereris arcanae sacrum (pro *contaminarit*) Od. iii. 2. 26, 27. vid. *not.* vulgatas artes Od. iv. 9. 3. vulgata Cotyttia riseris Epod. 17. 56.

vulgaris. vulgares coetus Od. iii. 2. 23.

vulgus infidum Od. i. 35. 25. densum Od. ii. 13. 32. malignum Od. ii. 16. 39, 40. profanum Od. iii. 1. 1. vulgo recitare Sat. i. 4. 23. vulgi iudicio Sat. i. 6. 98. a vulgo remorant se in secreta Sat. ii. 1. 71. vulgum (h. e. *maximam hominum partem*) insanire docebo Sat. ii. 3. 63.

vulnus. quo vulnere pereat Od. i. 27. 11. 12. vulnus malum nil levantia fomenta Epod. 11. 17. vulnera Parthi describit Sat. ii. 1. 15.

vulpecula tenuis Epist. i. 7. 29.

vulpes foeta Od. iii. 27. 4. astuta Sat. ii. 3. 186. cauta Epist. i. 1. 73.

vultur. vulture Appulo Od. iii. 4. 9.

vultus acer in hostem Od. i. 2. 39, 40. vultus instantis tyranni Od. iii. 3. 3. vultus tuus affulsit Od. iv. 5. 6, 7. vultu sereno Od. i. 37. 26. vultu alto reiecit dona Od. iv. 9. 42. 43. vultu ambiguo Od. ii. 5. 24. vultu invito risit Od. iii. 11. 22. vultum virilem Od. iii. 5. 43, 44. vultus in me unum truces Epod. 5. 4. in vultus honor relapsus Epod. 17, 18. vid. *not.* vultum prodentem gaudia Sat. ii. 5. 104. vultus minantis multa et praeclara Sat. ii. 3. 9. vultu mutabilis Epist. ii. 2. 189. vultu torvo ferus Epist. i. 19. 12. vultum benignum fortuna servat Epist. i. 11. 20. vultu in peius ficto Epist. ii. 1. 264, 265. vultum moestum decent verba tristia Epist. ad Pis. 105, 106. Deinde *vultus* ponitur omnino pro *externa species*, sic: vultus mutantem Protea Epist. i. 1. 90.

vulva. vulva ampla nil pulchrius Epist. i. 15. 41.

Z

Zona. zonis solutis Gratiae Od. i. 30. 5, 6. zona pendulum collum laedere Od. iii. 27. 59, 60. zonam perdidit Epist. ii. 2. 40. vid. *not.*

INDEX SECVNDVS

NOMINVM PROPRIORVM

A

Od. i. 29. 1. domus plenae Od. ii. 12. 24. Arabas Od. i. 35. 40. extremos Epist. i. 6. 6.

Arbuscula explosa Sat. i. 10. 77.

Arcadia. Arcadiae pecus et nigri colles Od. iv. 12. 12.

Archiacus. Archiaci lecti Epist. i. 5. 1.

Archilochus. Archilochi Musam mascula pede temperant Sappho et Alcaeus Epist. i. 19. 29. Archilochum magnificat Horatius Sat. ii. 3. 12. et imitatus est Epist. i. 19. 25. proprio rabies armavit iambo Epist. ad Pis. 79.

Archytas. ad eum Od. i. 28.

Arctos. Arcton opacam excipiebat porticus Od. ii. 15. 16. sub Arcto rex gelidae orae Od. i. 26. 3.

Arcturus. Arcturi cadentis saevus impetus Od. iii. 1. 27.

Arellius. Arelli sollicitas opes Sat. ii. 6. 78.

Argeus. Argeo colono Od. ii. 6. 5.

Argivus. Argivi auguris (*Amphiarai*) domus Od. iii. 16. 11. Argivis Od. iii. 3. 67.

Argonautae Epod. 3. 9.

Argos aptum equis Od. i. 7. 8. Argis Epist. ii. 2. 128. Sat. ii. 3. 132. Epist. ad Pis. 118.

Argous. Argoo remige Epod. 16. 57.

Aricia Sat. i. 5. 1.

Aricinus. Aricini arvi Epist. ii. 2. 167.

Ariminenses. Ariminensem Foliam Epod. 5. 42.

Aristarchus Epist. ad Pis. 450.

Aristippus Epist. i. 17. 14. aurum proiicere iubet servos Sat. ii. 3. 100. Aristippi sententia Epist. i. 17. 17. praecepta Epist. i. 1. 18. Aristippum omnis decuit color et status et res Epist. i. 17. 23.

Aristius Fuscus mihi (*Horatio*) carus Sat. i. 9. 61. ad eum Od. i. 22. et Epist. i. 10.

Aristophanes Sat. i. 4. 1.

Armenius Claudi virtute Neronis cecidit Epist. i. 12. 26. Armeniis oris Od. ii. 9. 4.

Arrius (*Q.*). Arri arbitrio Sat. ii. 3. 86. progenies ibid. 243.

Asia (*maior*). Asiae pingues campi collesque Epist. i. 3. 5.

Asia (*minor*). Asiae salem Brutum appellat Epist. i. 7. 24. Asiam ditem ibid. 19.

Assaracus. Assaraci tellus Epod. 13. 13.

Assyrius (pro *Syrius*) Epist. ad Pis. 118. Assyrii litoris arentes arenas Od. iii. 4. 32. Assyria nardo Od. ii. 11. 16.

Asterie. ad eam Od. iii. 7.

Atabulus Sat. i. 5. 78.

Athenae bonae Epist. i. 2. 43. Athenas vacuas ibid. 81. Athenis Epist. ii. 1. 213. sordidus ac dives, qui populi voces contemnebat Sat. i. 1. 64. doctor mallet vivere Sat. ii. 7. 13.

Atlanteus finis Od. i. 34. 11.

Atlanticus. Atlanticum aequor Od. i. 31. 14.

Atlas. Atlantis nepos, Mercuri Od. i. 10. 1.

Atreus nefarius humana exta coxit Epist. ad Pis. 186.

Atridae. Atridis Sat. ii. 3. 203. Atridas superbos Sat. i. 10. 13. — *Atrides* (*Agamemnon*). inter Atriden et Peliden lites Nestor componere festinat Epist. i. 2. 12. Atrida vetat Aiacem humari Sat. ii. 3. 187. Atride (*Menelaë*) Epist. i. 7. 43.

Atta (*T. Quinctius*). Atte fabula Epist. ii. 1. 79.

Attalicus. Attalicis conditionibus Od. i. 1. 12. 12. orbibus Od. i. 11. 5.

Attalus. Attali regia Od. ii. 18. 5.

Atticus. Attica virgo Sat. ii. 8. 13. Atticis finibus Od. i. 3. 6.

Bellerophon. Bellerophonti nimis casto Od. iii. 7. 15. Bellerophontem, terrenum equitem Od. iv. 11. 28. Bellerophonte eques melior Od. iii. 12. 7.

Bellona gaudens cruentis Sat. ii. 3. 223.

Beneventum Sat. i. 6. 71.

Berecyntius. Berecyntiae tibiae Od. iv. 1. 22. Od. iii. 19. 18. Berecyntio cornu Od. i. 18. 13.

Bestius corrector Epist. i. 15. 37.

Bibaculus (*Furius*) pingui tentus omaso Sat. ii. 5. 41.

Bibulus (*M. Calpurnius*). Bibuli consulis Od. iii. 28. 8. Bibule Sat. i. 10. 86.

Bioneus. Bioneis sermonibus Epist. ii. 2. 60.

Birrius latro Sat. i. 4. 69.

Bistonides. Bistonidum crines Od. ii. 19. 20.

Bithus Sat. i. 7. 20.

Bithynus. Bithyna carina Od. i. 35. 7. negotia Epist. i. 6. 33.

Baeotii. Baeotûm in crasso aëre Epist. ii. 1. 244.

Bolanus Sat. i. 9. 11.

Boreas. Boreae finitimum latus mundi Od. iii. 24. 28.

Bosporus. Bospori gementis Od. ii. 20. 14. Bosporum navita Poenus perhorrescit Od. ii. 13. 14. insanientem Od. iii. 4. 30.

Brenni. Brennos veloces Od. iv. 14. 11.

Briseis niveo colore movit Achillem Od. ii. 4. 3.

Britannus intactus Epod. 7. 7. Britannis remotis Od. iv. 14. 48. adiectis imperio (Romano) Od. iii. 5. 3. Britannos Od. i. 21. 15. ultimos orbis Od. i. 35. 30. feros hospitibus Od. iii. 4. 33.

Brundusium Sat. i. 5. 104. Epist. i. 17. 52. Epist. i. 18. 20.

Brutus (*M. Iunius*). Brutum Asiae solem appellat Persius Sat. i. 7. 23. Brute ib. 33. Bruto praetore tenente Asiam ibid. 19. militiae duce Od. ii. 7. 2.

Brutus conviva Horatii Epist. i. 5. 76.

Bullatius. ad eum Epist. i. 11.

Bupalus. Bupalo acer hostis (*Hipponax*) Epod. 6. 14.

Butra Epist. i. 5. 26.

Byzantius. Byzantia orca Sat. ii. 4. 66.

C

Cadmus (*Thebarum conditor*) Ep. ad Pis. 187.

Cadmus (*carnifex Romae*) Sat. i. 6. 39.

Caecilius vincere dicitur gravitate Epist. ii. 1. 59. nova verba finxit Ep. ad Pis. 54.

Caecubus. Caecubum Od. i. 20. 9. Epod. 9. 36. antehac nefas depromere cellis avitis Od. i. 37. 5. reconditum Od. iii. 28. 3. repostum ad festas dapes Epod. 9. 1. Caecuba vina Sat. ii. 8. 15. servata centum clavibus Od. ii. 14. 25.

Caeres. Caerite cera Epist. i. 6. 62.

Caesar (*Augustus*), Herculis modo dictus morte venalem petiisse laurum Hispana repetit Penates victor ab ora Od. iii. 14. 3. qui cogere posset (*Tigellium, ut cantaret*), non quidquam proficeret Sat i. 3. 4. Caesaris egregii laudes Od. i. 6. 11. Augusti tropaea Od. ii. 9. 20. proelia Od. ii. 12. 10. egregii aeternum decus Od. iii. 25. 4. omne periculum subis (*Maecenas*) Epod. i. 3. invicti res Sat. ii. 1. 11. attentam aurem ib. 19. ius imperiumque accepit Phraatca Epist. i. 12. 28. oculos auresque Ep. i. 13. 18. Augusti lacertis Epist. ii.

Capricornus tyrannus Hesperiae undae Od. ii. 17. 20.

Caprius Sat. i. 4. 66.

Capua Epist. i. 7. 48. Capuae aemula virtus Epod. 16. 5. muli clitellas ponunt Sat. i. 5. 47.

Carinae. Carinas Epist. i. 7. 48.

Carpathius. Carpathii maris aequora Od. i. 35. 8. Carpathium pelagus Od. iv. 5. 10.

Carthago. Carthaginis impiae stipendia Od. iv. 8. 17. invidae superbas arces Epod. 7. 5. Carthagini nuncios mittam superbos Od. iv. 4. 69. super Carthaginem virtus Africano sepulchrum condidit Epod. 9. 25. Carthagine oppressa Sat. ii. 1. 66.

Cascellius Aulus Epist. ad Pis. 371.

Caspius. Caspium mare Od. iii. 9. 2.

Cassius (*Etruscus*). Cassi Etrusci ingenium rapido ferventius amni Sat. i. 10. 62.

Cassius (*Parmensis*). Cassi Parmensis opuscula Sat. i. 4. 3.

Cassius (*Severus*). ad eum Epod. 6.

Cassius (*Nomentanus*) Sat. i. I. 102. Nomentano nepoti Sat. i. 8. 11. Nomentanum ne sequere Sat. ii. 3. 175. arripe mecum ibid. 224.

Castalia. Castaliae rore puro Od. iii. 4. 61.

Castor (Iovis ex Leda filius) offensus infamis Helenae vice Epod. 17. 42. gaudet equis Sat. ii. 1. 26. Castoris Graecia memor Od. iv. 5. 35. magni frater Epod. 17. 43. Castore Epist. ii. 1. 5.

Castor (gladiator) Epist. i. 18. 19.

Catia Sat. i. 2. 95.

Catienus. Catienis mille ducentis » Mater te appello » clamantibus Sat. ii. 3. 61.

Catilus. Catili moenia Od. i. 18. 2.

Catius. Sat. ii. 4. 1. Cati docte ibid. 88.

Cato Censorius (*M.*). Catonis prisci virtus saepe mero caluisse narratur Od. iii. 21. 11. intonsi auspiciis Od. ii. 15. 11. sermonem patrium novis verbis locupletavit Epist. ad Pis. 56. sententia dia Sat. i. 2. 32. Catonibus priscis memorata situs informis premit Epist. ii. 2. 117.

Cato Vticensis (*M.*). Catonis nobile letum Od. i. 12. 35. virtutem moresque Sat. i. 19. 14.

Catullus Sat. i. 10. 19.

Caucasus. Caucasum inhospitalem Epod. 1. 12. Od. i. 22. 7.

Caudium. Caudi cauponae Sat. i. 5. 51.

Cecropius (*Atticus*). Cecropiae domus opprobrium Od. iv. 12. 6. Cecropio cothurno Od. ii. 1. 12.

Celsus Epist. i. 3. 15.

Censorinus (*C. Martius*). ad eum Od. iv. 8.

Centaureus. Centaurea cum Lapithis rixa Od. i. 18. 8.

Centaurus nobilis (*Chiron*) Epod. 13. 11. — Centauri iusta morte cecidere Od. iv. 2. 15.

Ceraunia alta infames scopulos Od. i. 3. 20.

Cerberus insons Od. ii. 19. 29. immanis ianitor aulae Od. iii. 11. 15, 16.

Ceres nutrit rura Od. iv. 5. 18. venerata, ut culmo surgeret alto Sat. ii. 2. 124. Cereris arcanae sacrum Od. iii. 2. 26. sacra Sat. ii. 8. 14. Cererem spicea corona donet C. S. 30. — Cererem iugera immetata ferunt Od. iii. 24. 12. tellus inarata reddit Epod. 16. 43.

Cerinthus Sat. i. 2. 81.

Cervius (calumniator) iratus leges minitatur et urnam Sat. ii. 1. 47.

Cervius (Horatii in Sabinis vicinus) aniles fabellas garrit Sat. ii. 6. 77.

Cethegus (*M. Cornelius*). Cethegis

D

E

Enceladus, iaculator audax Od. iii. 4. 56.

Enipeus Od. iii. 7. 23.

Ennius (Q.) pater nunquam, nisi potus, ad arma prosiluit dicenda Ep. i. 19. 7. et sapiens et fortis et alter Homerus Epist. ii. 1. 50. Enni versus Sat. i. 10. 54. lingua patrium ditavit sermonem Epist. ad Pis. 56. in scenam missus magno cum pondere versus ibid. 259.

Eous. Eois partibus Od. I. 35. 31. fluctibus Epod. 2. 51.

Ephesos Od. i. 7. 2

Epicharmus. Epicharmi Siculi Ep. ii. 1. 58.

Epicurus. Epicuri de grege Epist. i 4. 16.

Epidaurius serpens Sat. i. 3. 27.

Erycinus. Erycina ridens Od. i. 2. 33.

Erymanthus. Erymanthi nigrae silvae Od. i. 21. 7.

Esquiliae. Esquilias atras Sat. ii. 6. 35. Esquiliis salubribus Sat. i. 8. 14.

Esquilinus. Esquilini venefici pontifex Epod. 17. 58. Esquilinae alites Epod. 5. 100.

Etruscus. Etrusca Porsenae manus Epod. 16. 4. Etruscum mare Od. iii. 29. 35. litus C. S. 38. cf. Od. i. 11. 14. et Epod. 16. 40. Etruscos fines Sat. i. 6. 1.

Eumenides. Eumenidum capillis intorti angues Od. ii. 13. 36.

Eupolis. Sat. i. 4. 1: *eum secum portavit Horatius* Sat. ii. 3. 12.

Europa (Agenoris filia) tauro doloso credidit niveum latus Od. iii. 27. 25. Europe vilis Od. iii. 27. 57.

Europa (orbis terrarum pars). Europen ab Afro secernit liquor Od. iii. 3. 47.

Eurus minabitur fluctibus Hesperiis Od. i. 28. 25. equitavit per Siculas undas Od. iv. 4. 43. niger Epod. 10. 5. aquosus Epod. 16. 56. Euro hiemis sodali Od. i. 25. 20. Euro agente nimbos Od. ii. 16. 23. ab Euro demissa tempestas Od. iii. 17. 11. impulsa cupressus Od. iv. 6. 10.

Euterpe Od. i. 1. 33.

Eutrapelus (*P. Volumnius*) Epist. i. 18. 31.

Evander. Evandri manibus tritum catillum Sat. i. 3. 91.

Evias exsomnis stupet Od. iii. 25. 9.

Evius non levis monet Sithoniis Od. i. 18. 9. dissipat curas Od. ii. 11. 17.

F

Fabia (tribus) Epist. i. 6. 52.

Fabius. Fabium loquacem Sat. i. 1. 14. Fabio vel Iudice vincam Sat. i. 2. 34.

Fabricius (*C.*) Od. i. 12. 40.

Fabricius. a Fabricio ponte Sat. ii. 3. 36.

Falernus. Falernum (sc. *vinum*) Sat. ii. 18. 16. interiore nota Od. ii. 3. 8. Falerni severi partem Od. i. 27. 10. ardentis pocula Od. ii. 11. 19. nota Chio commista Sat. i. 10. 24. veteris Sat. ii. 3. 115. bibuli potores Epist. i. 18. 91. Falerno diluta Hymettia mella Sat. ii. 2. 15. Falerna vitis Od. iii. 1. 43. faece Sat. ii. 4. 55. Falerno musto Sat. ii. 4. 19. Falernae vites Od. i. 20. 10. Falernis uvis Od. ii. 6. 19. Falerni fundi mille iugera Epod. 4. 13.

Fannius Quadratus beatus Sat. i. 4. 21. ineptus, Hermogenis Tigelli conviva Sat. i. 10. 80.

Faunus velox Od. i. 17. 28. Mercurialium custos virorum Od. ii. 17. 28. Nympharum fugientium amator Od. iii. 18. 1. Fauno decet immolare lucis Od. i. 4. 11. Fauni silvis deducti Epist. ad Pis. 244. Faunis Epist. i. 19. 4. ad Faunum Od. iii. 18.

G

Germania horrida Od. iv. 5. 26. fera Epod. 16. 7.

Geryon. Geryonen ter amplum Od. ii. 14. 8.

Getae Od. iv. 15. 22. rigidi Od. iii. 24. 11.

Gigantes. Gigantum impia cohors Od. ii. 19. 22.

Glaucus Lycius Sat. i. 7. 17.

Glycera. 1) *Tibulli amica*: Glycera immitis Od. i. 33. 2. 2) *Horatii amica*: Glycerae vocantis multo ture Od. i. 30. 3. meae lentus amor me torret Od. iii. 19. 28. de ea Od. i. 19.

Glycon. Glyconis invicti membra Epist. i. 1. 30.

Gnatia lymphis iratis exstructa Sat. i. 5. 97.

Gnidius Gyges Od. ii. 5. 20.

Gnidos. Gnidi regina Od. i. 30. 1. Gnidon Od. iii. 28. 13.

Gnosius calamus Od. i. 15. 17.

Gorgonius (*C.*) hircum olet Sat. i. 2. 27. Sat. i. 4. 92.

Gracchus (*Tib.*) Epist. ii. 2. 89.

Graecia coniurata tuas rupere nuptias et regnum Priami vetus Od. i. 15. 6. memor Castoris et magni Herculis Od. iv. 5. 35. collisa Barbariae longo duello Epist. i. 2. 7. positis bellis nugari coepit Epist. ii. 1. 93. capta ibid. 156.

Graecus. Graecorum antiquissima scripta sunt optima Epist. ii. 1. 28. magnas catervas Sat. i. 10. 35. doctissimus rhetor Heliodorus Sat. i. 5. 3. Graecis intacti carminis auctor Sat. i. 10. 66. — Graeca testa Od. i. 20. 2. Graeco fonte Epist. ad Pis. 53. trocho Od. iii. 24. 56. Graecis chartis acumina admovit Romanus Epist. ii. 1. 161. literulis Epist. ii. 2. 7. Graecos versiculos Sat. i. 10. 31.

Graius. Graiorum fortium praemia Od. iv. 8. 4. Graiis Epist. i. 19. 90. dedit musa ingenium Epist. ad Pis. 323. — Graia manus victorum Epod. 10. 12. Graiae Camenae Od. ii. 15. 38. fessis Od. ii. 2. 12.

Gratia cum Nymphis audet ducere choros Od. iv. 7. 5. nudis iuncta sororibus Od. iii. 19. 16. Gratiae solutis zonis Od. i. 30. 6. Gratiae decentes Nymphis iunctae Od. i. 4. 6. segnes nodum solvere Od. iii. 21, 22.

Grosphus (*Pompeius*) Epist. i. 12. 22. Pompei prime meorum sodalium Od. ii. 7. 5. ad eum Od. ii. 16.

Gyges (unus ex Gigantibus) centimanus Od. ii. 17. 14. testis mearum sententiarum Od. iii. 4. 69. Od ii. 17. 14.

Gyges Gnidius Od. ii. 5. 20. Gygen iuvenem constantis fide Od. iii. 7. 5.

H

Hadria Epist. i. 18. 63. Hadriae arbiter Notus Od. i. 3. 15. curvantis Calabras sinus Od. i. 33. 15. ater sinus Od. ii. 27. 19. rauci fluctibus fractis Od. ii. 14. 14. Hadria obiecta Od. ii. 11. 2. improbo iracundior Od. iii. 9. 33.

Hadrianus. Hadriano mari Od. i. 16. 4.

Haedus. Haedi orientis impetus Od. iii. 1. 28.

Haemonia. Haemoniae nivales campi Od. i. 37. 20.

Haemus. Haemo gelido Od. i. 12. 6.

Hagna. Hagnae polypus Sat. i. 3. 40.

Hannibal perfidus Od. iv. 4. 49. parentibus abominatus Epist. 16. 8. Hannibalis reiectae retrorsum minae Od. iv. 8. 16. Hannibalem durum Od. ii. 12. 2. dirum Od. iii. 6. 36.

Harpyae. Harpyis rapacibus Sat. ii. 2. 40.

L

dare populus Sat. i. 6. 19. Laevinum Valeri genus ibid. 12.

Lalage proterva fronte petet maritum Od. ii. 5. 16. Lalagen meam canto Od. i. 22. 10. dulce ridentem et dulce loquentem ibid. 23.

Lamia (*Q. Aelius*). Lamiae pietas et cura Epist. i. 14. 6. Lamiae dulci Od. i. 36. 7. ad eum Od. i. 26. Od. iii. 27.

Lamia (*monstrum*). Lamiae pransae vivum puerum extrahat alvo Ep. ad Pis. 340.

Lamus. Lamo vetusto Od. iii. 17. 1.

Lanuvinus. Lanuvino ab agro Od. iii. 27. 3.

Laomedon Od. iii. 3. 22.

Lapithae. Lapithas saevos Od. ii. 12. 5. cum Lapithis Centaurea rixa Od. i. 18. 8.

Lar. ante Larem proprium vescor Sat. ii. 6. 66. Laridus Od. iv. 5. 34. ex voto catenam donasset Sat. i. 5. 66. aequis immolet porcum Sat. ii. 3. 165. Lares patrios Epod. 16. 19. renidentes Epod. 2. 66. si ture placaris et horna fruge avidaque porca Od. iii. 23. 4. mutare C. S. 39.

Larissa. Larissae opimae campus Od. i. 7. 11.

Latinus. Latini patris Sat. i. 10. 27. sanguinis Epod. 7. 4. Latinae legis Od. iv. 14. 7. Latinum nomen Od. iv. 15. 13. carmen Od. i. 32. 3. Latinis fidibus Epist. i. 3. 12. Epist ii. 2. 143. verbis Sat. i. 10. 20.— Latinae (sc. *feriae*) Epist. i. 7. 76.

Latium Epist. ad Pis. 290. ferox Od. i. 35. 10. felix C. S. 66. beabit divite lingua Epist. ii. 2. 157. Latio primus ostendi Parios iambos Epist. i. 19. 24. agresti artes intulit Graecia Epist. ii. 1. 157. imminentes Parthos Od. i. 12. 53. fugatis tenebris Od. iv. 4. 40.

Latona. Latonae puerum Od. iv. 6. 37. Latonam Iovi dilectam Od. i. 21. 3. curva lyra recines Od. iii. 28. 12.

Laurens aper Sat. ii. 4. 42.

Laverna pulchra Epist. i. 16. 60.

Lebedus Epist. i. 11. 7.

Leda. Ledae pueros Op. i. 12. 25.

Lenaeus Od. iii. 25. 19.

Leo. Leonis vesani stella Od. iii. 29. 19. momenta Epist. i. 10. 16.

Lepidus (*Q. Aemilius*) Ep. i. 20. 28.

Lepos Sat. ii. 6. 72.

Lesbia Epod. 12. 17.

Lesbius. Lesbii (sc. *vini*) innocentis pocula Od. i. 18. 21. cf. Epod. 9. 34. Lesbium pedem Od. iv. 6. 35. Lesbio plectro Od. i. 26. 11.

Lesbos nota Epist. i. 11. 1.

Lesbous. Lesboo civi Od. i. 32. 5. Lesboum barbiton Od. i. 1. 34.

Lethaeus. Lethaeos somnos Epod. 14. 3. Lethaea vincula Od. iv. 7. 27.

Leuconoe. ad eam Od. i. 11.

Liber Od. i. 16. 7. audax proeliis Od. i. 12. 21. metuendus thyrso Od. ii. 19. 7. ornatus viridi tempora pampino vota bonos ducit ad exitus Od. iv. 8. 34. pater Epist. ii. 1. 5. Liberi iocosi munera Od. iv. 15. 26. modici munera Od. i. 18. 7. Libero voveram dulces epulas Od. iii. 8. 7. Liberum Od. i. 32. 9. pressum Calibus Od. iv. 12. 14. Liber Od. iii. 21. 21.

Libitina Epist. ii. 1. 49. Libitinae acerbae quaestus autumnus Sat. ii. 6. 19. Libitinam multa pars mei vitabit Od. iii. 30. 7.

Libo. Libonis puteal Epist. i. 19. 8.

Libera Od. ii. 17. 17.

Liburni. Liburnis (sc. *navibus*) Epod. 1. 1. saevis i. 37. 20.

Libya. Libyam Od. ii. 2. 10. Libya in media Sat. ii. 3. 101.

Libycus. Libycis arcis Od. i. 1. 10. lapillis Epist. i. 10. 19.

M

Palinurus Od. iii. 4. 28.

Pallas proximos illi (*Iovi*) occupavit honores Od. i. 12. 20. galeam et aegida currusque et rabiem parat Od. i. 15. 11. ab usto Ilio in impiam Aiacis ratem iram vertit Epod. 10. 13. Palladis ope Od. i. 6. 15. intactae arces Od. i. 7. 5. aegida Od. iii. 4. 57.

Panaetius. Panaeti nobiles libri Od. i. 29. 14.

Panthoides Panthoiden habent Tartara Od. i. 28. 10.

Patilius cimex Sat. i. 10. 78.

Pantolabus. Pantolabo scurrae Sat. i. 8. 11. Pantolabum scurram Sat. ii. 5. 22.

Paphus. Paphi regina Od. i. 30. 1. Paphon Od. iii. 28. 14.

Parca non mendax Od. ii. 16. 39. Parcae iniquae Od. ii. 6. 9. veraces cecinisse C. S. 25. reditum tibi certo subtemine rupere Epod. 13. 15. Parcis sic placitum Od. ii. 17. 16.

Paris Epist. i. 2. 10. Paridis busto Od. iii. 3. 40. propter amorem Epist. i. 2. 6.

Parius. Pario marmore Od. i. 19. 6. Parios iambos Epist. i. 19. 23.

Parrhasius. Od. iv. 8. 6.

Parthus perhorrescit catenas et Italum robur Od. ii. 13. 18. Parthi celerem fugam ibid. 17. labentis equo vulnera Sat. ii. 1. 15. Parthum animosum versis equis Od. i. 19. 11. quis paveat? Od. iv. 5. 25. Parthorum postibus superbis derepta signa Od. iv. 15. 7. secundum vota Epod. 7. 9. templis Epist. i. 18. 56. Parthis horrendus iuvenis (*Augustus*) Sat. ii. 5. 62. formidatam Romam Epist. ii. 1. 256. Parthos feroces Od. iii. 2. 3.. Latio imminentes Od. i. 19. 12. Parthis mendacior Epist. ii. 1. 112.

Patareus Apollo Od. iii. 4. 64.

Paulus Maximus. in domum Pauli Maximi Od. iv. 1. 10.

Paulus (*L. Aemilius*). Paulum magnae animae prodigum Od. i. 12. 38.

Pausiacus. Pausiaca tabella Sat. ii. 7. 95.

Pax C. S. 57.

Pedanus. Pedana in regione Epist. i. 4. 2.

Pediatia fragilis Sat. i. 8. 39.

Pedius Poplicola Sat. i. 10. 28.

Pegasus vix illigatum te triformi expediet Chimaera Od. i. 27. 24. ales Od. iv. 11. 26.

Peleus Epist. ad Pis. 96. Pelea paene Tartaro datum narrat Od. iii. 7. 17. Peleu Epist. ad Pis. 104.

Pelides. Pelidae nescii cedere gravem stomachum Od. i. 6. 6. inter Peliden et Atriden lites Epist. i. 2. 12.

Peligmis. Pelignas anus Epod. 17. 60. Pelignis frigoribus Od. iii. 19. 8.

Pelios Od. iii. 4. 52.

Pelops. Pelopis saeva domus Od. i. 6. 8. genitor Od. i. 28. 7. Od. ii. 13. 37. pater infidus Epod. 17. 65.

Penates Caesar repetit Od. iii. 13. 3. aversos Od. ii. 23. 19. patrios Od. iii. 27. 49. per Deos obsecro Epist. i. 7. 94.

Penelope Sat. ii. 5. 81. Penelopae sponsi Epist. i. 2. 23. Penelopen Od. iii. 27. 49. difficilem procis Od. iii. 10. 11.

Pentheus. Penthei tecta disiecta non levi ruina Od. ii. 19. 4. Pentheu rector Thebarum Epist. i. 16. 73.

Pergama Hector tradidit Graiis leviora tolli Od. ii. 4. 12.

Pergameus. Pergameas domos uret Achaicus ignis Od. i. 15. 36.

Perillius. Perilli dictantis, quod nunquam rescribere possis Sat. ii. 3. 75.

Persae graves Od. i. 2. 22. infidi Od. iv. 15. 23. Persarum rege Od.

pulus Epist. i. 1. 70. Romano Sat. ii. 1. 37. Romane Od. iii. 6. 2. Sat. i. 4. 85. Romanos agunt acerba fata Epod. 7. 17. — Romana pubes crevit Od. iv. 4. 46. legio Sat. i. 6. 48. militia fatigat Sat. ii. 2. 10, 11. res Epist. i. 12. 25. iuventus pravi docilis Sat. ii. 5. 52. Iliâ clarior vigui Od. iii. 9. 8. in ora venturus Epist. i. 3. 9. Romanae lyrae fidicen Od. iv. 3. 23. Romanam rem C. S. 66. Romano habitu Sat. ii. 7. 54. Romani equites Epist. ad Pis. 113. pueri ibid. 325. scriptores Epist. ii. 29. 30. Romanis poëtis Epist. ad Pis. 264. vatibus aedem vacuam spectemus Epist. ii. 2. 94. viris opus solenne Epist. i. 18. 49.

Romulus Epist. ii. 1. 5. Romuli praescriptum Od. ii. 15. 10, 11. meritis taciturnitas obstaret Od. iv. 8. 22, 24. Romulum Od. i. 12. 33.

Romulus (*adi.* etc.) Romulae gentis custos Od. iv. 5. 1, 2. genti rem prolemque date C. S. 47.

Roscius. Roscia lex Epist. i. 1. 62.

Roscius (*Q.*) doctus Epist. ii. 1. 82.

Rubi. Rubos Sat. i. 5. 94.

Rufillus pastillos olet Sat. i. 2. 27. Sat. i. 4. 92.

Rupilius Rex (*P.*) proscriptus Sat. i. 7. 1.

Ruso (*Octavius*). Rusonem debitor aeris fugit Sat. i. 3. 86.

Rutuba. Rutubae Fulvique proelia Sat. ii. 8. 96.

S

Sabaea. Sabaeae regibus Od. i. 29. 3.

Sabellus Epist. i. 16. 49. Sabellis pulsis Sat. ii. 1. 36. — Sabella anus Sat. i. 9. 19, 30 carmina Epod. 17. 28. Sabellis ligonibus Od. iii. 6. 38.

Sabinus. Sabinis rigidis Epist. ii. 1. 25. — Sabina dicta Od. i. 9. 8. silva Od. i. 22. 9. mulier Epod. 2. 41. vallis Od. iii. 1. 47. Sabino agro Sat. ii. 7. 118. Sabinos (*montes*) in arduos tollor Od. iii. 4. 21, 22. Sabinum (*sc. vinum*) vile Od. i. 20. 1. coelum Epist. i. 1. 77. Sabinis (*sc. agris*) Od. ii. 18. 14.

Sabinus (*amicus Horatii*) Sabinum Epist. i. 5. 27.

Sagana Epod. 5. 26. Sat. i. 8. 25.

Salaminius Teucer Od. i. 15. 23.

Salamis. Salamina Teucer cum fugeret Od. i. 7. 21. ambiguam tellure novam futuram promisit Apollo ib. 29.

Salernum Epist. i. 15. 1.

Saliaris. Saliare Numae carmen Epist. ii. 1. 86. Saliaribus dapibus Od. i. 37. 2.

Salii. neu morem in Saliûm sit requies pedum Od. i. 36. 12. in morem Saliûm ter quatient candido pede humum Od. iv. 1. 28.

Sallustius (*C. Crispus*) Sat. i. 2. 48. ad eum Od. ii. 2.

Samius. Samio Bathyllo Epod. 14. 9.

Samnites Epist. ii. 2. 98.

Samos concinna Epist i. 11. 2. Romae laudetur ib. 21.

Sapientia Epist. i. 3. 27.

Sappho mascula pede Archilochi Musam temperat Epist. i. 19. 28. querentem Aeoliis fidibus de puellis popularibus Od. ii. 13. 24.

Sardes Croesi regia Epist. i. 11. 2.

Sardinia. Sardiniae feracis opimas segetes Od. i. 31. 4.

Sardus Tigellius Sat. i. 3. 3.

Sarmentus. Sarmenti scurrae Sat. i. 5. 52.

Satureianus. Satureiano caballo Sat. i. 6. 59.

Saturnalia Sat. ii. 3. 4, 5.

Saturnius numerus Epist. i. 1. 158.

Saturnus. Saturni veteris domus

T

SECVNDI VOLVMINIS FINIS.

INDEX

CARMINVM QVAE IN HOC SECVNDO VOLVMINE CONTINENTVR.

SATIRARVM LIBER PRIMVS.

LIBER SECVNDVS.

EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

LIBER SECVNDVS.

(Facultate obtenta.)

